IACOBI SIMANCAE PACENSIS EPISCOPI,

DE CATHOLICIS INSTITVTIONIBVS LIBER,

Ad præcauendas & extirpandas hæreses admodum necessarius, tertio nunc editus.

Cum Priuilegio, & licentia Superiorum.

ROMAE, In Aedibus Populi Romani Anno Iubilæi. M. D. LXXV.

GREGORIO XIII PONTIFICI MAXIMO
IACOBVS SIMANCAS EPISC. PACENSIS.

NVNQVAM existimaui, Pater bea tissime, fore, ut liber hic ad sacras tuas perueniret manus; aut, si in eas forte incidisset, ut non displiceret prorsus iudicio tuo sapientissimo. Qui enim id suspicari, aut sperare potuissem? cum iam olim primo, illum mihi uni utcunque fecissem: deinde, ante uigintitres annos iuuenili calore, inconsulto edidissem, non alia meliore methodo, quam ordine alphabetico: plenum fastidiosa multitudine authorum, ac multis parergis, superuacaneisque rebus refertum: quæ quidem a quouis censore rigido facile damnari possent. Tu autem, sanctisime Pater, ea legens, & incredibili animi candore boni omnia consulens, non solum in meis ineptijs conniuere uoluisti, sed etiam semel & iterum præcepisti, ut opus hoc recognoscerem, & ijs, quæ mihi uiderentur, additis uel detractis, illud typis excudendum traderẽ: adiungens, tibi non ingratam eam operam esse futuram. Quid hic facerem, qui sciam, quam sit mihi curta supellex? Pontifici Maximo non obtemperare, grande est nefas: putare autẽ, quicquam te dignum a me effici posse, magna temeritas. malui tamen inter has angustias insipientiam meam prodere, quã crimen inobedientis incurrere: præsertim cum onus tanto fauore impositum, summi beneficij loco iure ac merito sit habẽdum. Magna igitur alacritate ad rem ipsam aggressus, relegi ea, quæ alteri editioni adieceram, & correxi, deleui atque

addidi multa: ordinem uero non immutaui, ne omnia de integro texerem, & quia id mihi, de reditu in episcopatum quotidie cogitanti, per temporis breuitatem facere non licuisset. neque deleui frequentes illas citationes authorum, ita enim fert nunc iurisperitorum usus: qui plerunque sententias numerare magis, quam ponderare solent. alia plurima (fateor) inornata, superfluentia, & parum emendata reliqui: sed scio equidem ea in re neque animum, neque diligentiam, sed ingenium & industriam mihi defuisse. quod si, pro tibi innata singulari humanitate, qualemcunque laborem hunc benigne susceperis, & libro, qui tuo iussu iam tertio in publicum prodit, uel paululum faueris, sperare ausim, catholicæ fidei negocijs utilitatē aliquam eum esse allaturum. Christus Dominus ac Deus noster, cuius uicē in terra prudentissime geris, post fœlicissimum uitæ cursum, in cælo secum tibi regnare cōcedat.

LECTO-

LECTORI.

QVI rerum ordinem, quam verborum in hoc opere ſequi maluerit, is primo legat partem primam tituli de pœnis, vbi quam iuſtum ac neceſſarium ſit hæreticos punire, copioſe diſputaui. Deinde, legere poterit, quid ſit hæreſis, quis hæreticus, quis apoſtata, quis ſchiſmaticus, & qui ſint alij religionis violatores: quæ omnia in ſuis titulis requirat. Ad hæc, de iſtorum iudicibus, nimirum, de epiſcopis, ac de inquiſitoribus apoſtolicis, de miniſtris eorum, de ordine procedendi in cauſis violatæ religionis, ſuis etiam locis conſequenter inueniet. Poſtremo, ne longum faciam, cætera omnia, ex titulorum indice facile cognita, vt cuique libuerit, perleget. quòd ſi viam illam ſequi velit, quam ipſe in enchiridio ſeruaui, fortaſſe non aberrauerit.

INDEX

INDEX
ARGUMENTORUM TOTIUS OPERIS.

Index

INDEX
COPIOSISSIMVS RERVM OMNIVM, QVAE IN HOC VOLVMINE SCITV DIGNAE REPERIVNTVR.

A

Apostoli

Cadauera

D

F

Familia-

I

Pontifex

Q

R

S

nit

T

V

Vxor,

F I N I S.

DE ABIVRATIONE

TITVLVS I.

SVMMARIVM.

1 *Abiurare apud antiquos in qua significatione vsurpabatur.*

2 *Abiurare quid significet apud iuris pontificij peritos, & apud nonnullos ex antiquis.*

3 *Abiurare debent errores, qui defecerunt a fide catholica, priusquam recipiatur.*

4 *Haeretici cum ad mentis sanitatem redeunt, quatuor efficere debent, ut recipi possint.*

5 *Haeretici qui se ad fidem conuertunt, necessario debent errores prius detestari.*

6 *Haeretici qui in gremium ecclesiae recipi student, authores errorum, & libros prius execrari debent.*

7 *Haereticus se ad bonam frugem recipiēs, non solum errores suos damnare debet, sed fidem etiam catholicam suis erroribus contrariam planissime confiteri.*

8 *Haereticus qui errores abiurat, iurare etiam debet, se nunquam ad eos esse rediturum.*

9 *Haereticus & uoce et scripto errores abiurare debet.*

10 *Haereses scriptis abiurare inueteratus et solennis mos est.*

11 *Haeretici abiurantis libellus ad eas ecclesias mitti potest, quae scandalum passae sunt: & quare id cautum fuerit.*

12 *Haereses omnes abiurare debet, qui ad ecclesiam catholicam redit, etiam si in vnam tantum inciderit.*

13 *Haereses nominatim sunt abiurandae, neque sat est, vt generaliter abiurentur.*

14 *Haereticus abiurare debet pure, perspicue, & simpliciter.*

15 *Schismatici abiurare debent schismata.*

16 *Schismaticos quo pacto recipiendos praecipiat Leo Papa.*

17 *Schisma abiurandi formula.*

18 *Suspectus de haeresi abiurare etiam debet errores de quibus suspectus est.*

19 *Haereses qui abiurant propter uehementem suspicionem, & ij qui propter leuem, quo modo sunt puniendi, si postea haeretici deprehendantur.*

20 *Relapsus non est censendus, qui postea quam ob leuem suspicionem haereses abiurauit, inuentus fuit haereticus.*

21 *Suspectus de haeresi quare cogatur errores abiurare.*

22 *Suspicionem haeresis tormentis, abiuratione, & purgatione canonica diluendam esse, catholica ecclesia diuine admodum constituit.*

23 *Haereses quomodo olim abiurabantur, & quo pacto hodie abiurari debeant.*

24 *Abiurare publice qui non debeant.*

25 *Haereses nolentes abiurare ad arbitrium episcopi & inquisitorum, quomodo puniendi.*

26 *Vt haereticus abiuret, an solus inquisitor sine episcopo dioecesano efficere possit.*

27 *Episcopus aut inquisitor solus non potest*

test ad sententiam procedere contra hæresis reos.

28 *Abiurationis sententia cōtra reum profertur.*

29 *Constitutionis illius ratio, quæ uetat ne ad sententiam episcopus sine inquisitore, nec inquisitor sine epo procedat.*

30 *Abiurandi formula.*

1 APVD Ciceronem & Plautum abiurare est periurio uel iuramento negare. Atque ea dē significatione lex quædā codicis Theodosiani ait: Breues plenissimi bonorum uacantium conficiantur, ne fraudibus Cæsarianorum minuantur, uel petentibus aliquid abiuretur. Est & abiurare simpliciter negare, vel denegare. Theodosius imperator libro primo legum nouellarum: Vnde ver solitam gratiam abiurauit? Prudentius contra Sabellianos hæreticos: Abiurare Deo titulum, nomenque paternum, Credimus esse nefas. Honorius quoque & Arcadius obscure quidem abiuratum pretium, pro pretio denegato, vsurpasse uidentur: aiunt enim, holobara uestimenta, contra legem facta, ærario esse reddenda: nec esse cur quisquam de abiurato, idest, de negato pretio illorum uestimentorum conqueratur, quia sufficit ei calcatæ legis impunitas: nam gratias agere debet, quia non alia pœna seueriore damnatur, quam uestimentorum publicatione. [l. temperent. C. de uestib. holoba. lib. 11.]

2 Sed in pontificijs nostris abiurare errores, est damnare ac detestari errores: in qua significatione hoc uerbo vsus esse uidetur poetarum princeps libro octauo, rapinas abiuratas uocans, execratas ac detestabiles. Statius quoq; lib. 6. Thebaidos, abiurare sacrum ferale dixit, pro detestari. & Eutropius lib. 1. rerum Romanarum: Quanta mala Romani continua illa regum dominatione pertulerint, non solum vnius regis expulsio, uerum etiam abiuratio regij nominis & potestatis ostendit. Aliter quoque atq; aliter idem uerbū usurpat Alexāder pontifex: abiurare cōcubinas, abiurare ecclesiam, pro repudiare iuramento & renunciare. Quæ significationes confines sunt antecedenti: nam is qui abiurat hæreses, iuramento repudiat errores, & renuntiat illis. & Gelenius in enarratione Philonis lib. 1. de vita Mosis, Non est fas, inquit, habere te mecum uoluptatis consuetudinem, nisi abiurato ritu patrio colas eadem mecum numina. [c. 3. de cohabi. clerico. & mulie. c. 2. qui cleri. vel uouen. c. audita. de restitu. spoliato.]

3 Qui naufragium fecerunt in fide catholica, & ad mentis sanitatem redeūt, non ante recipiendi sunt, quam errores abiurent, & palinodiam canant: idest, recantent errores, & meliore sententia corrigant, & contraria erroribus afferant: quod quidem ab apostolis ipsis traditum & constitutum est, ut Basilius episcopus Ancyræ in septima Synodo generali est author.

4 Ne autem hæreticorum conuersio simulata esse uideatur, quatuor ab eis exiguntur: primum, ut errores detestentur: alterum, ut fidem catholicā ueram, sicuti est, confiteantur: tertium, ut promittant, & iuramento confirmēt, se nūquam a recta fide discessuros: quartum, ut hæc omnia libello ab eisdem subscripto comprehendant.

5 Iam uero de his singulatim differendum est. Ac primum quidem errorū detestatio necessaria est, ut conuersus ad

ecclesiam ex animo redire censeatur. Hoc enim est signum verę conuersionis, odio ac detestationi habere peccata. Quamobrem in secundo concilio Arelatense decreuerunt patres, Nouatianũ in communionem recipi non debere, nisi, suscepta pœnitentia infidelitatis, præteritum damnaret errorem. Et in concilio Laodiceno cap. 7. vetitum est, ne recipiantur hæretici, prius quã cõdemnẽt oẽm hæresim, in qua detinebãtur.

6 Damnandi quin etiam sunt authores errorum, & libri. Ita enim legitur in sexta synodo generali, can. 95. Venientes ad ecclesiam hæreticos suscipimus secundum morem & ordinem traditum, scilicet, si libellos afferant, & execrentur quamlibet hæresim, & authores hæresum. & Augustinus Innocentio Papæ epist. 95. de Pelagio hæretico his verbis scribit: Anathemet ergo Pelagius scripta sua, vbi contra gratiã Dei, & si non per contumaciam, tamẽ per ignorantiam disputat: aut si sua esse negat, aut scriptis suis ab inimicis suis dicit immissa, quæ sua negat; anathemet ea tamẽ, & damnet paterna exhortatione, & authoritate sanctimoniæ tuę. & Leo ille magnus in epistola tertia inquit: Saluberrimum & spiritualis medicinæ vtilitate plenissimum est, vt cuiuslibet ordinis clerici, qui se correctos videri volunt, atq. ad catholicam fidẽ, quam pridem amiserant, rursum reuerti ambiunt, prius errores suos & ipsos authores erroris a se damnatos sine ambiguitate fateantur. [c. saluberrimũ. 1. quæst. 7.]

7 Non solum autem errores damnare debet hæreticus, sed fidem catholicam erroribus suis contrariam planissime confiteri. Hoc autem innumeris exemplis intelligi potest: egõ tamen breuitatis causa duobus ero cõtentus. In Ephesina synodo sub Cælestino primo scribunt patres Nestorio: Non sufficit, quod sono vocis fidei symbolum hæreticus proferat: sed consequens est etiã, fateri te quod anathemes tua polluta & profana dogmata: sentias autem & doceas, quæ nos vniuersi per orientem & occidentem episcopi & magistri, præsulesq. populorum credimus & docemus. Et Leo ille maximus, in epistola, quæ est ad episcopos Africanos, inquit: Donatum ex Nouatiano cum sua plebe conuersum, ita dominico gregi volumus præsidere, vt libellum fidei suæ meminerit ad nos dirigendum, quo & Nouatiani dogmatis damnet errorẽ, & plenissime confiteatur catholicam veritatem. [c. donatum. 1. quæst. 7.]

8 Præterea hæreticus, qui abiurat errores, iurare debet, se nunquam ad eos esse rediturum, quemadmodum omnibus abiurandi formulis constitutũ est: idque rectissime, quia indignus est, vt eius simplici affirmationi credatur, qui ab ea fide, qua se in baptismo obligauerat, impie discessit. Est autem iuramentum, vt ait Philo, libro de plantatione Noe, signum firmissimum coniunctum cum Dei testimonio: &, vt ait Cicero lib. 3. offic. Iusiurandum est affirmatio religiosa: quod autem affirmatiue quasi Deo teste promiseris, id, inquit Cicero, tenendum est.

9 Postremo, abiurandi sunt errores, non modo voce, sed etiã scripto: quod quidem frequentissime constitutum & vsitatum est. In prima Nicena synodo cap. 8. decreuerunt patres, vt hæretici Nouatiani conuersi recipiantur: ita tamen, vt ante omnia hanc habeant ab eis confessionem, quam per scripturã exigi oportet: vt fateantur, se cum omni consensu ecclesiæ catholicæ statuta obseruaturos. Et in alia synodo sub

Martino primo cautum est, vt quicunque in alicuius hæresis opinione offenderit, non recipiatur in communionē, nisi prius in communi concilio porrecto suæ fidei libello, satisfaciat omnibus. Et Leo ille Papa in epistola secunda inquit: Plurimos impietatis Manichææ sequaces & doctores in vrbe, inuestigatio nostra reperit, vigilantia diuulgauit, authoritas & cēsura coercuit: quos potuimus emendare, correximus: & vt damnarent Manichęum cum prędicationibus & discipulis suis, publica in ecclesia professione, & manus suæ subscriptione compulimus: & ita de voragine impietatis suæ confessos, pœnitentiam concedendo, leuauimus. & sanctus Cyrillus ad Nestorium, epist. 10. Conueniet, vt & scripto, & iureiurando confiteare; cum quod scelesta & profana dogmata anamatizes, tum qđ sensurus sis & docturus eadem, quæ & nos omnes, & qui in oriente sunt & occidente episcopi, & doctores, & populorum præsides. [c. si quis episcopus. 1. quæst. 7.]

10 Ad hæc, in septima synodo generali, actione prima, tres episcopi oblatis libellis hæreses abiurarunt. & id ipsum quidam alij fecerunt in octauā synodo generali, actione secunda: & itidē Hieronymus de Praga in concilio Constantiensi, & Berengarius in synodo sacerdotali temporibus Nicolai secundi. Quid plura? Basilius episcopus Ancyræ in septima generali synodo huiusmodi orationem habuit: Constitutio ecclesiastica habet, canonice tradita ab antiquo a sanctis apostolis, & successoribus eorum sanctis patribus nostris apostolicis viris & magistris, & sanctis vniuersalibus sex synodis, & localibus synodis orthodoxis, vt qui ab aliqua hæresi reuertuntur ad orthodoxam fidem, & traditionem catholicę ecclesiæ, scriptō negare debeant hæreses suas, & confiteri cā tholicam fidem. [c. conuenientibus. 1. quæst. 7.]

11 Id propterea cautum, vt abiurantis libellus mitti posit ad eas ecclesias, quę scandalum passæ sunt: vt quæ prius doluerant de homine auerso & peruerso, postea gaudeant de reuerso & cōuerso: & qui eius sermonibus fuerant, præcepti sq; collapsi, quid tandem habeat fides vera cognoscant: facilius enim reuocari poterunt, cum ea senserint ab authore damnari: & vt libello suo conuincatur hæreticus, si forte relapsus fuerit. Est enim scriptura, vt Cassiodorus lib. 11. variarū ait, humanorum actuū seruans fidele testimonium: præteritorum loquax: obliuionis inimica. nam memoria nostra, etsi causas retinet, verba tamen commutat: illic autem secure reponitur, quod semper æqualiter audiatur. [Diuus Augusti. epist. 96. cap. ego. de conf. distin. 2. Nicephorus lib. 16. hist. ecclesiast. cap. 26.]

12 Præterea omnes hæreses abiurare debet qui ad ecclesiam catholicam redit, etiam si in vnam tātum inciderit, quod quidem antiqua consuetudine inductū est, & omnibus abiurandi formulis plenissime continetur. Quo efficitur, vt superuacanea sit quæstio illa difficilis, quæ pontificios torquere solet: An is qui abiurat vnam hæresim, & in aliam inci dit, censendus sit omnino relapsus: quā ego nunc prætereundam censeo; nec enim longas & inutiles disputationes conficere instituo, ne in illud Ciceronis incurram: Vitium est nimis magnum studium multamq. operā in res obscuras atque difficiles conferre, easdemque non necessarias.

13 Abiurandi sunt errores nominatim: nec sat est, vt generaliter abiurentur: quia

quia hæc est pœnitentis confessio, quæ speciatim fieri debet. Cuius rei exemplum videre licet i magna synodo Chalcedonensi, actione octaua: vbi Theodoretus coactus fuit, clare & nominatim errores abiurare. Id autem fieri solet hoc modo. Recitantur ex libello errores oẽs, & statim reus inquit: Abiuro has hæreses, de quibus sum accusatus & suspectus; vel, Abiuro errores, quos confessus sum vobis, & omnes alios. [Antiqua decisio rotæ. 875. & noua sub titu. de hæreti. Decius consi. 137. Boherius decisi. 343.]

14 Item reus abiurare debet pure, perspicue, simpliciter: & extat exemplum elegans Leonis Papæ, qui epist. 84. inquit: Damnent apertis professionibus sui superbi erroris authores, & quidquid in doctrina eorum vniuersalis ecclesia exhorruit, detestentur: omniaq. decreta synodalia, quæ ad excisionem hæreseos apostolicæ sedis confirmauit authoritas, amplecti se, & in omnibus approbare, plenis & apertis, ac propria manu subscriptis protestationibus eloquantur: nil in verbis eorum obscurum, nil inueniatur ambiguum. [Gerson tractatu de protestatione, consideratio. 9.]

15 Schismatici quoque abiurare debent schismata, quod apud Cyprianum epistola vndecima, libri tertij, quidam fecisse memorantur, his ipsis verbis: Nos Cornelium episcopum sanctissimę catholicę ecclesię erectum a Deo omnipotente & Christo domino nostro scimus: nos errorem nostrum cõfitemur: circumuenti sumus perfidiæ loquacitate factiosa amentes: videbamur quasi quandam communicationẽ cum schismatico homine habuisse; syncera tamẽ mens nostra semper in ecclesia fuit: nec ignoramus, vnum Deum esse, & vnũ Christum esse dominum, quem confessi sumus: vnum Spiritum sanctum: vnum Episcopum in catholica ecclesia esse debere.

16 Et Leo Papa epistola tertia præcipit, vt schismatici, qui ad vnitatem ecclesię redire volunt, id faciant cum legitima satisfactione, & erroris damnatione. & idem Pontifex epist. 85. cap. 3. non aliter schismaticum recipiendum esse decernit, quam si proprio libello catholicum se esse manifestet. Abiurauit schisma Ioannes episcopus Constantinopolitanus in epistola ad beatum Hormisdam: abiurarunt & cardinales quidã in concilio Lateranensi sub Leone decimo: & item alij alibi. [cap. omnis cuiuslibet. 1. quæst. 1. cap. maximum. 1. quæst. 7.]

17 Formulam abiurandi schisma retulit diuus Gregorius epist. 31. lib. 10. cuius summa hæc est. Promittit schismaticus sub anathematis obligatione, se nũquam ad schisma reuersurum: sed semper in vnitate catholicę ecclesiæ, & cõmunione Romani Põtificis per omnia permansurum: quod iuramento confirmat, & manu sua libello subscribit. [c. quoties cordis. 1. quæst. 7.]

18 Non solum hęreticus & schismaticus, sed is etiam, qui in suspicionem hæresis venerit, abiurare debet errores, de quibus suspectus est. Cuius rei exempla videre licet in magna synodo Chalcedonensi, vbi actione octaua Theodoretus, qui de hæresi suspectus erat, cõpulsus fuit, Nestorium & omnes hæreticos palam anathemare. Et actione nona eiusdem synodi simile quippiam factum est cum Iba episcopo: qui de quibusdam erroribus accusatus, quamuis fuerit inuentus innoxius, propter suspicionem tamen coactus est dicere, etiam in scripto: Anathemaui Nestoriũ, eiusq; dogmata,

dogmata, & nunc anathemo eum decies millies: & omnem illum, qui non sapit sicut hęc sancta synod⁹, anathemo.

19 Sed plurimũ refert, vtrum quispiam propter vehemẽtem suspicionem abiuret errores, an propter leuem. Is enim qui propter vehementem suspicionem abiurat hæreses, & postea inuentus fuerit hæreticus, censetur quadam iuris fictione relapsus, & confestim iudici seculari relinquendus est. Qui vero ob leuem suspicionem abiurat, quamuis postea hęreticus esse reperiatur, grauius quidem puniri debet, non tamen relapsus esse censetur. [c. accusatus de hæreti. lib. 6.]

20 Vnde perspicue patet, errasse illos, qui aiunt, eum quoque relapsum esse, qui postea quam ob leuem suspicionem hæreses abiurauit, inuentus fuerit hæreticus. Id enim neque vsquam decretũ, neque vsquam receptum est. [Anchara. in c. accusatus. de hæreti. lib. 6. Matth. de Affli. in constitutionibus Siciliæ titu. 1. col. 8.]

21 Quare autem suspectus abiurare cogatur errores, in prõptu causa est: quia hæresis vitiat catholicam fidem, quæ virginitas mentis est, ab erroris corruptione seruans intellectum: sicuti docet Origenes in Leuiticum, homilia 12. Nam etsi aliorum criminum suspicio dissimulari possit, hæresis tamen suspicio dissimulanda non est: cum sit hæresis fornicatio & adulterium animæ, vt plurimis sacræ scripturæ capitibus planissime proditur. [Deutero. 31. Oseæ 4. Ieremię. 3. Ezechielis. 16.]

22 Quo factum est, vt quemadmodum olim ad eluendam suspicionem adulterij, durissima lege uir zelotypus uti poterat, ut in libro Numerorum cap. 5. legitur, sic hodie catholica Christi ecclesia diuine admodum constituerit, ut suspicio hæresis, tormentis, & abiuratione, & purgatione canonica diluatur. Est enim anima nostra Deo Christo desponsa, cui uirginitatem fidei omnino seruare tenetur, dicente Paulo apostolo: Despondi uos uni uiro uirginem castã exhibere Christo. Et, ut Chrysostomus in Matthæum, homilia 52. operis imperfecti scriptum reliquit: Hæretici virgines dici non possunt, quia sensu adulterino corrupti sunt, & virginitatem veritatis Christi adulterino sensu corrumpunt. Et, vt Cyprianus ait, Quisquis ab ecclesia separatur, adulteræ iungitur, nec pertinet ad Christi præmia. Denique Augustinus in epistola, quæ est ad Bonifacium, inquit: An fidem non seruare leuius est animam Deo, quam fœminam viro? [2. Corin. 11. Augustin. epist. 50.]

23 Olim abiurabantur errores in concilijs generalibus & prouincialibus: hodie vero sat est, ut coram clero & populo abiurentur: sed semper id publice fieri debet, etiam ab eo qui impubes doli capax in errores incidit. [c. si quis episcopus. 1. quęst. 7. c. ad abolendam. de hæreti. c. inter solicitudines. de purgatio. cano. Leo ad Anatholium epistol. 75. Menochius, de arbitrarijs, casu. 372.]

24 Publice tamen abiurare non debent pueri intra pupillarem ætatem: neque hi qui occultas hæreses sponte confessi sunt. Nec propter leuem suspicionem publice abiurari solet, sed priuatim in foro siue auditorio inquisitorum. [Prima instructione Hispalensi. c. 5. & tertia Valdolitana cap. 12.]

25 Qui errores abiurare non uult ad arbitrium episcopi & inquisitorum, is vt pertinax & impœnitẽs iudici seculari relinquendus est: quemadmodum Lucius Papa constituit. Et Leo ille magnus in epist.

epistola, ad Aquileiensem episcopum: Qui correctos, inquit, se uideri uolunt, ab omni suspicione se purgent: & obediendo nobis probent se esse nostros. quorum si quisquam salubribus praeceptis satisfacere detrectarit, ab ecclesiae societate pellatur: ne proditor animae suae, saluti insidietur alienae. Et in epistola ad Flauianum loquens de Eutychete haeretico, post alia scribit: Cum anathemando impio dogmati noluisset adhibere consensum, intellexit eum fraternitas uestra, in sua manere perfidia: dignũque esse, qui iudicium condemnationis exciperet. De quo, si fideliter atque utiliter dolet, & quam recte mota sit episcopalis authoritas, uel se reum cognoscit: vel si ad satisfactionis plenitudinem, omnia quae ab eo male sunt sensa, uiua uoce, & praesenti subscriptione damnauerit, non erit reprehensibilis erga correctum quantacunque miseratio. [cap. ad abolendam. de haeretic. Leo epist. 10. & epist. 84. & Papa Caelestinus inter opera Cyrilli, epist. 12.]

26 Quaeri solet, utrum inquisitor sine episcopo dioecesano possit efficere, ut haeretici uel suspecti abiurent haereses. Quidam putant, id fieri posse: quod persuadere nituntur his argumentis. primo, quia Clemens quartus cum inquisitoribus loquens, inquit: Si uero aliqui ex praedictis, haeretica labe prius abiurata, redire uoluerit ad ecclesiae unitatem, ei iuxta formam ecclesiae absolutionis beneficium impendatis. [c. ut officium. §. 1. de haeret. lib. 6.] Deinde, quia episcopus ordinarius id ipsum solus facere potest, ergo & inquisitor, cum sit delegatus, & tantundem possit in causa sibi delegata, quantum ordinarius. [c. ad abolendam. de haeret. & cap. ne aliqui. eodem tt. lib. 6.] Postremo, quia hoc non est de illis prohibitis, quae non potest inquisitor sine dioecesano; & quod de uno prohibetur, de alio permittitur. [clem. 1. §. 1. de haeret. c. nonne. de praesumptio.] Haec author lucernae inquisitorum paulo post principium.

27 Contrarium tamen uidetur esse uerissimum. non enim episcopus aut inquisitor solus potest ad sententiam procedere contra haeresis reos: quod si secus praesumptum fuerit, nullum est, & irritum ipso iure, ut expresse Clemens quintus constituit. [clem. 1. §. 1. de haeret.

28 Itaque opinio antedicta prorsus contraria est clementinae constitutioni: quia sententia abiurationis cõtra reum profertur. Nec obstant argumẽta supra memorata. non primũ, quia illic episcopus non excluditur. non alterum, quia tunc nondum creati erant inquisitores. non postremum, quia illud est a Clemente quinto manifeste prohibitum. [dicta clement. 1. §. 1.]

29 Notanda uero sunt uerba, & mens, et ratio illius constitutionis, quae generaliter uetat, ne ad sentẽtiã procedat episcopus sine inquisitore, aut inquisitor sine episcopo: idque propterea cautum, ut haereticae labis indago solennius, diligentius, & cautius peragatur; nimirum, ut integrius sit iudicium episcopi, & inquisitoris sententijs comprobatum. Vnde plane relinquitur, quod alter sine altero reum absoluere nequit, ut alibi dixero. Quid enim, si propter naturalem hominum ad dissentiẽdum facilitatem, alter alteri dicat: quem tu iudicas esse absoluendum; ego iudico curiae seculari relinquendum, aut saltem damnandum ad abiurationem, uel ad purgationem, uel ad tormẽta, uel ad poenas alias arbitrarias? quid si temerarius alter aut corrupti iudicij, uellet haereticos absoluere, aut remissius punire? Iure igitur ac merito illa opinio e tribunalibus Hispaniae

spaniæ explosa eiectaq. est: sicut & illorum abusus, qui reos præpostere abiurare faciunt ante sententiam; cum naturæ, nedum iuris ordine, prior sententia sit, quam eius executio. Huc adde, quæ scripsi in adnotationibus ad Zanchinum. cap. 1.

30 Superest vt vnam abiurãdi formulam referamus, cæteras indicemus. In concilio Constantiensi, sessione 19. Hieronymus de Praga stans, publice, alta voce, libellum abiurationis legens, dixit: Ego Hieronymus de Praga cognoscens veram & catholicam ecclesiam, & apostolicam sedem, anathematizo omnem hæresim, præcipue eam, de qua hactenus infamatus fui. Et erroribus enumeratis, subiungit: Insuper iuro per sanctam Trinitatem, & per hæc sacrosancta Euangelia, me in veritate ecclesiæ catholicæ semper & sine dubio permansurum: & omnes qui contra hanc fidem venerint, cum dogmatibus suis ęterno anathemate dignos esse pronuncio. Et si ipse aliquãdo (quod absit) aliter contra sentire, aut prædicare præsumpsero, canonum seueritati subiaceam, & æternæ pœnæ obligatus inueniar. Hanc autem confessionẽ & professionis meę paginam coram hoc sacro concilio voluntarie porrigo, & eidem me propria manu subscripsi, & hæc singula conscripsi. Hæc eadem formula inserta est in instructionibus nostris. Alteram inuenies a Gratiano relatam in c. ego Berengarius. de cons. dist. 2. Tertiam a Ioanne Torquemada. lib. 4. de ecclesia, parte. 2. cap. 22. Quartam ab Alfonso Castro. lib. 1. de iusta hęretic. punitio. cap. vlti.

De Absentibus Titulus II.

SVMMARIVM.

1 *Absentes in criminibus damnari non debent, & cur id statutum sit.*
2 *Absentes non esse damnandos summorũ virorum authoritatibus comprobatur.*
3 *Absentes quando damnari debeant.*
4 *Vlpiani sententia de absentibus explodit.*
5 *Absentes contumaces olim etiam damnabantur.*
6 *Absens de cuius hęresi plane iudicibus constat, misso executore in carcerem est coniiciendus.*
7 *Absens tribus edictis adesse iussus, si nõ compareat, quo pacto puniendus sit.*
8 *Sententia in absentem hæreticum & contumacem lata, coram omni populo est recitanda, eiusque statua comburenda, & bona publicanda.*
9 *Absens hæreticus non plane conuictus, sed iusta aliqua suspicione pressus, in iudicium vocatus, si non compareat, quomodo plectendus.*
10 *Hæreticus suspectus citandus est, vt verus contumax censeatur.*
11 *Hæreticus suspectus si fugiat & latitet, quid in eum constituendum sit.*
12 *Absentis hæretici causa qua in prouincia tractanda sit.*
13 *Absens hæreticus missis requisitorijs literis, in aliena prouincia cõprehendi põt.*
14 *Hæreticus cur ad prouinciam, in qua crimen commisit, remitti debeat, & in ea puniri.*
15 *Hæreticus in ea prouincia comprehendi punirique potest, in qua fuerit repertus, quamuis ibi nihil dixerit aut fecerit impium.*
16 *Hæreticis cur non liceat tutos esse in his prouincijs, vbi nihil admiserunt, cum id cæteris facinorosis concedatur.*
17 *Hæretici tanquam animalia venenosa & pesti-*

pestifera, antequam virus euomant, sunt puniendi.

18 *Absentis causa, quem in alijs prouincijs hæreticũ esse constat, quibus inquisitoribus in patria sua committenda sit.*

19 *Absentis hæretici causa, qui nullibi domiciliũ habet, quo in loco tractanda sit.*

20 *Hæreticus damnatus audiendus est, etiã si eius statua fuerit combusta.*

21 *Absens hæreticus, qui intra annum se ipsum coram iudicibus exhibuerit, ita audiri debet, ut eius bona non publicẽtur.*

De Absentibus.

1 ABSENS in criminibus damnari nõ debet, vt imperator Hadrianus cõstituit, & plurimis sanctorum patrum decretis comprobatum est. Nam cum se absens defendere nequeat, non est indicta causa damnandus: sed accusatores præsentes habere debet, & locũ defendendi accipere ad abluenda crimina, quæ ei obijciuntur. [l. absentem. de pœnis c. 1. de causa posse. & proprieta. Act. 25. c. 1. & seq. 3. quæst. 9.]

2 Huc accedit, quod vt Hieronymus in epist. ad Iulianum scribit, Inter absentes incerta cognitio est: & sicuti Menander ait: Qui prius condemnauerit, quam causam luculẽter audiuerit, is malus est, quia male credidit. Et Seneca in Medea: Qui statuit aliquid parte inaudita altera, Aequum licet statuerit, haud æquus fuit. Et Ouidius quadam in epistola: Cur reus infelix absens agor? & mea cum sit Optima, non vllo causa tuente perit? Quam ob rem Alexander ille magnus, cum in causis capitalibus ius diceret, orante accusatore, altera manu aurẽ solebat occludere, ut ipsa reo omnis expers calumniæ conseruaretur, vt Plutarchus in Alexan. & Zonoras tomo. 1. annaliũ authores sũt.

3 Cæterum absens ille, qui fugit & latitat, & qui neque denunciationibus, neque edictis iudicũ optemperat, damnandus est vt contumax: efficit enim contumacia, vt absens pro præsente habeatur. Accedit eo quod crimina obiecta fateri videtur, qui sæpe monitus purgandi se occasione non utitur. & ut Bonifacius Papa primus inquit: Nullus dubitat, quod ita iudicium nocens subterfugit, quem admodum ut absoluatur, qui est innocens, quærit. cõfitetur enim de omnibus quisquis se subterfugere iudiciũ dilationibus putat. hęc ille. [epist. 2. tomo. 1. cõciliorũ. l. absentẽ. de pœnis. l. 1. & seq. de requir. reis. cap. absens. cap. decernimus. 3. q. 9.]

4 Vlpianus tamen censuit, melius esse in absentes pecuniarias quidem pœnas, vel eas quæ existimationem contingunt, si sæpius moniti per cõtumaciam desint, statui posse, & usque ad relegationem procedi: verum si quid grauius irrogandum sit, puta in metallum, uel capitis pœnam, non esse absentibus irrogandã. Sed ea sententia ex omnibus tribunalibus explosa eiectaque est: nam quo grauius crimen fuerit obiectum, eo magis absens contumax damnari solet.

5 Nec id quidem recens est, sed suppetunt exempla plurima, ex quibus liquido perspici possit, iam olim hoc vsitatũ fuisse. Fabricius veneficij reus absens cõdemnatus est, vt ex oratione Ciceronis pro Cluentio constat, & cũ primum Augustus Cæsar consul factus est, statim aduersus conspiratores de patrata cæde C. Cæsaris proposuit: quia virum dignitate maximum indemnatum occidissent. Accusatorem Bruti constituit L. Cornificiũ, Cassij M. Agrippam. Qua in re cum illorum causa respondente nullo deserta foret, coacti iudices sunt proferre sentẽtias.

Fertur, cum præco, ut consuetum extiterat, e tribunali Brutum absentem vocaret ad iudicium, vulgus manifesta duxisse suspiria: optimatesque oculis defixis in terram, silentium egisse, Publium vero Solitium lacrymasse, moxque parua interiecta mora ex proscriptis vnum neci damnatum. Hæc Plutarchus in uita Bruti. & Dion Cassius Romanæ historię lib. 46. ait, alios multos absentes tūc damnatos fuisse. Et cum Romæ quæstio haberetur in eos, qui sceleratissimis bacchanalibus initiati erant, Posthumius consul ex decreto senatus edixit, præmium indici propositum esse, siquis quem ad se deduxisset, nomenue absentis detulisset: qui nominatus profugisset, diem certam se finiturum, ad quam nisi citatus respondisset, absens damnaretur. Author Liuius lib. 39. Thebis quoque Ismenias prætor, capitalis pœnæ absentes quosdam exules decreto damnauit, ut idem Liuius retulit lib. 42. Et Alcibiadem tanquam impium, & eos qui cum illo erant, Athenienses, deserto iudicio, capite cōdemnarunt. Author Thucidides lib. 6. Multi quinetiam præsentes, cum citati non respondissent, damnati sunt, vt ait Pædianus in commentario Milonianæ orationis. atque hæc quidem hactenus.

6 Cum autem de absentis hæresi plane iudicibus cōstat, mittendus est executor, qui reum comprehendat, ut in carcerem coniectus, ex uinculis causam dicat. Si uero fugerit reus, aut comprehendi nō possit, vocandus est edictis, quibus ei denuncietur, ut intra triginta dies compareat, innocentiam suam ostensurus: & ea dilatio peremptoria esse debet, id est, una pro tribus: in qua etiam citandus est reus ad omnia acta iudicij; monendusque est, iudices de absentis causa cogrituros, & ꝓnunciaturos, nisi reus ad diem constitutum & condictum adfuerit. [l. ad peremptorium. & ll. sequen. de iudi. c. de illicita. 24. quæst. 3.]

7 Quod si reus tribus edictis adesse iussus, coram iudicibus nō comparuerit, & copiam sui non fecerit, accusanda est eius cōtumacia in singulis edicti terminis: ac deinde promotor fiscalis edet accusationis libellum, & omnia iudicij acta ordine fient: quibus peractis, si de crimine absentis constiterit, statim sententia in eum proferēda est. [prima instruct. Hispal. cap. 19. Ioan. Bernar. in practi. cap. 142.]

8 Atq; ea sententia, ne frustra lata esse videatur, solet e loco superiori corā omni populo pronunciari, & hæretici absentis statua cōburi, & eius bona publicari.

9 Sed cum absens plene conuictus non est, verum iusta aliqua suspicione premitur, vocandus est in iudicium, ut intra tempus certum præsentiā sui faciat: qui si euocatus non uenerit, pronunciari debet, eum esse excōmunicatum. Si uero per annum in excommunicatione permanserit, damnandus est tanq̄ hæreticus. [c. cū contumacia. de hæret. lib. 6. Conra. Brunus lib. 4. de hæret. c. 11.]

10 Citandus tamen est suspectus ipse, vt verus cōtumax esse censeatur: nec enim propter contumaciam præsumptam de grauissimo crimine quispiam condemnandus est: præsertim cum sit necesse ipsummet reum citare, quoties de re aliqua magni momēti agitur. [Clem. 1. de iudi. l. 4. §. ꝑtor ait. de damno infecto.]

11 Cum autem reus fugit & latitat, & edictis iudicum in ius vocatur, edicta ipsa præconijs diuulganda sunt: & nomen absentis est inclamandum in ea ciuitate, in qua domicilium reus habet, atque affigenda sunt ad ianuas ecclesiæ maioris, ut in eius notitiam peruenire queāt. [prima instruct. Hispalen. cap. 19. l. hæc autē. quibus ex caus. in posses. eatur

eatur. l. 4. §. toties ff. de damno infecto.]

12 Nunc videndum est, qua in prouincia hæretici absentis causa tractari debeat. Ac primum extra controuersiam est, quod in ea prouincia cōprehendi & puniri potest hęreticus, in qua deliquit: hoc enim generaliter & uniuerse in omnibus criminibus cōstitutum est. [c. 1. cum seq. 3. quæst. 6. c. vt commissi. §. & contra illos. de hæret. lib. 6. l. 1. cum seq. C. vbi de crimi. agi opor. Cyprianus epist. 3. lib. 1. Lucas in. l. vlti. C. de veteranis. lib. 12.]

13 Vnde fit, vt inquisitores persequi possint hæreticum, & in aliorum prouincia comprehendere. Sed literas requisitorias mittere debent ad inquisitores illius prouinciæ, vt adiumento sint ad cōprehendendos reos. Et ita epistolis sena tus sanctæ ac generalis inquisitionis cautum est. [l. 1. ff. de requi. reis. Pet. Rebuffus tractatu de literis requisitorijs.]

14 Est sane rationi consentaneum, vt causa peragatur in prouincia commissi criminis, & ad eam delinquens remittatur: quia illic melius de crimine constare poterit, & quia expedit, vt in his locis rei puniantur, in quibus deliquerūt: vt conspectu cæteri deterreantur. Oportet enim illic criminum iudicia agitari, vbi facinus admissum fuerit. [Authen. vt nulli iudicum. §. siquis comprehēsorum. Tostadus numerorum. 35. quæstio. 14. l. 10. & l. 16. titul. 1. libr. 9. C. Theodosiani. Couar. lib. quęst. c. 11.]

15 Illud quoque omnium consensu comprobatum est, quod in ea prouincia cō prehendi & puniri possit hæreticus, in qua fuerit repertus, quamuis in eadem prouincia nihil dixerit aut fecerit impium. Nam si constiterit, istum alibi fuisse hæreticū, perinde puniendus est, ac si in eo loco deliquerit, in quo fuerit inuentus. Hoc tradunt Cynus, Albericus, Ioannes Andreas, & innumerabiles alij. [Iacob. & Cynus. in. l. 1. C. de summa trinit. Ioannes Andreas & Philip. Franc. in cap. vt commissi. de hæretic. lib. 6. Albericus in rubr. cap. de hæreti. Cardinalis in Clement. 2. §. denique. de re iudi. Anani. in cap. 1. de hę reti. Bonifa. in Clementi. pastoralis. §. nostram. de re iudica. Gonsal. de hęretic. quæst. 8. Probus ad Ioan. Mona. in rubri. & in c. inquisitores. de hæreti. lib. 6. Alberti. libro de agnoscen. assertion. quęst. 25. Hermas libro. 2. de instauran. religio. cap. 9.]

16 Alijs quidem facinorosis, vt Demosthenes in oratione aduersus Aristocratem ait, sat est, vt eorum quos læserint patria cedant, in aliorum ditionem, quibus nullam fecerunt iniuriam, tuto commigrantes: at vero hæretici qui hostes sunt christianæ reipublicæ, vniuersam ecclesiam lædunt, & quæ in religionem diuinam isti committunt, ad omnium christianorum iniuriam pertinēt: vnde religionis labefactator quocunq; loco repertus fuerit, comprehendi & puniri, & ad iudicium pertrahi potest per quemcunque catholicum: quia religionis integritatem vbique seruari magni interest christianæ reipublicæ. [l. Manichæos. C. de hæreti.]

17 Accedit illa quoque causa, quod hæreticus animal pestilentissimum est: quā obrem puniri debet, antequam virus impietatis euomat, forasque proijciat. Suffragatur huic sententiæ Demosthenes in oratione contra Aristogitonem, dicens: Oportet, Athenienses, hanc belluam exterminare, eijcere e ciuitate, tollere e medio: nec eousque spectare, dum accipiatis malum, quod absit vt sit reipublicæ perniciosum: sed mature præcauendum est. Sic enim considerate: neminem fortasse vestrum serpens,

aut araneus momordit, & absit vt vnquam mordeat: sed tamen eas animantes, vt videritis, statim occidetis. Ad eundem igitur modum, Athenienses, etiam cum natura serpentina præditum hominem videritis, ne dum vestrum singulos mordeat spectate, sed prius quisque qui in eum inciderit, vlciscatur. Qua similitudine Philo quoq; libro secundo de specialibus legibus, vsus est. inquit enim: Sicut viperas, scorpios, aliasque venenatas bestiolas, prius quam mordeant, aut faucient, aut omnino se commoueant, sine mora ad primum aspectum occidimus, præcauendo genuinam eorũ malitiam, prius quam noceant: eodem modo etiam homines plectendi sunt, qui cum sint animalia rationalia, nihilo secius a natiua mansuetudine in ferinos mores degenerant, & pro delectamento habent lædendi quotquot possunt licentiam.

18 Quæritur autem, si constiterit Hispanum aliquem in Germania, aut alibi, hæreticum esse, apud quos inquisitores Hispaniæ de crimine illius agi posit. Et quãuis in alijs criminibus, nisi reus reperiatur in ea prouincia, in qua domicilium habet, vix puniri queat propter crimen alibi commissum; in hæreticum tamen absentem, qui fidem orthodoxam & ecclesiam catholicam lædit, merito inquiri poterit, vbi domicilium habet: quia is pro præsente habendus est, vt iam ante dixi. [c. postulasti. c. cum contingat. cap. vltimo, & illic Pontificij. de foro compet. l. 1. §. 1. C. vbi de crimi. agi oport. l. relegatorũ. §. sed nos. §. siquis. ff. de interdi. & relegat. Alciat. responso. 324.]

19 Si vero nusquam domicilium habeat hæreticus absens, inquiretur tamen in eum in prouincia originis eius, vel parentum, & vbi bona possidet, vel sacerdotium siue beneficium ecclesiasticum habet. Nam vt ante dictum est, vocari potest edictis, & memoria eius damnari, & statua exuri, & bona publicari. [l. 1. l. filios. de municip. & origina. l. ciues. & l. vlti. C. de incolis. lib. 10. l. 2. C. vbi de cri. agi oport. c. vergentis. de hæreti. c. cum secundum. c. vt commissi. §. priuandi. eodem tit. lib. 6. Ioan. Betnar. in practi. c. 8. cum seq. Neuizan⁹ consil. 68. in fine. Bosius tit. de foro competenti. Siluanus consilio. 103. l. 110. titul. 1. lib. 12. C. Theodo.]

20 Hoc autem notandum, animaduertendumque est, quod absens damnatus, etiam si statua eius combusta fuerit, nihilominus tamen audiendus est, vt quodam Barcinonensi decreto continetur: idque siue sponte se obtulerit, siue inuitus comprehendatur. Nam sicuti rectissime Marcellus inquit, Nulla temporis præscriptione a causæ defensione summoueri debet, qui absens damnatus est. [l. pen. de requiren. reis. l. 2. C. eodem tit.]

21 Cæterum, is qui intra annum præsentiam sui fecerit, audiri quoque debet, vt ne bona sua publicentur. Post annũ vero etsi audiatur, nihilosecius bona eius confiscantur: excepto si de innocentia illius plane constiterit, aut intra annum in iudicium venire nequiuerit. [l. 1. cum seq. & l. vlt. de requi. reis. l. 2. C. eodem tit. l. 2. ff. si quis cautio. l. qui commeatus. ff. de re militari. l. 2. de accusationib. lib. 9. Codicis Theodosiani.]

De Absolutione Titulus III.

SVMMARIVM.

1 *HAEretici a quibus possunt absolui.*
2 *Hæretici absolui nequeũt ex clausu la generali diplomatis,siue bullæ apost.*
3 *Hæretici ĩ mortis discrimine positi a quo cunque sacerdote absolui poterunt, si episcopus & inquisitores desint.*
4 *Hęretici qui dum viuerent absolutionem petierunt, & signa pœnitentiæ ostende runt, post mortem absolui poterunt.*
5 *Hæreticus in sacro pœnitentiæ foro erro res suos cõfitens, quo pacto a parocho vel ab alio sacerdote sit tractandus.*
6 *Episcopi absoluere possunt occultos hæ reticos in foro conscientiæ, imposita eis pœnitentia salutari.*
7 *Hęreticus absolutus a Papa an sit tutus in foro inquisitorum.*
8 *Episcopum sine inquisitore, & inquisito rem sine episcopo absoluere posse reum accusatum de hæresi, multi existimant.*
9 *Episcopum sine inquisitore, & inquisito rem sine episcopo, reum de hæresi accu satum non posse absoluere, verior est sententia.*

De Absolutione.

1 HAERETICI omnes iure pontificio excom municati sunt, & quo tannis a Pontifice ma ximo excommunican tur: quamobrem ab inferiore absolui non possunt, nisi id alicui specialiter commissum sit: qua ra tione inquisitores apostolici, & episco pi hæreticos pœnitentes absoluunt. [c. excommunicamus. de hæreti. c. cum inferior. de maiori & obed. c. ad abolẽ dam. de hæreti. c. vt officium. eod. tit. lib. 6. Zanchi. de hæreti. cap. 34.]

2 Hi vero, qui eliguntur a pœnitentibus vt sacras confessiones audiant, quamuis ex clausula generali diplomatis siue bul læ apostolicę a multis criminibus absol uere possint, hæreticos tamen absolue re nequeunt, quia id specialiter inquisi toribus reseruatum est: nec fit verisimi le, id generaliter esse concessum, quod specialiter denegaretur. Nec enim pro babile est, Pontificem maximum, tot legibus in fidei fauorem latis, tam faci le derogare voluisse. [c. in generali. de regul. iuris lib. 6. l. si quando. C. de in offi. testa. Couar. in c. alma mater. par te. 1. §. 11.] quamuis Dom. Soto in lib. 4. sent. distin. 22. quæst. 2. art. 3. dis sentire quodam modo videatur.

3 Hæretici quoque morientes, si epi scopus & inquisitores desint, absolui poterunt a quolibet sacerdote. Quod in concilio Arausicano c. 2. his verbis decretum est: Hæreticos in mortis dis crimine positos, si catholici esse desi derent, si desit episcopus, a presbyte ris cum chrismate & benedictione con signari placuit. [c. his qui tempore. cũ seq. 26. quæst. 6. concilium Tridenti num sess. 14. c. 7.]

4 Quin etiam absolui, & ecclesiæ re conciliari possunt post mortem ij qui absolutionem petierunt, & signa pœ nitentiæ ostenderunt: & per eos non stetit, quominus absoluerentur. [c. a no bis. 2. de sent. excommuni. quarto cõ cilio Carthaginensi. cap. 76. cum seq. Gerson tract. de absolutione defuncti.]

5 Existit autem hoc loco quæstio subdif ficilis: cum hæreticus in sacro pœniten

tiæ

tiæ foro errores suos fatetur, quid faciet parochus, aut alius sacerdos, qui nec confitentem absoluere potest, nec eum prodere debet? Suadeat ei vt ad inquisitores confugiat: quod si persuadere nõ possit, sacerdos ipse consulat eos, petatque vt ei delegent iurisdictionem, qua confessum absoluere queat. Sed magnam dubitationem habet, an id liceat inquisitoribus. Nam etsi delegati sint ad vniuersas hæreticorum causas, quæ in iudicijs peragi solent: de occultis tamẽ eorum criminibus ipsimet inquisitores quodam modo iudicant, & confitentes absoluunt. Itaque tutius est, vt consulatur generalis inquisitor: qui pro qualitate causarum arbitrio senatus iurisdictionem sacerdoti mandare poterit: & eo magis, quod absolutio illa in foro pœnitentiæ, nihil obstat eorundem criminum cognitioni forensi.

6 Hodie autem episcopi absoluere possunt occultos hęreticos in foro conscientiæ imposita pœnitentia salutari: & id gratis facere debent per se ipsos, non per vicarios: quemadmodum decretum est in concilio Tridentino sess. 24. c. 6. Sunt autem qui putant, decretum illud abrogatum esse verbis generalibus bullæ in cæna domini: quod si verum est, oportet alia via consulere occultis hæreticis, vt ne illorum conuersio impediatur. pauci enim erunt, qui velint seipsos iudicibus manifestare, aut alios hæreticos prodere, a quibus verisimile sit, quod ipsi quoque prodentur: quia utrũque durissimum ac periculosissimum eis esse videbitur.

7 Quid si hæreticus absolutus sit a Papa, num tutus erit in foro inquisitorũ? Dubitationem affert, quod fisco regio ius quæsitum esse videtur ad bona hæretici vendicanda: sed si Papa eum absoluerit antequam pronunciatum fuerit eundem hæreticum esse, sine vlla dubitatione respondeo, in omni foro impunitum esse debere. [c. cum secundũ. §. vlti. de hæreti. lib. 6. Decius consil. 137. Parisius consi. 1. lib. 4.]

8 Multi putant, episcopum sine inquisitore, & inquisitorem sine episcopo absoluere posse reum accusatum de crimine hæresis, etiam si alter sine altero hæreticum damnare non queat: quia hoc non est nominatim vetitũ, & quia fauorabilior est absolutionis causa, quã condemnationis. [glo. Paul. & Bonifa. in Clement. 1. de hæreti. Præpo. in. c. inferior. 21. distin. Ias. & alij quidam in. l. qui condemnare. de re iudi. Alciat. lib. 2. de verbo. significa. Carerius de hæreti. num. 72. Zanchi. cap. 15. Fran. Bursalus consil. 24.]

9 Contraria sententia verior est, & multis quoque placet, quibus assentior, & consuetudine Hispaniarum merito recepta & comprobata est. Nam constitutione noua abrogata sũt iura antiqua, quibus olim permissum erat, vt episcopus & inquisitor seorsum de his causis cognoscerent, statuerent, & iudicarẽt. Et qui condemnare prohibetur, ne absoluere quidem potest, cum hæc aduersa & contraria eiusdem sint potestatis. Accedit etiam quod eadem omnino ratione, qua condemnatio vetita est, absolutio ista prohibita quoque videtur: quia simul conferre sententias debent, vt integrum sit eorum iudicium: ne alterius duntaxat iudicio, vel innocens damnetur, vel nocens absoluatur. [Clement. 1. §. 1. de hęreti. l. qui condemnare. de re iudica. & illic Rapha. Cuma. Areti. Soci. & quidã alij. Stepha. Ioan. And. & Imola in Clemen. 1. de hæreti. Siluester & Caietanus in verbo excommunicatio. & quæ ipse scripsi in adnotationibus ad Zanch. cap. 1.]

De

De Accusationibus Titulus IIII.

SVMMARIVM.

1 *Accusari debet ab omnibus quicunq; reipub. perniciosus fuerit, dummodo eius crimina idoneis testibus comprobari possint.*

2 *Haereticus ab omnibus accusari debet.*

3 *Haereticum hominem quare quilibet possit accusare.*

4 *Haereticus, quamuis bone existimationis fuerit, post mortem accusari potest.*

5 *Receptatores & fautores hereticorum, nisi haeretici & ipsi fuerint, post mortẽ accusari nequeunt.*

6 *Crimina in quibus, neque cõsentientibus etiam partibus, praestatur abolitio.*

7 *Accusator, in heresеos crimine ab accusatione desistere nequit impune, abolitione petita.*

8 *Haereticis publicus accusator quare sit positus.*

9 *Libellus accusatorius quõ proponendus.*

10 *Haereticis petentibus vt locus & dies commissi criminis declarentur, quo pacto concedi debeat.*

11 *Libelli formula aduersus haereticum.*

12 *Promotor fiscalis quomodo se gerere debeat in haereticorum accusationibus.*

De Accusationibus.

1 OMNES ciues accusare debẽt hominem reipublicae perniciosum, si modo crimina eius idoneis testibus comprobare possint: quia vnusquisq; ciuium pars & membrum est ciuitatis: &, vt Aristoteles libro 8. Politicorum inquit, ciuium quisque se non suum, sed omnes ciuitatis esse, putare debet: est enim vnusquisque ciuitatis pars. Et sicuti Seneca noster quadam in epistola scribit, membra sumus corporis magni [episto. 96. l. 1. §. & generaliter. de vẽtre in posse. mitten. Theologi in lib. 4. sent. distin. 19. Chrysost. lib. 3. aduersus vituperatores vitae monasticae.]

2 Quam ob rem plus saluti reipublicae consulere debemus omnes, quam vitae nostrae, vt alibi plenius disserui. Itaq; ab omnibus est accusandus haereticus vniuersae Christianae reipublicae hostis pestifer & exitiosus. Quod si is qui accusat authorem libelli famosi, deuotionis suae ac salutis publicae custodiam gerere dicitur, & inde maximam laudem consequitur; quanto id verius dici poterit, de impij & haeretici accusatore? Praesertim quod, vt Ambrosius ait lib. 2. offic. cap. 24. in causa Dei, vbi communionis periculũ est, etiã dissimulare, peccatũ est non leue. [l. 1. C. de famosis libel. l. Manichaeos. C. de haereti.]

3 Quamuis autem in alijs criminibus multi repellantur ab accusatione: haereticum tamen hominem quilibet accusare potest. Haeresis enim crimen publici iudicij est, & quilibet e populo idoneus eius est accusator: quia nihil tam omnium interest, quam religionem incorruptam & inuiolatam esse. Quod legibus quoque Mosaycis confirmatur: quae quidem non tantum accusationem hanc popularem esse, verum etiam ipsam iudicij executionem ad vniuersum populum attinere voluerunt. Et olim Athenis in causa violatę religionis licebat accusare publice, abducere in carcerem, causam apud Eumolpidas agere,

re, proponere apud regem. Author Demosthenes in oratione aduersus Androtioně. [c. præsumunt. cum seq. 2. quęst. 7. c. nos sequentes. 6. quęst. 1. l. Manichæos. C. de hære. Deu. 13. & 17.]

4 Quinimo post mortem accusari potest hæreticus, vt eius ossa comburantur, & bona publicentur, & memoria eius dannetur, quamuis bonæ existimationis fuerit. [c. accusatus. §. in eo. c. filij. de hæret. lib. 6. c. vlti. 24. q. 2.]

5 Aliud constitutum est de fautoribus, defensoribus & receptatoribus hæreticorum: ij enim accusari nequeunt post mortem, nisi & ipsi hęretici fuerint. [c. accusatus. §. porro. de hæreti. lib. 6.]

6 In cæteris criminibus cŏcedi solet accusatori, vt abolitione petita ab accusatione desistere possit impune. In quibusdam tamen criminibus, ne consentientibus quidem partibus, præstatur abolitio: vt sunt illa, in quibus aut violata maiestas, aut patria oppugnata vel prodita, aut peculatus admissus, aut sacramenta deserta sunt: interest enim reipublicæ vt probentur & puniătur. Accusator vero, qui ea non probauerit, pœnam quam passurus erat reus, excipiet. [l. vlti. C. de abolitionib. l. 2. & 3. eodě tit. C. Theodo.]

7 Et quamuis de crimine hæresis in pręnotatis constitutionibus nihil sit dictŭ: dubitabile tamen non est, quin comprehensum esse intelligatur: quia lædit hæreticus non humanam, vel temporalem, sed æternam diuinamque maiestatem. Cæterum qui ab accusatione hæretici discedit, non est puniendus talionis pœna, sed calumniatoris, vt plerique aiunt. [Authent. Gazaros. C. de hæreti. Iacob. de Aret. Cyn. & Bald. in. l. vltima. C. de accusatio. Io. Andr. Anto. Cardina. & Ioan. de Ana. in. c. pen. de hæreti.]

8 Sed pœna talionis accusatoribus imposita, iam pridem exoleuit: ne autem calumniatoris pœnam accusator hęretici timeat, nec probare omnino teneatur idoneis testibus obiecta crimina, positus est hæreticis publicus accusator, quem promotorem fiscalem vocant: qui nunquam accusat, nisi testes habeat: nec pœnam calumniatoris timet, quia officij necessitate compulsus reos accusare tenetur. [l. post legatum. §. aduocatum fisci. ff. de his quæ vt indignis. l. qui cum maior. §. penul. ff. de bo. liberto. l. 2. C. de delat. lib. 10. Alciat. lib. 9. parergon cap. 8.]

9 Libellus autem accusatorius simpliciter ꝓponendus est, vt iudex instrui possit, & reus plane intelligat obiecta crimina. Nam vt Iulius Paulus lib. 5. sententiarum titul. de seruotum quæstionibus, inquit, reis suis edere crimina accusatores cogendi sunt: scire enim oportet, quibus sint criminibus responsuri: nec solet declarari dies aut locus commissi criminis, ne reus testes cognoscat, aut quippiam fraudis excogitet, quo veritati nebulas offundat. Quam ob rem editiones nonunquam sine die & consule fiunt: mensis tamen, & ciuitas aut oppidum designari solet. [l. 1. §. editiones. ff. de edendo.]

10 Verum si reus peteret vt locus ac dies declarentur, & id iudicibus necessarium esse videatur ad diluenda crimina: posset quidem id concedi, sed cautione adhibita, ne quid detrimenti testes capiant. facultas enim defensionis nulli vnquam auferenda est. [l. defensionis. C. de iure fisci lib. 10. Bartol. Bald. Angel. & Iaso. in. l. 2. §. vlti. de eo quod certo loco.]

11 Formula libelli aduersus hæreticum, huiusmodi est: Accuso Bucerum, qui cum sit Christianus baptizatus, multas hæreses

hæreses credit & docuit, speciatim autē hanc & illam. Quibus enumeratis, concludit promotor fiscalis, petens vt Bucerus tanquam hæreticus pertinax puniatur: & pœnas grauissimas hæresis exposcit. Aliam prolixiorem formulam alij tradunt, nos tamen hac vtimur [vide Specul. titul. de hæreti. Brunum lib. 4. cap. 7.]

12 Promotor fiscalis præsente eo quem accusat, in scriptis iudici accusationem offerre debet, & propria voce literas suæ accusationis legere, vt Calixtus Papa constituit: & statim iurare solet, accusationem illam a se non malitiose editam esse, sed vt suum officium faciat, quia obiecta crimina probare intendit. [c. vlti. 2. quæst. 8.]

De Aduocatis Titulus V.

SVMMARIVM.

1 *ADuocati hæreticos nequeunt defendere, nisi id eis ab inquisitoribus permissum fuerit.*

2 *Aduocati quando hæreticis concedendi.*

3 *Aduocati in hæresis iudicium qui sint adhibendi, & quid ab eis exigendum sit.*

4 *Aduocatorum in causa hæreseos officiū.*

5 *Hæretici patrocinium qui suscepit, non debet rogari de eadem causa sentētiam dicere.*

6 *Aduocatis vnde dandum sit stipēdium, vt pauperum causas defendant.*

7 *Aduocatis, ex bonis reorum qui pauperes non sunt, merces tribuenda est.*

8 *Aduocatorum verba, quæ ipsi reo præsente allegant, quando tanquam ab ipso reo prolata, & quando non ita sunt accipienda.*

De Aduocatis.

1 BONIFACIVS octauus iam olim cōstituit, vt in inquisitione prauitatis hæreticæ procedatur simpliciter, de plano, & absque aduocatorum ac iudiciorum strepitu & figura. Sed nonnunquam opus est aduocatis, vt reus se defendere possit. Multæ enim sunt exceptiones ac defensiones, quibus accusati de hæresi vti poterunt, vt alio loco dixero
2 Cæterum aduocati defendere reos nequeunt, nisi id eis ab inquisitoribus permissum fuerit. [c. vltim. de hæreti. lib. 6. Laudu. in Clementin. 1. de excessib. prælator. Matthæus in constitur. Siciliç titu. 1. Ponzinibius, de lamijs. nume. 78. Carerius de hæreti. num. 114. vide Godofred. in. l. curiales. 7. C. de hæreti.]

2 Nam cum reus fatetur obiecta crimina, nullo aduocato eget. Cum autem post tres monitiones reus negat, se vnquam hæreticum fuisse, tunc aduocatus ei dandus est, etiam non petenti. Nam & si quadam instructione caueatur, vt reo petenti detur aduocatus: mea tamen sententia, vbi id expedire videbitur, iudices prouidere debent, vt aduocatus adsit, ne reus defensore careat: inquisitores enim non iudices modo, sed & patres reorū esse debent. [prima instruct. Hispalen. cap 16.]

3 Non quilibet aduocatus adhibendus est in hoc iudicium: sed is tantum, qui sit idoneus ad reorum causas defenden-

das: ideſt, vir doctus, & pius, & qui non ſit de hæreſi ſuſpectus: nec malo genere natus. Is autem iurare debet, cauſam illam bona fide ſe defenſurum, & iuſtis duntaxat exceptionibus vſurũ: & quandocunque cognouerit iniuſtam eſſe cauſam, id in primis ipſi reo, deinde inquiſitoribus denuntiaturum, & iniuſtam cauſam deſerturum. Poſtremo iurabit arcana celaturum, & nullli ea proditurum. [c. vlti. 5. quæſt. 3. prænotato. cap. 16. & quarta inſtruct. Toletana cap. 4.]

4 Ad officium aduocati pertinet, vt breuiter cum reo colloquatur, eique ſuadeat, vt ſi vera ſunt crimina obiecta, protinus ea fateatur, & petat, precetur-que veniam a piiſsimo Deo, & clementiam inquiſitorum imploret: ſi vero cõficta crimina eſſe dixerit, conſulat ei, vt vel falſos teſtes reijciat, vel iuſtam aliquam exceptionem ac defenſionem excogitet, paratumque ſe eſſe dicat, ad iuſtam eius cauſam tuendam: & ea cum reo colloqui debet coram inquiſitoribus, atque ita vtimur.

5 Is autem qui rei patrocinium ſuſcepit, non debet rogari de eadem cauſa ſententiam dicere: id enim & legibus, & ſenatus conſultis vetitum eſt. [l. quiſquis. C. de poſtulan.]

6 Stipendium ex bonis fiſci datur aduocatis, vt pauperum cauſas defendãt, quod perexiguum eſſe quidem ſolet, ſed honorificum. Adde, quod aduocati lege charitatis tenentur, pauperum cauſas gratuito defendere: quemadmodum a theologis magno conſenſu traditur. [Alex. 3. parte. quæſt. 44. Tho. 2.2. quæſt. 71. Cõrad. de cõtract. quęſt. 19. Gabri. in lib. 4. ſent. diſt. 15. quęſt. 6. Soto. lib. 5. de iuſti. & iure. quæſt. 8. Caccialup. de aduocatis. quæſt. 3.]

7 Si vero rei pauperes non ſint, merces aduocatis ex bonis eorum tribuẽda eſt. [prima inſtruct. cap. 16. vide Lucã i. l. 1. C. de lucris aduocatorũ. lib. 12.]

8 Ea quæ aduocati allegant, reo præſente, perinde habenda ſunt, ac ſi ab eodem reo proferantur: niſi forte aduocatus errauerit, & reus intra triduum contradixerit. Sed in cauſa hæreſis etiã ſi poſt triduum de errore aut imprudentia aduocatorum conſtiterit, reo nocere non debet: quia ſimpliciter & ſumma æquitate in hoc iudicio agitur, reiecto iuris rigore. [l. 1. & vlti. C. de errore aduocato. c. vlti. de hęreti. lib. 6.]

De Appellationibus Titulus VI.

SVMMARIVM.

1 *Hæretici, & eorum receptatores & fautores ad neminem prouocare poſſunt.*

2 *Felini ſententia, dum aſſerit, hæreticum damnatum ſuperiorem iudicẽ adire poſſe, licet appellare nequeat, exploditur.*

3 *Hæretici, de quorum crimine non ſatis conſtat, appellare poſſunt: & ad quos prouocandum ſit.*

4 *Appellationes vanæ & friuolę ſuſcipiendæ non ſunt.*

5 *Appellationes fruſtratoriæ, & quæ non habent cauſam probabilem, reijciendæ ſunt.*

6 *Appellationem admittere in re dubia, tutius eſt.*

7 *Hæredibus hæreticorum an appellare liceat.*

8 *Hæredum appellatio, niſi friuola omnino ſit,*

no sit, tutius est vt admittatur.
9 *Inquisitores quid facere debeant, quoties vel promotor fiscalis, vel rei, aut eorũ hęredes appellant.*

De Appellationibus.

1 HAERETICI, & eis credẽtes, fautores quoque, defensores & receptatores eorum, ad neminem prouocare possunt. Quod quidẽ nec durum est, nec crudele: tum quia id generaliter & vniuerse constitutum est, quoties reus crimen fatetur, aut testibus plane conuincitur: tum etiã quia cum hæretici, & cæteri commemorati, confessi vel conuicti fuerint, appellare nequeunt a pœna legis, quæ ipso iure illis est imposita: alioqui nõ de facto iudicis, sed de iniquitate legum conquererentur. [c. vt inquisitionis. de hæreti. lib. 6. l. 2. C. quorum appell. non recipia. l. si qua pœna. de verb. signifi.]

2 Nec audiendi quidam, quorum est Felinus, qui putant, hæreticum damnatũ appellare quidem non posse, sed superiorem iudicem adire posse, vt sententiam iniustam in melius reformet: est enim istis vetitum, ne appellare, aut prouocare, aut proclamare possint. [c. vt inquisitionis. de hæreti. lib. 6. Abbas in. c. pastoralis. de appel. Felinus in c. ad abolendam. de hæreti.]

3 Cæterũ ab omnibus interlocutionibus, siue interlocutionibus iudicum prouocare licet, si nondum satis constat, reos hæreticos esse. Itaque si reus ad subeunda tormenta, vel ad purgationem, vel ad ictus fustium, damnetur, vel multa aliqua ei imponatur, prouocare poterit: quia non liquet, eum hæreticum esse, sed suspectum duntaxat: nec appellat a lege, sed a iudicibus, qui arbitrio suo pronuntiarunt. Et hæc quidem communi sententia & vsu quotidiano probantur. [Archid. Ioan. And. Anchara. Dñi. Zenzeli. Phi. Fran. in c. vt inquisitionis. de hæreti. lib. 6. Henri. in c. si aduersus. Ioan. de Ana. in c. vergentis. Feli. in. c. ad abolendam. de hęreti. Brũnus lib. 4. cap. vlti.]

Ab inquisitoribus appellandum esset ad Papam, nisi iam in Hispania inquisitor generalis cum consiliarijs sacri senatus, iudices harum causarum essent: hi enim de appellatione cognoscunt. Ad hos igitur est prouocandum, qui causas iudicatas recognoscere ac reformare debent. [c. vt cõmissi. §. inquisitores. c. per hoc. de hæreti: lib. 6. l. imperatores. de appell. c. super quæstionum. §. porro. de offi. delega. c. si delegatus. §. ad eundẽ. eodem tit. lib. 6.]

4 Prouocationibus friuolis cedendum non est, nec malitijs reorum est indulgendum: &, vt lex ait, appellationes vanæ suscipiendæ non sunt. Nam, vt beatus Bernardus libro tertio de consideratione ad Eugenium inquit: Qui nõ grauatus appellat, liquet quia aut grauare intendit, aut tempus redimere: non est autem suffugium appellatio, sed refugium. [c. cum appellationibus friuolis. de appell. lib. 6. l. in fundo. de rei vendicat. l. 6. de iure fisci. li. 10. C. Theodos.]

5 Non tantum appellationes friuolæ, id est, quæ causam afferunt, nec iustam, nec satis idoneam, recipiendę non sunt: sed illæ quoque sunt reijciendæ, quæ nõ habent causam probabilem; sed frustratoriæ sunt, atque moratoriæ. Vt enim Iulius Paulus lib. 5. sententiarũ,

C 2 titulo

titulo de reddendis causis appellationũ, inquit: moratorias appellationes recipi non placuit. Et imperator Constantinus edixit, moratorias & frustratorias prouocationes, quæ non tam appellationes sunt, quam ludificationes, non esse admittendas. Et alia lex ait: Frustratoria prouocatio minime admittatur. Est quippe frustratoria prouocatio, quæ morandi causa interponitur. [l. tutor. ff. de vsuris. l. 1. & l. 4. quorum appellationes non recipiantur li. 11. C. Theodo. c. quicũq;. 2. quęst. 6.]

6 Sed in re dubia tutius est appellationi deferre: satius est enim differre iudiciũ, quam defensionis facultatem reo auferre. [c. vt debitus. de appell. l. defensionis. dę iure fisci. Paulus in. l. 1. ff. si quis cautionib. Socinus senior consil. 300. lib. 2.]

7 Quæri autem solet, an hæredibus hæreticorum appellare liceat: & cum hæreticus testibus plane conuictus, aut crimen confessus fuit, sine vlla dubitatione respondeo, hæredum appellationem recipi non debere: quia nemo plus iuris in alium transferre potest, quam ipse habet: & qui i ius succedit alterius, eodem iure quo ille vti debet. His accedit, quod iure pontificio vetita est filijs defensio, cum ex violenta præsumptione constat, patres eorum hæreticos decessisse. Postremo, sententia lata contra reum hæredi quoq; nocet, ad quem bona defuncti peruenerunt. [c. filij. de hæreti. lib. 6. l. quisquis. C. ad. l. Iul. maiestatis. l. 1. vbi causæ fiscales. l. vltim. §. vlt. ff. de bonis eorum. Bartol. et cęteri in l. cum filius familias. de verbo. oblig.]

Sed si rei damnati sunt propter præsumptiones, nec liquido constat, eos fuisse hęreticos, dubitabile non est, quin hæredes eorum prouocare possint. Verbi gratia, si reus mortuus est antequam eius causa peragеretur, aut se ipsum occidit, aut absens damnatus est: eius hęredes appellare poterunt. [l. vlt. de bonis eorum. l. eius qui delatorem. de iure fisci. Bal. Angel. Ias. & cæteri in l. 2. C. qui test. facere possunt.]

8 Ad hæc, recipienda erit hæredum prouocatio, quoties iusta aliqua causa id postulare videbitur. Mitius enim agi debet cum hærede, qui iustam ignorantię causam habet: quam ob rem concedi solet illi noua dilatio. Et nisi friuola prorsus fuerit hæredum appellatio, tutius quidem erit, vt recipiatur. [l. oratione. ff. de ferijs. l. vlt. C. si pend. appell. mors interue. l. 1. ff. eod. tit. gloss. & interpretes in c. ut debitus. de appell.]

9 Quoties promotor fiscalis appellat, statim inquisitores mittere debent acta omnia ad summum senatum, antequã id eis præcipiatur, quemadmodum epistola quadam eiusdem senatus continetur. Quod mea quidem sententia faciendum quoque est, cum rei, aut eorũ hæredes appellant, ne fatigentur sumptibus: & quia ignorant, an eorũ prouocationi cedendum sit.

De Apostatis Titulus VII.

SVMMARIVM.

1 *Apostasia quid sit.*

2 *Apostasia, qua tota fides deseritur, deterior est omni hæresi.*

3 *Apostatas, etiam conuersos & pœnitentes, non esse recipiendos, quidam censuerunt.*

4 *Apo-*

4 *Apostatæ conuersi et pœnitentes cur sint recipiendi.*
5 *Apostatæ pœnitentes sunt recipiēdi, pertinaces vero curiæ seculari relinquendi sunt.*
6 *Apostatæ causa eodem ordine atque hæretici est tractanda.*

De Apostatis.

1 APOSTASIA græca vox, latine defectio est: cæterum nō quælibet defectio apostasia vocari solet, sed ea qua quis discedit ab instituto priori, quod tuendum susceperat: vnde etiam apostata desertor appellari potest. Et quamuis qui statum susceptæ religionis deserit, apostata quoque sit: in præsentia tamen de impio & nefario fidei catholicæ desertore breuiter differemus.

2 Itaque apostasia, qua disceditur a tota fide, deterior est omni hæresi: quia est impietas maxima, & omnem perfidiam & infidelitatem superat. Melius est enim viam iustitiæ non cognoscere, quam post eius agnitionem retrorsum conuerti. [2. Petri. 2. c. quidam. de apostatis. Tho. 2. 2. quæst. 12.]

3 Quam ob rem quidam putarūt, apostatam, etiam conuersum & pœnitentem, recipiendum non esse: quod & lege quadam ciuili cauetur. [l. 3. C. de apostatis. Matthæus in constit. Siciliæ tit. 3. Nicol. Arela. de hæreti. notab. 44.]

4 Sed eam opinionem & ius pontificiū, & sententia cōmunis, & vsus forensis explosit. Nam cum huius criminis cognitio inquisitorum apostolicorum sit, pontificia iura potius, quam cæsarea in eorum foro & iudicio seruanda sunt. [c. quidam. de apostatis. c. contra Christianos. de hæreti. lib. 6. concilij Eliberitini. c. 46. decretorum Siritij. c. 3. omnes doct. in eodem. c. quidam. Alfonsus Castrus. lib. 1. de iusta hæret. punitio. cap. 23.]

5 Ex quibus intelligere licet, apostatas perinde atque hæreticos pœnitentes recipiendos esse: pertinaces vero curiæ secularì relinquendos: quamuis apostata proprie hæreticus non sit, vt recte Canus disputat. [lib. 12. de locis theologicis cap. 9. vide Alfon. lib. 1. de iusta hæreti. punit. cap. 7.]

6 Quæ cum ita sint, superuacaneū fuerit plura separatim de apostatis commemorare: quandoquidem omnia, quæ de hæreticis dixero, de apostatis quoq; dicta esse intelligi possunt. [addo. l. 1. & pen. C. de aposta. regiam. l. 1. tit. 1. lib. 4. fori regij. Godofre. in rubrica. C. de aposta. Soci. in rubr. de hæret. lib. 5.]

De Blasphemis Titulus VIII.

SVMMARIVM.

1 *Blasphemare quid sit, & quot modis in Deum blasphemus quis dicatur.*
2 *Blasphemia quæuis continet in se falsitatem, saltem in affectu maledici.*
3 *Blasphemum quilibet accusare potest, & debet.*
4 *Blasphem⁹ a quouis iudice puniri debet.*
5 *Blasphemus inique absolutus, aut remissius*

De Blaſphemis.

1 BLASPHEMARE eſt maledicere: non tamen quælibet maledictio, blaſphemia ſolet appellari, ſed ea duntaxat, quæ eſt execratio, aut conuicium impium contra Deum, vel contra diuos. Blaſphemi autem ſunt, qui ſacrilego maledicto ſe obſtringunt, vt ait Budæus. Multifariam autem blaſphemia in Deum dicitur: vel ab eo mouẽdo, quæ Dei ſunt: vel ei attribuendo, quæ Dei non ſunt: vel alicui tribuẽdo, quæ ſolius Dei ſunt: vel affirmando falſum de Deo: vel negando verum: vel maledicta in Deum conferendo: vel inhoneſta de eo loquendo: vel iurando per membra pudenda: vel detrahendo, vel irridendo, in Dei contumeliam: & totidem fere modis honori & dignitati diuorum derogari poteſt.

2 In quacunque blaſphemia inuenitur falſitas, ſaltem in affectu maledici: nam etſi vera nonnunquam dicere videatur blaſphemus, nominando membra pudenda diuorum: in eo tamen falſitas eſt, quod cum illi nihil habeant vituperabile, maledici vituperatione vtuntur, ea contumelioſe nuncupando. Et eodẽ pacto falſitas ineſt blaſphemiæ imprecandi, cum maledicus ea diuis imprecatur, quæ eis euenire non poſſunt.

3 Quilibet autem poteſt ac debet accuſare blaſphemum: quia id crimen in maieſtatem diuinam committitur, nec diſsimulare debemus eius opprobriũ, qui probra noſtra deleuit. Et vt Pius papa inquit: Si quis talem hominem non indicauerit, dubium non eſt, quin diuina condemnatione coerceatur. Et imperator Theodoſius ait: Tutum non eſt, negligere diuinitatis iniuriam, & impunitum relinquere ſcelus. Et Chryſoſtomus in Matthęum homi. 5. operis imperfecti, enarrans verba illa Saluatoris noſtri; Vade retro ſatana: In præcedentibus, inquit, non eſt exaſperatus: ſed

ſed quando diabolus Dei ſibi præſumpſit honorem, iratus eſt, & increpauit eum, vt nos illius diſcamus exemplo, noſtras iniurias illatas ab impijs magnanimiter ſuſtinere: Dei autem iniurias nec vſque ad auditũ ſufferre. Quoniam in proprijs iniurijs eſſe quempiã patientem, laudabile eſt: iniurias autẽ Dei diſsimulare, nimis eſt impium. Et idem diuus alibi multa in eãdem ſententiam dixit ad populum Antiochenũ. [hom. 1. c. in nonnullis. de Iudæis. c. ſiquis per capillum. 22. q. 1. c. ſi is qui. 23. q. 4. C. Theodoſ. l. 1. tit. 2. legum nouellarum.]

4 Non ſolum quiuis vnus e populo accuſare poteſt blaſphemum, ſed etiam iudices omnes eum punire debent: nam & iudices Pontificij & regii, & inquiſitores quoque apoſtolici, pœnas blaſphemis irrogant. Verum ab vno iudice punitus, ab alio non plectetur: id enim iniquiſsimum eſſet, multisque legibus prohibetur. [l. ſenatus. de accuſatio. l. licet §. vlti. nautæ, caupo. c. de his. de accuſatio. c. presbyter. 81. diſtin.]

5 Cæterum blaſphemus inique abſolutus, aut remiſsius punitus ab aliquo iudice, puniri poteſt ab alio: ne quod in odium eſt conſtitutum, in fauorem eius conuertatur: quemadmodum id generaliter communi ſententia traditur. [in l. placet. C. de ſacroſan. eccle. in c. fœlicis. §. per hoc. de pœnis. lib. 6. Abba. Felinus. Auguſti. Beroius. & cæteri in c. de his. de accuſatio. Couar. l. 2. varia. reſolutio. c. 10. Albertinus lib. de agnoſcen. aſſertio. q. 25. conclu. 6.]

6 Notandum igitur animaduertendumque eſt, multas eſſe blaſphemias, quarum punitio ad inquiſitores pertineat: quales ſunt, hæreſibus confines, & quę ſpeciem hæreſis præſeferunt. Sunt & aliæ plures, quæ nihil prorſus commune habent cum hæreſi: verbi gratia, ſiquis iurauerit per membra pudenda diuorum, vel impia iurandi conſuetudine aliquid inconſiderate & inconſulte dixerit: is puniendus eſt a iudicibus regijs, aut ab eccleſiaſticis ordinarijs, non autem ab inquiſitoribus. [quinta inſtruct. Hiſpalen. cap. 4. Alfonſus lib. 1. de iuſta hære. punitione. cap. 12.]

7 Ex qualitate verborum & circunſtantiis perſonarum, temporum, & locorũ, magis ac magis nefaria & ſacrilega blaſphemia cenſenda eſt: illa uero eſt omnium leuiſsima, quæ inconſulto dolore profertur, & ſtatim eã dixiſſe pœnitet. [l. aut facta. de pœnis. glo. in c. deniq;. diſtin. 4. Iaſ. in l. ſi duo patroni. §. vlti. de iureiuran. Alberti. lib. de agnoſcen. aſſertion. quæſt. 27.]

8 Maximis autem blaſphemijs annumeranda eſt, quæcunque dicta fuerit contra ſacratiſsimam virginem: cuius rei exemplum memorabile Nicephorus retulit lib. 18. eccleſiaſt. hiſt. cap. 33. Græci quidam, inquit, ſiue gentiles, in cuiuſdam domo conuiuantes, & vino ſeſe inuitantes, poſt prandium, ſimulatque ſatis adbiberant, blaſphemare, & conuicijs proſcindere Verbi matrẽ cœpere: poſtremum hoc compotationi adhibentes ſtudium, vt quæcunq; aliquis eorum excogitare poſſet abſurda atque indigna, per ea ridens œconomiæ, & diſpenſationis ſalutis noſtræ myſterio illuderet. Impietas ea poſtquam innotuit, illi quidem condignas petulantis linguæ pœnas dedere: ædium autẽ dñs a ſacris noſtris non alienus, tum quidẽ periculum effugit. Non multo vero poſt, noctu ei dormienti in ſomnis Dei genitrix aſtitit: cui diligentius percunctanti, ecquid ſe, quænam eſſet, noſſet: poſtquam ipſe, noſſe ſe eam profeſſus eſt: illa ei cõtumeliarum indignitatem in

in memoriam reuocauit. Tum ille miser supplex illi esse, veniamque delicti petere: & ne tā cito morte mulctaretur, sed tēpus ei pœnitētię relinqueretur, orare. Illa daturā se hoc ei, neq; in præsentia ipsum ita morte pœnas luiturum, promittere: vimine autem, quod manu gestare videbatur, genua eius circumcirca veluti exarans, circumscribere. Id vbi factum, auolans ei postea non apparuit. At ille somno discusso membra ea, quæ vimine notata fuerant, statim ab reliquo corpore disrupta inuenit, recenti sanguine profluente, & in publicum productus iustum omnibus iudicium promulgauit. Qui vero id audierunt, laudes Deo, propter tam inopinatum miraculum, cantarunt: matrem itidem Dei celebrarūt, quæ ita semper christianorum genus tueretur, quæque nouo quodam modo affectionem erga nos suam, quamuis præter naturam eius sit, vt quemquam puniat, vi quadam adacta ostenderet, vt scilicet religio nobis stabilis & firma esset. hæc ille. Iustissima igitur lex regia est, quæ duplo maiorem pœnam imponit ijs, qui blasphemant, & vituperant beatissimam virginem, quam eis, qui cæteros diuos. [l. 3. tit. 28. parte. 7.]

9 Cum varia sit maledicorum culpa, varia quoque pœna illis imponi debet, vt pro mensura peccati sit & plagarum modus. Lex ait: Qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur: quod & Iustinianus nouella constitutione sanciuit: legibus vero regijs, pro grauioribus blasphemijs lingua maledici amputatur, & pars bonorum eius publicatur; pro alijs autem, triginta diebus blasphemus in vinculis detinetur. Alia item & alia pœna iure pontificio in blasphemos constituta est. [Deutero. 25. Leuit. 24. Authen. vt non luxurien. c. si quis per capillum. 22. quæst. 1. c. 2. de maledi.]

10 Cæterum in iudicio inquisitorum hęc pœna vsu recepta est: vt pro atrocioribus blasphemijs maledicus plebeius trahatur in spectaculum publicum, infami quadam mitra capiti imposita, & lingua ligata, & sine chlamyde: & publice sententia pronuncietur, & confestim flagellis cæsus in exilium mittatur. Si vero blasphemus nobilior aut honestior fuerit, sine mitra illa pœnitētiam publicam similiter agit, & ad certum tempus in monasterium detruditur, & mulctam aliquam soluit: & nonnunquam propter suspicionem abiurare cogitur: honestiores enim fustibus cædendi non sunt. [l. capitalium. §. 2. ff. de pœnis.]

11 In alijs autem blasphemijs leuioribus, solent inquisitores damnare blasphemum, vt aliquo die festo in ecclesia, dum sacra solemnia celebrantur, stet nudo capite, sine chlamyde, sine crepidis & calceis, resti succinctus, dextra præferens ardentem facem: & sacris peractis legitur publice sententia, qua ieiunia quoque & precationes indicuntur, & præterea mulcta aliqua punitur maledicus.

12 Atque ea quidem partim ex iure pontificio, partim ex veteri testamento deducta videri possunt. Nam & maledici pœnitentia huic fere similis est, quæ lege quadam pontificia continetur. Et in republica Hebręorum leprosus separatus ad arbitrium sacerdotis, habebat vestimēta dissuta, caput nudū, os veste contectum. Et rex ille Dauid pœnitentiam agens, ascendebat cliuum oliuarum, scandens & flens, nudis pedibus incedens, & operto capite: sed & omnis populus, qui erat cū eo, operto capite ascendebat plorans. [c. 2. de maledi-

maled. Leuiti. 13. & 2. Reg. 15.]

13 Sed publica pœnitentia sacerdotibus imponenda non est, ne grex fidelium scandalum patiatur. Nam vt Constantinus Magnus prudentissime dixisse fertur, Non oportet sacerdotum peccata vulgo innotescere, ne illis offensi, ad delinquendum reddantur audaciores: author Theodoretus lib. 1. ecclesiast. hist. cap. 11. Huc accedit quod Leo ille ter maximus in epistola nonagesima scribit, apostolicam esse traditionem, vt ne sacerdotes publicam pœnitentiā agant. [c. de his. 50. dist. c. presbyter. 82. dist.]

14 Accedit etiam, quod publica & infami pœnitentia iniuncta maximo esset opprobrio sacerdotum dignitas, quæ quidē semper omnibus veneranda esse debet: quemadmodum Ambro. lib. de dignitate sacerdotali, Chrysost. lib. 3. de sacerdotio, alijque tradiderunt. Nec mirum id nam & Aegyptij, & Græci iā olim sacerdotes suos in summa veneratione habuerunt: quod Plato in libro ciuili testatur, post alia dicens: Sacerdotū & vatum ratio, magnanimitate, intelligentiaque & claritate abundat, propter eorum, quæ tractant, magnificentiā. Quapropter apud Aegyptios non licet, regem absque sacerdotio imperare: & in plurimis Græcorum ciuitatibus reperies, præcipua sacra a magistratibus summis institui. Et Diodorus Siculus lib. 2. Aegypti vectigalibus trifariam partitis, priorem portionem percipit collegium sacerdotum, magna apud incolas authoritate, tum propter deorum curam, tum propter doctrinā, qua plures erudiunt: & immunes sunt sacerdotes omnes, secundumque post reges honoris dignitatisque locum tenent. Et, vt Statius Papinius lib. 5. syluarum ait, Qui bona fide Deum colit, amat & sacerdotes. [Præterea Echium homilia. 59. de sacramentis, Brunum lib. 5. de legationib. cap. 6.]

15 Sed quamuis sacerdotes nō agant pœnitentiam publicam, non tamen idcirco eorum blasphemiæ erunt impunitæ: imo tanto seuerius puniri debent, quanto clerici grauius quā laici delinquunt. Vt enim Cyprianus libro de singularitate clericorū inquit: Cum quid laicos decet, ne occasionem blasphemandi opponant: tum maxime clericos id vehementer constringit, quibus aut religio blasphemata, aut fraternitas perdita, pœnas duplices irrogabit. Quod etiam confirmat Chrysost. in Matthæum hom. 38. operis imperfecti.

16 Itaque sacerdos blasphemus durius puniri debet, mulcta, ieiunijs, & orationibus: & præterea sacris interdicendus est ad certum tempus, & in monasteriū detrudendus. Nam vt communiter traditum est, in pœnis quę ad corpus & existimationem non pertinent, grauius puniendi sunt honestiores, quam humiliores. [regia. l. 2. cum seq. tit. 28. parte. 7. Barto. in l. quædam. de pœnis. Felinus in c. cum quidam. de iure iurando. Tiraquel. de nobilitate cap. 20. nu. 120. vide Ioan. Bernar. in pract. cap. 103.]

17 Sunt qui putant blasphemum absolutum in foro conscientiæ, puniendum non esse in foro iudicij: cuius opinionis causam afferunt nec probabilem, nec satis idoneam: quod blasphemus absolutus a sacerdote, pacem habet cum Deo, quem in primis offenderat. [Bartolus consil. 167. Ancha. & Ana. in cap. 2. de maledi. Felinus. c. de his. de accusatio. de eius consil. 137.]

18 Atqui ea opinio si vera esset, multa cō sequerentur absurda: nam & apostata, & hæreticus, & idolatra, & quicunque Deum palam offenderet, absolutus a

D parocho,

parocho, puniri nõ posset a iudice: quo quid absurdius dici, cogitarive potest? præsertim cum forum illud arcanum, nihil commune habeat cum foro iudiciario. Merito igitur ac iure istorum opinatio alijs displicuit, quibus assentior. [Iaf. in lib. 3. §. iurari. de iure iuran. Matth. in constit. Siciliæ. lib. 3. rubri. 54. Couar. lib. 2. varia. resol. c. 10.]
19 Siquis autem eodẽ impetu plures blasphemias dixerit, durius quidem puniẽdus est, sed vna tantũ pœna, quia vnum duntaxat crimen committit. [l. inficiẽdo. §. infans. ff. de furt. glos. in l. nunquam plura. ff. de priua. deli. Cepola consil. criminali. 77. Alciat. in. c. cum non ab homine. de iudi. num. 33. Couar. lib. 2. variarum resolutionum. c. 10. Boherius decis. 301. Hippolytus in l. vlt. ff. de sicar.]

De bonis hæreticorum Titulus IX.

SVMMARIVM.

1 *HAereticorum bona iure optimo publicantur.*
2 *Hereticorũ bona cur publicari oporteat.*
3 *Hæreticorum bona filijs eorum catholicis olim relinquebantur.*
4 *Hæreticorum filios egestate laborare, rei pub. interest.*
5 *Hæreticorum filijs bona adimere, acerbum & inhumanum non est.*
6 *Lex, qua sancitum est, vt filij eorum, qui rei sunt læsæ maiestatis, parentum bonis priuentur, non est abrogata.*
7 *Hæreticorum bona iure publicari, concluditur.*
8 *Hæreticorum fundus seruiens, vel is cui debetur seruitus, si publicetur, vtroq; casu durant seruitutes.*
9 *Hæreticorum bona, quæ ipsi mortis causa donauerint, cum cæteris eorum bonis ad fiscum etiam pertinent.*
10 *Donatio inter maritum & vxorem reuocatur, si post mortem mariti memoria propter hæresim damnetur.*
11 *Hæreticis quecunque ex contractu conditionali debentur, quomodo ad fiscũ pertineant.*
12 *Bona omnia vxoris de hæresi damnatæ publicantur.*
13 *Peculium castrense filij hæretici, confiscatur.*
14 *Peculium castrense proprium est filij familias.*
15 *Filijs familias, qui de hæresi damnantur, peculium castrense confiscandum esse concluditur.*
16 *Bona materna filij familias hæretici ad fiscum pertinent, tametsi ille in patris sit potestate.*
17 *Peculium profectitium, quod patris est, bonis eius publicatis, etiã confiscatur.*
18 *Filij familias bonis publicatis, vsus fructus patri debitus confiscatur.*
19 *Vsus fructus bonorum, quæ rogatus erat hæreticus restituere post mortem suam fisco adiudicandus est, quoad hæreticus moriatur.*
20 *Hæretici prædium quod censum debet ecclesiæ confiscatur, saluo iure pensionis præstandæ.*
21 *Hæretici bona an publicanda sint ab eo die, quo in hæresim incidit.*
22 *Donationes ab hæretico quantumuis occulto factæ, cur pondus non habeant.*
23 *Dotes etiam a fisco reuocantur, quas filijs donant hæretici.*
24 *Dotes ab occultis hæreticis filijs sanctimonialibus datæ, fisco vendicantur.*
25 *Hæreticus ex quo die tale crimen cõtraxit*

xit nihil ex bonis suis alienare potest.
26 *Bona hæretici qui defecit in purgatione, aut propter contumaciā damnatus est, a quo die publicanda sint.*
27 *Fiscus vendicans res ab occulto hæretico venditas, an pretium teneatur restituere.*
28 *Hæreticus occultus qui bona sua vēdit, peccat.*
29 *Emptori, qui bona fide cum occulto hæretico contraxit, quando pretium sit restituendum.*
30 *Emptori quæcunque pars numorum reperiatur restituenda est.*
31 *Emptori reddenda est etiam pecunia, si ex ea factus sit hæreticus locupletior.*
32 *Emptori reddendi sunt etiam numi, si illis hæreticus res suas meliores fecerit.*
33 *Emptori restituenda est adhuc pecunia, si ex ea occultus hæreticus suis creditoribus soluerit.*
34 *Emptori pretium etiam restituitur, cum in hęretici rem versa est pecunia, vel tantundem consumpturus esset hæreticus ex bonis suis.*
35 *Pecunia mutuo data occulto hæretico, qua seipsum & familiam aluit, restitui debet creditori.*
36 *Pecunia reddenda est emptori, si ea hæreticus ædificauerit, aut simile quid fecerit.*
37 *Pecunia similiter reddenda est, quam in suam, aut suorum valetudinem, occultus hęreticus impenderit.*
38 *Pecuniam, in qua re sufficit impensam esse ab occulto hęretico, vt emptori restituatur.*
39 *Emptor qui seruatis solemnitatibus emerit, nihil præterea probare tenetur.*
40 *Probatio dilucida exigenda ab eo non est qui bona fide rem aliquam ab occulto hæretico emerit.*
41 *Pecuniam qui mutuo dederit ciuitati & ecclesiæ, an sit perspicue probaturus in earum vtilitatem versam esse.*
42 *Pecuniam qui ignorantia insuperabili occulto hæretico mutuo dedit, est satis, si probabili cōiectura ostendat in rē hæretici versam esse.*
43 *Pecunia occulto hæretico inopia laboranti mutuata, quādo ex bonis hęretici publicatis restitui debet.*
44 *Pecunia reddenda est creditori, si is probarit, occultum hæreticum, quo tēpore illam ab eo mutuatus est, ea indiguisse.*
45 *Probatis extremis, media quoque probata esse videntur.*
46 *Pecuniam versam esse in hæretici vtilitatem, creditorem ius nunquam grauandum esse præcipit, vt probet.*
47 *Probatio impossibilis nunquā exigitur.*
48 *Probationem debere necessario concludere, quomodo intelligendum sit.*
49 *Pecuniam in rem hæretici versam esse, quando sit verisimile.*
50 *Pecuniam creditoris in rem hæretici esse versam, quibus insuper coniecturis fiat probabile.*
51 *Emptori, qui bona fide ab occulto hæretico aliquid emit, quid sufficit probare, vt ei numi soluti restituantur.*
52 *Pecunia cur emptori & creditori restituenda sit in aliquibus casibus.*
53 *Fisci in dubijs quæstionibus non magna habenda est ratio.*
54 *Fiscus sub optimo principe sæpenumero vincitur.*
55 *Fisco in rebus certis fauere decet.*
56 *Bona ab occulto hæretico alienata a quo tempore reuocanda sint a fisco.*
57 *Vxor, si quidpiam alienauerit inscio viro, & in hæresim postea inciderit, id omne reuocabit fiscus.*
58 *Bona ab hæreticis alienata cum fructibus restituere tenentur malæ fidei possessores.*
59 *Possessores bonæ fidei post litem contestatam,*

statam, & controuersiam motam, incipiunt malæ fidei possessores esse.

60 *Emptoribus & creditoribus sola rei cõfessio nocere non potest in probatione temporis, ex quo in hæresim incidit.*

61 *Bona futura non confiscantur.*

62 *Iura conditionalia ex vltima voluntate pendentia, si conditio extiterit post hæretici condemnationem, ad fiscum non transeunt.*

63 *Alimenta non publicantur.*

64 *Confiscatio bonorum hæretici non debet alijs esse damnosa.*

65 *Bona aliena inter hæretici bona reperta legitimis dominis sunt restituenda.*

66 *Fiscus dotem vxori reddere debet, marito impietatis damnato.*

67 *Vxori hæretici quomodo dos restituenda sit.*

68 *Dotis numeratio quo pacto probari conueniat.*

69 *Fiscus qui successor est mariti damnati, vti potest aduersus vxorem exceptione dotis non numeratæ.*

70 *Bona parapherna vxori restituẽda sunt.*

71 *Vxori dimidia pars lucrorum, quæ regijs legibus communia sunt coniugum, restituenda est.*

72 *Arrhæ & donationes propter nuptias vxori datæ, marito hæresis damnato, non confiscantur.*

73 *Vxor, quæ sciẽs nupsit hæretico, an sicut priuatur dote, sic etiã priuetur arrhis.*

74 *Bona quæsita constante matrimonio inter coniuges, an diuidenda sint inter fiscum & vxorem, quæ sciens nupsit hæretico.*

75 *Vxor an fundum dotalem repetere possit a fisco, quem maritus ea consentiente & iurante vendidit, deinde fiscus vendicauit.*

76 *Donationes factæ vxori a cõsanguineis viri sui, quando publicari possint propter hæresim mariti, & quando non.*

77 *Donatio facta filio arrogato, & vni ex socijs, non publicatur propter alterius hæresim.*

78 *Donatio legatis facta, si ipsi in hæresim incidant, publicanda est, nisi expresse aliud sit adiectum donationi.*

79 *Filij familias bona, quæ post patris mortem ei debentur, publicari non possunt.*

80 *Filio familias impietatis damnato, non publicatur peculium profectitium ei a patre concessum.*

81 *Patrefamilias hæretico damnato, non confiscatur vsusfructus, quem habuit in bonis filij aduentitijs.*

82 *Maritus an possit alienare partem dimidiam lucrorum, legibus quæ regijs ad vxorem pertinent, si tempore alienationis vxor hæretica sit.*

83 *Maritum, si occultam vxoris hæresim ignoret, probabile est supra dicta bona alienare posse.*

84 *Fides bona & ignorantia in dubio præsumitur.*

85 *Probandi onus lex regia in eum transfert, qui dixerit, alienationẽ lucrorum dolo aut fraude a marito esse factam.*

86 *Maritus donare non potest ea lucra, quę legibus regijs ad vxorem pertinent.*

87 *Hęreticus ecclesię reconciliatus, cuius bona sunt publicata, an partem dimidiã lucrorum, quæ vxori eius adiudicata sunt, ipsa inuita alienare possit.*

88 *Bona ecclesiæ publicanda non sunt propter hæresim clerici.*

89 *Bona clerici hęretici, quæ ex ecclesia, vel eius respectu acquisicrit, publicari non debent.*

90 *Fructus beneficiorum quos clerici possident, propter ipsorum hęresim publicari possunt.*

91 *Patrimonium & alia bona clerici hęretici, an ad episcopum pertineant.*

92 *Bona clerici hęretici ad fiscũ pertinent.*

93 *Bona restitutioni subiecta quę possidebat hęreti-*

128 Con-

198 *Alfon-*

De bonis hæreticorum.

1 BONA omnia hæreticorum iustissime publicantur, ne sint fomenta malorum, & scelerum instrumenta. Scribit enim verissime Plato lib. 4. de legibus, bona externa sine virtute, non modo nihil iuuare, sed esse quoque damnosa: & quæ in sceleratis hominibus aliud non sint, præter paratissima flagitijs, magnisq; malis instrumenta. Aristoteles quoque lib. 2. magnorum moralium, inquit: Ne languori corpus incumbat, volens conualescere, aquam prius & inediam exhibet: ita qui nequam habuerit animam, ne quippiam mali exerceat, ei opulentia, & imperium, & dominatus & omnino alia id genus sunt auferẽda: ac tanto id magis, quanto mobilior mu tabiliorque est corpore anima. Item Demosthenes oratione aduersus Midiam: Magnam pecuniam in hominis confidentis & improbi manu relinquere, id est ensem illi porrigere, quo iugulemini. At si ei res familiaris adimatur, fortasse fiet in posterum modestior.
2 Accedit illa quoque causa, vt improborũ audacia coerceatur formidine pœnæ. Vt enim Tryphonius ait: Male meritus publice, vt exemplo alijs ad deterrenda maleficia sit, etiam egestate laborare debet: etenim nemo est, qui non speret, fugiendo & latitando, pœnam vitare posse, quid enim saluis infamia numis? Bonorum vero publicationem omnes homines, præsertim diuites, formidare vehementer solent. Quamobrem sapientissimi legum latores grauiora quæque crimina publicatione bonorum frequentissime puniunt, & cũ olim locupletes eo facilius scelere se obligarent, quod integris patrimonijs exulabant, parricidas, vt Cicero scribit, bonis omnibus; reliquos, dimidia parte mulctarunt. Author Suetonius in Iulio Cęsare [cap. 42. l. bonafides. ff. depositi.]
3 Sed olim bona hæreticorũ filijs eorũ catholicis relinquebantur: quod quidã iustius esse aiunt, quam id quod hodie constitutum est. [l. Manichæos. l. cognouimus. authen. idem est. C. de hęreti. c. Iudæi. 1. q. 4. Corasius in. l. qui liberos, de ritu nuptia.]
4 Horum benignus affectus laudandus quidem est: expedit tamen reipublicæ, vt filij quoque hæreticorum egestate laborent. Merito igitur antiqua illa iura sunt abrogata: quamuis non desint, qui

qui putent, ea hodie seruanda esse: verum opinio eorum communiter damnata est. [authen. Gazaros. C. de hęreti. l. vlti. C. de bonis proscripto. glo. & omnes in. c. cum secundum. de hære. li. 6. Henricus & cæteri in. c. vergentis. Aluarotus post alios in. §. Gazaros. de statu & consuet. li. feudo. Fortunius in l. Gallus. §. & quid si tantum. Lupus in c. per uestras. §. 72. Bru. lib. 5. de hæreti. c. 6.]

5 Nec id acerbũ aut crudele videri debet, cum pater non minus bonorum dominium habeat, quam si pater non esset: nec sit ideo minus puniẽdus, quia pater est. Accedit huc, quod pater pro libidine bona sua perdere & consumere potest: quid est igitur, quamobrem propter maximum scelus publicari nõ queant? Accedit etiã, quod eius bona, qui lędit humanam & temporalẽ maiestatem, iustissime confiscantur, sine vllo filiorum respectu: quanto rectius publicari debent hęretici patris bona, qui diuinam & ęternam maiestatem impie lædit? Postremo, multorum patrum bona, qui hęretici & impij esse putabantur, iam olim publicata sunt, vt in ecclesiastica historia proditur. [c. cum secundum. de hæreti. lib. 6. authen. Gazaros. C. eo. tit. Eusebius lib. 6. ecclesi. hist. c. 2. Nicephorus lib. 5. cap. 4.]

6 Nec audiendi sunt Budæus & Igneus, qui opinantur, Honorij & Arcadij constitutionem, qua filij eorũ, qui rei sunt læsæ maiestatis, parentum bonis priuantur, abrogatam esse recentiore lege eorundem imperatorum, qua generaliter est constitutum, vt peccata suos teneant authores. Nec enim verisimile est, quod tam celebris constitutio verbis generalibus sublata fuerit: quod Arnaldus Ferronus, & Ioannes Robertus, & Franciscus Duarenus mecũ sentiunt. Adde quod regijs legibus septipartitis id ipsum reuocatum est. [l. quisquis. C. ad leg. Iul. maiest. l. sancimus. de pœnis. Budæus in. l. 1. ad le. Iul. maiesta. Igneus in. l. vlti. ad Sillania, Ferronus in consuetudi. Burdigalen. tit. de furibus. §. 3. Ioa. Robertus lib. 2. sententiarum iuris c. 22. Duarenus lib. 2. disputa. anniuersari. c. 24. regia. l. 2. tit. 2. & l. 9. tit. 31. parte. 7.]

7 Iure igitur ac merito bona omnia hęreticorum ipso iure publicantur, mobilia, immobilia & mouentia: iura quoq; & actiones, & iura sepulcrorum. [c. cum secundum. de hæreti. lib. 6. l. bonorum & l. mouentium. de verb. sign. l. 1. §. interdum. ff. de suis & legit. hæredib.]

8 Quod si fundus seruiens, vel is, cui seruitus debetur, publicetur, vtroque casu durant seruitutes: quia cum sua quisque conditione fundus publicatur. [l. via cõstitui. ff. de seruitu. pręd. rust.]

9 Si autem aliquis mortis causa donauerit, & in hæresim inciderit, ac bona eius confiscata fuerint, reuocatur donatio vt imperfecta, & cum cæteris hęretici bonis ad fiscum pertinet: quia donationes causa mortis vice legatorũ funguntur. [l. 3. §. pen. ff. de bonis liberto. l. 1. §. 1. siquid in frau. patro. l. si aliquis. l. & si debitor. l. illud. ff. de mortis causa donat.]

10 Si maritus vxori donauerit, & post mortẽ propter hæresim memoria eius damnata sit, reuocabitur donatio: quãuis ea, quæ alijs donauerit, valeant. Nec enim impij morte donatio inter virum & vxorem confirmatur. [l. cum hic status. §. si maritus vxori. ff. de donatio. inter virum & vxo.]

11 Sed etsi aliqua hæretico ex contractu cõditionali debeantur, ad fiscum quoque pertinent, existente conditione, &

ius conditionis implendæ ad fiscum transit, si modo fiscus commode conditioni parere possit, vt Leiua noster copiose tradit. [l. inter socerum. §. vltimo. ff. de pact. dota. l. qui balneum. l. potior. qui potio. in pigno. habean. l. necessario. ff. de peri. & commo. rei vendi. l. qui in fraudem. ff. qui & a quib. l. is cui. ff. de obliga. & actio. Marianus Soci. in .c. vlti. de hæreti. Couar. lib. quęst. c. 39. Anton. Gome. lib. 3. commenta. c. vlt.]

12 Omnia bona vxoris impietatis hæresisque damnatæ, publicantur, siue dotalia sint bona, siue parapherna, siue donationes illæ, quas Hispani vocamus, arrhas, siue lucra, quæ regijs legibus ad vxores pertinent. Sed omnes actiones saluas habet maritus contra fiscum, & in id, quod facere possit, duntaxat condemnandus est. [l. si maritus. ff. solur. matri. l. quinque legibus. cum seq. ff. de bonis damna. l. 3. §. sed vtrum. in fine. ff. de minorib. l. res vxoris. C. de donatio. inter virum & vxo. regia lex Taurina. 78. vide. l. siquis officium. ff. de ritu nuptia.]

13 Peculium castrense filij hæretici confiscatur: quia filius familias in castrensi peculio vice patris familias fungitur: nec patribus aliquid ex castrēsibus bonis filiorum debetur. [l. 2. ff. de senatus consul. Macedo. l. 4. & l. ex nota Marcelli. ff. de castren. pecul. l. senatus consulto. §. 1. ff. de senat. consul. Sillan. l. filius fa. in fine. ff. de donatio.]

14 Accedit eo, quod peculium castrense proprium est filij familias, nec in eo vllum ius patris est. Nec enim pater familias in castrensi peculio proprietatē habet, aut vsum fructū: quinimo actionem persecutionemque castrensium rerum semper filius etiam inuito patre habet. [l. 3. C. de castren. pecul. milit. lib. 12. l. miles. & l. pater. in fine. ff. eod.]

15 Ex quibus omnibus perspicuum est, filio familias impietatis damnato, peculium eius castrense publicatum esse. Quæ quidem vera multorum sententia est, a quibus plurimi male dissentiunt. [Angel. & Roma. in. l. si finita. §. si de vectigalibus. ff. de damno infe. Nellus de bannitis. prima parte secundi temporis. q. 25. Contraria opinio crebrior est, vt Alexan. & cæteri aiunt in. l. 3. §. si filius. quod quisque iuris. & alibi sæpe. Quemada. q. 19.]

16 Ob easdem omnino causas verissimum esse puto, bona materna filij familias hæretici ad fiscum pertinere, tametsi pater eum habeat in potestate: nam proprietas eorum bonorum filij familias est. [l. 1. & 2. C. de bonis maternis. c. cum secundum. de hæreti. lib. 6. quamuis multi contrarium tradant. in. §. si de vectigalibus. & in alijs locis.]

17 Publicatis quoque patris bonis, peculiū profectitium, quod eiusdem patris est, confiscatur: nam filius administrationē duntaxat peculij profectitij habet. Quod Cynus, Baldus, Imola, & Alexander, mecum sentiunt in dicto. §. si de vectigalibus, licet multi aliter sentiant. [in. l. 3. §. sed vtrum. ff. de minoribus. & alibi. Quemada q. 19.]

18 Publicatis bonis filij familias per consequentiam vsus fructus patri debitus confiscatur, etiam si filius ecclesiæ reconciliatus sit. Nā maxima capitis diminutione ius illud patriæ potestatis soluitur, cui consequens est, vt vsus fructus amittatur, & cum proprietate ad fiscum perueniat. [l. 1. l. si viua matre. C. de bo. mater. l. amissione §. qui deficiunt. ff. de capit. diminutio. §. cum autem. instit. quib. mod. ius patriæ pot. sol.]

19 Vsus

19 Vsus fructus eorum bonorum, quæ rogatus erat hæreticus restituere post mortem suam, fisco adiudicandus est, quoad hæreticus moriatur. & hoc iure vtimur. [l. Statius. §. Cornelio. ff. de iure fisci.]

20 Etiam prædium illud, quod censum debet ecclesiæ, propter hæresim domini confiscatur, saluo iure pensionis ecclesiæ præstandę: quia dominij translatio non impeditur propter cōtractum illum, quem censualem vocant. [glo. in. c. constitutus. de religio. domib. Alexand.consil. 14. lib.2. Decius consil. 146. & 164.]

21 Nunc videndum, an bona hęretici publicentur ab eo die, quo in hæresim incidit: non enim vsquam id plane sancitum est: nam lex pontificia nihil aliud ait, quam bona hæreticorum ipso iure confiscata esse. Verum communi omnium consensu receptum est, vt exemplo eius qui in crimen læsæ maiestatis incurrit, a die criminis bona hæretici omnia publicentur. [c.cum secundum. de hæreti. lib. 6. & illic interpretes omnes. l. vlti. C. ad leg. Iul. maiesta.]

22 Quo efficitur, vt donationes ab hæretico, quantumuis occulto, factæ, imperfectæ sint, & non valeant. [l. post contractum. l. donationes in concubinam. §. vlt. ff. de donationib.]

23 Dotes quin etiam filijs datę reuocantur a fisco, quamuis pro oneribus matrimonij dentur, & officium paternum sit filias dotare. [l. quisquis. §. emancipatio. C. ad leg. Iuli. maiesta. l. pro oneribus. C. de iure dotium. l. qui liberos. de ritu nuptia.]

24 Dotes quoque ab occultis hæreticis filijs sanctimonialibus datæ, vt vitam monasticam exigant, eadem omnino ratione fisco vendicantur. [dicto. §. emancipatio. Cōfert. l.hac in factum. ff. quæ in frau. credito.]

25 Et generaliter atque vniuerse constitutum est, ex quo quis tale crimen contraxit, nihil ex bonis suis alienare posse, & quarumlibet rerum alienationes, ex eodem tempore factas, nullius esse momenti. [l. quisquis. §. emancipatio. &. l. vlt. C. ad leg. Iul. maiesta. vide.l. emptori duplam. ff. de euictione.]

26 Sed bona eius qui defecit in purgatione, aut propter contumaciam damnatus est, non publicantur nisi ab eo die, quo hæreticus esse præsumitur, non autem a tempore, quo testes aiunt, illum fuisse hæreticum: atque hæc opinio benigna interpretatione recepta est. [Gabriel Quemada quæst. 8.]

27 Sed est quæstionis, vtrum fiscus vendicans res ab occulto hæretico venditas, teneatur emptori pretiū restituere. Dubitationem affert, quia id iniquum esse videtur, nec lege aliqua expresse sancitum est: per consequentias tamen iuris periti aiunt, non esse pretiū emptori restituendum, quia rem fisco debitam hæreticus male vendidit, eamque fiscus iure dominij vendicat: & ita quodam instructionum capite cauetur, & communi sententia receptū est. [Arg. l. 2. C. de furtis. &. l. commissa. ff. de publica. &. vectigalib. l. 1. §. si quis in fraudem. ff. si quid in fraudem patroni. 2. instruct. Hispalen. cap. 6. omnes interpretes in. c. cum secundum leges. Siluester in summa, verbo restitutio. 3. §. 7.]

28 Quamobrem quidam rectissime tradunt, peccare occultum hæreticum, qui bona sua vendit: quia emptorem in discrimen adducit amittendi rem & pretium. Aliud esse putant, si donationes fecerit, aut alio lucratiuo titulo hæreticus alienaret: sed cum id in fraudem fisci sit, amplius delibe-

randum

randum censeo. [Siluester, verbo hæresis. 1. q. 8. Franc. Victoria in relectione, de Indis.]

29 Multi tamen sunt casus, in quibus pretium restituitur ei, qui bona fide cum hæretico occulto contraxit. Ac primũ quidem si numi soluti in bonis hæretici extant, reddẽdi sunt protinus emptori, ne fiscus & rem & pretium habeat. [l. ex his. ff. quæ in frau. credito. l. pe. in fine. ff. de rebus eorum.]

30 Quod si non omnes numi, sed pars eorum reperta sit, ea sine dubio emptori restituenda est: quod enim iuris in toto, idẽ est in parte. [l. quæ de tota. ff. de rei vẽdicat. l. an pars. ff. pro derelicto.]

31 Pecunia quoque reddẽda est emptori, & ei, qui occulto hæretico bona fide mutuum dedit, si ex ea pecunia factus sit hæreticus locupletior. vt puta, si prędium aut rem aliam emit, nam aut numi restituendi sunt, aut certe res numis empta. [l. si cum dotem. §. vlt. ff. solut. matrim. l. imperator. §. vlti. cum. l. seq. ff. de legat. 2. l. quod dicitur. §. vltim. cum. l. seq. ff. de impen. in reb. dotalib. factis. l. si res. §. quod seruus. ff. de in rem verso. l. pater. ff. de adimen. legat. l. apud Celsum. §. 1. ff. de doli except.]

32 Idemque est, si hæreticus numis illis res suas meliores fecerit, aut hypothecas liberauerit, aut censum redemerit. [l. emptor. ff. de rei vendicat. 2. instruct. Hispalen. c. 6. & omnes doct. in c. cum secundum leges. Siluester, verbo hæresis. 1. q. 4. Conradus de contractib. q. 7. conclus. 3.]

33 Idem seruandum erit, si proprios creditores ex ea pecunia dimiserit, id est, si occultus hæreticus suis creditoribus soluerit. Nam & ea pecunia in corpore patrimonij retinetur, nec absumpta videri potest. [l. idem seruandum. ff. de lega. 2. l. emptor. de rei vendicat.]

34 Non solum pecunia restituenda est ei, qui cum hæretico bona fide contraxit, cum extant numi, aut locupletior factus est occultus hæreticus: sed etiam cum in rem eius versa est pecunia, vel tantundem consumpturus esset hæreticus ex bonis suis. Quod multis quidẽ exemplis cõprobare possum, sed nonnullis contentus ero. [l. 3. §. & regulariter. ff. de in rem verso. l. in pupillo. ff. de solutionib.]

35 Si pecuniam mutuo dedisti occulto hæretico, qua se ipsum & familiam vestiuit & aluit, ea tibi restituenda est: quia in rẽ eius versa est. [l. 1. §. in rem. &. §. proinde. & l. vltim. ff. de in rem verso. l. mortuo. ff. de statu libe. Quemada. q. 7.]

36 Si tuis numis occultus hæreticus horreum necessarium, aut quippiam simile ædificauerit: si ædificium ruens refecerit, si olilueta defecta restaurauerit, si vites propagauerit, vel arbores curauerit, vel seminaria aut aggeres fecerit, aut flumina auerterit, vtique numi tibi reddendi sunt. [l. 1. & 3. & l. impensę. ff. de impen. in rebus dotalib. factis.]

37 Si in valetudinem suam, aut familiæ, aut in funus suorum pecuniam meam hæreticus occultus impenderit, tantundem a fisco recuperare possum, quia in rem eius pecunia mea versa esse uidetur. [l. 2. ff. de impen. in reb. dotalib. factis. l. & ideo. §. illud. l. filius familias. ff. de in rem verso. l. si necessarias. ff. de pignora. actio.]

38 Sat est autem impensam esse pecuniã in res necessarias aut vtiles, quamuis postea casu perierint. res enim domino perir, id est, aut hæretico aut fisco. Verbi gratia, frumentum comparauit hæreticus ad alendam familiam, & in horreo reposuit, & hoc perijt, vel corruptũ est,

est, vel arsit, nihilominus in rem versum esse videbitur. Idemque est, si seruum necessarium emerit, isque decesserit: vel insulam fulcierit, eaque ruerit, aut exusta sit. [l. pignus. C. de actione pign. l. 3. §. nec non. l. seruus. ff. de in rem verso. l. 4. ff. de impen. in reb. dotalib. factis.]

39 Sed quomodo probabit emptor in vtilitatem fisci versam esse pecuniam? Si ciuitas vendiderit, pretiumque receperit, communi sententia receptum est, vt emptor, qui seruatis solennitatibus emerit, nihil praeterea probare teneatur. [Bar. & caeteri in authen. hoc ius porrectum. C. de sacro san. eccle. Alciat. in. l. ciuitas. ff. si cert. pet.]

40 Quod magno quidem argumento est non esse dilucidam probationem exigendam ab eo, qui bona fide rem aliquam ab occulto haeretico emerit: nec enim est, quod ei possit imputari, qui diuinare non valuit, nec plane sibi prospicere. [l. 3. ff. de senatus consulto Macedo. l. Barbarius. de offi. praeto. l. si fide iussor. §. si cum debitor. ff. mandati.]

41 Quamobrem etsi plerique putent, eum qui ciuitati & ecclesiae mutuam pecuniam dederit, perspicue probare debere, in vtilitatem earum versam esse pecuniam, neque coniecturas sufficere: quia scire potuit ac debuit ecclesiae conditionem & ciuitatis, vt iuris periti tradunt [in authen. hoc ius porrectum. C. de sacrosan. eccle. & in. l. ciuitas si cert. pet.]

42 In eo tamen, qui ignorantia insuperabili mutuum dedit occulto haeretico, verior proculdubio sententia est existimantium, probabiles coniecturas sufficere, ne fiscus ex alieno damno fit locupletior. [l. cum hi. §. sane. ff. de transactio. gloss. in dicta authen. hoc ius porrectū. & inibi Pet. Cynus, Sali. Paul. & alij multi in. d. l. ciuitas.]

43 Proinde si quis egenti haeretico bona fide pecuniam mutuam dederit, & postea probauerit eum indigentem eo tempore fuisse, & adsint praeterea aliquae praesumptiones, quibus verisimile sit, pecuniam in alimenta familiae, aut in rem aliam vtilem aut necessariam consumptam esse: vtique boni viri arbitrio restituenda est creditori ex bonis haeretici publicatis. [Decius, & Alcia. in dicta. l. ciuitas.]

44 Atque hoc multo magis procedet, si creditor probare potuerit, tēpore mutui indiguisse haereticum pecunia mutuatitia, & post receptam pecuniam, id consecutum esse, propter quod mutuū datum fuit. Verbi gratia, domus haeretici occulti minabatur ruinam, ego illi indigenti mutuum dedi, vt eam reficeret, atque ille domum refecit, verisimile quidem est, mea pecunia id factū esse: quod ipsum in alijs speciebus similibus locum habebit. [l. vlt. ff. de exercito. actio.]

45 Huc accedit, quod si probentur extrema, media quoque probata esse videntur. Nec omnino male infertur: indigens aedificat, seruos emit, fundum cōlit, & pecuniam mutuatus est: ergo ex pecunia illa aedificat, emit, expendit: hoc enim probabile atque admodum verisimile est. [c. inter dilectos. de fide instru. l. talis scriptura. de legat. 1. Ias. cons. 46. lib. 3.]

46 Accedit eodem, quod nusquam in iure probatur, creditorem, qui occulto haeretico pecuniam mutuam dedit, grauandum esse onere probandi, pecuniā versam esse in vtilitatem haeretici: quinimo, vt Vlpianus in specie non valde dissimili ait non debet pecuniam perdere, qui mutuum dedit, nec ei imputari

tati cur dederit, aut cur non diuinauerit. [l. 1. §. si mutuam. ff. si quid in fraud. patroni. l. si fideiussor. §. si cũ debitor. ff. mandati.]

47 Accedit etiam, quod quę liquido probari non possunt, sat est vt argumentis probentur: nec enim vnquam impoſsibilis probatio exigitur: qualis proculdubio foret, si creditor probare teneretur, in hanc aut illam rem pecuniã eandem impensam esse, quam occulto hæretico bona fide mutuam dedit. [l. non omnis. §. a barbaris. ff. de re milita.]

48 Nec moueat quenquam, quod vulgo dicitur, probatio debet necessario concludere: id enim ciuiliter accipiendum est, iuxta subiectam materiam. Sæpe quidem præsumptiones & argumenta pro plenis probationibus haberi solẽt: & hac in re plurimum arbitrio iudicis tribuendum est. Nam quæ argumenta, ad quem modum probandę cuique rei sufficiant, nullo certo modo satis definiri potest. Ideoque iudex magis scire potest, quanta fides testibus sit habenda, & confirmabit motum animi sui ex argumentis & testimonijs, quæ rei aptiora, & vero proximiora esse compererit. [l. 3 §. tu magis. & §. eiusdem. &. l. ob carmen. ff. de testib.]

49 Quoties igitur creditor probat occultum hæreticum indiguisse, cum ab eo accepit mutuam pecuniam, toties verisimile est, pecuniã in rem hæretici versam esse. Nec enim pręsumi potest, eũ perdidisse, aut vento vixisse: sed ex ea seipsum & familiam suam aluisse. [l. si defunctus. C. arbit. tutelę. l. vlti. C. de alimen. pupillo præstan.]

50 Ac multo id magis procedet, si præterea creditor probet, hæreticum post acceptum mutuum, ædificasse aut refecisse, aut emisse, aut simile quippiam fecisse: quia verisimilius est, ex pecunia creditoris ea esse facta, quã quod aliunde alij numi ei obuenerint. Quãobrẽ, mea quidem sententia, his probatis, pecunia reddenda est creditori: nec ęquũ est euidenti & impoſsibili probatione eum onerare. [l. vlti. ff. quod cum eo.]

51 Idemque seruandum, cum is qui emit rem aliquam ab occulto hæretico, eadem probauerit. Par enim ratio vtrobique est: nec vsquam in iure cautum inuenies, vt is qui bona fide cum occulto hæretico contrahit, euidentiorem probationẽ facere teneatur. Nec fiscus hac in re priuilegium aliquod habet: sed iure priuatorum hominum vti debet. [l. item veniunt. §. in priuatorum. ff. de peti. hæredi.]

52 Addendum eodem est, quod in speciebus supra memoratis, liquido constat, pecuniam emptori & creditori debitam esse: incertũ est autem, an fiscus eandem habeat. Satius est igitur eam reddere creditori vero, quã fisco in dubio relinquere, qui bona hęretici & aliorum innocentium simul occupare solet. In dubijs enim rebus, vt Aristoteles in problem. ait, ad eam partem vergere oportet, in qua si forte sit erratum, peccetur leuius. [Confert. l. quoties nil sine captione. de regul. iuris &. l. absentem. ff. de pœnis.]

53 Accedit huc, quod in dubijs quæstionibus facile contra fiscum respondendum est: præsertim cum lucrum quærit cum aliorum iactura. Tametsi non desint, qui Modestini sententiam corrumpentes, dicant, non facile delinquere eum, qui in dubijs quæstionibus contra fiscum responderit. Sed magis miror Franciscum Duarenum, virũ quidem eruditum, scribere non esse verum quod plerique asserunt, in dubijs quęstionibus contra fiscum iudicandũ esse.

Quam-

Quamuis enim responsum sit, eũ non delinquere, qui contra fiscum responderit: nam id, inquit, ideo responsum est, quia plectebantur olim, qui fisco parum fauebant: quod nusquam legimus, nec vnquam arbitror esse relatũ. [l. non puto. ff. de iure fisci. l. vlti. C. de codicil. Duarenus in. l. 1. ff. solut. matrimo.]

54 Quin etiam id nos generaliter accipere debemus: quia sub optimo principe viuimus. Scribit enim Plinius in Panegyrico ad Traianum: Quæ præcipue tua gloria est, sæpe vincitur fiscus: cuius mala causa nunquam est, nisi sub bono principe. & Iulius Capitolinus in vita Marci Antonini: Fisco in causis com pendij nunquã iudicans fauit. & a Plotina vxore correptus Traianus, quod calumnijs procuratorum prouincię diuexarentur: mox detestari cœpit improbas exactiones, fiscum lienem vocans, quod eo crescente, reliqui artus tabescunt. Itaque Traianus, Hadrianus & Iustinianus cõtra fiscum respondisse traduntur: & multi contra eundem multa scripsere. [l. 1. de interdi. & relega. l. cum ratio. ff. de bo. damna. l. 1. §. vlti. C. de cadu. tollen. Eutropius lib. 11. rerum Romanarum. Cælius lib. 4. lectio. antiqua. c. 18. Guil. Benedi. in. c. Raynutius. parte, mortuo itaque. 1. Ripa in. c. inter cęteras. de rescript. Alciat. lib. 8. Parergon. c. 6. Lazius lib. 2. cõmentario. reip. Romanæ cap. 14.]

55 Quod autem diximus pro creditore contra fiscum facile respondendum esse, id locum habet in dubijs quæstionibus, vt ait Modestinus. Aliud est in rebus certis: nam si quispiam sciens aliquem hæreticum esse, ab eo emit, aut ei mutuam pecuniam dederit, non solum pretio carere debet, sed etiam in eum inquiri poterit, quia hæreticum hominem inquisitoribus non indicauerit. [c. decreuit. de hæreti. lib. 6. l. si debitor. ff. quæ in frau. credito. nouella. 131. de ecclesiast. cano. §. pen.]

56 Non tantum a die hæresis alienata ab occulto hęretico reuocantur: sed ea etiã quæ in fraudem fisci paulo ante alienauerit. Fraus autem probabitur verbis & factis hæretici. Verbis, si dixerit se metu confiscationis ea bona alienare: factis, si omnia bona sua sine euidenti causa alienauerit: si post alienationem possidere reperiatur: si statim post alienationem hæresis eius retecta fuerit. [l. in fraudem. ff. de iure fisci. l. omnes. §. Lucius. ff. quæ in fraud. cred. l. pignus. §. superuacuum. quib. mod. pignus vel hypo. sol. &. l. & qui sub imagine. C. de distra. pigno. l. si ventri. §. vlti. ff. de priuil. credi. traditur ab omnibus in. l. post contractum. ff. de donat.]

57 Sed & si vxor aliquid alienauerit sine licentia viri, & postea in hæresim incidat, reuocabit fiscus rem alienatam: quamuis contractus confirmatus fuerit iuramento. Leges enim regiæ tales contractus prohibentes, non in vxorẽ quidem, sed in fauorem virorũ factæ sunt. [Bar. in. l. vlti. C. ne fideiuf. dot. dentur. Lucas in. l. extrema. C. de præd. decurio. Ang. consi. 160. Areti. consi. 54. Ale. consi. 27. lib. 1. Corne. consi. 121. lib. 4. Soci. consil. 77. lib. 1. Tiraquel. post leges connubiales glo. 3. nu. 37.]

58 Cum autem alienata ab hæreticis reuocantur a fisco, malę fidei possessores bona cum fructibus restituere debent. [l. ait prætor. §. per hanc. cum seq. & l. vlti. §. non solum. ff. quæ in fraud. credito. l. videamus. §. in Fauiana. ff. de vsuris.]

59 Quin etiã bonæ fidei possessores post litem contestatam & controuersiã mo-

F tam,

tam, incipiunt malæ fidei possessores esse, & quasi prædones tenentur: cœpit enim scire rem ad se non pertinentem possidere, is qui interpellatur. [l. sed & si lege. §. etiam. ff. petit. hæredita. l. 2. C. de fructib. & lit. expensis.]

60 Animaduertendum vero est, in probatione temporis, ex quo quis in hæresim incidit, quod sola rei confessio emptoribus & creditoribus nocere nō potest, nisi testibus cōprobata sit. Nec enim vnius dicto fides haberi debet, et si Cato is esset: quod rectissime Bartho. tradit. [c. licet vniuersis. de testi. l. ius iurandi. C. eod. tit. Bar. in. l. edicto. ff. de iure fisci.]

61 Sed quamuis tam multa, quam dixi, propter hæresim publicentur: quædam tamen sunt, quæ in confiscatione non veniunt, qualia sunt bona futura. Nā publicatis bonis, quidquid postea acquiritur, non sequitur fiscum, sed publicatur duntaxat id quod hæreticus habuit, cū damnaretur. [l. si mandauero tibi. §. is cuius bona. ff. mandati. l. eius qui. §. 1. ff. de testam. c. fœlicis. §. verū. de pœnis li. 6. Curtius Senior cōsil. 59.]

62 Qua ratione iura conditionalia ex vltima voluntate pendentia, si conditio extiterit post cōdemnationem, ad fiscū non transeunt. [l. 1. §. sin autē aliquid. C. de cadu. tollen. l. intercidit. ff. de condit. & demonstra. glo. recepta. in l. nō ad ea. eodē titu. Quemada q. 10.]

63 Alimenta quoque non publicantur: aut enim alimentarius exuritur, & eo casu ius alimentorum finitur: aut ecclesiæ reconciliatur, & ei alimenta præstantur. [l. is cui alimenta. ff. de alime. & ciba. legat. l. pen. de capite minutis. l. si in metallum. ff. de his quæ pro non script. haben. l. qui bonis. ff. de cessione bono. Feli. in c. apostolicę. de exceptionib. Bart. & cæteri omnes in. l. si victum. ff. re iudica.]

64 Et generaliter confiscatio bonorū hæretici non debet alijs esse damnosa: nec perdendus est pius cum impio, nec est alius pro alio puniendus. Denique natura ęquum est, neminem cum alterius detrimento fieri locupletiorem. [Genesis. 18. l. sancimus. C. de pœnis. l. nam hoc natura. ff. de cond. indebi.]

65 Quo efficitur, vt si quid alienum repertū fuerit inter hęretici bona, vt puta, depositum, commodatum, conductū, id omne illico domino eius sit restituendum. Par enim culpa est, iniuste detinere, atque inuadere alienum. [l. in fraudem. §. ex his. ff. de iure fisci. l. si vetri. ff. de reb. iudi. auto. possi. c. sępe. de restitu. spoliato.]

66 Hinc plurima decidi possunt: ego tamen ea nunc referam, quæ dignum tractatum habent. Marito impietatis damnato, fiscus dotem vxori confestim reddere debet. Nec fiscus vendere potest fundum dotalem, excepto si sciens marito hęretico nupserit. [l. si marito. ff. solut. matri. l. 2. ff. de fundo dotali. c. decreuit. de hæreti. lib. 6.]

67 Dos autem restituenda est vxori, non quæ inaniter dotalibus instrumentis cō scripta fuerit, aut quæ sola mariti confessione probatur: sed quam vxor alijs quoque probationibus viro traditam fuisse docuerit. [l. 1. C. de dote cauta non numera. l. si quis post hac. C. de bo. dannato. glo. & omnes in. l. assiduis. C. qui potio. in pigno. habean.]

68 Sed cum dotis promissio ac dotale instrumentum præcessit, & postea confessio consecuta est, plerique putant, his solis plene probatam esse dotis numerationem: mea tamen sententia alijs quoq; pręsūptionibus & verisimilibus coniecturis opus est, ne confessio illa in fraudē fisci aut creditorū forte simulata sit. [l.

fit. [l. in contractibus. §. sed quoniam. C. de non nume. pe. Soc. & cæteri in. l. 1. ff. solu. matri. Aymo. consi. 40. Couar. li. 1. resolutio. cap. 7.]

69 Hæredes mariti, atq; adeo fiscus, qui eius successor est, vti possunt aduersus vxorem exceptione dotis non numeratæ: ita tamen, vt intra annũ continuum a morte, vel condemnatione mariti, ea exceptio proponatur. [l. vlti. C. de dote cauta non nume. l. si cui. C. de non nume. pecu. l. 2. §. ex his. ff. de ver. obli. l. quod id hærede. ff. de tributo. Rolan. con. 31. Quema. q. 4.]

70 Restituenda quoque sunt vxori bona parapherna, & alia eiusdem propria, quocunq; titulo quæsita. [l. si quis post hac. C. de bonis damnato. l. si ego. §. dotis. ff. de iure dot. l. 2. C. ne vxor pro marito.]

71 Idemque est in parte illa lucrorum, quæ regijs legibus communia sunt coniugum: quia dimidia pars ad vxorem pertinens, ei restitui debet: cuius augmẽtum crescit vsq; ad sententiam publicationis bonorũ declaratoriã. [regia lex Taurina. 77. Segura li. de bonis lucrati. Lupus in rubri. de donatio. inter vir. & vxo. §. 66. Chasse. in cõsuetudi. Burgun. rubri. 2. §. 2. Quemada quæst. 6.]

72 Neque donationes propter nuptias, neque arrhæ vxori datæ, marito hęresis damnato, confiscantur, sed ad vxorem pertinent: quia pudicitię præmio cedũt. Idem iuris est in parte eorum, quæ data sunt sponsæ, osculo interueniente. [l. res vxoris. C. de dona. inter vir. & vxo. & l. si quis post hac. de bonis danna. l. si a spõso. C. de donatio. ante nup. Lupus ĩ rubri. de donat. inter vir. & vxo §. 66.]

73 Quæri autẽ potest, an vxor quę sciens nupsit hęretico, sicut priuatur dote, sic etiam priuetur arrhis, siue donatione propter nuptias. Sed ea quæstio fatua est: quia hæreticus nõn potest donare propter nuptias. [c. cũ secundũ. de hęret. lib. 6. l. post contractũ. ff. de donatio.]

74 Plusculum dubitationis habet, an bona quæsita constante matrimonio inter coniuges, diuidenda sint inter vxorem & fiscum; & cum vxor deliquerit nubens hæretico, & turpia ea lucra esse videantur, consequens est vt nihil eorũ ad vxorem pertineat. [c. decreuit. de hæreticis lib. 6. l. 1. §. planc. ff. de tute. & ratio. distrahen. l. siue hæreditaria. ff. de nego. gestis. l. quod seruus. de acqui. posse. l. quod autem. ff. pro socio. l. 1. ff. vnde vir & vxor.]

75 Occultus hæreticus fundum dotalem vendidit, consentiente atque iurante vxore: deinde fiscus vendicauit fundũ, quem vxor vendicare non poterat: quęsitum est, an vxor fundum illum repetere posit a fisco: & quia nouũ nõ est, vt ex alterius persona quispiã cõsequatur, quod ex sua consequi non valebat: nec æquum est vt fiscus locuples sit cũ vxoris detrimento, pro vxore contra fiscum pronunciauimus. [l. non putauit. §. si exhæredatus. & l. si post mortem. ff. de bon. posse. cõtra tabu. l. per pro curatorẽ. ff. de. acqui. hæredi. l. Aristo. ff. quæ res pigno. obliga. non possunt. l. si filius. ff. de bo. liberto.]

76 Propter hæresim viri non publicãtur donationes factę vxori a consanguineis eiusdem viri, excepto si nominatim dictum sit tempore donationis factę ab eo, qui donauit, vt marito acquirantur. [l. si mater. C. de donatio. ante nupt. l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus in fine. ff. de verbo. obli. Lupus in rubri. de dona. inter vir. & vxor. §. 45. Alcia. lib. 1. de præsumptio. cap. 18.]

77 Idem dicimus in donatione facta filio arrogato, itemque vni ex socijs: ea enim ei acquiritur, cui facta fuerit: nisi

forte aliud fit dictum tempore quo facta est donatio: ergo non publicabitur propter alterius hæresim.[l. socium qui in eo. §. vlt. ff. pro socio. l. sed si plures. §. in arrogato. ff. de vulga. & pupilla. & illic Bar. & cæteri. Corne. consi. 81. & consi. 149. li. 1. Soci. consi. 33. lib. 3.]

78 Eadē dicenda sunt in muneribus, quæ legatis dari solent: quia legatis acquiruntur, & ab eis auferuntur, si hæretici fuerint: nisi expresse aliud sit adiectum donationi. atque hæc quidem communi omnium consensu recepta sunt. [in l. si vero. §. item quidquid. ff. solu. matri. & in. l. qui proprio. §. procurator. ff. de procurato. Alcia. li. 1. de præsump. cap. 18. Brunus li. 4. de legationib. c. 6.]

79 Quamuis filius familias viuo patre dominus bonorum eius quodammodo existimetur: publicatis tamen bonis filij, non confiscatur portio illa legitima, quæ post mortem patris ei debetur. [l. in suis. ff. de libe. & posthu. l. si qua pœna. de his qui sunt sui vel alie. iuris. l. qui superstitis. de acqui. hæredi. omnes interpretes in authen. nouissima. C. de inoffi. testa. & in. c. 2. de deli. puero.]

80 Filiofamilias impietatis damnato, nō publicatur peculium profectitium ei a patre concessum: quia proprietas eius non filij, sed patris est. [l. 3. §. sed vtrū. ff. de mino. l. 3. C. de bo. proscrip. l. depositi. & l. quam Tuberonis. ff. de peculio. communiter omnes in. l. si finita. §. si de vectigalibus. ff. de damno infe.]

81 Patrefamilias hæretico damnato, non confiscatur vsus fructus, quem habuit in bonis filij aduentitijs. nam cum filius efficiatur sui iuris, consequens erit, vt vsus fructus ad eum cum proprietate pertineat. [c. 2. §. vlti. de hęreti. lib. 6. l. cum oportet. &. l. quæcunque. C. de bo. quæ libe. l. si viua matre. de bo. mater. §. finitur. instit. de vsu fructu. Ruinus cōs. 24. lib. 5. Boherius decis. 7.]

82 Quæsitum fuit, an maritus alienare posset partem dimidiam lucrorū, quæ legibus regijs ad vxorem pertinebant: si tempore alienationis vxor hæretica erat: & magis puto, reuocari posse alienationem, si sciebat vir, vxorem hæreticam esse: quia nec vxor ipsa, si vidua foret, res illas alienare posset. [l. quisquis. §. emancipatio. & l. vlt. C. ad leg. Iuli. maiest. c. cum secundum. de hæreti. lib. 6.]

83 Si autem occultā vxoris hæresim maritus ignoret: probabile quidem est, vt talia bona maritus alienare queat. Lege enim regia viro concessum est, vt inscia & inuita vxore lucra illa possit alienare: quo iure propter occultā vxoris hæresim non videtur esse priuatus: quandoquidem alia lege regia declaratum est, vt lucra illa possint augeri vsque ad sententiam definitiuam. Ergo per consequentias maritus interim res administrat, & eas bona fide minuere, sicut augere poterit. [l. vlti. tit. 4. lib. 5. ordinatio. & regia. item lex Taurina. 77. l. secundum naturam. ff. de regul. iuris. l. 1. §. pro secundo. C. de cadu. tollen.]

84 In dubio autē bona fides & ignorantia præsumitur: & vt eleganter inquit Vlpianus, plerunque credendum est, qui partis dominus est, eum iure potius suo vti, quam furti consilium inire. [l. pen. C. de euictio. l. verius. ff. de probat. l. merito. ff. pro socio.]

85 Adde quod lex illa regia onus probandi transfert in eum, qui dixerit, alienationem lucrorum dolo aut fraude a marito esse factam. Sub qua quidē regula comprehenditur fiscus: tum quia in ius succedit vxoris: tum etiam, quia nisi excipiatur fiscus, iure priuatorum vtitur. [l. vlti. tit. 4. lib. 5. ordinat. l. qui in ius. ff. de regul. iuris. l. quod in hærede

hæredc.ff. de tributo.l. item veniunt.§. in priuatorum. ff. de peti. hæredi. l. 2. & 3. de alimen. & ciba. legat.]

86 Sed etsi maritus ea lucra vendere, aut iusta ex causa alienare queat, donare tamen non poterit: nec enim ad hoc libera eorum administratio concessa est, vt perdat. [l. filius familias. ff. de donat. l. contra iuris.de pact.regia.l.206. styli.Suares in.l.1.tit.3.lib.3.fori regij.]

87 Bona viri hæretici Ecclesiæ reconcilia ti, publicata sunt: deinde alienare voluit partem dimidiam lucrorum, quæ vxori adiudicata erant: quæsitum fuit, an id facere posset,vxore inuita. & cum societas illa publicatione soluta fuerit, & vir partem lucrorum perdiderit, & altera pars vxoris propria sit: denique cum maritus ad inopiam culpa sua peruenerit, probabile quidem est, vt non magis ea bona alienare queat inuita vxore, quam alia vel dotalia, vel parapherna.[l.4.& l.verum. §.vlti.l. actione. §. publicatione. ff. pro socio. l. vbi adhuc. C. de iure dot.]

88 Propter hæresim clerici ex bonis ecclesiæ nihil est publicandum: & qui secus fecerit, in sententiam excommunicationis incurrit, & ab ea non est absoluendus antequam Ecclesiæ satisfaciat. Sed ea sanctio locum non habet in eo qui confiscat libros Monachi Fráciscani hæretici: quia non sunt monasterij, quod nihil proprium habet. [Clem. 1. de hæreti. Aymo. de antiquitate. parte 4.§.1. in fine.]

89 Cui confine est, vt bona clerici hæretici, quæ ex ecclesia, vel eius respectu acquisierit, publicari non debeant,sed eidem ecclesiæ restituenda sint. et ita pontificij tradunt. [c. relatum. 2. c. requisisti. de testamen. c. excommunicamus. 1.§. primo. de hæreti. & ibidem glos. collecta. & cæteri. Ancha. in cap. cum secundum. de hæreti. lib.6. Card. in Clem. 2. Feli. in c. vergentis. & Brunus lib. 5. cap. 6. de hæreti.]

90 Sed cum vera sententia sit, quod clerici verum dominium habent fructuũ suorum beneficiorum: & moribus ac legibus Hispaniæ receptum sit, vt clerici libere eosdem fructus etiam in vltima voluntate, alienare ac distribuere possint: relinquitur plane, vt propter hæresim confiscari queant. [Ioan. maior in lib. 4. sent. distin. 24. q. 20. Gabriel. distin. 15. q. 8. Syluester verbo, clericus. 4. Corne. consil. 314. lib. 3. Zasius consil. 9. lib. 2. Couar. in c. cũ in officijs. de testamen.]

91 Et quamuis multi putent patrimoniũ & alia bona clerici hæretici, ad episcopum pertinere: ita tamen vt ea distribuãt in vsus pios. [Abb. Socinus, Ana. Feli. & cæteri in c. excommunicamus. 1. §. 1. de hæreti.]

92 Verior tamen & iustior sententia est, vt ad fiscum ea bona pertineant pro alimentis eorundem clericorum pœnitentium, & aliorum pauperum, & salarijs, atque alijs impensis sancti huius officij: idque cautum est constitutione extrauagante Bonifacij, vt Bosius retulit: & eo iure maiores nostri, & nos semper vsi sumus: nec desunt idonei eius sententiæ authores. [c. placuit. c. quicunque. 12. q. 3. c. nulli. c. fixum. c. si episcopus. 12. q. 5. melius in c. de lapsis. 16. q. 6. Oldra. consil. 17. Ioan. And. ad speculum. tit. de feudis.§.pen. Ancha. in c. ea quę. de regul. iuris lib. 6. q. 22. Paul. consil. 154. Benedi. in c. Raynutius. parte, & vxorem. num. 240. Couar. lib. 2. resolutio. cap. 9. Pet. Rebuffus in proœ. consti. regiarũ. nu. 35. Bosius nu. 33. tit. de hæreti.]

93 Bona restitutioni subiecta, quæ possidebat hæreticus, non publicantur: sed

sed ei restituenda sunt, cui post aliquod tempus relicta erant. [l. imperator. ff. de fidei commissa. liberta. l. Statius. §. Cornelio. ff. de iure fisci. Alex. consil. 33. lib. 1. Ruinus consil. 124. lib. 2. & consil. 23. lib. 5. Caseneus in consue tudi. Burgun. rubri. 2. §. 2. Quemada quæst. 17.]

94 Quin etiam si filio suo rogatus sit hę reticus aliquid restituere, id a fisco restituendum est illi: quia pertinet ad filium, non tanquam ad hæredem, sed vt ad creditorem. [l. vnum ex familia. §. 1. & seq. ff. de legat. 2. Probus ad Ioan. Mona. in c. cum secundum. de hæreti. lib. 6.]

95 Ius patronatus ecclesiasticum transit natura sua etiam ad hæredes extraneos: quam ob rem bonis patroni publicatis ius illud ad fiscum pertinere videtur: quia loco hæredis extranei fiscus est. [Inno. & cęteri in rubri. de iure patro na. Decius consil. 149. Igneus in. l. ne cessarios. §. non alias. num. 403. ff. ad Sillania.]

96 Obtinuit tamen, vt ius patronatus nō publicetur, sed ecclesia libertatem cōsequatur: sicut alij liberantur, qui iure dominij & obsequij hæretico erant astricti. [c. vlti. de hæreti. l. iura libertorum. ff. de iure patrona. Imo. in l. in sulam. ff. solu. matri. Caseneus in consu. Burgun. rubr. 2. §. 2. nu. 9. pleni⁹ Cæsar Lamberti. lib. 3. de iure. patro. quæst. 8. arti. 8.]

97 Emphyteusis hominis priuati in fiscū transit propter hæresim emphyteutæ: sed ius suum integrum domino cōseruatur, quia fiscus in ius priuati succedit. [Quemada quæst. 11.]

98 An emphyteusis ecclesiastica transeat in fiscum publicatis bonis emphyteutæ, quæritur: & iam ante dixi de re quę pensionem, siue censum soluit Ecclesiæ. Tabelliones autem hos cōtractus, longe dissimiles, miscere & confundere solent: sed natura eorum potius, quā verba, consideranda est: nec enim mutatur vocabulis vis rerum, vt ait Fabi⁹ lib. 9. cap. 1. [l. insulā. ff. de præscrip. verbis. l. sed Celsus. §. 1. ff. de contrahen. empt. Ias. in l. 1. C. de iure emphy. teu. col. 11.]

99 Quæstio autem proposita pendere videtur ex alia. Num res ecclesiæ in emphyteusim data, transire possit ad hæredem extraneum. Nam si id non: neque ad fiscum perueniet, qui extraneus successor est. [l. iura libertorum. ff. de iure patrona.]

100 Crebrior quidem opinio est, emphyteusim ecclesiæ ad extraneos successores peruenire non posse: vt Decius, Gozadinus & alij authores sunt. [Decius in c. in præsentia. de probatio. Gozadi. consil. 39. Casene. in consu. Burgun. rubrica 2. §. 2. nu. 10. Rolandus consil. 96.]

101 Multi vero aiunt contrariam opinionem esse veriorem. Quin etiam Felinus, & Corneus testes sunt, hanc esse communiter approbatam. [Feli. in eodem cap. in præsentia. de probat. Corne. consil. 13. l. 3.]

102 Ea tamen distinctio vera & recepta est, qua & vtraque opinio defendi potest, & soluitur quæstio supra tacta. Autenim emphyteusis rei ecclesiasticæ fit, non præcedentibus iuris solennib⁹, alias necessarijs ad eas res alienandas: & eo casu, neque ad pronepotes, nec ad hæredes extraneos, nec ad fiscum transit. [nouella. 7. de non alienan. §. emphyteusim.]

103 Aut res ecclesiæ in perpetuam emphyteusim traditur, antecedentibus nē cessarijs solennibus ad alienationem rērum ecclesiasticarum: & in ea specie

ad extr

ad extraneum hæredem transit, atque adeo ad fiscum. [nouella.constitu.120. de aliena. & emphy. §. licentiam. Matth. Neapolita. decis. 100. Curtius iunior consil. 4. Gozadi.consil. 86. Gratus consil. 55. lib. 1. & consil. 128.lib. 2. Couar. lib. 2. resolutio. cap. 17. Bossius tit. de bon. publicatione. nu. 60.]

104 Sed hoc est ecclesiæ ius singulare, vt possit rem suam in emphyteusim datam, recuperare, & fiscus eam restitue re teneatur: quod & senatusconsulto cauetur. [c. fœlicis.§.si qua vero. de pœnis lib. 6. Oldra. consil. 17. Ancha. in c. cum secundum. de hæreti. lib. 6.]

105 Optio quoque datur ecclesiæ, vt intra biennium deliberet, an velit habere fiscum in emphyteutam, vel rem suã in emphyteusim hæretico datam, recuperare malit. [nouella. 120.de alienat. & emphy. §. porro si quamlibet rem. Bar. Roma. & Alex. in l. si finita. §. si de vectigalibus. ff. de dam. infe. Anch. in c. postulasti. de foro compet.Imo.in c. ex parte. de feudis. Guil. & Bal. in l. si quis presbyter. C. de episcop. & cleri. Decius consil. 442. Ruinus consil. 23. lib. 5. Quemada quæst. 12.]

106 Vtrum ecclesia possit restitui aduersus lapsum huius biennij: verius & benigniuseſt vt id ecclesia facere queat: quia melior eius causa est, quam fisci lucrum captantis. [Quemada. q. 13.]

107 Ex facto tractatum fuit, an ecclesia posset rem suã in emphyteusim datam, recuperare cum meliorationibus, & nihil pro eis fisco soluere. Quęstio quidem anceps erat: plerisque tamen placuit, quia hæreticus rem illam post hæresim, meliorem fecerat: vt ecclesia expensas ex numis ad fiscum pertinentibus factas eidem fisco redderet.

108 Si vero emphyteuta rem ecclesię meliorem fecerit, & postea in hæresim incidat: publicatis eius bonis, emphyteusis gratis restituenda est ecclesiæ cũ meliorationibus: quæ quidem iure accessionis ac veluti cõsolidationis ad ecclesiam pertinent. Adde quod ecclesiæ fundus propterea solet in emphyteusim pro exigua pẽsione dari, vt melior pretiosiorque factus aliquando ad ecclesiã redeat. Et ea quidem fuit olim emphyteusis origo: dabatur enim fundus in emphyteusim, id est in plantationem, vt qui acciperent, plantando & inserẽdo, rem sterilem, in meliorem statum reductam, fertilem redderent. [l. 2.& 3. C. de iure emphy. Corasius in l. qui pignori. ff. de seruit.]

109 Accedit eodem, quod quoties propter culpam priuatur emphyteuta iure suo, toties res in emphyteusim data redit ad dominum proprietatis cum meliorationibus. Ad ecclesiam ergo redire debet pleno iure emphyteusis propter hęresim possessoris confiscata. [Authen. qui res. C. de sacrosan. eccle. & inibi Decius. Ias. in l. 2. de iure emphy. Decius consil. 171. & 518. Quemada q. 12. Fran. Bursatus conf. 43.]

110 Cum autem fundus cum meliorationibus traditur, dominus reddere debet impensam, eo vsq; duntaxat, quo fundus pretiosior factus est: & si plus pretij fundo accessit, solum restituet,quod impensum est. Itaque fundi dominus eliget vtrum soluere malit, quod impensum est, aut quod fundus pretiosior factus est. [l. in fundo. ff. de rei vendi.]

111 Sed an impensæ compensandæ sint cum fructibus ex eodem fundo perceptis, quæstio quidem implicita est, & quæ distinctione indiget. Nam si eo tempore dominus fundi fuit, quo impensas fecit, fructus fundi suo iure percepit, eosque compensare non debet. Et ita omnium sententia receptum est.

[glo.

[glo. & omnes in l. emptor. ff. de rei vendi. Tiraquel. de retractu conuentionali. §. 7. glo. 1. Couar. lib. 1. resolu. cap. 8.]

112 Idemque erit, eademque ratione, si is qui fecit impensas bonæ fidei possessor erat. Non enim compensare tenetur fructus perceptos ante litis contestationem: quia eos omnes & naturales & industria sua perceptos, suos iã fecerat. [l. emptor. & l. sumptus. ff. de rei vẽdi. l. Paulus respondit. §. vltimo. ff. de pignoribus. l. qui scit. & l. in pecudum. ff. de vsuris. l. bonæ fidei ff. de acqui. rerum domi. Forcatulus in penu iuris ciuilis. c. 18. Vasquius Menchacensis lib. 3. quæst. c. 70.]

113 Possessor vero malę fidei, & is qui bona fide possidebat, post litem contestatam, fructus perceptos compensare debent cum meliorationibus: quia eos non faciunt suos. [l. plane. in fine. & l. sed & si lege. §. etiã. ff. de peti. hæredi. l. emptor. & l. sumptus. ff. de rei vendi. l. domum. C. eo. tit.]

114 Hæc autem compensatio fit vsq; ad concurrentem quantitatem. Quod si meliorationes a possessore factæ, fructuum perceptorum summã excedant, dominus fundi superfluũ possessori restituere cogitur. [l. sumptus. ff. de rei vẽdi. regia. l. 40. cum seq. tit. 28. parte 3. l. in insulam. §. 1. ff. solut. matri. l. 1. §. vlt. & l. Paulus. §. domus. ff. de pigno.]

115 Quid, si fructus pcepti a malæ fidei possessore pluris sint, quam meliorationes? & hoc etiam casu id quod excedit restituendum est domino fundi: alia quoque ratione, quia fructus mala fide percepti vero domino restitui debent. [l. item veniunt. §. cæterum. cum seq. l. sed & si lege. §. quod autem. &. §. perinde. l. illud. §. prædo. ff. de. peti. hæredi.]

116 Quidam putant fructus perceptos a bonæ fidei possessore, restituendos nõ esse post litem contestatã, neque compensandos cum meliorationibus: eo scilicet casu, cum percepti sunt ex fundo sterili pretiosiore facto, sumptibus & industria eius. Nam in ea specie satis esse videtur, vt fundi sterilis dominus, fertilem eum gratis recipiat, nec improbus sit exactor, & locupletior fiat cum detrimento alterius. Et hac sententia Senatus noster contra fiscum vti solet: quidquid alij tradant. [Confert. l. vlti. C. de alluuio. & illic Bal. & Salice. l. cæterum. ff. de rei vendi. Platea in l. vlti. C. de omni agro deser. l. 11. Capicius Neapoli. decis. 72.]

117 Si vero fundus non erat prorsus sterilis, sed sumptibus bonæ fidei possessoris pretiosior factus est, ante litem contestatam fructus quidem suos facit, vt ante dixi: post litis vero contestationem fructus perceptos compensare debet, sicut malæ fidei possessor. l. sũptus. & l. emptor. ff. de rei vendi.]

118 Sed & ea sententia æquissima, & a plerisque recepta est: vt qui magnas impensas in re aliena fecerit, soluere domino possit eius rei æstimationem, id est, quo res illa æstimanda foret, si melior facta non esset: & ea æstimatione domino præstita, nihil præterea soluere teneatur: sed deinceps rei dominus sit. [l. 2. & inibi Bar. & cæteri omnes. C. de præd. Nauicula. lib. 11. Paul. Soci. & alij relati a Couar. li. 1. resolut. cap. 8.]

119 Ego tamen hac in re plurimum arbitrio iudicis tribuendum censeo: nam si domini fundi nihil interest, ei vero qui impensas fecit, multum prodest, rem ei iudex adiudicare debet: id enim æquitas suggerit, etiam si iure stricto deficiamur. Sed interim meminisse oportet, nõ esse malitijs indulgendũ. [l. 2. §. item

item varus. ff. de aqua plu. arcen. l. in creditore. ff. de euictione. l. 2. solut. matri. l. in fundo. ff. de rei vendi.]

120 Sed iam ad bonorum publicationē reuertamur. Illud quidem in confesso est, feudum, quod hæreticus habuit, non esse confiscandum, sed catholico Domino restituendum: excepto si feudum huiusmodi sit, vt libere alienari queat: tunc enim vt cætera hæretici bona con fiscabitur. [c. excōmunicamus. §. moneantur. de hæret. l. imperialē. §. illud. de prohi. feudi. alie. per Federi. c. fœlicis. §. si qua vero. de pœnis. lib. 6. Curtius in feudis parte. 5. quæst. 7. Neuizanus consil. 68. Bossius. tit. de bon. public. nu. 54.]

121 Præterea creditoribus hæretici, qui ante hæresim creditores erant, fiscus satisfacere debet ex bonis eius publicatis. Creditores enim præferuntur pœnis fiscalibus: nec possunt vlla bona ad fiscum pertinere, nisi quæ creditoribus super futura sunt. Nam vt Iabolenus ait, id bonorum cuiusque esse intelligitur, quod æri alieno superest. [l. 1. C. pœnis fisca. credito. præfe. l. nō possunt. l. in summa. l. quod placuit. ff. de iure fisci. l. 2. ff. de alimen. vel ciba. legat. l. 2. C. ad leg. Iul. de vi. l. in facto. §. fiscus. ff. de condi. & demonstra. l. Marcellus. §. vlti. ff. ad Trebellia.]

122 Vsque adeo autem fiscus tenetur creditoribus hæretici satisfacere, vt etiam si ecclesiæ reconciliatus locuples postea efficiatur, aut aliquid bonorum suorū ex indulgentia principis impetrauerit: creditores ex ante gesto non habeant cum eo actiones, sed ære alieno ex præcedenti tempore pœna liberatus sit: excepto, si partem bonorum recuperauerit: nam pro rata portione obligatus erit. [l. si debitor. l. tutor. C. de senten. passis. l. 2. & l. 3. ff. eo. tit. Quemada quæst. 20.]

123 Si fuerit tutor confiscatus aduersus fiscum danda est actio ei, qui loco eius tutor datus sit, vt ait Vlpianus. Idemq; erit si curator furiosi vel prodigi, aut quiuis alius confiscatus sit: quia fiscus rationes reddet, & reliqua soluet. [l. si tutor reipublicæ. §. vltimo. ff. de tute. & rationib. distrahen. l. qui neque. l. si prædia ff. de rebus eorum.]

124 Sæpe tractatū est, an hæreditas adita ab occulto hæretico, acquiratur fisco. Anceps quidem quæstio, nisi lege regia contra fiscum decisa foret ea ratione: quia hæreticus ex testamento & ab intestato nihil capere potest, itaq; ad substitutos, vel ad proximiores consanguineos hæreditas illa perueniet. Idemq; erit in legatis & fidei commissis: qua in re, sicut in plerisque alijs, non est opus disputatione: quia, vt ciuis meus Seneca inquit, Satius est ire aperta & recta via, quam sibi ipsi flexus disponere, quos cum magna molestia debeas relegere. Et libro quinto de beneficijs, idē Philosophus ait: Quid boni est, nodos operose soluere, quos ipse, vt solueres, feceris? [regia. l. vlti. tit. 7. parte 6. l. Manichæos. C. de hæreticis. nouella. 144. de Samaritanis regia. l. 4. tit. 3. parte. 6. & l. 4. tit. 26. parte. 7. Neuizanus cōsil. 73. Quemada. quęst. 18.]

125 Inde quæritur, si eo tempore quo delata est hęreditas, iam hæreticus hęresim confessus erat, quamuis nondum fuerit absolutus, an hæreditatem illam acquirat. Et cum ad Ecclesiæ sinum admissus non erat, quo tempore delata fuit hæreditas, probabile quidem est, ab eodem adiri non posse: Aliud vero dicendum esse videtur, cum iam suffragijs & calculis iudicum admissus erat, quamuis sententia prolata non fuerit. Nam priori casu, nec erat capax, nec

satis compertum, an recipiendus esset: posteriore autem, omni modo ecclesię gremio excipiendus fuit. Et cum vtroque casu nihil ad fiscum pertineat, alio rum ius alij curiosius perquirant. [l. si alienum. 49. §. 1. de hæredi. instit.]

126 Quamuis bona hæreticorum ipso iure sint publicata: occupatio tamen bonorum, & executio confiscationis non ante fieri debet, quam per episcopum & inquisitores sententia hęresis declaratoria fuerit promulgata. [c. cum secundum. de hæreti. lib. 6. Alciat. in c. 1. de offi. ordina. nu. 74.]

127 Sed cum bona publicata ad fiscum principis, vel domini temporalis pertineant: inde potest quæri, si duo sint domini, alter inferior, alter superior, vtri eorum ius cōfiscationis competat. Quidam putant, inferioris domini ius illud esse: quia fiscum habent ijetiam, qui dominum superiorē habent. [Guido pape quæst. 76. Bonifa. in clem. 2. de hæreti. quod habeant fiscum. glo. & Imo. in c. quia diuersitatem. de conce. preben. Ana. & Feli. in c. excommunicamus. 1. §. de hæreti. Couar. lib. 2. resolutio. cap. 9.]

128 Cæterum ea opinio vera esse potest, vbi inferiores domini summum imperium habent, & iura regia vsurpant: quales multi sunt ī Italia & Germania. Sed viri principes subiecti regibus, nec ius confiscandi habent, nec verum fiscum. Ad regem igitur ea bona pertinent. [ca. 1. quæ sint rega. & illic interpretes. regia. l. 12. titu. 2. parte. 1. Bal. in rubric. de priui. fisci. Plat. & alij in rubri. de iure fisci. lib. 10. Alexand. ad Barto. in l. 1. de bo. vacan. co. lib. Mat. in principio constitu. Siciliæ. quæst. 15.]

129 Quid si bona hæretici reperiantur in alijs regnis: num omnia pertinebūt ad fiscum eius, sub cuius dominio hæreticus damnatus est? minime omniū. imo quilibet rex occupare poterit ea, quæ in suo regno inuenerit. Et hæc est a plurimis recepta sententia. [c. vergētis. de hæreti. tradunt omnes in c. cum secundum leges. Collecta. post alios in c. excommunicamus. 1. Alexan. consi. 31. lib. 1. & consi. 111. lib. 4. Gonsal. de hæreti. praui. quæst. 15. Aymo. consi. 128. Brunus lib. 5. de hæreti. cap. 6. Cotta in memorabi. verbo confiscatio. Bossius tit. de bonorum publica. nu. 62.]

130 Vnde quæstio ea exoritur: quo in regno esse censeantur iura & actiones. Ac primum quidem dubitabile nō est, quin actiones in rem ibi esse cēseantur, vbi res ipsę sunt, ad quas persequendas competunt. Veluti ius pignoris, ius annuæ pensionis, & alia eiusdem generis. [clem. exiui. §. cumque annui reditus. de verbo. signifi. l. qui actionem. ff. de regul. iuris. l. vlti. C. vbi in rem actio. Cirierus lib. 2. de primoge. quęst. 9. Tiraquel. de retractu municipali. §. 1. gloss. 6. & lib. de iure primige. quęst. 49.]

131 Plusculum dubitationis habet quæstio, de actionibus in personam, & nominibus debitorum: varij enim varia tradiderunt. Sed in proposito ea sententia verior esse videtur: vt illic esse cē̄seantur, vbi debitores cōueniendi sunt: nam ibidem a fisco fieri debet exactio. [l. Titium. §. tutores. ff. de adminis. tuto. l. quæro. ff. de solutionib. Lapus allega. 92. Roma. in l. si constante. §. vlti. solut. matri. Alex. consi. 16. lib. 1. Soci. consil. 101. lib. 1. Bertra. consil. 74. lib. 2. Alciat. in l. cum stipulamur ff. de verbo. obligat. vide Tiraquel. de iure primige. quæst. 46. & deinceps.]

132 Bona hæreticorū diuidebantur olim, quibus-

quibusdam pontificijs cōstitutionibus, in tres partes: quarum vna tribuebatur domino temporali, altera officio sanctæ inquisitionis, tertia Ecclesiæ Romanæ. Hodie autem seruādę sunt recentiores constitutiones apostolicæ, quæ latę & in vsu fuerint, vt iurisconsulti Italiæ tradunt, relati a Camillo in Zanchinum cap. 26. & a Fran. Bursato. consi. 43. Sed in Hispania omnia ea bona data sunt, a regibus nostris catholicis, officio sacrosanctæ inquisitionis, pro salarijs, alimentis, & alijs plurimis necessarijs impensis. [2. instruct. Hispalen. cap. 12. Ioan. And. Domini. & Fran. in cap. cum secundum leges.]

133 Bona hæreticorum vsu capi possunt, etiam contra Ecclesiam Romanam, tēpore quadraginta annorum. Idemque iuris est contra fiscum, vt quodam instructionum capitulo continetur. Quin etiam alio capite cautum erat, vt etiam post quadraginta annos fiscus ea bona petere posset: id tamē abrogatum & ad ius pontificium redactum est, & ita vtimur. [c. 2. de præscript. lib. 6. 3. instru. Hispalen. c. 1. abrogatum. cap. 20. primæ instructionis. Zanchi. cap. 40.]

134 Nec me fugit, esse aliquos existimantes, præscriptione quinquennij, aut certe viginti annorum, fiscum submoueri posse. Sed quantum attinet ad bona publicata, hæc opinio e tribunalibus nostris explosa eiectaque est. [l. 2. C. de aposta. l. 1. §. vlti. ff. de iure fisci l. quamuis. ff. de vsu capio. l. in omnibus. ff. de diuer. & tempo. præscriptionib. glo. in l. vlti. C. de sacrosan. eccle. Bartol. in l. commissa. de publica. & vecti. Ancha. in c. cum secundum. de hæreti. lib. 6. Abbas & Feli. in c. cum nobis. de præscriptionib. Quemada quæst. 16.]

135 Si quid in singulos annos hęretico debeatur, plurimum refert, quod ad publicationem attinet, an ex contractu, vel ex vltima voluntate, id illi competat: nam priori casu, quia vna & perpetua obligatio est, publicatis eius bonis omnia quæ illi singulis annis præstanda erant, confiscabuntur. [l. si Stichum. 16. de verb. obligat. l. senatus. §. vlti. ff. de donat. causa mort.]

136 Posteriori casu non publicantur præstationes futurorum annorum, quia plura censentur esse legata primi anni purum, sequentium conditionale: & ideo tale legatum ad hæredem non trāsit. Adde quod cum sint plura legata, per singula legata ius capiendi inspicitur: ergo vt bona futura, & quæ postea videntur acquiri, non sequuntur fiscū. [l. si in singulos. l. cum in annos. ff. de annuis legat.]

137 Hactenus plures quæstiones resoluimus, quę breuiter concludi potuerunt: superest, vt tres alias prolixiores quanta fieri poterit breuitate tractemus. Vnam, de lucris coniugum: alteram, de restitutione ab hæretico facienda in foro conscientiæ: tertiam, de bonis primogenitorum confiscandis.

138 Prima ea quæstio est, quam frequenter tractatam esse Cordubæ scimus, vbi mihi natalis patria, & fœlix, & inclyta est: contingit enim sępe aliquos illic matrimonium contrahere, ac postea in aliam ciuitatem domicilium transferre, vel contra: post hęc alter coniugum in hæresim incidisse deprehenditur: dubium est, in confiscandis bonis quęsitis, & auctis constante matrimonio, vtrius loci consuetudo inspici debeat, contractus ne matrimonij, an domicilij: Mouet dubitationem, quia vt vere testatur noster Lupus, Cordubæ non diuiduntur inter coniuges bona quęsita constante ma-

trimonio, quemadmodum in reliqua fere tota Hispania iuris & vxoribus communia sunt, sed solis acquirentibus deferuntur: qod & apud alias nationes moribus receptum est: nam in libro legis Saxonum. tit. 8. sic habetur: De eo quod vir & mulier simul cõquisierint, mulier mediam portionem accipiat: hoc apud Vuestfalaos: apud Ostfalos & Angrarios, nihil accipiat, sed contenta sit dote sua. Affert quoq; dubitationem lex quædam regia, quæ prima facie videtur iuri communi contraria: ea enim cauetur, vt quantum attinet ad huiusmodi lucra, semper cõsideretur consuetudo loci contractus matrimonij, non autẽ domicilij. [Ioa. Lup. in rubri. de donat. inter vir. & vxo. §. 60. regia. l. 24. tit. 11. parte. 4.]

139 Illud sane dubitabile non est, quod pacta conuenta in contractu matrimonij de his lucris, siue vni, siue alteri, siue vtrique coniugum in toto vel parte acquirendis, seruanda omnino sunt, reiecta differentia locorum & consuetudinum. Quia tales conuentiones non sunt contra leges, aut bonos mores, sed ex consensu partiũ legem accipiũt. [c. 1. de sponsali. Et illic Anto. Feli. & cæteri. c. 1. de filijs nat. ex matrimo. ad Morga. contra. lib. feudo.]

140 Sed cessantibus pactis cõuentis cum locorum consuetudines variant, tunc semper consideranda videtur consuetudo loci, in quo matrimonium fuit cõtractum, quod attinet ad acquirenda ea lucra: quia regia lex generaliter hoc dicere videtur: & noster Lupus author est, ita sæpe fuisse pronunciatum. [regia. l. 24. tit. 11. parte. 4. Ioan. Lupus in rub. de donat. inter. vir. & vxo. §. 55. nu. 12. & §. 62. prope finem.]

141 Verum quia nonnunquam aliud scimus esse vsitatum, & secundum varietatem casuum, varie quoque fuisse iudicatum: prædictam sententiam tunc sine dubio veram putamus, cum bona acquisita & multiplicata fuerunt in eodem loco, in quo matrimonium fuit contractum; tametsi postea in aliam ciuitatem migrauerint coniuges, & ibidem domicilium constituerint: in quo iura & interpretes plane consentiunt.

142 Supradictis tamen prima fronte obstare videtur quoddam Vlpiani responsum, quo ait, inspiciendum esse locũ domicilij mariti, non autem locum vbi instrumentum dotale conscriptum est, neq; locum in quo matrimonium fuit contractum: quemadmodum illic iuris interpretes tradunt. [l. exigere dotem. de iudi.]

143 Sed Vlpianus de alia specie longe diuersa loquitur, quam lex regia: ille. n. de exactione dotis locutus est, cuius actio tractari debet in loco domicilij mariti: regia vero lex de acquisitione lucrorum statuit, quæ secundum statuta & consuetudines lucrorum, in quibus multiplicata sunt, acquiruntur.

144 His adijce quod communi fere omnium consensu traditur speciale esse in contractu matrimonij, vt non inspiciatur locus contractus, sed locus domicilij mariti: quia illuc videntur coniuges destinasse dotis exactionem & solutionem, vbi mulier secutura est virum, & eius forum sortiri debet. [l. cũ quædam. de iurisdi. omni. iudi. & est communis intellectus. l. exigere dotem. de iudi. illic. & in. l. 1. C de summa Trini. quem sequuntur Archid. & Præpo. in c. illud. 12. distin. Ioan. Andre. Anto. Bal. Abbas. & Feli. nu. 24. in c. 1. de sponsa. And. Siculus consil. 4. lib. 2. Alex. consi. 129. l. 7. Ias. in l. qui certo loco. de condi. inde. Decius consi. 19. & 283. & 402. Tiraquel. post leges connu-

connubi. nu. 46.]

145 Sed & regia illa lex accipi potest, cũ coniuges animum habuerunt permanẽdi in loco, vbi matrimonium contraxerunt: Vlpianus autem loquitur de alia specie, cum maritus contraxit, vt aduena, & statim redijt in locum habitationis suæ: quod & Suares noster ait. Accedit eo exemplum eius, qui contraxit cum aduena, quem sciuit cõfestim recessurum, is etenim videtur destinasse contractus executionem loco domicilij aduenæ. [Suares in.l.1.tit. 3.lib.3. fori legum.limitatione. 6. & l. hæres absens.§.proinde.de iudi. cõfert. l. si ita legatum. de legat.3.& l.nihil interest. de capti.]

146 Conuestiri potest hæc sententia traditione illa, quæ plurimis placet, ac vera est, quod Vlpiani responsum locum non habet, cum vir transit in domicilium vxoris, & suum relinquit: tunc enim domicilium illud nouum consideratur, non autem locus contractus, aut veteris domicilij. Et hoc etiam casu legem regiam restringit Ioannes Lupus. Nec nouum est, vt posteriores leges per priores declarẽtur. [Ioan. And. Imo. & Feli. nu. 26. in c. 1. de sponsali. Bal. in l. vlti. C. si a non compet. iudi. Ias. in l.cum quędam. de iurisd.omni. iudi. Barba. consi. 4. lib. 2. Decius consi. 283. Hippoly. singula. 267. Purpura. in l. 1. de summa Trini. nu. 120. Cassene. in consuetu. Burgun. rubr. 4. §.2.col.8.Tiraquel.post leges connubi. nu. 47. Grauus consi.113.lib. 2. Ioan. Lup. in rub. de donat. Inter vir.& vxo. §. 55.l.sed & posteriores. de legibus.]

147 Sed iam ad supra tactam quæstionẽ reuertamur: & iterum videamus, an quantum ad acquisitionem & confiscationẽ lucrorum attinet, inspici debeat consuetudo loci, in quo bona inter cõiuges multiplicata sunt, vel potius illius loci, vbi domicilium ipsimet coniuges habent. Cui quæstioni ex mente omnium supra respondimus, inspiciendã esse consuetudinem loci, vbi bona fuerunt acquisita: præsertim cum consuetudo fuerit in rem scripta, qualis consuetudo Hispaniæ generalis est: quæ bona multiplicata afficit, ac de lucris inter virum & vxorem diuidendis loquitur. [l. cum seq. tit. 3. lib. 3. fori legũ.]

148 Inter omnes autem iuris peritos cõuenit, vt quod attinet ad omnes fere iuris effectus, seruari debeant leges & cõsuetudines illarum prouinciarũ, in quibus prædia & alia bona omnia consistunt. Quę sententia multis iure consultorum responsis, & Cæsarum constitutionibus comprobatur. [l. forma.§. si vero. de censi. l. pupillo. de tuto. & curato. dat. ab his l. venditor. §. si constat. commu. prędi. l. Titium. §. tutor. de admi. tuto. l. constitutio. ad municipia. l. an in totum. C. de ædifi. priua. l. vlti. vbi in rem actio. l. certa forma. de iure fisc. l. 1. de mulie. & in quo loco. lib. 10. & cap. ecclesias. 13.q.1.& cap. de decimis. cum seq. 16. q. 1.]

149 Sed & iurisperiti sępissime hanc sententiam communi consensu tradunt. [in l. 1. C. de sacrosan. eccle. Iacob. de Raue. Pet. Cynus & Bar. nu. 42. & illic Bal. col. 12. Alci. glo. vlti. col. 1. & pen. Alex. consi. 16. lib. 1. & iterum consi. 44. lib. 5. Soci. consi. 288. & rursus consi. 292. lib. 2. Rubeus consi. 71. Gozadi. consi. 49. Cirierus de primogenitura lib. 2. q. 7. Couar. in epitome parte 2. cap. 7. nu. 9. plenius Tiraquel. de iure primoge. q. 49. nu. 2.]

150 Id quoq; confirmat eandem sententiam, quod leges & consuetudines non extendunt vim suam extra territorium: pręsertim cum consuetudo Cordubensis

sis odiosa esse videatur, & contra societatem illam diuinę & humanę domus, quæ inter coniuges quidem arctissima est. [l. vlti. de iurisdi. omni. iudi. c. illa. 12. distin. l. 1. de ritu nupt. l. aduersus. C. de crimi. expila. hære.] & est communis opinio quod odiosa consuetudo non extenditur. [Bar. nu. 32. Bal. Sali. & cæteri in. l. 1. de summa Trinita. Pau. consi. 223. Cardi. consi. 2. Alex. cōsi. 16. lib. 1. Capra. cōsi. 42. Barba. cōsi. 38. lib. 3. Corne. consi. 115. lib. 2. Decius consi. 276. & 314.]

151 Itaq; si cōiuges Cordubenses aliqua bona acquisierint in alia prouincia Hispaniæ, vbi ea lucra communia sunt viri & vxoris: quamuis antea vel postea Cordubę domicilium habuerint, nihilominus illa lucra æqualiter inter illos diuidentur: neque considerabitur locus, in quo matrimonium contraxerint. Hanc sententiam sequuntur multi iuris periti, quibus ego supra dictis alijsque argumentis persuasus vehementer assentior. [Oldra. consi. 249. Ioan. And. ad Specul. titul. de instrumen. editione. §. compendiose. Signorol. consi. 166. Ancha. consi. 163. Curtius senior cōsi. 43. Cassene. consi. 7. & in consuetu. Burgun. rubri. 4. §. 2. col. 8. plenius Aymo. consi. 30.]

152 Sed huic sententiæ fortiter obstare videtur lex illa regia, quæ generaliter ait, considerandam esse, ad acquisitionem horum lucrorum consuetudinem loci, in quo matrimonium fuit contractum, tametsi postea coniuges in aliam prouinciam migrauerint. Dubitationem auget, quod assertione nostra redderetur quodam modo superuacua lex regia, quæ otiose meminisset loci, vbi matrimonium fuit contractum, cum potius considerare deberet locum, in quo bona sunt acquisita. [regia. l. 24. tit. 11. parte. 4.]

153 Neque illud verum est, quod supra ceu indubitatum assumpsimus, consuetudinem Cordubensem odiosam esse. Nam & illa iuri communi consonat, quo quidquid alter ex coniugibus acquirit, sibi soli acquirit, & fauorabilis censenda est, quia redit ad ius antiquū, & quia in fauorem virorum introducta est, nō autem in odium vxorum. Quapropter id præualere debet, quod præcipue intenditur. [l. ex pecunia. C. de iure. dot. l. si vnus. §. quod & in specie. de pact. l. qui exceptionem. de condi. inde. Bar. Pau. & Alex. in. l. 2. C. quod met. causa.]

154 Accedit eodem, quod nonnulli iuris periti recte asserunt, consuetudinē, qua lucra fiunt communia, exorbitantem & contra ius esse: multique alij putant consuetudinem fauorabilem extendendam esse ad bona existentia extra territorium. [Ioan. And. in. c. 2. de donat. inter. vir. & vxo. Nico. de Vbal. de successio. ab intesta. parte. 4. Cassene. in consue. Burgun. rubr. 2. §. 4. col. 2. quod consuetudo fauorabilis extendatur. l. propter litem. §. licet. de excusa. tuto. l. 2. C. eodem tit. l. magis puto. §. illud de rebus eorum. Roma. consi. 39. Alex. consi. 41. lib. 5. Capra. consi. 21. Barba. consi. vlti. libro. 3. Corne. consi. 222. lib. 4. Decius in. l. fi. de iurisdi. omni. iudi. nu. 13.]

155 Sed tamen hæc argumenta non vsq; adeo vrgent, vt propterea necessarium sit a cōmuni & vera sententia discedere. Nam regia lex cum dicit, seruandam esse consuetudinem illius loci, in quo vir & vxor matrimoniū contraxerunt, quantū ad lucra, quæ fecerunt: Et rursus cū dicit, non esse seruandam consuetudinem prouinciæ, in quā postea migrauerint, quantum attinet ad illa lucra: nil aliud

aliud sine dubio significare voluit, quā de lucris coniugum iudicandum esse, secundū leges & consuetudines prouinciæ, in qua matrimonium fuit contractum, & lucra facta: non autem secundum eam consuetudinē, quæ in alia prouincia viget, in quam post lucra acquisita domicilium transtulerint. Quam intelligentiam verba illa copulata præteriti tēporis satis indicant: neq; aliquid habent absurdi, neque iuri communi, aut receptis doctrinis aduersantur. [l. 24. tit. 11. parte. 4. lib. 3. §. hæc verba. de nego. gestis. l. in delictis. §. 1. de noxali.]

156 Quod vero multi putant, consuetudinem fauorabilem interdum extendi posse: id tunc tantum locum habet, cum ea præcipue personas respicit, & in consequentia bona: quod & illi met iurisperiti fatentur, aliud autem prorsus est, cum consuetudo in rem scripta fuerit, qualem hanc nostram esse paulo ante probaui.

157 Altera quæstio prolixæ quidē ac difficilis tractationis, sed magnī momenti est: an hæreticus non dum a iudice condemnatus, nec ab aliquo accusatus teneatur in foro conscientiæ bona sua omnia offerre fisco, alioqui tamquam res alienas retinens, tandiu sit in reatu peccati mortiferi, quandiu bona, quæ posidet, non restituit fisco.

158 Hanc disputationem difficilē nobis reddit Alfonsus Castrus, qui copiosius & neruosius, quam reliqui omnes communem sententiam impugnat: is enim lib. 2. de potestate legis pœnalis, vsque adeo acriter argumentatur, & tam fortiter vndique vrget, vt propemodum receptas doctrinas subuerterit: cuius argumenta, quanta potero breuitate referam, & confutabo. Quod equidem non eo animo aggredior, vt contra virum doctissimum dicam, sed vt benigniorem & receptiorem sententiam, veriorē quoque esse, euidenter ostendā.

159 Primo sic argumentatur noster Alfonsus. Hæreticus priuatus est ipso iure dominio bonorum suorum, quod in fiscum translatū est: ergo vero domino bona illa reddere debet, alioqui lethaliter peccat retinens rem alienam inuito domino. Secundo, si iudex declararet illum hæreticum esse, teneretur statim sine aliqua condemnatione bona sua in foro conscientiæ reddere fisco: ergo & ante sentētiā ea restituere debet. Tertio, si fiscus occuparet ante sententiam bona hæretici etiam inuiti, quem tamen constaret fisco hæreticum esse, non teneretur ea hæretico restituere: ergo hæreticus antequam fiscus ea occuparet, tenetur ei bona illa dare.

160 Quarto, fiscus posset occupare secreto ab hæretico tot bona, quot ille retinet ex his quæ ad fiscum pertinent, quando fiscus non posset in iudicio hæresim testibus probare: ergo hæreticus ex conscientia tenetur eadem bona fisco reddere. Quinto, hæreticus iniuste posidet bona, quia sine titulo ea retinet: ergo restituere fisco tenetur. Sexto, si dominium hæreticus retineret, transmitteret illud in hæredem: hæres autē non posset illis bonis priuari, quia nunquam aliquis sine culpa vera, vel præsumpta, priuari potest dominio bonorum suorum. Demū citat aliquos huius quoque opinionis authores.

161 Hæc summa est argumentorum, quibus prolixius relatis & confirmatis, suā opinionē tuetur Alfonsus. Quorum, vt verū fatear, omnium primū duntaxat, fortissimū esse mihi videtur. Quam ob rem illius dissolutionem in alium locū reijciam, vt cætera argumenta omnia breuiter iam diluere possim.

162 Secun-

62 Secundum fundamentum illius opinionis est, quod per solam sententiam declaratoriam super crimine latam, tenetur hæreticus in foro conscientię bona omnia tradere fisco, etiam si nulla alia iudicis cōdemnatio adiecta sit: ergo ante sentētiam tenetur id ipsum facere: quia sentētia declaratoria nullā inducit obligationem. Neque ob aliud ea sententia exigitur, quam vt constet crimen esse commissum. Quod cum hæretico sit notissimum, frustra spectat sententiam declaratoriam ad faciendam restitutionem: eo pręsertim accedente, quod iuxta quorundam opinionem, talis sententia necessaria non est in crimine notorio. [hæc Alfon. l. 2. de potesta. legis pœnalis. ca. 10. citans. c. cum secundum. §. vlti. de hæreti. lib. 6. & Felinum. in. c. canonum. de constitu. & alia quędam.]

163 Hoc argumentum facile (ni fallor) dissolui potest: nam quod ait sententiā declaratoriam absq; alia condemnatione sufficere, vt hæreticus restituere bona teneatur in foro cōscientię, quamuis ab eo non petantur, negari quidem posset: quia decretum Bonifacij viii. ab Alfonso prolatum, non probat eius sentētiam: tum quia nihil illic agitur de restitutione bonorum in foro cōscientiæ facienda: tum etiam quia promulgare sententiam super crimine, (quod in eodem decreto adijcitur) non sic accipiendum est, vt iudex ita pronuntiet: declaro Bucerum hæreticum esse: quis enim tam breuem & mancam sententiam proferat? Sed sententiam super crimine promulgare, hoc quoque includit, vt Bucerus declaretur hęreticus, & per cōsequentiā incidisse in pœnas iure statutas, in quas per eandem sententiā condemnari debet: alioqui nullius momenti sententia est, quę condemnationem vel absolutionem non continet. [c. cum secundū. §. vlti. de hęreti. lib. 6. l. pręses. C. de sent. & interlo. omni. iudi. l. 1. de re iudi.]

164 Sed age concedamus, illam sententiam ferri posse, fingamusque aliquem iudicem laconem, qui pronuntiet his tantum verbis: declaro Bucerum hęreticum esse. Nunquid hęc sententia vim expresse condemnationis non habet? imo nihil prorsus ab ea distet, quę Bucerum nominatim condemnet ad subeundas omnes pœnas iure statutas. Nā si iudex ita pronunciauerit: calumniatus es: condemnauit accusatorem. Et quāuis nihil de pœna subiecerit: tamen legis potestas aduersus eū exercebitur. [vt recte Marcellus iure consultus tradidit. l. 1. §. 1. ad senatus cōsu. Turpilia.]

165 Vnde manifeste relinquitur, infirmā esse consequentiam illius argumenti: quia longe alia causa est reorum ante sententiam, & post sententiam, quemadmodum omnium consensu receptū est, neque id Alfonsus ipse negaret: sed in eo forte labitur, quod putat sententiam declaratoriam vim cōdemnationis non habere. Nec moueat quēquam quod ille ait, sententiam declaratoriam propterea necessariam esse, vt manifestum fiat crimen fisco & alijs: quia meo quidem iudicio longe alia ratio est propter quam ea sententia requiritur: nēpe, vt antequam proferatur, causę cognitio pręcedat, & reus accusetur, audiatur, ac defendatur: & tandem iuris ordine seruato absoluatur, vel condemnetur. Nec enim profertur sententia, vt per illam de crimine constet: sed vbi de crimine constat, tunc sententia profertur, vt reus vel absoluatur, vel damnetur: & vt leges executioni mandentur antecedente sententia.

166 Inde quoque sequitur, falsam esse opinatio-

opinationem illam, quam Alfonsus tanquam indubitatam assumit, quod in crimine notorio non sit necessaria sententia: id enim nullo iure, aut euidenti ratione probatur, quinimo crimina manifestissima egent causę cognitione, atq; sententia iudicis competentis: neque tā euidens potest esse delictū, quod aliqua iusta defensione in toto, aut parte, defendi aut excusari non queat: quod & Alfonsus ipse fatetur. Euidentia quidem patrati sceleris non eget clamore accusatoris, sed tamen eget sententia iudicis. [c. euidentia. de accusatio. & illic glo. vlti. & interpretes.]

167 Postremo, illud etiam falsum esse cōuincitur, quod propterea reus tenetur omnia bona tradere fisco, quia sibi ipsi manifesta est hæresis. Non enim est id quod eum obligat, sed iudicis iusta sententia super crimine promulgata: quæ quamuis declaratoria sit, applicat tamē pœnam singulis hæreticis, quæ generaliter per leges statuta est aduersus oēs.

168 Etenim lex condemnans vniuersos hęreticos, nihil aliud esse videtur, quam generalis quędam sententia principis aduersus omnes hęreticos lata. Vnde cum eiusmodi lex non condemnet nominatim Lucium vel Titium, nec reorū defensiones audire possit, necesse est, vt per iudicem custodem legis atque ministrum, reus examinetur, & iuris ordine seruato, causa cognita damnetur, ac declaretur pœna & sententia legis comprehendi. Nam quemadmodum generalis sententia principis non designatis certis personis, incerta esset, ac neminem in indiuiduo comprehenderet: sic sententia illa legis generalis, qua omnes hęretici condemnantur, & eorū bona confiscantur, incerta est, & nullam vim habere videtur, antequam per iudicem Lucius ac Titius hęretici declarentur, & secundum legem condemnētur. Quod Gerson quoque fere mecum sentit. & sanctus Thomas in librum. 5. ethi. lect. 12. inquit: Sententialia iusta sunt applicationes iustorum legaliū ad particularia facta. [l. in sūma. de re iudi. §. curare. institu. de actioni. Gerson parte. 3. lectione. 4. de vita spirituali, Corollario decimo quarto, in fine secundæ propositionis.]

169 Accedit eodem, quod lex humana nō habet maiorem potestatem, quam princeps: nam princeps leges ipsas condit: & vt inquit Xenophon lib. 8. de pædia seu disciplina Cyri: Princeps ipse lex videns est: & Philo. lib. 2. de vita Mosis: Rex animata lex est, lex vero rex est iustissimus: & Iustinianus in authenticis constitutionibus ait, Principem esse legē viuam & animatam, cui Deus leges humanas subiecit: sed princeps non potest hæreticum aliquem ante damnare, quā eum hæreticum esse constet: idque non aliter fieri potest, quam antecedente citatione, atq; omni causa diligenter cognita: ergo neq; per legem potest quispiam sic damnari, vt priusquam de crimine legitime constet, iam sit ipso iure ita cōdemnatus, vt se ipsum prodere, atque accusare teneatur, & ante iudicis sententiam astrictus sit ex conscientia omnia bona offerre fisco. [l. princeps. de legi. l. 1. de constit. princi. authen. de consuli. §. vlti. actorū. c. 25. Clem. pastoralis. §. vltim. de re iudi. c. 1. de causa posse. & proprieta.]

170 Præterea quamuis crimen sit ipsi reo manifestum, non tamen propterea tenetur ad executionem pœnę in se ipsum faciendā in foro consciētiæ, priusquam in foro exteriori sit per iudicem iure damnatus: quemadmodum nec princeps, nec iudex debet, aut potest illum reum condemnare, quem certissime

ſcit crimen commiſiſſe, niſi tanquam iudici hoc illi conſtiterit, id eſt, ex fide eorum, quę probata fuerint ex actis cauſæ, ordine iuris ſeruato. Denique omnes pœnæ legibus ſtatutæ publicis accuſationibus, publicis actis, & ſententijs, item publicis egent executionibus: nihilque aliud legum latores ſuis legibus aut præcipiunt, aut volunt: quem admodum plenius alio loco dicemus. & hactenus de ſecundo argumento fortaſſis ſatis & ſuper. [l. illicitas. §. veritas. de offi. præſi. l. prolatam. C. de ſenten. & interlocutio. cap. ſi peccauerit, cum ſeq. 2. quæſt. 1.]

171 Tertium Alfonſi argumentum inane prorſus eſt, ab imis vnguibus vſque ad verticem ſummum. Sic enim argumentatur. Si ſciret fiſcus per euidentiam rei, quæ nulla poſſet tergiuerſatione celari, Petrum hæreticum eſſe, & eo inuito ante ſententiam bona illius caperet, non teneretur illi reddere: ergo Petrus antequam fiſcus ea capiat, tenetur ex conſcientia reſtituere. Sed age, perpendamus iam ſingulas argumenti partes. Si ſciret (inquit) fiſcus: hic ſubſiſtere poſſem, atque negare, fiſcum, qui inanimus eſt, poſſe quippiam intellige re aut ſcire: ſed nihil moror. Fingamus ergo fiſcum eſſe hominē aliquem, quid tum poſtea? Si ſciret, inquit, per euidētiam rei, quæ nulla poſſet tergiuerſatione celari. Hoc quoque videtur impoſſibile: nam cum hæreſis omnis in intellectu & voluntate conſiſtat, vix tam cognita cuiquam videri poteſt, vt non excuſari ac defendi aliqua ratione queat: quod ipſemet Alfonſus in præcedenti argumento ingenue faſſus eſt. Sed fingamus iterum id euenire poſſe: quid deinde? innuere videtur, poſſe fiſcum hæretico inuito ante ſententiam bona illius inuadere: quod quidem fieri poſſe nego: non enim quiſpiam hæretici bona inuadere, aut occupare prius poterit, quam publice ſit ille citatus, accuſatus, auditus, defenſus, conuictus, damnatus.

172 Sed pergit Alfonſus, & in confirmationem argumenti ait: fortaſſe peccare fiſcum eo modo hæretici bona occupādo: verum quia hæreticus ea iniuſte poſſidebat, fiſcus autem poſt apprehenſionem iuſte poſsidet, non teneri fiſcum, ea bona hæretico reſtituere. Quod vero ad reſtitutionem eo caſu fiſcus non teneatur quadam regula iuris probat, cuius verba ſunt: Quod a quoquā pœnæ nomine exactum eſt, id eidem reſtituere nemo cogitur. Quod illic Decius & Montanus aiunt locum habere in foro conſcientiæ. [l. quod a quoquā. de regu. iuris.]

173 Hic iterum nego, poſſeſsionem hæretici ante ſententiā eſſe iniuſtam: quia hæreticus adhuc retinet naturale dominium ſuorum bonorum: habet etiam titulum & poſſeſsionem, & bonorum adminiſtrationē: ergo non iniuſte poſſidet. Quod autem habeat naturale dominium, ex eo ſatis conſtat, quod naturaliter inſiſtit rei cuius titulum & cauſam habet, neque aliqua lege tale dominium ante ſententiam aufertur ab eo: nec propter hæreſim illud, aut eius titulum iure naturali aut diuino ipſo facto amittit: poſſeſſionem autem omnes concedunt permanere apud hæreticū, ea igitur iuſta & legitima eſt. [l. auſertur. §. in reatu. de iure fiſci. Ancha. in c. cum ſecundum leges. Curtius Senior conſi. 10.]

174 Vnde conſequitur euidētiſsime, fiſcum neque occupare, neque inuadere poſſe talem poſſeſsionem: neque enim manu propria ius ſibi dicere, aut vim inferre debet hæretico nondū condemnato:

nato: quod generaliter innumeris fere legibus prohibetur: & nominatim de hæretici possessione loquens Almainus id ipsum tradit, & reliqui omnes consentiunt. [l. nullus. C. de Iudæis. l. 1. & seq. quando lice.vnicuiq;.l.si quis in tantã.C.vnde vi.Almainus.in li.4.sent. dist.15.q.2.de restitutiõe in principio.]

175 Inde etiam perspicuũ fit, talem fisci possessionem violentam & iniustã esse. Nam vt recte Fabius ait: Quidquid iure possidetur, iniuria aufertur. Vnde illud quoque relinquitur, fiscum teneri ad restitutionem illius possessionis: quãdoquidem spoliatus etiam a iudice iuris ordine prætermisso, confestim restitui debet, etiam si prædo sit, nec iniuste priuandus est commodo suæ possessionis. [Fabius declamat. 13.c. in literis.c.conquerente.de resti.spolia.c.licet episcopus. de præben. lib. 6. §. retinende, instit. de interdi.]

176 Quinimo fiscus teneretur occulto hæretico furti actione tametsi verus dominus esset: quia eius interest, bona illa subrepta non esse. [l.itaque Fullo.§. vlti.l. cum ęs pignori.l.qui iniurię.§.vlti. ff. de furtis.]

177 Nec probat Alfonsi opinionem supra scripta regula iuris, quæ quidem de iusta exactione loquitur, non autem de violenta inuasione. Ait enim quod a quoquam pœnę nomine exactum est: exactum ait, non raptum, non spoliatum, non violenter inuasum: nec aliud est in iure ciuili exigere, quam instituta actione petere. Quod si exactionem illam, pro violenta inuasione accipiamus: vide ne cuilibet permissum esse videatur, authoritate priuata pœnas ab inuito extorquere. Quo quid absurdius, aut periculosius dici excogitariue potest? [l. exigere dotem. de iudi.l. 1. § exactio. C. de rei vxo. actio. Alcia.in.l. transacta. de verbo. signi.]

178 Nec abnuerim, Decium & Montanum recte dixisse, neminem cogendum restituere in foro conscientiæ, quod pœnæ nomine a quoquam exegerit. Id. n. verum & extra controuersiam est: nam pœnas ob maleficia solui magna ratio suadet. Verum nihil nostræ sententię obstat: sed aduersus quorundam puerilem errorem id illi dixerunt, qui falso putabant, nil pœnę nomine salua cõscientia exigi, aut retineri posse: quos plenius confutat Fortunius noster. [lib. de vltimo fine iuris, illatione. 18. l. si a reo.§.vlti.ff.de fideinssorib.]

179 Atqui Alfonsus instat, & suam opinionem comprobat authoritate Innocentij & Baldi asserentium, in executione nõ esse cognitionem aliquam necessariam: sed neque inde aliquid contra nostram sententiam sequitur: illi enim de iusta executione loquuntur, non aũt de violenta inuasione. Is enim cui mera executio a iudice mandata est, potest eam ad effectum perducere sine causę cognitione, imo de iustitia causę cognoscere nequit. Et id est quod patres illi docent. [Inno.in c.ex ratione.de appellatio.Bal.in c.1.de feudo sine culpa non ami.c.pastoralis.§.quia vero.de offi.delega. l. executorem. C. de executio. rei iudi. Felinus post alios in c. de cetero. de re iudi.]

180 Pręterea conatur Alfonsus opinionẽ illam suadere, lege quadam pontificia, sępe a nobis memorata, & sępius adhuc memoranda, quę quidem tantũ abest, vt ei suffragari valeat, vt vel ea sola hoc eius argumentum facile subuertatur. Prohibet enim lex executionem & occupationem bonorum, antequam sententia sit super crimine promulgata. Vnde perspicuum fit, occupationem & executionem antea factam, repro-

bam & iniustam esse. Sed addit Alfonsus, lex eadem nō dicit, apprehensionē bonorum esse inanem & nullam: ergo necessario erit firma & valida. Cui illud respondeo, quod lege ciuili iam olim declaratum est: nempe, consequētiam hanc inualidam & inanem esse. Lex.n. ait, legislatori, quod fieri non vult, tantūm prohibuisse sufficiat, cætera quasi expressa, ex legis liceat voluntate colligere: hoc est, vt ea quæ lege fieri prohibentur, si fuerint facta, non solum inutilia, sed pro infectis habeantur, licet legislator fieri prohibuerit tantum, & non specialiter dixerit, inutile esse debere quod factum est, sed & si quid fuerit subsecutum ex eo, vel ob id, quod interdicente lege factum est, illud quoque cassum atque inutile esse præcipimus. Hæc sunt verba legis. Ex quibus & alijs paulo ante commemoratis illud quoque relinquitur, in specie proposita fiscum esse inuasorem iniustum, hæreticum vero defensorem possessionis iustum. [c. cum secundum. §. vlti. de hæreti. lib. 6. l. non dubium. C. de legibus. l. 3. de his qui ad eccle. confu.]

181 Quartum Alfonsi argumentum debile & infirmum est, quia fiscus non potest ante sententiā hæretici bona occupare, vt iam luculenter ostendimus: nec minus iniusta est clandestina possessio contra legem vsurpata, quam violenter oblata. [l. 1. §. denique quod vi aut clam. cap. item cum quis. de resti. spoliato.]

182 Fortius vrgere videtur id quod in fine eiusdem argumenti addidit: debitor intelligitur is a quo inuito exigi pecunia potest, vt ait Modestinus: hæreticus autem est fisci debitor, quia ab eo inuito bona omnia fiscus exigere potest: ergo hęreticus tenetur in foro conscientię restituere bona omnia fisco, dicente Paulo apostolo: Reddite omnibus debita. [epistolæ ad Roman. cap. 13. l. debitor. de verb. signi.]

183 Cui argumento responderi multifariam potest. Primo quod non ab omni debitore inuito exigi pecunia potest: nec enim ab eo qui debitor est in diem, exigi poterit pecunia ante illud tēpus: multo igitur minus occupari clanculū bona hæretici poterunt, antequam sententia sit promulgata: nec in foro quidem conscientiæ quispiam debitū soluere tenetur ante tempus. [l. cedere diē. de verb. signi. l. 1. C. de plus peti.]

184 Nec oberit si dicatur, tempus ferendæ sententiæ statutum esse occupationi & executioni, non autem obligationi: quia is, qui in legem pœnalem incidit, non tenetur exequi pœnam in se ipsum ante sententiam. Quinimo probabile est, quod nec post sententiam teneatur ad executionem, sed tantum ad eam patienter tolerandam: nisi forte iudex pronūtiauerit, vt reus prius aliquid præstet, quod tamen nec leges nec sententiæ dicere solent: sed leges pœnam statuunt, iudices vero condemnant, vt pœna legis Lucio vel Titio irrogetur, quam pœnam illi soluere teneantur intra certum tempus, postea quam fuerint admoniti cum literis executorijs illius sententiæ.

185 Alio quoque modo respondeo supra scripto argumento, quod cum aliquis lege humana debitor tantum est, quamuis ab eo inuito pecunia exigi posit, nihilominus tamen ipse non tenetur in foro cōscientiæ illam restituere. Quod probo duplici exemplo, & alijs quoq; multis comprobare possem. Primo, qui per literarum obligationem aliquid spe futurę numerationis se debere confessus est, is post biennium debitor eiusmodi est, vt ab eo inuito pecunia exigi posit,

posſit, & tamen eam in foro conſcientiæ ante executionem ſoluere non tenetur. Similia prorſus de eo dici poſſunt, qui per falſas probationes condemnatus eſt, a quo inuito pecunia exigi poteſt, quam tamen in foro conſcientiæ ſoluere non tenetur: hęreticus autẽ lege tantum debitor eſt, & quidem lege pœnali, & quæ non illi præcipit, vt bona ſua offerat fiſco, ſed duntaxat ait, ea eſſe confiſcata, nec ante permittit executionem, quam ſententia ſuper crimine fuerit promulgata. [l. in contractibus. C. de non nume. pecu. l. Iulianus verum debitorem. de condi. indeb.]

186 Sed forſitan quiſpiam dixerit, ſupra ſcripta exẽpla in eo diſsimilia eſſe, quod in vtroque foret iniuſta exactio: fiſcus autẽ hæretici bona exigere iure poteſt. Cui reſpondeo, ſimilitudinem nihilominus in eo manere, quod vtrobique debitor lege tantum humana tenebatur. Quid quod fieri poteſt, vt exactio iuſta ſit in illis ſpeciebus, videlicet ſi actor in ius alterius ſucceſſerit, & ſcriptura vel teſtibus deceptus iuſtam ignorantiæ cauſam habet? Quid quod poſſem alia ſexcenta proferre, in quibus exactio ſit iuſta, & is a quo inuito pecunia exigitur, eam reſtituere non teneatur in foro conſcientiæ? Sed alia duo exempla verbi gratia poſuiſſe ſufficiet. Si pater tuus rem aliquam ſecreto mihi donauerit, vel in minus ſolemni voluntate aliquid mihi præſenti reliquerit: nõ teneor ego tibi, patris hæredi, res illas reſtituere: tu vero eaſdem exigere a me etiam inuito potes: nil ergo prohibet quin fiſc⁹ exigere poſsit hęretici bona, hæreticus autem ea reſtituere ante ſentẽtiam in foro conſcientiæ non teneatur. [l. 2. C. de fidei commi. l. duo ſunt Titij. de teſtamenta. tute.]

187 Poſtremo, ne longius abeam, ſupra dicto argumento reſpondeo, Modeſtini ſententiam plerunq; in foro conſciẽtiæ locum non habere: multi ſiquidem in foro cõſcientiæ vere debitores ſunt, a quibus inuitis nil exigi poteſt: e contrario multos reperire licebit, a quibus multa exigi poſſunt, qui tamen nihil debent in foro conſcientiæ. Denique titulum habet hęreticus, & verum ac naturale dominium bonorum ſuorum, habet item iuſtam poſſeſsionem, vt ſupra quoque dixi: relinquitur ergo, non eſſe illum obligatum ex conſcientia ante ſententiam, bona ſua dare aut offerre fiſco.

188 Quinto argumento Alſonſus prolixe probare conatur, poſſeſsionem hæretici eſſe iniuſtam, quia (vt inquit) nullo iure aut iuſto titulo eam habet. Nos autem veriſimilius paulo ante probauimus, hæretici poſſeſſionem eſſe iuſtam, neque aliquo iure prohibitam, aut improbatã eſſe: non iure naturali, non diuino, non gentium, aut ciuili: quinimo iure ipſo pontificio, quo præcipue bona hæreticorum confiſcantur, poſſeſsio illis non tantum relinquitur, verum etiam defenditur: & prohibetur, ne fiſcus ante ſententiam occupare illã vllo modo queat. Adde quod hęreticus pro ſuo poſsidet, ac verum dominium & titulum retinet: nec animo aut corpore poſſidere propter hæreſim deſinit. Non ergo tenetur in foro conſcientiæ fiſco poſſeſsionem tradere ante ſententiam. [c. cum ſecundum. §. vlti. de hæreti. lib. 6.]

189 Sexto argumento probare nititur, dominium bonorum hæretici tranſlatũ eſſe in fiſcum ipſo iure, a tempore commiſsi criminis: quia ſi hæreticus verum dominium haberet, vtique tranſmiſiſſet illud in hęredem, a quo auferri non poſſet, niſi propter ipſius hęredis culpã veram,

veram, vel pręsumptã: sed omni culpa hęredis cessante, auferuntur ab eo illa bona: ergo verum illorum dominium nec hęreticus habuit, nec ad hęredes transmisit. Hoc argumentum nullas omnino vires habet: quia hęredes repręsentant personam defunctorum, & nõ secus atque illi, si viuerent, conueniri possunt. Proinde non solum ex contractibus defuncti conueniuntur, sed interdum etiam ex delictis: scilicet, si lis fuit cępta cũ defuncto, vel pœna ipso iure imposita, ita vt post mortem accusari possit reus, vt fit in crimine hęresis, vel si ex maleficio aliquid ad eos peruenerit: quibus casibus hæredes soluere debent etiam innocentes, quamuis verum dominiũ ad eos traslatum sit. [l. 1. C. ex delictis defun. c. a nobis, 2. de sent. excõmu. c. accusatus. §. in eo. de hęreti. lib. 6. l. 1. vt actio. ab hęre. & contra hęred. incipi.]

190 Ad postremum Alfonsus citat non nullos suæ opinionis authores: verum pro nobis e regione pugnant agmina ingentia theologiæ ac iuris peritorum: quorum sentẽtia benignior quidem & longe receptior est. [Opinionẽ Alfonsi sequuntur Abbas & Felin. in. ca. 1. de constitu. Pau. in. l. 1, §. ad bestias. de postulan. Angel. in authen. de incestis nupt. Barba. in. c. Rainaldus. de testamẽ. Corsetus in singularibus. Maynerius in l. quod a quoquã. de regu. iuris: quibus addo Cardi. in. c. fraternitas. 12. q. 2. Parpa. in. l. si quis maior. C. de trãsact. Matthæ. in consti. Siciliæ, violentias. rub. 29. lib. 1. q. 2. quos & alios similiter errans allegat Tiraquel. in. l. si vnquam. C. de reuocan. donat. parte, reuertatur. nume. 236. cui adde Ludouic. Gomez. in. capit. 1. de rescript. libr. 6. nu. 9.]

191 Superest iam, vt ad primum illud Alfonsi argumentum, quod fortissimũ esse diximus, reuertamur. Sed priusquã illud dissoluere aggrediamur, tria breuiter tractare oportet, quæ quidem nec extra propositum, nec inutiliter disseremus. Primum an princeps possit legem condere, qua expresse obliget reũ ad magnam aliquam pœnã in se ipsum exequendam in foro conscientię. Secundum, esto quod possit, an id facere debeat. Tertium, vtrum id voluisse in dubio credendus sit.

192 In prima quęstione Alfonsus ait legẽ fieri posse, qua reus ad pœnam subeundam obligetur in foro conscientiæ: quod probat quibusdam legibus diuinis, quas prolixe inducit ad suam opinionem cõfirmandam: & inde postea deducit, idẽ quoq; legibus humanis fieri posse. [Alfon. Castren. libr. 2. de potesta. legis pœna. c. 4.]

193 Cui equidem ita posse respõderi censeo. Primo, quod longe alia causa est diuini legislatoris atque humani. Deus enim cõdere potest leges pœnales ęque obligantes in omni foro: homo autem nihil statuere potest extra suum territorium, extra quod sine dubio forum cõscientiæ est. [l. vlti. de iurisdi. omni. iudi. cap. inquisitioni. de senten. excommuni.]

194 Deinde leges ab Alfonso citatæ vel de satisfactione offensæ, vel damni dati loquuntur, vel de aliqua exigua quantitate offerenda pro expiatione peccati: at in quæstione proposita nullam offensam vel damnum hæreticus fisco fecit, & nihilominus omnia bona in meram pœnam eidem offerre deberet. Postremo iudicialia illa veteris testamenti nõ sunt in exemplum nostræ actionis trahenda. [c. vltim. 6. distinctio. & in summa. 15. quæst. 3. Tho. 1. secundæ quæst. 100.]

195 Præterea sic argumentatur Alfonsus. Ecclesia potest leges condere de quacunque re, quæ non sit contra ius naturale aut diuinum, præsertim si res illa iuuat ad meliorem obseruationem mãdatorum Dei: at hominem peccatorem obligari per legem in foro conscientiæ ad pœnam subeundam sine iudicis sententia, non est contra ius naturale vel diuinum: quia si talis esset, hoc posset ex sacris literis manifeste ostendi, quinimo eadem lex vtilis esset ad meliorem obseruationem legum diuinarum & humanarũ: ergo nil prohibet huiusmodi legem fieri. hæc ille. [lib. 2. de potestat. legis pœna. ca. 5.]

196 Nos vero negamus posse leges fieri de quacunque re, quæ non sit cõtra ius naturale, aut diuinũ: quia lex debet esse necessaria, possibilis, & vtilis, vt postea probabimus: & multa quidem inueniũtur, quæ non sunt contra iura diuina, quæ tamen per leges præcipi, aut statui nequeunt. Verbi gratia, legislator non potest per legem statuere, vt si quis percussus fuerit in dextram maxillam, præbeat percutienti alteram, alioqui teneatur in foro cõscientiæ omnia bona sua tradere fisco: nec sub eadem pœna sanciri posset, vt volenti tunicam tollere, dimittatur & pallium: & tamen ista non solum non sunt contra legem diuinam, sed etiam Dei nostri consilia diuinissima sunt. [Math. 5.]

197 Deinde negari potest, legem illam non esse contra ius naturale aut diuinũ: quia satis videtur omni iuri contraria lex, quæ obligare velit aliquem extra territorium legislatoris: & quæ insuper etiam confundat rationem ipsam pœnarum, quæ quidem in tolerantia & patientia consistit: & quæ crimina etiã occulta velit sic punire, vt idem facinorosus reus sit & accusator, testis, iudex, & executor: & nisi bona oĩa offerat fisco, in peccatum incurrat mortiferum. [l. pen. ff. de noui operis nuncia.]

198 Secundo sic argumentatur: Sicut iudex potest reum condemnare ad aliquã pœnam, & reus illam tenetur soluere in foro conscientiæ: sic etiam lex potest condemnare ad pœnam in eodem foro soluendam: quia non minoris authoritatis est lex, quam iudex. Hoc argumentum sine dubio cõcludit, cũ omnia fuerint paria: nam sicut iudex potest cõdemnare reũ ad pœnam soluẽdam: (id quod tunc demum facere potest, cum reus est accusatus, defensus, atque conuictus) sic etiam lex potest illum obligare ad pœnam postea quam fuerit accusatus, auditus, & conuictus. Sed e regione quemadmodum iudex nullo modo potest quempiam indicta causa damnare ad aliquam pœnam: sic etiam lex nequit Lucium vel Titium in foro conscientiæ obligare, antequã illi audiantur, & conuicti sint.

199 Tertio probat Alfonsus opinionem suam dicens, ecclesiam interdum indixisse ieiunia ad expiationem peccatorũ: idque facere atq; statuere posse sub obligatione peccati mortiferi: & tamen eam legem esse pœnalem, & obligare ad pœnam illam subeundam ex conscientia: Sed hoc longe dissimile est quæstioni propositæ: quia licet ea omnia concedamus, ieiunia tamen illa forum conscientiæ respiciunt, & non magnam pœnam imponunt. Quid? quod negari potest, eam legem esse pœnalem.

200 Quarto argumentatur sic. Homo potest se ipsum obligare ad pœnam in foro conscientiæ soluendam, & sine aliqua iudicis sententia: ergo ecclesia potest illum eodem modo obligare: quia circa pęnas inferendas plus potest superior erga inferiorẽ, quam inferior erga

erga se ipsum. Consequentia huius argumenti falsa esse videtur: quia quilibet se ipsum obligare potest, præsertim Deo, ad longe plura, maiora & grauiora, quam lex vlla humana eum obligare queat: quod in eis videre licet, qui consilia euangelica profitentur, ad quæ nulla lex inuitum obligare valet in foro conscientiæ. Accedit eodem, quod quilibet contrahere potest in foro conscientiæ: legislator autem in foro illo leges dare, aut condere nequit.

201 Quinto probat Alfonsus opinionem suam argumento quodã, vt sibi videtur, fortisimo, dicens: Multa sunt iuris pontificij decreta, quę pro certis criminibus imponunt ipso iure suspensionem, aut excommunicationem, aut irregularitatem, in quas pœnas incidunt facinorosi, absque aliqua iudicis sententia: ergo Ecclesia potest obligare aliquẽ ad pœnam subeundam ante condemnationem. Sed huic argumento recte respõdit Caietanus, distinguens pœnam, quæ nullam actionem exigit ad executionẽ, ab ea pœna, cuius executio aliquã actionem requirit. Prior enim per solam legem habet plenum effectum, etiã si reus non cooperetur ad executionem: Posterior vero aliam exteriorem actionẽ requirit: quapropter nec per solam legem executioni mãdari potest, nec reus in foro conscientiæ tenetur ad legem in se ipsum exequendam. Quam distinctionẽ Alfonsi argumenta nõ destruũt: quia in exemplis ab eo positis, nec lex potest facere vt reus volens, fame, aut permanens in carcere, moriatur: nec reus ipse ad talem executionem tenetur, ad quam requiruntur multi actus cõtra ius naturale, diuinum, gentium & ciuile. [Alfon. li. 2. de potesta. legis pœna. cap. 5. Caietanus super Thomam 2. 2. q. 62. art. 3.]

202 Pergit Alfonsus, & idem argumentũ comprobat exemplo incestuosi, qui cognouit consanguineam vxoris suæ: cui Cælestinus iij. imponit pœnam, vt exigere debitum ab vxore non queat, nec post mortem vxoris aliam ducere possit, nisi prius legibus soluatur. Sed vt incertum est, an in has pœnas incestuosus incidat ipso iure in foro conscientię: sic illud extra controuersiam est, nullũ factum esse necessarium ex parte incestuosi ad executionem earundem pœnarum: & ideo Caietani responsio huic obiectioni quoq; satisfacit. Adde quod omnia hæc argumenta & exempla, longe disimilia sunt quæstioni propositę. [c. transmissæ. de eo qui cogno. consangui. vxo. suæ.]

203 Illud autem quod in fine eiusdem argumenti Alfonsus addit, de legibus vsucapionis & præscriptionis, dicens, eas esse pœnales, & tamen obligare ad subeundam pœnam in foro conscientiæ, nil prorsus ad hanc rem facit: quia nullo iure probatur, eas leges esse pœnales: nec aliquam pœnam dominis rerũ imponunt: alioqui præscriptio non curreret aduersus eos, qui in ius alterius succedunt, nec aduersus absentes & ignorantes, quibus nullum crimen aut culpa imputari potest: iniqua enim lex esset, quæ puniret innocentes. Accedit eo, quod non foret opus omnino, vt præscribens haberet bonam fidem, titulum & possesionem: ea siquidem superflua viderẽtur ad punitionẽ alterius.

204 Sed vt leges illæ pœnales essent, nullum tamen factum ad executionem requirunt. Adde quod verius est, bono publico introductam esse vsucapionẽ, ne diu incerta dominia sint: ne lites perpetuæ rempublicam turbent: ne bonæ fidei possessores post longisimum tempus priuentur suis possesionibus: ne de

feratur

feratur agrorum cultura: denique quia domini qui res suas negligunt intra statuti temporis spatium concessum ad eas inquirendas, hi videntur pro derelicto res suas habere, vel earum possessoribus eas concedere, ac proinde nullam pœnā patiuntur. [l. 1. de vsu capio. Plato lib. 12. de legibus. Tho. quolib. 12. arti. 25. Scotus in lib. 4. sent. dist. 15. q. 2. & illic Ioan. Maio. q. 11. & Almainus & cæteri. Abulen. in lib. iudicum cap. 11. q. 38. & 58. & innumerabiles alij.]

205 Sexto, ad defensionem sententiæ suę Alfonsus etiam illud affert, quod decreto quodam Alexādri. iiij. cauetur: id est, vt hæretici & fautores, & eorum filij arceantur ab ecclesiasticis beneficijs, & officijs publicis: quam pœnam, ait locum habere in foro conscientiæ, quia in eorū decreto adijcitur, irritum esse, & inane, si secus actum fuerit. Posset quidē negari, eam pœnam obligare in foro conscientiæ ante accusationem & sententiam: quia non ante quispiam damnari debet. Sed etsi id concesserimus, nihilóminus tamen nullus requiritur actus ex parte eorum ad executionem. [c. 2. §. hęretici. de hęreti. lib. 6.]

206 Septimo, probatur opinio Alfonsi alio supra scripti decreti capite, quo filij hęreticorum ipso iure liberantur a patria potestate. Videtur ergo quod illa pœna locum habeat in foro cōscientiæ absque vlla sententia. Cui argumento responderi potest, quod prius quam filius efficiatur sui iuris, necesse est vt pater pronuncietur hęreticus: nec illa pœna liberationis requirit aliquem actum ex parte patris, nec obligat patrem ad aliquid exequendum in foro conscientiæ. [dicto. c. 2. §. vltimo.]

207 Octauum argumentum fragile est, & vix ad propositam quęstionem applicari potest. Ait enim, clericum concubinarium vitandum esse ab omnibus. In quo non video quam pœnam ipse concubinarius in se ipsum exequi teneatur, imo nec in pœnam illam incurrere videtur in foro conscientię: nil enim propter constitutionem, qua ea pœna imponitur, ipse concubinarius facere cogitur in foro conscientię. [c. quæsitū, de cohabi. cleric. & mulie.]

208 Nonum argumentum fortius vrgere videtur: nam decretum concilij Lateranensis imponit pœnam clerico, qui per sex menses prætermiserit lectionē officij canonici, vt fructus beneficiorū suos non faciat, sed tanquam iniuste perceptos, in fabricam ecclesiarum, vel pauperum eleemosynas eos erogare teneatur. Dubitari tamen probabiliter posset, an illa pœna obliget omnino in foro conscientię ad executionem in se ipsum faciendam: nec enim decretū illud vsu receptum est, & vix paucis innotuit. Sed vt concedamus ad eam pœnam exequendam clericum esse obligatum ex conscientia: habet tamen decretum illud causam singularem, quia beneficium datur sub ea conditione, & sub onere illo, vt clericus quotidie suis precibus & orationibus intercedat pro populo, & ob eam rem dantur illi fructus: vnde si ipse non facit id, propter quod fructus ei conceduntur, mirum non est, si eos restituere teneatur in foro conscientię, etiam si nulla lex eum specialiter ad eam restitutionem obliget. Sicut is cui prędium relictum vel datū est sub ea conditione, vt aliquid faciat, si non satisfacit voluntati eius, a quo illud accepit, restitutioni quidem obnoxius est: non quia pœna aliqua ob eā rem punitur, sed quia prędium habet sine causa, contra voluntatem eius, qui sub ea conditione dedit illud. Sic & clericus, qui altari non seruit, vel non

orat pro populo, non facit fructus beneficij suos, non tam virtute legis pœnalis, quã ex natura & onere beneficij. Nil mirum ergo si teneatur ad restitutionem in foro conscientię, cum fructus non fecerit suos. [l. 1. cum seq. de condit. causa dat. l. 2. de condit. & demonstr.]

209 Decimo, argumentatur ex diuisione quadam pœnarũ posita a Bonifacio viii. dicente, aliquos esse priuatos bonis suis per sententiam, alios autem ipso iure: ergo sicut priores obligantur in foro cõscientiæ, sic & posteriores. Cui responderi potest primo, quod neque illi qui per sententiam condemnati sunt ad pœnam, tenentur in foro conscientiæ eam in se ipsos exequi, nisi forte in sententia hoc illis fuerit præceptum: quod tamen rarissimum est. Deinde argumentum soluitur concessa æqualitate rationis ac diuisionis quantum ad multos effectus fori iudicialis, non tamen quantum ad forum conscientiæ, in quo nemo tenetur ad pœnam in se ipsum exequendã. Postremo respondetur iuxta communẽ sententiam, necessariam esse iudicis declarationem in talibus pœnis ipso iure impositis, & ante quam illa promulgetur, & reus defendatur, non esse illum obligatum in foro cõscientię, quemadmodũ alibi plenius ostendimus. Quod autem Alfonsus addit, ad comprobationem eiusdem argumenti, alio quoq; loco a nobis confutatum est. [c. 2. de præscriptio. lib. 6.]

210 Postremo argumentatur dicens, ecclesiam posse condere legem per quam præcipiat, facere aliquid sub pœna peccati mortiferi: ergo potest condere legem, quæ sub pœna peccati mortiferi præcipiat reo reddere pœnam aliquam. Cui argumento respondetur, negando consequentiam: quia longe dissimilis est casus iste ab eo, quem assumit in propositione. Potest enim ecclesia præcipere aliquid vsque adeo iustum & graue, vt obligat ad illud subditos sub pœna peccati mortiferi: at vero facinorosum aliquem obligare ad meram pœnam in se ipsum exequendam in foro conscientiæ, prius quã accusetur & condemnetur, id quidem videtur iniustum, tam ex parte statuentis, propter defectum iurisdictionis ad condendas leges in foro conscientiæ, quam ex parte delinquentis, qui non debet cogi, vt sit accusator simul & reus, testis, iudex, & executor. Tyrannicum esse ait Dionysius lib. 7. antiquitatum Romanarum, vt sit quispiam accusator & iudex, idemque pœnę arbiter. [c. 1. 4. q. 4.]

211 Ex quibus omnibus perspicuum esse poterit, non esse vllo pacto legislatori licitum, talem condere legem, qualem in principio huius quæstionis proposuimus: scilicet, qua reum obliget in foro conscientiæ, ad magnam aliquam pœnam inseipsum exequendam. Nam etsi ad pœnam aliquam subeundã lex obligare possit, ad cuius executionem nulla sit actio necessaria, vel ad mediocrem aliquam pœnam pro satisfactione damni dati, vel pro aliqua offensa, vel pro peccati expiatione, aut pro causa quapiam simili: non tamen ad pœnam magnam obligare poterit reum in foro cõscientiæ: multoque minus obligare poterit hæreticum, ad maximam totius patrimonij pœnam offerendam fisco in foro conscientiæ.

212 Sed quia vt vulgo dici solet, possibilitas est res ampla, & vt ait Apostolus, Multa licent, quæ non expediunt: fingamus legem fieri posse, qua hæreticus obligetur in foro conscientiæ, bona sua omnia non accusatus offerre fisco: tum quæro, vtrum legislatori expediat,

expediat, legem eiusmodi condere. Cui quæstioni respondeo, nullo modo talem legem fieri debere. [1. ad Corin. cap. 6. & cap. 10.]

213 Quod quidem multis argumentis facile probari potest. Primo, quia non sunt imponenda subditis onera grauia & importabilia, vt est apud Matthæum: nec iugum durum imponi debet super ceruices, quod portari nequeat: quemadmodum diuus Petrus docet in actis apostolorum, & vt Cassidorus libro quarto variarum inquit, Non potest temperari multis, quod nequeant custodire paucissimi. Adde quod lex humana, vt iusta sit, respondere debet legi diuinæ, vt post Augustinũ libro primo de libero arbitrio reliqui omnes fatentur. Iugũ autem Domini suaue est, & onus eius leue, vt ipsa veritas per Matthæum inquit: ergo non debet fieri tam dura & grauis lex, quam in quæstione proposita diximus: quis enim talem legem ferret? [Mat. 23. act. 15. Mat. 11.]

214 Deinde, non sunt condendæ leges nisi de his tantum rebus, quæ necessario constituere oportet, vt pacatus & tranquillus sit status reipublicæ. Vnde Plato libro nono de legibus inquit: Legislator necessitate coactus leges imponit: ipse namque nullum vellet vsum, necessitatemque legum vnquam fore. Et Isocrates in areopagitico ait, Multitudinem & nimis exquisitam legum constitutionem, signum esse mali status reipublicæ: nam dum delicta, quasi aggeribus obiectis coercere nitantur, necessario cumulari leges: decere autem prudentes magistratus non porticus implere legibus, sed efficere, vt ciues animis insitum iustitiæ studium habeant. Nam homines male instituti, leges etiã exquisitissimas negligere audent. Quid quod multitudo legũ insidiari videtur hominibus: quia difficile est tanta innocentia viuere, vt de tot legibus nullam vsquam offendamus. Diuus quoq; Augustinus libro primo de libero arbitrio hæc verba scripta reliquit: Ea vindicanda sibi lex populi assumit, quæ satis sint concilianda paci hominibus imperitis, & quanta possunt per hominem regi: at vero nulla impellit necessitas, vt lex ista feratur, neque necessaria est, vt pacatus sit status reipublicę, nec quicquam confert ad pacem conciliandam. Denique nõ potest per iudicem quamuis oculatissimũ seruari. [Augusti. lib. 1. de libero arbitrio cap. 5. Fran. Connanus libr. 1. commentario. iuris ciuilis cap. 9.]

215 Huc accedit, quod hæresis illa, quæ nullum habet accusatorem, qualem proposita lex punire vult in foro cõscientię: illa inquam hæresis occulta fere semper erit, ac proinde potius Deo relinquenda punitio eius est, quam ab humana lege vsurpanda: occulta enim homo iudicare non debet, qui tantum videt, ac punire potest quæ apparent: Dominus autem occultissima etiam intuetur & punit. [lib. 1. reg. 16. cap. si omnia. 6. q. 1. cap. qualiter. de accusa.]

216 Adde his, quod nemo cogendus est, vt se ipsum prodat in publicum, iuxta doctrinam Chrysostomi super epistolã Pauli ad Hebræos. Lex vero supra tacta cogeret hæreticum ad sui proditionem: quandoquidem vix bona sua omnia offerre potest fisco, quin seipsum simul infamet, prodat, & perdat: quod quam sit iniustum, nemo est, qui non plane intelligat. [c. quis aliquando. de pœni. distin. 1.]

217 Accedit Cicero libro 2. de legibus dicens: Vere dici potest, magistratum legem esse loquentem, legem autem mutum magistratũ. Nam lex occulta

crimina punire non debet sine accusatore, nec potest obligare quenquam, vt pro crimine occulto omnia sua bona nō accusatus offerat fisco: quemadmodū nec magistratus crimen occultū punire potest, si legitimus non fuerit accusator: æqualitas enim iustitiæ non est nisi inter duos, vt Aristoteles, Thomas, & cæteri omnes tradunt. [c. 1. de accusat. l. rescripto. §. si quis. de mune. & hono. actorum. 25. Arist. lib. 5. ethi. Tho. 2. 2. q. 63. art. 3.]

218 Hoc quoque Redēptor noster, apud Joannem cap. 8. docuisse videtur: Mulier vbi sunt, qui te accusabant? Nemo te condemnauit? nec ego te condemnabo. Vnde Ambrosius super caput quintum prioris epistolæ ad Corinthios inquit: Iudicis non est sine accusatore damnare quēquam: quia & Dominus Iudam, cum fur esset, sciebat: sed quia nō est accusatus, minime abiecit. Et Scipio minor C. Licinium cum prætereuntem vidisset: Istum, inquit, hominem ego peierasse scio: sed cum illum nemo accuset, non possum ipse & accusator esse & iudex: author Plutarchus in apophtegmatibus. Satis quidem consultum est tranquillitati reipublicæ, si publica & notoria peccata non dissimulētur, & ius suum petentibus tribuatur, & accusatoribus dāna resarciantur: nec enim debent legislatores, aut magistratus, tanquam hostes, occulta peccata præter ius & æquum prodere, sed vt patres charitate corripere, vel dissimulare. Quod & recte noster Soto docuit. [lib. de tegendo secreto, membro. 2. q. 6. dubio. 1. cap. si quis potestatem. 23. q. 4.]

219 Quinimo nec omnia crimina etiam si publica sint, legibus punire oportet: sed multa interdū iuste dissimulantur: qualia sunt lupanaria, simplex fornicatio, & si qua sunt alia generis eiusdem: quia ut inquit sapiens, Qui multū emūgit, elicit sanguinem. Et Plato lib. 7. de legibus docet, non expedire, vt singula quæque per leges statuantur, ne dū cunctis prouidere uolunt, in omnibus contemnantur. Diuus quoque Aug. lib. 1. de libero arbitrio, cap. 5. inquit: Videtur tibi lex ista, quæ regendis ciuitatibus fertur, multa concedere, atque impunita relinquere, quæ per diuinam tamen prouidentiam vindicantur, & recte [prouerb. 30. c. inter opera. de spōsali. Alexan. Ales. 3. parte. q. 46. Tho. 2. 2. q. 10. art. 11.]

220 Addendū eodem est, quod non sunt condendæ leges optimæ ac perfectissimæ, sed illæ duntaxat, quæ imperitæ multitudini quadrare queant: nam perfectissimæ leges, & quæ tolerari nō possent, pessimæ censerentur: quemadmodum sapiēter docet Alfonsus Tostadus libro de optima politia. Vnde Plato lib. 5. de leg. inquit: Illud etiam legislatoribus multi præcipiunt, vt leges huiusmodi ferant, quales multitudo & populus libenter suscipiant. Arist. quoque libro 4. polit. scriptum reliquit, leges omnes ad rem publicam accommodādas esse, non autem rem publicam ad leges esse trahendam [Abulen. nume. 102. polit. 4. cap. 1. Dom. Soto lib. 1. de iusti. & iure. q. 6. art. 2.]

221 Præterea leges iuxta Isidori sententiam, debent esse possibiles, & secundum consuetudinem patriæ, ac subditorum moribus congruentes: quia firmantur, cum approbantur moribus vtentium, & abrogantur per contrariam consuetudinem. Vnde Demosthenes oratione contra Timocratem: Verum illud, inquit, mihi videtur, quod quendā dixisse ferunt, omnes cordatos in ea esse sententia, vt leges nihil aliud esse

esse putent, quam mores ciuitatis. Et Arist. lib. 3. polit. Leges quæ moribus, quam quæ literis continentur, maiorem authoritatem habent. Quid leges sine moribus uanæ proficiunt? vt canit Horatius. At uero quisque secum reputare poterit, an lex obligans in foro conscientiæ ad pœnam omnium bonorum in se ipsum exequendam, possibilis sit, & imperitæ multitudini congruat, & an moribus vtentium fuerit vsquam recepta, uel sit vnquam recipienda. Quid quod sine causa necessaria onerare subiectos multis legibus, & eorum conscientias illaqueare, durum est & inhumanum, & species quædam tyrannidis: non secus atque id ipsum illicitum esse in præceptis voluntariis recte docuit Adrianus pōtifex. [lib. quæst. c. erit autem. cum seq. 4. distin. Adrian. quolibe. 6. Aristote. 3. polit. c. vlti. Flaccus lib. 3. carminū oda. 24.]

222 His adijce, quod si quispiam dixerit, legem illam obligare velle ad impossibile, meo quidem iudicio non aberrabit: quia in materia morali nimia difficultas impossibili æquiparatur. Durissima vero lex esset, quæ reum cogeret in foro conscientiæ ad offerenda fisco bona sua omnia: foretq; difficillimum vnicuique, vniuersum patrimonium fisco tradere, se ipsum, domum atque familiam in paupertatē sordidam deijcere: denique sui proditorem esse. [l. idem Iulianus. §. vlti. de legat. 1. l. cōtinuus. §. illud. de verbo. obliga. l. cum sane. de his qui deiece. & effu.]

223 Accedit eodem, quod iactura omnium bonorum solet morti æquiparari: nam vt inquit Arist. Patrimonij dissipatio interitus quidam esse videtur ipsius dissipantis, propterea quod patrimonio ac facultatibus viuitur. [4. ethi. cap. 1. glo. in l. aduocati. C. de aduoc. diuer. iudicio. & in l. illicitas. §. ne tenuis. de offi. præsi.]

224 Iure itaque idem Alfonsus fatetur, non esse legem condendam de re nimium difficili, sicuti nec de impossibili. Cui accedit Plutarchus, in vita Solonis dicens: Decet in ferendis legibus possibilitatis & facultatis rationem habere, si quis velit vtiliter in paucos, quam sine vtilitate in multos animaduertere. Demosthenes quoque oratione contra Timocratem inquit, Arbitror igitur confitendum esse omnibus, probam legem, & multitudini profuturam, primum simpliciter, & omnibus æque aperte scriptam esse oportere, ne eam alius aliter interpretetur. Deinde fieri posse oportere ea quæ iubeat. Nam si præclare constituta sit, sed aliquid tamen quod fieri nequeat, proponat: id voti potius, quam legis fuerit officium. [Alfonsus lib. 1. de potestate legis pœna. c. 1.]

225 Durities autem prædictæ legis ex eo planius intelligitur, quod si quispiam hæreticus intellectualis, siue pure mentalis, occulte vel submurmurās proferret hæresim, quamuis nullus id audierit, & ille sit emendatus, nihilominus tamen teneretur statim in foro consciētiæ bona sua omnia tradere fisco: quia communi sententia talis hęreticus, ipso iure incidit in excommunicationem, & in alias pœnas aduersus hæreticos statutas. Quod quam sit graue atque intolerabile, cuiuis facile perspicuum esse poterit: Alfonsus verò putat, ad eam restitutionem hæreticum illum occultum obligatum esse. [l. 2. de potesta. legis pœnalis. cap. 15.]

226 Concludimus ergo ex omnibus ante dictis, quod vel talis lex fieri non potest, vel certe nullo modo fieri debet: Nam ad ferendam eam legem nulla necessitas

cessitas cogit, nec tolerari posset, nec populus illam susciperet, nec est accommodata reipublicæ, quia vehementer emungit. Quid? quod tali lege magis illaquearētur animæ, quam hæretici ab hæresibus deterrerētur: nam qui leges Dei & hominum non formidat, vt hæresim fugiat, is quidem supradictam legem in foro conscientiæ non timebit: essetque lex superuacua, quod esse non debet. Quid? quod hæreticus, qui ad ecclesiam sponte redire voluerit, si nouerit, se teneri ad bonorum omnium restitutionem, is proculdubio in desperationem incidet. Nec enim fuit vllus, aut erit vnquam, qui vltro bona sua omnia non condemnatus offerat fisco: & iuxta Ciceronis sententiam: Ea quæ sunt in vsu, vitaque communi, non ea quæ finguntur, aut optantur, spectanda sunt. [l. postliminij. ff. de captiuis.]

227 Ex supra scriptis quoque illud, quod tertio loco tractandum proposui, facile resolui potest: nempe, in dubio non esse interpretandum, aut præsumendum, quod legislator voluerit obligare quempiam ad pœnam omnium bonorum in se ipsum exequendam. Quia nunquā legislator existimandus est velle, nisi quod possibile, iustū, bonum, & ęquum fuerit. [c. 1. cum seq. 4. distin. l. ex facto. de vulga. & pupilla.]

228 Superest, vt iam tandem ad primum illud Alfonsi argumentum redeamus: quo suam opinionem ita confirmat. Hęreticus ipso iure priuatus est dominio bonorū: ergo non potest salua conscientia retinere bona aliena inuito domino: quia omni iure prohibitum est, vt quispiam ea bona retineat, quæ ad aliū pertinent: nec enim multum interest, quantum attinet ad periculum animæ, an iniuste quis detineat, vel alienum inuadat. [c. sæpe. de resti. spolia. c. cum secundum. de hæreti. lib. 6.]

229 Huic argumento multifariam respōderi potest: primo, quod hæreticus non est priuatus ante sententiam vero dominio bonorum suorum: quia nec propter hæresim, nec propter alia, quantumuis horrenda crimina, priuatur aliquis ipso facto dominio bonorum suorum iure naturali, diuino, aut gentium. Nec enim ius aliquod eorum ostēdi potest, quo talis priuatio probari queat: nec dominium bonorum temporaliū pendet a charitate vel gratia, vt per peccatum amittatur: sed sicut acquiritur apprehensione, ac iustis causis & titulis: sic etiā econtrario certis ex causis amittitur, quarum nulla est peccatum eius, qui dominium habet: quod verum quidem est, & omnium consensu receptū. [Tho. 2. 2. q. 12. arti. vlt. Valden. tomo. 1. lib. 2. cap. 81. cū seq. Scotus, Gabriel. Almainus et cęteri in li. 4. sent. distin. 15. Conradus de contractibus quæst. 7.]

230 Relinquitur ergo quod si dominium bonorum hæretici per solam hæresim transfertur in fiscum, id iure tantum pōtificio aut ciuili statutum foret: sed non potest fieri lex, per quam hæreticus obligetur in foro conscientiæ, vt ante sententiam teneatur omnia bona sua tradere fisco, vt supra planissimū fecimus: Igitur quibuscunq; verbis leges loquantur, non sunt interpretandæ, vt id statuere velint, quod & iniustum est, & præcipere nequeunt.

231 Age tamen perpendamus attentius duriora verba legis pontificiæ, quibus contraria opinio potissime nititur. verba legis hæc sunt: Bona hæreticorum ipso iure decernimus confiscata. Nunquid tanta vis est horum verborum, vt obligent hæreticū in foro cōscientiæ ad restituēda fisco bona sua omnia, priusq̄ cōuincatur & iudicetur? equidē nil tale mihi

mihi persuaderi poterit. Nam etsi lex nominatim diceret: Iubeo, vt hæreticus teneatur statim in foro conscientiæ bona omnia tradere fisco, non posset illum obligare, vt in seipsum tam durã pœnam exequi teneretur: ergo multo minus verba illa, ipso iure decernimus confiscata, idipsum efficere poterunt. [c. cum secundum. de hæreti. lib. 6.]

232 Proinde quamuis lex dicat, vt Vlpianus dixit, statim dominium bonorum desinat eius esse, qui crimen commisit, & fisco acquiratur: nihilominus tamen id ciuili modo intelligendum esset, vt fiscus eam rem petere posit, non autẽ vt reus teneatur in foro conscientiæ illam fisco restituere antequam sententia super crimine promulgetur: & eo magis, quod nõ præsumitur legislatorẽ voluisse, nisi quod iustum & æquum est, vt & alibi dixi. [l. cõmissa. de publica. & vectiga.]

233 Vnde illud quoque manifeste relinquitur, quod si per verba illa, ipso iure decernimus confiscata: dominium aliquod in fiscum statim transfertur, id accipiendum est, vt sit dominiũ quoddam ciuile & improprium, & quod nõ sit aliud, quam ius persequendi in iudicio bona illa: quæ quidem non antea proprie fisci esse poterunt, quam de crimine sit pronunciatum: & fortasse ne tũ quidem fiscus eorum dominus erit, nisi & apprehensio subsecuta sit: traditionibus enim & possessionibus dominia rerum acquiri solent, non autem verbis legum. Adde quod Iulius Paulus inquit: Qui maiestatis crimine reus factus est, ante damnationem dominus est. [l. traditionibus. C. de pact. l. quæsitum est. ff. qui & a quibus.]

234 Conuestiri potest ea sententia hoc argumẽto. Ad effectum harum pœnarum hominis executio necessaria est, ea vero in facto consistit: facta autem per sola verba legum perfici nequeũt: vnde illud Demosthenis, oratione aduersus Midiam, Legum vis in quo est? vtrum in eo, si quis affectus iniuria exclamarit, vt ipsæ accurrant, & præsentia sua opitulentur? Non: literę enim sunt, & scriptura constãt, neque hoc facere possunt. In quo igitur earũ vis est? Si vos, inquit, eas confirmabitis, & semper ratas exhibebitis omnibus earum opem implorantibus: ita & leges per uos firmę sunt, & vos per leges. Adde quod etsi prĩceps millies dicat: volo vt dominium bonorum Titij sine facto cuiusquam transferatur in Petrum, nunquam per ea sola verba dominium verum erit in illum translatum: & tamen princeps non minorem habet potestatem, quam lex: quippe qui lex viua est, & legũ conditor, vt alio loco diximus. [l. deniq;. ex quib. cau. maio. l. in bello. §. factæ. de capti. & postlimi. reuer.]

235 Huc accedit, quod nõ sufficit, aliquid per legem statutum esse, vt illud statim fiat nemine petente, aut exequente: sed leges magistratibus egent: qui iura reddant, alijsque ministris, vt iudicum iussa exequantur. Solius quippe Dei est, velle simul & posse, & facere. Ipse enim dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Quod nec ethnicos quidem latuit. Nam & Mercurius Trismegistus in Asclepio inquit: Voluntas Dei, ipsa summa est perfectio, vtpote cum voluisse & perfecisse vno eodemque temporis puncto compelat. Et post pauca: Placitum Dei necessitas sequitur, voluntatem comitatur effectus. [l. 2. §. post originem. de origi. iuris Plato libro. 6. de leg. in principio. ca. 1. §. vlti. de statu regula. lib. 6. Gen. cap. 1. Iudith. vltimo. nouella. constitu. 161. in principio.]

Adde

236 Adde quod iudex ipse nil facere debet ad priuatam vtilitatem, nisi is, cuius interest, id prius postulauerit: nec lex impartire solet beneficia & remedia sua parti non petenti. Qua propter verisimile non est, quod legislator velit reum obligare in foro cõscientiæ ad executionem tam grauis pœnæ, antequam condemnetur: sed iuxta ordinẽ iuris fiscus debet illum accusare, & iudex pronunciare sententiam: ac tunc demum reus tenebitur pœnam subire. [l. 4.§.hoc autẽ. de dam. infecto.l. peto.§. fratre.de legat.2.l.vlti.§.1.quorũ lega.]

237 Præterea verba illa, ipso iure, non habent vim tantam, vt executio statim a lege fiat parte non petente: sed necesse est, vt ab eo postuletur, in cuius fauorem lex ea verba posuit. Quod innumeris fere exemplis comprobari potest, quorum pauca verbi gratia subijciam. Supplementum legitimæ portionis filij debitæ, fit ipso iure: quod tunc demum locum habet, cum fuerit a filio petitum. Sic & compensatio fit ipso iure, sed opus est, vt petatur. Similia quoque dici possunt de resecatione illa, quæ fit ipso iure per legem Falcidiam, ac de alijs multis: igitur ad eũdem modum accipienda est illa confiscatio bonorum hæretici, quę ipso iure fieri dicitur: vt tunc scilicet verum effectum habeat, cum fiscus postulauerit, & iudex reum condemnauerit. [l. sancimus. C. de in offi. testa. l. vlti. C. de compensat. l. linea. ad leg. Falci. Tiraquel. in l. si vnquam.C.de reuo. donat. verbo, reuertatur.nu. 8.]

238. Item hæc verba, ipso iure, perinde valent, ac si quispiam dicat: per ipsum ius. Veteres autem iure consulti, ipsum ius, per antonomasiam, appellare solẽt ius illud antiquissimum duodecim tabularum. Sic Vlpianus inquit: Seruitutes quoque prætorio iure constituuntur, & ipsæ ad exemplum earum, quæ ipso iure constitutæ sunt. Et alibi: Siue ipso iure quis vsum fructum habeat, siue etiam per tuitionem prætoris. Et iterum: Satis ipso iure munitus est. Et paulo post: Non enim ipso iure, sed per condictionem munita est. Et rursus: Valebit per tuitionem prætoris, nõ ipso iure. Sic etiam Caius: Inter fideiussores non ipso iure diuiditur obligatio, sed ex epistola diui Adriani. Sic & Iulius Paulus: Petere hæreditatem ipso iure poterunt. Demum Iustinianus ait: Omnes actiones aut ipso iure competunt, aut a prætore dantur. Ex quibus omnibus alijsq; similibus locis perspicuum fit, horũ verborum significationem nõ semper illam vim habere, quã vulgo putant. [l.1.§.vlti. de superficiebus.l.si vsusfructus.§.illud.vsufru.quẽadmo.caueat.l.in causæ.2.de mino.l.1. quod sal.tuto. auto.l. inter. de fideius.l. post legatum.de his quib. vt indig.§.1. instit. de perpe. & temp. act.]

239 Sed vt concedamus aliũ quoque sensum horum verborum interdum inueniri: vt ex eisdem intelligatur vis alicuius constitutionis, mox & sine hominis ministerio operantis: nihilominus tamen in prædicta lege pontificia, non alia est eorundem verborum significatio, quam quod bona hæreticorum per legem illam decernuntur confiscata. Sed non eam vim habent, nec habere quidem possunt, vt propterea teneatur hæreticus in foro conscientiæ, omnia sua bona ante sententiam offerre fisco. [l.3.§.sciendum.l.cum hic status.de do nat. inter vir. & vxo.l.1. de curato. furio.l.grece.§.1.de fideiusso.l. in suis. de suis & legi. hæredi.l. qui decẽ. de solut.]

240 Deinde omnia illa verba, hæreticorum bona ipso iure decernimus confiscata.

ſcata, nil aliud ſignificant, quam quod ea bona iure ipſo delata ſunt fiſco, & obnoxia cōfiſcationi, & ad fiſcum pertinent: ſed tamen opus eſt, vt fiſcus ea petat, & hæreticus accuſetur, & ordine iuris ſeruato condemnetur, vel declaretur hæreticus, & bona eius occupentur a fiſco. Quod ex his, quæ ſupra dixi, manifeſtiſsimū eſſe poteſt: & ſatis probari videtur quodam Calliſtrati iurecō ſulti reſponſo: vbi ſemel & iterū inquit, bona quædam fiſco delata, ipſo iure ad fiſcū pertinere. [in.l. 1. ff. de iure fiſci.]

241 Igitur propter actionem competentem ad petenda hæreticorum bona, intelligi quodammodo poteſt, fiſcum eſſe dominum illorum bonorum ipſo iure, non tamen propterea ſtatim verus dominus eſt: ſæpe enim dominus alicuius rei dici ſolet is, qui ius habet ad rem illā conſequendam: eo quod iuxta regulam iuris, Qui actionem habet ad rem recuperandam, ipſam rem habere videtur. vnde ſæpiſsime quoque in iure, meum dicitur id, quod mihi lege debetur. [l. qui actionem. de regu. iur. l. qui autem. §. apud Labeonem. de his quæ in frau. credi. l. 1. in fine. de eo quod certo loco. l. vt mihi donares. de donat. l. ſi & me & Titium. ſi cert. pet. l. 1. quod cum eo. l. ſi pecunia. C. de nego. geſtis. l. ſi fratres. §. idem reſpondit. 2. pro ſocio.]

242 Adde quod, cum eiuſdem rei duplex dominium inueniri poſsit, aliud naturale, aliud ciuile: poſſet concedi, vt alterum apud fiſcum ſit, alterum vero apud hæreticum. Nam in ſeruo dotali maritus habet ciuile dominium, vxor autē dominium naturale: filius quoque viuo patre dicitur quaſi dominus bonorum eius: quorum tamen verum dominium apud patrem eſt. [l. 3. C. de iure dot. l. quamuis. ff. eod. tit. l. doce ancillam. de rei vendi. iuncta. l. in rebus. C. de iure dot. & l. 1. §. ſi vir. ad Sillania. l. in ſuis. de libe. & poſthu.]

243 Quod ſi quiſpiā pertinacius vrgeat dicens, non eſſe illa verba interpretanda ſic, vt accipiantur improprie: huic ego reſpondeo, neceſſariam eſſe ſupra tactam interpretationem, vt tot abſurda vitentur, quot ex diuerſa opinione ſequerentur. Tolerabilius enim, imo etiam rectius & iuſtius eſt, vt verba improprie accipiantur, quin etiam vt interdum nil operentur, quam quod operentur abſurdum. Quemadmodum ſæpiſsime viri docti aiunt, quibus ego vehemēter aſſentior. [glo. in c. paratus. 23. q. 1. in. l. vlti. §. in computatione. C. de iure delibe. & illic Alex. nu. 10. Corne. nu. 9. Decius conſi. 374. Gozadi. conſi. 88. nu. 9. Ruinus conſi. 60. lib. 5. Aymo. conſi. 70. Ripa in. l. ex facto. de vulga. & pupi. nu. 9. Salomonius in l. gallus. §. & quid ſi tantam. de libe. & poſthu. nu. 1.]

244 Ex ante dictis quoque aliud Alfonſi argumentum facile diſſolui poteſt. Ait enim hæreticum retinere non poſſe bona, quæ ipſo iure fiſco delata ſunt: quia iure diuino prohibitum eſt retinere alienum: nec eſſe aliquam legem, quæ concedat expreſſe illorum bonorum retentionem. quod autem generaliter prohibitum eſt, & expreſſe non conceditur, intelligitur denegatum. Hoc inquam argumentum ſoluitur: quia vt ante dixi, fiſcus non eſt verus dominus illorū bonorum, ſed hæreticus. Nec lex aliqua eſt, quæ prohibeat hæretico, ne bona ſua retineat: quinimo lege canonica prohibetur fiſcus, ne bona hęretici occupet, antequam ſententia ſit ſuper crimine promulgata. Quod cum ita ſit, nec lex vlla præcipiat hæretico, vt bona ſua offerat fiſco, aut ea ꝑ derelicto habeat: relinquitur plane, vt hæreticus nondū

K con-

condemnatus, bona sua omnia iuste retinere queat. [ca. cum secundum. de hæretic. lib. 6. l. aufertur. §. in reatu. de iure fisci. l. reo. de solut.]

245 Ne quid tamen dissimulem, alia quoque argumenta in fauorem illius opinionis breuiter hoc loco subijciam. Primum, quod Augustinus epistola quadã de hæreticis loquens, inquit: Quamuis res quæque terrena recte a quoquam possideri non possit, nisi vel iure diuino, quo cuncta iustorum sunt: vel iure humano, quod in potestate regum est terræ: ideoque res vestras falso appellatis, quas nec iusti possidetis, & secundum leges regum terrenorum amittere iussi estis. Quibus verbis significare videtur, hæreticos obligatos esse ad rerum suarum restitutionem. Sed hoc accipiendum est, esse dictum de illis manifestis hæreticis, qui per sententiam vel iusto bello indicto, iussi erant amittere res suas. Et nihilominus, non dixit beatus Augustinus, eos teneri ad pœnã in se ipsos exequendam in foro consciẽtiæ: sed quod iuste ab eis auferri possunt bona propter hæreticam prauitatem. [Augusti. ad Vincentium epistola. 48. c. quicunque. 23. q. 7.]

246 Alterum argumentum sumi potest ex constitutione illa Bonifacij VIII. qua hæredibus hæreticorum dimittuntur bona titulo præscriptionis, si ea possederint bona fide spatio quadraginta annorum. Vnde colligi posse videtur, quod eorundem bonorum dominium vere fisci erat: alioqui non opus fuisset præscriptione tam longi temporis. Cui respondetur, quod non vsu capitur illic verum dominium, sed actio & ius competens fisco excluditur præscriptione. Quod satis in eadem constitutione significatur, vbi bona illa, bona hæreticorum vocantur. [c. 2. de præscrip. li. 6. l. 2. §. 1. de religio. & sumpti. fune.]

247 Vltimum argumentum est, quod lex iusta obligat in foro cõscientię: lex ergo quæ decernit bona hæreticorum ipso iure confiscata, obligat in foro conscientiæ, quia lex iusta est. Cui respondeo verissimum esse, quod lex iusta obligat in foro conscientiæ, sed non sequitur inde, obligatum esse hæreticum ad tradenda fisco bona sua omnia: quia lex id non dicit, & si hoc diceret, iusta nõ esset. Etenim lex humana suos limites habet obligandi, & sua remedia exequendi. Obligat quidem, ne contemnatur, & ne iudici iuste exequenti resistat reus: obligat in foro conscientię, vt illic seipsum peccator accuset, ac salutarem pœnitentiã subeat: non tamen ita lex obligat, vt omni iuris ordine prętermisso hęreticus, nemine persequente, in substantiam propriam, in liberos, atque familiam acerbissimum iudiciũ exequi teneatur. Demum lex iusta obligat quidem in foro conscientię, sed tamen iuxta metas potestatis, ęquitatis & rationis, seu causę finalis: quemadmodum recte docet Adrianus põtifex. [lib. quęst. quodlib. 6.]

248 Accedit eodem, quod iudicium illud occultissimum inter Deum & hominem, quod forum conscientię vocant, tantum distat a foro ciuili, quantum cęlum a terra: ideoque nil minus legumlatores cogitare debent, aut possunt, quam vt in forum illud falcem immittant. In eo siquidem foro solus Deus, & eius vice sacerdos, testis & iudex est, homo vero accusator & reus. Neque aliud illic exigitur, quam spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum, ac damni dati satisfactio. Legales autem pœnę ab accusatoribus petendę sunt a iudicibus declarandę, & ab executoribus exigendę. Nec ordo iudicij

iudicij exterioris prætermittendus, aut peruertendus est. [l. prolatam. C. de sent. & interlocu. c. forum. de verborum significatio. c. 1. cum sequen. 4. q. 4. Alfonsus Tostadus 2. parte defensorij cap. 67.]

249 Præterea multi viri doctißimi viderunt, & considerarunt leges illas, quæ pœnam ipso iure imponunt, & tamen omnes illi sæpißime docuerunt, neminem obligatū esse ad pœnā in se ipsum exequendam: quod & nonnulli eorum de hæreticis nominatim asserunt: cæteri autem, qui fere sunt innumerabiles, id ipsum generaliter tradūt. [Cōradus de contractibus quæst. 7. conclu. 2. Siluester in summa, verbo, hæresis. 1. q. 8. Fran. Victoria in relectione de Indis. Couar. in lib. 4. decreta. parte. 2. cap. 6. §. 8. nu. 10. Domin. Soto lib. 1. de iusti. & iure, quæst. 6. arti. 6. gloss. in c. fraternitas. 12. q. 2. Felin. Decius & cæteri in c. 1. de constit. Thom. & Caieta. 2. 2. q. 62. ar. 3. Gabriel in. 4 sent. distin. 15. q. 4. Driedo. lib. 1. de liberta. christia. cap. 2. art. 3. Corne. consi. 119. lib. 2. Siluester verbo. pœna. quæst. 25. Fortu. de vlti. fine, illatione. 18. Felin. in c. audiuimus. de simo. Adrianus quolibe. 6. art. 1. & alij relati ab Alfonso lib. 2. de potesta. legis pœnæ. cap. 9.]

250 Postremo nobis obijci poterūt duæ leges regiæ, quæ obligant expresim ad pœnam in foro conscientiæ præstandā. Quibus respondeo, eas constitutiones duplici ratione tolerari posse, tum quia de quibusdam hominibus loquuntur, quibus officia publica commissa sunt ea lege, ne quid vltra salarium accipiāt, alioqui ad pœnas illic statutas teneantur: tum etiam quia suo iuramento se illi astringunt ad eas pœnas soluendas. Quibus casibus dubium non est, quin pœnas illas soluere teneantur: quod lōge distat a quæstione proposita. [l. ea lege. C. de condi. ob causam. c. debitores. de iure iurando. l. vlti. ti. 3. & l. fin. tit. 9. lib. 2. ordinat.]

251 Concludimus tandē, quod legislator non obligat nominatim hæreticum in foro conscientiæ ad offerendum sponte bona sua omnia fisco: nec id facere potest, nec vult, nec velle præsumitur. Vnde sententia nostra non solum crebrior & æquior, sed verior quoque atq; iustior est: opinio autem contraria durißima est, ac pene imposibilis. Ea etenim pœna hæreticis pœnitentibus & redire volentibus grandem difficultatem imponit. Nam etsi Pont. Max. eos a crimine absolueret, nihilominus tamen obligati forent ad bonorū restitutionē. Pertinacibus autem parum eadem opinio prodest, quia in sua perfidia viuere ac mori parati sunt, ac proinde nil minus, quam de tali restitutione cogitare solent. Sententia itaque nostra tenenda est, etiam si argumentorum vi, aut stricto iure nimium disputando fortasse subuerti posset: hanc enim æquitas suggerit, quæ stricto iuri pręferenda est: hanc denique mos publicus comprobauit: & vt eleganter Iulianus ait, Multa in iure ciuili contra strictam rationem disputandi, pro vtilitate communi recepta sunt. [c. peccatum. de regu. iuris. c. sæpe. de resti. spolia. Alfon. lib. 2. de potesta. legis pœnæ. c. 4. l. 1. §. si quis a principe, nequid in loco publi. c. per venerabilem. qui filij sint legi. l. 1. §. itē varus. de aqua. pluui. arcen. l. ita vulneratus. §. pen. ad legem Aqui.]

252 Extrema illa quæstio magni momēti est, an bona primogenitorū, quæ vulgo maioratū uocant, propter hæresim posidētis confiscentur. Cui quæstioni priusquam respondeamus, illud animaduertendum est: quod hæc primoge

nita longe distant ab illis bonis, quæ apud Gallos filijs primogenitis deferuntur: ea enim bona libera sunt, & nullis vinculis subiecta. Nostrates vero, ea bona maioratum uocant, quæ ab aliquo ea lege alligantur, ut integra & indiuidua primogenitis perpetuo deferantur.

253 Tripliciter autem hæc primogenita fieri solent: vel principis concessu, vel regiæ legis beneficio, vel antiqua successione: de quibus seorsum differendum est. Et in primis illud omni dubitatione caret, quod ea primogenita, quę principis concessu fiunt, confiscari possunt propter hæresim possessoris. Id enim expresśim in ipso principis decreto declarari solet. Nam quoties rex noster concedit, vt quispiam bona sua posteris primogenitis in perpetuum relinquat, & ut quas velit conditiones adijciat, & præterea dat priuilegium, vt ne bona illa propter aliqua crimina publicari queant: toties excipit crimen hæresis, & læsæ maiestatis, propter quæ permittit, vt primogenita cōfiscentur.

254 Quinimo si in ipso regis decreto nominatim concessum sit, vt primogenita publicari non queant propter hæresim, & alia maxima crimina: nihilominus tamen confiscari possent, vt Galindus noster rectiśsime censuit. Cuius sententia mihi vera videtur: ne ansa delictis atrocioribus relinquatur, ne ve pars magna pœnæ, quæ talibus debetur sceleribus, facile condonata esse videatur: denique ne ius confiscationis, quod regale est, datum esse censeatur in præiudicium ipsorum principū: præsertim, cum eiusmodi decreta & beneficia, facile impetrari soleant, ac sine causæ cognitione iusta. [Galin. in disputatione regia, cap. 18. l. si vnus. §. illud. de pactis c. 1. quæ sint regalia li. feudo.]

255 Nonnunquam relinquuntur hæc bona primogenitis in testamento, aut contractu sine decreto principis: quod quidem fieri potest beneficio aut permissu regiæ legis, qua generaliter omnibus conceditur, vt qui filios habent, possint inter liberos suos in tertia & quinta bonorum suorum parte, quascunque voluerint conditiones, & quæcunque vincula & onera ponere. Qui vero liberis caret, id ipsum quoq; facere potest in omnibus bonis suis. [regia. l. Taurina. 27.]

256 Illud autem in confesso est, quod si is qui hæc primogenita instituit, hæreticus factus fuerit, priuabitur illico illis & alijs bonis: nisi forte tradiderit filio possessionem bonorum, vel scripturā primogenitorum: vel id factum sit per contractum onerosum, prius quā ille, qui primogenita relinquit, in aliquam hæresim inciderit: tunc enim ius illud quæsitum alteri, non fisco, sed bonorū domino acquiritur. [l. filius familias. §. diui. 2. de legat. 1. regia. l. Taurina. 17. c. cum secundum. de hæreti. lib. 6. l. 1. C. pœnis fiscali. credi. præfe. lib. 10.]

257 Sed hinc magni momenti exoritur quæstio, an primogenita legis regiæ cōcessu, sub ea conditione relicta, vt ne propter hæresim primogeniti confiscari queant: si hæreticus factus fuerit eorum possessor, publicari nihilominus possint: quod multi quidem negant eo potiśsimum argumento, quo supra diximus, bona subiecta restitutioni confiscanda non esse. Nam primogenita restitutioni obnoxia esse videntur. [l. Statius. §. Cornelio. de iure fisci. l. imperator de fideicommis. liberta. Igneus in l. vlti. ad Sillani. nu. 19.]

258 Sed, vt mihi quidem videtur, contraria sententia verior est: quam & Galindus confirmat, & argumenta non pauca comprobant. Primum, quod nulla lex

lex inueniatur expreſsim prohibens, ne primogenita propter hæreſim confiſcétur. Deinde, quia ſi publicari poſſunt maioratus, quamuis princeps nominatim conceſſerit, vt propter hæreſim ea bona non confiſcentur: multo magis publicari poterunt, cum priuatus aliquis confiſcationem prohibuit. [Franc. Galin. in diſputatione regia. cap. 18.]

159 Ad hæc, regnum defertur primogenito, & in alia primogenita ſucceditur eodem ordine ac iure, quo in ipſum regnum: ſed propter hæreſim regis, non ſolum rex regno priuatur, ſed & eius filij a regni ſucceſſione pelluntur: vt noſter Lupus luculenter probat: ergo primogenita pari ratione confiſcari poſſunt. [Ioan. Lupus de iure Nauarræ parte. 5. §. 7.]

160 Deinde a feudo ad primogenita recte argumentari ſolemus: vaſſallus autẽ propter atrociora crimina non tantum feudo priuatur, etiam antiquo, ſed & filij & ſucceſſores eius ab eodem feudo excluduntur: igitur propter hæreſim publicari poſſunt primogenita. [c. 1. §. denique. quæ fuit pri. cauſa benefi. amitten. c. 1. ſi vaſſal. feudo priue. c. 1. §. ſi vaſſallus. ſi de feu. ſue. contro. inter domi. lib. feudo. l. 2. C. de liber. & eorum libe. & illic Bal. & alij. Bar. in l. 3. de interdi. & relega. Bal. in l. qui ſe patris. C. vnde libe. Imo. & cęteri in. c. 2. de feud.]

161 Accedit huc, quod primogenitus vere dominus eſt illorum bonorum, perinde atque aliorũ, quę pleno iure acquiſierit. Quid igitur prohibet, quin princeps ea bona confiſcare queat, quæ hęretici eſſe inuenerit? Nam quod vere dominus illorum ſit, nemo eſt, qui negare valeat. Quia dominium maioratus non eſt ablatum a primogenito, qui ſuccedit in eum, nec per principem, nec per aliquam legem, nec per eum qui maioratum fecit. Relinquitur ergo, vt ſimul cum ipſis bonis in primogenitum tranſeat: alioqui vacaret, ac nullius eſſet. Pręterea, cum princeps facultatem concedit obligandi, permutãdi, vendendi, & alienandi maioratũ, non dat eo tempore dominium, ſed tantum vincula ſoluit. Adde, quod non minus dominus eſt, a quo dominium abire poteſt. quid? quod maioratus dominium vſque ad mortem primogeniti durare ſolet: neque ideo minus dominus eſt, quod libere alienare non poteſt: quia nec pupillus, nec is, cui bonis interdictum eſt, alienare bona ſua poſſunt, & tamen veri domini ſunt. [l. non ideo, de rei vendica. l. ex aſſe. ad Trebel. l. is cui bonis. de verbo. obliga. l. vlti. §. ſed quia. C. commu. de lega. Seneca lib. 7. de beneficijs. Oldra. conſil. 203. Decius conſi. 419. Tiraquel. de retractu conuentionali. §. 2. gloſſ. 1. nu. 36. nuncupatim Soto in relectione de dominio. & lib. 4. de iuſti. & iure. quęſt. 1. ar. 1.]

162 Nec noſtræ ſententiæ obſtat fundamentum ſupraſcriptum contrariæ opinionis: nam bona ſubiecta reſtitutioni, quę alicui, certæq; perſonę relicta ſunt, propterea nõ confiſcantur, quia ſtatim ius illi acquiritur, cui bona reſtituenda ſunt, quod longe aliter habet in Hiſpaniarum primogenitis: quæ quidem proprie non ſunt reſtitutioni ſubiecta, ſed potius ordine ſucceſsionis legitimæ a primogenito in primogenitum tranſeunt: nec vnus aliquid alteri reſtituit, ſed iure regio ab vno in alium transferuntur, & hæreditario iure deferuntur, vt Oldrado, Alberico & alijs placet. [regia. l. Taurina. 45. Oldra. conſil. 94. Alberi. in procе. digeſto. Matti. Lauden. de primogenitura. quęſt. vlti. Abbas cõſil. 3. lib. 2. Ioan. Cirierus lib. 3. de primoge-

mogenitura. q. 2. Iacobus a Saa libro de primogenitura, nu. 37.]

263 Accedit etiam, quod hi qui maioratus faciunt, non solent iubere, vt quispiam alteri ea bona restituat, sed tantũ præcipiunt, vt in ea bona primo succedat aliquis, deinde alius, & itidem alij deinceps: ita vt ordine legitimę successionis ea bona perpetuo maneant in cognatione alicuius: vt proculdubio non tam sit hæc bonorum restitutio, quam legitima quædam successio: ac proinde longissime distat ab eis restitutionibus, de quibus aduersæ opinionis assertores loquuntur: nec enim veteres vnquam legumlatores primogenita nostra viderunt.

264 His adijce, quod bona etiam restitutioni subiecta, & alienari prohibita, possunt nihilominus certis ex causis pro cõmuni vtilitate, legis authoritate alienari: possunt quoque legumlatoris arbitrio post aliquod tempus ab eo restitutionis & prohibitionis onere liberari. Quod olim post quartam generationẽ desinebat, vt prudenter admodum Iustinianus constituit. Possunt denique bona primogenitorum, decreto & indulgentia principum, propter priuatã etiam vtilitatem libere ac iuste alienari: multo igitur magis confiscari poterunt propter hæresim domini, in quo quidẽ magna versatur vtilitas reipublicæ: cuius in primis interest, ne crimina sint impunita. [Authen. res quæ. C. commu. de legat. Authen. de restitu. fidei commissi. c. vt famę. de sent. excommu.]

265 Sed neque refragatur nobis lex illa regia, quæ concedit generaliter omnibus, vt in tertia & quinta bonorum parte possint quæcunque velint vincula & onera ponere. Nam illic nulla facultas datur, vt priuatus queat bona illa perpetuo liberare a periculo cõfiscationis: nec aliud prorsus addit libertati naturali, qua quisque in re propria moderator & arbiter est, quam quod permittit onerare liberos i tertia parte legitima, quę illis regio iure debetur: & quod ea onera prorogat vltra quartam generationẽ. [regia. l. Taurina. 27. l. in re mandata. C. mandati. Authen. de nuptijs. §. disponat. collatio. 4.]

266 Nec est cur quispiam putet, sub ea legis concessione generali, permissum etiam illud esse, vt possit quilibet hanc addere clausulam: Vt maioratus & ea bona prohibita alienari, nunquam cõfiscari possint, ne pro crimine quidem hæresis, aut lęsæ maiestatis. Ea enim adiectio non solum otiosa & inutilis, sed licentiosa etiam, atque temeraria est. Nam quis vnquam priuatis hominibus tantam licentiam concessit, vt legẽ principibus suis imponere possint, qua regale ius confiscationis eludant, & horrenda crimina magna ex parte impunita relinquant? Etiam sub generali concessu nunquam ea permissa esse videntur, quæ legislator specialiter concessurus non esset. At vero, sicuti iam ante dixi, princeps, qui facultatem cõdendi primogenita tribuit, semper excipere solet, vt propter hæresim & læsæ maiestatis crimen ea publicari possint. Nec mihi fit verisimile, vt quod princeps magni beneficij loco, quibusdam tantum nobilioribus hoc priuilegium concedens, expressim denegare solet: id generalibus verbis regiæ legis cõcessum esse intelligatur omnibus, sutoribus etiam atque tonsoribus: vt queant isti pro libidine bona sua liberare a cõfiscatione, tametsi eorum successores hæretici fiant, aut proditores. [c. in generali. de regul. iuris lib. 6. c. cum inferior. de maio. & obedi.]

267 Accedit eodem, quod legumlatorũ indul-

indulgentia concessum est, vt morientium voluntates eo tempore valeant, quo illi mortui sunt, & quo iam rerum dominium amiserunt, & ab huius mũdi commodis & incommodis liberati sunt: hæc tamen disponendi ac testandi facultas suos modos, suosque limites habet: id est, vt ne contra leges quidquam disponere, aut tentare audeant. Nemo enim, vt apud Pomponium est, efficere potest, vt leges in suo testamen to locum non habeant. At qui contra leges est, vt hæreticorum bona publica ri non queant. [l. nemo potest. de lega. 1. c. cum secundum. de hæreti. lib. 6. Abbas in rubri. de transactio. Decius in l. eũ qui. de iurisdi. omni. iudi. quidquid Viglius dixerit in. § sed prædicta. institu. de testa.]

268 Accedit etiam, quod pars magna pœnæ, impijs & hæreticis debitæ, in bonorum publicatione cõsistit: quemadmodum plenius in exordio huius tractatus ostendimus. Illud quoque iustum & a republica est, vt hæreticorum filij non solum perpetua notentur infamia, sed vt parentum bonis, patrimonioque priuentur. Quia parentes in filijs acerbissime puniuntur: ac diuitiæ filiorum, parentum censentur: & quia hæreticorũ filij debent paupertate sordere. Quam obrem a parentum quoque & consanguineorum successione habentur penitus alieni. Quis igitur ferat, vt hæreticorum filij, quos pauperes & infames esse legumlatores iustissime voluerunt: cautionibus priuatorum hominum, in parentum maioratus succedentes, diuitijs & insignibus, alijsque prærogatiuis nobilitentur? Nonne hic priuatorum pactiones iuri publico derogant? nonne hæretici & horum filij iustæ punitioni subtrahuntur? quis ergo tot & tanta absurda tolerare queat? [l. bona fides. de positi. l. isti quidẽ. quod met. causa. c. vergentis. de hæreti. l. ius publicum. de pactis.]

269 Deinde incredibile mihi videtur, quod possit princeps (vt quotidie facit) facultatem dare, vt hæc primogenita obligentur, & alienẽtur: & tamen ea cõfiscare non queat in publicã vindictã, & subiectorum exemplũ, ac scelerum debitam meritamq; punitionem. Nec placet opinio quorũdam existimantiũ, principem concedere non posse supra tactã facultatem, præsertim cũ primogenita condita fuerint regiæ legis autho ritate: quia par aut maior est ratio, qua princeps eo casu id facere possit, quã cũ eius cõcessu primogenita facta sunt: maiora siquidem ac fortiora cõcedi solent in indulgentia ab ipso principe data, quam a lege regia. Sed vtrobique disputare de principis potestate, sacrilegij est instar. Quid? quod odiosum est (ne quid durius dicam) quod ea bona, quæ libera cunctis creata sunt, ita vinculis obligata permaneant, vt eorum commercium pene sublatum sit. Iure igitur princeps ad naturalem statum ac libertatem illa reducere potest: in quo mea quidẽ sententia rex noster difficilis esse non debet, si modo aliqua iusta vel probabilis causa existat. [l. 2. C. de crimi. sa crile. l. altius. C. de seruit. & aqua. l. 2. si a paren. quis manu. fuc. l. si vnus. §. qđ & in specie. de pactis.]

270 Postremo absurdum id ex contraria opinione, præter alia multa, consequeretur: quod possent vniuersi ciues omnium bonorum confiscationem perpetuo prohibere, vt legibus publicorum iudiciorum nullum omnino locum relinquerent: neque posset princeps quempiam facinorosum omnibus bonis, aut eorum parte priuare: quo quid absurdius dici, cogitariue possit, ignoro.

271 Supra

271 Supra scriptis quoque argumẽtis falsam esse quorundã opinionem existimo, qui concedentes, primogenita in damnum filiorum confiscari posse: aliud esse putabant in prȩiudicium transuersaliũ, si hæreticus filios non haberet. Maior enim causa confiscationis tunc esse videtur. Nam si a filijs proximioribus auferuntur ea bona, multo magis a cæteris consanguineis auferri poterunt, qui a filijs excluderentur. Adde quod primogenitus hæreticus, qui vere dominus est, in sui locum admittit fiscũ, qui cæteros omnes tam filios, quam extraneos excludit. [l. si sequens gradus. ad Sillania.]

272 Sed inueni viros doctos, qui constanter asserebant, bona maioratus tunc saltem publicari non posse, cum eorum origo ex contractu est: vtputa, si in cõtractu matrimonij primogenita facta fuerint. Mea tamen sententia par causa est huius casus & illorum: nam si semel in perpetuum bona fuerint obligata, & is ad quem peruenerunt, in hæresis crimẽ inciderit, nil dubito, quin princeps iure suo vti queat: quia priuatorum pactionibus ius publicum mutari non potest: nec pars illa pœnæ, qua bona sceleratorum publicantur, a priuatis impediri valet: eo accedente, quod non leuior, nec debilior est prohibitio facta in testamento, quam in contractu: nec magis seruanda sunt pacta, quæ contra leges fiunt, quam testamenta. [l. ius publicũ. de pactis. c. cum inferior. de maio. & obedi. l. ea. lege. C. de condi. ob causam. l. cum. pater. §. libertis. & l. peto. § vlti. de legat. 2. l. pacta quæ contra. C. de pactis.]

273 Vnde superuacanea est illius quæstionis tractatio, an primogenita confiscentur, cum de origine illorum non constat: sed antiqua successione, ac testibus senioribus secundum legem regiam comprobantur. Quia siue a lege, siue a rege origo eorũ sit, semper ꝑpter hæresim confiscari poterunt. Quid? quod antiqua illa primogenita, quorũ origo antiquior est hominũ memoria, & eam excedit, a regio concessu & beneficio plerunque manarunt. Si quidem ante Taurinas leges nemo fere putabat maioratus fieri posse sine decreto Regis. Quinimo sæpe decreto principis præcedente nihilominus ab eodem confirmari solebant. Cum igitur in his beneficijs principum assidua sit illa exceptio, vt propter hæresim confiscari primogenita possint, relinquitur inde, quod quamuis de ea clausula non constet, nihilo secius adiecta esse censeri debeat. [l. quod si nolit. §. quia assidua. de edilit. edicto. l. vlt. C. de fide iust.]

274 Est & alia species, in qua quidam putant, primogenita eripi posse a periculo confiscationis, cum is qui ea instituit, hac vtitur clausula: Quod si quispiam primogenitorũ in hæresim (quod absit) inciderit: volo ac iubeo, vt ab hora prȩcedente hæresim, priuatus sit maioratu, & protinus in proximiorem transeat. Sed nihilominus verum esse existimo, vt eo etiam casu publicari queant: tum quia in fraudem confiscationis ea clausula excogitata est, & priuatorum cautione legibus non est refragandum. Tũ etiam quia non sane dispicio, quo iure, aut qua ratione id facere possit priuatus, cum & illa hora occultissima & incertissima sit, & rerum dominia non tam facile ab vno euelli, aut in alium transferri queant sola hominis voluntate, absque aliquo naturali actu. Adde quod homo nequit eam fictionem inducere. [l. traditionibus. C. de pactis. l. 1. de acqui. posse. l. vlt. ff. de suis & leg. hæredi. l. quod bonis. §. primo ad leg. falci. l.

falci. l. si forte. ff. de castren.pecul.vide Ruinũ consil. 129.lib. 2.Oroscium in. l. in traditionibus. ff. de pactis.]

275 Demum eo tantũ casu existimo primogenita confiscari non posse, cum iã ius plene quæsitum erat successori sequenti: veluti cum relicta sunt primogenita illi, vt post mortem alteri ea restituat:tunc enim de hæresi condemnato illo, alter ante pœnam erit: quia ius certum ei quæsitum fuerat. Quod longe secus est, cum primogenita successione perpetua ad incognitos primogenitos transeunt. Et ita superioribus annis seruatum fuisse scimus, inter initia felicissimi principatus Caroli nostri Maximi: quo tempore multa primogenita desertorum, seditiosorum, ac proditorum, confiscata fuerunt, nullo habito delectu,inter illa,quæ a lege,vel a rege, a contractu, vel ab vltima voluntate originem habuerunt. Quod quidem a christianissimo principe, & iudicibus doctissimis factum non esset, nisi iure quam optimo id fieri posse compertum habuissent. Et hic est interdum iustissimus finis harum vanitatum,vt quemadmodũ ille ait, Quæ male parta sunt, male dilabantur. Ea tamen omnia vera equidem ac iusta nunc esse censeo:sed si falsa doctis videbuntur, sequar authoritatem eorum, mutabo meam sententiam.

Contra hanc sententiam disputarũt duo iuris periti eruditissimi,quibus ego respondi libro disceptationum:an autẽ eorum argumentis satisfecerim, aliorum esto iudicium.

De cæremonijs Titulus X.

SVMMARIVM.

1 *Cæremonias ecclesiæ quantopere detestentur Lutherani,& quantus earum fructus sit.*

2 *Cæremoniæ ab impijs & nefarijs Lutheranorum conuicijs vindicantur, adductis ex veter. testamento authoritatibus quamplurimis.*

3 *Cæremoniarum laus, & fructus ex euangelica lege ostenditur.*

4 *Cæremoniarum fructus ex apostolorum & sanctorum patrum traditione declaratur.*

5 *Cæremoniarum dignitas ecclesiæ catholicæ authoritate perspicue probatur.*

6 *Cæremonias, ab ipso Deo, ab apostolis, a sanctissimis patribus institutas fuisse, concluditur: & quare in vsu sint.*

7 *Cæremoniæ magni momenti sunt ad deponendam superbiam, & ad alia bona innumera.*

8 *Authores, qui execrandam hæreticorum opinionem de cæremonijs, scriptis suis confutarunt.*

9 *Cæremoniæ quid sint, & cur talem quis religionem tenere creditur, qualibus cæremonijs vtitur.*

10 *Cæremoniæ cur tanti momenti sint ad coniectandum, cui quilibet religioni sit addictus.*

11 *Cæremoniarum prauitas hæresis indicium est.*

12 *Iudæi qui sunt genere, aut Mahumetani,si carne suilla aut vino abstineant, cur suspecti habeantur.*

13 *Pseudoprophetas venerantes, videntur eos illorum nomine venerari, a quibus missi putantur.*

14 *Carnes, vinum, & alia huiusmodi qui execrantur, & ab inquisitoribus moniti gustare nolunt, quo numero habendi*

bendi sint.

15 *Lutherani, ecclesiæ prohibitione contempta, asserunt licere quibuslibet cibis sine delectu vti.*

De cæremonijs.

1 LVTHERANI, aliiq; huius tẽporis perniciosissimi hæretici, vt religionem Christianam funditus euertant, nihil intentatum, nihil incontaminatum, relinquunt. Scilicet hoc meditantes, vt extirpentur ab imis iura, fides, pietas, religionisque vigor. Inter alia autem innumera impia & profana dogmata, hoc quoque miscuerunt: ecclesiæ cæremonias nil aliud esse, quam virus & venenum pietatis: cum tamen cæremoniæ pietatem maxime promoueant, atque conseruent. Tantus quippe est cæremoniarum fructus, vt illis sublatis, cultum diuinum frigescere atque perire necesse sit. Paucissimi enim sunt ad res diuinas percipiendas idonei, nisi ad eas sensuũ adminiculis cõuertantur.

2 Quod si cæremoniæ venenum pietatis essent, nunquã profecto Deus omnipotens, tam frequenter illas populo suo custodiendas mandasset. Nam si attentius vetus testamentum legeris, nullam fere paginam sine cæremonijs inuenias. Vnum tamen locum, aut alterum indicasse sat erit. Iethro ad Moysem in Exodo loquens, inquit: Esto tu populo in his, quæ ad Deum pertinent, vt referas quæ dicuntur ad eum, ostendasq; populo cæremonias, & ritum colendi, viamque per quam ingredi debeant. Et in Deuter. Moyses ipse ad populũ: Quę est alia gens sic inclyta, vt habeat cæremonias, iustaque iudicia, & vniuersam legem, quam ego proponã hodie ante oculos vestros? Postremo Dauid iã moriturus ad Salomonem filium: Confortare, inquit, & esto vir fortis, & obserua vt custodias mandata domini Dei tui, vt ambules in vijs eius, & custodias cęremonias eius, & præcepta eius, & iudicia & testimonia. [Exo. 18. Deut. 4. & 3. Reg. 2.]

3 Deinde in euangelica lege, qua nouitij hæretici falso gloriantur, passim cæremonias multas traditas & vsitatas inuenies, quibus ipse etiã saluator noster Christus sæpe vsus est. Nam & genib⁹ flexis, & in faciem procidentem ipsum orasse, euangelica testatur historia. & suscitaturus Lazarum eleuatis sursum oculis, voce magna clamauit: Lazare veni foras. & paruulos complexans, & imponens manus super illos, benedicebat eis. & accepto pane benedixit, & fregit, deditque discipulis suis. Apostolus quoq; docet, vt viri capite detecto, mulieres velato orent: aliasque non paucas cæremonias tradit. & Publicanus veniã petens, percutiebat pectus suum, & discessit iustificatus. [Ioa. 11. Marci. 7. Lucæ. 22. 1. Timo. 2. Lucæ. 18. & alibi sæpe.]

4 Ad hæc Apostoli plerasque cæremonias ecclesiæ docuerunt, & nonnullas in suis canonibus insertas reliquerunt. Sanctissimi quoque & antiquissimi patres omnes fere cæremonias, quibus hodie vtimur, tanquam ab Apostolis traditas venerati sunt, easque obseruarũt, & scriptis suis celebrarunt: quorum aliquos breuiter hoc loco memorabo. Dionysius lib. de ecclesiast. hierar. Clemens lib. 3. recognitionum, Iustinus philosophus quæst. 107. Tertullianus lib. de corona militis, Origenes in librũ numero-

numerorum homil. 5. Basilius lib. de Spiritu sancto, cap. 27. Epiphanius in fine operis contra hæreses, Ambrosius sæpe in libris de sacramentis, Hieronymus ad Heliodorum in epitaphio Nepotiani: denique omnes ecclesiæ Doctores veteres & recentiores id ipsum frequentißime tradiderunt.

5 Præterea, catholica Christi ecclesia, quæ columna est & firmamentum veritatis, cęremonijs in omni diuino cultu, & in omnibus sacramentis, semper & vbique vsa est: nec fuit vnquam vlla vera, vel falsa religio, quæ ritibus & cęremonijs prorsus carere potuerit. Quod quamuis hæretici verbis negare videantur, factis tamen fateri cogũtur: in quo sicut in cęteris omnibus merito deridẽdi sunt, qui damnantes antiquissimas & sanctißimas ecclesiæ cęremonias, alias ipsi nouas & profanas inducunt:

Scilicet, omnipotens placitos tot secula ritus
Retractet pater, & mentem sententia vertat:
Quę noua tempestas? ea ne inconstantia cælo?

Hos hęreticos vel Iamblicus ethnicus mouere debuisset, qui lib. de mysterijs, lumine naturali tantum illuminatus, inquit: Oportet ritus adorationis antiquos, tanquam sacros conseruare semper intactos, nec demere quicquam; nec aliunde quid addere. Ferme namq; & hoc causa extitit, vt sacra fere omnia debilitata iam sint: propterea quod propter ipsam innouandi cupiditatem, permutata sunt semper, & permutari non desinunt. Hæc ille, cap. de nominibus diuinis. Plato quoque in epinomide, loquens de his rebus, inquit: Horum omniũ legislator, qui vel minimũ mentis habeat, nunquam aliquid innouabit: cauebit enim ne ad nouum religionis cultum ciuitatem suam vertat: nec quę patria lege, vel cõsuetudine de sacrificando firmata sunt, mouere audebit. Scire namque debet, mortali naturæ non esse poßibile certi quicquã de his cognoscere. Posthumius quoq; vt Liuius lib. 39. author est, innumerabilia extare dixit decreta pontificum, & senatus consulta, quibus negotium fuit magistratibus datum, vt sacra externa fieri vetarent, & omnem disciplinam sacrificandi, præterquam more Romano, abolerent. Iudicabant enim nihil ęque ad dissoluendam religionem esse, quam vbi non patrio, sed externo ritu sacrificaretur.

6 Sunt igitur cæremoniæ ab ipso Deo, ab apostolis, a sanctißimis patribus institutæ, ad honorem Dei & hominum vtilitatem inductæ. Illis quippe instruimur, monemur, erudimur, ad sublimiora prouocamur, illisque præparamur & proficimus in gratia & charitate. Nimirum graui nos mole corporis oppreßi, valde quidem egemus, ad somnolenti animi excitationem, commonentibus rebus: nam secularibus curis eneruata virtus nostra, externis & corporalibus incitamentis, siue vocũ, seu figurarum indiget, vt animi nostri vigor, spirituali operi robustius instet, & contemplatio nostra, tanto acrius in sublime prouehatur, quanto magis attoniti antea obstupuerimus. Quamobrem orantes, manus leuamus, & nunc stamus, nunc in faciem procidimus, pectus tundimus, frontem cruce signamus. In administratione sacramẽtorum, vestibus, vasis, alijsque rebus sacris vtimur, multaq; alia similia agimus, quæ ad externum Dei cultum pertinent. Quæquidem vniuersa propter nos ipsos fiunt, vt nos moueant, nos incitent, nos auertant, nos conuertãt a

 visibili-

visibilibus scilicet ad inuisibilia: fidem augeant, spem confirment, & veram inter nos charitatem Deo gratissimam, diligenti anacephalæosi, in diuinorum amorem transferant.

7 Valent profecto cæremoniæ, vt ceruicem superbã dimittamus, illam subdentes rebus sensibilibus: valent rursus, vt per eas, veluti per gradus quosdam ad mysteria diuina euehamur: valent demum, vt qui corpore peccauimus, holocaustum etiam de nostris corporibus Domino faciamus, qui & corpus & animam a Domino recipimus. Aufer cæremonias ab ecclesia, & apud maximam christianorum partem Dei cultum extinctum videbis. Fac ne quisquam orando, ad cęlum oculos, aut manus leuet, ne flectat genua, ne pect⁹ tundat, ne humi prostratus adoret, ne caput orans detegat, ne cum legitur euãgelium audientes erecti stent in pedes, ne eucharistia cum ostenditur populo omnia reuerentiæ & honoris signa exhibeantur, vtque id genus cætera prætermittantur omnia: & intra paucos dies omnem pietatem, & quam vocamus deuotionem, quæ ritibus modisque huiusmodi & excitatur, & fouetur, augeturque, penitus extinctum videbis in pectoribus hominum, & prorsus fugere Dei cultum.

Tolle Dei cultum: diuinę munera mentis
Virtutem & sophiam tolle: fera omnis homo est.

8 Abeant ergo pestiferi hæretici, & ecclesiæ catholicæ ritus & cæremonias irrideant, contra Dominum & Christum eius, contra Spiritum sanctum & Ecclesiam, contra vetus & nouum testamentũ, cõtra Apostolos & Apostolicos viros, contra summos Pontifices & sacra concilia, contra religionis naturã, contra consuetudinem hominum, contra sententias omnium: sed Dominus subsannabit eos, & in interitu eorum ridebit. Et quamuis seductores isti, nõ argumentis sint conuincendi, sed igne: multi tamen viri docti hãc illorum insanissimã hæresim, scriptis suis liquido confutarunt. [Alber. Pighius. l. 1. hierar. ecclesiasti. c. vlti. Catharinus secunda claue scripturarum. Bunderius in compendio concertationis tit. 27. plenius Conra. Brunus libris de cæremonijs. Confessio Polonica, c. 86. & deinceps.]

9 Cum autem cæremoniæ sint ritus quidam externi ad cultum diuinum celebrandum, relinquitur inde, quod talẽ quisque religionẽ tenere creditur, quãlibus cæremonijs vtitur. Vnde si quis Mahumetem, aut eius ossa, cinerem, vel sepulchrum adorauerit, aut se circumciderit, aut mori vel sepeliri voluerit ritibus Iudæorum, aut aliorum infidelium: is proculdubio tali religioni addictus vehementer esse præsumetur: idque vsque adeo legum latoribus & iuris peritis placuit, vt qui talia faciunt, hoc ipso pertinaces hæretici iudicentur, & pro manifeste cõuictis habeãtur. [c. cõtra christianos. c. filij. de hæreti. li. 6. Archidi. Ioan. And. & Dom. in c. 2. de hæreti. lib. 6. Ioan. de Ana. in c. excõmunicamus. §. credentes. eo. tit. lib. 5. Lapus, Butri. & Ioan. Imolen. in clem. 1. §. vlti. de vsuris. Siluester in summa, verbo. hæresis. 1. q. 7. Fran. Squilacen. de fide catho. cap. 15. Nicola. Arelata. de hęreti. nota. 5.]

10 Cõuestiri ea possunt distinctione quadam ab Alfonso Castro tradita, quæ quidem vera & memoratu digna est: quamobrem hoc loco eam describendam duximus. In quędam peccata natura ipsa proni sumus: puta, in auaritiã, gulam, aleam, venerem, & alia id genus: & in hęc interdũ ruimus pręcipites, etiam

etiam repugnante conscientia; capti tamen voluptate, quæ quidem esca est malorum omnium, sed interim nil minus credimus, quam ea licere: nam vt sæpe Aristoteles ait, Intemperans quæ mala sunt, mala ille quidem esse nouit, sed agit ea victus & debilitatus, obiecta specie voluptatis. Alia sunt peccata, in quæ natura non fertur eo, quod nil habeant, quo illam allicere queant: quapropter cũ ad peccata eiusmodi voluntas indifferens ac dubia sit, consulit intellectum, qui est voluntati a consilijs, & nil in his agere solet repugnante conscientia, neque spreto intellectus iudicio: id circo in his maior est præsumptio malitiæ, ac maior deliberatio creditur præcessisse, atque longe maior intellectus error præsumi potest. [Arist. lib. 7. ethi. cap. 1. & lib. 1. magno. mora. cap. 25. & iterum lib. 2. cap. 6. Alfonsus lib. 1. aduersus hæreses cap. 1. & lib. 1. de iusta hæreti. punit. cap. 1.]

11 Hinc patet veritas huius assertionis, ex prauis cæremonijs hæresim præsumẽdam esse: nam ad eas seruãdas nulla est a natura pronitas: quamobrem vehemens inde suspicio nascitur, quod in illarum electione voluntas regitur ab intellectu, ita vt quod facit, sic esse faciendum credat. Vnde facile intelliges differentiam illam, cur magis præsumatur hæreticus, qui prauis ritibus vtitur, quam qui alterius generis peccata committit: alioqui omnes qui ex quacunq; causa peccarent, hæretici essent, quia violant Dei omnipotentis legem.

12 Ab eodem fonte nascitur suspicio vehemens aduersus eos, qui cum sint ex genere Iudæorũ, abstinent a carne suilla, vel ab his rebus, quæ in Leuitico & alijs Hebræorũ legibus dicebantur immundæ. Pari quoque ratione vehementer suspecti sunt, descendentes ex Mahumetanis, qui vinum & suillam carnem execrantur, & qui cæremonias alias conficiunt, quæ maiorum suorum legibus cauebantur: & item illi qui precationes Mahumetis, aut Iudæorum recitant, & memoria retinent. Nam ad ea & id genus alia, nulla est pronitas a natura: quinimo isti contra naturalem appetitum ea operantur. Sunt enim pleraque horum sapida, & voluptatibus, quibus Maumethani vnice student, valde accommoda: vt nulla inde benignior cõiectura capi possit, quam quod ista fiunt animo hæretico. Similia dici possunt de ieiunijs istorum, ac de talibus multis, quorum nullam illi rationem reddere valent. [Leuit. 11.]

13 Eadem dici possunt de his, qui pseudo prophetas adorant. Videntur namque venerari eos nomine illorum, a quibus missi putantur. Vnde cum superioribus annis impostor quidam se missum a Mahumete simularet, ac multos ex illius gente conuersos palam decepisset: dubium de nonnullis fuit, qui tantum conuicti erant de veneratione illi exhibita. Placuit tamen omnibus, vt hi qui ex genere suo alioqui suspecti erant, haberentur ob eam rem suspectissimi. Et sicuti qui prophetam recipit in nomine prophetę, mercedem prophetę accipiet, & qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet: sic etiam qui pseudoprophetam recipit nomine pseudoprophetæ, dignus est qui mercedem pseudoprophetæ accipiat. [Mat. 10. c. accusatus. §. ille quoque. de hæretic. l. 6.]

14 Quod si quispiam carnes, vinum, aut alia eiusdem generis execretur: & monitus ab inquisitoribus, ea gustare noluerit, is tanquam suspectus de hæresi, & vt contumax puniri potest. Non tamen ob eam tantum causam con-

sum:matus

summatus hæreticus esse censebitur, quemadmodum quidam falso putarũt. Si vero crederet aliquis, non licere vesci carnibus, aut alijs cibis in vsum hominum creatis, is proculdubio pertinax hæreticus esset: sicuti canonibus apostolorum, & concilio Ancyrano, & Vigilij Papæ decreto plenius continetur. In concilio quoque 1. Bracarensi hoc decreuerunt patres: Quicunque in clero cibo carnium non vtuntur, pro amputanda suspicione Priscillianæ hæresis, vel olera cocta cum carnibus prę gustare cogantur: quod si contempserint, necesse est pro suspicione hæresis huius, vt excommunicentur, & ab officio remoueantur. c. vlt. vbi errat Prępositus. [30. dist. cano. apostol. 50. & 52. concilio Ancyrano. c. 14. epistola decretali Vigilij ad Eutherum. c. concilij Bracarensis. cano. 32.]

15 Demum Lutherani, quorum Deus vẽter est, vt lautius gulæ indulgeant, asserunt, licere sine delectu omni loco & tempore, quibuslibet cibis vti, ecclesiæ prohibitione contempta: quorum impium dogma iampridem damnatũ est, & multi docti viri hac tempestate illud clarissime confutarunt. [Hieronymus. lib. 2. aduersus Iouinianum. Faber contra Lutherum tracta. 4. in respõsione ad arti. 17. Echius in Enchiridio. c. 14. Alfon. aduersus hæreses, verbo, cibus. Bunderius in compendio concerta. tit. 35.]

De communicatione hæreticorum vitanda Tit. XI.

SVMMARIVM.

1 *Hæreticorum communicatio cur vitanda.*

2 *Communicationem hæreticorũ quæ concilia prohibeant.*

3 *Fœdera inter hæreticos & catholicos damnantur.*

4 *Communicatione hæreticorũ multæ adducuntur causæ cur christianis interdictum sit.*

5 *Hæreticorum consuetudinem cur vitare oporteat.*

6 *Hæreticorum verba & colloquia declinare debemus.*

7 *Hæreticorum consuetudinem fugiendã esse, apostolorum & sanctorum exemplis comprobatur.*

8 *Hęreticis familiariter scribere nõ licet.*

9 *Communicantes cum hęreticis plus minusue suspecti sunt habendi, considerata personarum, loci, atque temporis qualitate.*

10 *Cõmunicare cum hęreticis quãdo liceat.*

11 *Communicare cum hęreticis neque in testamentis licet, neque in contractibus.*

De communicatione hæreticorum vitanda.

1 MVltis ex causis fugienda est cõmunicatio hæreticorum, ac sæpe catholicis est interdicta. Scribit Paulus apostolus in priore ad Corinthios epist. Ne cibum quidem cum illis esse sumendum: & in epist. ad Titum, Hæreticum hominem post primam & secundam correptionem deuita. Ioannes quoque Apostolus inquit: Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere

pere eum in domum, nec aue ei dixeritis. Ad hæc, pluribus apostolorum canonibus id ipsum vetitū est. aiunt enim canone quodam: Qui cum hæreticis orauerit, communione priuetur: si uero hortatus fuerit eos orare, damnetur. Et alibi Episcopum aut presbyterum: hæreticorum suscipientem baptisma, damnari præcipimus: Quæ enim conuentio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? & rursus: Qui synagogam Iudæorum, aut hæreticorum cōuenticulum ingressus fuerit, vt preces cum illis coniungat, deponitor, & a cōmunione secluditor. [1. ad Corin. 5. ad Tit. 3. Ioan. epist. 2. num. 16. canon. apostolorum 45. & 46. & 63. & 69. cū seq. vide. l. 53. & 55. & 56. de his qui super religione contendunt. C. Theodo. Clemen. lib. 6. de constitutionibus apostolicis, cap. 17.]

2 In concilio quoque Laodiceno prohibetur, ne cum hæreticis matrimonia celebremus, nec benedictiones ab eis accipiamus, neq; cum eis, aut schismaticis oremus, neque ad eorū falsos martyres, aut execrandas congregationes eamus. Et in quarto concilio Carthaginensi, interdicuntur conuiuia & sodalitates hæreticorum, & schismaticorum: & prohibetur, ne cum eis aut oretur, aut cantetur. Quod & sæpe alibi a sanctis patribus vetitum est. [c. cum quibus. 24. quæst. 3. cap. si quis inquit. 1. quæst. 1. concilij Laodiceni. c. 31. cum seq. & 4. concilio Carthagi. c. 70. & 72. Cypria. epist. 3. lib. 1. Côra. Brunus lib. 6. de hæreti. c. 2.]

3 Qua ratione illa fœdera damnantur, quæ a catholicis cum hæreticis & schismaticis fiunt: nam cum eiusmodi hominibus non solum nullæ amicitiæ coiri, sed ne vlla etiam communio esse potest. Nec licet inter catholicos & hæreticos pacem his conditionibus facere, vt catholici cum hæreticis in fide & religione communicent: nec vt hæretici in iudicijs ob sacrilegia ne conueniantur: nec vt exceptio hæreseos & excommunicationis hæreticis in iudicijs obijci ne possit: nec vt qui bona ecclesiarū ab hæreticis per vim recuperant, fractę publicę pacis rei habeantur. Hę namque conditiones, & si quæ sunt aliæ generis eiusdem, inhonestæ sunt, & Christianis prohibitæ, quemadmodum eleganter tradit Brunus lib. 3. de legationibus, cap. 11.

4 Multæ quidem sunt causæ huius prohibitionis. Prima, quia hæretici ab ecclesia abscisi sunt, cum quibus catholici nil commune habere possunt. Quę enim conuentio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? Præterea, quo modo in vna domo conuenire possunt fide & moribus diuersi, animisq; dissentientes? at ecclesia hospitium vnanimitatis est (vt inquit Cyprianus) quā designat Spiritus sanctus in psalmo, dicens: Deus qui inhabitare facit vnanimes in domo. in domo Dei vnanimes habitant, concordes & simplices perseuerant. Deinde catholici mites, mansueti, & simplices sunt, sicut columbæ, oues, & agni: hæretici contra, superbi, subdoli, seductores: quos Christus lupos, prophetæ vulpes, coruos, miluos appellant: animalia sane rapacia, subdola, & ad discordiam magis, quam vnitatem nata: quibus certe cum catholica simplicitate nil prorsus conuenit, ideoque in communione cum catholicis esse non debent.

5 Præterea vitare debemus hæreticos, ne illis communicantes, eorum peccatis inuoluamur. Inquit enim Dominus per Moysem lib. numer. Recedite a tabernaculis hominū impiorum, & nolite

lite tangere, quæ ad eos pertinent, ne inooluamini peccatis eorum. Et Apostolus in epist. ad Titum scribit: Hæreticum hominem post vnam & alteram correptionem deuita, sciens quia subuersus est, qui huiusmodi est. Deuita hæreticum, quasi viperam, quasi scorpionem, quasi basiliscum: ne te non solum tactu, sed etiam visu, afflatuque percutiat.

6 Deinde, declinare debemus verba & colloquia hæreticorum: quia sermo eorum vt cancer serpit, vt pestis inficit, vt lethale venenum animas etiam ipsas morte perpetua occidit. Nã sicut Apostolus ait: Corrumpunt ingenia bona, confabulationes pessimæ. Et in Prouerbijs Sapiẽs: Peruersus in ore suo portat perditionem, & in labijs suis ignem condit. Et Iuuenalis de alia contagione non ita pestifera loquẽs, satyra secunda inquit: *dedit hanc contagio labem, Et dabit ĩ plures, sicut grex totus in agris Vnius scabie cadit, & porrigine porci.*

Et vt est apud Xenophontem lib. 1. de factis & dictis Socratis: Bonorum hominũ conuersatio exercitium virtutis est, prauorum vero destructio. Testatur hoc etiam qui dicit poeta; Bona quidem disces a bonis: quod si te misceas prauis, amittes etiam insitam mentẽ. Postremo hęretici ipso iure in excommunicationem incidunt: cum excommunicatis autem communicare non licet. [2. Timo. 2. & 1. Corin. 15. Prouer. 15. cap. excommunicamus de hęreti. c. excellentissimus. 11. quęst. 3. cum seq. vide Brunum libro. 6. de hæreti. c. 2.]

7 Hæc eadem docemur exemplis memoratu dignis: nam dilectus Domini discipulus, cum apud Ephesum balneas lauandi gratia fuisset ingressus, & audisset ibi Cherinthum, exilijt continuo, & discessit non lotus, dicens: Fugiamus hinc, ne & balneę ipsæ corruant, in quibus Cherinthus lauatur veritatis inimicus. Eadem cum Ebione hæretico eundem Ioannem fecisse, author est Epiphanius lib. 1. contra hæreses. Et ab eodem Apostolo edoctus Polycarpus, Marcioni aliquãdo cum occurrisset, dicenti sibi, Agnoscis nos? respõdit, Agnosco, agnosco primogenitũ satanæ. Tãta tunc Apostoli & eorum discipuli in religione cautela vtebantur, vt ne verbi quidem communionem cum aliquo eorum, qui a veritate deuiauerant, habere paterentur. Quorum exemplorum Irenæus, Eusebius, Beda, Nicephorus & quidam alij meminerunt: quibus addo exemplum Origenis, qui nullo pacto, vel pro honoris gratia, vel pro necessitate coniunctionis flecti potuit, vt cum Paulo hæretico, dominæ suæ adoptiuo, saltẽ in oratione consisteret: ita ei a prima ætate ecclesiasticæ regulæ obseruantia honorabilis fuit, & hæreticorum societas execrabilis. [author Eusebius lib. 6. ecclesiasti. histo. cap. 2. quẽ vide lib. 4. cap. 14. Epipha. hęresi. 30. Irenæum lib. 3. aduersus hæreses ca. 3. Bedam super epist. 2. Ioan. cap. omnis qui 24. q. 1. Nicephorus lib. 3. eccles. histo. cap. 14. quem vide. lib. 12. ca. 8.]

Neque prętereundum illud est, quod Baptista Fulgosius lib. 1. memorabiliũ scribit: Martyres, inquit, Caius & Alexander, cum capite damnati ad supplicium vna cum Marcionistis quidã christiani ducerentur, muneris ingentis loco a carnificibus petierũt, vt separatim a Marcionistis occiderentur, ne eorum sanguis, cum ijs misceretur, qui parum rectẽ de catholica fide putabãtur sẽtire.

8 Non solum loqui non licet cum hæreticis, sed neque illis familiariter scribere: nam per epistolas cũ absentibus, tanquam cum pręsentibus loquimur, & maiore

maiore cum deliberatione scribere, quã verba facere solemus, ac multa literis committimus, quæ coram puderet verbo dicere: epistola enim non erubescit. Par itaque, aut maior causa prohibitionis est in scribente, atque in loquente. Turpilius Comicus differens de vicissitudine literarum: Sola, inquit, res est, quæ homines absentes, præsentes facit. Cuius meminit Hieronymus epistola ad Nitiam, addens: Quid est, vt ita dicam, tam præsens inter absentes, quam per epistolas & alloqui, & audire quos diligas? Sic igitur prohibitus loqui cum sanctimoniali, nec epistolã mittere potest: sic non licet scribere Cardinalibus existentibus in conclaui: sic in epist. synodi Sardicen. de quibusdã episcopis Arrianis dicunt patres, illos in ecclesias luporũ instar ingressos, nec episcopos nominandos, nec christianos: nec quãlibet penitus cum eis habendam communionem, nec eorum literas recipiendas, nec scribendum eis. Et paulo post: Seruate vos, fratres charissimi, vt neque scribatis eis, neque eorum scripta suscipiatis. Sic demum male audit Erasmus, eo quod epistolas familiares dederit ad Lutherum & Oecolampadium etiam, vbi eos esse hostes ecclesiæ nouerat. [c. clericus. 81. distin. c. vbi periculum. §. nulli. de electio. lib. 6. Theodoritus lib. 4. hist. trip. c. 24. & lib. 2. eccl. histo. cap. 8. Alber. Pighius. lib. 4. hierar. ecclesiasti. c. 18. Roma. & Corasius in l. 1. nu. 24. de verbo. obliga. idẽ Cora. lib. 1. Miscella. ca. 24. & lib. 3. c. 4.]

9 Quæ omnia, quod ad rem forensem attinet, eo pertinent, vt pro personarũ qualitate, loci ac temporis circunstantijs, habeantur plus minusue suspecti, qui cum hæreticis communicauerint. Vnde propter familiaritatem hæreticorum indicitur interdum purgatio: aliquando vero hi, qui post abiurationem hæreticos comitantur, visitãt, accipiũt, vel deducunt, eo ipso relapsi esse censentur: quia ex approbati a se prius erroris consequentia, ea fecisse iudicantur. Hi quoque, qui sunt recenter conuersi, fugere omnino debent communicationẽ illorum, qui suam sectam antiquam tenent: qui si secus fecerint, in christianorum seruitutem redigendi sunt, & illi cum quibus prohibitum est eis conuersari, publicis cædibus deputari debent, quemadmodum maiores nostri decreuerunt in quarto concilio Toletano. [cano. 60. cap. inter solicitudines. de purga. cano. c. accusatus. §. ille quoque. de hæreti. libro. 6. cap. sæpe. 28. q. 1. & sessio. 19. concilij Basilien.]

10 Aliquando tamen cum hæreticis communicare licet: puta cum tractatur de salute spirituali, & conuersione illorũ. Hoc autem fieri debet seruatis debitis circunstantijs personarum, temporum & locorum: quemadmodum Alexander, Thomas, alijque tradiderunt. Item propter necessitatem cõmunicare possumus cum hæreticis, dumtamen eorum erroribus non consentiamus. Id quod olim catholici, cum hæreticorum factiones præualebant, sæpe facere coacti sunt: Necessitatis namque (vt ille ait) amarissimæ sunt leges, & truculenta imperia. [Alexan. Ales. 2. parte. q. 181. memb. 10. Tho. 2. 2. q. 10. art. 9. Alberti. in rubri. de hæreti. lib. 6. quæst. 4. Alfon. lib. 1. de iusta hæreti. punit. c. 20. Brunus lib. 1. de legatio. cap. 6. & lib. 6. de hæreti. c. 2.]

11 Nec in testamentis, nec in contractibus licet cum hæreticis communicare: nec enim ex testamento quippiam capere hæretici, nec ex vllo contractu, nec testamenta facere possunt. [l. Manichæos. C. de hæreticis. l. 8. l. 30. l. 39.

 l. 49.

l.49.l.56.de his,qui ſup religione cōtēdūt.C.Theo.l.cū filius.§.vlt.ff.de leg.2.]

De concilijs Titulus XII.

SVMMARIVM.

De concilijs

1 CONCILIVM eccleſiaſticum nil aliud eſt, quam iuſtus conuentus præſulum, & epiſcoporum ad eccleſiaſtica negotia tractanda. Definitur autem multifariam a multis, ſed in eandem fere ſententiā. Sed cum cōcilia eccleſiaſtica omnibus notiſsima ſint, non eſt cur definitionibus immoremur.

2 Sunt autem plura conciliorū genera, ſed quod ad propoſitum attinet, tria duntaxat memorabimus: vniuerſale, ſacerdotale, & prouinciale. Vniuerſale concilium eſt, in quo totius eccleſiæ tractatur negotium, ex omnibus prouincijs cōuocatis orthodoxis epiſcopis. Sacerdotale concilium eſt, in quo cauſa, quæ tractatur, vniuerſalis eſt, fidem, aut eccleſiaſticam obſeruationem concernens: ſed conuocatio non eſt generalis. Prouinciale eſt, in quo ſub vno metropolitano, vnius tantum prouinciæ epiſcopi conuenientes, eiuſdē prouinciæ negotijs conſulunt.

3 Vniuerſale concilium, rite ac recte cōgregatum, diuinam authoritatem habet: eiuſque decreta, in his, quæ pertinent ad fidem & mores, pro veris eccleſiæ

clesiæ definitionibus tenendæ sunt: & quisquis illis sciens cōtradicit, hęreticus pertinax est. Hanc veritatem semper secuti sunt quotquot vnquam fuere catholici: aduersus hæreticos tamen breuiter illam hoc loco probabimus.

4 Primo, ex veteri & nouo testamēto. In Deuteronomio, & in actis Apostolorū satis constat, concilia recte congregata authoritatē habere ab ipso Deo & Spiritu sancto. Deinde vniuersalia cōcilia catholicam ecclesiam repręsentant: quæ quidem errare nequit, cum sit columna & firmamentū veritatis. Ad hæc, in conciliis generalibus recte cōgregatis adest authoritas sedis apostolicæ, cuius fides deficere nequit. Præterea, in his conciliis conueniunt ecclesiæ pastores & doctores, & ex scriptis sacris & ecclesię traditionibus & sanctorum doctrinis peraguntur omnia: quę quidē nec fallere, nec falli possunt. Deinde Christus redēptor noster per Matthæum promisit nobis, futurū se in medio eorum, qui cōgregati fuerint in nomine suo, tametsi illi nō sint nisi duo, aut tres. Quis igitur credat, Christum non adesse plenariis conciliis legitime congregatis?

5 Sanctissimi quoq; patres eandē veritatem sæpissime confessi sunt. Diuus Cyprianus: Qui de manibus, inquit, conciliorum gubernacula extorquent, ecclesiasticæ salutis nauem in scopulos illidunt. Et Augustinus in epist. ad Ianuarium scribit, saluberrimā esse ī ecclesia cōciliorū generaliū authoritatē. Quod & lib. de vnico Baptismo, & sæpe alibi testatur. Et diuus Gregorius lib. 1. epist. quatuor prima vniuersalia cōcilia, sicut sancta euāgelia suscipere se ac venerari fatetur. Idipsum docuit Isidorus lib. 6. etymol. & Theodosius apud Nicephorum lib. 16. ecclesiast. hist. cap. 33. sed & reges Hispaniarum iam olim hanc veritatem professi sunt in cōcilio Toletano decimo tertio, & quinto decimo. Ad extremum, patres nostri in professione fidei, quam decimo sexto concilio Toletano inseruerunt, constanter asserunt, illum hæreticum esse iudicandum, qui plenariis conciliis quoquo modo contradixerit: cui sententiæ orthodoxi omnes semper & vbiq; assentiunt. [c. illa. 12. distin. c. canones. c. sicut 15. distin. Torquemada. lib. 3. de ecclesia. cap. 58. Alfonsus Tostadus. 2. parte defensorij cap. 68. cum seq. Guido. de hęresibus cap. 6. Roffensis contra Lutherum art. 29. Gaspar aduersus hæreses lib. 2. art. 4. confessio Polonica, de fide & symbolo, cap. 24. Canus libro 5. de locis theologicis cap. 4. cum seq.]

6 Generalia concilia recte congregata vtilia, & salutaria sunt ecclesię ad extirpandas hęreses, sarciēda schismata, & reformādū ecclesiasticę disciplinę vigorē: Quibus nisi fidē indubiā adhibeamus, quid certi relinquemus ecclesię? Nimirum omnia decreta patrū, omnes sacri canones vacillarent, hęreses damnatę reuiuiscerent: deniq; nil nō esset in religione cōfusū, dubiū, & incertū. In vanū hactenus sūmi pontifices, imperatores, principes, & sanctissimi patres laborassent in cōciliis cōuocādis: frustra fideles omnes hucusque synodis paruissent, & credidissēt: ac proculdubio grauissime decepta foret diffusa p orbē catholica & apostolica Christi ecclesia, quæ oīa impia sunt & absurda. [Vide Vinc. Lirenē. li. aduersus hęreses Niceph. li. 16. c. 35.]

7 Ea vero concilia vniuersalia legitime cōgregata dicūtur, quę authoritate Papę cōuocata sūt. Apostoli enī cōstituerunt, vt nulla generalis synodus fieret præter authoritatē Rom. Pōtificis: quod asserit sanctus Marcellus in epist. ad episcopos Antiochenos: & Iulius primus aduersus

Antiochenam synodum: & Socrates li. 4. hist. trip. cap. 9. Ad hæc Athanasius, alijque patres, qui in Alexandrina synodo conuenerunt, in epist. ad Felicem aiunt, in Nicena synodo ab omnibus episcopis concorditer esse roboratum, non debere absque Romani pontificis sententia celebrari concilia. Idem quoque beatus Damasus episcopis Africanis scripsit. Et Nicephorus lib. 9. ecclesiast. hist. cap. 5. & lib. 11. cap. 31. Hoc denique Lucentius, Pelagius secūdus, Nicolaus primus, & patres in septima synodo generali actione sexta, & innumerabiles alij testantur. [cap. 1. cum seq. 17. distin.]

8 Quod satis probatur lib. 1. Machabæorum, vbi summi sacerdotis prærogatiuæ memorantur: quarum illa quoque erat, ne quispiam conuocare posset conuentum in regione sine ipso. Accedunt etiam causæ fortissimæ: quia conuocatio fieri debet ab eo, qui est caput & princeps, & curam habet reipub. & qui potest cogere inuitos: quæ omnia in christiana repub. soli Papæ competunt, quo inuito nullo modo licet conuocare generale concilium: alioqui cō uocatio esset iniusta, & rebellionis, conspirationisque speciem præ se ferret: nō secus atq; in quacunque alia repub. Nō enim licet subiectis conuenticula facere, vel de grauioribus rebus decernere absque voluntate, consensu, & authoritate principis. Vnde Nicocles apud Isocratem in symmachico inquit: Nullas sodalitates, aut concilia sine authoritate mea instituite: nam huiusmodi conspirationes in monarchijs periculosæ sunt. [l. 1. & 3. de collegijs illici. l. 1. cum seq. tit. 11. lib. 8. ordinat.]

9 Interdum tamen generale concilium cōuocari poterit sine authoritate Papę: sed id fieri non debet nisi propter necessitatem ineuitabilem: scilicet, cum ob dubiam incertamq; electionem est inter aliquos de papatu contentio: tunc enim per cardinales conuocari poterit, quo sciat vniuersa ecclesia, quem pastorem & rectorem sequi debeat: idemq; erit si quis casus forte contigerit generis eiusdem. [Gratianus distin. 17. Torquemada lib. 3. de ecclesia. cap. 6. Iacobatius lib. 3. de concilio. Alaua quoque de concilijs. cap. 2. Alber. Pighius lib. 6. hierar. eccles. cap. 8. cum seq. Gaspar lib. 2. aduersus hæreticos arti. 4 cap. 10.]

10 Non solum conuocatio generalis concilij ad summum pontificem pertinet, sed & acta omnia synodalia eius authoritate fieri debent: alioqui non essent congregata in Spiritu sancto concilia, quę apostolicæ cathedræ reijcerent consensum & authoritatem. Quamobrē semper in omnibus synodis vniuersalibus seruatum est, vt summi pontificis accederet assensus, & ab eo firmarentur decreta synodorum: quemadmodū ex ipsismet actis vniuersalium conciliorum planissime constat. Et vt Pelagius secūdus in prima decretali epistola scribit: Nulla vnquam synodus rata legitur, quæ apostolica authoritate nō fuerit fulta. Et Gelasius in tomo de vinculo anathematis: Sola sedes apostolica rescindit, quod præter ordinem congregatio synodica putauerat vsurpandum. Inde factum est, vt in plerisque conciliorum capitulis, cum aliquid seruandum decernitur, statim adijciatur; nisi authoritas Romanæ ecclesiæ aliter fieri imperauerit: vel, saluo tamen in omnibus iure sanctæ Romanę ecclesię: vel, salua tamen in omnibus apostolica authoritate. [c. vlti. 25. quæst. 1. Alua de concilijs. cap. 3. cōcil. Tridenti. cap. vlti. sess. 25.]

11 Quæ cum ita sint, non est cur disputetur, an vniuersale concilium iudicare possit pontificem summum, qui caput & princeps est conciliorum. Nã Petrus & successores eius cõstituti sunt ab ipso Christo vniuersalis ecclesię pastores cũ suprema iurisdictionis authoritate: nec vlla in sacris literis inuenitur exceptio, qua iudicari ab aliquo posſint. Ad hæc, ipsa rerũ natura, & eius ordo non patitur, vt subditus in præpositum, ouis in pastorem, inferiora mẽbra in caput suum iurisdictionem habeant. Postremo, nullus locus sacræ scripturæ, nulla antiqua traditio ecclesiastica hoc vnquam docuit, aut permisit. [Torquemada. lib. 3. de ecclesia. cap. 50. Iacobatius. lib. 9. de concilio.]

12 Quinimo antiqua omnis ecclesiæ traditio habet, nec vniuersale concilium nec alium quempiam iudicem, in papam quantumuis criminosum, condẽnationis sententiã vllo modo ferre posse. Hoc Gelasius in epist. ad episcopos Dardaniæ, & Bonifacius Christi martyr testantur, addita ratione: Quia cunctos iudicaturus a nemine est iudicandus. Hoc etiam asseritur in concilio Sinuessano, quod prima sedes non iudicabitur a quoquam. In concilio quoque Romano sub imperatore Valẽtiniano, dixerunt vno ore patres vniuersi, non licere aduersus Romanum pontificem dicere sententiam. Et in concilio conuocato aduersus Symmachum, omnes præsules pronunciarunt, a se iudicari non posse primæ sedis episcopum, sed eius causã Dei iudicio reseruari. Quod & in apologia Enodij confirmata in quinta synodo, comprobatum est. Hoc ipsum asseruerunt episcopi in alio Romano concilio coram Carolo Magno: hoc etiam Bonifacius docet: hoc deniq; diuus Bernardus in epist. ad Innocentium. II. & plerique alij doctissimi tradunt. Nec obstant ea, quæ in concilijs Constantiensi & Basiliensi in contrariũ asserta videntur: quia nec ab ecclesia recepta, nec a summo pontifice sunt approbata. [c. nunc autem. 21. distin. c. patet. 9. quæst. 3. cum seq. Pighius lib. 6. hierar. ecclesi. cap. 15.]

13 Vulgaris fere omnium recẽtium theologorum & iurisperitorum opinio est, papam hæreticũm manifestum per vniuersale concilium puniri posse: id quod duabus potissime rationibus comprobant. Prima, quia esse christianum, est conditio simpliciter necessaria, vt aliquis sit caput ecclesiæ: hæreticus autem præcisus est ab ecclesia, & alienus a religione, & ideo ab vniuersali concilio puniri potest, perinde ac si inuentus esset paganus, iudæus, aut non baptizatus. Altera illorum ratio est, quod cuique se defendere omni iure licet, ac proinde respub. christiana iure naturalis defensionis potest hostem religionis ab ecclesia pellere, atque etiam punire. [c. si papa. 40. distin. & illic Præpo. Egidi. & cæteri. Torquemada. lib. 2. de ecclesia. cap. 93. cum seq. Iacoba. lib. 3. de concilio arti. 1. & lib. 8. & 9. Alaua de concilijs cap. 2.]

14 Est & alia pia satis & erudita Alberti Pighij, & Hosij sententia, qui audacter asserunt, nullum pontificem summum fuisse vnquam hæreticum, sed neque in futurum esse posse: quia Christus redẽptor noster oratione sua impetrauit, ne vnquam deficeret fides Petri: cuius prę rogatiuę participes facti sunt pontifices maximi, Petri successores. Hactenus de vniuersali concilio. [vide Pighi. lib. 4. hierar. ecclesi. cap. 8. Hosium lib. 2. aduersus prologomena Brentij. Fran. Picum de fide, theoremate. 8. Alsonsum lib. 1. aduersus hæreses cap. 6.

Canum

Canum contra. lib. 6. de locis theologicis cap. vlti.]

15 Sacerdotale concilium est conuentus aliquorum patrum ad aliquem locum, de his quæ ad fidem & reformationem status ecclesiastici pertinent, a summo pontifice consulendi causa legitime coactus. Sunt autem ea concilia eiusdem fere roboris, atque vniuersalia: quia eis accedit authoritas summi pontificis: & pastorum atque doctorum ecclesiæ consensus: & non minus ex literis sacris hæc, quam illa originẽ habent. Etenim concilia veteris & noui testamenti, sacerdotalia verius, quam vniuersalia videri possunt. Quamobrem cum quęstio aliqua de fide, aut religione difficilis oritur & ambigua, tunc summus pōtifex conuocare solet concilium sacerdotum, vna secum in cathedra apostolica Domino ministrantium, hoc est, cardinalium: nonnunquam vero aliorum, vel plurium, vel pauciorum, vel distantium, prout pontifex ipse pro rerum qualitate expedire censuerit: & eorum consilio certissimam sententiam profert. [Gaspar contra hęreses lib. 2. arti. 4. cap. 11. Brunus lib. 5. de legatio. c. 3.]

16 Sunt quoque sacerdotalia concilia antiquiora & frequentiora, quam generalia, nec minus ecclesię vtilia: celebrantur enim commodius & breuius, & sine magno cuiuspiam dispendio: neque in his concilijs episcopi sumptibus, aut itinere longo fatigantur: neque diu ecclesię pastoribus suis carere coguntur, cum econtrario vniuersalia concilia celebrari non queant, sine magno totius orbis motu, molestia, & impensa. In hoc tamen vtilissima sunt plenaria concilia, quod in eis notior fit ecclesię vniuersalis sententia, & quia quod a pluribus quęritur, facilius inuenitur: & quia salus erit vbi multa consilia: & quia integrum est iudicium, quod plurimorũ sententia confirmatur: & quia plus vident oculi, quam oculus: & per ampliores homines perfectissima veritas reuelatur. [prouerb. 11. cap. vlti. 20. dis. c. prudentiam. de offic. delegat. l. vlti. C. de fidei commis.]

17 Concilia vero prouincialia, quę per singulas prouincias celebrantur, multo minoris authoritatis sunt, quam vniuersalia & sacerdotalia: quia solummodo roborantur authoritate metropolitani qui eis pręsidet: ac proinde inualida censentur ad definiendum & constituẽdum: prosunt tamen ad correctionem & exhortationem, & habent authoritatem imponendi & renouandi ea, quę authoritate Romani pontificis statuta sunt. Postremo vtilia sunt ad controuersias inter prouinciales dissoluendas. Quod si per summum pontificem concilia prouincialia examinata & approbata fuerint, exinde pontificiam authoritatem habebunt, secundum modum approbationis & confirmationis.

18 Hæc autem prouincialia concilia, bis singulis annis, aut saltem semel celebrari debent, vt sępissime constitutum est: id enim cauetur in epistola Hormisdę ad Episcopos Hispanię, & in secundo & quinto concilio Aurelianensi, & in quarto ac duodecimo concilio Toletano, & in sexta Synodo generali, & in synodo Zacharię, & in concilio Lateranensi sub Innocentio. III. in cuius canone sexto huiusmodi decretum extat: Metropolitani singulis annis cum suis suffraganeis prouincialia non omittant celebrare concilia, in quibus de corrigendis excessibus, & moribus reformandis, pręsertim in clero, diligentẽ habeant cum Dei timore tractatum: Quod etiam in alijs multis locis a Gra-

tiano

tiano relatis definitum est. Quid autē in causa sit, cur hoc tam sanctè ordinatum, toties repetitum, tam diligenter cautum, in desuetudinem abierit, alio rum esto iudicium: equidem vtilissimum fore existimo vt hę synodi restituerentur pristinę dignitati & rigori: frustra enim in vniuersalibus concilijs necessaria statuuntur, nisi & singulis locis minores conuentus eadem curent se dulo obseruari. [c. de cōcilijs. cum seq. distin. 18. Hermas lib. 5. de instauran. religione cap. vlt.]

19 Hęc olim inexpertus scripseram: postea vero cum metropolitano tredecim episcopi conuenimus in prouincia Cōpostellana: & experientia didicimus, non esse nunc admodum vtile, vt prouincialia concilia frequententur: neque temère damnanda ea esse, quæ catholica ecclesia facere prętermittit. Adde quod iam olim Gregorius Nazianzenus de eadem re ita scripsit: Ego, si vera scribere oportet, ita animo affectus sum, vt omnia episcoporum concilia fugiā: quoniam nullius concilij finem lętum, faustumque vidi: nec quod depulsionē malorum potius, quam accessionem & incrementum habuerit. & alibi: Mihi enimuero certum est, deliberatumq; nunquam posthac anserum, aut gruum temere inter se pugnantium synodis interesse: in quibus omnia contentione ac bello ardent: flagitiaque prius obscura atque incognita, in vnum collecta ab inimicis in lucem proferuntur. hęc ille. [episto. 55. & tracta. de vitę differentijs.]

De confessis Titulus XIII.

SVMMARIVM.

1 *Confessio potissima est probationis species: quippe qua crimina omnia probari possint.*
2 *Confessione sola hęresis probari potest, sed pœna ordinaria non punienda est, nisi aliter probetur.*
3 *Confessio quęcunque contra confitentem reum plenam probationem non facit.*
4 *Confessio non vsque adeo generalis, pro speciali haberi potest.*
5 *Confessionibus quibus natura repugnat standum non est.*
6 *Confessioni non verisimili fides adhibenda facile non est.*
7 *Confessiones suas reuocare nequeūt rei.*
8 *Confessiones reorum, quę possint reuocari.*
9 *Confessionem reuocare potest minor viginti quinque annis.*
10 *Confessio quęlibet incontinenti reuocari potest.*
11 *Confessio in carcere emissa, nullis precedentibus indicijs, reuocari potest.*
12 *Confessus crimen, impunitate sibi a iudice proposita, suam confessionem reuocare potest.*
13 *Confessus aliquid per errorem, id reuocare potest, probato errore.*
14 *Confessionis reuocatio quocunque tempore admittitur in iudicio sanctæ inquisitionis.*
15 *Confitens factum, & negans impiam intentionem, an sit audiendus.*
16 *Confitens se Iudęorum, Lutheranorumve ritus seruasse, & id bono animo se fecisse dicens, puniendus est vt impœnitens.*
17 *Confitens crimen, sed praua id intentione commisisse negans, quando & quomodo audiendus.*

18 *Probare cur difficile possit reus impietatis accusatus se bono animo fecisse.*

19 *Confitens impietatem, & intentionem negans, quando vt impœnitens non damnandus.*

20 *Confessiones quæ in auditorio inquisitorum fiunt, mistę sunt.*

21 *Confitens suas hęreses, indicare etiam debet authores & conscios illarum hęresum.*

22 *Confitens inquisitoribus hęresim prorsus occultam, occulte ab eis est absoluendus.*

23 *Hęreticum occultum non teneri bona sua fisco tradere, id argumento est, quod occultam prorsus hęresim confitens, bonorum confiscatione non punitur.*

24 *Confitens hęresim non prorsus occultā, quo pacto sit tractandus.*

25 *Reconciliatus ecclesię, qui se hęreticum fuisse negat, sed metu confessum esse, ait, quę non commisit, quomodo puniendus.*

26 *Reconciliatus ecclesię, qui se hęreticum fuisse negat, sed metu confessum, ait, quando impœnitens non iudicandus.*

27 *Innocens qui metu, aut carceris tędio confessus est se hęreticum fuisse, quid facturus sit.*

28 *Innocens qui testes refutare nequit, neque confesionem iuste reuocare, fateatur id peccatum parocho suo.*

29 *Confessionem reuocari non posse, postquam est ab altera parte accepta, multi existimant.*

30 *Confessionem reuocari non posse, cum eam accusator admiserit, an vera sit opinio.*

De confessis.

1 CONFESSIONE reorum crimina omnia probari possunt, & ea fere sola est, cui contra dici non potest. Nam cōfitenti ꝓtinus illud obijci solet, quod apud Lucam est: Ex ore tuo te iudico. Inter omnes autem species probationis, confessio obtinet principatum: nec enim vlla clarior, aut efficacior probatio inuenitur, quam reorum confessio quemadmodum Romanus & Alexander docent. Fortior quidem est quam ea, quæ fit per testes, si Felino credimus, qui eam dicit notoriam rem facere. Nec solemnitas probatoria exigitur, vbi adest confessio partis, sicuti Baldus & cæteri tradunt. Accedit huc Demosthenes, oratione cōtra Timocratem, dicens: Facinorosos, qui scelera fatentur, sine iudicio puniri leges iubent. Et Iulius Paulus ait: Cōfessus pro iudicato est: quia quodam modo sua sententia damnatur. [l. 1. & l. 3. ff. de confessis. Lucæ. 19. Gonsal. de hę reti. quęst. 13. Roma. consi. 329. Alex. consi. 19. lib. 4. Feli. in c. 1. de exceptio. & in c. cum super. de re iudi. Bal. in authen. sed nouo iure. C. si cert. peta. Hippoly. in rubri. de probat. Gratus consi. 61. tit. 2.]

2 Quamuis in alijs criminibus sola cōfessio non sufficiat ad condemnationē, nisi de crimine aliter constet: sola tamē cōfessione probari potest hæresis, quia cum in animo latere soleat, plerumque alio pacto probari nequit: quamobrem ea sola sufficit ad condemnationem, secundum Baldi, Felini, & quorundam opinionem. Sed nisi alio modo hæresis probata sit, non debet pœna ordinaria puniri, qui occultam hæresim confitetur,

tur, vt paulo post dicturi sumus.[l. 1. §. ite illud ad Sillani. l. 1. §. diuus. de quęst. Baldus in. l. si quis non dicā. C. de episc. & cleri. Feli. in c. auditis. de præscript. Ponzini. de lamijs. nu. 70. Arelata. de hæreti. notabi. 2. Carerius in practica. nu. 169.]

3 Sed non omnis confessio contra reum confitentem plenā probationem facit. Nam neque confessio generalis, dubia & incerta probat: veluti si reus dixerit, ego sum hæreticus, nec præterea declarauerit, quibus sit hæresibus infectus, is proculdubio damnandus non est: vrgeri tamen debet, vt certum confiteatur. [l. certum. ff. de confessis. Bal. cōsil. 98. lib. 1. Felin. in c. at si clerici. de iudi. Aymo. consil. 262.]

4 Quod si confessio nō esset vsque adeo generalis, pro speciali posset haberi: præsertim si ad alia esset relata, vnde redderetur certa. Verbi gratia, si reus dicat: Ego sum Lutheranus, & credo ea omnia, quæ Lutherus docuit: quamuis adduci non possit, vt certius aliquid cōfiteatur, damnari quidem poterit vt hæreticus pertinax. [argu. l. asse toto. ff. de hæredi. instituen. l. ait prætor. §. 1. de re iudica.]

5 Nec standū est confessionibus, quibus natura repugnat: hoc enim ipso, quod quis ea confitetur, errare coniungitur. [l. confessionibus. l. si is cuius. §. vlt. ff. de interrogationib.]

6 Nec facile adhibenda est fides confessioni non verisimili: nam cōfessiones reorum pro exploratis facinoribus habere non oportet, si nulla probatio religionem cognoscentis instruat. Quod autem verisimile non est, id non bene instruet iudicis animum. [l. 1. §. diuus Seuerus. ff. de quæstio. glo. & interpretes in. l. 1. C. de confe. c. quia verisimile. de præsumptio.]

7 Nunc videndum an rei confessiones suas reuocare queant: ac primum quidē generaliter dicendum est, confessiones reorum retractari nō posse: nimis enim indignum est, vt quod sua quisque voce fallus est, id reuocet, ac testimonio suo resistat: quam ob rem confessi pro iudicatis habentur. [l. generaliter. C. de non nume. pecu. l. 1. C. de confessis.]

8 Excipiuntur tamen species multæ: nā confessio tormentis extorta libere reuocari potest. Idemque est, cum extorquetur metu imminentium tormentorum: quemadmodū sub tit. de quęstio. plenius dicemus.

9 Minor viginti quinq; annis reuocare poterit confessionem in integrum restitutione petita. [l. certum. §. vlti. ff. de confe. las. in. l. nam & postea. §. si minor. ff. de iure iuran.]

10 Poterit & incontinenti confessio quęlibet reuocari, tanquam aut lapsu linguæ, aut sine deliberatione facta. [l. Stichus imo Pāphilus. ff. de manu. testa. glo. in c. vlti. de iure iuran. lib. 6.]

11 Item illa confessio reuocari potest, quam aliquis carcere clausus emisit nullis præcedentibus indicijs: ea enim iniuste ab eo fuit extorta, & nullius momenti est. [glo. & omnes in. l. pen. ff. de quæstio. Alciat. in c. 1. de offi. ordina. Boherius decis. 90.]

12 Excipitur & ille casus, cum iudex reo promisit veniam & impunitatem, si crimen fateretur: nā is qui deceptus a iudice confessus est, poterit eā confessionē reuocare: quidquid Collectari⁹ dixit in c. in eos. de hære. [Imol. cōsi. 109. Deci⁹ in. l. 1. C. de sent. quę pro eo qđ inte. Hippolyt. in. l. 1. §. quęstioni. ff. de quæstio. Alciat. in. l. ea est natura. ff. de verb. sig. Duaren⁹ in. l. cōuētionū. ff. de pact. Iudo. Gomes. in c. 1. de cōstitu. li. 6. Couar. li. 1. resolut. c. 2. Bosssius tit. de confessis.]

13 Item, qui per errorem aliquid confessus est, errore deposito potest id reuocare: nõ enim fatetur, qui errat, vt inquit Vlpianus. Et qui iusto errore ductus confitetur, venia dignus est, & pœnitere potest, maxime si postea plenius instructus confessionem reuocauerit. Sed is qui reuocat, probare debet errorem. [l. non fatetur. ff. de cõfe. l. de ætate. §. vlti. ff. de interrogatio. c. vlti. de confe. L. vnde Neratius. §. vltimo. ad legem Aqui. l. 1. si quis vltro. de quæstionibus.]

14 Verum in iudicio sanctæ inquisitionis, quocunque tempore & modo reus confessionem reuocet, quamuis nec afferat causam probabilem, nec satis idoneam, admittitur tamen eius reuocatio: & siue pro eo, siue contra eum, extremę confessioni statur: hæc enim est, quę efficit, vt reus pœnitens aut impœnitens esse videatur: & hoc iure vtimur.

15 Quæri autem solet, an is, qui confitetur factum, sed negat intentionẽ impiam, audiendus sit; & quidem in malis factis præsumitur malus animus, & nemo existimandus est dixisse quod nõ mente agitauerit: & cum in verbis nul la est ambiguitas, non debet admitti voluntatis quæstio. [l. si non conuitij. C. de iniurijs. l. Labeo. ff. de supel. lega. l. ille aut ille. de legat. 3.]

16 Itaque si quispiam ritus Iudæorũ, aut hæreticorum seruauerit, si impias propositiones affirmauerit, vel tale aliquid confessus fuerit, & id bono animo se fecisse dixerit, puniendus est vt impœnitens: quia cum plane de crimine constet, is tamen crimen diffitetur. [cap. contra christianos. de hæreti. lib. 6. c. 1. de præsumptionibus.]

17 Nonnunquam audiendus est, qui negat, se praua intentione fecisse, nimirũ si res dubia sit, & probabilitatem aliquam intentionis negatio præseferat: ei tamen onus probationis incumbit, qui confessionem criminis ita moderatur, vt crimen excludat: & ita omniũ sententia receptum est. [Bar. in. l. Aurelius. §. idem quæsijt. de libera. legata. Feli. in. c. cum venerabili. de exceptio. Hippoly. in practica. §. post quã. Salomo. in. l. vt vim. ff. de iusti. & iure prope finem. Bohe. decisio. 164. & 243.]

18 Cæterum vix fieri potest, ac fortasse ne vix quidem, vt reus impietatis accusatus, probare queat, se bono animo fecisse. Animus enim nec apparet, nec cernitur: & ea quæ in animo latent, iuramento probari non possunt, quando præsumptio stat contra. [c. vidua. de regularib. Bar. in. l. inter omnes. §. recte. ff. de furt. Alex. in. l. 1. §. per procuratorem. ff. de acqui. posse.]

19 Ergo qui negat intentionem eius improbitatis, quam fassus est, damnari potest vt impœnitens: excepto, si res dubia fuerit: tunc enim aut purgandus est, aut propter suspitionem reus abiurabit, aut deniq; torqueri poterit: quod scimus esse vsitatum. [Lanfran. in. c. quoniam contra. de probat. part. confessiones. Bossius in tractatu criminum. tit. de confessis.]

20 Hæ autem confessiones, quæ in auditorio inquisitorũ fiunt, mistæ sunt: quia partem habent sacræ occultæque confessionis, partem vero iudicialis. Nã & si vltro quispiã cõfiteatur, nihilominus confessionem in scriptis tradere debet inquisitoribus coram notario, & alijs duobus vel tribus testibus officialibus: & iurare debet, vera ea esse omnia quæ confessus est: & pręterea interrogandus est de circunstantijs omnibus, personarũ, locorũ & temporũ: quorum pleraque in sacra confessione locũ non habent. [c. quem pœnitet. de pœniten. distin. 1. & prima instructio. ca. 4.]

21 Interro-

21 Interrogandi quoque sunt de authoribus,& conscijs,& partibus hæresum: quos omnes indicare debent, etiam nō interrogati. Vt enim diuus Hieronymus inquit: Sapiētes illi in Christo sunt, qui satisfactione pœnitentiæ, peccata sua, vel errores hęresos, conuertendo se ad Deum fideliter, cōfitentur,& authores vel criminum suorum, vel dogmatū manifestant. Et beatus August. Hęretico petenti pœnitentię locum, tunc creditur, si & alios, quos illic nouit esse, manifestauerit nobis. [Hiero. in cap. Iob. 15. August. Deuterio, epistola 74.]

22 Qui prorsus occultam hęresim confitetur inquisitoribus, occulte ab eis est absoluendus: nec bona eius sunt confiscanda, nec publice abiurare debet: quia secreta peccata secreta cōfessione, & occulta satisfactione purgantur.[prima instruct. c. 5. c. quis aliquando. §. itē illud Ioannis. de pœnit. dist. 1. Archid. in c. filij. de hęreti. lib. 6. Math. in cōstit. Siciliæ. tit. 1.]

23 Quod magno quidem argumento est, vt occultus hęreticus non teneatur bona sua tradere fisco: quandoquidem cōfessus occultam hęresim inquisitoribus ipsis, bonorum publicationē non patitur. Sed plenius de his diximus alibi.

24 Si vero hęresis non fuerit prorsus occulta, sed sola rei confessione probatur, absoluendus quidem ille est, & consulendus inquisitor generalis, vt indulgentia principis bona relinquantur sponte confesso.

25 Reconciliatus ecclesiæ, qui ait, se nunquam fuisse hæreticum, sed metu falsorum testium confessum esse, quæ non commisit, is vt impœnitens puniendus est, nisi resipuerit. [Calderi. cōsil. 2. de hæreti. & prima instruct. cap. 13.]

26 Id tamen locum habet, cum his nondum pœnitentiæ iniunctæ satisfecerat: nam si iam eam peregerat, temerarius magis est, quam impœnitens: temerarij autem puniendi sunt arbitrio iudicum, & nonnunquam fustibus castigandi: addita comminatione grauioris pœnę, si deinceps in eandem temeritatem inciderint. Et hoc iure vtimur. [l. si duo patroni. §. vlti. de iure iuran.]

27 Quæsitum fuit, quid innocens faceret, qui metu testium ac tædio carceris confessus est se fuisse hæreticum? & si quidē innocentiam suam probare posit, non debet negligere famam, sed causam de integro apud īquisitores agere.[c. nolo. 12. q. 1. c. peccatum. de regul. iuris libro. 6. Soto. libro. 5. de iusti. & iure. quæst. 10.]

28 Si vero neque testes refutare, neque confessionem iuste reuocare potuerit: fateatur id peccatum parocho suo, & nihil præterea faciat, ne quid deterius inde contingat: nec enim superuacua tentanda sunt, quæ nocere possunt, & non prodesse. [l. hæc stipulatio. §. vlti. ff. vt legato. nomi. cauea. l. ad probationem dominij. C. de probatio.]

29 Multi putant, confessionem reuocari non posse, cum eam accusator admiserit, vel acceperit: siue vt vulgo loquūtur, post quam est ab altera parte accepta. [Bal. in. l. Gallus. §. 1. ff. de libe. & posthu. Alex. & Iason. in. l. quidquid astringendæ. de verbo. obligat. Catel. Cotta. in memorabilibus. verbo, confessio.]

30 Sed quamuis ea opinio in alijs iudicijs vera esse possit, in causa tamen hæresis (mea quidem sententia) non est recipienda. Primum, quia nulla lege probatur: deinde quia solemnia iuris obseruanda non sunt, cum simpliciter, & sine figura iudicij res agitur:

Postremo, quia quocunque tempore reus veritatem dicere voluerit, confessio eius recipienda est, vt alibi copiose disputabo. [c. vlti. de hæreti. lib. 6. Clem. sæpe. de verb. signi. Et quæ scripsi. tit. de peniten. & conuer.]

De contumacibus *Titulus XIIII.*

SVMMARIVM.

1 *Contumaces qui sint.*

2 *Suspectus de heresi, qui vocatus subterfugit, aut abest, & excommunicationem per integrum annum negligit, velut hereticus est condemnandus.*

3 *Annus quo quis contumaciter abest, quo modo computandus.*

4 *Contumax, nisi post integrum annum a die excommunicationis computãdum, tanquam hereticus damnandus nõ est.*

5 *Contumax suspectus de heresi, an sit citandus in personam.*

6 *Contumax, si latitet, satis est si per edictã solemniter vocetur, vt multorum sententia est.*

7 *Contumax in respondendo, & articulos fidei cõfiteri nolẽs, in quibus suspectus est, vt conuictus damnari poterit.*

8 *Confessio fidei necessaria est loco & tempore.*

9 *Reus torqueri potest vt respondeat.*

10 *Contumax quocunque tempore compareat, audiendus est.*

De contumacibus.

1 CVM secundum Apostoli doctrinam, principibus, & iudicibus, obtẽperandum sit: hi qui secus faciunt, & contumaciter eis vel resistunt, vel contradicunt, vel non obediunt iusta præcipientibus, iure meritoque mulctis, & pœnis, & pro modo contumaciæ puniri solent; quod in causis ciuilibus & criminalibus, in foro ecclesiastico & seculari semper & vbique seruatur. [Ad Roma. 13. & 1 Pet. 2. l. 1. si quis ius dicen. non obtempe. c. 1. cum seq. de dolo & contuma. Iulius Paulus lib. 5. sent. tit. 5.]

2 Quam ob causam suspectus de hæresi, qui vocatus ab inquisitoribus, vt de fide respondeat, subterfugit, aut contumaciter abest, & propter hoc excommunicatus, animo contumaci per annum in excommunicatione persistit, ex tunc velut hæreticus est condemnãdus: quia satis videtur innocentiæ suæ diffidere, qui iudicium refugit. [c. cum contumacia. de hæreti. lib. 6. & illic interpretes. c. christianis. 11. q. 1. c. decernimus. 3. q. 9. c. nullus. de præsumpt.]

3 Ille autem annus cõputandus est, non vulis (quod aiunt) aut intermissus, sed continuis, perpetuisq; diebus: id enim generaliter sic est accipiendum, nisi forte aliud expresim constitutum fuerit. [l. non solum. §. annus. de excusa. tuto. glo. in rubrica de varijs & extra ordi. perscript. Lapus. Ioa. Andre. Domi. & Francus in c. cum contumacia. de hæreti. lib. 6.]

4 Contumax igitur damnari non debet tanquam hæreticus, nisi post integrum annum, ab eo die, quo fuit propter cõtumaciam excommunicatus. Vnde si intra

intra illum annum fuerit mortuus, integri status decedit: nec bona eius ob eam causam confiscabuntur, nec alias hæreticorum pœnas patietur: quia constitutio Alexandri IIII. qua hæreticorũ pœna aduersus contumaces decreta est, exinde illos tãquam hæreticos damnat, ex quo per annum animo contumaci sustinent excommunicationem. [prædicto. c. cum contumacia. & illic Archid. Ioa. Andre. Domi. & Philip. Alberti. in rubri. de hære. lib. 6. q. 13. nu. 39. quod ex dictione ex tunc, aperte colligitur. l. 4. §. 1. de condi. & demonstra. l. pen. de testamen. tutela.]

5 Sed illud probabilem dubitationem habet, an is contumax, de quo supra tractauimus, citandus sit in personam, vel satis sit, eum in domum, aut per edicta citari. Multi putant omnimodo necessariam esse citationem in faciem, vt quispiam excommunicari queat: ergo multo magis vt condemnetur tãquam hæreticus. Quæ sententia verissima est, planeque locum habet, cum reus inueniri potest. [Inno. Collecta. & Abbas in c. vlti. de eo qui mitti. in posse. Vincen. in c. ad reprimẽdum. de offi. ordi. Bal. in l. in actionibus. de in litem iuran. Faber in. §. vlti. instit. de pœna temere litigan. decisiones rotæ in nouis. 271. & 367. Paul. in l. 4. §. prætor ait. de dam. infe. Roma. consi. 482. Feli. in c. cum sit romana. de appellati.]

6 Quid autem si suspectus latitat? respondeo, tunc secundum plurimorum sententiam, satis esse, si solemniter per edicta vocetur: meo tamen iudicio durum admodum, ne dicam iniquum atque crudele foret, propter solam suspitionem procedere ad illam tam seuerã sententiam contra non citatum: qui quidem, vt Angelus ait, ficte contumax est. Tutius igitur & æquius erit, vt suspectus in faciem citetur, nisi forte probatione plena constaret, contumacem hæreticum esse: tunc enim ter citatus damnari poterit, vt Nicephorus ĩ ecclesiast. hist. bis factum fuisse memorat. [c. 1. qui matri. accusa. pos. c. quoniam. §. 1. vt lit. non contesta. c. perlatum. qui filij sint legiti. c. de illicita. 24. q. 3. Bar. Alex. & cæteri in l. 4. §. prætor ait. de dam. infe. Nicephorus lib. 15. cap. 4. & lib. 17. cap. 9.]

7 Ille vero qui contumax est in respondendo, & interrogatus de fide ab inquisitoribus, confiteri non vult articulos fidei, in quibus suspectus est, merito dãnari poterit, vt pertinax & conuictus.

8 Nihil autem interest, neget quis, an taceat interrogatus, an obscure respondeat, vel non respondeat ad interrogata. Et ita sua tempestate factum fuisse cum quodam schismatico, Bonifacius de Vitalinis testis locuples est. Simile quippiam actum fuit cum Photio in octaua synodo generali: cui ter interrogato, si susciperet statuta sanctorum patrum, & non respondenti verbum, præsidentes synodo dixerunt: Per silentium non effugies manifestiorem damnationem. Et vt in phor. Terentius inquit.

An quisquam iudex est, qui possit nocere
Tua iusta, vbi tute verbũ non respõdeas?

Est quippe confessio fidei necessaria loco & tempore, vt alibi dicam. [Bonifa. in Clem. 1. de vsuris. nu. 56. synodo. 8. act. 5. l. de ætate. §. qui tacuit. §. quod autem. §. nihil interest. de interrogationib.]

9 Potest quoque torqueri reus vt respondeat, sicuti Baldus, Iason, alijque tradũt. [Bal. in l. accusationem. C. qui accusa. non possunt. Ias. in l. qui aliena. §. Celsus. ff. de acquir. hæredi. Capicius decisi. 145.]

10 Sed tamen quocunque tempore contumax

tumax comparuerit, audiendus est,quẽ admodum in tractatu de absentibus, plenius disseruimus. Poterit autẽ probare, se non fuisse contumacem, si forte fuit ita impeditus, vt intra annum cõparere nequiuerit. Soletque qualiscunque causa excusare a dolo: quam facile in hoc iudicio admittendam censeo, ne innocens indicta causa propter contumaciam fictam,& præsumptionem incertam de tam graui crimine condemnetur. [l. 2. cum seq. si quis cautio. l. contumacia.ff. de re iudi. Ioan. Andre. Domi. & Francus in c. cum contumacia. Brunus lib.4.de hæret.c.11.Petrus Rebuffus tracta. de contumacia.]

De credentibus, defensoribus, fautoribus, & receptatoribus. Titulus XV.

SVMMARIVM.

1 *Credentes qui dicantur, & ipsorum species quot sint.*
2 *Credentium secunda species.*
3 *Credentium tertia species.*
4 *Credentium quarta species.*
5 *Credere hęreticis qui censeantur.*
6 *Hęreticis qui credunt, nulli tamen errori scienter adhærent, quo in numero habendi sint.*
7 *Discipuli credentes magistris hęreticis, an sint puniendi.*
8 *Defendentes hæreticorum errores scienter, pertinaces sunt*
9 *Defendentes hęreticos, ignorantes illos esse impios, & qui eos scienter, non eorum errores defendunt, quibus pœnis afficiendi sint.*
10 *Defendentes hæreticos, si quoquomodo negotiũ sanctę inquisitionis impediant, quo pacto puniendi sint.*
11 *Fautores hęreticorum in eadem esse causa censendi sunt, cum eorum defensoribus.*
12 *Aduocatus qui scienter defendit hęreticos, & tabellio qui facit illis instrumẽta, infamia notandi sunt.*
13 *Fautores hæreticorum quo pacto magistratus, & quo modo priuati homines censeantur.*
14 *Receptatores hęreticorum eisdem pœnis coercentur, quibus defensores & fautores.*
15 *Receptatores hæreticorum tanquam hæreticos puniendos esse, Baldus & multi putant.*
16 *Receptatores quo pacto puniendos esse sentiat Plato lib. 12. de legibus.*
17 *Hæreticos, qui coactus per vim, aut illos nesciens, receptat, non censetur hęreticis fauere.*
18 *Receptator vtrũ teneatur probare ignorantiam, an accusator eius scientiam.*
19 *Receptator qui iure iurando affirmauerit, se, quem receptauit, hæreticum esse ignorasse, absolui debet: nisi scientia probetur.*
20 *Receptans scienter hęreticum consanguineum, non excusatur omnino a pœna receptatoris.*
21 *Receptator filius patris hęretici, aut vxor viri, aut frater fratris, vel leuissime, vel puniendi non sunt.*

De

De credentib. defensorib. fautorib. & receptatoribus.

1 QVIDAM sunt hæreticorum discipuli, qui eis fauent, eos sequuntur, defendunt, & receptant: de quibus, quia catholicis nocent, & valde suspecti sunt, breuitate solita hoc loco paucula perstringemus. Primi eorum sunt, quos credentes nominare solemus: quorum nō vna tantum species est. Quidam enim explicite credunt hæreticis, scientes eos deuiare a fide catholica: qui quidem non tam credentes hæreticis, quam hæretici dicendi sunt: hi namque pertinaces hæretici vere dicuntur, qui damnatis hæresibus scienter adhærent: quia non sunt parati ad suscipiendam correctionem ecclesiæ, cuius doctrinam eo ipso contemnunt. Digni autem sunt hæreticorum pœnis, non solum qui docent hæreses, sed etiā hi, qui consentiunt docentibus. [Ad Rom. 1. & c. pen. de hæreti. Torquemada. 2. parte summæ de ecclesia. cap. 21. Brunus lib. 1. de hæreti. cap. 4.]

2 Alij sunt hæreticis credentes, qui adhęrent quibusdā erroribus contrarijs alicui catholicæ veritati, quam explicite credere non tenentur, sed tantum implicite: & hi non sunt hæretici reputandi, quia ignorantes decipiuntur imagine quadam veritatis. De qua re loquēs Augustinus in exordio libri de vtilitate credendi, ait: Credens hæreticis est homo imaginatione quadam veritatis ac pietatis illusus. Si vero isti crediderint hæreticis contra catholicas veritates, quas sciunt, vel explicite scire tenentur: hi proculdubio hæretici sunt censendi, & pœnis hæreticorum coercendi. Etenim, vt Cicero inquit, libro de amicitia, Improbis pœna statuenda est: nec minor vero ijs, qui sequuti sunt alterum q̄ ijs, qui ipsi fuerint impietatis duces.

3 Sunt & alij, qui quamuis nullam hæresim in specie credant, de hæreticis tamē bonam habent opinionem, credentes illos esse viros bonos, & recte de fide sentire, quamobrem generali quadam credulitate assentiunt illis: qui quidem exinde efficiūtur hæretici, ex quo in sua mala credulitate pertinaciā habuerint, & admoniti illos hęreticos esse, nihilominus in sua opinione persistunt. Nam vt sat est generaliter & vniuerse credere atque fateri catholicam fidem, vt quispiam habeatur catholicus: sic econtrario sat est, generaliter credere, vera esse, quæ manifestus hæreticus credit & docet, vt is male credulus censeatur hæreticus: alioqui credulitas, vt ait Cicero, error est magis quam culpa, & quidem in optimi cuiusque mentem facillime irrepit. [Paludanus in lib. 4. sent. distin. 13. q. 3. Alfon. lib. 1. de iusta hæreti. punit. cap. 17.]

4 Alij credunt hæreticis, quos viros bonos & catholicos esse putant, nec vllum errorem eorum explicite credunt, nec pertinaciam habent: & hi nec hæretici sunt, nec pœnam merentur. Nam vt scribit Prosper in epist. ad August. de reliquiis Pelagianę hæreseos: Simplicio res quique apud quos magna est de probitatis contemplatione reuerentia, hoc tutissimum sibi æstimant, quod audiūt eos, quorum authoritatem sine iudicio sequuntur, asserere. Et vt quidam recte inquit: Magnæ cuiusdā authoritatis doctrinæque magistrum sequi, quamdiu & vitę merito commēdatur, nec aperta ecclesiæ censura perstrictus est, vtique probabilē excusationē recipit, & venia misericordiaque dignum est: cum vero iam

iam detracta illi persona est, sub qua fefellerat, incautosq; deceperat, cum iam palam est, lupum esse, qui se ouem, aut pastorem simulauerat: qui ad illum iam palam rabientem ferocientemque vltro occurrunt, necesse est, aut cæcos esse, aut lymphaticos, nec venia digni sunt, nec misericordia. Quam sententiam Leo magnus, & cæteri omnes docent. [c. dixit Apostolus. 24. q. 3. c. 1. 29. q. 1. Leo sermone. 4. de epiphania Domini. Vincen. Lirinen. lib. aduersus hæreses. Siluest. in summa, verbo hęresis. 1. q. 7. Pighius lib. 1. hierar. eccl. c. 5. Paluda. & Castrensis locis pręnotatis.]

5 Præsumuntur & illi hæreticis credere, qui cum eis conuersantur, & nimiam familiaritatem habent: & hi qui libros eorum frequenter legunt, & sermones assidue audiunt: & qui eos laudant, & venerantur: & qui alia faciunt, quæ ad eorum religionem & ritus pertinent. Nam huiusmodi factis, non secus atq; verbis animi affectū demonstrant. Hæc tamen omnia ex circunstantijs personarum, & rerum, locorum & temporum æstimanda sunt. [Archid. in c. quicunque. de hæreti. lib. 6. Torquemada. 2. parte summæ de ecclesia, lib. 4. cap. 21. Alfonsus lib. 1. de iusta hęreti. punit. cap. 17. Brunus lib. 1. de hæreti. cap. 4. Zanchi. cap. 3.]

6 Qui autem hæreticis credunt, sed nulli errori scienter adhærent, quamuis aliquo modo censeantur hæretici, non tamen puniuntur pœnis hæreticorū: sed hi sunt qui in excommunicationem incidunt, in qua si perstiterint, & intra annum satisfacere contempserint, ex tunc ipso iure sunt infames, nec testari possunt, nec ex testamento capere, nec in iudicio quempiam cōuenire, nec sententiā ferre, nec patrocinium præstare, nec instrumēta cōficere, nec alios actus legitimos facere. Quod si clerici fuerint, ab omni officio & beneficio deponūtur, nec ministrantur eis ecclesiastica sacramenta, nec sepulturæ traduntur: nec eorum eleemosynæ, aut oblationes recipiuntur, & qui communicant illis, excommunicantur; & tādem omnibus priuilegijs priuantur, quemadmodum quibusdam constitutionibus prolixius cauetur. Sed mea sententia vtilius erit, vt breuius aduersus istos procedatur, tanquam contra suspectos: vt vel abiurent, vel se purgent, vel tormentis subijciantur, vel si opus fuerit, aut ecclesię reconcilientur, aut in ignem mittantur. [c. excommunicamus. §. credentes. de hæreti. constitu. credentes. C. eodem tit. Brunus lib. 5. de hæreti. cap. 15.]

7 Præterea discipuli, credentes magistris hæreticis, interdum excusari possunt, sępe etiam puniendi sunt. Illi enim excusationem habent, qui errant a magistris decepti, circa veritates illas, quas explicite credere non tenentur; dū tamen parati sint assentiri cognitæ veritati: sed qui sequuntur magistros aduersus illas veritates, quas explicite credere tenentur, hi proculdubio nullam habent excusationem. Alioqui nō pec cassent illi, qui Ario, Sabellio, Luthero, cæterisque hæresiarchis crediderūt: quo quid absurdius dici, cogitariue potest? Alia multa in eandem sententiam. Thomas, & cæteri theologi tradunt. [Tho. quolib. 8. arti. 14. & quolib. 3. art. 10. Henri. Gandauen. quolib. 4. q. 35. Torquemada. 2. parte de ecclesia. lib. 4. c. 17. Adria. in lib. 4. sent. fol. 85. Conrad. de contractibus q. vlt.]

8 Defensores hæreticorum, sicuti credentes, varij sunt: quidam enim scienter defendunt errores hæreticorum, & hi hæretici pertinaces sunt: de quibus Vrbanus ait: Qui aliorum defendit errorem,

rorem, multo damnabilior est illis, qui errant: quia non solum errat, sed etiam aliis offendicula erroris præparat, & cõ firmat: vnde quia magister erroris est, non tantum hæreticus, sed etiam hæresiarcha dicendus est. Et in primo cõcilio Bracharensi hoc decretum extat: Qui hæreticorum figmenta sequitur, uel defendit, anathema sit. Et vt inquit Isidorus: Qui consentit peccantibus, & defendit alium delinquentem, maledictus erit apud Deum, & homines, & corripietur increpatiõe seuerissima. & alius sanctorum ait: Si quis peccantẽ defendit, acrius quam ille qui peccauit, coerceatur. [c. qui aliorum. 24. q. 3. & in decretis concilij primi Bracharensis cap. 17. & c. qui consentit. 11. q. 3.]

9 Alij defendunt hæreticos, ignorantes illos esse impios, & hi pro mensura culpæ coerceri debent, non tamen hęretici sunt. Alij defendunt scienter hæreticos ipsos, sed non errores eorum, & hi patiuntur easdem pœnas, quas credentibus hæreticis impositas esse, paulo ante commemoraui. Sed non omnes defendentes hæreticos in eadem culpa sunt: quamobrem alij leuius, durius alij puniri debent. Sunt enim qui defendunt verbis, alij factis: quidam in iudicio, alij alicubi: quidam cum armis, alij sine armis: quorum causa diuersa facit rem dissimilem. [Alfon. lib. 1. de iusta hæreti. punit. cap. 17. Zanchi. c. 4.]

10 Sed qui defendentes hæreticos, impediunt quoquo modo negotium sanctæ inquisitionis, puniendi sunt iudicum arbitrio, iuxta quantitatem culpæ. Et quamuis exempti sint, aut alioqui priuilegijs muniti, possunt nihilominus ab inquisitoribus excommunicari, & per brachium seculare coerceri. Statuta quoque hæreticos defendentia, vel hoc negotium impedientia, iniqua sunt, & nullius momenti, & per censuram ecclesiasticam reuocanda. [c. accusatus. §. vlti. de hæreti. lib. 6. c. vt officium. §. vlti. c. statutum. 1. eo. tit. Torquemada. 2. parte de ecclesia. lib. 4. cap. 21.]

11 Fautores hæreticorum eodem iure censentur cum defensoribus, & per omnia eis exęquantur. Proinde quidquid aduersus defensores diximus, id omne de fautoribus quoq; dicendum est. Is enim vere defendit hæreticos, qui eis fauet, nec vllus fauet illis, qui nõ eos hoc ipso defendat. Sunt autem fautores, qui quo libet modo fauent hæreticis, verbis, aut factis, vel eos excusando, vel occultãdo, vel alimentis, aut pecunia iuuando, vel alijs iniustis defensionibus eis fauendo. Cuilibet autem eorũ dici poterit hoc, quod lib. 2. paralip. legitur: Impio præbes auxiliũ, & his qui oderunt Dominũ amicitia iungeris: idcirco iram Domini mereris. [Ioan. Torquemada prædicto cap. 21. lib. 2. paralip. cap. 19. Zanchi. cap. 5.]

12 Aduocatus autem, qui scienter defendit hæreticos, & tabellio qui facit illis instrumenta, hoc ipso notantur infamia. Et lege regia constitutum est, vt is qui in sua iurisdictione defendit hæreticos, & monitus, atque excommunicatus, intra annum non satisfacit ecclesiæ, exinde sit infamis, & omni officio ac dignitate priuatus, bonisque publicatis exulet. Quod ipsum quadam cõstitutione regni Siciliæ fere cautum est. [c. si aduersus. de hæreti. regia. l. vlti. tit. 26. parte. 7. in constitu. Siciliæ rubrica. 2.]

13 Aliter censentur fautores, hi qui magistratus gerunt: aliter homines priuati. Nam ex omissione sola magistratus cẽsentur fautores, quando hæreticos non comprehendunt, nec puniunt: nõ enim caret scrupulo societatis occultæ, qui

iam detracta illi persona est, sub qua fefellerat, incautosq; deceperat, cum iam palam est, lupum esse, qui se ouem, aut pastorem simulauerat: qui ad illum iam palam rabientem ferocientemque vltro occurrunt, necesse est, aut cæcos esse, aut lymphaticos, nec venia digni sunt, nec misericordia. Quam sententiam Leo magnus, & cæteri omnes docent. [c. dixit Apostolus. 24. q. 3. c. 1. 29. q. 1. Leo sermone. 4. de epiphania Domini. Vincen. Lirinen. lib. aduersus hæreses. Siluest. in summa, verbo hęresis. 1. q. 7. Pighius lib. 1. hierar. eccl. c. 5. Paluda. & Castrensis locis pręnotatis.]

5 Præsumuntur & illi hæreticis credere, qui cum eis conuersantur, & nimiam familiaritatem habent: & hi qui libros eorum frequenter legunt, & sermones assidue audiunt: & qui eos laudant, & venerantur: & qui alia faciunt, quæ ad eorum religionem & ritus pertinent. Nam huiusmodi factis, non secus atq; verbis animi affectū demonstrant. Hæc tamen omnia ex circunstantijs personarum, & rerum, locorum & temporum æstimanda sunt. [Archid. in c. quicunque. de hæreti. lib. 6. Torquemada. 2. parte summæ de ecclesia, lib. 4. cap. 21. Alfonsus lib. 1. de iusta hęreti. punit. cap. 17. Brunus lib. 1. de hæreti. cap. 4. Zanchi. cap. 3.]

6 Qui autem hæreticis credunt, sed nulli errori scienter adhærent, quamuis aliquo modo censeantur hæretici, non tamen puniuntur pœnis hæreticorū: sed hi sunt qui in excommunicationem incidunt, in qua si perstiterint, & intra annum satisfacere contempserint, ex tunc ipso iure sunt infames, nec testari possunt, nec ex testamento capere, nec in iudicio quempiam cōuenire, nec sententiā ferre, nec patrocinium præstare, nec instrumēta cōficere, nec alios actus legitimos facere. Quod si clerici fuerint, ab omni officio & beneficio deponūtur, nec ministrantur eis ecclesiastica sacramenta, nec sepulturæ traduntur: nec eorum eleemosynæ, aut oblationes recipiuntur, & qui communicant illis, excommunicantur: & tādem omnibus priuilegijs priuantur, quemadmodum quibusdam constitutionibus prolixius cauetur. Sed mea sententia vtilius erit, vt breuius aduersus istos procedatur, tanquam contra suspectos: vt vel abiurent, vel se purgent, vel tormentis subijciantur, vel si opus fuerit, aut ecclesię reconcilientur, aut in ignem mittantur. [c. excommunicamus. §. credentes. de hæreti. constitu. credentes. C. eodem tit. Brunus lib. 5. de hæreti. cap. 15.]

7 Præterea discipuli, credentes magistris hæreticis, interdum excusari possunt, sępe etiam puniendi sunt. Illi enim excusationem habent, qui errant a magistris decepti, circa veritates illas, quas explicite credere non tenentur: dū tamen parati sint assentiri cognitæ veritati: sed qui sequuntur, magistros aduersus illas veritates, quas explicite credere tenentur, hi proculdubio nullam habent excusationem. Alioqui nō peccassent illi, qui Ario, Sabellio, Luthero, cæterisque hæresiarchis crediderūt: quo quid absurdius dici, cogitariue potest? Alia multa in eandem sententiam. Thomas, & cæteri theologi tradunt. [Tho. quolib. 8. arti. 14. & quolib. 3. art. 10. Henri. Gandauen. quolib. 4. q. 33. Torquemada. 2. parte de ecclesia. lib. 4. c. 17. Adria. in lib. 4. sent. fol. 85. Conrad. de contractibus q. vlt.]

8 Defensores hæreticorum, sicuti credentes, varij sunt: quidam enim scienter defendunt errores hæreticorum, & hi hæretici pertinaces sunt: de quibus Vrbanus ait: Qui aliorum defendit errorem,

rorem, multo damnabilior est illis, qui errant: quia non solum errat, sed etiam aliis offendicula erroris præparat, & cõfirmat: vnde quia magister erroris est, non tantum hæreticus, sed etiam hæresiarcha dicendus est. Et in primo cõcilio Bracharensi hoc decretum extat: Qui hæreticorum figmenta sequitur, uel defendit, anathema sit. Et vt inquit Isidorus: Qui consentit peccantibus, & defendit alium delinquentem, maledictus erit apud Deum, & homines, & corripietur increpatiõe seuerissima. & alius sanctorum ait: Si quis peccantẽ defendit, acrius quam ille qui peccauit, coerceatur. [c. qui aliorum. 24. q. 3. & in decretis concilij primi Bracharensis cap. 17. & c. qui consentit. 11. q. 3.]

9 Alij defendunt hæreticos, ignorantes illos esse impios, & hi pro mensura culpæ coerceri debent, non tamen hæretici sunt. Alij defendunt scienter hæreticos ipsos, sed non errores eorum, & hi patiuntur easdem pœnas, quas credentibus hæreticis impositas esse, paulo ante commemoraui. Sed non omnes defendentes hæreticos in eadem culpa sunt: quamobrem alij leuius, durius alij puniri debent. Sunt enim qui defendunt verbis, alij factis: quidam in iudicio, alij alicubi: quidam cum armis, alij sine armis: quorum causa diuersa facit rem dissimilem. [Alfon. lib. 1. de iusta hæreti. punit. cap. 17. Zanchi. c. 4.]

10 Sed qui defendentes hæreticos, impediunt quoquo modo negotium sanctæ inquisitionis, puniendi sunt iudicum arbitrio, iuxta quantitatem culpæ. Et quamuis exemptũ sint, aut alioqui priuilegijs muniti, possunt nihilominus ab inquisitoribus excommunicari, & per brachium seculare coerceri. Statuta quoque hæreticos defendentia, vel hoc negotium impedientia, iniqua sunt, & nullius momenti, & per censuram ecclesiasticam reuocanda. [c. accusatus. §. vlti. de hæreti. lib. 6. c. vt officium. §. vlti. c. statutum. 1. eo. tit. Torquemada. 2. parte de ecclesia. lib. 4. cap. 21.]

11 Fautores hæreticorum eodem iure censentur cum defensoribus, & per omnia eis exæquantur. Proinde quidquid aduersus defensores diximus, id omne de fautoribus quoq; dicendum est. Is enim vere defendit hæreticos, qui eis fauet, nec vllus fauet illis, qui nõ eos hoc ipso defendat. Sunt autem fautores, qui quo libet modo fauent hæreticis, verbis, aut factis, vel eos excusando, vel occultãdo, vel alimentis, aut pecunia iuuando, vel alijs iniustis defensionibus eis fauendo. Cuilibet autem eorũ dici poterit hoc, quod lib. 2. paralip. legitur: Impio præbes auxiliũ, & his qui oderunt Dominũ amicitia iungeris: idcirco iram Domini meteris. [Ioan. Torquemada prædicto cap. 21. lib. 2. paralip. cap. 19. Zanchi. cap. 5.]

12 Aduocatus autem, qui scienter defendit hæreticos, & tabellio qui facit illis instrumenta, hoc ipso notantur infamia. Et lege regia constitutum est, vt is qui in sua iurisdictione defendit hæreticos, & monitus, atque excommunicatus, intra annum non satisfacit ecclesiæ, exinde fit infamis, & omni officio ac dignitate priuatus, bonisque publicatis exulet. Quod ipsum quadam cõstitutione regni Siciliæ fere cautum est. [c. si aduersus. de hæreti. regia. l. vlti. tit. 26. parte. 7. in constitu. Siciliæ rubrica. 2.]

13 Aliter censentur fautores, hi qui magistratus gerunt: aliter homines priuati. Nam ex omissione sola magistratus cẽsentur fautores, quando hæreticos non comprehendunt, nec puniunt: nõ enim caret scrupulo societatis occultæ, qui

manifesto facinori desinit obuiare: & qui crimina, quæ poterit emendare, nõ corrigit, ipse committit. Vnde Seneca in Troade: Qui non vetat peccare, cũ possit, iubet. Quamobrem Theodosius imperator cõstituit, vt nulli iudicum liceat, delatum ad se impietatis crimen, minori, aut nulli coercioni mãdare, nisi ipse id pati velit, quod alijs dissimulando concesserit. Priuati vero non censentur fautores, ommittendo ea, quæ ad eorum officium non pertinent: nisi forte a magistratibus aliquid eis fuerit mãdatum aduersus hæreticos, & sine causa id facere noluerint. Sed fautores priuati etiam homines dicentur, qui ex officio tenentur hæreticos indicare, vel comprehendere. Et cum id facere possint, dissimulant. [c. qui potest. 23. q. 3. cap. quĩ vitijs. 23. q. 8. cap. ita corporis. 11. q. 3. c. negligere. 2. q. 7. c. error. 83 dist. c. facientis. 86. dist. Godofre. in. l. 8. quincunque. in fi. C. de. hæreti. Ioan. Torquemada supradicto cap. 21. Brunus, lib. 1. de hęreti. c. 4. l. 56. in fine de his, qui super religione contendunt. C. Theod.]

14 Receptatores hæreticorum, iure pontificio eisdem pœnis coercentur, quibus defensores & fautores: nec enim aliud facit, qui receptat, quá defendere atq; fauere. Honorij autem & Theodosij lex ait: Quisquis hæreticos fugientes propositam vltionem, occultandi causa susceperit, sciat & patrimonium suum fisci nostri compendijs aggregandum, & se pœnam, quæ his proposita est, subiturũ: quod idem alijs quoque legibus ciuilibus fere constitutum est. Iure autem regio aliter puniuntur: nam qui receptat scienter hæreticum, patitur publicationem domus in qua illum receptatur, & fisco ecclesiæ defertur: nisi forte domus illa fuerit alterius: tunc enim decem libris auri mulctatur: quas nisi protinus soluat, luit pœnam fustibus cæsus: queadmodũ legibus septipartitis plenius continetur. Qui vero receptat hæreticos damnatos fugitiuos, vel eos non indicat iudicibus, morte punitur, bonis etiam publicatis: quorum pars tertia iudici, altera tribuitur accusatori, tertia fisco regio. [c. excõmunicamus. 1. §. credentes. de hæreti. l. 44. de his, qui super religione cõtendũt. C. Theod. l. 1. C. de his qui latro. occulta. l. 1. & 2. ff. de receptato. regia. l. 5. tit. 26. parte 7. lex pragmatica. 7.]

15 Alijs quoque pœnis receptatores puniuntur iure ciuili, & alijs item Siciliæ constitutionibus. Baldus autem & multi putant, receptatorem hæreticorum puniendum esse tanquam hæreticum: quia, vt aiunt, crimen alienum facit suũ. Sed mea sententia puniri debet arbitrio iudicis pœna extraordinaria iuxta qualitatem culpæ, legum tamen disciplina seruata: quia vix eadem causa esse potest diuersorum receptatorum: causa autem, vt ille ait, facit rem dissimilem. [l. 1. de receptato. l. pen. c. ad leg. Iuli. de vi publi. rubr. 2. constit. Siciliæ, & illic Matthæ. Bal. in. l. 1. C. de his qui latro. occulta.]

16 Sed prætereundus non est Plato ille diuinus, qui libro duodecimo de legibus huiusmodi leges de receptatorib⁹ tulir: Si quis rem furto sublatam sciens receperit, in eadem culpa sit, qua ille, qui furatus est: Qui exulem, seu quemuis huiuscemodi fugientem susceperit, moriatur. Quippe quem ciuitas amicum sibi vel hostem decreuerit, eundem sibi quisque similiter existimare debet. Et Iulius Paulus lib. 5. receptarum sententiarum tit. 3. inquit: Receptores latronum eadem pœna afficiuntur, qua ipsi latrones: sublatis enim susceptoribus, grassan-

grassantium cupido conquiescit.

17 Ille autem qui receptat hæreticũ, ignorans illum hæreticum esse, non incidit in supra scriptas pœnas, quia non fauet hæreticis, nec peccat in ecclesiam catholicam: quod & in alijs quibuscunque receptatoribus iure receptum est: ignorantia enim excusat illos, quemadmodum & illi excusationem habent iustam, qui per vim coacti sunt hæreticos, aut alios facinorosos recipere. [l. 1. C. de deserto. & occultato. lib. 12. & illic interpretes. l. 3. ff. de incen. ruina, naufra. Platea in l. omnes pro fugi. de agrico. & consi. lib. 11. Bar. in leg. prima §. vltimo. de receptatorib. Signorolus consil. 125. Aretinus consi. 122. Bartolomæus Socinus consil. 262. lib. secundo.]

18 Quæri autem solet, vtrum receptator teneatur probare ignorantiam, an accusator eius scientiam. Alfonsus noster putat, receptatori hoc onus incumbere, vt se innocentem, & a culpa immunem ostendat. Quod ego tunc demum recipiendum censeo, cum verisimiliter præsumi possit, receptatorem sciuisse hæresim eius quẽ occultauit: puta quia publice notum erat, quod ille hæreticus erat, vel quia erant amici, vicini, consanguinei, vel quippiam simile. [Alfon. lib. 1. de iusta hæreti. punit. cap. 17. Sed & si pupillus. §. de quo palam. de instito. c. cum oporteat. de accusat. l. si vicinis. C. de nup. l. octaui. vnde cogniti. l. de tutela. C. de inte. resti. mino. Alex. in l. Titius. §. Lucius. de libe. & posthu. Feli. in c. literis. de præsumpt. Decius consil. 445. Ripa, & Alciat. in leg. prima, si cert. peta. Godofre. in leg. quarta prope finem. C. de hæreticis.]

19 Alioqui enim regula notissima iuris est, quod in facto alieno præsumitur ignorantia, & onus probandi contrariũ incumbit alleganti scientiam: quod & in receptatore locum habere aiunt Accursius, Bartolus & alij. Nec obstat præsumptio illa, quæ oriri videtur contra receptatorem, eo ipso quod aliquem occultauit: nam qui male agit, odit lucẽ, & se abscondere solet: quia nemo tam perditus est, qui plane fateatur, quod se ipsum occultat, quia hæreticus est: imo fingere solent omnes, quod metu creditorum latitant, vel saltem ob leue aliquod crimen. Quam ob causam tutius est, ne dolum & crimen de receptatore præsumamus, sed misericordes simus, & omnia in partem benigniorem interpretemur: & nisi scientia probetur, aut vehementer præsumatur: nos eum receptatorem absoluamus, qui iure iurãdo confirmauerit, se illud ignorasse. [l. verius. de probat. Roma. consi. 403. Decius in c. a nobis. de except. glo. & Bar. in l. 1. §. vlti. de recepta. Platea in l. 1. de deserto. & occulta. lib. 12. Roma. consi. 473. decisio rotæ. 415. Care. de Hæreti. nu. 170.]

20 Demum qui receptat scienter consanguineum hæreticum, non excusatur omnino a pœna receptatoris. [glo. in c. excommunicamus. §. credentes. de hæreti. c. legi. 23. quæst. 8. c. si infidelis. 28. q. 1. Gonsa. de hæreti. q. 13. & Grillan. de hæreti. q. 9. & idem Ludo. Care. nu. 168.]

21 Mea tamen sententia si filius receptauerit patrem hæreticum, aut vxor virũ, aut frater fratrem, vel puniendi non sunt, vel certe pœna leuissima coercendi sunt. Nam & si isti hæretici sint, nihilominus tamen iure naturæ coniunctissimi sunt: nec potest quispiam eos deserere, nisi prorsus humanitatem exuerit: plurimum autem tribuendum est affectioni naturali: nec aliquid humanum a nobis alienum esse debet.

Sit quantumuis hæreticus pater, maritus, frater; nihilominus pater est, maritus est, frater est. Nec enim iura naturalia deleri possunt hæresibus: quinimo hi, qui consanguineos hæreticos receptant, non sunt seuere admodum puniendi: nec enim par est eorum delictum, & illorum, qui nihil ad se pertinentes recipiunt. Credendi quidem sunt isti receptare consanguineos, tanquam consanguineos, non autem tanquam hæreticos: nã, vt ait Cicero in Lælio: Cum propinquis amicitiam natura ipsa peperit: causa vero naturalis potẽtior & honestior est: quamobrem illa semper consideranda & præferenda est. [l. vlti. de receptato. & illic interpretes. l. qui cum vno. §. vlti. ff. de re milita. l. 3. de tutelis. c. requisisti. de testamen. Ripa. in l. ex facto. de vulga. & pupi. Feli. in c. cum quidam. de iure iuran. Hippoly. in l. diuus. de parrici. & consi. 119. Aymo Crauetta consi. 309. Tiraquel. de pœnis, causa. 20. & 21. Albericus, Igneus, & qui eos retulit, Gigas. lib. vlt. de crimine læsæ maiestatis. quæst. 5.]

De custodia reorum *Titulus XVI.*

SVMMARIVM.

1 *Probatio sufficiens requiritur, vt aliquis ob crimen hæresis in carcerem mittatur.*

2 *Rei de heresi, quare non ita facile in carcerem coniici debeant.*

3 *Hereticus manifestus quando a priuato homine comprehendi possit.*

4 *Inquisitor sine episcopo, & episcopus sine inquisitore, hereticum in custodiã mittere potest.*

5 *Carcer reis assignandus est, pro criminũ & personarum qualitate.*

6 *Carcer pœnitentium, qui ad perpetuum carcerem damnantur, qualis esse debeat.*

7 *Carceris hæreticorum custodes, quot & quales esse debeant.*

8 *Carceris custodes quot hodie in vnaquaque prouincia ponantur.*

9 *Custodes carceris quales eligendi.*

10 *Custodes carceris quid coram episcopo & inquisitoribus iurare debent.*

11 *Carcerem hereticorum nemo officialium solus, neque ipsemet iudex ingrediatur: & quis, & quomodo eos alloqui possit.*

12 *Carceribus secretis hereticos coerceri quantopere expediat, vt Plato multis retro seculis presensit.*

13 *Inquisitores quo pacto bis singulis mẽsibus vinctos teneantur visitare, & carcerem cõmodum vnicuique assignare.*

14 *Carcer iure ciuili ad quid habeatur.*

15 *Carcer iure põtificio ad quid habeatur.*

16 *Iulius Cesar, & Cicero eius sententiam exornans, quid olim de illis faciendum censuerint, qui cum Catilina coniurarunt.*

17 *Carceri perpetuo qui damnari non debeant.*

18 *Vxorem propter heresim ad perpetuum carcerem damnatam, an maritus alere illic teneatur.*

19 *Vxorem propter heresim ad perpetuum carcerem damnatam illic a marito sustentari debere, sententia verior est.*

20 *Carceris perpetui pœnam minuere vel commutare, ad quem pertineat.*

21 *Carceris perpetui pœna quomodo soleat aliquando condonari.*

22 *Carceris irremissibilis pœna, quando remitti soleat.*

23 *Fugien-*

23 *Fugientes e custodia quo pacto puniri debeant.*
24 *Fugiens e carcere, ad quem perpetuo erat damnatus: puniri debet tanquam relapsus, vt multi sentiunt.*
25 *Fugiens e carcere ad quem perpetuo erat damnatus: impœnitens, non relapsus habendus est.*
26 *Fugere e carcere an is licite possit, qui iniuste damnatus est, & ille etiam qui ad mortis pœnam iuste condemnatur.*
27 *Fugere e carcere ruptis vinculis & foribus effractis, an liceat ei, qui iuste morte affici potest.*
28 *Carcere & vinculis ruptis licite aufugere posse reum, censet Caietanus.*
29 *Presbyteri in carcerem quando conijciendi.*
30 *Confessarij copia quando facienda ijs, qui in carcere ob crimen hęresis detinentur.*
31 *Testamentum an facere possint, ad perpetuum carcerem damnati.*

De custodia reorum.

1 VT reus aliquis in custodiam mittatur, antecedere solet cognitio summaria criminis: qua inspecta iudex præcipit executori, vt reũ comprehendat: idque est, quod lex ait, annotare requirendũ reum, id est, decernere, & in acta referre ac pręscribere, vt reus requiratur. Cæterũ pro crimine hæresis nemo mittendus est in carcerem, absque sufficiẽti ad eam rem probatione: qua antecedente nihilominus deliberandum est, quemadmodũ quarta instructione Toletana cauetur. [c. 6. Sali. in l. 2. C. de exhiben. reis. l. 1. §. diligens. ff. de fugitiuis. l. 1. de requi. reis. Gonsa. de hæreti. quæ. 11. Hippolyt. in practica. §. constãte. Paul. Parisius consi. 147 li. 4. Blancus in l. vlti. de quęst. Duarenus lib. 1. anniuersariarum disputationum. cap. 8.]

2 In alijs autẽ criminibus facile potest iudex aliquem in carcerẽ mittere: quia custodia momentanea leuis pręiudicij est: at pro crimine hæresis graue est in carcerem conijci: etenim durior est infamia, quæ propter eam rem oriri solet, quam aliorum criminum pœna. Quamobrem prudentissime a maioribus nostris constitutum est, vt nullus condatur in carcere pro leuioribus criminibus, & ex quibus hę resis nõ plane colligitur. Hoc amplius decretum est epistola quadam senatus, vt non ante mittatur in carcerem reus, qui alioqui fuerit homo religiosus, quã senatores ipsi consulantur, missa ab illis criminum informatione. [5. instructio. Hispalen. cap. 4.]

3 Quamuis autem comprehẽdere reos, & eos in custodiam tradere, solius executoris sit: neque id priuatis hominibus liceat, ne occasio sit maioris tumultus faciendi, nihilominus tamẽ Gofredus, Hostiensis, & Albericus aiunt, hæreticum manifestum a quocunque priuato comprehẽdi posse, quia hostis communis est. Quod equidem sine delectu admittere periculosum fore existimo: tum propter scãdalum, tum etiam quia reus aduersus priuatũ se defendere potest: postremo, quia facile iudicibus indicari valebit: non est igitur id permittendum cuilibet, nisi cum bellum fuerit contra hæreticos indictum, vel nisi forte fugiat hæreticus, & copia iudicis desit. [l. non est singulis. de regu. iuris. Gofre. in summa tit. de hæreti. & item Hosti.

Hosti. in.§.qualiter deuitentur. Alberi. in rubri. C. de hæreti. nu. 5. l. ait prætor.§. si debitoré quæ in frau. credito.]

4 Inquisitor sine episcopo potest hæreticum in custodiam mittere, & illum vincire compedibus, catenis, vel manicis ferreis:quod pari iure fieri potest ab episcopo sine inquisitore: sed tamen alter sine altero nequit hæreticum damnare ad perpetuum vel temporalem carceré. [Clem. 1.§. 1. &.§. duro. &.§. sane. de hæreti.]

5 Cæterum nõ omnibus reis idem carcer assignandus est: nam leuius custodiri debet qui leuius deliquit. Vnde pro qualitate criminũ & personarum possunt iudices iubere, vt reus domum suã vel alterius, vel ciuitatem (vt plerunq; assolet) cum suburbijs, pro carcere habeat. Et pœnitentibus præcipere queunt, vt monasteria, hospitalia, vel domos religiosas pro carcere habitẽt, sub aliqua pœna in eos exequenda si inde fugerint. [l. diuus. de offi. præsi. l. 1.ff. de custo. reo. Ias. in l. si pecuniam.§.vlti. de condi. causa data. 3. instructio. Valdolitana cap. 10.]

6 In singulis prouincijs eligi debet aliqua domus, in qua habitent pœnitẽtes damnati ad perpetuum carcerem: & illic debent suis manibus victum quærere. Solet quoque permitti aliquibus eorum, vt per totam ciuitatem eleemosynam petant. Carcer autem mulierum separatus esse debet a carcere hominũ, quia periculosa est sexuum commistio. [3. instruct. Valdoli. c. 14. & quarta Toletana. c. 27. l. quoniam. C. de custo. reorum. Iacob. de Aluaro. & And. de Isernia. in .§. credentes. de statu. & consue. lib. feudo.]

7 Duo sunt constituendi cuiuscunq; carceris hæreticorum custodes, industrij, & fideles: vnus ab episcopo, alter ab inquisitoribus. Quilibet autem custodum habere potest ministrum idoneũ. Præterea, in vnoquoque conclaui esse debent duæ claues diuersæ, quarum singulas vnusquisq; custodũ habeat: quas possunt ministris suis committere, vt vinctis conferant necessaria. Nec potest conuenire inter episcopum & inquisitorem, vt vnus tantum sit custos carceris: quia hoc nõ satis tutum videtur, nec id lege illis permittitur, nec est eorũ causa vel fauore constitutũ. [Clem. 1.§. sane. de hęreti. & illic glo. Zenzili. & Bonifa.]

8 Hodie tamen vnus tantum custos carceris in vnaquaque prouincia ponitur, electus ab inquisitore generali, qui non debet ministrare vinctis alimenta: sed vir aliquis idoneus eligendus est ab inquisitoribus in id ministerium, vt 4. instructione Toletana cauetur: eum vulgo dispensatorem vocant. Custos autẽ carceris ac dispensator nihil vinctis tradere debent ex his rebus, quę illis mittuntur a consanguineis, vel domesticis, nisi prius cõsuluerint inquisitores: quẽadmodum decreto quodam senatus cõtinetur. [4. instru. Toleta. c. 26.]

9 Cum autem custos huius carceris plurimum possit vinctis nocere: prouidendum est solerter, vt viri boni ad hoc munus eligantur: est quippe horum officiũ, Aristotele authore, maxime reipublicę necessarium, & viri probi recusare illud solent: improbis vero non recte cõmittitur, qui custodiri magis debent, q̃ alios custodire: quis aũt custodiet malos custodes? [Aristo. lib. 6. politi. cap. 8.]

10 Custodes carceris coram episcopo & inquisitoribus iure iurando promittere debent, quod in custodiendis reis curam & solicitudinem fidelem adhibebũ: & quod neuter eorum alloquetur eos, nisi coram altero custode: & quod nil subtrahent ex alimentis, nec ex his rebus,

quæ

quæ vinctis deferuntur: quod etiam iurare debent ministri eorum. Vnde relinquitur, carcerem hæreticorum secretum esse debere, vt nullus cum eis colloquatur. Quod quidem vsque adeo necessarium est, vt vix erui possit veritas in his causis, nisi hoc diligenter fuerit seruatũ. & ita rebus ipsis quotidie perspicuum fit. [Cle. 1. §. porro. de hære.]

11 Recte igitur maiores nostri quibusdã instructionum capitulis decreuerunt, vt nullus officialium, nec ipsemet iudex, carcerem solus ingrediatur, nec loquatur cum vinctis, nisi coram altero ex officialibus, idque iussu inquisitorum antecedente: quod se ita seruaturos, omnes iurare tenentur: & vt nemo videat, nec alloquatur vinctos, præter eum, qui necessaria ministrat, qui eligendus est fidelis & probus, & iurare debet, se non reuelaturum secreta: qui etiam scrutandus est, ne mandata, vel epistolas vinctis afferat. Viri tamen religiosi debent interdum cum eis colloqui de rebus spiritualibus, vt conscientijs eorum cõsulant: sed hoc fieri debet mandato inquisitorum. [4. instructione Toletana. ca. 16. & 17. & instru. 3. Valdolitana cap. 5.]

12 Profecto miratus sum tot ante seculis, hæc expedire, præuidisse Platonem: is enim lib. 10. de legibus, de custodiendis illis, quos hæreticos esse putabat, legem huiusmodi tulit: Impij secretis carceribus mediterraneis coerceantur: & nullus cum ipsis ciuium colloquatur, præter aliquos viros, qui admonentes, ad salutem animæ colloquantur. Cibũ autem illis a iudicibus præfinitum serui afferant. hæc ille. Præsensit homo diuinus hoc ipsum valde expedire, quod & nos hodie vtilissimum esse, re ipsa cõpertum habemus. Magnum sane detrimentum (vt perhibent) sensit Portugalliæ regnum, propterea quod superioribus annis carcerem hæreticorum apertum habere tentauit: nam plurimi eorum fugerunt, & pauci comprehensorum veritatem confessi sunt.

13 Inquisitores autem bis singulis mensibus tenentur visitare vinctos, & ab eis sciscitari, an illis necessaria ministrentur, & an bene vel secus habeant. Sic Honorius ac Theodosius cõstituerunt, vt iudices omnibus dominicis diebus productos reos e custodia videãt & interrogent, ne his humanitas clausis per corruptos carcerum custodes negetur: victualem substantiam nõ habentibus faciant ministrari, libellis duobus, aut tribus diurnis, vel quot existimauerint, commentariensi decretis, quorum sumptibus proficiant alimoniæ pauperum. Inquisitorum quoque prudentiæ relinquitur, vt carcerem commodum vnicuique reo assignent, & vt prouideant, ne vincti inuicem colloquantur, nec simul plures in eodem cubiculo custodiantur: nisi forte aliquos cohabitare, vtile fore intellexerint. [l. 7. tit. 3. lib. 9. C. Theodosiani. 3. instructio. Valdolitana cap. 5.]

14 Carcer iure ciuili ad continendos & custodiendos homines, non ad puniẽdos habetur: ideoque eodem iure cautũ est, nequis liber homo ad vincula perpetua damnetur: neue intra septa carceris subtracti audientię longa tabe cõsumantur: quod innocentibus miserũ, noxijs non satis seuerum esse cognoscitur. [l. aut damnum. §. solent. & l. mãdatis. de pœnis. l. incredibile. C. eodem tit. l. 1. de custo. reo.]

15 Cæterum pontificio iure carcer non solum ad custodiam habetur, sed etiam ad pœnam. Nam cum sacri canones ecclesiastica mansuetudine mortis pœnam irrogare non queant, consequens est,

est, ne crimina sint impunita, vt pro grauioribus delictis pœnam perpetui carceris imponant: quæ quidem grauissima est, & morti comparatur. Et hæc inter alias hæreticorum pœnas iure pōtificio aduersus hæreticos ad ecclesiam redeuntes iustissime statuta est, clericis prius degradatis. [c. tuæ. de pœnis. c. quamuis. eo. tit. lib. 6. & l. omnes. C. de pœnis. c. pen. de hęre. c. 1. eodem tit. lib. 6. Brunus. lib. 5. de hęre. c. 12.]

16 Iulius Caius Cęsar astute olim cēsuit, eos, qui cum Catilina contra Romanā rempublicam cōiurationem fecerant, non esse occidendos, sed publicatis eorum pecunijs ipsos in vinculis per municipia perpetuo habendos: cuius sententiam caute Cicero exornans, verba quędam addidit, quæ perpetuo hęreticorum carceri non male quadrare vidētur. inquit enim: Intelligit Cęsar mortem a dijs immortalibus non esse supplicij causa constitutam, sed aut necessitate naturę, aut laborum & miseriarū quietem esse: itaque eam sapientes nunquam inuiti, fortes etiam sępe libenter appetiuerunt: vincula vero, & ea sempiterna, certe ad singularem pœnam nefarij sceleris inuenta sunt. [Sallust. in coniuratione Catilinę. Cic. in eundem Catili. orati. 4.]

17 Tametsi autem iure pontificio hi, qui post deprehensionem, ab hæresi ad fidem catholicam redeunt, condemnandi sunt ad perpetuum carcerem: quibusdam tamen instructionum capitulis rigor ille iuris temperatus est: nam qui sponte ad ecclesiam redeunt antequam sint accusati, non debent ad perpetuum carcerē damnari: sed neque illi, qui statim post capturam de se ipsis, atque de alijs, quos hæreticos esse sciunt, confessi fuerint integre veritatē: illis quoq; pœna perpetui carceris potest ab inquisitoribus condonari, qui puro corde redierint priusquam dicta testium publicata sint: quod episcoporum & inquisitorum arbitrio relinquitur. Qui vero post publicata testimonia redeunt, ac tunc demum confitentur, cum vident se esse conuictos, hi iure quam optimo pœna perpetui carceris coercendi sunt. [c. pen. §. 1. de hæreti. prima instructio. Hispalen. cap. 8. & cap. 11. cū seq.]

18 Si vxor propter hæresim dānata sit ad perpetuum carcerem, maritus eam illic alere non tenetur, si modo vera est Ioannis Lupi de hac re sentētia: quę quidē nonnullis rationibus prima fronte fulciri posse videtur: nam eo casu marita culpa sua indotata est, propter hæresim publicata dote: quo casu maritus non tenetur vxorem alere, vt fert multorum iuris peritorū opinio. Deinde vt vxor a viro petere alimenta queat; opus est, vt cum viro habitet atque laboret, eiq; seruiat, & in officio sit: quæ omnia facere nequit carcere inclusa. Sunt & alia pro illa opinatione argumenta debiliora, quæ sciens prętereo. [Lupus in rub. de donatione inter virum & vxorem. §. 64. l. vlti. C. ad velleia. Roma. consi. 517. Alex. in l. quod in vxorem. de nego. gestis. Lupus in. c. per vestras. §. 49. Bohe. decisio. 22. l. sicut patronus. de ope. liberto. & illic glos. Alex. consi. 133. lib. 4. Soci. consi. 286. lib. 2. Gratus consi. 57. lib. 1. Tiraquel. in prima l. connubia. nu. 26.]

19 Sed verior mihi videtur contraria sententia: quia iure naturali, diuino, gentiū, pontificio, & ciuili, vir alimenta debet vxori: præsertim si diues ille sit, & illa pauperrima: qualem vtrumque in proposita quæstione ponimus. Nulla autem lege vir ab ea obligatione liberatur propter vxoris hæresim, nisi forte ob eam causam diuortium petat: neque

no

nos de marita hæretica loquimur, sed de conuersa & pœnitente. Quid? quod vir vxorem etiam indotatam alere tenetur, iuxta veriorem & æquiorem sententiam, sicuti noster Leyua recte tradit. Inhumanum quidem est, vt vxori maritus deneget alimenta, quinimo crudele id esse censeo, & sceleratum etiam & nefarium. Postremo, vxori, mea quidem sententia, domus viri nonnunquam assignanda est pro perpetuo carcere: tum vt simul cum viro habitet, eique seruiat: tum etiam vt quos Deus coniūgit, non separet homo. [l. aduersus. C. de crimi. expila. hæredit. Authē. præterea. vnde vir & vxor. Chrysosto. in epist. ad Ephe. sermone. 20. Cuma. consi. 175. Alex. consi. 78. lib. 5. & consi. 26. lib. 6. Matt. de Affli. neapoli. decisio. 10. Couar. Leyua in lib. 4. decreta. parte. 2. cap. 7.]

20 Quamuis autem constitutione Bonifacij. viij. cōcessum sit inquisitoribus, vt simul cum episcopis possint minuere, vel commutare pœnam perpetui carceris: hodie tamen ad solum inquisitorem generalem hoc pertinet: quia etiam solus habitum publicæ pœnitentiæ tollere potest, quamuis pœnitens dānatus sit, vt in perpetuum eo vtatur. [c. vt cōmissi. §. nec nō. de hæreti. lib. 6. quinta instru. Hispalen. c. 7. & quarta Toletana cap. 9. l. acta. §. de amplianda. ff. de re iudi.]

21 Solet præterea pœna perpetui carceris post lapsum triennij plerumque remitti, si eo tempore vincti humiles & veri pœnitentes fuerint. Nam vt Iustinianus ait: ad mediocrem purgationem peccatorum, & ad virtutis augmētum, sufficit triennalis temporis testimoniū. Quod ipsum Plato de impijs pœnitentibus iam olim fere decreuit, excepto quod pro triennio quinquennium præfiniuit. Inquit enim lib. 10. de legibus: Impius, qui post quinquennium in carcere transactum, modestior factus fuerit: ille in posterum vna cum modestis habitet. [Authen. de Monachis. §. si vero. c. legem. 53. dist. c. si seruus. 54. dist. c. de viro. 12. q. 2. Alciat. lib. 2. præsumptio. cap. 7.]

22 Vbi autem pœnitenti imposita est pœna carceris irremissibilis, remitti solet post octo annos, benignitate sola id suadente: nam decennium saltem exigebatur iure ciuili, nisi ad aliam considerationem confugias. [l. in metallum. ff. de pœnis. l. hæreditatum computationi. ad leg. falcid.]

23 Si vero quispiam in carcerem fuerit coniectus propter suspicionem hæresis, & post aliquod tempus e custodia fugerit, de pœna eius distinguendum est. Nam si ruptis vinculis, aut foribus effractis fugerit, durius puniendus est: sin autem custodis negligentia euaserit, mitius coercebitur, vt Vlpianus censuit. Vulgo autem dici solet, fugiens e carcere pro confesso habetur, & crimen pro quo vinctus erat, fateri videtur: sed id iure communi mihi non probatur: legibus tamen regijs planius id ipsum constitutum est, meo quidē iudicio, seuere admodum. Quamobrem moribus receptū est, vt si honestior sit is, qui e carcere fugit, diligentius custodiatur, & puniatur durius propter fugam: si autem vilior sit, fustibus cędatur, & iterum causa eius tractetur, nec fateri crimen propter fugam censeatur. Quod si cōprehendi non possit, tunc procedatur contra illum, tanquam contra confessum: & in crimine hęresis tanquam cō tra contumacem & impœnitentem. [l. 1. de effracto. & expilato. l. in eos. de custo. reo. regia. l. 13. tit. 29. parte. 7. Bal. in c. cū dilectus. de ordi. cognit. Cuma

P consil.

consil. 105. Zanchi. cap. 10. Feli. in c. nullus. de præsumptio. Igneus in l. 3. §. subuenitur. & in l. lege. ad Sillani. Ripa. in l. admonendi. de iureiuran. nu. 170. Bohe. decisio. 215.]

24 Verum ille, qui damnatus erat ad perpetuum carcerem, & ab eo fugit, hoc ipso relapsus habetur, & omnis audientia est illi deneganda: quia, vt aiunt, videtur ficte conuersus, & simulate confessus, & in errorem pristinum recidisse. Hæc est multorum opinio meo iudicio crudelis & falsa, & quæ nullo iure, aut vrgente ratione probari potest: eam tamen sequuntur Archidiaconus, Dominicus, & ingens agmen. [Archi. Ioan. And. Domini. & Anchara. in c. vt cōmissi. §. necnon. de hære. lib. 6. Ioan. de Ana. & Feli. in c. pe. eodem tit. lib. 6. Squillacen. de fide catho. c. 27. glo. in l. 1. tit. 26. parte. 7. Arelata. de hære. notabi. 5.]

25 Ego vero ab illorum opinatione vehementer dissentio: quia is, qui e carcere fugit, impœnitens est, non relapsus: ideoque si pœnitere velit, audiendus & recipiendus est. Quippe relapsus non est, nisi qui iterum in hæresim labitur: quod vel ex ipso relapsi nomine quiuis facile intelliget. Ille autem qui fugit, nullam hæresim fuga ipsa committit: nec iudices præsumere, aut fingere debent quempiam esse relapsum, quem lex nominatim relapsum esse nō dicit. Itaq; quamdiu ille in fuga fuerit, & iniunctæ pœnitentiæ non satisfecerit, cōdemnari poterit, tāquam impœnitens: si vero vel ipse redierit, vel comprehensus fuerit, & paratus sit ecclesiæ satisfacere, tunc maiore pœnitentia coercendus propter fugam, sed tamen ecclesiæ gremio benigne excipiendus est. [l. aut damnum. §. quisquis. ff. de pœnis.]

26 Non solum is, qui iniuste damnatus est, potest e carcere licite fugere, sed etiā ille, qui ad mortis pœnam iuste condēnatur a iudice: quia nemo tenetur id facere, ex quo mors consequatur: quod faceret vinctus, si maneret in carcere, cum fugere posset: tametsi aliud longa & eleganti disputatione defendat Socrates apud Platonem in Critone, non tamen debet resistere iudici iuste sententiam exequenti. Et hæc est recepta sententia theologorum, vt Almainus testatur. [vterque Thomas. 2. 2 quæst. 69. Archid. in c. cum homo. 23. q. 5. Ancha. & Imol. in Clem. pastoralis. de re iudi. Almainus tracta. de suprema potestate laica quæst. 3. c. 1. Driedo lib. 1. de libertate christiana. pag. 226. Couar. lib. 1. varia. resolu. cap. 2.]

27 Plusculum dubitationis habet, an liceat ei, qui iuste morte affici potest, ruptis vinculis, & foribus carceris effractis fugere. Multi enim consentiunt, id nullo pacto licere: quia iudici quodammodo resisteret in his, in quibus habet potestatem: & iniuriam illi atque reipub. faceret, publicam custodiam violando. Nam quemadmodum licitum est, per alienum agrum transire sine iniuria vel damno domini: non tamen licet sepē illius, vt quispiam agrum ingrediatur, demoliri: sic vincto licitum est e carcere fugere, sed non licet illi vincula rumpere, aut fores effringere: quę sententia probabilis est, & plures habet authores. [Henri. Ganda. quolib. 9. arti. 25. Ioa. Maio. in lib. 4. sent. distin. 15. quæst. 22. Siluester in summa, verbo, fugere. Almainus prænotato cap. 1. Couar. eodem cap. 2.]

28 Caietanus tamen contrariam opinionē tuetur, dicens vincula frangere aliud esse, quam resistere aut pugnare: nec magis facere iniuriam iudici, aut reipub. illum qui ruptis vinculis euasit, quam cum,

eum, qui damnatus ad bestias, occiso leone fugit. Nec veram esse suprascriptam similitudinem: quia in diruptione sepis agitur de damno dñi: hic autem non est quæstio de damno rupti carceris, sed utrum hæc fractio redigatur ad fugam, vel potius ad repugnantiam. Hæc ille subtilius iudicio meo, quam verius: quia multa absurda, & reipub. noxia ex hac opinatione sequerentur, quę facile quiuis intelligere poterit.[Vide Angel. in summa, verbo, fugere. Bohe. decis. 215. Dom. Soto. lib. 5. de iusti. & iure quęst. 6. arti. 4.]

29 Illud autē animaduertendum est, presbyteros non esse in carcerem conijciendos, nisi aduersus eos duo vel tres testes dixerint testimonium: quia nec accusatio contra illos est recipienda nisi sub duobus, aut tribus testibus, vt Paulus Apostolus inquit: & diuus Thomas ius illud singulare esse ait, in honorē presbyterorum. [1. Timo. 5. & inibi Thomas. c. accusatio. 2. q. 7.]

30 Iis autem qui sunt carcere clausi, copia confessarij facienda nō est, excepto, si plene iudicibus hęreses confessi fuerint, aut in extremum vitæ discrimen venerint. Tunc enim absoluendi a confessario, & ab inquisitoribus reconciliādi sunt ecclesiæ, & in loco sacro secreto sepeliendi, donec sententia publice proferatur, & ita in Hispania vtimur: in Italia vero facilius datur vinctis copia confessarij.

31 Vtrum damnati ad perpetuum carcerem testamentum facere possint. Multi quidem id negant: sed contraria sententia mihi magis probatur: quia non est ille seruus pœnæ, sed agit illic pœnitentiam: nec iure aliquo cautum est, vt testamentum facere nequeat. [Abbas in c. tuę. de pęnis. Bal. in l. 1. C. de sacrosan. eccle. Bertrandus consi. 194. lib. 1.]

De defensionibus reorum Titulus XVII.

SVMMARIVM.

1 *Defensio quid sit, & quomodo hæreticis pertinacibus denegetur.*

2 *Defensio prima & potissima reorum innocentium, qualis sit.*

3 *Innocens constantissime negare debet obiecta crimina.*

4 *Veritatis & innocentiæ vis.*

5 *Negare tantum obiecta crimina, quare innocentibus non sit defensio sufficiens.*

6 *Defensio optima quæ sit.*

7 *Reus negans factum, quo pacto id probare queat.*

8 *Reus, si pluribus & melioribus testibus probet, se nihil eorum fecisse, aut dixisse eo loco & tempore, quo crimen commisisse accusatur, absolui debet.*

9 *Defensio etiā magna est testes refutare.*

10 *Defensiones aliæ, quibus rei omnino excusantur.*

11 *Excipere ea, quæ exceptione non indigent, cur iurisperiti nonnunquam soleant.*

12 *Hæresis a furioso dicta impunita cur esse debeat.*

13 *Hæretici qui in furorē incidit, quomodo peragenda sit causa.*

14 *Infantes, si quid impium dicant, cur puniendi non sint.*

15 *Senex decrepitæ ætatis, qui suę mentis compotes non fuerint, eodem in loco atque infantes & dementes habendi sunt.*

16 *Dormientes eodem in numero reponendi sunt cum infantibus & dementibus.*

 17 *Ebrietas,*

57 Consan-

57 *Consanguinei reorum, vtrum defensiones allegare possint, & ad earum probationem admitti.*

58 *Probare probitatem suam, & actus religionis ab eis factos, contrarios erroribus obiectis, reis quid utilitatis afferat.*

De defensionibus reorum.

1 HAERETICIS pertinacibus omnis defensio denegata est: rei tamē nondum plene conuicti iustis defensionib⁹ vti possunt: nec enim defensionis facultas vlli vnquam prohibenda est. Vt autem Aristoteles lib. rhetori. ad Alexandrum cap. 4. ait: Defensio est delictorum & iniuriarū, quæ vel in accusationem, vel in suspicionē venerint, dissolutio. [l. defensionis. C. de iure fisci lib. 10.]

2 Prima reorum Innocentium, eademq; potissima defensio est, negare crimina falso illis obiecta. Vt enim Fabius lib. 3. c. 8. inquit, Longe fortissima tuendi se ratio est, si quod obijciatur, negari potest: nam accusatore non probante, reus & si nihil præstiterit, absoluendus est: vt habet iuris regula vulgaris & peruagata. [l. qui accusare. C. de edendo. l. actor. de probatio.]

3 Innocens vero constantissime negare debet obiecta crimina, ne se ipsum iniuste condemnet, & falsum pro testimonio dicat. Nam & si præceptum diuinum sit, Falsum testimonium nō dices aduersus proximum tuum: non ideo tamen si aduersus seipsum quisquam falsum testimonium dixerit, ab hoc se putauerit crimine alienum: quia regulam diligendi proximum a semetipso accepit: quoniam quidem scriptum est, Diliges proximum tuum sicut te ipsum. & cætera, quæ diuus Augustinus persecutus est. [lib. 1. de ciuit. Dei. cap. 20. c. si non licet. 23. q. 5.]

4 Constantem eum efficient innocentia & veritas: Iustus enim quasi leo confidens absq; terrore erit, vt inquit in prouerbijs Sapiens. Et Cicero pro Milone: Magna vis est conscientiæ, iudices, & magna in vtranque partem: vt neq; timeant, qui nihil commiserint: & pœnam semper ante oculos versari putēt, qui peccauerint. Et in oratione pro Cœlio: O magna vis veritatis, quæ contra hominum ingenia, calliditatem, solertiam, contraq; fictas omnium insidias, facile se per se ipsā defendat. Et Aeneas Siluius, quadam in epistola: Nihil est mendacio instabilius, nihil veritate cōstantius. Et Plautus: Quæ nō deliquit, decet audacem esse & confidenter pro se, & proterue loqui.

5 Verum & nocentes, & improbi manifesta etiam crimina persæpe inficiari solent: vnde illud Demosthenis oratione de falsa legatione: Scitis vtiquē hoc, ex quo nati sunt homines, & iudicia exercentur, neminem vnquam, qui crimen fateretur esse condemnatum: sed frontē perfricant, negant, mentiuntur, causas comminiscuntur, omnia faciunt, ne pœnas luant. Alijs ergo defensionibus opus est vt ab improbis testibus tuta sit innocentia.

6 Ea igitur defensio erit optima, si reus probare poterit, se nihil eorum, de quibus accusatur, dixisse, aut commisisse. Quod & Aristoteles docuit, lib. rhetori. ad Alexandrum, cap. 4. dicens: Defendendi species tribus præceptis constat. Aut enim defensori ostendendum est, se nihil eorum, quorum accusatur, patra-

patrauisse: aut si cogatur fateri, & cætera. Et Fabius loco prænotato: Longe fortissima tuendi se ratio est, si quod obijcitur negari potest: proxima, si non, id quod obijcitur, factum esse dicitur.

7 Sed quia valde difficile est, ne dicam impossibile, id probare directo: cũ negatis factum nulla sit directa probatio, quia quod non est, non habet causas cognitionis & probationis, id est, non potest aliquo sensu cognosci, nec testis potest reddere causam per aliquẽ sensum corporeum, qua bene concludat, se id nosse: necesse est, vt tempus & locus perpetrati criminis assignetur, quo reus probare queat, se ab eo loco per id tempus abfuisse: id enim causas habet cognitas, & quæ facile probari possunt, vt rectissime docuit Alfonsus Tostadus in 2. parte defensorij. [c. 77. c. quoniam contra. de probat. c. bonæ. de electio. l. optimam. C. de contrahen. stipulatio. c. ex tenore. de testib.]

8 Reus ergo absoluendus est, cum probauerit pluribus testibus & melioribus, quod eo loco & tempore, nihil eorum ab eo dictũ est, aut factum, de quibus testes accusatoris testimoniũ dixerint: addita ratione, quia id nec dici, nec fieri potuit, quin ipsi testes audissẽt, aut vidissent. [Decius consil. 94. Ripa. in l. in illa. ff. de verbo. obligat. Feli. in c. tertio loco. de probat. Ruinus cõsi. 145. lib. 5. Decius in l. 1. C. de bo. posse. secun. tabu.]

9 Magna item defensio erit, si reus testes refutauerit: nam si probare potuerit, accusatoris testes inimicos esse, aut ab inimicis pecunia subornatos, aut contra reum coniurasse, nulla eis fides habenda est. [c. per tuas. de simo. c. in fidei fauorem. de hæreti. lib. 6.]

10 Sunt & aliæ reorum defensiones, quibus omnino excusantur, de quibus ciuis meus Seneca prudenter, vt solet, inquit: Multa quamuis non excipiantur, intelliguntur: scriptum legis angustũ, legis interpretatio diffusa est; quædam tam manifesta sunt, vt nullam exceptionem desiderent. Quid interest lege excipere, ne fraudi sit ei, qui per insaniam patrem pulsauerit? cum illi non supplicio, sed remedio opus sit, & cætera. [de clamat. 4. & controuersia. 27.]

11 Sed quamuis hæc ita sint, iure cõsulti tamen, dubitationis tollendæ gratia, hæc eadem excipere solent. Cũ autẽ hæresis crimen sit magnum, quod errore intellectus, & pertinacia volũtatis perficitur: vbi hæc desunt, nec hæresis erit: peccata enim omnia, nisi volũtaria sint, peccata dici non possunt: quamobrem neque punienda sunt. [c. 1. cum seq. 15. quæst. 1. l. fœdissimam. C. ad leg. Iuli. de adulte.]

12 Hinc est, quod hæresis a furioso dicta, impunita esse debet: idemque erit, si ab insano, amẽte, fanatico, & furijs seu dæmonibus agitato, dicatur. ij enim omnes & id genus alij, nec errorem intellectus habent, nec pertinaciã voluntatis. [l. diuus. ff. de offi. præsi. l. vlti. ff. de administra. tuto. c. aliquos. cũ seq. 15. q. 1. l. infans. ff. de sicarijs. Tiraquel. de pœnis. causa. 2.]

13 Quid si hæreticus incidat in furorẽ? causa quidem bonorum peragi poterit, aut curatore bonis dato, aut certe vocatis eius hæredibus, ipse tamen custodiẽdus est, donec ad sanam mentẽ redeat: nec damnari potest ante quam in furore moriatur: quia forte prius resipiscet, & ecclesiæ reconciliabitur. [l. patre furioso. ff. de his qui sui vel ali. iuris sunt. Bal. Alex. & cæteri in l. furiosum. C. qui testamen. face. possunt. Tiraquel. de pœnis, causa. 3.]

14 Infans quoque si quid impiũ dixerit, punien-

puniendus non est: quia ea ætas, quæ dicit, non intelligit. Et infantes innocentia cõsilij tuetur. [l. 1. C. de falsa mone. l. infans. ff. ad leg. Corne. de sica.]

15 Idem iuris est, in senibus ætatis decrepitæ, qui suæ mentis nõ fuerint compotes: hos enim Plato lib. 9. de leg. furiosis & infantibus sapienter exæquat: senes quippe desipiunt, cum debilitate nimia confecti sunt, vt Cassiodorus tradit libro de anima. Aliud statuendũ est, cum senex integrum habet iudiciũ, qualis ille fuisse videtur, cuius Menochius meminit consi. 82. nam duo medici testificati sunt, se nõ habere illum pro insano, neque pro stulto, vt ibidem retulit. nu. 231.

16 Eadem & in dormiente dicimus: nec id superuacaneũ est: nam persæpe multi dormientes, non solũ loqui, sed ambulare etiam, aliaque facere visi sunt: quod illis euenire solet, quorum sensus exteriores somno ligati sunt, interiores liberi atque soluti. [Clem. 1. de homici. l. 1. §. adipiscimur. ff. de acqui. posse. l. 1. ff. de autho. tuto. Aristo. lib. 5. de genera. cap. 1. Albertus in com. lib. de somno & vigilia. Barto. Sybilla in speculo peregri. quæst. primæ decadis cap. 8. quæst. 2. Pet. Crinitus lib. 11. cap. vlt. in l. 3. §. hoc autem. ff. ad Sillania. Alberti. de assertio. catho. quæst. 36. Tiraquel. de pœnis. causa. 5.]

17 Ebrietas quoque ab hæresi excusare potest, tunc scilicet, cum omnino mente priuauit: nesciunt enim ebrij quid loquantur, qui nimio vino indulgent, & sepulti iacent: ideoque qui per vinũ delinquũt, ij apud sapientes iudices, venia donantur. [c. sane. c. inebriauerũt. 15. q. 1. vide Athenæum lib. 10. cap. 15.]

18 Qui refert aliorum hæreses, nisi dolo malo id faciat, puniendus non est: dolus autem nõ præsumitur, excepto si ex circunstantijs aliud sit verisimile. Vidi ego multos suspectos homines, qui testibus conuicti, illud in ore habebant: Referendo diximus, nõ affirmando: sed nihil eis profuit istud perfugium. [l. qui iniuriæ. ff. de furtis. l. obligationum substantia. ff. de obligat. & actio.]

19 Nec is, qui lapsu linguæ aliquid hæreticum dixerit, hæreticus censendus est, præsertim cum se incontinenti correxerit: nec enim lubricũ linguæ ad pœnam facile trahendum est: quia vt ecclesiasticus inquit: Est qui labitur lingua sua, sed non ex animo. Et vt ait Augustinus: Ream linguam nõ facit, nisi rea mens. [l. famosi. ff. ad l. Iuli. maiesta. l. Stichus imo Pamphilus. ff. de manu. testamen. l. si ita scriptum. de hæredi. institu. c. homines. 22. q. 2. ecclesiastici. 19.]

20 Is etiam hæreticus non est, qui errat sine pertinacia cõtra aliquam veritatem catholicæ fidei, quam explicite scire nõ tenebatur: & eo magis, si ab aliquo deceptus fuit, cui credere tenebatur. [c. dixit Apostolus. 24. quæst. 3.]

21 Nimia quoque rusticitas excusare potest ab hæresi, etiam si in ijs rusticus erret, in quibus nulla esset prudentiũ defensio. Aliud erit seruandum in rusticis sagacibus, qui ingenio valent, & in eis, de quibus diuus Gregorius inquit: Multos obtusi sensus homines cernimus, & tamen eos in malis actibus astutos videmus, propheta quoque testante, qui ait, Sapientes sunt, vt faciant mala: bene autẽ facere nesciũt. [Grego. lib. 14. in Iob. cap. 27. glo. recepta cõmuniter in l. Athletæ. §. de rusticis. ff. de excusatio. tuto.]

22 Iocus autem & facetia efficere nonnũquam possunt, vt dicterium aliquod impie sonans, ne sit hæreticum, defendi queat. Videlicet, cũ repente, celeriter, incon-

inconsulto, & ex occasione, ac fine deliberatione dictũ fuerit: nec id aliam ob causam, nisi vt qui illud dixerit, facetus esse videatur, præsertim cum suspectus non erat insulsus & ineptus ille. [l. obligationum substantia. ff. de obligat. & actio.]

23 Sed & si hæreticus non sit is, qui talia temere effutiuit: puniendus tamen est, vt maledicus, & temerarius. Pessimi enim exempli res est, cum diuis aut rebus diuinis iocari. Quamobrem suspectus quidem efficitur, qui dicteria impia per iocũ dixerit, vt recte tradit Gerson, addito versiculo memorabili.

Non patitur ludum fama, fides, oculus.

Quod si ludus noxius & perniciosus in re punitur: si merito vituperatur ab omnibus iocandi genus intempestiuum, illiberale, petulans, & obscœnum: multo maiore vituperatione & punitione dignum est iocãdi genus irreligiosum, contumeliosum, flagitiosum, impium & hæreticum. [Gerson parte. 2. tractatu vlti. l. nam lusus. ff. ad leg. Aquili. l. in furti. §. vlti. ff. de furtis. Cicero lib. 1. offi. Fabius lib. 6. cap. 4. Gellius lib. 4. cap. vlt. Chrysost. in epist. ad Ephe. serm. 17. & in posteriore ad Corin. homil. 2. & in cap. Matth. 2. homil. 6.]

24 Laertius lib. 2. Stilponem, aiunt, maxime facetum, dixisse, Mineruam non esse Deum. Qua ex re cum in arium pagum pertractus fuisset, nihil inficiatũ, ferunt, imo recte se locutum asseruisse: non enim Deum esse, sed deam: Deos quippe mares esse. Areopagitas tamen nihilo placatiores factos, iussisse continuo ipsum vrbe excedere: quo etiam tempore Theodorũ iurgio dixisse; Vnde hoc nouerat Stilpo? num amota palla ipsam inspexerat?

25 Diuus Augustinus peccata omnia in tres classes distribuit. Alia, inquit, sunt peccata infirmitatis, alia imperitię, alia malitiæ. infirmitas contraria est virtuti: imperitia sapientiæ: malitia bonitati. Peccata malitiæ defendi nõ possunt: de errore & ignorantia alibi dixero. Superest, vt de peccatis infirmitatis aliqua perstringamus. [Augusti. lib. 83. quæstionum, quest. 26.]

26 Pueri & impuberes vix hæretici esse possunt, nisi forte malitia eorum ætatis defectum suppleat. Fragile enim & infirmum est eorum consilium, & errare facile queunt: præsertim cum seducti fuerint a parentibus suis. Et quamuis perfecti hæretici esse credantur, mitius tamen puniendi sunt: & miseratio ætatis ad mediocrem pœnam iudicem deducere debet. [l. 1. l. auxilium. §. in delictis. ff. de mino. c. dixit Apostolus. 24. q. 3. Tiraquel. de pœnis. causa. 7.]

27 Senes quoque, qui summa senectute confecti, ad ingenium puerorum redierunt, in eadẽ causa sunt: rursus namque puer est quisquis consenuit. Et eo magis, cum simplicitas coniuncta est cum senectute. [c. tanta nequitia. 86. dist. l. si quis ingrauescente. §. ignoscitur. ff. ad Sillania. Clemens Alexandrinus lib. 6. stromatum. Tiraquel. de pœnis, causa. 8.]

28 Mulieres ferme vt pueri, leuis sententiæ sunt: facilius ergo excusari possunt, & mitius puniri debent, quam viri: & ignorantia defendi solent, in iis præcipue, quæ explicata fide scire non tenebantur: in cæteris enim excusationem non habent. Quinimo Lutheranorum vxores & filiæ pudicitiam, vt audio, cum religione abiecerunt: nam sublato pudore sacræ confessionis, omnes se re impudicæ pariter & impiæ factæ sunt. [c. indignantur. 32. quæst. 6. l. quisquis. §. ad filias. C. ad leg. Iuli. maiesta. l. 2. in fine. ff. de iure fisci. Tiraquel.

raquel. de pœnis.causa. 9.]

29 Qui autem vi coacti sunt manus imponere sacrificijs idolorum, aut simile quippiam facere, ij proculdubio hæretici non sunt: principium enim extrinsecus est adhibitum, neque aliquid adiumenti attulerunt ij, qui coacti sunt. Quamobrem in cōcilio Ancyrano decreuerunt patres, vt hi ad communionem admitterentur. [c. 3. l. fœdissimā. C. ad leg. Iul. de adulte. c. sacris. de his quæ vi met. ve causa fiunt. c. presbyteros. 50. distin.

30 Sed cum aliquis metu mortis, vel alterius mali, impium quippiam dicit, aut facit, is quidem puniendus est pro modo culpæ, sed mitius. Nam & si id facere noluisset, maluit tamen facere, quā talia pati: & in ipso positum fuit principium commouendarū partium, quas actibus eiusmodi perficiendis quasi instrumenta adhibuit: itaque voluntarius fecit. [3. ethi. cap. 1. l. si mulier. §. si metu. ff. quod met. causa. l. si patre cogē te. ff. de ritu nuptia. c. merito. 15 q. 1. Cyprianus epistola secunda lib. 1. Augus. super lib. nume. quæst. 24. Tho. 1. 2. quæst. 6. Tiraquel. de pœnis, causa. 36.]

31 Nec metus mortis excusare potest eū, qui fidem catholicam abnegauit. Sunt enim quædam (vt Aristoteles ait) partim ita fœda, partim ita flagitiosa, nemo vt ad ea impelli iure possit, potiusque oppetenda mors est grauissimis toleratis cruciatibus: & vt præclare inquit Cicero, præter culpam ac peccatū, homini accidere nil potest, quod sit horribile aut pertimescēdum. [3. ethi. cap. 1. Cicero lib. 5. familiarium, epistola vltima.]

32 Maximum esse scelus istius impietatis, palam est, Inquit enim Saluator noster: Nolite timere eos, qui occidūt corpus, animam autem non possunt occidere. Et paulo post: Qui negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo, qui in cælis est. Et per Esa. dicit Dñs: Nolite timere opprobriū hominū, & blasphemias eorū ne metuatis: ego ego ipse consolabor vos. Quis tu vt timeres ab homine mortali, & oblitus es Domini factoris tui? Et Paulus ait: Si negauerimus, & ille negabit nos. Et Origenes: Qui denegat fidem in persecutionis tempore, omnia euacuauit, nudus repente & inanis effectus est, & omnes iustitiæ eius, quas fecit, non commemorabuntur. [Matth. 10. Lucæ. 12. Esai. 51. 2. Timo. 2. Origenes in lib. iudicum. homil. 7. c. non solum. 11. quæst. 3.]

33 Non omnium, qui metu deficiunt, par culpa est, nec eadem pœna eorum esse debet. Aliter enim peccant sapientes, & graues viri, aliter qui medio officio tenentur, aliter humiliores & fragiliores homines: nec exigitur eadem virtus in his, atque in illis. Nec enim ad virtutes heroicas perinde tenentur fragiliores atque perfectiores. Itaque grauius delinquunt principes, episcopi, clerici, monachi, nobiles, theologi, philosophi, sapientes, & fortes, quam plebei, mulieres & reliqui. Seuerius ergo puniri debent. [c. Lotharius. 31. q. 2. c. eos quos. de cons. dist. 4. c. hoc ipsum. 33. q. 2. l. si quid venditor. ff. de ædili. edicto. l. isti quidem. quod met. causa. c. nequis. 22. q. Salomon in l. 1. ff. de leg.]

34 Plurimum refert, vtrum quispiam deficiat metu mortis & tormentorum, an timore infamiæ, vel exilij, vel etiā minoris mali. Nunquid eadem est causa eius, inquit Ambrosius, qui sponte negat, & eius quem tormenta inclinauerunt ad sacrilegium? Nunquid Christus ipse Athletas suos, quos viderit grauibus

paulisper cessisse supplicijs, sine venia patietur permanere? veniæ quidem tūc locus est, cum ea quis facit, quæ nō sunt facienda, ijs impulsus omnibus, quæ & humanam naturam longe multumq; superant, & nemo possit sustinere. Et hæc Aristotelis, Cypriani, & sapientium omnium sententia est. [3. ethi. cap. 1. Cyprianus sermone de lapsis. c. potest fieri. de pœniten. distin. 1. c. cū dilectus. de his quæ vi. met. ve cau. fiunt.]

35 Sed inter hæresim & alia crimina hoc interest, quod ea metu commissa, nihilo minus perfecta sunt: hæresis vero non ante perficitur, quam pertinax cōsensus accedat. Nec enim hæresis in dictis aut factis, sed in intellectu & voluntate consistit: atqui cætera potest homo nolens, credere vero non nisi volens. Vnde fieri potest, vt aliquis victus supplicijs, sermone neget Deum, & corde adoret. Et vt inquit Cyprianus libro de duplici martyrio: Cū tyrānus dicit, abnega Christum, & immola Ioui, & esto amicus noster, aut morere: sępe lingua negat, corde reclamante: & manus adolet thus, cū animus intus adoret Christū. Quamquam hoc quoque grauissimū est crimē: tamen aliquam impietatis culpam eleuat humanæ naturæ imbecillitas. [c. potest fieri. de pœniten. dist. 1.]

36 Quinimo qui tali metu lapsus est, & corde nō dicessit a fide catholica, is nec hæreticus fuit, nec hæreticorum pœnis affici debet. [Cyprianus lib. de duplici martyrio. Ambrosius li. 1. de pœniten. cap. 3. Alex. Ales. 1. parte, quæst. 183. Alberti. in rubri. de hæreti. lib. 6. quęst. 13. Brunus lib. 1. de hæreti. cap. 4.]

37 Sed vt verisimile sit, quod is non consensit, nec hæreticus, nec apostata fuit: opus est, vt doleat, & metu cessante statī redeat, agatque pœnitentiam. Nā si diu tacuit, & non reclamauit, vtique cōsensisse ac ratum habuisse videbitur. [5. ethi. cap. 1. concilio Ancyrano, cap. 3. l. 2. C. de his quæ vi metusue causa gesta sunt. Salomo. in l. 1. ff. de legibus.]

38 Circa eos vero, qui post lapsum confestim redeunt, aliquid humanitatis debet ostendi, & benigne recipiendi sunt: quēadmodum a sanctis patribus identidē decretum & vsitatū est. Nam vt inquit Lactantius lib. 5. diuina. institutio. cap. 13. Multo firmior est fides, quā reponit pœnitentia. [concilio Niceno can. 11. Arelatēsi. cap. 11. Ancyrano c. 6. Cypria. sermone de lapsis, Nicepho. lib. 6. ecclesiast. hist. cap. 2. & . 5.]

39 Obiter autem admonere volui, martyrium non esse temere appetendum. ait enim redemptor noster: Cum persequētur vos in ciuitate ista, fugite in aliam. Quod exemplo quoque docuit, cum se abscondit a Iudęis, & abijt in regionem iuxta desertum in ciuitate Ephrem, vt est apud Ioannem cap. 11. vbi Theophilactus inquit: In cōdemnationem Iudęorum secedit Dominus: interim & nos docens, ne nos temere periculis ingeramus etiam pro pietate: sed stemus quidē fortiter deprehensi, non deprehensi autē ne in voluntarium periculum propter incertum euentum irruamus. Et Eusebius li. 4. ecclesiast. hist. cap. 15. memorans, Cointhum quendā, natione Phrygen, bestias cęteraque tormēta sponte lacessisse, ac tandē fracto animo defecisse: Quæ res, inquit, eū ad martyriū procacia potius & temeritate, quam deuotione prosiluisse declarat: ipse namque se iudicijs ingesserat. Itaque victus exemplum euidens omnibus dedit, cautius in rebus talibus & circunspectius agendum: quia non temeritas, sed fides & modestia coronatur. [Matth. 10. Nazanzenus in vita Basilij. Ambro. lib. 1. offi. cap. 37. Chrysosto. in episto. ad Hebr.

Hebr.homil. 5.&ad populum Anthio. homil. 67.Clemens Alexan.lib.4.stromatum. Sozome. lib. 6. tripartitæ,cap. 22. Nicepho. lib. 10. histo. eccl. c. 16. Theophyla. in Matth. c. 10. & in Lucã. c. 22.]

40 Excipitur tamen episcopus ab ea regula: nam fugere non debet, si eius fuga nocitura sit ecclesiæ,ne mercenarius potius, quam bonus pastor esse videatur: sicuti diuus Augustinus ad Honoratum scripsit. Et Ambrosius cum a Iustina Arriana, Valentiniani matre, de ecclesia iuberetur exire: Ego,inquit, sponte hoc non agam, ne lupis ouium septa contradere videar, atque blasphemantibus Deum: hic si placet, occide, hoc loco mortem prona voluntate suscipiam.Author Paulus diaconus li. 12. rerum Romanarum. Quod si nihil sit profuturus,& episcopus ipse fugere potest. Nec moueat quenquam,quod fuga timidi hominis esse putetur: nã & Paulus ille, qui certus erat, quia nec mors, nec vita,nec angeli,nec principatus,nec virtutes, nec alia creatura, poterat eum separare a charitate Dei,ille inquã Paulus, Athleta Christi fortissimus, modo per fenestram,modo per murũ fugiens, e manibus tyrannorum euasit. Fugit & Athanasius, fugerunt & alij multi sanctissimi,constantissimi & sapientissimi viri: pudendo Tertulliani errore,libro, de fuga in persecutione. [Ioan. 10.August. epist. 180. ad Roma. 8. posteriore ad Corin.c. 11.act.9.c.pœn.& fin.7. quæstio. 1. Thom. 2. 2. quæst. 124.]

41 Sed iam ad propositum reuertamur. Qui magna animi perturbatione cõmotus aliquid hęreticum dixerit,is proculdubio hæreticus non est: nisi ea forte concurrant,quibus perficitur hęresis. Sunt autem perturbationes, vt ait Cicero, turbidi animorum, concitatique motus, auersi a ratione, inimici mentis vitæque tranquillę,vel sunt commotiones animi, quæ rem consilio & rationẽ videre non sinunt.

42 Omnibus ex animi perturbationibus, vt inquit Cicero,nulla vehementior est, quam amor:addit Gerson.Nulla violentior nulla rapacior, nulla denique minus sinens animã sui iuris esse. Diotima quoque apud Platonem, magnum dæmonem vocabat amorem: & Hieronymus lib. 1. aduersus Iouinianum scribit: Amor formæ rationis obliuio est, & insaniæ proximus, fœdum minimeq; conueniens animo sospiti vitium: turbat consilia, altos & generosos spiritus frangit: a magnis cogitationibus ad humillimas trahit, querulos, iracundos, temerarios, dure imperiosos, seruiliter blandos, omnibus inutiles facit. Hæc ille. Amor igitur præsertim improbus, & furor est & insania. [Gerson sermone de sancto Bernardo. §. vlti. & inibi interpretes instit.de successio.sublatis.]

43 Itaque si furore amoris aliquis perturbatus, offensione scilicet,aut zelotypia, vel desperatione,verba dixerit hęretica, defendi nonnunquam poterit, ne hæreticus esse credatur. Nam & zelotypia, vt ait Chrysostomus, violentissimus affectus est:& qui talia dixit,velut ebrius, non vt hęreticus puniẽdus est.[Chryso. in cap. Matth. 1. homil. 4. Tiraquel.de pœnis causa. 4.]

44 Idemq; erit, si quispiam amore nimio insaniens, amicæ imaginem adoraret, aut aliqua verba emiserit, quæ idololatriam sonent. Est enim hoc eius,qui vehementer amat, vt horreat metuatque: deinde inspiciens dilectam,vt eam tanquam Deum colat, & nisi vereretur insanię crimen,sacra amatę nõ aliter,quã Dei statuę faceret,quemadmodũ elegan ter Plato diuinus tradit in Phædro.

45 Sed notanda distinctio est,quam Aristoteles posuit lib. 2. magnorum moralium cap. 6. Incontinentiæ, inquit, binæ sunt species:vna quidem protumpens,& improuisa, & confestim proueniens: veluti cum speciosam mulieré viderimus, & confestim afficiamur, & ab affectu erumpit impulsus ad aliquid perpetrandum,quod fortasse non expediat. Altera vero velut quædam imbecillitas, quæ cum ratione auertente insurgit. Prior igitur non admodum sub reprehensionem cadere videtur, quandoquidem etiam virtutis studiosis potest euenire, callidis & ingeniosis: secunda autem frigidis & melancholicis: tales nimirum reprehendendi. Ex hac igitur sententia, illi nonnullam defensionem habent, qui amore obcæcati sine deliberatione delinquunt: hi vero nullam, qui amoris prætextu aliquid præmeditatum committunt. ac de his quidem Propertius ait:

Non semper placidus periuros ridet amãtes Iupiter. Et Plautus in aulularia.

. . *nimis vile est vinum,atque amor: Si ebrio, atque amanti impune facere quod lubeat, licet.*

46 Ijquoque defendi possunt, qui inexpectato & repentino dolore impietaté aliquam dixerint. vt enim Plato in timæo inquit: Dolores admodum vehementes, morborum animæ omnium grauissimi sunt iudicãdi. Et mox: Qui dolorem vitare obnixe conatur, neque cernere, neque audire recte quicquam potest: sed rabie furit, & in eo habitu constitutus, minime rationis est compos. Et Fabius: Dolor sæpe egit in laqueos,in præcipitia compulit,& cruciatus laborantis animæ vulneribus emisit. Et Plutarchus in oratione consolatoria: Cum multæ sint animę perturbationes,omnium quam grauissima est dolor: multi enim dolore in furorem, nonnulli in incurabiles ægritudines redacti memorantur: sibi ipsis quidam præ dolore mortem consciuerunt. Mulieres igitur,quę improuisa inopinataq; morte maritorum, aut filiorum commotæ, aliquid impium repente dixisse, conuictæ fuerint:nec hæreticæ sunt, neque seuerius puniendæ. [l. si adulteriũ. §. imperatores.ff. ad leg. Iuli.de adulte. l. Grachus. C. eodem tit. Tiraquel. de pœnis, causa. 1.]

47 Ira furor breuis est,inquit Horatius.& Cato senior, irascentem a furioso tempore solum distare dicebat. & Aristoteles: Ira nonnullos in furorem & insaniã adigit.& Chrys. Ira fera est vehemens & furibunda. Et mox: Inter iram & insaniam nihil differt, sed breuis quidam dæmon est, imo quam qui dæmonio vexantur grauior. Et Cicero lib. 4. tusculan. quæst. Quid est quo non progrediatur eodem ira, quo furor? itaque iratos proprie dicimus exijsse de potestate, id est, de consilio, de ratione, de mente. [7. ethi. cap. 3. & 6. Chysosto. in Ioan. homilia. 47.]

48 Quæ omnia eo pertinent, vt ij, qui ira inconsulta hæreticum aliquid dixerint, non protinus censeantur hæretici. Hæresis enim ab electione est: Ea vero quæ proficiscuntur ab ira, non diiudicantur ex electione fieri: quia non ille incipit, qui facit, sed is qui prouocauit ad iram,vt Aristoteles tradit:benignius ergo cum his agendum est. [c. hæresis. 24. q. 3. ethi. 5. c. 8. l. si explagis. §. 1. ff.ad l. Aquil.l.quidquid calore.de regu. iur. Tiraquel. de pœnis. causa. 1.]

49 Et generaliter ea peccata digna sũt clementia & venia,quæ sine electione ab inuitis fiunt,secus vero si antecessit deliberatio. Diuinus quidem Plato lib. 9. de leg.inquit: Per irã facit, & qui subito absque

absq; voluntate interimendi interficit, ita vt confestim post impetum pœnitentia sequatur:& qui cõtumelia lacessiti, ideoque in vindictę cupiditate perseuerantes, postea volentes interfecerunt, nec pœnitet ea fecisse: altera cædes consulto, altera inconsulto commissa dicitur: maiora vero supplicia illis decet imponere, qui consulto per iram delinquunt: illis contra, qui repente & incõsulto, leuiora. Et Cicero: In omni iniustitia permultum interest, vtrum per turbationem aliqua animi, quæ plerũque breuis est, & ad tempus: an consulto & cogitato fiat iniuria: leuiora sunt enim, quæ repentino aliquo motu accidunt, quam ea, quæ meditata, quæ præparata inferuntur. [5. ethi. c. 8. Demosthenes oratione aduersus Midiam. Cicero lib. 1. offi. & lib. 2. de inuentione. Tho. 1. 2. quæst. 24. l. Grachus. C. ad l. Iul. de adulte.]

50 Et quamuis delicta ab ebrijs cõmissa, inter crimina non sint ponenda, cum ad imperium vini admissa esse videantur, vt diuus Ambrosius scribit in lib. de Elia & ieiunio: is tamen qui semiebrius blasphemat, aut hæreses dicit, puniendus quidem est, sed mitius, pro modo volũtarij & scandali. [l. omne delictũ. §. per vinum. ff. de re milita. l. respiciendũ. §. delinquũt. de pœnis. vterq; Thom. 2. 2. quæst. 150. arti. vlt. Tiraquel. de pœnis. caus. 6. Albertinus de assertionib. catho. quæst. 36.]

51 Magna reorum defensio esse poterit, si forte inquisitor suspectus sit, vt reijciatur, propositis in eum iustis reiectionis siue recusationis causis. Veluti si inimicus sit, si cõiurauit in reos, aut si tale quippiam probari possit: nec enim ob causas leuiores recusatio admittẽda est. [argu. c. per tuas. de simo. Cardi. in clem. 1. de hæreti. Angel. in summa, verbo inquisitio. §. 5. Parisius consil. 2. lib. 4. c. vlti. 3. q. 5. Rebuffus tracta. de recusatio.]

52 Sed in Hispania cum inquisitor apostolicus recusatur, nõ eliguntur arbitri, vt de suspicione cognoscant: ne iudiciũ eludatur, & causa fidei catholicæ differatur: sed in senatu causa recusationis summatim cognita, vel recusatus reijcitur: vel friuola & frustratoria recusatione repulsa, inquisitor iudicare iubetur. Neque id iniuria: quia sicut proceditur appellatione remota, sic etiam spreta friuola recusatione procedi poterit. c. super eo. 2. c. cum speciali. de appellationib. & inibi interpretes.

53 Quid autem si reus defensionibus suis renuntiet, dicatque se habere rata testimonia, nec velle vt repetantur testes? & communi sententia receptum est, hanc renuntiationem nullius esse momenti: quia non est audiendus reus perire festinans. [l. non tantum. ff. de appellat. glo. omnibus probata in l. pactũ inter hæredem. ff. de pact.]

54 Plerique tamen excipiunt eam speciẽ a iudicibus vsitatam, cum reus id ipsum fatetur quod testibus comprobatũ est: tunc enim superuacuũ esse videtur iterũ testes producere. [Bal. in l. si accusatoribus. C. de accusat. Paul. Orosius, & cæteri in dicta. l. pactum.]

55 Verum vtcunque in alijs iudicijs res habeat, inquisitores nostri id seruare nõ debent. Primo, quia veritas apertior erit publicatis reo testimonijs, & ab eo singillatim probatis: deinde, vt iustus sit actorum processus, & reus ipse ac testes semel atque iterum interrogentur: postremo, quia sæpe rei solent reuocare suas confessiones, quamobrem oportet, vt cõuicti sint: adde quod mitius agitur cum confesso, quam cum conuicto. [c. non dicatis. 12. quęst. 1. c. afferte. de præ-

de præsumptio. l. 1. §. si quis vltro. ff. de quæstionib. Tiraquel. de pœnis. causa. 30.]

56 Consanguinei reorum integri testes nō sunt ad probandas defensiones: quia eorum interest reos absolui, quorum infamia ad eos vsque porrigitur, si fuerint impietatis hæresisq; damnati: non sunt igitur admittendi consanguinei, neque affines, aut familiares, sed alij testes integri & fide digni. [l. 1. & 2. ff. de liber. causa. c. filij. de hære. lib. 6.]

57 Sed est quæstionis, vtrum reorum cōsanguinei defensiones allegare possint, & ad earum probationem sint admittēdi. & cum rei viuunt & ætatem habēt, ipsi per se loquentur, nec ab alijs defendi possunt: sed audiendi sunt consanguinei duntaxat vsque eo, vt inquisitores instruantur: & si quid ab eis fuerit prolatum, quod reo prodesse queat, id officio suo inquirant: & ita senatuscōsulto cauetur.

58 Solent rei probare probitatem suam, & actus religionis ab eis factos, contrarios & aduersos erroribus obiectis. Quod quidem prodesse potest ad præsumptionem hæresis diluēdam. [c. pen. de præsumptio. Bertrandus consil. 37. lib. 2.]

De defunctis Titulus XVIII.

SVMMARIVM.

1 *Mortem iustorū ecclesia laudare cur soleat, improborum vero & hæreticorum memoriam damnare.*

2 *Reis vita functis, in alijs criminibus ab hæresi, crimen cum pœna extinguitur.*

3 *Cadauera reorum de alijs criminibus ab hęresi, cur puniri non soleant.*

4 *Cadauera punitorū insepulta relinquē da non sunt.*

5 *Cadauera & ossa hęreticorum punienda cur sint.*

6 *Hereticus, post mortem condemnatur, ac si viuus esset.*

7 *Corpora hereticorum non sunt inter christianorum corpora sepelienda.*

8 *Corpora hereticorum inter christianorū corpora non esse sepelienda, Iosię, & aliorum exemplis comprobatur.*

9 *Sepulturę ecclesiasticę priuatio, ab hęreticorū excommunicatione descendit.*

10 *Ossa & cineres hereticorū, & non solū cadauera, sepultura priuari debēt.*

11 *Heretici defuncti memoria, & fama iure damnatur.*

12 *Defuncti heretici memoria quando damnanda sit.*

13 *Defuncti, qui suspectus de heresi lite procedente obijt, quo pacto causa tractanda sit.*

14 *Defunctus hereticus accusari potest atq; damnari, etiā post quadraginta annos.*

15 *Defuncti memoriam qui defendere possint coram iudicibus.*

16 *Filius viuo patre heretico, cur ad eius defensionem non admittitur.*

17 *Citandi sunt presentes & certi ad defuncti defensionem: absentes vero & incerti edictis generaliter vocandi.*

18 *Bonis defuncti publicatis, an teneantur successores ad fructuum restitutionem.*

19 *Processus contra defunctum breui tempore fiat.*

20 *Defuncti causa ab instantia iudicij absoluti, si aduersus eum alij testes superuenerint, denuo tractari poterit.*

21 *Mortem sibi consciscere, nō licet cuipiā.*

22 *Mortem sibi consciscere quam horrendū & execrandum facinus sit.*

23 *Mortem*

23 *Mortem sibi consciscere, cur non liceat.*
24 *Mortem sibi voluntariam inferre, nulla auctoritas est, qua christianis concedatur.*
25 *Occidere se ipsum quiuis prohibetur, diuino illo precepto, Non occides.*
26 *Occidere se ipsum contra naturalem inclinationem est.*
27 *Occidendo se ipsum iniuria fit reipub. et Deus leditur.*
28 *Occisor sui multo magis peccat, quam miles qui iniussu ducis a statione discedit.*
29 *Occidere se ipsum nequaquam licet, nisi id Deus specialiter preceperit.*
30 *Mortem sibi inferre non licet; multa tamen licent, ex quibus mors vel sequitur, vel acceleratur.*
31 *Occidentes se ipsos in carcere vbi propter heresim coercebantur, quales censendi sint.*
32 *Confessio illorũ recipi non debet, qui post plenam confessionẽ sibi manus inserũt.*
33 *Defunctorum hereticorum causa quomodo sit tractanda, colligitur ex octaua sessione Concilij Constantiensis.*

De defunctis.

1 SICVTI pretiosa est in conspectu Domini mors sancto rum eius, vt Propheta regius ait: sic mors prauorũ & impiorum execranda & detestabilis est. Et sicuti durat semper memoria iusti cum laudib⁹: sic nomen impiorum putrescit, & eorũ est immortalis infamia. Quemadmodum igitur sanctorum mortem ecclesia catholica quotidie celebrat: sic & impiorum & hæreticorum damnare solet memoriam, vt & iusti lætentur, & confundantur iniqui. [Psal. 115. Prouer. 10.]

2 In alijs criminibus, reis vita functis, crimen cum pœna extinguitur: quia præuenti sunt a summo iudice Deo, & vocati ad maximum eius tribunal: & vt inquit Vlpianus: Is qui in reatu decedit, integri status decedit: extinguitur enim crimen mortalitate, & reus morte crimine liberatur. [l. 1. cum seq. C. si re⁹ vel accusator. h. is qui in reatu. ad l. Iul. maiesta. l. contra pupillum. §. is qui ad maius. de re iudi. l. si pœna. ff. de pœnis. c. ex epistola. c. quorundam. 23. distin. Tho. 2. 2. quęst. 104. arti. 5.]

3 Sed neque cadauer puniri solet, quia sensu & anima caret, ac pœnę capax nõ est. Viuos castigare decet, non mortuos, vt apud Stobæum est, qui Sophoclem refert, ita dicentem: Quid iuuat mortuos, qui amplius non sunt, affligere? Fabius quoque ait, Mortem quidẽ finem esse, nec sæuitiam vltra fata procedere: illumque valde crudelem iudicat, qui adeo hominem exuit, vt ibi pœnam quærat, vbi sensum doloris non inueniat. Postremo totius hominis crimen in solo cadauere iniuste punitur: quia vt Plato in Alcibiade inquit: Non est homo hoc, quod videmus fragile & terrenum: sed animus est, sed intellectus, qui omnem ambitum cæli, omnẽ decursum temporis excedit. Et iterum in Axiocho: Soluta simul hac compage, animoque rursus in proprium restituto locum, relictum istud corpus terrenũ, atque rationis expers, amplius nequaq̃ est homo. Et Ouidius lib. 3. de trist.

Hector erat tũ, cum bello certabat; & idẽ
Tractus ab æmonio nõ erat Hector equo.

Quibus consentanea tradiderunt, Mercurius, Lactantius, Ambrosius, & alij. [Stobæus.

[Stobæus sermone. 122. Fabius declamatione. 12. Mercurius trismegistus in Asclepio. Lactan. de officio Dei. c. 20. Ambro. lib. 6. exameron. c. 6. cũ seq. Cęlius lib. 2. lect. antiq c. 17.]

4 Sed neque punitorum cadauera insepulta relinquenda sunt, sed cognatis, vel quibuslibet petentibus ad sepulturã danda sunt: vt Vlpianus, Iulius Paulus, Diocletianus quoque atque Maximianus, crudeles alioqui, tradiderunt. Accedit eodẽ lex illa Deuteronomij: Quãdo peccauerit homo, quod morte plectẽdum est, & adiudicatus morti appensus fuerit in patibulo, non permanebit cadauer eius in ligno, sed in eadem die sepelietur: quia maledictus a Deo est, qui pendet in ligno: & nequaquam contaminabis terram tuam, quam dominus Deus tuus dederit tibi in possessionem. Quem locum eleganter explicat Hieronymus in tertium cap. epistolæ ad Galatas. Quam ob causam nonnulli putãt peccare iudices, qui corpora punitorũ sepeliri vetant: quod equidem verum esse cẽseo, nisi forte ad terrorem id pro magnis sceleribus receptũ sit moribus, aut legibus constitutum: est enim hoc inhumanum, crudele, & horrendum. [l. 1. & vlti. de cadaue. punito. l. obnoxios. C. de religio. & sumpti. fune. Deuteron. 21. Siluester verbo, sepultura. quæst. 10. Ioan. Maio. in lib. 4. sent. dist. 45. quæst. 4. Couar. lib. 2. varia. resolut. cap. 1. nu. 11.]

5 Sed quamuis in plerisque alijs criminibus hæc ita sint: in crimine tamen hęresis propter atrocitatẽ eius, & reipub. documentum, non solum ad viuentem hominem, sed etiam ad cadauer, ad sepulchrum, ad ossa & cineres, ad memoriam & famam pœna peruenit. Quod quidem iustissimum est, vt non modo corpora multorum, sed etiam plurimorum animæ saluæ fiant. Nam si iure ac merito ab vltimo parricidio, vt Fabius ait, exigitur pœna trans hominem: quãto rectius ab hęretico grauior pœna exigenda est, qui suam primum animam, deinde familiæ suæ, postremo totius reipub. perpetua morte studet occidere. [Fabius decla. 6.]

6 Itaque aduersus hæreticum inquiritur etiam post mortem: & si de eius hæresi plane constiterit, condemnatur ac si viuus esset, bonaque illius publicantur, & ab hæredibus auferuntur: & insuper declaratur excommunicatus: & iterum excommunicatur, quod attinet ad operationes viuentium, vt pro eo non fiant preces, neque oblationes, neque in loco sacro sepeliatur. [c. accusatus. §. in eo. de hęreti. lib. 6. c. a nobis. 2. de sent. excõmuni. c. sane ꝓfertur. 24. quęst. 2. l. Manichęos. c. de hæreti. Alfon. lib. 2. de iusta hæreti. punit. cap. 19. cum. seq.]

7 Corpora igitur hæreticorum, defensorum, & receptatorum non sunt inter corpora christianorum sepelienda. Qui nimo, qui scienter ea ecclesiasticæ sepulturæ tradiderit, excõmunicationis sententiæ subiacebit: & ab illa nõ est absoluendus, donec proprijs manibus hæreticorũ corpora publice effodiat, & extra hat, & eorum ossa eruat atque proijciat: quod tamen tunc fieri debet, cum a fidelium corporibus discerni possunt. [c. sicut. de hæret. cap. 2. eo. tit. libro. 6. prima instru. Hispalen. cap. 20. cap. sacris. de sepultu.]

8 Sic etiam Iosias occidit omnes sacerdotes hæreticos, & eorum ossa commisit igni: & aliorum hęreticorum ossa de sepulchris tulit, & combussit ea. Et Irene Augusta effodijt ossa socri sui hæretici, & combussit illa: quod merito a catholicis viris laudatur. Plato quoque diuinus huic sententiæ legibus suis accedit, lib. 10.

lib. 10. statuens; impios vita functos extra regionis fines insepultos eijciendos. Qui autem, inquit, eos sepelierit, impietatis crimine a volente accusetur, [lib. 4. regū. cap. 23. & lib. 2. paralipo. cap. 34. Nicephorus. lib. 17. ecclesiast. hist. cap. 27.]

9 Pœna hæc priuationis ecclesiasticæ sepulturæ ab hæreticorum excommunicatione descendit: non enim alij sepeliendi sunt in sacris locis, quam hi qui in religione christiana initiati, & in vera fide, & pœnitentia decedunt. Vnde a sepultura ecclesiastica excludūtur omnes infideles, pueri nec dum baptizati, hæretici excommunicati, & qui in manifesto peccato, de quo nō egerunt pœnitentiam, moriuntur: veluti qui sibi ipsis consciscunt mortem, qui furti, rapinæ, aut vsurarum damnati fuerunt, de quo satisfacere noluerint: nam hi a communione fidelium excludendi fuerunt: & quibus in vita non communicamus, ijsdem nec post mortem communicare debemus. Postremo indigni sunt ecclesiastica sepultura, hi pro quibus orate non licet: nō enim præcipue ob aliam causam corpora defunctorū in sacris locis sepeliuntur, quam vt hi, qui eadem loca ingrediuntur, Deū pro illis precentur: quamobrem sepulchra mortuorū dicuntur monumenta, quia monent viuorum mentes, vt defunctorum recordentur, authore August. lib. de cura pro mortuis agenda [c. cū grauia. 13. q. 2. c. ex parte. c. sacris. de sepultu. Clemen. 1. eo. tit. Alfon. lib. 2. de iusta hæreti. punit. c. 18. Brunus lib. 4. de cæremonijs. cap. 2. & cap. 7.]

10 Non solum hæreticorum cadauera sepeliri nōn debent, sed neque ossa, neq; cineres eorum: quia eadem omnino ratio prohibitionis, in his, atq; in cadaueribus est. Adde quod olim corpora defunctorum cremari solebāt, sed ossa & cineres sepeliebantur. Alia multa de sepulchris, & ritibus sepeliēdi ac de alijs id genus, plures ante nos frequentissime tradiderunt. [Dionysius de eccles. hier. c. 7. Ambrosius & Nausea li. de Tobia cap. 1. Chrysost. in Gen. homi. 66. August. lib. 1. de ciuit. Dei cap. 12. & iterum lib. de cura pro mortuis gerenda. Plato lib. 12. de leg. Lactantius lib. 6. diuina instit. cap. 12. Plutarchus in vita Lycurgi. Stobæus sermone 120. Cælius lib. 17. lectio. antiqua. cap. 19. cum seq. Thomas. 2. 2. quæst. 32. Abulen. Leuitici. 10. quæst. 10. & vlti. Titelmanus in ecclesiastem cap. 6. Gerson parte. 2. tractatu de solicitudine ecclesiasticorum. conclu. 6.]

11 Memoria & fama hæretici defuncti iure damnatur, vt supra diximus. Vnde in concilio Cōstantiensi patres huiusce modi sententiam protulerunt: Concilium pronuntiat hæreticum Ioannem Vuicleff. ac memoriam eiusdem condēnat, & mandat exhumari ossa ipsius, & cremari. [sess. 8. & cap. accusatus. §. in eo. de hæreti. lib. 6. l. Manichæos. C. eodem tit.]

12 Procedi tamen contra memoriam defuncti non debet, priusquam de illius hæresi plane constiterit per legitimas ꝓbationes, quæ ad condemnationem sufficiant. Quod prudenter admodum quarta instructione Toletana cauetur: cui accedit, quod non est accusandus defunctus tanquam hæreticus, propterea quod aliquā hæresim dixerit, vel scripserit, nisi ante constiterit de pertinacia eius: quia non sequitur necessario, illū hæreticum fuisse, qui dixit vel scripsit hæresim. Adde quod plenior, clariorque probatio exigenda est contra defunctum, qui se defendere nequit, quam contra hominem viuum: qua ratione

plura iuris solemnia necessaria esse in testamentis, quam in contractibus viuentium, cunctis legumlatoribus equum visum est. [4. instruct. Toleta. cap. 7. Arist. problemat. 3. parti. 29. Bal. in c. 1. §. si quis. si de inuesti. inter do. & vassa. lis oriatur. lib. feudo.]

13 Si vero quispiam suspectus de hæresi mortuus fuerit lite pendente: recte iudices poterunt causam peragere, vt vel absoluant eum, & eius hæredes, vel famam & memoriam condemnent, bonis etiam publicatis: non tamen imponere debent hæredibus pœnam pecuniariam propter solam suspitionem, quia morte suspitio extinguitur. [l. 1. C. ex delictis defuncto. & illic Bal. c. accusatus. §. porro. de hæreti. lib. 6. Aegidi. Bellame. decis. 677. & 680. Ioan. de Ana. in c. si quis episcopus. de hæreti.]

14 Nonnulli putant, hæreticum defunctũ accusari non posse post quinquennium; quia post hoc tempus legibus ciuilibus non licet accusare apostatam. Verior tamen sententia est, quod accusari potest atque damnari hæreticus etiam post quadraginta annos: & ea tantum bona confiscantur, quæ spatio quadraginta annorum fuerint bona fide ab hæresib. possessa. [l. 2. & ibidem glo. & Bar. C. de aposta. c. vlti. de præscript. lib. 6. prima instruct. Hispalen. cap. 20. Felinus in c. cum nobis. de præscriptio. Brunus lib. 5. de hæreti. cap. 17.]

15 Filij, & successores, & alij omnes quorum interest, vocandi sunt ad memoriã defuncti defendendam: hi enim audiri debent, quibus nocere potest sententia, ne in dicta causa damnentur. Sed hoc amplius aiunt Albericus & Aegidius, quemlibet sine delectu audiẽdum esse, qui velit memoriam & famam defuncti defendere. Quod equidem non omnino reiiciendum censeo, si modo probabilem causam defensionis, quisquis ille sit, attulerit: nam & vnicuiq; Deus mandauit de proximo suo: & natura inter omnes homines cognationẽ quandam constituit: & in omnibus rebus, præsertim fidei & religionis, omnes sumus fratres in Christo. Postremo humanitatis ratione cuiuslibet appellatio pro homine ad mortem damnato admitti solet, nec quærimus cuius intersit: multo ergo rectius admittenda pro defuncto defensio est, qui se defendere nequit. [c. filij. de hæreti. lib. 6. prima instruct. Hispalen. cap. 20. l. nã ita diuus. de adoptio. Aegidius decis. 678. & 679. Alberi. in rubri. C. de hæreticis. l. vt vim. de iusti. & iure. l. non tantum. de appellat. l. ad dictos. C. eodem tit.]

16 Cæterum viuo patre filius non admittitur ad eius defensionem, quamuis ipsius filii plurimũ intersit. Quod ideo fieri solet, quia pater se ipsum defendere longe melius poterit, cum certior sit de veritate causæ. Demum principaliter tractatur de damno patris, ad filiũ autem peruenitur ex consequentia: quo casu filius non est audiendus, nisi forte pater esset mẽte captus, qui loco absentis & mortui habetur. [glo. Alex. & cæteri in l. de vno quoque. de re iudi. glo. vlti. in c. quamuis pactũ. de pactis lib. 6. Alex. & alii in l. sæpe. de re iudi.]

17 Qui autem præsentes & certi fuerint ex his, quorum interest, citandi sunt ad defuncti defensionem: absentes vero & incerti vocandi sunt generaliter edictis, vel præconiis secundum consuetudinem prouinciæ. Si vero non comparuerit, qui defunctum defendere velit: iudices defensorem idoneum eligent. [Prima instruct. Hispalen. cap. 20. c. vlti. de electio. lib. 6. Aegidius decisio. 679. l. si eo tẽpore. C. de remisi. pigno.]

18 Questio-

18 Quæstionis est, an publicatis bonis defuncti, teneantur successores ad restitutionem fructuum: & æquius est, vt non teneantur, si bonæ fidei possessores fuerint, nisi ad fructus perceptos a tempore litis contestatæ: hoc enim æquum est, & multis iuris capitulis continetur. Quamuis autẽ prima instructione Hispalensi generaliter caueatur, vt bonis defuncti publicatis auferantur bona cũ fructibus a quocunque successore: id tamen accipiẽdum est, de malæ fidei possessoribus, vel de fructibus perceptis post motam litem, vt paulo ante dixi. [l. sed & si lege. §. 1. cum seq. de peti. hæredi. l. terminato. C. de fructi. & lit. expen. prima instru. Hispalen. cap. 20. l. non est nouum. de legib.]

19 Illud quoque iudices obseruabunt, quod quarta instructione Toletana prudenter cauetur: vt processus contra defunctum breui tempore fiat, longis reiectis ambagibus, & vt in causa non supersedeant propter defectum probationum: nisi forte sit verisimile, quod intra breue tempus alii testes superueniẽt. Si vero plena probatione defunctus cõuictus non fuerit, protinus absoluẽdus est ab instantia iudicii, & bona successoribus libere dimittẽda. [c. accusatus. §. porro. de hæreti. lib. 6. 4. instruct. Toletana. c. 7.]

20 Si vero postquam defunctus fuerit absolutus ab instantia iudicii, superuenerint aduersus eum alii testes, tractari de nuo causa poterit, & alterius instantiæ testimonia vim suam integram seruãt, vt cum istis cõiungi queant ad plenam hæresis probationem. Nam etsi perẽpta instantia pereant acta ordinatoria, quæ instantiam illam respiciunt: vt datio fideiussoris, iudicio sisti, citatio, litis contestatio, & si quæ sunt generis eiusdem: ea tamen acta, quæ ad causam magis, quam ad instantiã pertinent, perẽpta instantia, nihilominus vim suam habent, vt in alia instantia noceant eidẽ reo, eiusque successoribus. Quæ quidẽ vera est & recepta, & vsu etiã comprobata sententia. [Bar. in l. cum lite. iudi. solui. Hosti. Abbas & Felinus in c. causamque. 1. de testi. Alex. consil. 58. lib. 1. Ias. Alciat. & cæteri in l. is apud quem. C. de edendo.]

21 Antequam de eis disserã, qui propter hæresim vincti, mortem sibi consciuerunt, quod sæpe ab his fieri contingit, quos totos dæmon possedit: nõ erit alienum breuiter nũc aliqua de hac execrãda morte perstringere. Fuit quippe multorum perniciosus error, sed eorũ, qui verum Deum ignorarunt, existimantiũ quod spe vitæ melioris, aut pro gloria adipiscenda, vel tædio vitæ, vel pro dedecore, vel dolore fugiendo, liceret vnicuique mortem sibi consciscere. Vsque adeo autem hæc insania apud quosdam inualuit, vt Plinius dicere nõ dubitarit, esse id optimum, quod homini dedit natura in tantis vitæ pœnis. Vnde Chrysippus, Empedocles, Zeno, Cleantes, Lycurgus, Demosthenes, Themistocles, Annibal, Cleomenes, Brutus, Cato Vticensis, Marcus Antonius, aliique multi, qui viri fortes, prudentes & sapientes habebantur, mortem sibi ipsis nefariã consciuisse traduntur: contra quos verissima rectius philosophantium sententia est, nulli vnquam id licuisse, nec esse hoc viri sapientis, aut fortis. Nam vt apud Curtium est lib. 5. hist. Alexãdri. Fortium virorum est, magis mortẽ contemnere, quam odisse vitam. Quod & Pythagoras, Plato, Aristoteles, & cæteri omnes docent. [Plato in Phedone & lib. 9. de legib. Arist. lib. 3. ethic. cap. 7. & li. 5. cap. 11. & illic Buridanus q. 28. Alciatus lib. 4. parergon. cap. 4.]

22 Hoc amplius habet christiana philosophia: non solum id non licere, verum etiam horrendum, & execrandum facinus esse, mortem sibi aliqua ex causa consciscere, quia locus salubri pœnitentiæ non relinquitur. Quam sententiam Origenes, Chrysostomus, Hieronymus, Augustinus, & vniuersi theologi comprobant. [Origenes lib. 2. in Iob. prope finem: Lactan. lib. 3. diuina. institu. c. 18. Chryso. in Epist. Pauli ad Galat. Cypria. lib. de duplici martyrio. Diuus Petrus apud Clemẽtem lib. 7. recognit. Hiero. epist. ad Paulã. Theophylactus in Matthæ. cap. 27. Augusti. lib. 1. de ciuit. Dei. c. 17. cum seq. c. si non licet. c. placuit. 28. quæst. 5. Alex. Ales 3. parte quęst. 34. memb. 2. Tho. 2. 2. quæst. 64. ar. 5. & innumerabiles alij.]

23 Sunt autem huius sententię fundamenta fortissima, verissima, & euidentissima. Primum, quod homo non est vitæ dominus, sed solus Deus vitæ largitor: iuxta quod ipse in Deuteronomio inquit, Ego occidam, & ego viuere faciam. & alibi Sapiens ait: Tu es Domine, qui vitæ & mortis habes potestatem. Grauissime igitur in Deum peccat, qui quod eius solius est, vsurpat violentissime. [Deuter. c. 32. sapient. c. 16.]

24 Deinde nulla est authoritas, (vt ait Augustinus) quę christianis in qualibet causa ius voluntariæ necis attribuat: nec enim frustra in sanctis, canonicisq; libris, nusquam nobis diuinitus præceptum, præmissumue reperiri potest, vt vel ipsius adipiscendæ immortalitatis, vel vllius carendi, cauẽdiue mali causa, nobismet ipsis necẽ inferamus. Quod quidem non fuisset omissum a summo Deo legislatore nostro, si id vllo modo liceret. [Augusti. li. 1. de ciuit. Dei. c. 20.]

25 Accedit eodem, quod in diuino illo præcepto, Non occides, quo non alia quam hominis occisio prohibetur, euidentissime includitur, neminẽ se ipsum vnquam occidere posse. Nam qui alterum occidere prohibetur, multo magis prohibitus est, ne sibi ipsi mortem consciscat. Nec enim qui se occidit, aliud quam hominem occidit. Quinimo sui ipsius homicida magis contra charitatis ordinem peccat, quã occisor alterius: charitas quippe ab illo incipere debet, qui habet eam. Vnde præceptũ diuinum dicit, Diliges proximum tuũ sicut te ipsum. Et ecclesiasticus inquit: Qui sibi nequam est, cui alij bonus erit? Martianus quoque iure consultus, puniendum esse illum ait, qui sibi manus intulit: quia is qui sibi non pepercit, multo minus alij parceret. Contra hos, vt ait Seneca, inuentum est, vt aliquid post mortem timerent. Nihil non ausus fuit, qui se potuit occidere. [l. præses. C. de seruit. & aqua. ecclesiast. 14. l. vlti. de rebus eorum. Tho. 2. 2. quæst. 26. & cæteri theologi in. lib. 3. sent. distin. 28. cum seq. Seneca declamatione quarta.]

26 Præterea se ipsum occidere, facinus est horrendum, & contra naturalem inclinationem, sicuti apud omnes theologos satis constat: Dedit enim natura ipsa, vt ait Cicero, virtutum omnium initia, eademque rebus omnibus eam vim inseruit, vt appetant sui conseruationem, & resistant corruptioni. Quod experientia docet, & Aristoteles tradit libro secundo de generatione. Vnde vim atque iniuriam propulsare omni iure cuilibet concessum est. [l. vt vim. de iusti. & iure.]

27 Ad hæc, is qui se occidit, iniuriam facit reipublicæ, cuius membrum erat, quod temere authoritate priuata, imo satanica, præcidit inuita republica. Nec tãtum sibi ipsi & vniuersæ reipub.

iniurius

iniurius est, qui nefandum hoc facinus perpetrat: verum etiam Deum ipsum grauissime lædir, seruum eius occidendo contra Domini & creatoris voluntatem atque præceptum. Vnde Plato in Phedone, sapienter admodum ait, nefas esse, hominem sibimet manus afferre: nec aliter irasci Deum, si id faciat, quam dominum, si quod se mancipiorum occiderit. Iosephus quoque inquit lib. 3. de bello Iudaico: Qui Dei depositum ex corpore proprio eiecerit, maxime peccat. Nam qui corporis vincula dissoluit, quæ lege diuina innexa sunt, is proculdubio legem Dei subuertit: non enim licet animam soluere, nisi ei, qui ligauit, qui posuit thesaurũ istum in vasis fictilibus. [Iosephus lib. 3. cap. 14. plenius Aegesippus lib. 3. de excidio Hierosolymitano. cap. decimo septimo.]

28 Accedit etiam, quod militiæ desertor, qui a statione discedit iniussu ducis, capite puniendus est: sed multo magis delinquit vitæ desertor, qui ab huius vitæ militia iniussu Dei discedens, seruum eius occidit, & illius opus dissoluit: ergo maiori supplicio, & execratione maiore dignus est. Quamobrem Pithagoras recte vetat, iniussu imperatoris, idest, Dei, de præsidio & statione vitæ decedere. Sumus enim hic omnes velut in acie, loco vnicuique suo ab imperatore Deo assignato: nec aliud est vita hominum super terram, (authore Iob) quam militia: & vt est apud Apostolum, Colluctatio nobis omnibus est aduersus carnem, & mundum, & contra principes tenebrarũ: & facti sumus spectaculum mundo, angelis & hominibus. Præclare igitur Cicero in somnio Scipionis inquit: Pijs omnibus retinendus est animus in custodia corporis. Nec iniussu eius a quo ille est nobis datus, ex hominum vita migrandũ est: ne munus humanum assignatum a Deo, defugisse videamur. Quod & Macrobrius illic post Plotinum comprobat. [l. non omnes. §. desertor. de re milita. Pythagoræ sententiam retulit Cicero lib. de senectute. Macrobius lib. 1. de somnio Scipionis.]

29 Quod si quo casu liceret sibi ipsi mortem consciscere, tunc esset maxime, cũ homo absque peccato est: puta post baptismum, vel statim post iustam pœnitentiam: sed tunc minus id licet, quia maius peccatum est occidere innocentem: ergo nullo casu licet. In summa illud constantissime credendum est, nulli vnquam licuisse sibimet manus inferre, nisi fons ipse iustitiæ Deus specialiter hoc, aut præceperit, aut certissima inspiratione suaserit: qua ratione recte defenditur Sanson, & laudantur ab Eusebio martyres quidam: & Hieronymus ait, non licere propria perire manu, absque eo vbi castitas periclitatur. Quod si qui leguntur sibi alijs ex causis fortiter consciuisse necem, aut infirmitas erat, morte quærens dolorũ finem, aut ambitio, aut dementia. Id enim & Deo displicet: et gentium etiã legibus prohibetur, vt eleganter Cyprianus inquit libro de duplici martyrio. [c. si non licet. c. non est nostrum. 23. q. 5. Crysosto. in Ioan. homilia 84. Ambrosius lib. 3. de virginibus. Eusebius li. 8. histo. ecclesiast. cap. 12. & cap. 17. cap. displicet. 23. q. 4. Paulus diaconus lib. 15. de gestis Romanorũ, cum loquitur de pugna. Nicepho. lib. 7. cap. 12. cum proxi. & cap. 21. Callimachus in vita Attilæ.]

30 Multa tamen licent, ex quibus mors vel sequitur, vel acceleratur, sed præter intentionem inferendi sibi mortem: licet enim se non defendere ab interfectore: licet

re: licet panem alteri largiri in extrema famis necessitate: licet damnato ad mortem, non fugere: licet ægros visitare tẽpore pestis: licet nauigare tempore periculoso: licet in bello iusto prẹliari: licet abstinentia vitam breuiorem reddere, aliaque multa id genus licent: in quibus & si mors interdum sequatur, id tamen euenit præter intentionem morientis: de quibus omnibus ante nos multi multa dixerunt. [Gerson parte 2. tract. de non esu carnium. Bartholo. Sybilla in speculo peregrinarum quæstionum decadis primæ cap. 5. quæst. 2. Fran. Victoria relectione de fortitudine. Couar. lib. 1. varia. resolut. cap. 2. l. cum autem. §. malus. de edilit. edic. l. peculium. §. si ipse. de pecu. l. lege Cornelia. §. vlti. de sica. c. maritum. 33. dist. cap. 3. de corpo. vitia. Seneca epist. 24. Gellius lib. 15. noctium attica. cap. 10. Valerius maximus. lib. 7. cap. 7. Basilius lib. de virginitate. Eusebius lib. 6. histo. eccl. cap. 6. Plutarchus lib. de claris mulieribus cap. 11. Tiraquel. de nobilitate cap. 31. nu. 520.]

31 Hi autem, qui propter hæresim vincti, se ipsos in carcere occidunt, credendi sunt conscientia criminis mortem sibi consciuisse: nisi forte aliud hæredes eorum ostendere possint: quibus nihil probantibus, illi punientur perinde, ac si eorum hæresis fuisset plene probata. Nec id mirum videri debet, cum etiam hi, quorum nullum aliud crimen probatur, ob hoc tamen solum, quod sibi ipsis mortem consciscunt; omni execratione digni censentur: & pro illis ecclesia non recipit oblationes, neque facit commemorationes, neque cum psalmis eos sepelit: legibus quoque ciuilibus bona eorum publicantur, & hẹredem non habent, & intestabiles sunt. [glo. Bar. & alij in. l. vlti. C. de iure fisci lib. 10. & in. l. vlti. de bonis eorũ. Gonsalus de hæreti. q. 22. c. placuit. 23. q. 5. & 2. concilio Aurelianen. can. 14. & concilij Altisiodoren. can. 17. l. si quis filio. §. eius. de iniusto. rupto. l. parricidij ad leg. Pompe. de parrici. regia l. 24. tit. 1. parte. 7. Couar. lib. 2. varia. resolut. cap. 1.]

32 Et quamuis post plenam confessionẽ sibi manus intulerint rei, non erit eorũ confessio recipienda: nam & Iudas confessus fuit crimen, sed quia laqueo se suspendit, neque confessio, neque pœnitẽtia quidquam ei profuit. [c. Iudas. c. nihil. cum seq. de pœnit. dist. 3.]

33 Ad postremum, ordo procedendi cõtra hæreticos defunctos colligi potest ex his, quæ scripta sunt in octaua sessione concilij Constantiensis hoc verborum tenore: Quia authoritate sententiæ, & decreti Romani concilij, & mandato sedis Apostolicẹ, datis dilationibus debitis, processum fuit super condemnatione Ioannis Vuicleff & suẹ memoriẹ, edictis propositis, denunciationibusq;, ad vocandum omnes, qui eundem, vel eius memoriam defendere vellent, si qui penitus existerent, nullus comparuit, qui eundem, vel eius memoriam defenderet: examinatis insuper testibus super impœnitentia finali, pertinaciaq; dicti Vuicleff, per commissarios deputatos, seruatisque seruandis, pro vt in tali negotio postulat ordo iuris, & eius impœnitentia, & finali pertinacia per euidentia signa testibus legitimis comprobata, fuit legitime facta fides: propterea instante procuratore fiscali, edictoque proposito ad audiendam sententiam ad hanc diem; hæc sancta synodus declarat, & diffinit; eundem Ioannem Vuicleff, notorium hæreticũ fuisse: & pertinacem in hæresi decessisse, anathematizando ipsum, pariter

& suam

& suam memoriam condemnando: decernitq; eius corpus & ossa, si ab alijs fidelium corporibus discerni possunt, exhumari, & procul ab ecclesiæ sepultura iactari, secundum canonicas & legitimas sanctiones. Et iudices interrogati, an ita placeret, Responderunt, quod placeret. Et approbauerũt omnia prędicta.

De denunciatione Titulus XIX.

SVMMARIVM.

1 Denũciare quid sit apud Iurisperitos.
2 Hæreticos etiam occultos quiuis catholicus indicare iudicibus tenetur.
3 Lex sacra quid illum facere precipiebat, qui ab alio solicitabatur, vt dijs alienis seruiret.
4 Legis huius verba obseruanda.
5 Hæreses esse idola, aiunt diuus Hieronymus & Augustinus.
6 Hæreticos occultos indicandos esse, qui authores censeant.
7 Authores alij qui censent hæreticos occultos indicandos esse.
8 Leonis magni verba, quibus persuadet occultos hæreticos indicari debere.
9 Authores ethnici ex quibus elicitur indicandos esse hæreticos occultos.
10 Correctionem fraternam non esse necessariam ante denunciationem, cum quis hæreticus occultus est, qui authores censeant.
11 Correctionem fraternam quando censeãt nonnulli adhibendam.
12 Hæretici occulti cur corrigendi nõ sint, sed statim ad iudices deferendi.
13 Hæreticum corrigere, priusquam iudicibus indicetur, nulla lex iubet.
14 Pauli doctrina, qua docet: hęreticum hominem post vnã & alteram correctionem deuita: quomodo interpretanda.
15 Hæreticũ occultũ corrigere, & nõ prius indicare, charitatis lex non patitur.
16 Hęreticos qui non indicauerint inquisitoribus, qua pœna afficiendi.
17 Index seu denunciator hæretici, alijs testibus annumeretur.

De denunciatione.

1 DENVNCIARE apud Iurisperitos, indicare, manifestare, ac deferre est, atque denũciatorem pro iudice vel delatore vsurpãt.
2 Omnes catholici hæreticos, etiam iudicibus indicare tenentur: quia impietas perniciosa est vniuersæ reipublicæ, atque omniũ interest, religionem christianam inuiolatã esse.
3 Sacra lex ait: Si tibi persuadere voluerit frater tuus, vel filius, vel vxor, vel amicus, clã dicens: eamus, & seruiamus dijs alienis, nõ acquiescas ei, nec audias, nec parcat ei oculus tuus, vt miserearis & occultes eũ: sed statim interficies. Sit primum manus tua super eũ, & post te omnis popul⁹ mittat manũ. Deutero. 13.
4 Obserua legis verba: nã dogmatistes ille clanculum persuadere volebat, & tamen lex iubet, vt indicetur, & nõ occultetur. Indicandus autem iudicibus erat, vt ex alia lege satis constat. ait enim: Cũ reperti fuerint apud te vir aut mulier, qui seruiant dijs alienis, & hoc tibi fuerit

rit nunciatum, audiensque inquisieris diligenter, & verũ esse repereris: lapidibus obruentur, & cętera. [Deuterono. 17.]

5 Atque eæ quidem leges (quod ad nunciationem iudici faciendam attinet) in republica christiana proculdubio seruandæ sunt. Nec quisquam putet, eas leges de apostatis duntaxat & idololatris loqui: nam diui Hieronymus & Augustinus hæreses, aiunt, esse idola: & Vincentius Lirinensis, aliena ab ecclesia dogmata, deos alienos esse scribit, vt sub titulo de idololatria referam.

6 Quod autem hæretici occulti, iudicibus sint indicandi, magni in primis & præclari viri authores sunt. Hieronymus: Sapientes illi in Christo sunt, qui satisfactione pœnitentiæ peccata sua, vel errores hæreseos, conuertendo se ad Deum, fideliter confitentur, & authores vel criminum suorum, vel dogmatũ manifestant. Augustinus: Hæretico petenti pœnitentiæ locum, tunc credatur, si & alios, quos illic nouit esse, manifestauerit nobis. Et hæc alibi quoque retuli.

7 Ambrosius: In causa Dei, vbi communionis periculum est, etiam dissimulare, peccatum est non leue. Leo magnus: Manichæos vbicunque latentes, vestris presbyteris publicate: magna est enim pietas prodere latebras impiorũ, & ipsum in eis, cui seruiunt, diabolũ debellare. [Ambro. 2. offi. cap. 24. Leo sermone. 4. de collectis.]

8 Idem Leo, sermone quinto de ieiunio decimi mensis: Illud quoque dilectissimi obsecrans moneo, vt si cui vestrum innotuerit, vbi habitent hæretici, vbi doceant, quos frequentent, & in quorum societate requiescant, nostræ solicitudini fideliter indicetis: quia parum prodest vnicuiq; , quod protegente Spiritu sancto, ab istis ipse non capitur: si cum alios capi intelligit, non mouetur. Contra communes hostes pro salute communi, vna communis debet esse vigilantia, ne de alicuius membri vulnere, etiam alia possint membra corrumpi: & qui tales non prodendos putant, in iudicio Christi inueniantur rei de silentio, etiam si non cõtaminentur assensu. Assumite igitur religiosę solicitudinis zelum, & cõtra sæuissimos hostes animarum, omnium fidelium cura consurgat. Ideo enim misericors Deus quandam nobis partem prodidit hominum noxiorum, vt manifestato periculo excitaretur diligentia cautionis. Non sufficiat, quod actum est, sed eadem inquisitio perseueret: quæ hoc auxiliante Deo consequetur, vt non solum qui recti sunt, incolumes perseuerent, sed etiam multi, qui diabolica seductione decepti sunt, ab errore reuocentur. Hæc ille.

9 Et vt Ethnicos quoque memorẽ: Charõdas Cataneus in procœmijs legum, inquit: Honestum habeatur indicare illũ, cuius quis facinorũ cõscius est, vt respublica salua sit, multos habens bonæ suę constitutionis custodes. Is vero qui indicat, quamq̃ de genere sibi proximis, bonus & pius æstimetur: nihil. n. est, quã patria coniunctius. Et Plato libro decimo de legibus: Si quis impie quippiam agit, vel loquitur: qui forte præsens fuerit, deos defendat, magistratibus significet: quorum qui primi audierint, ad iudicium harum rerum secundum leges deferant. Quod si quis magistratus audierit, nec detulerit: ipse impietatis reus fiat: & qui velit, pro vltione legum prosequatur.

10 Ex quibus omnibus perspicuum est, hæreticum, quantumuis occultum, protinus esse iudicibus indicandum, neque opus esse vt antecedat fraterna vlla correctio:

rectio: id enim nec legibus commemoratis cautum, nec ab vllo eorum, quos iam ante laudaui, relatum est: & multi prӕterea Theologi & Iurisperiti magno consensu tradunt, necessariam non esse correctionem fraternam ante hanc denunciationem. [Vterque Thomas 2. 2. quӕstio. 33. & quӕstio. 70. Aluarot. in §. credentes. de statut. & consuetu. lib. feudo. Alberti. lib. de secreto. nu. 82. Alfon. lib. 2. de iusta hӕreti. punit. cap. 25. Soto. lib. de ratione tegendi secretũ, memb. 2. quӕst. 4.]

11 Quidam autem putant, eo saltem casu fraternam correctionem fieri debere, cum hӕreticus fuerit sanabilis, & corrigens vir doctus sit, & magnӕ authoritatis: ita vt fere compertum sit, quod per solam illam correctionem hӕreticus resipiscet, ac nulli nocebit: sed tamen nihilominus aiunt, non esse fidendum huic correctioni: sed tutius esse, vt ad inquisitores deferatur. [Nonnulli ex ante commemoratis, & Canus libro duodecimo de locis theologicis cap. 9. versus finem.]

12 Cӕterum, vt mihi quidẽ videtur, semper hodie in Hispania hӕretici occulti statim ad inquisitores apostolicos deferendi sunt, nulla prӕcedente correctione fraterna. Id enim iustissimis edictis prӕceptum est authoritate apostolica, sub pœna excommunicationis: & quicunque illis non paruerit, peccatum nõ leue committit. Adde quod hӕretici subdoli sunt, & metu pœnӕ fingunt se esse correctos: & perraro solus vnus hӕreticus reperietur. Quo fit, vt etiam si ille tibi corripienti resipuisse forsitan videatur: alios tamen, quos hӕreticos esse nouit, iudicibus non indicabit.

13 Tum illud addo, nullam esse legem, quӕ iubeat, hęreticum corrigendum, priusquam iudicibus indicetur. Nam textus ille euangelij: Si peccauerit in te frater tuus, & cӕtera, de peccato contra hominem corripientem commisso, loquitur, non autem de omni peccato, ac multo minus de peccato in Deum, quod corripiens condonare non potest. Et ita sensus literӕ ipsius perspicue docet, salua ratione recti sermonis: & eo sensu verba illa interpretantur vtraque glossa, Hieronymus, Chrysostomus, Hilarius, Ambrosius, Augustinus, Beda, Rabanus, Theophilactus, Basilius, Gregorius, Tostadus, Faber, Armachanus, vterque Thomas, & Patres concilij Coloniensis, & Bernardinus Areualus, qui hos omnes, aliosque collegit, libro de fraterna correctione, conclusione secunda.

14 Nec obstat illa Pauli doctrina: Hӕreticum hominem post vnam & alteram correctionem deuita: quia Paulus apostolus non ad quoscunque sententiam illam dixerit, sed ad Titum episcopum: ad quem ex officio attinebat, hӕreticũ corripere, & per sententiam excommunicationis vitare. Vnde verbum illud, deuita, significat, fac deuitari ab alijs, ne per eum cӕteri inficiantur, vt Nicolaus Lyranus ac diuus Thomas ibidem interpretantur. Itaque Apostolus de correctione a prӕpositis facienda loquitur: ad quos quidem pertinet, hӕreticos admonere, atque corripere: deinde si correcti non fuerint, ab ecclesiӕ communione separare. Et hanc quoque veterum theologorum intelligentiam illius loci esse, idem Bernardinus, vir summa religione, magnaque doctrina & authoritate prӕditus, testis locuples est. [eodem libro con clu. 6. proposit. 6.]

15 Superest igitur, vt hӕreticus sola charitatis lege corrigendus esset: atqui charitas bene ordinata bonum commune

præfert bono particulari: bonum religionis bono temporali: denique bonum animæ bonis corporis & externis: ergo hæreticus, etiam occultus, tamesi resipuisse videatur, protinus ad inquisitores apostolicos, omissa correctione fraterna, deferendus est: non tantum, ne alios sibi similes faciat, sed etiam vt criminum participes retegat, & vt ipse cõuertatur, & ab excõmunicatione absoluatur. Ille hæreticũ occidit, qui hæreticum eum esse patitur: cæterum nostra correctio viuificatio est, vt hæresi moriens, viuat catholicæ fidei. Quod & alibi ex diuo Hieronymo retuli. Addo Iansenniũ in cõcordiã euangelicã, c. 72.

16 Hi ergo qui sub prętextu correctionis fraternæ occultos hæreticos non indicant inquisitoribus, & hi etiam qui id aliis consulunt, vt occultatores hæreticorum, & qui officium sanctæ inquisitionis impediunt, iustis pœnis afficiendi sunt, præcipue improbi: vt malum consilium pessimũ sit consultoribus.

17 Index siue denunciator aliis testibus annumeratur, quia priuatim eius nõ interest hæreticum indicare, nisi vt vnius e populo christiano: quo casu integrum est indicis testimonium: & ita vtimur. [Abbas & Feli. in c. in omni. de testib. Alberti. libro de secreto. nu. 177. Zanchi. de hæreti. cap. 13.]

De disputatione Titulus. XX.

SVMMARIVM.

1 *Disputandum publice non est cum hæreticis pertinacibus.*
2 *Disputandũ non esse publice cum hæreticis ex Pauli epistola ad Titũ colligitur.*
3 *Disputationem cum hæreticis alibi Paulus improbat.*
4 *Disputationes cũ hęreticis vitandas esse docent etiam Tertullianus, & alij sancti homines.*
5 *Lutheranorum mos cum argumẽtis conuincitur.*
6 *Disputare publice de fide Catholica, & de ijs quę semel definita sunt, multis cõstitutionibus atq; decretis prohibitũ est.*
7 *Disputare cum hęreticis quando liceat.*
8 *Disputantes cum hęreticis quo pacto se gerere debeant.*
9 *Disputare quomodo debeant inter se viri Catholici.*
10 *Scribentium in hęreticos laus.*

De disputatione

1 CVM hæreticis pertinacibus non est publice disputãdum, quia non sunt parati ad suscipiẽdam sanam doctrinam, sed contentionibus quærunt occasionem, vt suas hæreses probabiles vulgo reddãt. Ideo Paulus prohibet hãc disputationem dicens: Noli verbis contendere, ad nil enim vtile est, nisi ad subuersionem audientium. Et ad Corinthios scribens inquit: Si quis videtur esse contentiosus, nos talem consuetudinem non habemus, neque ecclesia Dei. Petrus quoq; apostolorum princeps apud Clementẽ lib. 3. recognitionũ inquit: Nil est difficilius, (adde etiam nec periculosius, & inutilius) quã de veritate apud permisti populi multitudinem disputare.

Et rursus

Et rursus idem lib. 8. apud eundem ait: In his, quę humanis argumētis de fide, aut rebus diuinis tractantur, firmū nil esse potest: quis enim sermo est, qui nō recipiat contradictionem? & quę argumentatio est, quę non possit alia argumentatione subuerti? & inde est, quod ad nullum finem scientiæ & agnitionis per huiusmodi disputationem peruenire homines possunt, priusque fines vitę inueniunt, quam quæstionum: oportet igitur in captiuitatem redigere intellectum in obsequium Christi, & non humanis ratiunculis & argumentis hęrere. [2. Timo. 2. & prioris epist. ad Corin. cap. 2. & posterioris ad eosdem. c. 10.]

2 Hoc quoque ad Titum scribens Paulus non obscure prohibet, inquiens: Hęreticum hominē post primam & secundam correctionem deuita, sciens quia subuersus est, qui huiusmodi est, & peccat, cum sit proprio iudicio condemnatus. Post correptionem dixit, non post vnam & alterā disputationē: nec enim est nobis cum illo disputandum, quem vitare debemus, quem scimus esse subuersum, & suo ipsius iudicio damnatū. Quæ Apostoli verba diuus Hieronymus interpretans, inquit: Quare autē post primam & secundam correptionē deuitandus sit, reddit causas dicens, quod subuersus est eiusmodi, & peccat, cū sit a semetipso damnatus: qui enim semel bisque correptus audito errore suo non vult corrigi, errare existimat corrigentem: & e contrario se ad pugnas & iurgia verborum parans, eum vult lucrifacere, a quo docetur. Propterea vero a semetipso dicitur esse dānatus: quia fornicator, adulter, homicida, & cætera vitia, per sacerdotes de ecclesia propelluntur: hæretici autem in semetipsos sententiam ferunt, suo arbitrio de ecclesia recedentes: quæ recessio, propriæ conscientiæ videtur esse damnatio. Eadem quoque verba explicans alibi Ambrosius, & hæreticum Iudæ conferens, ait: Ipse enim se damnat hæreticus, cum de ecclesia ipse se proiicit, & de cœtu sanctorum nullo compellente procedit: ipse enim ostendit quid mereatur a cunctis, qui suo iudicio separatur a cunctis. Ipse inquam se damnat hæreticus, quia cum omnes criminosi, episcopi sententia proiiciantur de consortio christiano, hæreticus cuncta præueniens, sententia suæ voluntatis abijcitur: tali inquam hæreticus, quali Iudas pœna damnatur, vt idem sui, & reus sit sceleris, & iudex sit vltionis. [epist. ad Titum cap. 3. & illic Hierony. Ambrosius serm. 50.]

3 Eandem disputationem improbat alibi Apostolus dicens: Si quis aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Iesu Christi, & ei, quæ secundum pietatem est, doctrinæ superbus, nihil sciens, sed languens circa quæstiones & pugnas verborum, ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspitiones malæ, conflictationes hominum mente corruptorum, & qui veritate priuati sunt, existimantes quæstum esse pietatem. Sunt quippe hæretici isti, cum quibus disputare prohibemur, de quibus idem Apostolus alia in epistola scribit: Mali homines, & seductores, qui proficiunt in peius, errantes, & in errorem mittentes. Sapientissime igitur maiores nostri in decimoquarto concilio Toletano dixerunt: Caueamus hæreticorum muscipulas: non nobis inanium quæstionum tendicula præparemus, quibus inanis gloriæ cupidi, discutere audemus, quæ summa sunt: nec enim quæ sunt diuina, discutienda sunt, sed creden-

credenda: non enim se Deus discutere iubet, sed credere. Credimus ergo nõ sensibus nostris, sed indubitatis conciliorum priscorum dogmatibus. [1. Timo. vlti. & 2. ad eundem cap. 3. concilio Toletano decimo quarto, cap. 10.]

4 Ad hęc, Tertullianus libro de praescriptionibus aduersus haereticos, eleganter docet, vitandas esse disputationes istas, post alia dicens, quod huiusmodi disputationibus, non modo non conuertuntur haeretici, sed audaciores etiam redduntur: & in ipso congressu firmos quidem fatigant, infirmos capiunt, medios cum scrupulo dimittunt. Chrysostomus quoque in Matthaeum scribit: Malitia frequenter quidem vincitur, nunquam autem placatur. Audi ergo homo fidelis, qui contra haereticum libẽter contendis, Si pharisaei victi placati non sunt: & tu certando contra haereticum potes eum placare, cum vinceris? nunquid fortior Christo es, & quos ille non placauit, tu placabis? Et Sisinius, apud Socratem lib. 9. hist. tripar. Imperatori Theodosio prudentissime consuluit, vt ne cum haereticis disputari permitteret: quia disputatio non solum schismata non vniret, sed etiam haereses ad contentiones maiores adduceret: vnde paulo post cognouit Imperator confusionem haereticorum, & quod in disputatione solummodo, & non in antiquis expositionibus confidebant. Et vt inquit Augustinus contra Faustum: Nõ disputare amant haeretici, sed quoquo modo superare impudentissima pertinacia, vt congregent quae non pepererunt. Ad postremum, diuus Bernardus eleganter & vere super cantica inquit: Nec rationibus conuincuntur haeretici, quia non intelligunt: nec authoritatibus corriguntur, quia nõ recipiũt: nec flectuntur suasionibus, quia subuersi sunt. Probatum est, mori magis volunt, quam conuerti: horum finis interitus: horum nouissima incendium manet. Pręterea multa in eandem sentententiam, quae Gregorius, Leo Magnus, alijque tradiderũt. [Chrysosto. in Mat. hom. 42. operis imperfecti. col. 8. lib. 9. histo. tripar. cap. 19. August. lib. 13. contra Faustum cap. 12. Bernardus super cantica homilia. 66. Gregorius lib. 8. moralium, cap. 2. Leo tribus epist. 48. & 73. & 76. Nicephorus lib. 8. eccle. histo. cap. 13.]

5 Cum lutherani, alijque huius temporis haeretici, argumentis deprehenduntur, mirum est vt se expediant dicendo: nam sicuti quidam eleganter scripsit. Primum lingua implacabiles sunt, deinde more Parthico fugitiuam pugnam exercent, iaculantur verba, clamant, vociferantur, viros se euangelicos dictitant, caeteros sophistas obstreperos, boues cyprios, asinos anthronios, sues boeticas, pecora archadica: ne multa, fungos & lapides appellant. Quod si verbis diuinae scripturae eos premas, statim mendosum esse codicem, sinistreque versum, homines atq; deos ingenti clamore testantur: quaerunt exemplaria graeca, ex gręcis in hebraica, ex hębraicis in chaldaica desultoria leuitate desiliunt. Quae si paululum aduersa animo reperiant, continuo deprauata esse omnia queruntur, lacera, hiulca, dissidentia, lacunosa: typographos maledictis incessunt, accusant ętatem, characteres emendant, hisque flexibus totam scripturae veritatem eludunt. Quae cũ ita sint, ne in concilijs quidem vniuersalibus est cum hęreticis disputandum: nam vt noster Sepulueda quadam in epistola scribit: Religionis morumque summam in huiusmodi controuersiae paucorum doctorum hominum disputationi,

tationi, & quasi certamini ęquatis vtrinque classibus, pontificis maximi voluntate permitti, nonne simile est, ac si quos capitalium, & manifestorũ scelerum reos, quos liceat iustissimis legib⁹ grauissime, & cum summa authoritate damnare, summus magistratus sic suã causam agentes audiat, vt crimina plane confessi, in leges receptas, sacrosanctasque argute disputent, & cum iustitia & innocentia virtutes omnes in discrimen vocent? easdemque de vetere sua, paternaque possessione, iudicibus quoque damnatis, pellere nitãtur? Adde quod isti principia fere omnia theologica negant: & contra negantes principia disputandum non esse, perspicuũ est. [Canus lib. 3. de locis theologicis cap. 2.]

6 Multis cõstitutionibus atque decretis prohibitum est, ne quispiam publice de fide catholica disputare audeat: nec ea, quę semel definita sunt, iterum in dubiũ reuocet. Nam iniuriam facit legumlatori, qui semel iudicata, & recte disposita reuoluere, & publice disputare audet. Quod si decreta salubriter cuiquam liceret iterare, nullum contra singulos quoq; prorsus errores stabile persisteret ecclesiæ constitutum: ac semper ijsdem furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur, quemadmodum Gelasius ad episcopos Dardaniæ sapienter scripsit. Non igitur verbis & disputatione agendum est cum pertinacibus impijs, sed vinculis, & carcere, & igne. [l. 3. C. de summa Trini. l. 2. de his, qui super religione contendunt. C. Theodo. actio. 3. & 6. concilij Chalcedonen. c. 2. §. 1. de hæreti. lib. 6. regia. l. 46. tit. 5. parte. 1. cap. maiores. 24. q. 1. Eusebius lib. 12. præpar. euang. cap. 1. Ficinus libro de religione christiana cap. 3. Brunus lib. 6. de hęret. cap. 8. Albert. lib. de agnoscen. assertio. catholi. quæst. 13. Sepulueda epistola. 31. Godofre. in l. vlti. C. de hæret.]

7 Interdum tamen licet cum hæreticis disputare, vt gloria Dei manifesta fiat, & veritas catholicæ fidei defendatur: postremo vt hæretici confundantur, & conuertantur. Quamobrẽ Paulus ad Titum scribens ait, oportere vt episcopus doctus sit, vt exhortari sciat in sacra doctrina, & eos qui contradicunt arguere possit. Vnde ipsemet Paulus, sicut in actis apostolorum traditur, cum Iudæis & Gentibus ardentissime disputauit: verum ea disputatio fieri debet coram doctis tantum viris: & necessaria sunt ad eam rem, causa, locus, tempus, modus, & aliæ circunstantiæ iustę. Quemadmodũ Hermas & Brunus luculenter docent. [Ad Tit. 1. acto. 17. Hermas li. 2. de instauran. religio. cap. 7. & deinceps. Brunus lib. 3. de hæreti. cap. 12. cum seq. Bernardus super cantica sermone. 64.]

8 Illud autem videtur esse præcipuum in his, qui disputare debent cum hæreticis, vt non solum argumẽtorum subtilitate, sed etiam fidei simplicitate nitãtur: ea enim ipsos etiam disputantium animos potenti quadam virtute rapit & impellit: quod exemplis memorabilibus confirmant Ruffinus [lib. 10. ecclesiasticæ historiæ cap. 3. Nicepho. lib. 8. cap. 15. & lib. 15. cap. 23. & historiæ tripartitæ lib. 2. cap. 3. & deinceps Brunus lib. 3. de hæreti. cap. 12.]

9 Viri autem catholici, vt eruditiores ac disertiores fiant, licite inter se disputare possunt de quibuscunque rebus: quia eorum intentio iusta est, & habet circunstantias debitas. Non tamen vocare debent in dubium veritates fidei, nec publice disputando defendere propositiones hæreticas, aut scandalosas, nec illas,

illas, quæ vires excedunt audientis populi, & in quibus errari facile potest. In summa publice disputandum non est de rebus diuinis irreligiose aut perti naciter, nec scurriliter aut procaciter: nec ita vt iuxta Publij Mimi senariolũ, nimium disputando veritas amittatur. Quod Origenes sapienter admodum improbat. Cicero libro secundo de natura deorum inquit: Mala & impia cõsuetudo est contra deos disputandi, siue ex animo id fiat, siue simulate. [Orige. in Exodum homilia. 10. Macrobius lib. 2. saturn. Gellius lib. 17. cap. 14. Pet. Crinitus li. 2. de poetis latinis cap. 24.]

10 Sed quamuis non semper liceat cum hæreticis disputare, semper tamen laudabile est, contra hæreticos pie, docte, ac prudenter scribere: quod sanctissimi & eruditissimi viri cum magna ecclesiæ vtilitate, multis voluminibus semper fecerunt. Beatos ille putauit eos, quibus deorũ munere datum esset, aut facere scribenda, aut scribere legenda: beatissimos vero, quibus vtrunque: ego autem illos iudico longe beatiores, qui pro fide catholica tuenda, & extirpandis hæresibus, pie atque erudite scripserunt. Cætera quæ hic dici possent, apud alios fusius frequenter inuenies. [Plinius Tacito lib. 6. epist. Stobæus sermone de imprudentia. Gerson de laudibus scriptorũ. Alex. 2. parte quęst. 140. Tho. & Caieta. 2. 2. q. 10. art. 7. Ecchi. in enchiridio capite 28. Alfon. lib. 1. de iusta hęreti. punit. c. 19. cũ seq.]

De diuinat. & reuelat. Titulus XXI.

SVMMARIVM.

1 *Quid sit diuinatio, & quo modo per naturam haberi non possit.*

2 *Proponuntur causę precognitionis rerũ futurarum.*

3 *Pręcognoscere futurorum euentum, solius Dei est.*

4 *Pręterita & futura pręcognoscere opus Dei est, & humanæ prudentię captum excedit.*

5 *Naturę suę subtilitate, & longa rerum experientia, aliqua euentura dęmones pręnoscunt.*

6 *Dubitandum non esse, vaticinia, incantationes, diuinationes, per dæmones hominibus concedi.*

7 *Quo pacto pestiferas diuinationis artes dęmones docere soleant.*

8 *Quibus noxijs artibus dæmones, hominibus curiosis illuserint.*

9 *Quibus ĩ rebus uani homines diuinabãt.*

10 *De diuinationibus inquisitores apostolici cognoscere nequeunt.*

11 *Cum rebus sacris diuinatores abutuntur, ipsorum cognitio ad iurisdictionem inquisitorum pertinet.*

12 *Qui dęmones vocant ad cognoscenda futura, tanquam hæretici ab inquisitoribus sunt puniendi.*

13 *Aduersus eum qui dęmonem inuocat, ad tentandam pudicitiam mulieris, tanquam contra vehementer suspectum inquiri poterit.*

14 *Qui ea quę sunt homini cognitu impossibilia, inspectione syderum diuinant, puniri possunt.*

15 *Qui pręsentia vel pręterita occulta reuelant, puniendi sunt.*

16 *Sacrificijs paganorum vtentes, et qui haruspicem, aut ariolũ consulunt, acerbiori supplicio sunt puniendi.*

17 *Inuehitur Pacuuius, in eos qui linguam auium intelligunt.*

18 *Quidquid*

De diuinatione & reuelatione.

1 Chrysippus diuinationẽ esse definit, vim cognoscentem, videntem & explicãtem signa, quæ a dijs hominibus portenduntur. Et Cicero, Diuinatio est, inquit, earum rerum, quæ fortuitę putantur, prædictio atque præsensio. Sed hæc fallax prophetia, est iniusta vsurpatio cognitionis futurorum euentuum, vel præteritorum, aut presentium occultorum: & enunciatio eorum, quorum notitia per naturam haberi non potest, nec ab ipso Deo reuelata est. [Caiet. in summa. verbo. diuinatio, Alfonsus lib. 1. de iusta hæret. punit. cap. 13.]

2 Causæ autem futurorum tripliciter se habent. Quædam enim producũt suos effectus semper & necessario: quãobrẽ prænosci possunt ex cõsideratione suarum causarum: & hoc modo prædicunt astrologi eclipses futuras. aliæ vero causæ producunt effecta non semper, sed plerunque: & ideo illarum effectus prę nosci non queunt certo, sed probabiliter: quemadmodum astrologi per considerationem stellarum prædicunt nõnunquam pluuiam, vel siccitatem: & medici ex signis morborum plerunq; cognoscunt mortẽ ægroti, vel sanitatẽ.

3 Aliæ sunt causę quę non habent operationes certas & vniformes, & ideo effectus harum pręnosci non possunt per consideratione causarum, nec præsciri queunt, nisi in se ipsis consideren tur: quod solius Dei est, qui vt inquit, Paulus epistolæ ad Romanos cap. 4. vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. Quamobrẽ nemo potest vsurpare cognitionem futurorum euentuum, nisi dæmonis arte. [Augusti. lib. 10. de ciuita. Dei cap. 12. & lib. 11. cap. 21. Alex. Ales. 2. parte quęst. 184. Thomas. 2. 2. q. 95. & opusc. 26. de iudicijs astrorum. plenius Michael Medina lib. 2. de recta in Deum fide cap. 1.]

4 Multa hominis afflictio (inquit ecclesiastes cap. 8.) quia ignorat præterita, & futura nullo scire potest nuncio. Et Esaias cap. 41. Annunciate quæ ventura sunt, & sciemus quia dij estis vos: & Isocrates oratione contra sophistas: Omnibus perspicuum esse arbitror, futurarum

turarum rerum prænotionem non esse nostri ingenij, sed humanę prudentiæ captum vsque adeo excedere, vt Homerus, opinionem sapientiæ maximam cō secutus, etiam Deos interdum de futuris deliberantes introduxerit. Et Chrysosto mus in euāgeliū Ioannis homil. 18. Hoc vel maxime Dei opus est, quod neque dæmones imitari possunt, quamuis ma iorem in modum adnitantur. In miraculis enim sæpe sub veritatis vmbra decipi possumus. Prædictio futurorum immortalis Dei duntaxat opus est. Quod si quando dæmones aliquid præ dixerunt, stultum & incautum vulgus deceperunt: eorum namque vaticinia passim falsa deprehenduntur. Et inibi Theophilactus cap. 1. Maxime potens est prophetia, & efficacior miraculis ad alliciendum quosdam ad fidem: dæmones enim etiam possunt miracula simulare, & apparenter facere: præscientiam autem futurorum, & prædictionem eui dentem nullus habet, neque angelus, & quanto minus dæmones? addo Pacuuia num illud: Si qui, quæ euentura sunt, præuideant, æquiparent Ioui.

5 Dixerit fortasse quispiam: Si dęmones futura non præuident, qui fit, vt nonnunquam diuinatores euentura prædixerint? nam ea quæ dæmones ignorant, non possunt docere diuinatores. Cui respondet beatus Augustinus, libro de diuinatione dæmonum: quod naturæ suę subtilitate, & longissima rerum experientia, & nonnunquam bonorum angelorum reuelatione, pręnoscunt dęmones aliqua euentura, quæ suos discipulos ad eorum & aliorum perditionem docere solent. [c. sciendum. 26. q. 4. Lactantius lib. 2. diuina. institu. cap. 17.]

6 Igitur dubitari non potest, quin dæmones sint authores diuinationū: quod & Plato non ignorauit, qui fatetur in Conuiuio, vaticinia, incantationes, diuinationes & magiam, per dæmones hominibus concedi, atq; idipsum Apuleius confirmat, libro de Deo Socratis. Et Origenes in librum Iob, inquit: Diabolus est author diuinationis, & naturę subtilitate atque agilitate nōnunquam futura reuelat. Maleficia, auguria, diuinationes, phylacteria, & incantationes, diaboli sunt seductiones: dæmonū sunt irrisiones: idololatriæ sunt fæx: animorum infatuatio, atque cordium scandalum. [Vide illum lib. 1. in Iob, colu. 40. & sup Numeros, homil. 13.]

7 Pestiferas autem diuinationis artes dæmones docere solent eos, quos vident esse curiosos pręsciendi futuros euētus: nam vt Basilius inquit, concione habita in lacizis: Multiformes sunt diaboli ver sutiæ: ad quod procliuiorem viderit, ad illud proprijs inescationibus vtitur. Et vt Leo, Isidorus, Bernardus & alij tradunt, ex ea parte hominem diabolus tentat, ex qua eum per excrescentem hu morem facile ad vitia inclinari conspicit. [Leo sermone. 7. in natiuitate Domini. Isidorus lib. 3. de summo bono cap. 5. Bernardus lib. de ordine vitæ, prope finem. Chrysosto. in priorē Pauli epist. ad Thessalo. homil. 9.]

8 Vnde factum est, vt mille noxijs artibus dęmones hominibus curiosis & prauis illuserint, pollicentes futurorum cognitionē varijs modis: per peluim enim fiebat vaticinatio, quam lecanomantiā appellant: accipiebant vaticinantes pel vim aqua plenam, & carminibus quibusdam adhibitis dæmones in peluim attrahebantur, & in ipsa vnda oberran tes exilem sibilum insusurrabant, quo futura prænosci possent. Hi enim spiritus vocem prætenuem emittunt, quo ipsi dæmones minus intelligantur, & obscurita-

obscuritate rei facilius hominum votis imponant. [Pet. Crinitus lib. 6. de honesta disciplina cap. 11.]

9 Diuinabant quoque vani & impij homines per ignem & fumum, per aues, per colloquia mortuorum, per arreptitios, per iudiciariam astrologiam, per magiam, per sortilegia, & per mille alia inania signa. Sed ea omnis diuinatio ex operatione dæmonũ prouenit: vel quia expresse dęmones ad eam rem inuocantur, vel quia illi se ingerunt vanis inuestigationibus, vt mentes hominum erroribus imbuantur, & vanitatibus implicentur. [August. sermone. 241. de tempore. c. igitur. 26. q. 4. Alex. Ales parte. 2. q. 185. Tho. 2. 2. q. 95. Cęlius lib. 2. lectio. antiqua. cap. 15. cum seq. Barto. Sybilla in speculo peregrinaque stionum decadis. 3. cap. 9. quæstio. 2. Michael Medina lib. 2. de recta in Deũ fide cap. 7.]

10 Inquisitores apostolici de diuinationibus cognoscere nequeunt, nisi hæresim sapiant manifeste: sed ipsos diuinatores relinquere debẽt suis iudicibus puniendos. Hoc tamen sic accipiendum est, vt tunc demum diuinatores ab inquisitoribus non puniantur, cum illi sola animi leuitate diuinant: id enim non tam hæresis est, quam phrenesis. [c. accusatus. §. sane. de hæreti. lib. 6.]

11 Nam si sacramentis, aut rebus sacris diuinatores abuterẽtur, aut nefarijs precibus dæmones inuocarent, aut funesta sacrificia illis offerrẽt, aut pacta cum eis facerent, ad iurisdictionem inquisitorum pertinerent: tum quia ista hæresim sapiunt: tum etiam quia, vt Alexander Theologus inquit, hi qui talia committunt, facile a dæmonibus trahuntur ad infidelitatem. [Alex. Ales parte. 2. q. 184. cap. igitur. 26. q. 3. & in summa eiusdem causæ. q. 5. Caieta. 2. 2. q. 95. arti. 3. Alfon. lib. 1. de iusta hæreti. punit. c. 13.]

12 Hi quoque qui dęmones inuocauerint ad cognoscenda futura, puniendi sunt ab inquisitoribus tanquã hæretici: quia dæmonibus tribuunt id, quod solius Dei est. Et vt ait Gratianus, Est quoddã genus culturæ idolorum ex dæmonum consultationibus futura prædicere. Nã qui futura ex dæmonũ cõsultatione, vel quibuslibet pręstigijs inuenire laborãt, hi diuinitatis iura creaturis attribuunt. Futura enim prænoscere solius Dei est, qui in sui cõteplatione etiam angelos interdũ illa præscire facit. Vnde Esaias inquit: Priora & nouissima annunciate mihi, & dicam, quod Dij estis. [In summa. 26. q. 5.]

13 Sunt autem qui dicant, non fore hæreticum eum, qui dæmonem inuocaret ad tentandam pudicitiam alicuius mulieris, vel ad aliud facinus non alienum a potestate dęmoniorum: nam, vt aiunt, si se dæmoni non subijciat, nec hæresim misceat, cum non habeat intellectus errorem, non erit hæreticus. Sed quamuis hæc ita sint, tamẽ aduersus eum inquiri poterit, tanquam contra vehementer suspectum: ea enim ad apostasiam & infidelitatem pertinent. [Vterque Thomas. 2. 2. q. 95. cum seq. Fran. Picus lib. 4. de rerũ prænotione cap. 7. Oldra. consil. 210. Domi. & Philip. in. c. accusatus. §. sane. de hæreti. lib. 6. Squilacen. de fide catho. cap. 8. cũ seq. Alfon. lib. 1. de iusta hęreti. punit. cap. 13. Bartholomęus Spineus apologia. 4. in Ponzinibium, qui pręalijs est vidẽdus.]

14 Astrologi, & hi qui sydérum, & natalium dierum inspectione diuinant ea, quæ sunt homini cognitu impossibilia, suspectissimi sunt de societate dæmonum expressa vel tacita: quamobrẽ comprehendi & puniri possunt ab inquisitoribus.

quisitoribus. Nam & si nonnunquam vera prędicant: id tamen Deus fieri permittit ad tentandos eos, quos ita erudiri opus est, vel decipi iustum est. [c. sed & illud. 26.q.2.cap. igitur.q.seq. Eusebius lib. 14. pręparat. euangelicę cap. 4. Augustinus lib. 2. de doctrina christiana capite 21. Gerson in trilogio astrologię propositione. 11. cum seq. & in tractatu de respectu cęlestium syderum. Ioan. Picus libris contra astrologos. Alciat. in. l. 5. de verbo. signifi. Cassen eus in catalogo, parte. 10. consideratione vlti.]

15 Illi pręterea puniendi sunt ab inquisitoribus, qui pręsentia vel pręterita occulta reuelant, quę ab eis tunc naturaliter sciri non potuerunt, ea enim dæmone suggerente nouerunt. Hi fere sunt, qui diuinant, vbi fit res aliqua furto subtracta, & qui eodem die quo aliquid gestum est in longe distantibus locis, id ipsi enunciant ac si pręsentes fuissent: qui quidem interrogandi sunt ab inquisitoribus, vnde talia nouerint, & confessi vel conuicti coercendi sunt, vt socij dęmoniorum.

16 Extat lex Theodosij in codice Theodosiano, sub titulo de sacrificijs paganorum, cuius hæc sunt verba: Ne quis mortalium ita faciendi sacrificiũ sumat audaciam, vt inspectione iecoris, extorumque pręsagio vanæ spem promissionis accipiat: vel, quod est deterius, futura sub execrabili consultatione cognoscat: acerbioris enim imminebit supplicij cruciatus ei, qui contra vetitum pręsentium vel futurarum rerum explorare tẽtauerit veritatẽ. Et alia lex ait: Nemo aruspicem consulat, aut mathematicũ, nemo ariolum: Augurum & Vatum praua confessio conticescat. Chaldęi ac Magi & cęteri, quos maleficos ob facinorum magnitudinem vulgus appellat, nec ad hanc partem aliquid moliantur. Sileat omnibus perpetuo diuinandi curiositas. Etenim supplicium capitis feret, gladio vltore prostratus, quicunque iussis nostris obsequium denegauerit. [l. nemo. C. de maleficijs.]

17 Contra hos fallaces diuinatores inquit Pacuuius: Istos qui linguam auium intelligunt, plusque ex alienoi ecore sapiunt, quam suo; magis audiendum, quam auscultandum censeo. Et Blondus lib. 1. Romę triumphantis, sordidissimos fuisse, ait, gentium deos, qui in iecorum & viscerum sterquilinio sua occultauerunt consilia, hominibus ab insanis sacrificulis manifestanda. Et Cicero lib. 2. de diuinatione retulit vetus illud Catonis admodum scitum, qui mirari se aiebat, quod non rideret aruspex, aruspicem cum vidisset. Quota enim res queq; euenit prędicta ab istis? aut si euenit quippiam, quid afferri potest, cur non casu id euenerit?

18 Multa quidem vanissima dixit Artemidorus, sed hęc recte scripsit: Quęcunque dixerint Pythagorici, Physiognomonici, talorum vates, ignium vates, circulorum vates, cribrorum vates, formispices, manuspices, peluium vates, mortuorum vates, ea omnia falsa, & nullo fundamẽto nixa putare oportet. Nam ipsorum artes tales sunt: atque ipsi ne minimum quidem vaticinationis sciunt: verum pręstigijs illudentes & defraudantes, exuũt ac denudant obuenientes. Vani sunt atque deceptores hi omnes, & quidquid tandem dixerint, mentiuntur. [Hęc ille libro. 2. de somniorum interpretatione cap. 17.]

19 Phauorinus philosophus, vt apud Gellium est, horum omnium insaniam confutauit, & tandem nullo pacto adeundos eos, aut consulendos esse, huiusmodi

iusmodi argumentis lepide concludebat. Aut aduersa euentura dicunt, aut prospera. Si dicunt prospera, & fallunt, miser fies frustra spectando: si aduersa dicunt, & mentiuntur, miser fies frustra timendo: si vera respōdent, ea quę sunt non prospera, iam inde ex animo miser fies, antequam e fato fias: si fœlicia promittunt, ea quę euentura sunt, tum plane duo erunt incommoda, & spectatio te spei suspensum fatigabit, & futurum gaudii fructum spes tibi iam deflorauerit. Nullo igitur pacto vtendū est istiusmodi hominibus res futuras pręsagientibus. Quamobrem Eusebius quoque docet inutilem prorsus esse diuinationem. [lib. 4. de præpar. euang. cap. 2. Gellius lib. 14. cap. 1. Crinitus lib. 8. de honesta disciplina cap. 9.]

10 De pœna istorum in Leuit. cap. 20. legitur: Anima quæ declinauerit ad magos & ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illā de medio populi sui. Et paulo post: Vir, siue mulier, in quibus pythonicus, vel diuinationis fuerit spiritus, morte moriantur, lapidibus obruent eos, sanguis eorum sit super illos. Et Phylo lib. 1. de monarchia, inquit: Moses veritatis amator, atque magister, cum sciret, idololatriam non mediocriter foueri prauis diuinationibus, totum hoc genus auersatur maxime, diuinos cunctos arcens in perpetuum a sua repub. sacrificos, expiatores, aruspices, prodigiorum procuratores, incantatores, & sortilegos. Omnes enim hi coniecturis ducuntur in speciē probabilibus, easdem res aliter atque aliter interpretando, tum quia subiectū eorum non habet naturam stabilem: tum quia ipsi carent ratione accurata examinandi conceptus suarum mentium, impietatis apparatus isti sunt: quare? quia qui attendit his, & obsequitur, credens hinc pendere bona malaque, contemnit authorem rerum omnium: nec intelligunt, se vitæ curas committere incertissimis alituum motibus per aerem vltro citroque volitantium, & reptilium e terrę cauernis quęrendi sibi causa proreptantium: item visceribus pecudum, cruori, & cæsis anima cadaueribus collapsis, vt mutentur in deterius, & cætera.

21 Iulius Paulus lib. 5. receptarum sententiarum, tit. de vaticinatoribus, inquit: Vaticinatores, qui se Deo plenos assimulant, idcirco a ciuitate expelli placuit, ne humana credulitate publici mores ad spem alicuius rei corrumperentur, vel certe ex eo populares animi turbarentur, ideoque primo fustibus cæsi ciuitate pelluntur: perseuerantes autem in vincula publica conijciuntur, aut in insulam deportantur, vel certe relegantur. Et post aliqua: Qui de salute principis, vel de summa reipub. mathematicos, ariolos, aruspices, vaticinatores, consulit, cum eo qui respōderit, capite punitur.

22 In codice legum Theodosij extat lex notatione digna, cuius hæc sunt verba: Si quispiam spirantia exta consulere audebit, ad exemplum maiestatis reus licita cunctis accusatione delatus, excipiat sententiam competentē, etiā si nihil cōtra salutē principū, aut de salute quæsierit. Sufficit enim ad criminis molē naturæ ipsius leges velle rescindere, illicita perscrutari, occulta recludere, interdicta tentare, finē quærere salutis alienæ, spem alieni interitus polliceri. Legibus quoq; regijs pęna capitis huiusmodi scelera coercētur. [l. 12. titu. de paganis lib. 16. C. Theod. l. 3. cū sequētibus. C. de malefi. regię leges septipartitę. tit. 23. parte. 7. & tit. 4. lib. 8. ordinatio.]

23 Inquisitores autem pœnis iuris pontificij diuinatores istos afficient, anathemate, penitentia quinquennii, dignitatum suspensione, monasterij carcere, verberibus, alijsque supplicijs, prout cu iusque crimen postulare videbitur. [26. q. 2. cap. illud. cum seq. cap. 1. & deinceps. 26. q. 5. cap. admoneant. cum seq. 26. q. 7.]

24 Nec desunt diuinatores fatui, aut improbi, qui diuinas reuelationes habere se dicant, aut fingant, quæ quidem prudentissimo cuique debent esse vehementer suspectæ: nec enim bonorum angelorum sunt reuelationes, sed pessimorum dęmonum illusiones: cuius rei superioribus annis Cordubæ visum est exemplum cunctis seculis memorandum. Quædam enim puella ex agro Cordubensi, a teneris vnguiculis in cœnobio arctissimo & religiosissimo eiusdem ciuitatis inclusa, tanta sanctitatis specie fulgebat, vt ab omnib⁹ putaretur esse sanctissima: quæ multa in dies vera prædicebat, & multa passim signa faciebat, & continuis pene reuelationibus affluebat: vsque eo, vt ciues meos Cordubenses, viros quidem sagaces & cautos, per triginta, & eo amplius annos, mire suspensos sui admiratione teneret. Nec eos duntaxat fefellit, sed omnes fere christiani orbis principes eadem simulatione decepit: donec tandem graui valetudine affecta, dæmonem illum, cuius pestifera societate omnia illa faciebat, omnipotentis Dei gratia reuelauit, ne populo christiano diutius illuderet. Ipsaque ab inquisitoribus comprehensa, & ad sinũ ecclesiæ restituta, in aliud cœnobium detrusa, vitam pie ac religiose transegit.

25 Plerunque has reuelationes habere solent mulieres fatuę vel improbæ: cuius rei tres causas afferre solent. Vnam, quia fœminę humidiores sunt, quam viri. Humidum vero aptius est ad suscipiendas figuras, & impresiones, atque imaginationes. Alteram, quia mulieres minus prudentes sunt: quamobrem cũ finguntur eis vanę species & apparitiones atq; visiones, nõ habẽt fortitudinẽ, aut constantiam ad resistendum. Tertiam, quia magis quam viri affectibus abundant: & vt Aristoteles tradit lib. de somno & vigilia: Hi qui sunt in passionibus, ad modicam similitudinem mouentur, & facile credunt id esse verum, quod illis ita esse apparet. Quod non ignorantes dæmones sæpius fœminis, quam viris, vanas reuelationes suggerunt. [Barto. Sybilla in speculo peregrinarum quæstionum, decadis primæ cap. 8. quæst. 2.]

26 Richardus de sancto Victore suspectas esse ait reuelationes illas, quæ sacra scriptura, aut ratione manifesta non probętur, præsertim cum supernaturalia, vel occultissima reuelata fuerint. Tum illud addo, non esse diuinas eas reuelationes, quæ inutiles sint, vel de rebus leuioribus & ad salutem animarum non pertinentibus. Nec enim verisimile est, Deum talia reuelaturũ. Tum addo, quod multi subdoli doctores hæretici, & pseudoprophetæ reuelationes suas iactare solent. [Richar. in minore Beniamin cap. 81. & in cantic. expositione cap. 21.]

27 Duo traduntur in Deuteronomio, quibus pseudopropheta cognosci possit. Primum, quod in nomine Domini propheta prædixerit, & non euenerit, hoc Dominus non est locutus. Alterum est, cum portentum, quod propheta locutus est, euenerit: sed tamen ille a lege Dei recedit: tunc. n. falsus propheta est, quia ĩpossibile est Deũ mẽtiri: nec Deus impijs futura reuelat. [Deute. 18. & 13.]

28 Diuus

28 Diuus quoque Petrus, apud Clementem lib. 4. recognitionum, ait: Quod a vero Deo dicitur, siue per prophetas, siue per reuelationes diuersas, semper verum est: quod autem a dæmonibus prædicitur, non semper verum est. Idem apud eundem lib. 3. Ille qui a malo est, signa quę facit, nulli prosunt: illa vero quæ facit bonus, hominibus prosunt. Et Chrysost. siue quis alter, in Matthęum homil. 19. operis imperfecti: Si quis inutile fecerit signum, falsus propheta est: quia non facit, vt alios ędificet in fide, sed vt se ostendat in opere.

29 Ex quibus omnibus, alijsque multis perspicuum est, astrologos istos qui futura prędicentes, persępe mentiuntur, a dęmonibus esse deceptos. Tum etiā reuelationes inutiles, quę nemini prosunt, a vero Deo non esse. Igitur ab inquisitoribus examinandi, & puniendi sunt pseudoprophetę, & frequentes reuelationes cohibendę: quia non nisi sanctissimi viri pauculas reuelationes habuisse produntur. [Vide tract. Gersonis de probatione spirituum, de examinatione doctrinarum, parte 2. considerat. 3. de distinctione verarum visionum a falsis. Gasparem. lib. 1. aduersus hęreticos cap. 19. Zanchinum de hęreti. cap. 22. & ibidem Camillum.]

De Doctoribus ecclesiæ Titulus XXII.

SVMMARIVM.

1 *Qvi contempserit ea quę a sanctissimis & sapientissimis doctoribus cōcordi sententia scripta sunt, is iure hæreticus censeatur.*

2 *Quid debeant facere catholici, si se aliqua ecclesiæ particula, ab vniuersalis fidei communione praeciderit.*

3 *Qua ratione maiorum sententiæ congregandæ sint, cum aliquid prophanum in ecclesia erumpere cœperit.*

4 *Memorantur diuisiones ministrationum, quas Apostolus posuit prima epistola ad Corinthios.*

5 *Ad quid Deus ipse ecclesiæ doctores dedit in opus ministerij.*

6 *Quibus signis cognoscant fideles quam doctrinam debeant sequi, & vbi Christus, qui veritas est, sit.*

7 *In illis qui ecclesiam catholicam defendunt, Spiritus sanctus loquitur.*

8 *Proculdubio credendum est, fideles sanctam ecclesiam defendentes inspiratione Spiritus sancti loqui.*

9 *A maiorum sententia non est recedendum, dum in ecclesia aliquid prophanum insurgerit.*

10 *Adducuntur multorum sanctorum sententię ad probandum non esse deuiandum a sententia maiorum.*

11 *Veram religionem apud eos quęrendam esse, qui christiani catholicis & integritatis custodes nominantur.*

12 *Amplectendam esse conciliorum & sanctorum sententiam multis exemplis cō probatur.*

13 *Quæ tradita sunt nobis a sanctis apostolis, & a localibus concilijs, seruanda & custodienda esse.*

14 *Laudantur sancti doctores, quos catholici sequantur in ecclesiæ procellis.*

15 *Vnanimem esse viam certam & tutam sanctorum authorum ad conuincendos hæreticos, demonstratur.*

16 *Sanctorum doctorum authoritas & miracula multis exemplis comprobata, laudantur.*

17 *Qua de causa sacrosancta ecclesia catholica sanctorum doctorum doctrinam, iuste comprobauerit.*

18 *Indubia fides & authoritas sanctis doctoribus est tribuenda, etenim sacræ scripturæ explanatione sancti spiritus inspiratione agunt.*

19 *Omnis controuersia ad scripturam pertinens excitata, non aliter explicanda est quam ecclesiæ luminaria exposuerunt.*

20 *Quantum in religione, viris sapientissimis & sanctissimis tribuendum sit.*

21 *Validissimum esse argumētum ab authoritate sapientum: & ob eam causam sanctis doctoribus maximam fidem esse adhibendam.*

22 *Sanctis doctoribus, apostolicisque viris, per quos Deus ecclesiam luminauit: magna cum ratione fides est tribuenda.*

23 *Sanctis ecclesię doctoribus, qui pleni sūt Spiritu sancto, non autem schismaticis credendum est.*

24 *Apud catholicos, plus valet authoritas cuiuslibet sancti doctoris, quam omniū hæreticorum.*

25 *Probatur eam esse catholicam fidem, quam sancti doctores vno ore consentiunt.*

26 *Improbi hęretici prauis rationibus innitentes audiendi non sunt, & vbi sancti doctores, ibi Christus et veritas est.*

27 *Quibus rationibus hęretici procaces sanctorum patrum doctrinam & authoritatem eijciant.*

28 *Quibus modis, dum aliquis errauerit, eius error agnoscatur.*

29 *Ob quam causam hęretici deuitādi sint, sancti doctores sequendi, & amplectendi.*

De doctoribus ecclesiæ.

1 QVIDQVID sanctissimi & sapiētissimi doctores ecclesię cōcordi sententia docuerunt & scripserunt, id omne credendum est ecclesię traditionem esse: proinde quisquis eorum consensum contemnit in scripturarum interpretatione, aut in doctrina aliqua, quę ad fidem, aut mores pertineat, is iure ac merito censetur hereticus.

2 Vincentius ille Lirinensis, lib. aduersus hęreses, sapienter admodum & considerate scribit: Quid faciet christianus catholicus, si se aliqua ecclesię particula ab vniuersalis fidei communione pręciderit? Quid vtique, nisi vt pestifero corruptoque membro sanitatem vniuersi corporis anteponat? Quid si nouella aliqua contagio non iam portiunculam tantum, sed totam pariter ecclesiam commaculare conetur? Tūc itē prouidebit, vt antiquitati inhęreat, quę prorsus iam non potest ab vlla nouitatis fraude seduci. Quid si in ipsa vetustate, duorum aut trium hominū, vel certe ciuitatis vnius, aut etiam prouincię alicuius error deprehendatur? Tunc omnino curabit, vt paucorum temeritati vel inscitię, si qua sunt vniuersaliter antiquitus catholicę ecclesię decreta, pręponat. Quid si tale aliquid emergat, vbi nihil huiusmodi reperiatur? Tunc operā dabit, vt collatas inter se maiorum consulat interrogetque sententias: eorum duntaxat, qui diuersis licet temporibus & locis, in vnius tamē ecclesię catholicę communione, & fide permanentes, magistri probabiles extiterunt. Et quidquid non vnus aut duo tantum, sed omnes pariter vno eodemque

demque consensu, aperte, frequenter, perseueranter, tenuisse, scripsisse, docuisse cognouerit, id sibi quoque intelligat, absq; vlla dubitatione credendū.

3 Et post plura idem Vincentius inquit: Cum primum mali cuiusq; erroris putredo erumpere cœperit, & ad defensionem sui sacrę legis verba furari, eaque fallaciter & fraudulenter exponere, statim interpretādo canoni maiorum sententię congregandę sunt: quibus illud quodcunque exurget nouitium, ideoq; prosanum, & absque vlla ambage prodatur, & sine vlla retractatione damnetur. Sed eorum duntaxat patrum sententię conferendę sunt, qui in fide & cōmunione catholica, sanctè, sapienter, constanter viuentes, docentes & permanentes, vel mori in Christo fideliter, vel occidi pro Christo fœliciter meruerūt. Quibus tamen hac lege credēdum est, vt quidquid vel omnes, vel plures, vno eodemque sensu manifeste, frequenter, perseueranter, velut quodam consentiēte sibi magistrorum concilio, accipiendo, tenendo, tradendo firmauerint, id pro indubitato, certo, ratoq; habeatur. Hos ergo in ecclesia Dei diuinitus per tēpora, & loca dispensatos, quisquis in sensu catholici dogmatis vnum aliquid in Christo sentientes contempserit, nō hominem contemnit, sed Deum.

4 Hęc autem probantur euidentissime in priori epistola ad Corinthios, vbi Apostolus memorans diuisiones illas gratiarum, ministrationum, & operationum, quas operatur vnus & idē Spiritus sanctus, diuidens singulis prout vult: Et quosdam, inquit, posuit Deus in ecclesia, primum Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores. Vides Doctores ab ipso Deo in ecclesia positos, vt verbo & exemplo, sermone & scriptis doceant, pascantque fidelē populum. Quibus ipse dedit sermonem sapientię & scientiæ, & interpretationē scripturarum. Nec fieri vllo modo potest, vt hi omnes errent, quos Deus omnipotens, ne nos erraremus, duces nostros, magistros, & pręceptores constituit: Alioqui non ad docendum, sed ad seducendum: non ad ędificandum, sed ad destruendum positi ac missi essent. quo quid magis impium dici, fingive potest? [1. Corin. 12.]

5 Ad hoc idē Paulus in epistola ad Ephesios ait: Et ipse dedit quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero euangelistas, alios pastores & doctores, ad consummationem sanctorum, in opus ministerij in ędificationem corporis Christi: vt iam non sim⁹ paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinę in nequitia hominum, in astutia ad circunuentionem erroris. Hos nimirum doctores Deus ipse dedit ecclesię, in opus ministerij, in ędificationem corporis Christi: hoc est, vt ministrēt Spiritum sanctum cęteris, & ecclesiam, quę corpus Christi est, verbo illius ędificent. Hoc autem Christus instituit, vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vēto doctrinę: hoc est, vt his doctoribus fidem habeamus, & vere credamus in eis Spiritum sanctum loqui: vitemusq; cæteros, qui doceant his contraria: nisi velimus esse tanquam paruuli, semper discentes, & nunquam ad scientię veritatem peruenientes: semper fluctuātes, & omni vento doctrinę circumacti: quales hodie videmus esse Lutheranos, & cæteros hęreticos omnes. [ad Ephe. 4. Roffen. contra Lutherum veritate. 6. Cathari. in secunda claue scripturarū.]

6 Accedit eodem, quod veritas per Matthęum docet, his verbis: Si quis vobis dixerit, ecce hic est Christus, aut illic, ecce

ecce in deserto est, nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere. Vbicunq; fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ. Docens Redemptor noster fugiendas esse nouitates, & singularitates hæreticorum: insuper nobis ostendit, quam doctrinam sequi debeamus, nempe illam, ad quam cōgregantur aquilę. Nam vbicunque illę congregantur, ibi veritas est, ibi Christus, & ibi corpus ecclesiasticæ vnitatis: quæ est illarum concors sententia, idem totius corporis sensus est. Sed quæ tandem sunt illæ aquilæ? Qui in carne præter carnē viuunt, aut vixerunt. Quorum est, & fuit, quamuis hic peregrinantium, in cælis conuersatio. Quorum omn o studium, omnis meditatio, omnis voluntas in lege Domini, quā & vita, & moribus expresserunt. Qui signa inhabitantis in se Dei spiritus, euidentia ędiderunt. Vbicunque illæ aquilę congregātur, illic certum habe, esse corpus illud, cui associari, cui consentire debeas, & in quo Christum, & salutem quęrere. Significantur ergo per illas aquilas, doctores sancti, qui altius cęteris volant, & ipsum iustitię solē acutius, & certius irreuerberatis luminibus intuentur. [Matth. 24. Pighius lib. 1. hierar. eccle. cap. 5 Pagninus in isagogis ad mysticos sacrę scripturę sensus lib. 1. cap. 8.]

7 Pręterea, conuestitur hęc sententia ex verbis illis eiusdem veritatis per eundē euangelistam dicentis: Non estis vos qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Quę verba enarrans Augustinus lib. 4. de doctrina christiana, inquit: Si ergo loquitur in eis Spiritus sanctus, qui persequentibus traduntur pro Christo, cur non & in eis, qui tradunt discentibus Christum? Damascenus quoque ait: Per spiritum igitur sanctum & lex, & prophetę, & euangelistę, & apostoli, & pastores locuti sunt, & doctores. An ad solos apostolos dixit Christus: Non estis vos qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis? An non præter apostolos, quosdam, vt inquit Paulus, prophetas instituit, alios vero euangelistas, alios pastores, & doctores?

8 Deinde, Petrus apostolorum princeps in epistola canonica scripsit: Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines. Quod si certissime scimus eue nisse, quando non dum Spiritus sanctus missus nobis erat, quid factum esse putabimus, postquam in hoc negotium specialiter datus est? Nonne Dominus fecit sanctos enarrare omnia mirabilia sua, quę confirmauit Dominus omnipotens stabiliri in gloria sua? [2. Pet. 1. ecclesiasti. 42.]

9 De his quoque sanctis doctoribus illud Salomonis accipere oportet: Verba sapientum sicut stimuli, & quasi claui in altum defixi, quę per magistrorū consilium data sunt a pastore vno. Quem locum tractans Hieronymus, inquit: Exceptis his verbis, quę ab vno pastore sunt data, & a concilio atque consensu prolata sapientium, nil facias, nil tibi vendices: maiorum sequere vestigia, & ab eorum authoritate non discrepes. Sunt quidem sanctorum doctorum verba firma, & immobiliter vera, sicuti Dionysius ait, & quę ab vno summo pastore Deo procedunt, & per doctorū a Deo inspiratorum concilium, idest, vnanimem consensū tradita sunt: quēadmodum Titelmanus explicat, & eleganter disserit Viruesius noster aduersus Lutheri dogmata philippica prima. [Ecclesiastes cap. vlti. & illic Hierony. Dionysi. & Titelma.]

10 His accedunt quam plura sacrę scripturę testimonia, quę sanctorum docto

rum

rum authoritatem haud obscure nobis commendant. Quale est illud Salomonis in prouerbijs: Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. Et illud item Ecclesiastici: Ne despicias narrationem presbyterorum sapientium, & in prouerbijs eorum conuersare: ab ipsis enim disces sapientiã, & doctrinam intellectus. Non te prætereat narratio seniorum: ipsi enim didicerunt a patribus suis, quoniam ab ipsis disces intellectum, & in tempore necessitatis dare responsum. Et apud Danielem: Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiũt multos, qua si stellæ in perpetuas æternitates. Et in Deuteronomio: Omnes sancti in manu Dei sunt: & qui appropinquãt pedibus eius, accipient de doctrina illius. Qui autem alij post apostolos, sunt in fide patres nostri? qui alij presbyteri, & seniores sapientes? qui alij fulserũt quasi splendor, & erudierunt plures? Postremo, qui alij sancti appropinquauerunt ita pedibus Dei, & de doctrina illius tam affluenter acceperunt, quam sacri doctores ecclesię? qui semper effulserunt in ecclesia tanquam luminaria magna: quorum adhuc lumen ita præfulget nobis, vt in eo ambulantes impingere non possimus. [Prouer. 22. ecclesiasti. 8. Dani. 12. Deuterono. 33.]

11 Præterea doctoribus ecclesiæ credimus, non vt hominibus, sed vt sanctis & illuminatis a Deo, & multis miraculis approbatis: & qui humiles fuerũt, ac trementes sermones Dei, & mundi corde, secundum spiritum ambulantes, ea docentes, quæ Spiritus sanctus dedit eloqui illis: quos eruditissimos, sapientissimos, atque verissimos fuisse constat; in quorum explicata fide, semper totius christiani populi fides complicata continebatur. Quod si apud eos solos quærenda est vera religio, qui christiani, catholici, vel orthodoxi nominantur, id est, integritatis custodes, & recta sectantes, vt est apud Augustinum: & hæc est religio munda, & immaculata apud Deum, visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc seculo, vt Iacobus apostolus testatur: apud quos alios quærenda est veritas, quam apud vnanimem sententiam sacrorum doctorum, qui in his omnibus præstantiores & eminentiores cunctis semper & vbique fuerunt?

12 Hanc insuper veritatem concilia sacra sæpe nobis iam olim tradiderunt. Ac primum, veteres Hispani maiores nostri in secundo concilio Hispalensi, dixerunt: Oportuit sententias subnecti sanctorum patrum, qui in sacris literis ingenti gloria refulserunt, vt etiam eorum traditione perpateat veritas. Deinde recẽsentur illic verba Hilarij, Ambrosij, Nazianzeni, Basilij, Athanasij, Augustini, Cyrilli, Leonis, & Fulgentij, quorũ testimonijs concludunt quæstionem dicentes: Hæc quidem, quæ tam diuinæ scripturæ, quam etiam sanctorum patrum eloquia docuerunt, decretis nostris breuiter inserta protulimus. Et in concilio quodam Toletano decreuerunt, vt sanctorum virorum doctrinis assentirent omnes: Quia omne, inquiunt, quod contra illos sapitur, a rectæ fidei regula abhorrere sentitur. Vbi & illud adijciunt, non esse amplius cum illis contendendum, qui ab eorũdem patrum dogmatibus ausi fuerint dissentire. [2. concilio Hispalen. can. 13. & concilio Toletano. 15. cap. 4.]

13 Et in septima synodo generali, actione prima, hoc decretum extat: Qui doctrinas sanctorum patrum, & traditio-

nem catholicæ ecclesiæ contemnunt, execratio. Et in fine quintæ actionis, lectis fragmentis scriptorum ecclesiastici corum, tota synodus proclamauit: Diuiniloquorum patrum doctrinæ nos correxerunt: ex illis haurientes, fidem & veritatem potati sumus: illos insequentes, mendacium persecuti sumus. Et actione sexta inquit Epiphanius: Gloriosos doctores, tuta monimenta ecclesię dicere possumus. Et paulo post: Quo modo ea, quæ sancti patres non probauerunt, nos qui circa finem seculorum occurrimus, & indigni sumus, vt discipuli eorum vocemur, recipiemus? hæc ille tom. 5. Accedit octaua synod⁹ generalis canone primo his verbis: Regulas quæ sanctæ, catholicæ, & apostolicæ, tam a sanctis apostolis, quam ab orthodoxis vniuersalibus, nec non & localibus conciliis, vel etiam a quolibet deiloquo patre, ac magistro ecclesię traditæ sunt, seruare, ac custodire profitemur: quibus & propriam vitam, & mores, & omnem sacerdotij catalogum regamus.

14 Ostendimus hactenus ex literis sacris, & sanctis synodis quanta sit, & esse debeat authoritas sanctorum doctorum: nunc autem ab ipsismet patribus eandem veritatem docebimur. Ac primū diuus ille Hironymus in commentarijs ad librum Iob, inquit: Sancti doctores ecclesiæ nubes esse dicuntur, qui aquas euangelij portant populis effundendas, & gubernandas a Spiritu sancto deferunt, vt irrigentur terræ populorum, & de hac cælesti pluuia, virtutum fruges spirituali operatione multiplicentur. Et paulo post: Hi sancti a Spiritu sancto ita distincti sunt gratiarum donis, tanquam sydereis luminaribus. Et in Danielem ait, periculosum esse, de magistrorum ecclesiæ iudicare sententijs, & alterum præferre alteri. Et alibi de Hilario loquens, inquit: Hilarius beatus antistes, & vt ita dicam, inter procellas mundi magnus sustentator ecclesiæ. Deinde Augustinus libro secundo contra Iulianum Pelagianum de Irenæo, Cypriano, Basilio, Ambrosio, alijsque sanctis doctoribus scribēs, ait: Isti episcopi sunt, docti, graues, sancti, veritatis acerrimi defensores: in quorum ratione, eruditione, libertate, quæ tria bona iudicibus tribuūtur, non potes inuenire quod spernas. Hos excellentiores suos dispensatores per diuersas ætates temporum, locorumque distantias sicut Deo placet, atque expedire iudicat, ipse dispensat. Et post paululum: Catholicam fidem in lacte suxerunt, in cibo sumpserunt, cuius lac & cibum paruis, magnisque ministrauerunt, quam contra inimicos apertissime, atque fortissime defenderunt. Talibus post apostolos, sancta ecclesia plantatoribus, rigatoribus, ædificatoribus, pastoribus, nutritoribus creuit. [Hiero. in Iob cap. 26. in Dani. cap. 9. & in psal. 57. Nicephorus lib. 12. cap. 15. Vincentius Lirinensis lib. aduersus hæreses fol. 7. & 49. Canus lib. 7. de locis theologicis cap. 3.]

15 Ad hæc, Alexandrinus apud Theodoritum in historia tripartita ad Alexandrum Constantinopolitanum scripsit: Sicut nos diuinæ scripturæ docent, vnū sanctum Spiritum confitemur, qui repleuit & veteris testamenti sanctos homines, & noui sacratissimos præceptores. Longum esset omnia persequi, quæ sancti doctores in laudem maiorū suorum, & in commendationem authoritatis eorū tradiderunt: qua sola sępe multa prophana hæreticorū dogmata confutarunt. Est enim eorū sententia vnanimis, via certa & tuta ad conuincendos

cendos hæreticos, & in ecclesia firmũ Spiritus sancti magisterium. Quod verbis & factis testantur Basilius, Hieronymus, Eusebius, Leo, Bernardus, & innumerabiles alij. [lib. 1. histo. trip. c. 14. Basilius lib. contra Amphilochiũ. Hiero. contra Heluidium. Eusebius li. 5. eccles. hist. c. de libellis. 20. distin. c. sunt quidam. 25. q. 1. Bernar. epist. 77. Leo, Agatho, & alij relati a Martino Aiala lib. de diuinis & ecclesiasti. traditio. tit. de publico catho. eccle. magisterio. Gaspar quoque lib. 2. aduersus hæreticos arti. 6. Canus. lib. 4. de locis theologicis cap. 4. Bessarion, oratione pro vnione cap. 1.]

16 Miracula item maxima, plurima, atque verissima, quæ signa sunt euidẽtia diuinę voluntatis, horum doctorum authoritatem haud obscure comprobant. Hi enim sacri doctores, vt est apud Damascenum, illuminatricem spiritus gratiam adepti: tum miraculorum virtute: tum sermonis gratia, obscuratos illuminarunt, & errore deuios cõuerterunt. Et vt Longolij verbis vtar in elegantissima ad Lutherianos oratione: Horum etiam iam vita defunctorum gratia, & mortuos reuixisse, & cæcos oculorum vsum recepisse, & varijs ex morbis laborantes, furijsque etiam exagitatos mortales multos, potestati, valetudinique suæ restitutos esse, exploratum habemus. Cur autem Deus omnipotens hos patres, & ecclesiæ doctores, tot tantisque miraculis approbauit, & illustrauit? nunquid vt nos deciperet? nunquid, vt illi nos seducerent, & in multas hæreses præcipitarent? absit: Imo vt nos docerent, & in viam veritatis reducerent. Richardus de sancto Victore lib. 1. de Trinitate, cap. 2. inquit: Nonne cum omni confidẽtia Deo dicere poterimus: Domine si error est, a te ipso decepti sumus? nam ista in nobis tantis signis & prodigijs confirmata sunt, & talibus, quæ non nisi per te fieri possunt. certe a summæ sanctitatis viris sunt nobis tradita, & cum summa & authentica attestatione probata, te ipso cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Nos ergo tute sequamur eos, quos ab ipso Deo approbatos esse videmus, quos sacra scriptura commendat, concilia sequuntur, doctorum laudat consensus, & vera vtilia que miracula comprobant.

17 Præterea, oues Christi vocem eius cognouerunt semper in his sanctis doctoribus, quorum doctrina perpetuo spirat vnctionem illam Spiritus sancti, qui locutus est, & quotidie loquitur per os sanctorum doctorum. Ad extremum, sacrosancta catholica ecclesia, quæ cum sit columna & firmamentum veritatis, nec fallere, nec falli potest, horum scripta probauit: horum quoque doctrinis perpetuo membra eius instruuntur & illustrantur: hos ipsos doctores tanquam iustos & legitimos filios ipsa suscipit, & amplexatur. Hos compertum habemus, nil credidisse aliud, quam quod credidit catholica Christi per orbem ecclesia, cuius extiterunt membra non vulgaria, imo præcipua, imo columnæ quædam. Proinde quidquid vno sensu & consensu hos tenuisse inueneris, eum catholicæ ecclesiæ, verum & catholicum sensum, veram sententiam, veram fidem, absque vllo scrupulo teneas. Cum hos audis, ecclesiam audis. Horum concordem sententiam, puta ecclesiasticã esse traditionem. [Vide Alber. Pighium lib. 1. ecclesiasti. hierar. c. 3. & lib. 2. cap. 7. & lib. 6. cap. 3.]

18 His igitur sanctis doctoribus, quem-

admodum in cęteris omnibus, sic etiam in interpretatione sacræ scripturæ, indubia fides & authoritas tribuenda est. Non enim naturaliter acquiritur intelligentia scripturarum, sed donum Dei est, & viris sanctis diuinitus conceditur. Nam, vt Hieronymus in proœmio cōmentariorum in Oseam, inquit: In explanatione sacræ scripturæ, Sancti spiritus inspiratione agemus, vt cuius instinctu scripta est, eius reuelatione pandatur. Quis autem, nisi mentis inops, negare possit, sacros ecclesiæ doctores præ cæteris omnibus abundantiorem spiritum sapientiæ & intellectus habuisse? Hi namque pars magis eximia ecclesiæ semper fuerunt, qui non solum eruditione, verum etiam vitæ sanctimonia, velut sydera quædam effulserūt: quibus cæteri fideles in sensu scripturarum vnice fidem habuerunt, tanquam viris Spiritu sancto plenis, qui nobis succum, & latentem in sacra scriptura spiritum exhibuerunt. Qui non a semetipsis interpretationes acceperunt, sed secretis inspirationibus Sancti Spiritus illustrati, dubia scripturarum nobis aperuerunt. Quorum doctorum, vt inquit Augustinus, illustris doctrina est & memorabilis, & venerabilis confessus, atque consensus. [lib. 1. contra Iulianum Pelagianum. Gaspar lib. 1. aduersus hæreticos cap. 5. & lib. 2. art. 2. cap. 14. Canus lib. 7. de locis theologicis cap. 3.]

19 Inde illud est, quod in sexta synodo generali diuinitus tradiderunt patres, his verbis: Si ad scripturam pertinens aliqua controuersia excitata fuerit, ne eam aliter interpretentur, quam quomodo ecclesiæ luminaria, & doctores suis scriptis exposuerunt: & maiorem ex his laudem assequantur, quam si quę a se dicuntur, componant. Per prædictorum enim patrum doctrinam, populi ad eorum, quæ sunt bona & expetenda, & inutilia ac reijcienda, cognitionem venientes, vitam in melius componunt. Et in concilio Lateranensi sub Leone X. præcipitur concionatoribus, vt euangelicam veritatem & sanctam scripturam, iuxta declarationem & interpretationem doctorum, quos ecclesia, vel vsus diuturnus approbauit, prędicent & explanent: nec quicquam eis contrarium, vel dissonum adijciant. Nouissime patres in concilio Tridentino, ad coercenda petulantia ingenia decreuerunt, vt nemo suæ prudentiæ innixus, contra vnanimem consensum patrum scripturam sacram interpretari audeat. [sexta synodo generali can. 19. concilio Lateranen. sessio. 11. concilio Triden. sess. 4.]

20 Quod si peritioribus, & prudentioribus, & magis expertis, in quacunque scientia & arte plurimum tribuendum est: si grauior & validior est, (quemadmodum pro Planco dixit Cicero) decē virorum bonorum sententia, quam totius multitudinis imperitæ: si non secus debent omnes vsu peritorum, maiorumque natu, ac prudentum, fidem adiungere sententijs, ijs etiam quæ probari non possunt, quam ijs quę sunt ratione conclusæ, nam quoniam vsu & exercitatione, quasi aspectum quendā sunt adepti, facile rerum causas & principia cernunt, vt ait Aristoteles lib. 6. ethic. quantum in religione tribuendum esse putabimus viris sapiētissimis, sanctissimis, & Spiritu sancto plenissimis? Impossibile sane est, vt inquit in Timeo Plato, deorum filijs, id est sanctis, fidem non habere, licet nec necessarijs, nec verisimilibus rationibus eorum oratio confirmetur. [Vide August. lib. de vtilitate credendi. cap. 12. Aristo. lib. 6.

lib. 6. ethic. cap. 11. Boetium lib. 1. topico. l. femel. C. de re milita. lib. 12. & illic Bar. Lucam & alios.]

21 Hippocratis authoritati acquieuit antiquitas, vt est apud Iulium Paulum. Et Cicero de Platone loquēs lib. 1. tuscul. quæst. inquit: Vt enim rationem Plato nullam afferret (vide quid homini tribuam) ipsa authoritate me frangeret. Vnde Salomonius haud insapienter ait, validissimum esse argumentum ab authoritate sapientum, vbi ratio naturalis deficit, & eorum sententijs standū, alioqui non esset differentia inter sapientem & eruditum. Quę cum ita sint, ac de prophanis hominibus non omnino peritis, passim recipiantur a multis: quid dicere possumus de sanctissimis ecclesiæ doctoribus, qui proculdubio sunt omniū christianorum, atq; omnis memoriæ clarissima lumina? quorum fuerunt pectora sacro spiritu plena, & qui nouerunt ea, quæ, vt inquit Hieronymus, doctus Plato nesciuit, quæ Demosthenes ignorauit? [l. septimo mense. de statu homi. & illic Salomo. & in §. responsa prudentum. instit. de iure natu. gent. & ciuili.]

22 Ad postremū, accedit ratio viua quidem & spirans: nam Spiritus sanctus missus est ad illuminandam Christi ecclesiam, & ad docendam omnem veritatem. Cum autem facie ad faciem loqui non soleat, relinquitur vt per aliquos viros ecclesiam illuminauerit, atq; erudierit. Sed id fieri non debuit, nisi per instrumenta immensæ bonitati spiritus congruentia: ergo per sanctos doctores, apostolicos viros, id factum esse perspicuum est. Nam, vt Nazianzenus ait, manifestum est, quod indignos nequaquam gratia tangit, nec organum improbum, & plane dissonum. Quoniam in animam maleficam non ingreditur sapientia. Sicut econtrario dæmones quærunt organa digna, per quæ operentur. [quemadmodum Origenes tradit homil. 5. in Matthæ. & Sozomenus lib. 1. hist. tripar. cap. 14. cap. 12. Ioan. 14. & 16. Nazianzenus oratio. 4.]

23 Ex quibus omnibus euidentissimum fit, sanctis ecclesiæ doctoribus, non autē hæreticis, aut schismaticis credendum esse. Illi enim sacro spiritu pleni sunt, & fuerunt: hi vero extra ecclesiam positi Spiritu sancto priuati sunt: & vt nullo alio vitio teneantur, certe non possunt non esse superbissimi, qui suas hæreses patrum decretis & ecclesiæ traditionibus anteponant: Dominus dat sapientiam, & ex ore eius scientia & prudentia: sapientia, & disciplina, & scientia legis apud Deum: error & tenebræ peccatoribus concreata sunt. Non est speciosa laus in ore peccatoris, quoniā a Deo profecta est sapientia. Sapientiæ enim Dei astabit laus, & in ore fideli abundabit, & dominator dabit eam illi. Et in maleuolam animam non intrabit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se a cogitationibus, quæ sunt sine intellectu. Sapientia syncera est, & ideo nil inquinatum in eam incurrit, & in animas sanctas se trāsfert, & amicos Dei & prophetas constituit. Vnde anima viri sancti enunciare solet veriora, quam septem circunspectores sedentes in excelso ad speculandum. Anima beneuola, & quæ sentiat quod iustum sit, melior est quouis sophista indagatore, vt Sophocles inquit. [Prouer. 2. ecclesiasti. 11. & 15. & 37. Sapientiæ. 1. & 7.]

24 Abeant ergo Lutherani, & hæretici omnes pestiferi, sanctas contemnant animas,

animas, & proprias adinuentiones sequantur. Apud nos enim, qui catholici sumus, plus valet authoritas cuiuslibet sancti doctoris, quam hæreticorũ omnium, quotquot vnquam fuerunt, aut futuri sunt conuentus. Sed inquiunt Lutherani: Nos sacras literas pro nostris opinionibus adducimus, ac si non id ipsum veteres omnes hæretici dixerint: vel non sint sacræ literæ a sanctis doctoribus longe melius & verius, quã ab istis interpretatæ. Quod si hos cum illis conferre libet, quis tam perditus, vt dubitet Ambrosium præferre Luthero? Hieronymum Oecolampadio? Augustinum Bucero? Chrysostomum Melanchtoni? lucem tenebris? sanctissimos impijs? Credimus sanctis, inquit Augustinus, famæ celebritate, consensione, vetustate roboratis. Vos autem hæretici, & tam pauci, & tam turbulenti, & tam noui, nemini dubium est, quin nil dignum authoritate præferatis. [lib. de vtilitate credendi cap. 14.]

25 Et lib. 1. contra Iulianũ Pelagianum, confutans illius hæreses sanctorum doctorum sententiis, idem Augustinus, post alia inquit: Audis omnes vno corde, vno ore, vna fide id ipsum dicere, & hanc esse catholicam fidem non dissonante contestatione firmatam. Vbi catholicam fidem illam esse ait, quam sancti doctores vno ore consentiunt. Et lib. 2. contra eundem, de eisdem sanctis loquens, ait: Quod inuenerunt in ecclesia, tenuerunt, quod didicerunt, docuerunt: quod a patribus acceperunt, hoc filijs tradiderunt. Confirmat hoc Basilius in epistola, quę est ad Antiochenam ecclesiam, his verbis: Fidem vero nos neque ab alijs scriptam nobis recentiorem suscipimus, neque ipsi mentis nostræ germina tradere audemus, ne humana commenta existimentur esse verba religionis. Sed quæ a sanctis patribus edocti sumus, ea interrogãtibus nos annunciamus. Hi sunt magni & clari homines, qui doctrinæ, iudicij, & sanctitatis laude semper floruerunt: qui sanctissimi, & eruditissimi, & maximi omnium christianorum sapientes semper iudicati sunt. Morum mentiumq; rectores integerrimi: qui rempub. christianam, post apostolos & euangelistas, tam pręclare fundatam, quam videmus esse catholicam, nobis reliquerunt: quorum vitam & mortem Deus omnipotens multis magnisque miraculis illustrauit: quorum æternam memoriã, virtutes & opera, ecclesia catholica iure ac merito consecrauit.

26 Hos tantos viros, sacrosque doctores contemnunt impudentissimi huius tẽporis hæretici, & sæpe illos maledictis incessunt, propterea quod, contrarij sunt operibus atque doctrinis eorum, & quia semper illi hæreticos confutarunt, & persecuti sunt. Vt enim Leo magnus tractatu contra hęresim: Euticetis, inquit, nunquam potuit hæretica impietas sic latere, vt non a sanctis patribus nostris, & semper deprehensa sit, & iure damnata. Item ex Lutheri pestifero dogmate aiunt, opus non esse doctoribus ad sacras literas interpretandas, sed melius esse, vt suo quisque sensu interpretetur illas: quo quid sit absurdius, vel tenebrosius dici vel fingi potuit? Verum de hoc alibi fusius hæreticis occurremus. Nos interim sacros doctores sequamur, quorũ quidem consensus est concors ipsius ecclesię sensus: cuius illi sunt columnæ quędam, & mẽbra præcipua, præ cęteris donata abundantiori mensura spiritus, & subtiliori quodam sensu pręditam ita vt in illis vniuersi corporis ecclesiastici sensus præcipue vigeat. Vbicumque hi congregantur,

gantur, ibi Christus est, & ibi veritas.
27 Vanissimis & stupidissimis ratiunculis mouentur hęretici vt sanctorum patrũ doctrinam & authoritatem reijciant: quas omnes confutat per singula Gaspar. Sed illa videtur esse potissima, quia inquiunt: homines fuerunt, & aliqui eorum interdũ errarunt. Homines fuerunt, quis negat? sed homines sapientissimi, sanctissimi, & spiritu sacro plenissimi. Errarunt quidē interdum aliqui eorum: sed omnes simul errasse quis credat? errasse quosdam illorum in quibusdam fatemur: diuina tamen dispensatione ob id errare permissi sunt, vt homines fuisse eos cognosceremus: & quidquid recte dixerunt, a Deo accepisse, a seipsis vero quidquid aberrarunt. Suis quippe ingenijs relicti, nõnunquam in errores aliquot inciderunt, cum tamen certum sit, quod in cæteris fulgore diuini spiritus illustrati, non nisi saluberrima dogmata, ad maximum ecclesiæ commodum tradiderunt. Adde, quod interdum errata vtilitatē afferunt, quando illis homines erudiũtur, & cautiores fiunt, quemadmodum docet Xenophõ lib. 6. rerum Grecarum. Non est igitur impium alicui sancto doctori probabiliter contradicere, sed ab vnanimi patrum sententia pertinaciter dissentire. De qua re non sat recte sensisse videtur Arnaldus Albertinus, vir alioqui doctus & pius. [c. ego solis. 9. distin. Guido de hæresibus capite. 7. Roffensis contra Lutherum veritate. 7. Gaspar lib. 1. aduersus hæreti. c. 7. cum seq. Alberti. li. de agnoscen. assertio. catholi. quæst. 15. & q. 30. confessio Polonica, de fide & symbolo cap. 19.]
28 Cum autem aliquis eorum errauerit, cognosci facile potest error, ex mutua collatione scripturarum, ex ecclesiæ catholicæ traditionibus, & Romanorum pontificum decretis: Et, vt inquit Augustinus, per sermonem sapientiorē peritioris, per grauiorem episcoporum authoritatem, doctiorumque prudentiā, & per cõcilia licet reprehendere, si quid a veritate deuiatum est. Si vero plures inter se dissentiant, maiori & saniori parti stabitur, id est illi, quæ non numero tantum vincat, sed etiam authoritate, & zelo, & merito, quemadmodũ elegāter differit Brunus. Maior quidem pars, vt est apud Ciceronem, eo fere deferri solet, quo a natura ipsa deducitur. [Augusti. lib. 2. de baptismo contra Donatistas. c. 3. apud Gratianum in. c. quis nesciat. 9. distinctio. Brunus lib. 5. de delegatio. c. 16. Cicero lib. 1. offi. Gaspar lib. 2. contra hæreti. arti. 6. c. 7.]
29 Postremo, quis sic insaniat, vt sacris doctoribus credendum esse non putet, hæreticis autem putet? Quasi vero & ij non sint homines, & errare non queāt. Hos corripiendos ac deuitandos esse, docet Apostolus: illos vero sequendos esse præcipiunt scripturæ diuinæ, sacra concilia, & ecclesiasticæ traditiones: quorum authoritatem vera miracula comprobant, & vniuersi christiani semper & vbique suspiciunt. Qui quidem tam viuentes, quam mortui clarissimis effulserunt miraculis: quorum cineres & ossa per sacras ædes in summa veneratione habentur: libri eorum leguntur & approbantur ab omnibus. Hæretici contra, nullis miraculis claruerunt: nulla eorum cineribus habita veneratio: eorum dogmata per viros catholicos semper sunt confutata, detectaque plena mendacijs, fallacijs, atque venenis. Et tamen hæretici vsque adeo stupidi sunt, vt sanctissimos & sapientissimos viros contemnant, sequantur istos procaces, atque prophanos. Nunquid Deus post

aposto

apoſtolos & euangeliſtas, non poſuit in eccleſia paſtores & doctores, ne vnum quidem vſque ad Lutherum, Bucerum, & Melanchtonem? O mirabilem inſaniam. O pectora hæreticorum alto errore confuſa. Quid tandem? moriatur anima mea morte iuſtorum, & fiāt nouiſsima mea horum ſimilia.[Nume. 23. Roffen. contra Lutherum, arti. 30. Driedo. lib. 4. de dogmati. eccleſiaſti. cap. 1. Alſon. lib. 1. aduerſus hæreſes cap. 7.]

De dominis temporalibus Titulus XXIII.

SVMMARIVM.

1 *PVniendos eſſe qui illa contēnunt, quę ſapientiſſimi ac ſanctiſſimi doctores ſcripſerunt, credendum eſt.*

2 *Quid ſit regis munus, & propter quam rationem hęretici ſint puniendi.*

3 *Chriſtiani principes in animum ducere debent, vt hęreſes tollant.*

4 *Principes & ſuperiores maximam ſuorum curam habere debent, nam pro ſe, & pro peccatis populi tenentur reddere rationem.*

5 *Quomodo pij principes qui eccleſiæ catholicę fauerint, & impios perſecuti fuerint, a Deo mercedem ſuſcipiant.*

6 *Munus ſacerdotis eſt hęreticos admonere, laicis vero conuenit eoſdem punire.*

7 *Ad pontifices pertinet laicos admonere vt fidem teneant, principum autem eſt præpoſitis eccleſiæ obedire.*

8 *Quibus pœnis affici debeant domini temporales, qui aduerſus hęreticos inquiſitoribus non auxiliantur.*

9 *Qui ſeruare noluerint in territorio ſuo conſtitutiones pontificias in hęreticos latas, quomodo puniantur.*

10 *Ponuntur duę conſtitutiones regiæ, quibus ponitur quo modo ſe debeant habere inquiſitores cum illis, qui hęreticos receptauerint.*

11 *Si reges, aut principes chriſtiani facti ſunt hæretici, ſubiecti, vaſalli, & ſerui quoq; liberi ab eorū dominio manēt.*

12 *Reges & principes hęretici grauius quā alij delinquunt, & ideo maiore ſupplicio ſunt digni.*

13 *Duriſſime puniendi ſunt hęretici principes, & omnes qui alios inficere poſsūt authoritate ſua.*

De dominis temporalibus.

1 IMPERATORES, Reges, Duces, Comites, alijque principes & rerum domini, diligēter prouidere debēt, vt hæreſes extirpentur, & hæretici puniantur: ne ſub eorum imperio impiorum augeatur improbitas, & piorum pax atque ſecuritas perturbetur. Quod ſi facere neglexerint, arctiſsimam Deo rationem proculdubio reddituri ſunt: a quo traduntur illis ad regendum prouinciæ, quaſi iudicibus ab imperatore, vt eſt apud Hieronymū in Ezechielem cap. 28. O fortunatam Hiſpaniam, piorum principum prouiſione in fide catholica tam pręclare fundatam, & a cunctis hæreſibus puram & expurgatam. Vt quod iam olim cecinit Claudianus, multo id aptius nunc dicere poſsim,

Quid

Quid dignum memorare tuis Hispania terris
Vox humana valet?
Diues equis, frugum facilis, pretiosa metallis,
Principibus fœcunda pijs.

Hæc ille versibus persecutus est, cęteraque verissime.

2 Regis officium est, vrbes atque homines fœlices & beatos facere, vt Socrates, Xenophon, Aristoteles, Iamblicus, cęterique tradiderunt. Vita autem beata efficitur virtute non impedita, vt consentiunt omnes. Atqui nulla fœlicitas esse potest vbi hæretici sunt impuniti, vbi pullulant hæreses, vbi fides catholica impiorum nouitatibus exagitatur: virtutes enim magnopere impediuntur impietate. [Xenophon lib. 3. de factis & dictis Socratis. & lib. 2. & 8. de cyropedia. Arist. 8. ethi. cap. 11. Iamblicus epist. ad Dyoscolium.]

3 Quamobrem christiani principes cogitare debent, Deo se reddituros esse rationem propter ecclesiam, quam a Christo tuendam suscipiunt, vt Isidorus ait, lib. 3. de summo bono. Nam siue augeatur pax & disciplina ecclesiæ per fideles principes, siue soluatur, ille ab eis rationem exiget, qui eorum potestati suam ecclesiam tradidit: in qua si iustitiam seminauerint, mercedem accipiēt fidelem. Si vero disciplinam, quam ab eis Deus exigit, nō apprehenderint, tunc euenturum certo sciant, quod eis minitatur: nempe, vt irascatur Dominus, & pereant ipsi de via iusta. Animum enim inducere debent, vt hæreses tollant, sicuti Hieremiæ pręcipitur: Cōstitui te super gentes & regna, vt euellas & destruas, & disperdas & dissipes, & ædifices & plantes. [Isidorus lib. 3. cap. 53. c. principes. 23. quęst. 5.]

4 Paulus apostolus in epistola ad Hebræos cap. vlt. præcipiens illis, vt præpositis obediant, ipsi enim, inquit, per uigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri. Et Origenes super lib. Numer. homil. 20. Principes non solū pro suis proprijs arguuntur delictis, sed & pro populi peccatis coguntur reddere rationem. Si forte non docuerint, non commonuerint, neque soliciti fuerint arguere eos, qui initium culpæ dederint, vt ne contagio dispergeretur in plures. Præterea plurima, quæ in eandem sentētiam Nazianzenus, Thomas, alijque tradiderunt. [Nazianze. oratio. 30. in fine. Theophilactus in Matth. c. 24. Tho. lib. 3. de regimine principū. c. 3. Cęlius lib. 8. cap. 1.]

5 Nec solum in futura vita condignam a Deo mercedem accipient pij principes, qui ecclesię catholicæ fauerint, & impios persecuti fuerint: sed etiam in hoc mundo prospera eis omnia & fœlicia euenient. Id quod omnibus fere seculis rebus ipsis compertum est, & Cyrillus confirmat in exordio libri de recta fide ad Theodosium, dicens: Gloriosa in Deum pietas regijs honoribus immobile fundamentum est. Et impij reges miseri ac mali, male pereunt: cōtra vero pietatiscultores sine labore vincere solent, & aduersarijs præualere. Quod & olim contigisse cultoribus & violatoribus religionum, Cicero ipse lib. 2. de natura deorum testis locupletissimus est. Quin etiam Aristot. lib. 5. politic. cap. 11. inquit, curandum esse, vt reges Deum, religionemq; semper egregie colere videantur. Nam minus iniuriam homines a talibus hominibus metuunt, cum principem religiosum esse, ac Deum vereri putant, minusque insidiantur ei, qui Deum auxiliarem habere videatur. Clemens li. 1. de constitutionibus apostolicis: Lege

regum libros, vt intelligas, quot reges iuste vixerunt, eos a Deo auctos fuisse, & ijs promissionem vitæ æternæ apud ipsum permansisse. Quot vero reges a Deo defecerunt, rebellione sua breui tempore interijsse, iusto iudicio Dei, & vitæ eius priuatos fuisse, pro requie æternum supplicium consecutos. Omitto Augustinum, Thomam, & alios. [l. 1. tit. de Iudęis. lib. legum nouellarū Theodosij. l. 16. de episcopis & clericis. C. Theodo. August. ad Bonifacium epist. 50. Tho. lib. 2. de regimi. princip. cap. vlti. epist. inter claras. C. de summa Trinitate. Nicepho. lib. 7. cap. 42. Brunus lib. 3. de hæreti. cap. 9. Aiala in fine operis, de diuinis & ecclesiasticis traditionibus. & quæ ipse collegi, lib. 3. de repub. cap. 8.]

6 Sacerdotum quidem est, admonere & corripere hæreticos, sed principes & laici iudices eos punire debent. Arma enim ecclesiæ aduersus pertinaces hæreticos nihil fere prosunt, nisi a principibus laicis manu militari iuuentur. Sacerdotis, vt ait Chrysostomus, tantum est arguere, liberamque præstare admonitionem, non mouere arma, non clypeos vsurpare, non vibrare lanceam, nec arcum tendere, nec iacula mittere, sed tantum arguere, ac liberam præstare admonitionem. [homil. 4. de verbis Esaiæ, vidi Dominum. c. conuenior. 23. quæst. 8.]

7 Itaque ad officium Pontificum pertinet admonere diligenter principes laicos, vt catholicam fidem in primis teneant, & subiectorum hæreses puniāt. Principum autem est, præpositis ecclesiæ obedire. Sic Anastasius papa, Anastasium imperatorem admonuit. Sic Leo ille magnus Leonem imperatorem contra hæresim Eutychetis incitauit. Sic Nestorius episcopus Constantinopolitanus, ante quam a vera pietate transuersus ageretur, in prima eius concione, propalam apud populum, ad imperatorem verba dirigens, decantatam illam emisit vocem: Da mihi, O imperator, terram ab hæreticis liberam & puram, & ego tibi cælum reddam. Tu mihi hæreticos extirpa, & ego tibi Persis delendis adero. Quinetiam arguendi & excommunicandi sunt principes negligentes, qui hæreticos punire noluerint: sicut Marcellus papa Maxētium corripiebat, & Gelasius Anastasium, Gregorius septimus Henricum quartū excommunicauit, & Honorius tertius Federicum secundum. [Vide Nicephorum lib. 14. ecclesiast. hist cap. 31. Brunum lib. 3. de hæreti. cap. 8.]

8 Hinc ortæ sunt illæ pontificum sacratissimæ leges, quibus præcipitur dominis temporalibus, vt auxilientur inquisitoribus aduersus omnes hæreticos. Quod si contumaces, aut negligentes in auxilio ferendo fuerint, excommunicentur, & honore priuentur, & eorū territorium interdicto ecclesiastico subiaceat. Præterea, vt iureiurando promittant, quod hæreticos in suo territorio commorati non sinent. Si vero ab ecclesia moniti, ea facere noluerint, vt excommunicentur, & contumaces post annum Papę indicentur, vt ex inde Pōtifex maximus declaret, subiectos absolutos esse ab eorum dominio, & prouincias illorum permittat catholicis occupandas. Sed in Hispania inquisitores proscribent illos, & manu regia comprehendentur, & punientur. [c. ad abolēdam. §. penulti. c. excommunicamus. §. moneantur. de hæreti. authen. si vero. C. eodem tit. constitut. statuimus. de episcopali audien.]

6 Tales quoque sunt leges constituētes, vt qui seruare noluerint in territorio

suo

suo constitutiones pontificias contra hę reticos latas, hi tanquam infames & hę reticorum fautores, ac de impietate suspecti, omni honore atque officio priuentur. Illud item prudentissime cautum, vt rerum domini obediant episcopis & inquisitoribus, & ab eis moniti, vt inquirant, comprehendant, & custodiant hæreticos, fautores, & receptatores, ac defensores eorum: & vt reos protinus puniant, cum fuerint curiæ seculari relicti. Illa demum iustissima cōstitutio est, quæ vetat ne domini rerum impediant inquisitores, nec defendant hęreticos, nec de hæretica prauitate cognoscant. Si secus fecerint, vt in sententiam excommunicationis incurrāt, & excommunicati per annum, ex inde damnentur vt pertinaces hæretici. [c. vt officium. §. vlti. c. vt inquisitionis. in princip. & §. prohibemus. de hæreticis. lib. 6.]

10 Ab eodem fonte natæ sunt duæ constitutiones regiæ. Quarum priore cauetur, vt qui in territorio suo receptauerit hæreticos, is ius omne amittat, quod ab eisdem debebatur ei: & præterea restituat omnia bona, quæ hæretici secum attulerint. Posteriore constitutum est, vt sicut in prouincijs regię iurisdictionis, sic etiam in aliorum territorio inquisitores in hęreticos inquirant, & dominos ipsos iurare cogant in fidei fauorem, prout iure tenentur: & contumaces atque inobedientes pro sua iurisdictione puniant. Hæc, & talia reges nostri vere catholici pro sinceritate fidei constituerunt. Nam (vt apud Xenophōtem est, libro octauo de pedia Cyri) hęc quoque ita habent, quemadmodū item alia: quando princeps melior est, puriora iura constituit: quando vero deterior, nequiora. Demosthenes quoque oratione secunda contra Aristogitonem dixit: Eas vrbes maxime florere videmus, in quibus legūlatores optimi extiterunt. Nam vt quę in corporibus oriuntur infirmitates, medicorum inuentis curantur: sic animorum immanitas legumlatorum prudentia exterminatur. [2. instruct. Hispalen. cap. 7. & instruct. omnium prima cap. 21.]

11 Si reges aut alij principes christiani facti sint hęretici, protinus subiecti & vasalli ab eorum dominio liberantur: serui quoque & liberti ipso iure liberi fiūt. Nec ius hoc recuperabunt, quamuis postea reconcilientur ecclesiæ. [c. vlti. de hęreti. & illic Gofre. Ioa. And. Ostien. Cardi. Abbas & cęteri. Brunus lib. 4. de hęreti. cap. 14.]

12 Quinetiam digni sunt maiore supplicio reges & principes hæretici, quam cæteri homines. Tum quia grauius ipsi, quam alij delinquunt, tum etiam quia multo magis exemplo suo nocent. Attestatur mihi Cicero libro tertio de legibus, post alia dicens: Vt vitijs principum infici solet tota ciuitas, sic emendari & corrigi continentia. Et paulo post: Nec enim tantum mali est peccare principes (quanquam est hoc magnū per se ipsum malum) quantum illud, quod permulti imitatores principū existunt. Ego autem nobilium vita victuque mutato, mores mutari ciuitatū puto. Quo perniciosius de republica merentur vitiosi principes, quod non solū vitia concipiunt ipsi, sed ea infundunt in ciuitatem: nec solum obsunt, quod ipsi corrumpuntur, sed etiam quod corrumpunt, plusque exemplo, quam peccato nocent.

13 Iure igitur ac merito Scythæ regē suū Scylē occiderunt, propter externos ritus: quia bacchanalibus sacris externis initiatus erat, vt est apud Herodotū in Melopomene. Scripsit enim verissime

Plato, quales in republica principes essent, tales reliquos solere esse ciues. Quod Cicero diuinitus scriptum esse fatetur, lib. 1. epistolarũ familiarium. Et Sapiens prouerbiorum. 28. inquit: Regnantibus impijs, ruinæ hominum. Et vt in corporibus, sic in imperio, grauissimus est morbus, qui a capite diffunditur, vt ait Plinius libro quarto epistolarum. Turbato Herode, turbata est omnis Hierosolyma cum illo. Et plerunque componitur orbis regis ad exemplum. Nec solum exempla regentium subiectos mouere, sed & cogere quodammodo solent. Vnde Paulus Petro apostolorum principi sapientissime dixit: Cogis gentes iudaizare. Tanti fecit eius exemplum, quia supremus erat ecclesiæ pastor, vt non tantum suadere, sed cogere etiam videretur. Cogebat autem non docentis imperio, sed conuersationis exemplo, quemadmodum diuus Hieronymus quadam in epistola ad Augustinum scripsit. Vt ergo qui bene præsunt, duplici honore digni sunt: sic etiam iudicium durissimũ fiet in his, qui male præsunt. Quãobrem durissime puniendi sunt hæretici principes, & hi omnes qui alios inficere possunt authoritate sua. Quia vt Fabius aiebat, Perniciosissimus est malæ rei maximus quisque author. [declamat. 3. sapientiæ. 6. Tiraquel. de pœnis, causa. 51. nu. 97.]

De ecclesia Titulus XXIIII.

SVMMARIVM.

1 *QVid sit ecclesia, & vnde dicatur.*

2 *Quotupliciter ecclesia soleat accipi, & in qua acceptione hic sumatur.*

3 *Qua ratione ecclesia vna sit, & in quo consistat eius vnitas.*

4 *Quibus rationibus ecclesia sancta dicatur.*

5 *Qua ratione ecclesia dicatur catholica.*

6 *Ob quas causas ecclesia catholica nuncupetur.*

7 *A quo tempore ecclesia incœperit, & in quibus temporibus incrementũ & augmentum assumpserit.*

8 *Qui ab ecclesia catholica recedit, & adulteræ iungitur, proculdubio non saluabitur.*

9 *Proponitur qualisnam sit hæreticorum ecclesia, quæ nõ vna sed multiplex est.*

10 *Qualem dixerint hæretici veteres & recentiores suam ecclesiam esse: quorũ opinio cæca esse probatur.*

11 *Quomodo intra ecclesiam boni & mali cõtineantur, & misceantur, exemplis probatur.*

12 *Interrogandos esse lutheranos, an ecclesia a temporibus apostolorum vsq; ad Lutherum fuerit, vt illos conuincamus.*

13 *Hæretici lutherani negare non possunt, ecclesiam Christi semper durasse, & nunquam Lutheri dogma docuisse, ex quo colligitur eos deceptos esse.*

14 *Procaces hæretici deuitandi sunt tanquam pestis, isti nãque in ecclesia vna non sunt: & ad catholicam ecclesiam quæ vera docet festinandum est.*

15 *Omnium ecclesiarum matrem ac magistram esse ecclesiam Romanam, & ad eam confugiendum esse.*

16 *Qui vera volunt audire, ea amplectantur, quæ primitiua ecclesia per patrum successionem ad nos vsque transmisit.*

17 *Ecclesia Romana radix est ecclesiæ catholicæ, nec ab illa vnquam hæresis aliqua sumpsit exordium.*

18 *Ecclesia*

18 Ecclesia Romana lumen catholicę & apostolicæ fidei exhibet. quod si in illa aliquid (quod absit) fuerit extinctum, credendum est finem rebus aduenisse.

19 Probatur authoritate sanctorum authorum, ecclesiam Romanam matrem esse omnium ecclesiarum, & nunquam in fide errasse.

20 Concluditur cum omnibus patribus concilij Lateranensis dicentibus, Romanā ecclesiam omnium errorum expertem esse.

21 Nequaquam licere ab ecclesia Romana recedere; cui primas partes non dare, impietatis summum genus est.

22 In ecclesia illa esse permanendum, quę fuit ab apostolis fundata, & vsque ad hunc diem durat.

23 Omnia ea quæ de Romana ecclesia dicta sunt, illi competere existimandum est, quia ibi sedes apostolica voluntate diuina erat permansura.

14 Proponuntur rationes propter quas non fuit conueniens, apostolicā sedem Hierosolymis collocari.

25 Ecclesia catholica in rebus fidei errare nō potest, quia a Spiritu sancto regitur.

26 Plane lutheranorum hereses confutantur ecclesię traditionibus.

27 Probatur multis rationibus & authoritatibus, æqualem esse authoritatem traditionis ecclesiasticę & scripturę.

28 Memorantur aliqua testimonia doctorū ecclesię vno ore confitentium, eandem esse authoritatem traditionis & scripturę.

29 Traditiones ecclesiasticæ eandem vim retinent cum scripturis, & ita sunt obseruandę sicuti a maioribus sunt traditæ.

30 Nominantur authores qui tenent authoritatem traditionis & scripturę esse ęqualem: & loci etiam indicantur.

31 Adducuntur innumeri conciliorum loci ad probandum quod debeant seruari ecclesię traditiones.

32 Hęreticum esse traditiones ecclesiasticas contemnere, antiquis ecclesię consuetudinibus probatur.

33 Multa reperiuntur in ecclesia suscepta & custodita per traditionem apostolicam, quę literis apostolorum non inueniuntur scripta.

34 Antiqua consuetudo non minorem vim habet quam scripta lex, ideo qui eam contemnit, ecclesiam contemnit, & hęreticus contumax est.

35 Adducuntur nonnulla argumenta in hęreticos impudentissimos, qui negabant consuetudines ecclesiasticas necessario non esse tenendas homini christiano.

36 Multa quę ad nostram religionem pertinent missa fecerunt euangelistę, neque eius integram historiam tradiderunt.

37 Probatur rationibus & authoritatibus, euangelistas non scripsisse omnia quę ad ecclesię institutionem & sacramenta pertinent: nam maxima pars vnctioni Spiritus sancti reseruata fuit.

38 Quomodo cognoscamus, qui libri sint canonici & Spiritu sancto spirante conscripti, ecclesię traditionibus.

39 Sacrę literę non habent authoritatem ex suis scriptoribus, sed ab ipso Deo, & eis credimus propter ecclesię traditiones.

40 Insaniunt hęretici authoritatem ecclesię traditioni detrahere conantes: nam labefactant omnia vnde credita pendent:

41 Quęritur vtrum hęretici de ecclesia sint.

42 Hęretici licet ad ecclesiam pertinere videantur, vere tamen non sunt de ecclesia: nam qui non manent in vnitate fidei, non sunt in ecclesia Dei.

De

De ecclesia.

1 ECCLESIA, græca vox est, latine multitudinem, cœtum, aut conuentũ significat: multitudinem inquam, nõ qualemcunque, sed conuenientem, & cõciliatam in vnam aliquam societatem. Et quamuis variæ sint formæ humanarum societatum, & varia item illarum nomina: vbi tamen inter se conueniunt homines ad finem supernaturalem assequendum in fide cultuque Dei, ac religionis, & spe salutis inde adipiscendæ, eiusmodi hominum societas in scripturis diuinis, & ecclesiasticis scriptoribus, ecclesia solet appellari. Est ergo ecclesia communitas, & collectio, seu respublica Christi fidelium, ordinata ad finem supernaturalem. Est autem ecclesia visibilis hominum cœtus, a Christo Domino & apostolis collectus, in hunc vsque diem perpetua successione continuatus, in vna fide apostolica sub Christo capite & eius in terris vicario, pastore, ac summo pontifice agens. His enim notis ab ecclesia satanæ secernitur. [Torquemada lib. 1. de ecclesia. cap. 1. Canus lib. 4. de locis theologicis cap. 2.]

2 Varijs modis nomen ecclesiæ accipitur: vel pro domo Deo dicata: vel pro vniuersitate christianorum: vel pro vniuersitate vnius nationis, aut prouinciæ: vel pro episcopis, aut præsidentibus ecclesiæ: vel pro clericis & ecclesiasticis viris: & interdum dicitur ecclesia impiorum, & malignantium, & ecclesia satanæ. Nos tamen in præsentia, de ecclesia tantum loquemur, quæ vniuersitas, seu collectio fidelium, & quæ rectam de Deo fidem seruat, & vera religione verum Deum colit, & adorat, & ab eo salutem suam expectat. [Ioan. Torquemada eodem lib. 1. cap. 2.]

3 Hęc autem ecclesia, (vt iuxta Nicænam professionem credimus, & constanter asserimus) vna est, sancta, catholica & apostolica. Vna est, sicut in canticis legitur: Vna est columba mea, perfecta mea, vna est matri suæ. Hęc eadem ecclesia constat ex omnibus fidelibus, non solum præsentibus, verum etiam præteritis & futuris: alioquĩ tot fingeremus ecclesias, quot secula. Vnitas autem ecclesiæ consistit in multis: in vnitate capitis, fidei, sacramentorum, spei, charitatis, spiritus viuificantis, beatitudinis, & rectoris atque pontificis præsidentis. Quorum pleraque complectitur Apostolus in epistola ad Ephesios, inquiens: Vnum corpus, & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma. Cætera vero ex alijs locis scripturæ diuinæ fusius ante nos plurimi collegerunt. Atque hæc quidem via est certissima, qua ecclesia catholica discernitur a conuenticulis hæreticorum: ea enim vnica est, & in vnitate consistit: sectas vero hæreticorum varias dispersasque, & sibi semper constat esse contrarias. [Ad Ephe. 4. Clemens Alexan. oratione stromateon. Cyprianus tracta. de simplici prælato. Optatus lib. 2. contra Parmenianũ. Chrysosto. in priorem epistolã ad Corin. homi. 1. August. lib. de fide ad Petrũ cap. 43. Leo epist. 16. & 18. Torquemada lib. 1. de ecclesia. c. 6. c. loquitur. cum seq. 24. q. 1. c. Nouatianũ. cũ seq. q. 1. cõfessio Polonica, de fide & symbolo. c. 25. Medina lib. 5. de recta in Deum fide cap. 13.]

4 San-

4 Sancta dicitur ecclesia, quia Spiritu sacro sanctificata: quia munda a corruptione: quia firmata lege diuina: quia Christi sanguine respersa: quia cultui veri Dei dedicata: quia sancta est in votis, in sacrificijs, in ministerijs, in cæremonijs & obseruationibus: quia virtutibus, gratijs, & spiritualibus bonis diues & fœcunda est: quia optimis, iustissimis, & sacratissimis legibus regitur, & gubernatur: quia scientiam sanctorum habet, & notitiam diuinitatis: quia sacramenta habet, quibus homines sanctificantur. Postremo sancta rectissime dicitur, quia columna est, & firmamentum veritatis, & corpus Christi, qui caput eius est. [ad Ephe. 1. & 5. ad Collossen. 1. & 1. Timo. 3. Torque. eodem lib. 1. c. 9. Pelagius de planctu eccl. lib. 1. arti. 63. confes. Polonica, de fide & symbolo. c. 21.]

5 Catholica, id est, vniuersalis, dicitur ecclesiã, quia nullo certo loco, nulla regione, aut patria, nulla gente, natione, aut populo, nullo denique tempore cõclusa aut circumscripta est: sed generaliter extendens palmites suos in orbem vniuersum, in tempora quælibet prçterita, præsentia, & futura, secundum seriem successionis nascentium, & decedentium continuata, sub vno duce inuisibili Deo, in vnitate fidei & religionis: est ergo catholica, quia toto orbe diffusa: quia in finem vsque seculi permanebit: quia ex omni gente, natione & populo: quia ex omni sexu, & conditione constat: quia generalem doctrinam habet visibilium & inuisibilium, cælestium atque terrestrium: quia habet prçcepta vniuersalia: Demum quia generaliter sanat omnia peccata. [Isidorus lib. 1. de officijs ecclesi. cap. 1. Aluarus Pelagius lib. 1. de planctu ecclesię. arti. 63. Torque. lib. 1. de ecclesia. c. 13. Alber. Pighius lib. 1. hierar. ecclesiasti. cap. 1. Hosius lib. 5. aduersus prolegomena Brentij. confessio. Polonica, de fide & symbolo, cap. 22. & 23. Michael Medina lib. 5. de recta in Deum fide. cap. 13.]

6 Apostolica quoq; dicitur ecclesia multis ex causis. Primo, quia in Apostolis initium habuit secundum tempus gratiæ reuelatæ. Ad hoc, quia superædificata est ab Apostolis, dicente Paulo: Superædificati estis super fundamentũ apostolorum. Deinde, quia apostolorũ fidem, prædicationem, documenta, & authoritatem retinet, & obseruat. Præterea, quia religionis ritus, & institutiones, obseruationes, atque traditiones apostolicas habet atque custodit. Post hæc, apostolica dicitur, quia ad exemplum cælestis Hierusalem effigiata, & ordinata est. Ad extremum apostolica recte nominatur, quia cathedram habet apostolicam, quam Deus esse voluit in ecclesia, quæ ab apostolis Petro & Paulo glorioso martyrio consecrata est. [Pelagius lib. 1. de planctu ecclesiæ, arti. 63. in fine. Ioan. Torquem. lib. 1. de ecclesia cap. 18. confessio Polonica de fide & symbolo cap. 27.]

7 Incœpit autem ecclesia a primis illis parentibus humani generis, qui post diuini mãdati præuaricationẽ a clemẽtissimo Deo spẽ veniæ acceperunt in sanguine mediatoris Dei & hominũ Christi agni immaculati, pro salute humani generis offerẽdi: in qua fide qui cõuenerũt, ad hãc ecclesiã pertinuisse dicuntur. Ea vero ætates habuit & incremẽta, vsque ad Saluatoris nostri aduẽtũ, quo tẽpore ad ætatẽ perfectã peruenit, vbi fundator atq; sãctificator ecclesię natus est in ea: qui cõpletis nostrę redẽptionis mysterijs, psolutisq; veteris Adę peccatorũ debitis, reuersus ad patrẽ, apostolorum

suorum

suorũ ministerio, ex omni, quæ sub cælo est, gente, natione, populo, talē sibi cōgregauit, & ordinauit ecclesiā, qualē in veteri synagoga adumbrauerat: Et hæc est illa catholica nostra & apostolica Christi ecclesia: nec alia est ab illa veteri, sed & hæc, & illa veluti quędam ciuitas magna fundata est super Christũ, quem patres expectauerunt, prophetæ prędixerunt, apostoli aduenisse prædicauerunt, Ioannes vero demonstrauit præsentē. [August. lib. 10. de ciui. Dei cap. 25. & epistola. 49. Pelagius lib. 1. art. 64. Torquemada lib. 1. cap. 22. Tho. opusculo de symbolo apostolorũ. Alber. Pighius lib. 1. hierar. ecclesi. cap. 1. Gaspar lib. 4. contra hæreticos, disputatione. 1. cap. 7.]

8 Hæc ergo illa est vniuersalis ecclesia. mater christianorum verissima: extra quam nullus omnino saluatur. Vnde Cyprianus tractatu de simplicitate prælatorum, vere atque eleganter scripsit: Quisquis ab ecclesia segregatur, adulteræ iungitur, a promissis ecclesiæ separatur, nec pertinet ad Christi præmia. Qui relinquit ecclesiam Christi, alienus est, prophanus est, hostis est: habere iam non potest Deum patrem, qui ecclesiam non habet matrem. Si potuit euadere, qui extra arcam Noe fuit, & qui extra ecclesiam foris fuerit, euadet. Quam sententiam Tertullianus quoq; docuit libro de oratione, & Augustinus subinde, ac reliqui catholici omnes id ipsum vno ore consentiunt. Epiphanius item ait: Mater nostra catholica ecclesia, vna & innocens columba, portus pacis serenus ac tranquillus, lętitia spirans Cyprum vineę, & botrum ferēs nobis benedictionis, quotidie largiens sanguinem Christi, meracum veritatis. Credere igitur constantissime debemus quidquid credit & docet catholica Christi ecclesia, quę Paulo apostolo teste, columna ęst, & firmamentum veritatis. Intra ecclesię murum inexpugnabilem continere nos debemus: contra quem quisquis arietauerit, (vt sapienter ad modum Augustinus dixit) ipse potius confringetur. [c. quoniam vetus. 24. q. 1. cum seq. c. 1. de summa Trini. Chrysosto. sermone de pentecoste. August. de moribus ecclesię. c. 30. & in enchiridio. 39. Torquemada lib. 1. cap. 21. & cap. 40. Pighius lib. 1. hierar. eccle. c. 5. confessio Polonica, de fide & symbolo, cap. 14. Michael Medina lib. 5. de recta in Deum fide cap. 11.]

9 Sed age iam videamus, qualis nam sit recentium hęreticorum ecclesia: nunquid vna? minime gentium: est enim plurimis hęresibus scissa. Nunquid sancta? nequaquam: quid enim sancti esse potest hęreticis violata & amissa fide? Nunquid catholica? non: quia vniuersalis non est: non tempore, non loco, non populo. Nunquid apostolica? nihil minus: nam quid, quęso, apostolicum habet? Non cathedram, non successionem, non doctrinam, non traditionem vllam apostolorũ. Est ergo Lutheranorum ecclesia, non sanctorum, sed malignantium: non vna, sed varia & multiplex: non sancta, sed impia: nō catholica, sed priuata: non apostolica, sed apostatica, atque satanica. Abeant igitur post adinuentiones suas praui homines, & seductores: nos interim vnā, sanctam, catholicam, & apostolicam sequamur ecclesiam, & eius nos filios esse gloriemur. [Vide Franciscum Sonnium lib. 2. tract. 8.]

10 Sed inquiunt hęretici, apud se solos esse quandam ecclesiam iustorum, & pręstinatorum, quę sola est sponsa Christi. Dixerunt id ipsum iam olim Donatistę, Nouatiani, Rutheni, & Armenij:

nij: sed cæca prorsus & stupida est illorum omnium opinio, & iam pridem ab ecclesia catholica cõfutata: nõ enim occulta est, & imaginaria & incerta catholica Christi ecclesia: sed cunctis semper & vbique cognita, & ciuitas super montem posita, quæ (vt apud Matthęū est) abscõdi non potest, nec includi quidem in domibus Lutheranorum, aut in deserto Sacramentariorum, aut in penetralibus Anabaptistarum: sed per omnes gentes toto orbe terrarū diffusa est: quemadmodum luculenter probat Augustinus multis testimonijs diuinæ scripturæ, legis & prophetarum, euangeliorum, & apostolorum. [lib. de vnitate ecclesiæ contra Petiliani epistolam. & lib. 13. contra Faustum cap. 13. & eleganter Hosius lib. 3. aduersus prologomena Brentij. Confessio Polonica, de fide & symbolo cap. 20. Canus lib. 4. de locis theologicis cap. 3.]

11 Nec tantum bonorum, aut iustorum ecclesia militans est: verum etiam intra ecclesiam, boni simul & mali vnitate fidei, & sacramentorum communione miscentur. Quod ex euangelijs apertissime constat, vbi regnum cælorum, idest ecclesia, dicitur esse simile sagenę missæ in mare, & ex omni genere pisciū congreganti: & comparatur decem virginibus, quarum quinque erant fatuæ. Quod apostolus quoque manifestissime docuit in priore epistola ad Corinthios, vbi vocat illos ecclesiā Dei, quos paulo post, de multis peccatis reprehendit. Præterea, incertissima foret ecclesia iustorum in hoc mundo, cum sciat nemo vtrum odio, vel amore dignus sit. Postremo esset quidem absurdissimum dicere, quod septies in die iustus est in ecclesia, & septies extra illam, quandoquidem septies in die cadit, & resurgit. Sed istam hæreticorum impiam insaniam ecclesia catholica iam olim damnauit, & ab omnibus catholicis viris vno ore confutata est. [Origenes eam refellit in Hieremiam homilia. 3. & in Ezechielē homil. 1. Hieronymus aduersus Luciferianos. August. epist. 48. Et libro de vnitate ecclesiæ. cap. 13. & lib. 1. de ciuita. Dei cap. 35. & lib. 18. cap. 49. Vualdensis in doctrinali tomo 1. lib. 2. cap. 8. Torque. lib. 1. de ecclesia. cap. 3. & cap. 55. cum seq. Faber contra Lutherum tracta. 1. tex. 9. Pighius lib. 2. hierar. eccles. cap. 1. confessio Polonica. cap. 21. Pet. Soto in defensione catholicæ confessionis cap. de vna visibili & certa ecclesia. Hermas lib. 4. de instau. religione. c. 6. Viruesius Philippica vltima. Alfonsus lib. 6. aduersus hęreses in principio. Martinus Aiala lib. 1. de diuinis & ecclesiasticis traditio. assertione. 5. c. hæc autem. c. quidam. 23. q. 4.]

12 Quæramus iam a Lutheranis, vtrum fuerit vlla vnquā in terris ecclesia Christi, a temporibus apostolorum vsq; ad Lutherum. Quod si negauerint, rem omnium absurdissimā facient: & mentientur procacissime contra Christum dominum dicētem: Ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi. &: Vbicunque duo vel tres cõgregati fuerint in nomine meo, ego sum in medio illorum. Loquentur præterea mendacium impudentissimum contra millia millium clarissima scripturarum testimonia. Nunquid obliuisci potuit Christus ecclesiæ sponsæ suæ dilectissimæ, per mille quingentos annos? nunquid Spiritus sanctus missus ad docendam omnem veritatem, derelinquere potuit per tot continuos annos ecclesiam, quā Christus Deus noster suo pretiosissimo sanguine redemit? Absit ab animis fidelium tam prodigiosa fictio: nam vt Leo

ille magnus iam olim de Manichæo scripsit, & nos hodie de Luthero multo aptius dicere possumus, non potuit promissio domini tam per ætatum interualla differi: nec ille spiritus veritatis, quem mundus nō accepit impiorū, ita septiformem illam donorum suorum continuit largitatem, vt tot ecclesiæ generationes, sapientia & intellectu, consilio & fortitudine, scientia & pietate, atque ipso Dei timore fraudaret, donec prodigiosus iste turpium mēdaciorum signifer nasceretur.

13 Si vero cōfessi fuerint Lutherani, quod negare non possunt, ecclesiam Christi semper durasse, ac duraturam esse vsq; in finem seculi: tum ab eisdem quæremus, an fuerit vnquam ecclesia catholica apud Gentiles, vel Iudæos, vel hæreticos, vel Mahumetanos? an potius apud Christianos? non poterunt, non respondere, apud Christianos semper fuisse. Tum rursus instabimus, quærētes ab eis, an fuerit seculum aliquod, aut breuius fortasse tempus, in quo docuerit catholica ecclesia, p̄fana Lutheri dogmata? profecto nō aliud nobis ostēdere poterunt, quam tritas illas veteri prouerbio calendas græcas. Vsque ad hunc diem sine ista doctrina mundus Christianus fuit, vt Hieronymus in epistola de erroribus Origenis scriptum reliquit. Augustinus quoque libro de vera religione inquit: Neque in confusione paganorum, neque in purgamentis hæreticorum, neque in languore schismaticorum, neque in cæcitate Iudæorū quærēda est religio: sed apud eos solos, qui Christiani, catholici, vel orthodoxi nominantur: id est, integritatis custodes, & recta sectantes. Et post paululū: Tenenda est nobis Christiana religio, & eius ecclesiæ communicatio, quæ catholica est, & catholica nominatur, non solum a suis, verum etiā ab omnibus inimicis. Hęc ille. [cap. 5. & cap. 7.]

14 Cum igitur Lutherus, & alij omnes hęretici, non sint in ecclesia vna, sancta, catholica, & apostolica: sed in ecclesia satanę, atque malignantium: deuitandi sunt, tanquam pestes: & iuxta doctrinam Augustini, ad sinum ecclesię catholicę, quæ sola veritatem docet, omni cursu festinandum est. Et quemadmodum Alexandrinus ait: Sicut nos diuinę scripturæ docent, vnum sanctum spiritum confitemur, qui repleuit & veteris testamenti sanctos homines, & noui sacratissimos præceptores, in vnam & solam catholicam, apostolicamque semper ecclesiam: quę & inuincibilis est, licet omnis mundus aduersus eā pugnet, & victrix totius aduersę impietatis existit. Ad extremū cum Augustino cōtra epistolam Manichęi, quam vocant fundamenti, vnusquisque Christianus sapienter admodum dicere poterit: Multa sunt, quæ in gremio catholicæ ecclesiæ me iustissime tenent. Tenet consensio populorum, atque gentium. Tenet authoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata. Tenet ab ipsa sede Petri apostoli, cui pascendas oues suas post resurrectionem Dominus commendauit, vsq; ad præsentem episcopatum successio sacerdotum. Addo etiam, tenent apostolicæ & ecclesiasticæ traditiones. Tenēt vniuersalia concilia. Tenent sanctissimi doctores, atque pastores ecclesiæ. Tenet postremo ipsum catholicæ nomen: quod non sine causa inter tam multas hæreses, sic ista ecclesia sola obtinuit, vt cum omnes hęretici, se catholicos dici velint: quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad catholicā conueniatur, nullus hæreticorum, vel basilicam suam, vel domum audeat ostendere. [August. lib. de

lib. de fide contra Manichæos cap. 45. & contra epistolam fundamenti cap. 4. Alexandrinus apud Theodoritum lib. 1. histo. triparti. cap. 14.]

15 Hæc autem catholica ecclesia multas ecclesias complectitur, vt ex Pauli epistolis, & Ioannis Apocalypsi satis constat. Sed earum omnium caput, mater & magistra est ecclesia Romana propter cathedram apostolicam, quam Dominus illic esse voluit. Ad eam igitur in causis fidei confugiendum est, quia catholica est, & nullam vnquam hæresim fouit, imo destruit hæreses omnes. Et vt Anacletus epistola tertia scripsit: Romana ecclesia non ab apostolis, sed ab ipso Domino saluatore nostro primatum obtinuit: & eminentiam potestatis super vniuersas ecclesias, ac totũ Christiani populi gregem assecuta est. Et paulo post inquit: Petrus, & Paulus eodem tempore, & vno die, sub Nerone principe passi sunt, & ambo sanctã Romanam ecclesiam sua morte consecrarunt, & alijs omnibus suo venerando triumpho pretulerunt.

16 Ad hoc, Ireneus vicinus temporibus apostolorum, libro tertio aduersus hęreses, volens ostendere, quæ sit vera doctrina apostolica, inquit: Traditionẽ apostolorum toto orbe manifestam, in omni ecclesia adest perspicere omnib⁹ qui vera volunt audire: eam videlicet, quam primitiua ecclesia per successionem continuam patrum & episcoporũ transmisit ad nos. Sed quoniam per omnes ecclesias discurrere, prolixum esset, & operis infiniti, ex omnibus maximam & antiquissimam atque omnibus cognitam, Romæ a gloriosissimis duobus apostolis Petro, & Paulo fundatam, eligens, eius fidem, traditionem, que, quam habet ab apostolis annunciatam; & per successiones episcoporũ ad nos peruenientem indicantes, confundimus omnes, qui quoquo pacto, vel per sui complacentiam, vel vanam gloriam; vel per cęcitatem & malam sententiam, fidem, pręter quam oportet colligunt. Et antiquissimus author Septimius Tertullianus eandem authoritatem ecclesię Romanę frequenter extollit. [Irenęus lib. 3. c. 3. Tertullianus lib. de pręscriptionibus aduersus hęreticos. & lib. 4. aduersus Marcionem.]

17 Cyprianus quoq; libro primo epistolarum inquit: Nauigare audent, & ad Petri cathedram, atque ecclesiam principalem, vnde vnitas sacerdotalis exorta est, a schismaticis & profanis literas ferre, nec cogitare eos esse Romanos, quorum fides, apostolo prędicante, laudata est: ad quos perfidia habere nõ potest accessum. Et iterum libro quarto fatetur, ecclesiam Romanam esse matricem & radicem ecclesię catholicę. Postremo, in expositione symboli apostolorum inquit: In ecclesia vrbis Romę, nec hęresis vlla illic sumpsit exordium, & mos ibi seruatur antiquus. [lib. 1. epist. 3. & lib. 4. epist. 8.]

18 Deinde Maximus orientalibus populis quadam epistola suadet, vt veram fidem approbantes, in ecclesiam Romanorum, tanquam in solem respiciant: & ex ipsa lumen catholicę, & apostolicę fidei recipiant. Et sanctus Gelasius primus canone quarto inquit: Quãuis vniuersæ terrę, per orbem catholicę & apostolicę constitutę ecclesię, vnus thalamus Christi sit: tamen sancta Romana ecclesia, nullis synodicis constitutis, cęteris ecclesijs prelata est: sed euangelica voce Dñi & Saluatoris nostri, primatum obtinuit. Et Nicolaus primus scribens Mediolanẽsibus ait: Nõ ergo quęlibet terrena sententia, sed illud verbũ, quo factum est cęlum & terra, per quod

denique facta sunt omnia, Romanam fundauit ecclesiam: illius certe priuilegijs fungitur, cuius authoritate fulcitur. [c. quamuis. 21. distinct. Chrysosto. in epist. 2. ad Thessa. homilia. 4.]

19 Deinde Lucius primus epistola prima, & Felix primus epistola ad Benignum, & Eugenius apud Victorem lib. 2. de persecutione Vandalica, & patres in sexta synodo generali, act. 4. fatentur vno ore omnes, quod ecclesia Romana mater est omnium ecclesiarum, & nunquam errauit in fide. Et in præfatione Nicenæ synodi traditur, ecclesiam Romanam, nullis synodicis decretis, sed voce Domini primatum obtinere. Sanctus quoque Marcellus inquit: Sedes Petri iubente domino Romã translata est. quod & Aegesippus narrat, & Faber contra Lutherum retulit. Sãctus item Julius ait, ecclesiam Romanã Domini ore sacratam, & exaltatam esse. Pius quoque sanctitate pariter atq; martyrio clarus, omnibus ecclesiis hæc verba scripsit: Christus hanc apostolicam sedem, omnium ecclesiarum caput esse præcepit. Quibus accedunt Vigilius, Pelagius secundus, Alexander secũdus, Eulalius episcopus Carthaginensis & cęteri catholici omnes [Faber tractatu. 5. textu. 23. Vigilius epistola ad Eutheriũ. c. 7. Eulalius epistola ad Bonifacium secundum. c. relatum. 11. q. 1. Raynoldus lib. 3. ad Henricum octauum regẽ Angliæ. confessio Polonica, de fide & symbolo, cap. 28.]

20 Concludamus ergo cum patribus cõcilij Lateranensis sub Iulio secundo, dicentibus: Sancta Romana ecclesia, fidei magistra, veritatis alumna, omnium errorum expers, vnica & immaculata, diuina institutione, sanctorum authoritatibus, conciliorum, canonumq; omnium testimonio ecclesiarum cunctarum primatum obtinet. Illud profecto mirabile est: quod cum omnes fere nationum & prouinciarum ecclesiæ, etiã illæ quibus ipsimet apostoli præfuerũt, multis hæresibus semel atque iterum ac sæpius infectę fuerint, Romana tamen ecclesia fidem catholicam puram inuiolatamque semper & vbique seruauit. Defecit Achaia, vbi Andreas: Asia, vbi Ioannes: India, vbi Thomas: Persis, vbi Simon & Iudas: Aethiopia, vbi Matthæus: Hierosolyma, vbi Iacobus: Græcia, vbi Paulus: Phrygia, vbi Philippus docuit: postremo cæteræ quibus alij præfuerunt: Roma semper in fide accepta, stabilis & inuiolata permansit.

21 Nunquid propter Lutherum, & cęteros impios stupidos homines, cæcos & miseros, recedemus protinus ab ecclesia catholica atque Romana? Nunquid, vt ait Augustinus, dubitabimus nos eius ecclesiæ condere gremio, quæ a redemptione generis humani, ab apostolica se de per successiones episcoporum, frustra hæreticis circũ latrantibus, & partim plebis ipsius iudicio, partim conciliorum grauitate, partim etiam miraculorum maiestate damnatis, culmen authoritatis obtinuit? cui nolle primas partes dare, vel summæ profecto impietatis est, vel præcipitis arrogantiæ. [lib. de vtilitate credendi cap. 27.]

22 Vbi sunt ecclesiæ illæ, quæ iam olim ab ecclesia Romana defecerunt? in cuius manu sunt omnes ecclesiæ Asiæ, atque Africæ, & illæ tam multæ, quam in magna Europæ parte floruerunt? Nunquid non est demolitus eas aper de sylua, & fera pessima depasta est? cuius si causam diligenter, prudenterque perquisieris, non aliam vnquam inuenies, quam quod ab ecclesia Romana, & Petri cathedra se diuiserunt. Ad postremũ, audi Hieronymum in fine operis aduer

sus Luciferianos dicentem: Breuem tibi apertamque animi mei sententiam proferam: in illa esse ecclesia permanēdum, quæ ab apostolis fundata vsque ad diē hanc durat. Sicubi audieris eos, qui dicuntur Christi, non a domino Iesu Christo, sed a quoquam alio nuncupari, vt puta, Marcionitas, Valentinianos, Monteses, siue Campates: scito nō ecclesiam Christi, sed Antichristi esse synagogam. Ex hoc enim ipso, quod postea instituti sunt, eos se esse indicāt, quos futuros apostolus prænunciauit. Hæc vir ille sanctissimus: qui eadem sententia nobis ostendit, lutheranos, sacramentarios, & anabaptistas, vel ex nomine solo hæreticos, & non Christianos esse iudicandos. [Vide Fabrum contra Lutherum tractatu. 5. text. 18. Pighium lib. ecclesiasticę hierar. cap. 24. Bartholomęum Latomum aduersus Bucerū controuersia de authoritate ecclesię prope finem.]

23 Hæc autem omnia quę de Romana ecclesia diximus, existimanda sunt ex eo manare, quia illic sedes apostolica voluntate diuina permansura erat: idē prorsus futurum in quacunque alia ecclesia, vbi eandem sedem Dominus esse voluisset: non enim elegit Deus gentes propter locum, sed locum propter gentes. Quę vero causa fuerit, qua Roma omnibus alijs ciuitatibus in ea re fuerit pręlata, non est nostrum prorsus scire. Quis enim cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? Non tamen desunt humanæ coniecturę satis quidem probabiles & verisimiles, quas Leo ille diuinissimus tradit, sermone primo de natiuitate apostolorum Petri, & Pauli, dicens: Beatissimus Petrus princeps apostolici ordinis, ad arcem Romani imperij destinatur, vt lux veritatis, quę in omnium gentium reuelabatur salutē, efficacius se ab ipso capite per totum mundi corpus effunderet. Vt sicut Roma fuerat magistra errorum, eodem modo fieret magistra veritatis. [lib. 2. Machab. cap. 5. cap. beati. 2. q. 7.]

24 Etsi enim Hierosolymis ponenda videretur apostolica sedes, eo quod in ea Christus crucifixus, mortuus, & sepultus, resurrexit: aliud tamen placuit sapientię diuinę, ideo fortasse, quia in vltionē mortis Christi Hierosolyma erat funditus euertenda: tum vt cęca illa & carnalis peruicacia Iudæorum confunderetur, expectantium Messiam suum regnaturum in illa Hierusalem. Deinde translata lege, & sacerdotio translato, consequens etiam fuit, vt & locus apostolicę sedis transferretur. Quam ob rem apostolorum princeps Spiritu sancto plenus, ibi reliquit successores, vbi eorum pręsentia ædificādæ ecclesiæ plus prodesse posset. Nam cum Roma caput esset imperij, ab ea fides catholica in vniuersum orbem melius diffundi poterat. Postremo, voluit Christus, vt Romanam ecclesiam duo luminaria cæli morte clarissima consecrarent: & vt sanguis multorum martyrum ibidē effunderetur copiosissime, vbi sedes apostolica permansura erat: vt glorietur vniuersalis ecclesia, quoniam gloria loci cōgruit excellentiæ pręsidentis. [Gratianus. 2. q. 6. & iterum 9. q. 3. & rursus. 24. q. 1. Chrysosto. in epistola ad Roma. sermone vltimo. Torquema. lib. 1. c. 17. Guido de hæresibus Græcorum. c. 3. Armacanus de erroribus Armenorum lib. 7. c. 15. & cap. 25. Faber contra Lutherum tracta. 10. text. 20. & 25 Echius lib. 1. de primatu Petri. ca. 18. & lib. 3. cap. 6. Gaspar lib. 2. aduersus hæreticos arti. 3. cap. 7.]

25 Hæc autem ecclesia catholica in rebus fidei

fidei & morum errare non potest: quia regitur Spiritu sancto, qui nũquam illã deserit. Et Christus Deus noster, qui caput est ecclesiæ, adest semper & aderit ei vsq; ad cõsummationẽ sęculi. Pręterea, vt apud Matthæũ est, portę inferi, idest, hæreses & errores, nõ prævalebunt aduersus ecclesiam. Et Paulus ad Timotheum scribẽs ait: Ecclesiam esse columnam & firmamentum veritatis. Vnde relinquitur plane, quod si possibile esset, ecclesiam in aliquo errare, is qui se quereretur illam, nequaquam erraret: quia error ille insuperabilis esset. E contrario autem si possibile esset hæreticos non errare, qui tamen sequerẽtur illos contra ecclesiam, non possent non errare. Quid? quod tam est impossibile ecclesiam errare, quam hæreticos in hæresibus non errare. [Ioan. 14. Matth. 27. ad Ephe. 4. Matth. 16. & 1. Timo. 3. Torque. lib. 2. de ecclesia. cap. 91. Tostadus parte. 2. defensorij cap. 21. cum seq. Gaspar lib. 2. arti. 3. cap. 1. Canus lib. 4. de locis theologicis. cap. 4. Michael Medina lib. 5. de recta in Deum fide. cap. 12.]

26 Illud quoque verissimum est, quo solo vniuersæ lutheranorum hæreses planissime confutantur: quod ecclesiæ traditiones in rebus fidei & morum, quãuis scriptæ non fuerint, non minoris sunt authoritatis, quam ipsa scriptura sacra. Est autem traditio ecclesiastica, doctrina Christi, vel apostolorum, vel discipulorum, viua voce tradita, & cõtinua fideliũ successione a patribus in filios transfusa, & consuetudine perpetua firmata. Quæ licet in libris sanctorum patrũ scripta sit, nihilominus tamen traditionis nomen retinet, vt recte docet noster Aiala. [lib. de diuinis apostoli. ecclesiast. traditio. in principio.]

27 Veritas huius propositionis patet euidentissime: quia multa alia fecit & docuit Iesus, præter ea, quæ in euangelio continentur: & plura docuerunt, & prędicauerunt apostoli, ab eodem Saluatore & a Spiritu sancto edocti, quam quæ sacris literis comprehensa sunt. Cum ergo doctrina viua voce tradita nõ minoris sit authoritatis, quam si literis diuulgetur, relinquitur inde quod æqualis est authoritas traditionis & scripturæ: quod multis etiam locis sacrarum literarum perspicuum fit. Ac primum quidem Paulus scribens Thessalonicensibus, inquit: Fratres state, & tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Deinde ad Timotheum scribit: Tu ergo fili mi cõfortare in gratia, quæ est in Christo Iesu: & quæ audisti a me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erũt alios docere. Postremo, in actis apostolorũ legitur, quod Paulus perambulabat Syriam & Ciliciã, confirmãs ecclesias, præcipiens custodire præcepta apostolorum, & seniorum. Et paulo post, cum Paulus & Timotheus pertransirent ciuitates, tradebant eis custodire dogmata, quæ erãt decreta ab apostolis & senioribus, qui erãt Hierosolymis. [Ioan. vlti. 2. Thessa. 2. & 2. ad Timo. 2. Act. 15. cum seq.]

28 Eandem quoque veritatem sancti omnes pastores & doctores ab origine nascentis ecclesiæ vno ore fatentur: quorum aliqua testimonia breuiter hoc loco memorabo. Primo, sacer ille Diony. c. 1. eccle. hierar. testis est, apostolos partim scriptis, partim non scriptis institutionibus multa nobis tenẽda tradidisse. Ad hoc, Irenæus lib. 3. aduersus hæreses, docens sumendã esse veritatẽ ecclesiasticæ traditionis: Quid, inquit, si neque apostoli quidam scripturas reliquissent nobis, nõne oportebat,

ordinem

ordinem sequi traditionis, quem tradiderunt his, quibus committebant ecclesias? Et Origenes in proœmio libri primi de principijs ait: Seruanda est ecclesiastica prædicatio per successionis ordinem ab apostolis tradita, & vsque ad præsens in ecclesijs permanens: & illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab ecclesiastica traditione discordat. Multa præterea magnus Basilius in eandem sententiam docet libro de spiritu sancto, inter alia dicens: Dogmatum, quæ in ecclesia prædicantur, quædam habemus ex doctrina scripto prodita, quædam rursus ex apostolorū traditione in mysterio, id est, occulto tradita, recipimus: quorum vtraque parē vim habent ad pietatē. Et in homilia contra Sabellianos inquit: Te pacatum reddat traditio. Dominus ita docuit, apostoli prædicauerunt, patres obseruauerunt, confirmauerunt martyres. Sufficiat dicere: Sic edoctus sum. [Irenęus lib. 3. c. 4. Basilius cap. 27. & 29.]

29 Chrysostomus quoq; in posteriorem epistolā ad Thessal. inquit: Hinc patet quod non omnia per epistolam tradiderint apostoli, sed multa etiam sine literis: eadem vero fide digna sunt tam illa, quam ista: itaque traditionem quoque ecclesię fide dignam putamus: Traditio est, nihil quæras amplius. Vbi & Vulgarius & Genadius idipsum confirmāt. Itē Epiphanius libro contra hęreses ait: Termini nobis positi sunt, & fundamēta, & ędificatio fidei, & apostolorum traditiones, & scripturę sanctę, & successiones doctrinę, & vndequaque veritas Dei munita est. Et alibi: Oportet traditione vti, non .n. omnia a diuina scriptura accipi possunt: quapropter aliqua in scriptis, aliqua in traditione sancti apostoli tradiderunt. Et Hieron. epistola ad Luciniū: Ego illud te breuiter admonendū puto, traditiones ecclesiasticas, ita obseruandas, vt a maioribus traditæ sunt. Et post pauca monet, vt vnaquęq; prouincia pręcepta maiorū, leges apostolicas arbitretur. Et Aug. in varijs locis operū suorū asserit, non minus cōstringi catholicam ecclesiam vniuersali traditione maiorū, quā authoritate scripturarū. [Chrys. & cęteri in 2. ad Thes. 2. Epipha. hęresi. 55. & 61. Aug. lib. de fide christiana, & lib. 11. contra Faustū, & ad Ianuarium epistola. 118.]

30 Et ne describendo verba singulorum, vltra quam satis est morer, nomina tantum authorum, & locos indicasse sufficiat. Eandem igitur sententiam docet beatus Petrus in epistola 1. Clementis: Ignatius epistola ad Heronem: Tertul. lib. de corona militis, & rursus libro de ieiunio: Origenes homilia 5. in librum Numerorum: Cypri. epist. 8. lib. 2. Athanas. lib. de Spiritu sancto. Hierony. aduersus Luciferianos: Nazianzenus oratione quadam posita inter opera Gregorij Nisseni: Vincentius Lirinensis lib. aduersus hęreses: Euseb. lib. 3. eccle. histo. cap. 36. Ruffinus in expositione symboli. Damasce. lib. 4. de fide Orthod. cap. 13. & 17. Ambro. Theophylactus, Innocentius primus, Calix. Nicol. Socrates, & alij relati a Martino Aiala lib. de diuinis & ecclesiast. tradit. 3. parte, assert. 10. addo Hosium lib. 4. aduersus Brentium. Canum lib. 3. de locis theologicis.]

31 Ad hęc, veritatem hanc multis concilijs maiores nostri posteris tradiderunt. In secūda synodo generali aiunt: Oportet nos ecclesiasticas traditiones, siue scripto, siue consuetudine in ecclesia retentas, seruare. Et in epistola synodali concilij Alexādrini: Quia prima salus est, rectę fidei regulam custodire, & a patrū traditione nullatenus deuiare. Et in septi-

in septima synodo generali act. 1. Qui doctrinas sanctorum patrum, & traditionem catholicæ ecclesię cōtemnunt, execratio. Et in diffinitione eiusdem synodi: Fatemur autē vnanimiter, nos ecclesiasticas traditiones, siue scripto, siue consuetudine valentes, retinere velle: & catholicę ecclesię, in qua Spiritus sanctus inhabitat, traditionem obseruare. Et post pauca: Si quis traditiones ecclesię, siue scripto, siue cōsuetudine valentes, nō curauerit, anathema. Demū in 4. sessione concilij Tridentini, sic decreuerunt patres: Sacrosancta œcumenica Tridentina synodus, traditiones ipsas, tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tanquam vel oretenus a Christo, vel a Spiritu sancto dictatas, & cōtinua successione in ecclesia catholica conseruatas, pari pietatis affectu ac reuerentia suscipit, ac veneratur. In summa omnes sancti pastores & doctores non aliud, ex quo Christi ecclesia est instituta, senserunt: non aliud a maioribus acceperunt: non aliud posteris tradiderunt: & tamen audent Lutherani traditiones ecclesiasticas contemnere, irridere atq; damnare, idque sub prætextu euangelij & scripturarum. O infelix audacia: o mentium impiarum temeritas.

32 Paria dicemus de consuetudinibus antiquissimis ecclesiæ, quas quidem contemnere prorsus hæreticum est: vim.n. ecclesiasticæ legis habent, & sine dubio de traditione apostolica manarunt, vt Tertullianus inquit libro de corona militis. Vnde Paulus apostolus scribens Corinthijs, consuetudinem ecclesię tanquam legem fortissimam obijcit contētiosis: quod illic Theophylactus & cæteri obseruarunt. Neque alijs armis Hieronymus cōfodit Vigilantium irridentem venerationem reliquiarum, & vsum cæreorum, quam ecclesiæ consuetudine. Quod & Aug. subinde confirmat: qui scribens Casulano, inquit: In his rebus, in quibus nil certi statuit scriptura diuina, mos populi Dei, & instituta maiorum, pro lege tenenda sunt. Et iterum ad Ianuarium quadam in epistola scribit: Illa vero, quæ non scripta, sed tradita sunt, custodimus: quæ autē toto orbe terrarum obseruantur, datur intelligi, vel ab ipsis apostolis, vel ex plenarijs concilijs (quorum est in ecclesia saluberrima authoritas) commendata, atque statuta retineri. Et aduersus Donatistas: Paruuli baptizati ponūtur in numero credentium: & hoc solum ex consuetudine ecclesiæ antiqua, canonica fundatissima. [1. Cor. 11. Au gust. epist. 86. & 118.]

33 Origenes quoque in epistolam Pauli ad Rom. Ecclesia, inquit, ab apostolis traditionē suscepit, etiam paruulis baptismum dari. Et Aug. lib. 2. de baptismo contra Donatistas: Quam consuetudinem credo ex apostolica traditione venientem, sicut multa non inueniuntur in literis eorum, neque in concilijs posteriorum: & tamen quia per vniuersam custodiuntur ecclesiam, non nisi ab ipsis tradita & commendata creduntur. Et rursus: Superius ostendimus, paruulum credere, & inter baptizatos computari: hoc habet authoritas matris ecclesiæ, hoc fundatissimæ authoritatis obtinet canon: contra hoc robur, contra hunc inexpugnabilem murum quis quis arietauerit, ipse potius confringetur. Cassianus quoque inquit: Oportet nos authoritati patrum, consuetudinique maiorum, vsque ad nostrum tempus per tantam annorum seriem protelatæ, etiam non percepta ratione, credere: eamque vt antiquitus tradita est, iugi obseruantia, & reuerentia custodire. Ad extremum Leo ille sanctissimus sermone

mone secundo de ieiunio pentecostes, ait: Dubitandum non est, dilectissimi, omnem obseruātiam christianam, eruditionis esse diuinæ: & quidquid ab ecclesia in consuetudinem est deuotionis receptum, de traditione apostolica, & de sancti spiritus prodire doctrina: qui nunc quoque cordibus fidelium, suis præsidet institutis, vt ea omnes, & obedienter custodiant, & sapienter intelligant. [Origenes in epist. ad Roma. lib. 5. c. 6. Aug. lib. 2. c. 7. Cassianus collatione. 21. cap. 12. Gratianus distinct. 11. Gaspar lib. 2. aduersus hæreticos art. 5.]

34 Accedit eodem, quod vetustissima cō suetudo iustum initium habuisse creditur, nec minorē vim habet, quam scripta lex: quod cum ita sit in consuetudine ciuilium rerum, ab imperito, rudiq; populo plerunque introducta, quid futurum putamus de consuetudinibus ecclesiæ, a viris selectioribus, Deoque dicatis, a prælatis, & religiosis, doctissimis & sanctissimis, obseruatis? quarū plurimas ante mille trecentos, & eo amplius annos, viguisse constat: vt iure ac merito credantur ab ipsis apostolis ex Christi doctrina, & Spiritus sancti vnctione originem habuisse. Vnde per Hieremiam dicit Dominus: State super vias, & videte, & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis refrigerium animabus vestris. Quisquis has igitur consuetudines contemnit, ecclesiam ipsam cō temnit, & hæreticus pertinax est. [Hiere. 6. l. diuturna. l. de quibus. de legibus. Fran. Picus lib. de fide, theoremate 6. Roffen. contra Lutherum, veritate 10. Pighius lib. 1. hierar. ecclesi. cap. 2. Alfonsus lib. 1. aduersus hæreses ca. 5. Hermas lib. 9. de instau. religio. cap. 9. cum seq.]

35 Ex quibus omnibus relinquitur plane, doctrinas, traditiones, & consuetudines ecclesiasticas, necessario tenendas esse homini Christiano, & si non deducantur aperte ex sacris literis: cuius contrarium asserunt impudentissimi hæretici, malitia cæci: qui solis sacris literis arbitrio suo, id est pessimo intellectis, ac deprauatis, stari volunt, quibus alio loco a nobis plenius occurretur: interim tamen aduersus illos cursim argumenta quædam perstringemus, quibus planissime confundi queant. Ac primū quidem, non est minoris authoritatis doctrina voce prolata, quam scripta. Ad hæc, Christus Deus noster ita ecclesiæ catholicæ semper adest, quemadmodum euangelistarum tempore: quod si Dei prouidentia ecclesiæ suæ non præsidet, nil est de religione satagendum, vt Augu. dicebat lib. de vtilitate credendi. Accedit etiam, quod par est ecclesiæ authoritas, & scripturarum. Præterea Redemptor noster apostolis atque discipulis præcepit, vt prædicarent, vt docerēt, non autem vt scriberēt: quo factum est vt cum pauca nobis scripta reliquerint, prædicatione tamen euangelica totum orbem repleuerint, multa docētes, quæ non sunt sacris literis prodita. Demum lex ipsa euangelica viua voce primum tradita est, non autem scriptis: nil enim scripsit Christus, nil scribendum mandauit. [Hermas lib. 9. de instauranda religione. c. 5. & deinceps Gaspar lib. 4. aduersus hæreticos disputati. 2.]

36 Accedit eodem, quod nō omnia, quæ ad religionem nostram pertinent, scripserunt euangelistæ: sed Christi tātum conuersationem in terris, nec eius integram historiam tradiderunt, vt Ioānes ipse, qui nouissimus scripsit euangeliū, ingenue fatetur, inquiens: Sunt & alia multa, quæ fecit Iesus, quæ si scriberē-

tur per singula, nec ipsum arbitror mũdũ capere posse eos qui scribendi sunt libros. Vnde ex Pauli epistolis, & actis apostolorum satis constat, aliqua ab ipsis euangelistis omissa, ex his quæ Redẽptor noster dixit, & fecit: quale est illud, Visus est plusquam quingẽtis fratrib⁹, &c. Et illud, Quoniam ipse dixit, Beatius est magis dare, quam accipere. & item illud, Qui in diebus carnis suę, & reliqua. [Ioan. vlti. 1. Cor. 15. Act. 20. ad Heb. 5.]

37 Hoc quoque perspicuum est, euangelistas non scripsisse ea omnia, quę ad ecclesiæ institutionem, hierarchiam, & sacramenta pertinent: quorum pars maxima vnctioni sancti spiritus reseruata fuit, & in aliud tempus reiecta. Quod vel ex euangelio Ioannis euidenter constat, vbi Christus ipse dixit, Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo: cum autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Illa itaque tam multa reseruata Spiritui sancto, didicerunt postmodum apostoli, cum eundem spiritũ sub signo visibili acceperunt: eademq; tradiderunt ecclesiæ, ac veluti per manus succedentium sibi episcoporum & patrum, sibi mutuo & ecclesiæ perhibentium testimonium, certa fidelique traditione ad nos peruenerunt. Et vt Cypr. eleganter scripsit sermone de ablutione pedum: Sicut par est Spiritui sancto & Christo diuinitas, ita in suis statutis æqua est authoritas & potestas: nec minus ratum est, quod dictante Spiritu sãcto tradiderunt apostoli, quã quod ipse tradidit Christus. [Ioan. 16. Aiala lib. de diuinis & eccles. tradi. par. 1. asser. 2.]

38 Addendum eodem est, quod ecclesia authoritatem habet discernẽdi scripturas diuinas ab humanis, & eius traditione certissime scimus, quos libros recipere, & quos reijcere debeamus: nec alia via cognoscimus, qui libri sint canonici, & Spiritu sancto inspirante cõscripti, nisi ecclesię traditione, & authoritate. Vnde Origenes ille doctissimus, lib. 1. comment. in Matth. Ex traditione, inquit, didici de quatuor euangelijs: quia hæc sola sunt absq; vlla contradictione, quæ suscipi debent in omnibus, quæ sub cęlo sunt ecclesijs: ita enim tradiderunt patres. Et iterum: Quamuis nonnulli de epistola, quæ ad Hebræos scripta est, dubitauerint, an Pauli sit: sed ego dico, sicut mihi a maiorib⁹ traditũ est, quia manifestissime Pauli est, & semper omnes antiqui maiores nostri ita eam, vt Pauli epistolam, susceperunt. [Eusebius lib. 6. ecclesiast. hist. c. 18. Nicepho. lib. 5. c. 16. Aiala, parte. 1. assert. 1. ad finem.]

39 Accedit etiam, quod sacrę literę non habent authoritatem diuinam ex suis authoribus & scriptoribus, sed ab ipso Deo: & eis credimus propter ecclesiasticę traditionis fidem & testimonium. Vnde factum est, vt receperit ecclesia euangelium Marci, & Lucę, qui vt plęrique tradunt, nunquam Christum dominum viderunt. & tamen reiecit euangelium sub nomine Petri scriptum, eo quod non esset consonum traditionib⁹ ecclesiæ: qua ratione alia quoque multa euangelia damnata sunt ab ecclesia, quemadmodum Tertullianus, Origenes, Eusebius, Ambrosius, Nicephorus & alij multi testãtur. Et Innocentius 1. epist. ad Exuperium, recensens omnes libros, qui recipiũtur in canone sanctarum scripturarum, tandem subiungit: Cætera autẽ, quæ vel sub nomine Matthię, siue Iacobi minoris, vel sub nomine Petri & Ioãnis, quæ a quodam Leutio scripta sũt; vel sub nomine Andreę, quæ a Nexocharide, & Leonide philosophis,

phis, & sub nomine Thomæ, & si qua sunt alia, non solum repudianda, verũ etiam noueris esse damnanda. Epiphanius quoque in septima synodo generali dixit: Decet omnem Christianum, cũ aliquos libros adulterinos audit, aut legit, respuere, nec omnino animũ adhibere: nam & inter epistolas diuini apostoli quædam fertur ad Laodicenses, quam patres nostri, tanquam alienam reprobauerunt. Præterea Manichæi, euangelium secundum Thomam inuexerunt, quod ecclesia catholica merito vt impium auersatur. Postremo, vt complura omittam, maiores nostri in primo concilio Toletano ita decreuerunt: Si quis dixerit, vel crediderit, alias scripturas, præter eas quas ecclesia catholica recipit, in authoritate habẽdas, vel esse venerandas, anathema sit. [Tertul. lib. 4. aduersus Marcionem. Lucas in proœmio euãgelij, & illic Origenes, Ambrosius, & cęteri. Eusebius lib. 3. histo. ecclesi. c. 25. & lib. 6. c. 10. Innocentius episto. 3. cap. 7. Epiphanius to. 5. distin. 15. c. vlti.]

40 Ex his omnibus cuiuis perspicuũ esse poterit, quam misere insaniant recẽtiores hæretici, qui authoritatẽ omnem detrahere conantur ecclesiasticæ traditioni: non enim intelligunt stupidi, cęci, & miseri, se omnem prorsus authoritatem canonicarum scripturarum e medio tollere, & vnum hoc conari, vt vniuersum orthodoxæ fidei & veritatis lumen, sibi alijsque eripiant: nam labefactant ea, vnde omnia credita pendẽt. Siquis etenim negare vellet authoritatẽ euangeliorum, non alijs quidem argumentis validioribus eam asserere posse mus, quam ecclesię authoritate, eiusq; traditionibus. Vnde memoratu digna est sententia illa diui Augustini contra epistolam Manichęi, quam vocant fundamenti, cap. 5. dicentis: Ego vero euãgelio non crederem, nisi me catholicę ecclesię commoueret authoritas. Est igitur ecclesiasticę traditionis authoritas in veritatis certitudine par authoritati scripturarum. sed & antiquior est, & notior nobis, & ad longe plura se extendit: quinimo & magis idonea, & efficacior est in redubia ad fidem certitudinemque faciendam, vt apud sapientes & catholicos viros satis superq; cõstat. [Vide Fran. Picum lib. de fide, theoremate. 6. Fabrum contra Lutherũ tract. 1. text. 1. & tracta. 7. text. 9. Roffen. contra Lutherum veritate. 9. Driedonẽ lib. 2. de ecclesiasticis dogmatibus. c. vlt. & lib. 4. c. 2. cum seq. Pighiũ. lib. 1. Hierar. ecclesia. c. 2. & deinceps. Alfon. lib. 1. aduersus hęreses. c. 5. Hermann lib. 8. de instauran. religione. c. 10. Aialam lib. memorato, parte. 1. assertione. 1. ad finem. copiosius Lindanum in panoplia euangelica. Canũ lib. 2. de locis theologicis. cap. 7.]

41 Quęri solet, vtrum hęretici sint de ecclesia. Quod quidem probari posset, quia ecclesia de illis iudicat, eos excommunicat, & punit: & tamen nil ad ecclesiam attinet, de his quę foris sunt iudicare. Ad hęc, hęretici tenentur pręceptis ecclesię, & quibusdam sacramentis vtuntur: & vere baptizati sunt, & vere baptizãt: demum sacramentum ordinis retinent. [1. Cor. 5. c. quod quidam. c. si quis inquit. cum seq. 1. q. 1. Alex. Ales. 4. parte. q. 16. & quæst. 35. membro. 5. Altisiodoren. lib. 4. tract. 3. cap. 7. & tractatu. 8. q. 2.]

42 Sed quamuis quibusdam ex causis ad ecclesiam pertinere videantur, vere tamen de ecclesia non sunt: hęresis enim diuisionem significat, & ideo dicuntur hęretici, quia diuisi sunt ab ecclesia. Accedit, quod apud Matthęum est: Si

ecclesiam non audierit, sit tibi tanquã Ethnicus & Publicanus: ergo sicut Ethnici non sunt in ecclesia, sic etiam nec hęretici. Ad hęc, in ecclesia, vt apostolus ait, vnus Deus, vna fides, vnũ baptisma. Hęreticus igitur, qui non manet in vnitate fidei, non est in ecclesia Dei. Vnde Cyprianus ad Rogatianum scribens inquit: Hęc initia hęreticorũ, & ortus atq; conatus schismaticorum, sic de ecclesia egreditur, sic altare pro foris collocatur. Et Hieronymus in epist. ad Oceanum: Alieni & extra ecclesiam sunt Iudęi, hęretici, atque Gentiles. Et Augusti. lib. de vera religione: Ex his hominibus hæretici fiunt, qui etiam si essent in ecclesia, nihilominus errarẽt, cum autem foris sunt, plurimũ prosunt, non verum docendo, quod nesciunt, sed ad verum quærendum carnales, & ad verum aperiendum spiritales catholicos excitando. Et alibi ait: Hæretici & schismatici, & eiecti a prælatis, ab vnitate corporis Christi sunt separati. Præterea, cũ ecclesia nil aliud sit, quam fidelium respublica, & hæretici ab ea sint re & nomine diuisi, non magis ad ecclesiam pertinent, quã trãsfugæ ad exercitum, a quo recesserunt: quod Ioannes epistola prima confirmare videtur inquiens: A nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Et Augustinus inquit: Peior est desertor fidei, & ex desertore oppugnator eius effectus, quam ille, qui non deseruit, quam nunquam tenuit. Recte igitur definierunt patres in quarto concilio Carthaginensi, dicentes: Hæreticorum cœtus, non ecclesia, sed conciliabulum est. [Matth. 18. Ephe. 4. Aug. lib. de vera religione. c. 8. & li. 21. de ciuitate Dei. c. 25. epist. 1. Ioan. cap. 2. concilio. 4. Carthaginen. cap. 71. Hermas. lib. 6. de instau. religio. cap. vlti. Canus li. 4. de locis Theologicis cap. 2.]

De episcopis Titulus XXV.

SVMMARIVM.

1 *Episcoporum munus proprium & pręcipuum.*

2 *Episcopi accuratissime studere debẽt, ne aliquod hæreticum dogma suam diœcesim inficiat.*

3 *Episcopi iure diuino obligantur, ut gregẽ sibi cõmissum diligẽtissime custodiant.*

4 *Inquisitoribus cur datum sit munus damnandi hæreticos, quod olim solis episcopis iniungebatur.*

5 *Episcopi & inquisitores quo pacto se gerere debeant apud Hispanos in hæreticorum causis.*

6 *Vicarius episcopi, vel capitulum sede uacante, assistere possunt inquisitoribus loco episcopi.*

7 *Episcopi hæretici ab omnibus accusari possunt.*

8 *Inquisitores dicta testium aduersus episcopum hæreticum possunt recipere.*

9 *Episcopus hęreticus cur priuãdus sit episcopatu.*

10 *Episcoporum causæ ad summum pontificem omni iure pertinent.*

11 *Episcoporum consecratorum causa, aut eorũ quos ipse summus põtifex elegit, Papæ cõmittenda est, nõ autem eorum qui a capitulis, vel ab alijs electi sunt.*

12 *Episcopi, quos titulares uocant, a quibus puniri debeant.*

De

De episcopis.

1 INTER alia munera Episcoporum grauissima, illud proprium ac fere precipuum est, quod oues sibi commissas diligēter custodire debent a lupis rapacibus, idest, ab impiorum, & hæreticorū venenatis doctrinis. Nec enim vlla potest esse pastoris excusatio, vt beatus Gregorius inquit, si lupus oues comedit, & pastor nescit. Vnde per Ezechielē prophetam Deus loquens pastoribus, ait: Viuo ego, quia pro eo quod facti sūt greges mei in rapinā, & oues meę in deuorationē omnium bestiarum agri, eo quod nō esset pastor (nec enim quęsierūt pastores mei gregem meū: sed pascebant pastores semetipsos, & greges meos non pascebāt) propterea pastores audite verbū Domini: hæc dicit dominus Deus: Ecce ego ipse super pastores requirā gregem meū de manu eorum, & cessare eos faciam, vt vltra non pascant gregem, nec pascāt amplius pastores semetipsos. Accedit etiā, quod in Apocalypsi Ioannis Deus reprehendit episcopum quendam, eo quod tolerabat eos, qui sequebantur doctrinam Balaam, & Nicolaitarum. Et episcopo Thyatiræ ecclesiæ dicit: Noui opera tua, & fidem, & charitatem tuā, & ministerium, & patientiam tuam, & opera tua nouissima plura prioribus: sed habeo aduersus te pauca, quia permittis mulierem Iezabel, quæ se dicit prophetam, docere & seducere seruos meos, fornicari, & manducare de idolothytis. [c. pen. de regu. iuris. Ezechielis. 34. Apocalypsis. 2.]

2 Ipsi quoque Apostoli canone quodam præceperunt, vt bis in anno episcoporum concilia celebrentur, vt inter se inuicem dogmata pietatis explorent. & in concilio Mileuitano decretum est, vt negligens episcopus, qui non curauerit conuertere hæreticos ad vnitatem catholicam, communione priuetur: quod si mētitus fuerit de conuersione illorū, episcopatum amittat. Et in concilio Lateranensi sub Innocentio tertio, sic definierunt patres: Si quis episcopus super expurgando de sua diœcesi hęreticę prauitatis fermento negligens fuerit, vel remissus, cū id certis indicijs apparuerit, ab episcopali officio deponatur, & in loco ipsius alter substituatur idoneus, qui velit & possit hæreticam confundere prauitatem. Ad postremum, in concilio Basilien. hoc decretum extat: Pręcipua in ipsa synodo episcopi cura sit, inquirere, ac debitis modis occurrere, ne aliquod dogma hæreticum, erroneū & scandalosum, sortilegia, diuinationes, incantationes, superstitiones, & quæuis diabolica figmenta diœcesim suam inficiant. [Apostolorum can. 38. concilio Mileuitano cap. 25. Lateranensi cap. 3. Basiliensi sess. 15.]

3 Est igitur solicitudo hæc iure diuino episcopis iniuncta, & illis solis ea cura olim iure pontificio commissa & concessa erat, etiam ante consecrationem: si modo erant electi & confirmati, quia hoc iurisdictionis est. Quamobrem Syluester Papa constituit, vt hæreticum resipiscentem presbyter nō susciperet, nisi episcopus loci designati. Et Gelasius epistola quadam docet, solum pontificem, & episcopos, damnare posse apostatas & hæreticos, sine aliorum cōsensu: & compluribus alijs cōciliorum & pontificum decretis id ipsum sæpissime constitutum est. [c. ad abolēdam. de hæreti. Ambro. Catharinus in speculo

culo hæreticorum cap. 1. Feli. in c.eam te. de rescript. nu. 5. cum seq. Ioan. de Selua tractatu de benefi. 2. quæst.primæ partis. nu. 32.]

4 Sed hodie munus hoc inquisitoribus hæreticæ prauitatis mandatum est: siue propter varias episcoporum curas, siue propter quorundã absentiam, vel ignauiam, vel imperitiam: non tamen abrogatur ob eam causam ordinaria iurisdictio episcoporum: sed vtrique possunt cognoscere simul, aut seorsum: sed cum seorsum procedunt, tenentur communicare sibi acta iudicij, & per vtrosque simul sententia est proferenda, nisi forte prius inuicem sibi detulerint. Si vero concordes non fuerint in pronunciando, tunc remittenda est causa instructa ad apostolicam sedem. Præterea eundẽ ordinem seruare tenentur episcopi in procedendo, quem inquisitores seruãt. [c. per hoc. de hęreti.li.6.& illic Domi. & alij. extrauag. ex eo. eodem tit.]

5 Sed hęc fere omnia in Hispania longe aliter hodie fiunt: nam cum episcopi & inquisitores non sunt concordes, remittitur causa instructa ad senatum sanctæ inquisitionis. Præterea cum episcopi nõ habeant secretum carcerem, nec ministros idoneos ad procedẽdum aduersus hæreticos, non possunt seruare ordinem illum, qui præfinitus est inquisitoribus: quam ob rem vsque eo tantum procedere debent, vt in hæreticos vel suspectos inquirant, & summariam probationem inquisitoribus secreto mittere debent. Aut si forte reos comprehenderint, ne fugerent, tenentur protinus eos mittere ad inquisitores: alioqui causam omnem ita confundent, vt vix aut nunquam veritas inueniri queat: quod ego frequenter vicariorũ imperitia contigisse scio: ideoque id mea sententia lege põtificia prouidendũ esset. Interim vero Rex noster scribere solet episcopis, vt eas causas ad inquisitores mittant.

6 Illud præterea statutum est, vt vicarius episcopi assistere possit inquisitoribus loco episcopi: quod hodie frequentius fieri solet: nam vel vicarij, vel alij ab episcopis delegati adsunt inquisitoribus, quoties opus est: ipsi vero episcopi raro hunc laborem subeunt. Sed tunc demum admittendus est vicarius episcopi, cum suspectus non erit, nec ex genere Iudæorum: alioqui repellendus est, vt quadam epistola generalis inquisitoris plenius continetur. Capitulum quoque sede vacante succedit in locum episcopi, vt in pleraque alia, ita etiam in hoc munus. Item episcopus procedere potest aduersus hæreticos, quantũuis exemptos ab ordinaria iurisdictione: id tamen facere debet iure delegato: non autem iure ordinario, vt Ioannes Andreas, Felinus, & cæteri tradunt. [c. vt commissi. §. priuandi. de hęreti. lib. 6. cap. ad abolendam. eo. tit. lib. 5. & illic Ioan. And. Cardi. Feli. & alij. glo. & cæteri in Clem. 2. de hæreti.]

7 Et quamuis episcopi non facile sint accusandi, præsertim ob ouibus suis: si tamen hæretici fuerint, accusari ab omnibus possunt: quod iam olim decretũ est in secũda synodo Romana sub Symmacho Papa hoc verborũ tenore: Oues quæ suo pastori commissæ sunt, eũ nec reprehendere, nisi a fide exorbitauerit, nec vllatenus accusare possunt. Cęterũ cautius agendum est, vbi causa episcoporum tractatur, nec inquisitores procedere queunt aduersus episcopos, aut superiores prælatos, nisi expressim id fuerit eis commissum. Cæterum si cognouerint illos hæreticos esse, vel infamatos de hæresi, vel suspectos, debent hoc sedi apostolicæ nunciare: sed inquisitores Hispaniæ consulent generalem

talem inquisitorem, & senatum, ab eis autem consuletur Papa. [c. inquisitores. de hæreti. lib. 6. cap. oues. c. accusatio. 2. quæst. 7.]

8 Sed quamuis nequeant inquisitores contra episcopos inquirere, poterunt tamen dicta testium aduersus eos recipere, vt eorum hæreses sedi apostolicæ nuncient. Nec enim aliter scire, aut inuenire possunt illos crimen hæreseos commisisse. Adde quod is etiam, qui iudex non est, nihilominus potest contra reum testimonia accipere, vt eum ad suum iudicem cum elogio mittat. [c. inquisitores. de hæreti. lib. 6. l. 1. C. de exhiben. reis. l. diuus. ff. de custo. reo. l. 3. in princi. ff. de re milita. l. ne quid. ff. de incen. ruina. naufra. extrauagan. cũ Matthæus. de hæreti. in fine.]

9 Episcopus autem hæreticus priuatur episcopatu, quia ex pastore factus est lupus, & ecclesiæ membrum esse desijt. Vnde in synodo Coloniensi sub Iulio primo. Eufrata hæreticus priuatus fuit episcopatu. Et actione tertia concilij Chalcedonẽsis, Dioscorus episcopali dignitate, & omni sacerdotali ministerio propter hæresim fuit priuatus. Sic etiam actione prima quinti concilij Constantinopolitani, Anthimus archiepiscopus, & quidam episcopi depositi fuere. Sic Paulus Samosatenus deiectus fuit episcopatu. author Eusebius lib. 7. ecclesiast. hist. Sic in alia synodo Constantinopolitana Marcellus episcopus hæreticus depositus fuit, vt apud Sozomenũ est, lib. 3. hist. trip. Sic etiam alij hæretici priuati sunt episcopatu in concilio Sardicensi: in cuius epistola synodali patres inquiunt: Generali eos decreto sanctum conciliũ episcopatu deposuit, decreuimusque, non solum episcopos eos non esse, sed neque communionem cum fidelibus promereri: quod Theodoritus retulit lib. 4. hist. trip. Et vt iam finiam, Nicephorus in ecclesiastica historia est author, Nestorium fuisse depositum in Ephesina synodo, & in alia synodo Eutycetem, & alibi alios. Sed si episcopus pertinax fuerit, vel relapsus, aut impœnitens, degradandus, & cremandus est: episcopi enim & clerici pertinaces exaugurandi, resecrandi, & infulis exuendi sunt. [histo. eccl. lib. 7. cap. 26. & lib. 3. tripartitæ cap. 9. & lib. 4. cap. 24. cap. 1. & cap. super eo. de hæreti. lib. 6. c. ad abolendam. c. pen. eodem tit. lib. 5. Nicephorus lib. 6. cap. 28. cum seq. & lib. 14. cap. 34. & c. 47.]

10 Cum autem episcopus hæreticus repertus fuerit, consulendus est omnino summus Pontifex, ad quem episcoporum causæ omni iure pertinent. Quod vel ex epistola generali concilij Alexandrini satis constat: cuius verba sunt: Antiquis regulis sancitum est, vt quidquid, quamuis in remotis & longe positis prouincijs, super episcoporum querelis & accusationibus ageretur, nõn prius accipiendum esset, quam ad notitiam apostolicæ sedis fuisset pronunciatio prolata, ne passim ab accusatoribus, aut calumniatoribus columnæ conuellerentur ecclesiæ. Item Anacletus epist. quam vniuersę scribit ecclesię, asserit hoc statutum fuisse ab apostolis iussu Saluatoris. Quod multis epistolis docent esse seruandum, Euaristus, Sixtus primus, Anicetus, Victor, Cyprianus, Sixtus secundus, Zepherinus, Marcellus, Melchiades, & alij multi sanctissimi, doctissimi, & antiquissimi patres: quorum verba non describimus fastidij vitandi causa. Sed preterire non possum decretum illud concilij Niceni: Dudum a sanctis apostolis, eorumque successoribus in antiquis decretis statutum fuerat, non oportere præter sententiam

Romani

Romani pontificis concilia celebrari, nec episcopos damnari. [Vide Cyprianum epistola. 4. lib. 1. Gratianum in decretis patrum. 2. quæst. 7. Nicephorū lib. 9. ecclesiast. hist. cap. 8. Alber. Pighium lib. 6. hierar. ecclesiasticæ. cap. 6. & deinceps. Gonsalum de hæretica prauitate. quæstio. 17.]

11 Sed hæc omnia accipienda sunt de episcopis consecratis, non autem de electis a capitulis, vel ab alijs, præterquam ab ipso Papa. Nam sicut illi non dum vere sunt episcopi, antequā approbati & consecrati sint: sic etiam, qui electi sunt a sūmo Pontifice puniri non debent eo insciēte. [Extrauagan. ex eo. de hæreti. glo. in c. 1. de religio. domi. Feli. in c. eam te. de rescript. & illic Blasius Auriolus, & cæteri. Ioan. de Selua tractatu de beneficio, parte. 1. quæst. 2. nu. 31. Bertachi. lib. 3. de episcopis. parte. 4. secundæ partis.]

12 Maius tamē dubium est, de episcopis, quos titulares nominant: qui videntur nomine tantum episcopi, ac proinde cēseri possent his priuilegijs indigni: sunt enim pastores sine ouibus, & præsules sine diœcesi: attamen cum sint creati a summo Pontifice, & vere sint episcopi, & interdum his opus sit, in magnis præsertim diœcesibus, necessarium fore cēseo, vt etiam de criminibus eorum summus Pontifex consulatur. [Clem. in plerisq;. de electio. Gerson parte. 1. tracta. de statibus ecclesiasticis. tit. de statu prælatorum, consider. 8. Ludo. Gomes in regula cancellariæ de annali possessore, q. 47. Alua de concilijs, parte. 2. §. 4.]

De errore & ignorantia *Titulus XXVI.*

SVMMARIVM.

1 *Errare quid sit, & quot modis errare contingat in fide.*

2 *Errare malitia in fide quot modis possit vnusquisque.*

3 *Ignorantia quot modis erretur in fide.*

4 *Ignorantia crassa errans in fide, parum abest vt hæreticus consummatus censeatur.*

5 *Ignorantia probabili errans in fide absque pertinacia, hæreticus censendus non est.*

6 *Ignorantia insuperabili errans in fide, is proculdubio culpa caret.*

7 *Ignorantia errans in fide, negligentiæ peccatum, non hæresim incurrit.*

8 *Ignorantia errans cum hæreticus non sit, pœnis hæreticorum puniri non debet.*

9 *Ignorantia sancta curiositati contraria; virtus est maxima.*

10 *Homines docti uix excusari possunt ignorantia.*

11 *Ignorantia iuris naturalis & diuini neminem excusare potest.*

De errore & ignorantia.

1 CVM hæresis vix aliud sit quā error pertinax in fide, operæpretium erit videre qualis error ille sit, qui errātem facit hæreticū: non enim omnis qui errat, hæreticus est. Multis autem modis errari potest in fide, sed præcipue duobus: malitia, & ignorantia. Error malitiæ habet pertinaciam admistam, & hic est qui facit cōsummatum hæreticum. Error

Error autem ignorantię plerunque pertinacia caret: quam ob causam interdũ leuiori pœna, sæpe etiam venia dignus est: quod Plato, Aristo. & alij sępissime docuerunt. Est autem errare, habere falsum pro vero, aut verum pro falso, vel certum pro incerto, aut incertum pro certo: quemadmodum Augu. in Enchiridio tradit. [Plato lib. 9. de leg. Arist. lib. 1. poster. c. 12. & lib. 3. ethi. cap. 1. Alfon. lib. 2. de potestate legis pœnalis cap. 14. Titelmanus lib. 11. de consideratione rerum naturalium cap. 19. Augusti. in Enchiridio, cap. 17.]

2 Malitia errat in fide is, qui sciens veritatem catholicam, & credens illam esse veram, asserit contrarium errorem. Quod quidem fecisse creduntur multi callidi, ac pessimi hæretici, qui lucri cupiditate falsa dogmata consulto rudioribus vendiderunt.: quod & beatus Gregorius tradit lib. 20. in Iob cap. 12. his verbis: Plerunque hæretici sola in verbis suis exteriora lucra sectantur: neque ignorant quia peruersa astruunt, sed erroris prædicamenta non deserũt, dum sumptus percipere quasi doctorũ volunt. & Theophylactus, in epist. ad Phil. cap. 1. Hæretici de industria & præcipua intentione recta non prædicant, sed peruersa & adulterina, propter hoc, quod peruersus illis scopus est. & in epist. 1. ad Tim. cap. 4. in verbis illis: In hypocrisi loquentium mendacium, adiungit: Hoc est, ea quæ mentiuntur, non per ignorantiam mentiuntur, verũ scientes vana esse, simulant se tanquam vera dicere. Quamuis autem isti non videantur errorem habere in intellectu, pessimi tamen hæretici sunt, & vt tales acerbius puniendi, vt in Enchiridio copiosius disputaui. Huic affinis est illorum error, qui scientes, quid sancta doceat ecclesia, ipsi nihilominus contrarium pertinaciter verum esse putant, præponentes errores suos doctrinæ sanctorum, & ecclesiæ catholicæ: cuiusmodi sunt hęreticorum plurimi, & pręcipue huius temporis, qui superbia, malitia, & vana gloria cæci, ecclesiæ doctrinam paruipendentes, lucem dicũt esse tenebras, & tenebras lucem: atque hi quidem ignoratione, & non ignorantia errant. Nam, vt inquit Suidas: Si quis ignorationem, scientiæ priuationem esse dicit, errat: est enim ignoratio habitus prauus, & errans. Illi demum malitia errare censentur, qui turpiter ignorantes aliquam fidei veritatem, quam explicite scire tenentur, contrarium errorem pertinaciter credunt, non parati ad correctionem veritate cognita: quæ pertinacia eos quoque facit hæreticos, qui errant in his, quæ tunc explicite scire non tenebantur. De his erroribus loquitur Epiphanius lib. 1. contra hæreses, dicens: Error semper pertinax est, & ad fraudem promptus: cęca enim est malitia, & error stolidus est. Et iterum, spiritus erroris est, velut flatus in tibia, diuersis motibus cõcitans vnumquemque stolidum contra veritatem. Et rursus lib. 2. Omnis error hæreticorum habet primum cæcitatem, deinde vanitatem. [lib. 1. hæresi. 19. & hæresi. 25. lib. 2. hæresi. 53.]

3 Cum autem sint plures ignorantię species, multifariam in fide ignorantia errari potest: vt puta ignorantia affectata, vel crassa, vel probabili, vel insuperabili. Qui errat ignorantia affectata, is malitia errat, nec excusationem habet apud Deum, nec apud homines: præsertim si eius error sit in re graui, quam explicite scire tenebatur: de hac enim ignorantia loquens Propheta regius ait: Noluit intelligere, vt bene ageret. & Apostolus priori epistola ad Corinth.

AA

Corinth. Qui ignorat, ignorabitur. Iudices vero ex qualitate dogmatum, personarum, & errorum, diiudicare melius poterunt malitiam & culpam errãtis. [Psal. 36. & 1. Cor. 14. Iustinus philosophus quæst. 140. c. excellentissimus. 11. quæst. 3.]

4 Ille quoque qui crassa ignorantia errat in fide, pene est, vt pro hæretico consũmato habeatur: non enim credendus est quispiam ea ignorare, quæ cunctis diuulgata sunt, & omnes sciunt & intelligunt, & quæ ille met qui errat, tenebatur explicite scire: nimirum fidei articulos, præcepta decalogi, & si quæ sũt generis eiusdem: in quibus si quis errauerit, iure ac merito censetur hæreticus, nisi forte fuerit vsq; adeo ignorãs, rusticus, & stupidus, vt iudicibus perspicuum sit, illum caruisse malitia, & ab omni pertinacia fuisse alienum: tunc enim de culpa, non autem de hæresi puniendus est, qua in re fere sola melioris conditionis sunt stulti, quam periti. His accedit Plato, qui dial. 9. de legib. ait, ignorantiam quandam esse simplicem leuium peccatorum causam: aliã vero duplicem, quando non ignoratione solum quispiam detinetur, sed etiã sapientiæ opinione inflatus, quæ omnino ignoret, ea scire se prorsus existimat. Hanc, inquit, si vires roburque consecuta fuerit, ingentium turpissimorumque scelerum causam esse: sin autẽ imbecillitate prematur, peccata inde profecta, peccata quidem esse, & illis tã quam peccantibus leges præscribendas esse, sed mitissimas omnium, plurimaque venia & indulgentia plenas. [l. latę culpę. de verb. signifi. l. quod Nerua. depositi. l. plurimum. l. nec Supina. de iuris & facti ignoran. l. si Titius. 48. ff. de fideiussori. l. 4. ff. quod vi aut clam. Thomas in priorem Pauli epistolã ad Corin. lect. 4. Canus lib. 12. de locis theologicis cap. 10.]

5 Sunt qui errant in fide ignorantia probabili: putantes aliquid esse verum, qđ quidem contrarium est alicui veritati catholicę, quam explicite scire non tenebantur: & neque pertinaciam habẽt, neque malitiam: sed parati sunt ad suscipiendam sanam doctrinam. Hi autem nil minus quam hęretici sunt: quia vt Cyprianus inquit, elegãtissimo illo tractatu, quem contra Demetrianũ scripsit: Qui ad malum motus est mendacio fallente, multo magis ab bonũ mouebitur veritate cogente. Et sicuti ait Hieronymus in prologo in epistolã ad Romanos: Qui cognitum illico sequimur, olim vtique sequeremur, si antea cognouissemus. Et Augustinus alibi: Qui sententiam suam, quamuis falsam atque peruersam, nulla pertinaci animositate defendunt, quærunt autẽ cauta solicitudine veritatem, corrigi parati cum eam inuenerint, nequaquã sunt inter hæreticos deputandi. Demum quisquis probabili causa non pertinaciter errat, is non habet electionem contradicentem doctrinis ecclesiæ, relinquitur ergo, vt hęreticus non sit: & hęc theologorum & iurisperitorum constãtissima sententia est. [c. dixit Apostolus. 24. quæst. 3. l. 2. ff. si is qui testa. liber esse iussus erit. c. 1. 29. quæst. 1. Tho. Caieta. & cęteri. 2. 2. quęst. 10. arti. 2. Inno. Bal. Abbas, & ingens agmen in c. 1. de summa Trini. Ioan. Anania, & Felinus in c. 1. de hæreti. Pau. Ias. & cæteri in rubri. C. de summa Trini. Gersõ tractatu de protestatione considerat. 11. Cardi. in Clem. 1. de hęreti. Lupus allegatione de hæresi. §. 5. Alber. Pighius lib. 4. hierar. ecclesiasti. cap. 8. Alfonsus lib. 1. aduersus hæreses cap. 9. Alberti. lib. de agnos. assertio. catholi. quęst. 36. nu. 6.]

6 Qui

6 Qui autem erraret ignorantia insuperabili, id est, quam superare nõ potuit, faciendo quidquid facere debuit, vt illam vinceret, is proculdubio culpa caret, nec malitiam habet, aut pertinaciã, nec aliqua pœna coercendus est: sicuti nec illi puniendi sunt, qui bona fide veritatem quærẽtes, in rebus difficillimis aberrauerint. Nam & ob eam causam viri sanctissimi, atque doctissimi errasse interdum deprehenduntur, nullo suo vitio, aut culpa, sed humana imbecillitate, ac rerum diuinarum sublimitate. Sic enim, Cyprianus, & alij, in rebus etiam fidei errasse nonnunquam inueniuntur: quorum errores ex ignorantia quadam naturali, ac pene insuperabili procedentes, tantum abest, vt catholicos illos patres, hæreticos fecerint, vt potius intentione pia veritatem quærentes non modo venia, sed laude etiam ingenti digni semper & vbique sint habiti. Et hic est error ille, de quo prudentissime loquens Augu. dicere solebat, Vt aiunt, errare possum, sed hæreticus non ero. [Vincent. Lirinensis lib. aduersus hæreses fol. 9. Ioan. Maior in lib. 2. sent. distin. 22. quæst. 2.]

7 Ille vero, qui ignorantia errat in fide, credens contrarium eius, quod explicite scire tenebatur: peccat quidem peccato negligentiæ, non tamen hæreticus est: aliud enim est hæresis, aliud error ignorantiæ: nam hæresis pertinaciã habet cum electione contraria doctrinis ecclesiæ: error autem ignorantis, etsi culpam habeat, si tamen pertinacia careat, nullo modo hæresis est. Accedit etiam, quod errans ignorantia, non eo ipso consentit errori: quid enim tam contrarium est consensui, quàm error, qui imperitiã detegit? nisi forte cognita veritate nihilominus in errore persistat: quia tunc errorem approbaret, & hæreticus pertinax esset. Quinimo errorem approbare censetur, qui non dolet statim veritate cognita. Nã vt apud Aristotelem est, omne quod ob ignorationem est actum, non sponte quidem est actum: ab inuito tamen id effectum est omne, pro quo dolet, qui egit, ipsumque pœnitentia subit. Qui namq; ob ignorationem aliquid egit, & non fert moleste, se illud egisse: sponte quidem sua non egit quod nesciebat: non tamẽ erit inuitus, quippe cum non doleat ob id ipsum. [l. si per errorem. de iurisdi. omni. iudi. Aristo. lib. 3. ethi. cap. 1. 29. q. 1. Armachanus lib. 15. de erroribus Armenorũ cap. 25. Gerson lectione 5. de vita spirituali. col. 5. Fran. Victoria 2. 2. quæst. 11. arti. 2. Alfonsus lib. 1. aduersus hæreses. cap. 9. Tiraquel. de pœnis. causa. 11.]

8 Cum igitur hæreticus nõ sit, qui ignorantia errat, coercendus quidem non erit pœnis hereticorũ, sed errores suos arbitrio iudicum reuocare debet pure, simpliciter, sine conditione, voce sua, & asseueratione constanti: sed non tenetur fateri, se errando peccasse contra fidem catholicam, saltem mortifere: neque post eam reuocationem est illi pœnitentia iniungenda, nisi forte sponte, vel ad cautelam, vel ex humilitate voluerit eam subire: neq; infamia notabitur, neq; aliquam hæreticorum pœnam patietur: quia nec est, nec fuit vnquam hereticus, nisi aliud ex circunstantijs cõstiterit, vt iam ante dixi. no. 4. Et na theologi & iurisperiti sentiunt. [Extrauag. vas electionis. in fine de hæreti. Gerson tracta. de protestatione conside ratione. 11. Matth. Ioan. deligna. & Cardi. in Cle. 1. de summa Trini. Lapus in Cle. 2. §. vlt. de vsuris. Ioan. Imo. in Cle. nolentes. de hereti. Ioan. Lupus allegatione de hæresi. § 4.]

9 Alia complura de ignorantia iuris & facti, passim apud alios inuenies (nec enim omnia persequi in animo est) hoc tamen vnū præterire non possum, quod apud veteres quosdā sapientes me olim obseruasse memini: esse quandam sanctam ignorantiam curiositati contrariam, qua prudentes homines in rebus diuinis nihil vltra vires ingenij humani scire conantur: de qua ignorantia loquens Lactantius lib. 2. diuinarum institutionum inquit: Deus ea sola scire nos voluit, quæ interfuit hominem scire ad vitam consequendam: quæ vero ad curiosam & profanam cupiditatem pertinebant, reticuit, vt arcana essent. Et Theophylactus in priorem epistolā ad Timotheum: Velle curiose admodū diuina scrutari, in blasphemiam cadit. Vnde Sapiens in prouerbijs ait: Qui scrutator est maiestatis, opprimetur a gloria. Et antiquus ille Socrates dehortabatur, cælestia omnia, & quæ dij machinētur, scrutari: nec enim hominibus facile est ea inuenire, neque dijs eos facere grata arbitrabatur, qui ea quærant, quę ipsi dij in promptu, & manifesta esse noluerunt. author Xenophon lib. 4. de factis & dictis Socratis. Vetustissimis quoque Germanis sanctius ac reuerentius visum est, de actis deorum credere, quam scire, vt Cornelius Tacitus lib. de moribus Germanorum retulit. vnde illud frequens apud eos: De Deo credendum, non quærendum. Et Isidorus lib. 2. de summo bono inquit: Interdum quædam nescire conuenit: ea enim, quæ supra hominis intelligentiā sunt, scrutanda non sunt. Et Beda in epist. ad Rom. Est in nobis quædam, vt ita dicam, docta ignorantia, sed docta Spiritu Dei, qui adiuuat infirmitatē nostram. Et alibi ait: Melior est fidelis ignorantia, quam temeraria scientia. [Lactantius lib. 2. cap. 9. Chrysosto. in cap. 1. Ioan. homilia. 6. & homil. 13. col. vlti. & episto. ad Ephe. sermone. 19. & in epist. 1. ad Timo. homilia 1. & in epist. 2. ad eundem homilia. 8. col. antepen. & lib. 1. de prouidentia Dei, charta pen. & homilia. 1. cum seq. de incomprehensibili Dei natura. Theophylactus in priorem episto. ad Timo. cap. 1. in fine. Prouerb. 25. Isidorus li. 2. cap. 1. Beda in episto. ad Roma. cap. 8. & cap. 9. Pet. Crinitus lib. 12. de honesta disciplina cap. 8.]

10 Homines docti vix excusari possunt ignorantia, ac fortasse, ne vix quidem: turpe enim illis est, ea ignorare, quæ profitentur, & quæ scire tenentur. Sic Nazianzenus oratione, in Athanasij laudē, inquit: Nam plebeis hominibus, qui per errorem id admiserint, ignoscendū fortasse fuerit, quibus plerunque saluti est, quod a curiositate alienum animum habent: at doctori quo tandem modo idem concedemus, qui aliorum etiam ignorantias emendat, nisi id falso sibi nomen arroget? Nam cum Romanorū legem nemini, quamlibet rustico & indocto, ignorare liceat, nec lex vlla extet, quæ facinoribus per ignorantiam commissis opem ferat: nonne absurdum est, salutis doctores & antistites, salutis principia nescire, etiam si alioqui simpliciores animo sint, crassiorique ingenio? [l. 2. §. Seruius autem Sulpitius. ff. de origi. iuris.]

11 Ignorantia quoque iuris naturalis & diuini neminem excusare potest: quia, vt inquit Chrysostomus homil. 12. ad populum Antiochenū: Ab initio Deus hominem formans, legem ipsi naturalem indidit, & quid tandem est lex naturalis? conscientiam nobis expressit, & per se discibilem cōstituit bonorum & contrariorum scientiam. non enim opus

opus habemus discere, quod malum est fornicatio, & bonum continentia, sed ab initio hoc scimus. & vt discas, quod ab initio hoc scimus, legislator leges postea ferens & dicens, Non occides: nō intulit, malum enim cędes, sed simpliciter, non occides, inquit: Prohibuit enim peccatum duntaxat, non docuit. Quare igitur, qui dixit, non occides, nō addidit, quod malum cędes? quoniam præueniens conscientia nos hoc docuit, & tanquam scientibus & intelligentibus ita loquitur. & in cap. 14. epist. ad Roma. sermo. 26. Non est putandum, ad defensionem sufficere ignorantiam: erit enim, erit inquam quando & ignorantiæ pœnas dabimus, quādo scilicet, & ipsa ignorantia veniam nō habebit. nam & Iudæi ignorarunt, sed ea ignorarunt, quorum ignorantia veniam non meretur: & Græci ignorarunt, sed excusationem non habent. quod si ea ignoraueris, quę sciri non possunt, præter culpam eris. Si vero quæ scitu & possibilia sunt & facilia, extremas pœnas merito dabis.

De excommunicatione *Titulus XXVII.*

SVMMARIVM.

1 *Haeretici omnes ipso iure sunt excōmunicati, & tantum a summo Pontifice, uel eius delegatis absolui possūt.*

2 *Excommunicationis pœna maxima, & formidanda.*

3 *Excommunicationē quid impius Lutherus esse sentiat.*

4 *Excommunicatus, si per annum in excommunicatione pertinaci animo permanserit, in hęresis suspicionem incidit.*

5 *Excommunicati non prius debent absolui, quam ecclesię plene satisfaciant.*

6 *Excommunicati, qui per mensem in excommunicatione permanserint, regijs legibus cautum est, vt a iudice seculari puniantur.*

7 *Excommunicari post mortem nemo potest, nisi fuerit hæreticus.*

8 *Maranatha quæ dictio sit, & quid significet.*

9 *Hæretici tanquam excommunicati deuitari solent, etiam priusquam hęretici declarentur.*

De excommunicatione.

1 HAERETICI omnes ipso iure sunt excommunicati, & a communione fidelium diris proscriptionibus separati, & quotannis in cœna Domini excommunicantur a Papa: quam ob causam ab alio quam ab ipso Pontifice maximo, vel ab eius delegatis absolui nequeunt, vt alibi diximus. Hæc autem pœna statuta est in hæreticos iure diuino, vel certe ab eodē iure descēdit. Nam quia ecclesiam nō audiunt, habendi sunt tanquam ethnici & publicani: & apostoli eos deuitandos esse, docuerunt. [Matth. 18. ad Titum. 3. Ioan. episto. 2. cap. notandum. 24. quæst. 3. cap. sicut. &. c. excommunicamus. de hæreti.]

2 Est autem excommunicationis pœna maxima quidem, & valde timenda, vt ex Pauli epistolis cōstat. Vnde Hieronymus

nymus ad Heliodorum scribēs, epist. 1. inquit: Presbytero, si peccauero, licet tradere me satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die domini Iesu. Et in veteri quidem lege, quicunque sacerdotibus non obtemperasset, aut extra castra positus lapidabatur a populo, aut gladio ceruice subiecta contemptū expiabat cruore. Nunc vero inobediens, spirituali mucrone trūcatur: aut eiectus de ecclesia rabido dæmonum ore discerpitur. Quod planius Theophylactus post Chrysostomum docet, explicans verba Pauli: Verum quomodo aliquis dicet, satanæ tradebantur? Qui enim contumax esset, & minus obediēs, extra ecclesiam emittebatur, eijciebaturque a cætero grege, & nudus mox & desertus lupis debebatur in prædam. Nam quemadmodum olim nubes tabernaculum obducebat, sic Christi ecclesiam Spiritus sanctus. Quicunque ergo ex ecclesia fuerit eiectus, & Spiritu sancto priuatus, erit hic miser perfacilis in capturam: tanti est ab aliorum consortio, & communione repelli, censura: istius modi namque mox Deus, & peccatis obnoxios, castigandi gratia, & morbis afficit, & malis vrgebit: & Theodoretus. Ex hoc autem loco docemur, quod eos qui segregantur, & ab ecclesiastico corpore separantur, inuadit diabolus, eos gratia destitutos inueniens. Et patriarcha Tharasius dixit: Pœna dira est anathema, procul a regno cælorum expelli & a Deo emitti, ducens in tenebras exteriores, vt Paulus diaconus retulit lib. 23. rerum Romanarum. [1. Corin. 5. & epist. 1. ad Timo. c. 1. & illic Theophylactus post Chrysosto. homil. 5. & Hieronymus ad Heliodorum epistola. 1. c. absit. 11. q. 3. Lindanus lib. 4. Panopliæ euangelicæ. cap. 58. confessio Polonica de fide & symbolo. cap. 31. Domi. Soto in lib. 4. sent. distin. 22.]

3 Est igitur excommunicatio horribilis admodum, & pertimescenda: sed insanus ille Lutherus inter impia sua deliramenta, hoc quoque posuit, excommunicationem plus esse diligendam, quam timendam: contra Paulum apostolum, contra sacra concilia, deniq; contra vniuersam ecclesiam, non alia ratione, vel argumento nixus, quam quod excommunicatio medicinalis esse dicitur: ergo non alio modo diligenda esset, quam a sanis pharmaca, vel ab innocentibus sceleratorū pœnæ temporales: Ea enim omnia medicinalia sunt, & excommunicationis sententia, non nisi pro contumacia & mortifero crimine fertur: & pœna, quæ facinorosis imponitur, medicina quædam est improbitatis, vt eleganter Plato docet in Gorgia. & lib. 9. de leg. inquit: Nullum supplicium lege factum, ad malum tendit, sed duorum alterum fere semper solet efficere: nam aut melior, aut certe minus prauus, qui pœnas dederit fieri solet: quod & Chrysostomus eleganter docet. Pereat itaq; delirus hæreticus: nos vero Paulum, & ecclesiam sequamur. [Vide Chrysosto. ad populum Antiochenum homil. 6.]

4 Inde illud rectissime cautum est, vt si quispiam suspectus in fide, per annum in excommunicatione permanserit animo pertinaci, exinde velut hæreticus ab inquisitoribus condemnetur. Addunt præterea iurisperiti cōplures, quod etsi quis non fuerit alias in fide suspectus, si tamen per annum volens in excommunicatione persistat, hoc ipso incidat in suspicionem hæresis, quia de potestate clauiū ecclesię male sentire pręsumitur. Et hoc iam sancitū est, in concilio Tridentino sess. 25. decreti reformationis. cap. 3. in fine. Verum eam suspicionem, aiunt, non esse vsq; adeo violentā, vt ob

eam

eam solam damnari quispiam debeat, quamuis ad purgationem indicendam sufficiat: quã si subire noluerit, & adhuc in excommunicatione permanserit, tũc velut impœnitẽs, pertinax, & hæreticus condemnari queat. [c. excommunicamus. §. qui autem. de hæreti. c. cum cõtumacia. eodem tit. lib. 6. Innocen. Ioã. Adre. & cęteri in c. vlti. de pœnis. Hosti. Henri. Cardinalis post aduocatos Florẽtinos, & Felinus in dicto. §. qui autẽ. Hostien. in summa tit. de hæreti. col. 3. Calderi. consi. 5. eodẽ tit. Capella Tholosana & Stephanus decisione 365. Phi. Fran. in. c. cum contumacia. Lupus in. c. per vestras. §. 18. nu. 24. Gonsalus de hæreti. quæst. 9. item Arelatanus notabili. 41. Ripa. in. c. 1. de iudicijs. nu. 77. Albertinus in rub. de hæreti. li. 6. q. 13. nu. 34. Brunus lib. 1. de hæreti. cap. 4. & Carerius in tractatu nu. 21. Couar. in c. alma mater. de sent. excommu. lib. 6. part. 1. §. 7. Godofre. in l. 10. cognouimus. in fi. C. de hæreti.]

5 Hi autem qui excõmunicati sunt, nõ ante debent absolui, quã ecclesiæ plene satisfecerint. Vnde absolutionis tẽpore solet interdũ eis pro parte satisfactionis pœna pecuniaria imponi: quæ iuste potest ab eis exigi ad pios vsus, quemadmodum cœtus Cardinaliũ superioribus annis Paulo III. respondit. Et ita fieri vidimus in absolutione quorundã, qui propterea fuerant excõmunicati, quod inquisitionis officium impedierant. Etenim excommunicatio non est pœna eradicans, sed pœna disciplinæ: nec est pœna vltima delictorum, sed vexatio dans intellectum: nempe, vt excommunicatus corrigatur, & ea disciplina emẽdetur, & redeat ad sanã mentẽ: Deniq; vt petens absolutionem satisfaciat ecclesiasticæ disciplinæ: qua ratione medicinalis quoque dici solet. Quod si quispiã excõmunicatione obduretur, alia insup adhibenda sunt amariora pharmaca. [c. 1. de sent. excommuni. lib. 6. c. notandum. 24. quæst. 3. c. excommunicauimus. §. qui aũt. &. §. quia vero. de hęreti. l. placet. & illic gloss. Bal. & cæteri. C. de sacrosan. eccle. Paul. in. l. 1. de sũma Trinit. Felinus in. c. apostolicæ. de exceptio. & in cap. qualiter. §. ad corrigendos. de accusat. nu. 51.]

6 Hinc ortę sunt quædam regiæ leges iustissimæ, quibus cauetur, vt a iudice seculari puniantur illi, qui per mensem in excommunicatione permanserint. Quod si per sex menses contumaces fuerint, maiori pœna plectantur: & longe seuerius puniantur, si per annum ecclesiæ non satisfecerint. Quod quidem exemplo non caret: nam in concilio Tributiẽsi iam olim decreuerũt patres, vt qui post excommunicationem inclinati non fuerint ad pœnitentiam subeundam, per principem secularem puniantur: vt quos Dei timor non corrigit, saltem pœna temporalis corripiat. Nec illud est prætereundum, quod Cæsar in commentarijs belli Gallici, mores Druidum referens, his verbis scripsit: Si quis aut priuatus, aut populus, eorum decreto non stetit, sacrificijs interdicunt: hæc pœna apud eos est grauissima. Quibus ita est interdictum, ij numero impiorum, ac sceleratorum habentur, ab ijs omnes decedunt, aditũ eorum sermonemq; defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant: neque ijs petentibus ius redditur, neque honos vllus cõmunicatur. Quod profecto longe cordatius seruabãt illi, homines cętera barbari, quã hodie faciãt critici Lutherani, sub euãgelij prętextu hæretici cõfusissimi. [regia. l. 1. tit. 5. & l. 9. tit. vlt. li. 8. ordinationũ concilio Tributiẽsi. c. 3. Cæsar lib. 6. de bello gallico.]

7 Quamuis

7 Quamuis autem nemo post mortem excommunicari posſit, quia iam non eſt ſuper terrã, nec ſub iuriſdictione viuentium, hæreticus tamen ſolet mortuus etiam excommunicari, hoc eſt, excommunicatus declarari, vt ne quiſpiam oret pro illo, neque in loco ſacro ſepeliat. Cæterum defunctus anathematizari recte poteſt, ideſt, maledici. Anathema enim, authore Auguſtino, deteſtabile, & abominabile ſignificat. & vt Hieronymus ait: Anathema, Hebræa dictio eſt, qua ſolent Hebræi extremam deteſtationẽ ſignificare. Vnde in hoc differt ab excommunicatione: quia infertur aduerſus eos, qui grauiſsimo aliquo delicto deteſtabiles ſunt, & de quibus non eſt ſpes, quod reducentur ad pœnitentiam. Nam cum pontifices & eccleſiaſtici iudices dira & vltima exempla animaduerſionis ſuæ ſtatuunt in reos, ad capita deuouenda deſcendunt, & anathemate plectunt, & animas eorum inferis ſacrant. [c. ſi quis epiſcopus. de hæret. c. vlt. 24. quæſt. 2. Auguſtinus ſuper lib. Numer. quęſt. 41. Hieronymus in epiſt. ad Gal. c. 1. cap. Engeltrudam. 3. quæſt. 4. cap. debent. 11. quæſt. 3. Alciatus in. c. cum non ab homine. de iudic. Couar. in c. alma mater. de ſent. excommu. lib. 6. parte. 1. §. 8. Iuſtinus Martyr. quęſt. 121. Chryſoſto. ſermone, de anathemate, & in epiſt. ad Rom. ſermone. 16. Socrates lib. 7. eccle. hiſto. cap. 33. Nicepho. lib. 14. cap. 36.]

8 Maranatha, vt inquit Hieronymus in epiſtola ad Marcellam, magis Syrũ eſt, quam Hebraicum, tametſi ex confinio vtrarunque linguarum aliquid & Hebræum ſonet, & interpretatur, dominus noſter venit, vt ſit ſenſus: Si quis non amat dominum Ieſum Chriſtum, anathema ſit, & illo completo deinceps inferatur: dominus noſter venit: quod ſuperfluum ſit aduerſum eũ odijs pertinacibus velle contendere, quem veniſſe iam cõſtet. Et Beda in epiſt. 1. ad Cor. cap. vlti. ſecutus diuum Auguſtinum, ſermone de altercatione cum Paſcentio Arriano maranatha definit, donec dominus redeat. Quidam vero hanc ſiue fabulam, ſiue hiſtoriam retulit: Maranatha anathematis ſignificationẽ induit ex illo euentu: quia Iudæi gloriantes de venturo Meſsia dicere ſolebant vulgo, maran, hoc eſt, dominus noſter: contra quos Chriſtiani dicebant, Maranatha, quod eſt, dominus noſter venit. Hinc inimicitia orta inter Chriſtianos & Iudæos, quorum in ore erat, maran: quos per contemptum Chriſtiani maranitas vocabant, & illis obtrudebant, maranatha, id eſt, dominus noſter venit, vel inuitis vobis: quaſi irridentes eos, & illis male precantes. Vnde apud noſtrates vulgo maranos appellant eos, qui ex Iudæis deſcendentes apoſtatæ facti ſunt, Meſsiam ſuum expectantes. [Vide Godofr. i rubrica. C. de apoſtatis. & alia plurima in defenſione ſtatuti Toletani. cap. 37. poſtremæ editionis.]

9 Illud poſtremo, cum his ſeruari ſolet, qui propter hæreſim carcere clauſi sũt, quod prius etiam, quam declarentur hęretici, tanquam excommunicati deuitari ſolent: nec diuina officia, nec ſacrificia permittuntur audire, nec alijs eccleſię ſacramentis vti, nec traduntur eccleſiaſticæ ſepulturæ, donec cauſa peragatur: tunc enim vel exuruntur dãnati, vel ad eccleſiaſticam ſepulturam abſoluti dantur.

De

De fide catholica Titulus XXVIII.

SVMMARIVM.

1 *Fides catholica quid sit.*
2 *Lutherani & alij hęretici plurimas fides, easque impias commenti sunt.*
3 *Fides hæreticorum qualis sit.*
4 *Fides multifariam diduci solet.*
5 *Fidei obiectũ formale quid sit, & quo pacto qui eam falsam putat in aliquo, vacillat in reliquis.*
6 *Fides catholica constantissime tenenda est.*
7 *Fidem catholicã qui non firmissime amplectitur, sed dubitat an ea vera sit, infidelis est.*
8 *Christiani tenentur explicate scire symbolum fidei, præcepta decalogi, & orationem dominicam.*
9 *Christiani quid amplius explicate credere teneantur.*
10 *Christianis quid implicite credere permittatur.*
11 *Christiani, ad quos ex officio, aut professione pertinet alios erudire, tenentur explicate credere multo plura, quam reliqui.*
12 *Docti viri cur multis in rebus vehementer suspecti de heresi sint, in quibus nõ essent suspecti imperiti homines & idiotæ.*
13 *Ignorantiæ pretextu quando non excusatur Christianus.*
14 *Ignorantia in quibus alijs rebus non excusat Christianum hominem.*
15 *Fidei confessio quando necessario fieri debet.*
16 *Christianus non solum quę in sacris literis sunt, sed quę etiam ex illis legitime deducuntur, credere debet.*
17 *Fides ratiõibus humanis probari nequit.*
18 *Fide constanter suscepta, veritas eius ratione munienda est.*
19 *Miracula vera diuinam habent authoritatem ad ea probanda, in quorum confirmationem facta sunt.*
20 *Miracula vera diuinam habere authoritatem probatur ex multis locis sacræ paginæ.*
21 *Miraculorum authoritas ex sanctorum virorum scriptis, & veris theologorũ placitis ostenditur.*

De fide catholica.

1 CVM sit hæresis vitium cõtrarium fidei, operæpretium erit nonnulla breuiter de recta fide perstringere, vt quale crimen sit hęresis planius intelligatur. Est autem fides, vt Apostolus docet, substantia sperandarum rerum, argumentum non apparentium: est enim eorum, quæ sperantur fundamentum, & quæ non videntur indicium: firmus assensus credendorum propter Dei reuelationem. Aliter definiunt alij, sed in eandem fere sententiam. [Ad Hæbreos. 11. Alex. Ales. 3. parte quæst. 78. & cæteri Theologi in lib. 3. sent. distin. 24. Alciatus in rubr. C. de summa Trinit.]

2 Pestiferi Lutherani, alijque huius temporis hæretici, non vnam fidem catholicam tenent, sed plurimas impias cõmenti sunt: spreto Apostolo, qui ait: Vnus Deus, vna fides, vnum baptisma. Est autem miserabile, vt Hilarius ad

Constantinum scripsit, tot fides esse, quot voluntates, & tot doctrinas quot mores. Istorum quidem hæreticorum non fides est, sed temeritas: non Spiritus sancti persuasio, sed humanæ audaciæ præsumptio, scriptis diuinis aduersa, & patribus orthodoxis ignota.

3 Hæreticorum omnium fides peregrina, prosana & varia esse solet: fides vero nostra catholica & orthodoxa est, & quæ perpetuo maiorū consensu ad nos vsque peruenit. Vna eademque fides nostra ab apostolis promulgata, miraculis plurimis confirmata, martyrijs heroicis obsignata, omnium sanctorum ac doctissimorum sententijs serie seculorum tradita nobis est.

4 Vt autem fides planius intelligatur, multifariam diduci solet. Nam alia est fides infusa, alia acquisita: alia est fides actualis, alia habitualis: quædam est fides formata, quædam informis: quędā explicita, quædam implicita. Infusa fides est habitus a Deo supernaturaliter & immediate in anima creatus, inclinans ad credendum catholicis veritatibus: & hanc habent paruuli baptizati. Fides acquisita est habitus naturaliter acquisitus ex actibus credendi frequentatis. Fides actualis est assensus veritatis reuelatæ. Fides habitualis est habitus acquisitus ex assensibus frequentatis. Fides formata dicitur, quæ per dilectionem operatur, & charitati coniuncta est. Fides informis, quæ mortua est, & sine charitate. Fides explicita siue explicata est actualis assensus catholicæ veritatis: nam quicunq; apprehendit aliquam veritatem catholicam, & ei assentitur, is habet fidem explicitam illius veritatis: itaque fides explicita est, quæ in singulari omnia considerat. Fides implicita, siue cōplicata est assensus alicuius propositionis generalis, includentis multas particulares veritates, & quæ generali cuidam principio assentit, in quo cæteri particulares articuli concluduntur. Verbi gratia, qui credit generaliter omnia contenta in scriptis diuinis esse vera: ille habet fidem implicitam: quāuis ignoret in specie, quæ sint illa, quæ scriptura diuina continentur. Preterea fides implicita dupliciter considerari potest: quædam enim omnem assertionem pertinacem hęreticę prauitatis excludit, & hæc vera est, & sufficiens vt illam habens, catholicus, & fidelis censeatur: altera fides implicita falsa esse potest: verbi gratia, si quispiam credat, fidem Christianam esse veram: sed aliā fidem, quā quæ vere Christiana est, pro Christiana habet, & illi errori pertinaciter insistit. Non ergo sufficit, credere totam fidem Christianam esse veram, nisi ea sola teneatur pro fide Christiana, quæ sola vera est, & catholica. [Thelogi in lib. 3. sent. distin. 24. Pighius controuersia de fide. Fran. Sonnius lib. 2. de fide & iustificatione. l. vlti. ff. si ex noxali causa agatur. l. emptor. §. 1. de pactis. l. cum duobus. ff. pro socio.]

5 Ille vero, qui non credit vnum aliquē articulum fidei, non habet fidem formatam, sed ne informem quidem: quia obiectum fidei formale est veritas prima, iuxta quod manifesta fit in scripturis sacris, & in doctrina ecclesiæ, quæ procedit ex veritate prima & infallibili, quæ Deus est. Quam ob rem quicunque non inhæret in omnibus scripturæ diuinæ, & ecclesiasticæ doctrinæ, is non habet habitum fidei: vna est enim ratio credendi in omnibus articulis. Proinde qui falsam putat esse fidem in aliquo, pari ratione vacillat in reliquis, cū omnium ratio & authoritas, & certitudo sit eadē. Vnde fit, vt qui pertinaciter errat in qualicunq; particula catholicæ fidei, non

non minus consummatus hæreticus sit, quam si erraret in omnibus. [Tho. 2. 2. quæst. 5. artic. 3. Gerson. tractatu de communione sub vtraque specie. Guido in summa de hæresibus cap. 9. Almainus tract. 2. moralium cap. 3. cum seq. Fran. Sonnius lib. 2. cap. 2.]

6 Fides autem catholica constantissime tenenda est, in ea enim salus Christiana consistit: nam Dei cognitio non aliter perfectissime potest hominibus reuelari, quam fide. Illa igitur tenenda est firmissime, tantaque constantia, vt parati esse debeamus ad quæuis tormenta, & mortem, priusquam quoquomodo eã abnegemus. Hanc fidei cõstantiam docuit Christus apud Matthæum inquiẽs: Modicæ fidei quare dubitasti? hanc exigit Iacobus apostolus dicens: Postulet autem in fide nil hæsitans: qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui a vento mouetur, & circumfertur. Hanc denique Paulus docet, cum laudans constantiam Abrahæ inquit: Non est infirmatus in fide. & mox: In repromissione Dei non hæsitauit diffidentia, sed confortatus est fide. Ad summã, certitudo veritatis, & firmitas adhæsionis vsq; adeo sunt essentialia fidei, vt si hæc desint, nõ iam fides sit, sed potius opinio. Est enim credere, actus intellectus assentientis diuinæ veritati, ex imperio volũtatis motæ a Deo per gratiam. Vnde credulitas hæreticorum, non recte fides dici poterit, quia non credunt ratione diuinę reuelationis, sed propria voluntate. Tale quid fides est, inquit Chrysostomus, vt apertior etiam sit & clarior ea demonstratione, quæ ex rationibus est, magisque quam illa persuadeat. Adeo siquidẽ firma est, vt etiã si quauis alia fuerit imperita ratione, cõmoueri tamẽ nequeat. Siquidem qui rationibus persuasus est, alijs potest induci rationibus ut fluctuet: qui vero fide fuerit solidatus, auditum suum iam dudum quasi quodam circũducto muro, ne sermonibus peruersis inficiatur, studiose muniuit. Diuus Bernardus lib. 5. de consideratione ad Eugenium: Intellectus rationi innititur, fides authoritati, opinio sola verisimilitudine se tuetur. Opinio si habeat assertionem, temeraria est: fides si habet hæsitationem, infirma est. Fides ambiguũ non habet, aut si habet, fides non est, sed opinio. [c. 1. de summa Trinit. Matth. 14. Iacobi. 1. ad Rom. 4. Tho. 2. 2. q. 2. arti. 9. Chrysosto. in episto. ad Ro. sermone. 8.]

7 Inde illud est, quod Stephanus Papa scriptũ reliquit: Dubius in fide, infidelis est. Nam hæreticus & infidelis est, qui dubitat, an fides catholica vera sit: & qui dubitat, an sit aliquid verũ, quod scit esse traditum catholica fide. Is enim errat grauissime, habens certissima pro incertis: & hoc ipso, quod scit aliquid esse catholicæ fidei, ac de veritate eius dubitat, hæreticus pertinax est. Sceleratum quidem & impium est deliberare vtrũ aliquid catholicę fidei verũ sit, an falsũ: in ipsa enim dubitatione facinus inest non leue. Hoc tamen est accipiendum, cum aliquis cõsulto dubitat, & in dubio persistit, æqualiter se habẽs ad vtranq; partem contraditionis: aliud autem esset, si quispiam tentaretur aliquo dubio cõtra catholicã fidem cum dolore cordis, aut ignorantia aliqua, vel ex infirmitate animi sine pertinacia dubitaret, non discedẽs a fide catholica, sed paratus assentiri cognitæ veritati: is enim hæreticus nõ esset. [c. 1. de hæreti. & illic Ioã. And. Car. Abb. Henri. Ancha. Ioã. Ana. & Feli. S. Tho. in epist. ad Ro. c. 1. lect. 6. Torquemada li. 4. de eccl. parte. 2. c. 12. Præpo. i. c. nec licuit. 17. dist. Lupus allegatione de hæresi. §. 5. Adrianus quolib. 2. Ga-

briel lib. 4. Sent. distin. 13. quæst. 2. Alfon. lib. 1. aduersus hæreses cap. 10. Canus lib. 12. de locis theologicis c. 9.]

8 Omnes Christiani tenentur explicate scire symbolum fidei, præcepta decalogi, & orationem dominicam. Vnde canone quodam concilij Maguntiaci sic aiunt patres: Symbolum, quod est signaculum fidei, & orationem dominicam, discere semper admoneant sacerdotes populum Christianum: volumusque vt disciplinam condignam habeant: & qui hæc discere negligunt, siue in ieiunio, siue in alia castigatione emendentur. Propterea dignum est, vt filios suos donent ad scholam, siue ad monasteria, siue foras presbyteris, vt fidem catholicam recte discant, & orationem dominicam, vt domi alios edocere valeant. Et qui aliter non potuerit, vel in sua lingua hoc discat. Item Augustinus: Symbolum, inquit, apostolorum, comprehensio est fidei nostræ, atque perfectio, simplex, breue, plenum: vt simplicitas consulat audientium rusticitati: breuitas memoriæ: plenitudo doctrinæ. quod enim græce symbolum dicitur, latine collatio nominatur: collatio ideo, quia collata in vnum totius catholicæ legis fides, symboli colligitur breuitate. Et Isidorus lib. 1. de summo bono: Symbolum & dominica oratio, pro tota lege paruulis ecclesiæ ad cęlorum regna sufficit capessenda: omnis enim latitudo scripturarum in eadem oratione dominica & symboli breuitate concluditur. De reliquis vero fidei orthodoxæ dogmatibus, satis est implicite credere quidquid ecclesia catholica credit, etiamsi nullam de illis explicatã fidẽ catholicus habeat. [canon. 45. Augu. sermone. 115. de tempore. et pluribus alijs eiusdem operis, & lib. de fide & symbolo. Isidorus. c. 23. confessio Polonica, de fide & symbolo. c. 14. Michael Medina lib. 4. de recta in Deum fide. c. 5. cum seq.]

9 His adijce, quod omnes catholici, qui habent vsum rationis, tenentur præterea explicate credere illas veritates fidei, quæ sunt publice apud omnes diuulgatæ. Nam vt Iulius Paulus, & Vlpianus aiunt: Lata culpa est, nimia negligẽtia, idest, nõ intelligere, quod omnes intelligunt: at in re vsque adeo graui ferenda non est nimia ista negligentia. Quamobrem haud leuiter illi peccant, qui salutationem quoque angelicam, & alia necessaria Christianis ad æternam salutem discere negligunt. [l. cedere diem. §. vlti. l. latę culpę. de verb. signifi. Gerson tracta. de protestatione, conſidera. 6. Fran. Picus. lib. de fide. theoremate. 12.]

10 Hæc autẽ quę supra dixi, & quę nonnulli prima credibilia vocãt, omnes tenemur explicate, aperte ac distincte credere: alias vero fidei veritates, non omnes tenentur explicate credere, sed implicite: hoc est, omnes Christiani tenẽtur generaliter credere, & esse parati ad credẽdum quidquid continetur in scriptura diuina, & in doctrina ecclesiæ: cęterum ea omnia tunc tenemur explicate credere, cum constiterit nobis, quod in doctrina fidei continentur: nec enim ante possumus omnes explicate scire ea quæ in doctrina ecclesiæ traduntur: sufficit ergo illis fides implicata, inuoluta & intecta, qua generaliter & vniuerse credant omnia ea, quæ catholica docet ecclesia. Multi namque in studijs theologiæ proficere nequeunt, vel propter ingenij tarditatem, vel propter alias vitæ præsentis occupationes. Nec vulgus debet mysteria sacra discere, nec ea curiosius indagare, nec omnes Christiani debent, aut possunt esse doctores, vt re-

&c inquit Aquinas. [Tho. 2. 2. q. 2. arti. 4. cum seq. Scotus, Bonauentura, & cæteri in lib. 3. sent. dist. 25. Ambro. Cathari. in speculo hæreticorum, consideratione. 5.]

11 Hi tamen ad quos ex officio, aut professione pertinet alios erudire, tenentur explicate credere multo plura, quam reliqui: vt sunt episcopi, parochi, prædicatores, theologi, iurisperiti, iudices, & rectores populorum, & quicunque habent acumen & perspicacitatem: quia tantum ab vnoquoque Deus exigit, quãtum dedit, quemadmodum ex parabola euangelica de talentis constat, & planius id ipsum Veritas per Ioannem docuit, dicens: Omni, cui multum datũ est, multum quæretur ab eo: & cui cõmendauerunt multum, plus petent ab eo. [Matth. 25. Ioan. 3. Luc. 12. & illic Theophylactus. Origenes in Hiere. homi. 7. confert. l. 2. §. Seruius. de origi. iuris. l. 1. §. hæc actio. si me. fal. mod. dixe. l. 2. quod quisque iuris. l. si quis fundum. §. Celsus. locati. l. professio. C. de mune. patrimo. lib. 10. Michael Medina lib. 4. de recta in Deum fide. c. 6.]

12 Cum ergo hi multa debeant explicate credere, de quibus potest idiota magna probabilitate dubitare: sequitur inde, quod viri docti possunt esse vehemẽter suspecti de hæresi, asserentes aliquã propositionem, quam si assereret indoctus aliquis, non esset suspectus, ne leuiter quidem. [Nazianzenus oratio. 18. Tho. Gerson & Picus, locis prænotatis. Idem Gerson part. 1. in declaratione veritatum credendarum. corolla. 2. Conradus tractatu de contractibus, quæst. 100. suppositione. 3. Bal. in c. 1. de sũma Trini. Paul. in rubrica. C. eo. tit.]

13 Nullus autem Christianus excusari potest prętextu ignorantię, si errauerit in articulis fidei, vel in pręceptis decalogi, vel in alijs veritatibus diuulgatis, & quas quilibet scire debet: sed lõge magis inexcusabiles sunt peritiores, & acutiores, & illi omnes, ad quos ex officio pertinet esse doctiores: quales sunt Episcopi, & cęteri supranominati: & sacerdotes, qui in lege Domini debent esse periti, vt compluribus patrum decretis luculenter probat Gratianus, & maiores nostri in octauo concilio Toletano decreuerunt, his verbis: Solus accedat ad sacra Dei mysteria tractanda, quem morum innocentia, & literarum splendor illustrem reddunt. [distin. 37. cum seq. dist. 59. & 91. concilio. 8. Toletano cap. 8.]

14 Homines vero imperiti tenentur in rebus dubijs consulere peritiores: & cauta solicitudine quęrere veritatẽ: quod nisi fecerint, nõ erunt excusati propter ignorantiam, quam facile vitare potuerunt: sicuti non excusantur in rebus ciuilibus, qui non consuluerunt iurisperitos. Iustinus philosophus in explicatione quęstionis quartę a gentibus positę, fieri non posse, ait, quin is qui veritatem toto corde atq; pro virili quęrit, inueniat. Testis est Dominus, qui ait: Omnis qui petit, accipit: & qui quęrit, inueniet, pulsantique aperietur. Vnde recte canit Hesiodus:

Qui ex se nescit, cuiquã nec porrigit aures,
Vt bona percipiat, demẽs et inutilis ille est.

Et alius inquit:

Infelix qui recta docet, & viuit inique:
Infelix qui pauca sapit, spernitque doceri:
Infelix, cuius nulli sapientia prodest.

[Aristo. lib. 1. ethi. c. 4. c. vlti. 37. distin. c. vlti. 38. distin. c. peruenit. 84. distin. l. in bonorum. de bono. possessio. l. 2. §. vlt. quis ordo in bono posse. l. si auiam. C. de inge. manumis. c. turbatur. 1. q. 4. Lucas in. l. omnes iudices. C. de decurio. lib. 10.

lib. 10. Tiraquel. de retractu cōuentionali. §. 4. glo. 7. nu. 18.]

15 Ad confeſsionē fidei (vt eſt apud theologos) tenemur præcepto affirmatiuo: quamobrem ſemper obligamur, ſed vt loquuntur, non ad ſemper: non enim ea confeſsio temere fieri debet, nec paſſim, nec omnibus: neceſſaria tamen eſt loco, & tempore: tunc ſcilicet cum per omiſsionem huius confeſsionis detraheretur honori Deo debito: vel impediretur vtilitas proximi: vel diſpendium fidei pararetur. Igitur conſtanter defendenda fides eſt, prędicanda, confitenda, & teſtificanda, coram hæreticis, coram tyrānis, coram iudicibus, et ſi opus fuerit, coram populis etiam: dicente Saluatore per Matthæum: Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum corā patre meo. & alibi: Qui me erubuerit, & ſermones meos, filius hominis hunc erubeſcet coram angelis Dei. apoſtolo quoque atteſtante, qui ait: Corde creditur ad iuſtitiam, ore aūt confeſsio fit ad ſalutem. [c. nolite timere. 11. q. 3. Iſidorus lib. 2. de ſummo bono. c. 2. Tho. 2. 2. q. 3. arti. 2. Gerſon tractatu de proteſtatione. confidera. 1.]

16 Ad ſummam, tenemur credere non ſolum diuinis ſcripturis, eccleſiæ traditionibus, iuſtis concilijs, ſummorum pontificum conſtitutionibus, patrū decretis, ſacrorum doctorum receptis ſententijs: ſed etiam illis veritatibus, quæ deducuntur ex his per certam conſequētiam in lumine fidei, vel euidenti ratione naturali: ſi modo veritates ita inferuntur, vt omnibus præſertim ſapientibus ſint perſuaſæ: quia hęc illis inſunt, & illic comprehenduntur, & continentur, vnde per talem conſequentiam eliciuntur. Et hæc eſt vera, recepta, & catholica ſententia. [Origenes homilia. 2. ſuper Geneſim. Gerſon in declaratione veritatum credendarum. Torquemada lib. 4. de eccleſia part. 2. c. 8. cum ſeq. Guido de hęreſibus. c. 4. Fran. Picus lib. de fide theoremate. 7. Alberti. lib. 2. de agnoſcen. aſſertio. catho. q. 4. & 5. Ambro. Cathari. lib. de conſummata gloria ſolius Chriſti, ac diuæ Virginis.]

17 Quamuis autem in rebus fidei fragiles & incertæ ſint, atque imbecilles rationes humanæ, ſicuti Chryſoſtomus ait: quia, vt inquit Bernardus, Tranſgreditur fides rationis fines, humanæ naturæ vſum, experientiæ terminos: ea enim attingit inacceſſa, deprehendit ignota, comprehendit immenſa, apprehendit nouiſsima: ipſam denique æternitatem ſuo illo vaſtiſsimo ſinu quodā modo circumcludit: & nihil peius ſit, vt Chryſoſtomus dixit, homil. 24. in euangelium Ioannis, quam humanis rationibus ſpiritualia ſubijcere: hoc enim impedit, ne quid magnū, ne quid profundum cōtemplemur. & vt Gregorius ait: Fides non habet meritum, vbi humana ratio præbet experimentum: & ea tantum ſint defendenda ratione, vt eſt apud Auguſt. quę vel a ſenſibus corporis inchoata, vel ab intelligentia mētis inuenta ſunt: quæ autem nec corporeo ſenſu experti ſumus, nec mente aſſequi valuimus, aut valemus, fide tenenda ſunt. [Chryſo. in c. Ioan. homil. 3. & in epiſto. ad Coloſſ. homil. 5. & in epiſto. 1. ad Theſſ. homil. 7. Bernardus ſuper cantica ſermo. 67. Gregorius homil. 26. ſuper euangelia. Augu. in enchiridio. c. 4.]

18 Quamuis, inquam, hæc ita ſint, & fides noſtra pendere nō debeat ab humana ratione, conſtanter tamen ſuſcepta fide, veritas eius ratione munienda eſt. Veritas enim ratione non caret: ratio autem ad intellectum cognitionemque perducit. Eſt enim ratio, authore Auguſtino,

gustino, quidam animi motus, visum mentis acuens, veraque à falsis distinguens: & est mentis motio, ea quæ discutiuntur, distinguendi & confectandi potens. Tametsi caligantes hominum mentes consuetudine tenebrarum, quibus in nocte peccatorum, vitiorumque vallantur, perspicuitati, synceritatique rationis, interdum aspectum idoneum intendere nequeat. Quamobrem diuus Petrus apud Clementem lib. 2. recognitionum ait: Qui rationem quæsiuit eorum, quæ credidit & accepit, qua si vinculis quibusdam rationis ipsius colligatus, nunquam ab his, quæ credidit, diuelli, aut separari potest. Et ideo quanto quis propensior fuerit in expetenda ratione, tanto erit firmior in conseruanda fide. Et alibi: Dominum Christum sanctificate in cordibus vestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis est, spe. [1. Pet. 3. Augustin. de vera religione. c. 24. & lib. de spiritu & anima. c. 12. & lib. de ordine. c. 11. & lib. de moribus ecclesiæ cap. 2. adde Thomam opusculo. 70. quæst. 2. Altisiodoren. in principio summæ.]

19 Superest iam, vt nonnulla de veris miraculis disseramus, quibus catholica ecclesia semper & vbique refulget: hæretici contra, nullis veris miraculis vnquam approbati traduntur. Est autem sententia certissima, quod vera miracula diuinam authoritatem habent, ad ea probanda, in quorum confirmationem facta sunt. Quod multis rationibus & authoritatibus euidentissime patet. Primo, quia vera miracula ab alio, quam a vero Deo fieri nequeunt, cum excedat omnem virtutem & potestatem creatã: quod vero solius Dei est, authoritatem diuinam habet, qua certissime probat: nec enim Deus magis fallere potest signis, quam verbis. Deinde, Veritas ipsa hoc docet, apud Ioannem, dicens: Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Et alibi, ostendere volens diuinam suam potestatem, miraculo illam probauit, Vt sciatis quia filius hominis habet potestatẽ in terra dimittendi peccata (tũc ait paralytico) Surge, tolle lectum tuũ, & vade in domum tuam: & surrexit, & abijt in domũ suã. [Ioan. 15. Matth. 9.]

20 Ad hæc, Helias hominem Dei se esse ostendit probatione diuina veri miraculi dicens: Si homo Dei sum, descendat ignis de cęlo, & deuoret te: descenditque ignis de cælo, & deuorauit eum. Præterea, vt Moysi crederetur, veris miraculis Deus ipse authoritatem eius cõprobauit: nec alio fere planiori, aut efficaciori modo fides catholica primũ plantata est, quam maximis, plurimis, verissimisque miraculis, vt ex multis locis veteris & noui testamenti quiuis facile intelliget. Illud tamen præterire nõ possum, quod Christus Deus noster, iam iam ad cælos ascẽsurus, discipulos suos mittens, vt vniuersum orbem ad veram fidem conuerterent: dedit eis potestatem confirmandi prædicationem euangelicam veris miraculis, dicens: Euntes in mundum vniuersum, prædicate euangelium omni creaturæ: signa autem eos qui crediderint, hæc sequentur: In nomine meo dæmonia eijcient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent. & cætera: illi autem profecti prędicauerunt vbique, Domino cooperante, & sermonẽ confirmante sequẽtibus signis. [4. Reg. 1. Exodi. 4. Marci vlti.]

21 Ad extremum, veritatem hãc omnes theologi asserunt, & vniuersi catholici confitentur. Chrysostomus super apostolorum acta inquit: Ex miraculis certam & indubitatã facit resurrectionis fidem,

fidem, vt non solum euidens esset eius ætatis hominibus, verum etiam omnibus securis. Et Hieronymus: Ne hominibus rusticanis, & absque eloquij venustate indoctis & illiteratis nemo crederet pollicentibus regna cęlorum, dat potestatem infirmos curandi: leprosos mundandi: dęmones eijciendi: vt magnitudinem promissorũ probet magnitudo signorum. Augustinus quoque multa in hanc rem scribit, post alia dicens: Homines illius temporis, aquã in vinum conuersam, saturata quinque millia quinque panibus, transita pedibus maria, mortuos resurgẽtes viderũt. Ita quædam corpori manifestiori beneficio, quædam vero menti occultiore signo: & omnia hominibus maiestatis testimonio consulebant. Sic in se tunc animas errantes mortalium diuina cõmouebat authoritas. Hæc patres isti, quibus assentiuntur innumerabiles alij. Abeant ergo Lutherani, & cæteri hæretici omnes, & cum veris miraculis deficiantur, saltem prodigia, & portenta confingant, si prætextu diuinorum eloquiorum, fragilioribus & incautis imponere volunt: prudentes enim atque constantes viros hæretici nunquam fascinare poterũt. [Chrysostomus in acta apost. homil. 1. Hieronymus in Matth. cap. 10. August. ad Honoratum contra Manichæos. cap. 16. & lib. de vtilitatę credendi cap. 16. Thom. 2. 2. q. 178. Abulen. Deutero. 13. quæst. 1. omnes theologi in prologum lib. 1. senten. Gaspar lib. 2. aduersus hæreticos artic. 1. melius Michael Medina lib. 2. de recta in Deum fide cap. 7.]

De filijs & minoribus Titulus XXIX.

SVMMARIVM.

1 *Filios interdum punire propter parentũ scelera iustissimum est.*

2 *Filios nonnunquam Deus ipse punire solet propter peccata patrum.*

3 *Filius propter patrem Deus nunquam puniuit pœna æterna.*

4 *Filios in quartam generationem se puniturum propter parentes, quo pacto intelligi oportet, Deum dixisse.*

5 *Filios Deum occidisse propter parentum scelera iustissimum fuit.*

6 *Filium ob crimen patris, aut quempiam aliũ ob crimen alterius interficere nõ licet, aut quauis pœna corporali afficere.*

7 *Filium ob crimen patris qua pœna liceat punire.*

8 *Filij olim vendebantur a parentibus apud Hebreos, & apud alios.*

6 *Filios æquum esse ob parentum scelera puniri ostendit Cic. ad Brutũ scribens.*

10 *Filiorum pœna magis terrentur patres, quam propria.*

11 *Filios nobilium vt in pretio haberi ęquũ est propter parentum merita, ita eos qui sceleratis parentibus nati sunt, puniri decet ob patrum scelera.*

12 *Filij hereticorum paruuli cautum est a maioribus, vt educẽtur & alantur inquisitorum cura.*

13 *Filij hęreticorum catholici ad nullum ecclesiasticum beneficium seu officium publicum admittendi sunt.*

14 *Filij hęreticorum catholici an ad sacros ordines sint promouendi.*

15 *Filij hęreticorum catholici, quorum parentes fuerint ecclesię vnitati restituti benignius tractantur.*

16 *Filij hęreticorum tam legitimi quam adulte-*

dulterini infamia notantur.

17 Filij & nepotes eorum qui in heresim relapsi curię seculari sunt relicti, quo in numero habendi.

18 Filij hereticorum catholici an sanguinis nobilitate priuentur.

19 Nepotes hereticorum retinent ius eligendi.

20 Filij & nepotes hereticorum nullo modo priuandi sunt illis beneficijs, quę antea obtinuerunt, quam eorum parentes heretici declararentur.

21 Filij & heredes hereticorum per quos testes admittantur ad defunctorum parentum innocentiam probandam.

22 Filij qui nati sunt antequam parentes hæretici essent, an comprehendantur pœnis contra filios hæreticorum statutis.

23 Filios hæreticorum catholicos ante parentum hereses natos, neque infames esse, neque pœnis obnoxios, multorum est sententia.

24 Filijs hereticorum catholicis ante parentum hereses natis, imperatoris Constantini lex fauet.

25 Filijs nō imputantur peccata parentum, quę post eos natos a parentibus committuntur.

26 Filijs hereticorum catholicis ante parentum hereses natis, Hispani legislatores, & septipartitæ leges fauent.

27 Filijs hæreticorum catholicis ante parentum hereses natis, non obest quod hæresis vitium sit mere spirituale.

28 Filius natus ante dignitatem patris, vt eius prærogatiuas & honores non consequitur, ita illi nocere non debet scelus patris post eius natiuitatem commissum.

29 Filij innocentes ante patris hæresim geniti, benigne excipiendi sunt.

30 Filios natos ante patris heresim nulla lex nominatim punire iubet.

31 Filios natos ante patris hæresim puniendos esse, cui fundamento innixi probēt qui id sentiunt.

32 Filijs natis ante patris hæresim fauet cōstitutio Bonifacij octaui.

33 Bonifacij octaui constitutio nullam continet quæstionem de filijs natis, ante vel post patris hæresim.

34 Bonifacij octaui constitutio declaratur.

35 Filius an accusare teneatur patrē, si ille fuerit occultus hæreticus.

36 Filium accusare debere patrem occultū hæreticum, quomodo probent qui id sentiunt.

37 Filium accusare non teneri, patrem occultum hæreticum, qui authores censeant.

38 Mosei cum in lege iubet, patrem filium impium accusare, & punire debere, non id de filio in parentem expressit.

39 Pater filium accusare debet, ergo filius patrem, par ratio non est.

40 Filius patrem hæreticum occultum cur prodere non debeat.

41 Filius impium parentem relinquere, accusare autem non debet.

42 Filius accusare debet patrem proditorē, ergo hæreticum occultum, non est par ratio.

43 Alfonsi Tostadi sententia de patre occulto hæretico a filio non prodendo, generaliter verissima est, interpretatione tamen eget.

44 Filius quibus in causis patrem occultum hæreticum prodere debeat.

45 Filius prodere tenetur patrem ocultum hæreticum, si eius heresis reipub. perniciosa sit.

46 Filius iudicibus indicans hereticū patrē, an eximēdus sit ab infamia, & ab alijs pœnis filijs hereticorum impositis.

47 Filij parentes hereticos occultos ad iudices deferentes, cur non subiaceant pœnis in filios hereticorum statutis.

48 *Pater filium hæreticum exhæredare potest, & filius patrem.*

49 *Pater an filium hæreticum exhęredare possit, & filius patrem, etiam si hęreticus ad sinum ecclesiæ redierit.*

50 *Filius hęreticus a patre ad Iudices delatus, & pater a filio, an mitius puniri debeant.*

51 *Filij Iudæorum & infidelium vtrum baptizari debeant parentibus inuitis.*

52 *Filios Iudæorum & infidelium cum ipsorum parentes sub dominio nostro degunt, an liceat baptizari.*

53 *Filios infidelium paruulos ab inuitis parentibus abduci posse ad baptismum, plurimi asserunt.*

54 *Filij infidelium, quibus liberum est arbitrium, non sunt inuiti baptizandi, etiã si parentes eorum id velint.*

55 *Filij huiusmodi si sponte ad baptismum venerint, inuitis etiam parentibus baptizandi sunt.*

56 *Filij minores viginti annis, qui de se ipsis, parentibus, & alijs quos hæreticos esse sciunt, plenam iudicibus dixerint veritatem, benigne excipi debent, etiã post tempus gratiæ.*

57 *Filij parentum præceptis imbuti, plerũq; ad eorũ hęreses moresq; deducuntur.*

58 *Filius minor viginti annis doli capax, si hęreticus pertinax fuerit, perinde ac si maior esset, iudici seculari relinquẽdus est.*

59 *Hęreticus minor viginti annis, qui in hęresim inciderit, & maior factus conuictus fuerit de crimine, quomodo puniendus.*

60 *Minoribus viginti quinque annis in causa etiam hęresis, curator ad litem ab inquisitoribus decernendus est.*

De filijs & minoribus.

1 ACERBISSIMVM quidem videri posset, atq; iniustissimum, punire innocẽtem hominem propter parentis crimina: nisi Deum optimum maximum, qui vera iustitia est, id ipsum sæpissime fecisse liqueret: nisi omnium fere gẽtium moribus receptũ & seruatum foret: denique si non id antiquissimum, & compluribus legibus sancitum esset: ergo iustissimum est, interdum filios punire propter parentũ scelera: non tamen mortis pœna, sed infamiæ, aut alia quapiam bonorum externorum.

2 Deus autem ipse nonnunquam filios punire solet propter peccata patrũ, pœna etiam mortis, non tamen pœna æterna. Sic paruuli Sodomæ propter parentum scelera igne consumpti sunt: quod in Dathan & Abiron contigisse scimus. Sic punitus fuit Dauid morte filij. Sic etiam filij Acham cum patre interfecti sunt. Et alibi: Sæpe Deus visitauit peccata patrum in filios vsque ad tertiam & quartam generationẽ. Quod Erupides quoq; atq; Plutarchus, ethnici homines non ignorarunt. [Gen. 19. nu. 17. li. 2. Regum c. 12. Iosue. 6. Plutar. li. de sera numinis vindicta. Iustinus Philosophus quæst. 138. Et in principio. 24. quæst. 3. Cælius li. 6. lectio. antiqua. cap. 14. Ferus in Iob. sermone. 23.]

3 Illud autem nobis persuasum esse debet, nil Deum agere aliud, quam quod fas, ad modumque decens sit: eius enim voluntas summa iustitia est, opera eius omnia sanctissima & perfectissima. Quã ob rem filium propter patrẽ, pœna ęterna Deum nunquam punisse, cũ Augustino & cęteris credim⁹: ipse enim dixit:

dixit: Non portabit filius iniquitatem patris, sed anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Non dicent vltra: patres comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt, sed vnusquisque in iniquitate sua morietur. [Ezech. 18. & illic Hieronymus. Hiere. 31. August. super Iosue quæst. 8.]

4 Sed neque illud iniustum est, quod in Exodo legitur: Ego sum dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitatẽ patrum in filios in tertiam & quartam generationem eorum, qui oderunt me. Nam, vt ait Augustinus, in quartam generationem repromisit quidem Dominus reddere se peccata patrum filijs, sed ijs, qui oderunt eum: hoc est, qui in paternis malis versati fuerint, vel in illis, qui contra Deum paternum odiũ imitantur. Sicut enim filij Dei appellantur iusti, sic filij diaboli nominãtur iniusti: & sanctorum filij, sancti: & iniquorum, iniqui. Vnde Ecclesiasticus inquit: Filij abominationum fiunt filij peccatorum. Et mox: Filiorum peccatorum periet hæreditas, & cum semine illorũ assiduitas opprobrij. Vbi Dionysi⁹ recte ait, filios peccatorum intelligendos esse illos, qui nati sunt ex iniquis parentibus, & eorũ vitia sequuntnr, Chrysostomus quoque id ipsum explicans inquit: Reddens peccata parentũ in filios, non quoniã alieni peccati quisquã supplicia luat, sed quoniam qui multos propter peccata sua vexatos esse non ignorat, neq; idcirco factus est melior, sed eadẽ committiens nõ curat, illorũ quoq; pœnas iuste sustinebit. Et sanctus Gregorius li. 15. in Iob. c. 31. Quia enim vsque ad tertiã & quartam generationem, eam quã imitantur filij parentũ vitam possunt videre, vsq; ad eos vltio extenditur, qui viderunt, quod male sequerentur. [Exod. 20. & inibi Aloysius in catena. Eccle. 41. Aug. lib. quæstionum ex veteri testamento quæst. 14. Grego. lib. 15. in Iob. c. 22. cap. nisi cum pridem. §. personæ. de renuntiatio. Chrysostomus in Matth. homil. 75. & in Ioan. homil. 55. Ambrosius i. c. cito turpem. 1. q. 1. cap. homini. 1. q. 4.]

5 Illud quoque iustissimum esse scimus, quod ab ipso Deo factum nõnunquam legimus, vt filij occisi fuerint propter parentum scelera. Quidquid enim Deus fecit, sanctissimum, & iustissimum est. Ipse fecit nos, eiusque est vita & mors: ipse occidit, & ipse viuere facit, solus ipse vitę & mortis habet potestatẽ: iuste nobis dat vitam, iuste, cum vult, occidit. Hæc sũma ratio iustitiæ est, nec amplius a nobis de iudicijs Dei scrutari licet. Quærenti tamen, si iudicium Dei iustum est, quare infantes in Sodomis simul cum parentibus cremati sunt? Aug. respondit: Vt nimis impium facinus Sodomitarum possit aduerti, peccatum eorum peruenit vsque ad necem filiorum, ne de origine illorum signum aliquod remaneret. Non ne prouisum est illis, ne diu viuentes exempla sequerentur patrum? a gehenna enim liberi sunt in aliena causa occisi: & sicut bonis parentum læti sunt filij eorum, quod commendetur prærogatiua eorum: sic & de morte, quæ pro malis illorum infertur, queri non possunt: vt quemadmodũ participes in lucro sunt, sic sint & in damno. Hæc ille, & alia in eandem sententiam. lib. quæstionum ex veteri testamento. quæst. 13. Quod & Cyprianus noster eleganter disseruit, in verba illa Nahum, Ex te enim exiuit cogitans, & cætera cap. 1.

6 Cum igitur solus Deus occidere libere possit quemcunque velit, nec liceat cuiquam hominem occidere, nisi autho ritate diuinæ legis (vt Augu. & cæteri

CC 2 theologi

theologi docēt) relinquitur plane, quod nec princeps, nec respublica, nec alij omnino quempiam pro peccato alterius morte punire possunt: id enim durum, ferum, barbarumque est, ac lege diuina prohibitum, dicente Domino: Non occidentur patres pro filijs, nec filij pro patribus: sed vnusquisque pro peccato suo morietur. Demosthenes quoque epist. 3. iniquissimum esset, ait, quarum rerum patrem accusant quidā, ob eas filios in vincula conijci. Vnde nemo non intelligit, morem quendam Scytharum fuisse iniquissimum: apud quos, vt aiunt, cum rex aliquos morte punit, eorum ne liberos quidem relinquit, sed vniuersos mares interficit, fœminis nihil lęsis. cui fere similē Quintus Curtius lib. 6. memorat Macedonū legem, qua cauebatur, vt propinqui eorum, qui regi insidiati erant, cum ipsis etiam insontes necarentur. Hæc tamē, etsi quæ sunt aliæ generis eiusdem, non sunt leges dicēdæ, sed legum corruptiones. De talibus loquens Philo lib. 2. de specialibus legibus, inquit: Legislatores, penes quos sunt iuris regulæ, perinique statuunt, opinionem suam magis quam veritatem secuti, proditorem plecti vna cum liberis, tyrannum vero vna cum quinque familijs cognatione proximis. Libenter discerem cur ita. Si vna peccarunt, simul etiam puniantur: quod si nec socij fuerunt eorum, nec imitatores, nec fœlicitatis voluptatisque domesticorum participes, cur interimentur? Ideo ne tantū quia cognati sunt? genus enim non scelus punitis. Nimirum vos, o venerandi legumlatores, bonas habetis familias: alioqui si malę essent, opinor nunquam vobis in mentem venissent instituta huiusmodi: imo ne alios quidem ferretis hęc statuere, vt ob cauenda scelera innocentes quoque inuoluantur alienis periculis. Nam hic metus ita cautus debet esse, vt tamen non cōtemnatur cuiusquam incolumitas. Cæterum qui nimium securitati consulit, cogitur sæpe innoxijs non parcere. hęc Philo. Non igitur vllo pacto licet, quempiam propter crimen alterius occidere, nec excommunicare, nec fustibus cædere, nec alia corporali pœna punire, sicut inter theologos & iurisperitos satis constat. [August. lib. 1. de ciuitate Dei cap. 21. Deutero. 24. & lib. 4. Regum cap. 14. & illic Abulen. quæst. 5. l. sancimus. & de pœnis. Herodotus lib. 4. Plato. 9. de legibus. Herodianus lib. 1. c. si habes. 24. q. 3. Ioan. Bohemus. lib. 2. de moribus omnium gentium. c. 9. Alex. Ales. 3. parte quæst. 41. Tho. 2. 2. q. 108. Alfon. li. 2. de iusta hæret. punit. cap. 11. Brunus lib. 6. de seditio. cap. 6.]

7 Cæterum filij hæreticorum, & aliorū hominum iniquorum, iuste puniri possunt infamia, exilio, & quibusdam similibus pœnis. Nam vt apud Ciceronem est, quamuis illud videatur esse crudele, quod ad liberos, qui nil meruerūt, pœna peruenit: sed id & antiquum est, & omnium ciuitatum, cuius rei non desunt vrgentissimæ quidē causæ: Filius enim res patris est, & præcipua quædā parentis possessio: puniri ergo in filio pater poterit, sicut & in cęteris possessionibus. Quid, quod natura pater & filius eadem esse persona pene intelligūtur? Et Philo libro de sacerdotum honoribus inquit: Liberi sunt parentum partes separabiles: imo (si verum fatemur) inseparabiles, propter communē sanguinem, & latentem quandam rationem generis demanantem a maioribus, natiua beneuolentia coniungente affectus mutuos. Et vt Picus quadam in epistola scribit, maxima patris pars in filio

in filio est. [l. 3. & vlti. C. de patria potesta. l. vlti. C. de impube. & alijs substit. Lactãtius lib. de opificio Dei. c. 19.]

8 Sic olim apud Hebræos, & Græcos, apud Romanos quoque, atque alios, vẽdebantur a parentibus liberi, & a paternis creditoribus in seruitutem redigebantur. Quod ex literis sacris veteris testamenti perspicuum fit: & id ipsum Basilius, Ambrosius, Eusebius, & complures alij testantur. Et apud Atheniẽses permulti oppressi ære alieno, proprios liberos cogebantur vendere. nulla enim prohibebat lex: quinimo & sorores distrahere licebat vsque ad Solonis tempora, qui lege lata sustulit ius vendendi sorores & filias, vt in eius vita Plutarchus est author, qui de Numa quoque Pompilio scribens: Laudatur, inquit, ex eius institutis, emẽdatio eius legis, qua parentibus filios vendere permittebatur. [Exodi. 21. lib. 4. Regum cap. 4. Basilius in psalmum. 14. homilia. 4. & in concione super illud Lucæ, Destruam horrea mea. Ambrosius lib. de Nabuthe cap. 5. & lib. de Tobia c. 8. Eusebius lib. 9. ecclesiasti. histo. c. 8. l. 1. & 2. C. de patri. qui filios distraxe. Dionysius lib. 2. antiquitatum Romanarum. Tiraquel. de rectract. §. 26. nu. 14. glo. 1. Couar. lib. 3. varia. resolu. cap. 14.]

9 Accedit ratio illa viua quidem & spirans, quam Cicero lib. epist. ad Brutũ eleganter his verbis scripsit: Nec vero me fugit, quam sit acerbum, parentũ scelera filiorum pœnis lui: sed hoc præclare legibus comparatum est, vt charitas liberorum amiciores parentes reipublicæ redderet: etenim cum potissima fere causa pœnarum ea sit, vt homines a facinoribus perpetrandis formidine deterreantur: nulla alia magis acerba, nec quæ anxiore afficiat tristitia, pœna est, quam cum quis cernit filios suos, ob sua ipsius male acta, affligi, & paupertatẽ, & infamiam, aliaq; incommoda pati: quæ res multos quidem a sceleribus auertit, & ne similia audeant, admonet atque deterret. [Cicero ad Brutum epist. 12. & 15. Plutar. lib. de sera numinis vindicta.]

10 Ad hęc, naturalis & vehementissimus amor, quo parentes filios suos diligere solent, id efficit, quod Iulius Paulus ait, vt pro affectu magis in liberis terreantur. Vix enim parentes in amore filiorum liberum arbitrium habent: nam etsi liberi praui sunt, & odio digni, parentes tamen haud possunt illos non vehementer amare. Addendum eodem est, quod Chrysostomus in Genesim scriptum reliquit, enarrans verba illa, Maledictus Chanaan filius: Ecce, inquit, peruenimus ad quæstionem illam vbique celebrem: multos enim audiuimus dicentes, quare cum peccauerit pater, filius maledictum suscipit? quare cum alius peccauit, ille pœnam luit? neque absque ratione hoc factum est: quia pater non minorem pœnam & cruciatum habuit, quam filius. Scitis enim quomodo sæpenumero patres orant, vt filiorum pœnas ipsi ferant: & quomodo grauius illis est, videre filios supplicio affici, quam si ipsi his forent obnoxij. Eandem quoque historiam enarrans Ambrosius inquit: Qua ratione cum Cham peccauerit, non ipsum, sed filium eius seruituti addixit? & fortasse ideo, quia plus afficitur iniuriis filii sui, & vehementius contristatur, sui peccati damnationem a filio persolutã, quia non tam suo, quam patris merito puniretur, & cæt. [l. isti quidem. quod met. cau. regia. l. 3. tit. 20. parte. 2. l. liberorũ §. vlti. de verbo. signi. Arist. 8. ethi. c. 12. & illic Buridanus. q. 16. cum seq. & lib. 9.

lib. 9. ethi. cap. 7. Stobæus sermone 81. Chrysost. in Genesim homilia. 29. Ambrosius lib. de Noe & arca. cap. 32. Tho. 2. 2. q. 26. arti. 9. cum seq. Felinus in c. afferre. de præsumptio. Hippolyt. in l. 2. de sicarijs.]

11 Accedit etiam, quod quemadmodum filij hominum bene meritorum in pretio sunt, & honore parentum nobilitantur, tametsi nihil ipsi fecerint, propter quod nobiles essent: vt ciuis meus Seneca lib. 4. de beneficijs elegāter tradidit: sic e contrario male meritorum filij parentum scelere obscurantur, & insontes etiam infamia iuste notantur, alijsque prærogatiuis priuantur. Non igitur mirum, neq; absurdum, cum ex illis procedant, si ob eorum facinora vindictæ quoque partem desumant: quandoquidem, sicuti Plutarchus ait, quæ apud homines beata censentur, propter illos cō secuti sint, ac possideant. Bona siquidem corporis & fortunæ a parentibus in liberos naturaliter transeunt, & similiter mala. Et sicut iustorum filij, & ipsi iusti, nobilitant in se genus iustitiæ, dum & patrum, & sua iustitia sublimātur: ita & nequissimorū, & ipsi filij nequissimi (vt apud Augustinum est) crementum faciunt malitiæ: quia & malorum filij sunt, & nequitiam illorum exēplarunt ad perditionem multorum. Quis enim malum, & mali hominis filium, non duplici genere execretur, quomodo bonum, & boni filium duplici mercede non censet honorādum? [Exodi. 20. & 2. Regum. 9. Plutar. lib. de sera numinis vindicta. August. lib. quęstionū ex veteri testamento. quæst. 14.]

12 Iure igitur ac merito hęreticorum filij priuantur bonis parentum, vt suo loco fusius disserui. Quidam tamen ex nostratibus perquam durū id esse putant, præsertim contra filios paruulos, qui bonis parentum, atque adeo alimentis priuati, in vitæ discrimen adducentur. Etenim vt Iulius Paulus ait, Necare videtur qui denegat alimoniam. Quamobrem quodā instructionis capite maiores nostri decreuerunt, vt filij hæreticorum impuberes, qui priuati fuerint parentum bonis, educentur & alantur cura inquisitorum apud aliquos viros catholicos & religiosos, qui eos fidem catholicā doceant. [l. necare. de libe. agnos. prima instruct. Hispal. c. 22. Lupus senior tracta. de hæresi. c. 18. Io. Lupus in c. per vestras. §. 72. Corasius in l. qui liberos. de ritu nuptia. nu. 62. Quemada quæst. 24.]

13 Filii catholici hæreticorum, fautorū, & receptatorum, vsq; ad secundam generationem, ad nullum ecclesiasticum beneficium, seu officium publicum admittendi sunt: sed neque ad ea officia secularia hodie in Hispania admittuntur, quibus vel honorem consequantur ipsi, vel alijs nocere queant. Non ergo medici esse debent, non chirurgi, non macellarij, & multo minus, iudices, decuriones, aduocati, executores, nec alias omnino publicas functiones gerere possunt, nisi forte hoc eis a principe concessum fuerit. Quod si secus fecerint, in pœnam publicationis bonorum ipso facto incurrunt: quemadmodum plenius legibus pragmaticis continetur. Hodie tamen inquisitores mandato regio de his causis cognoscere, & arbitrio suo statuere possunt [c. 2. §. hæretici, de hæreti. lib. 6. pragmatica. 8. cum seq. & instruct. 3. Valdolitana. c. 11. Zanchi. cap. 28.]

14 Quæri tamen solet, an hæreticorum filij catholici ad sacros ordines sint promouendi. Quod nonnullis placere video: quia, vt aiunt, hoc non inuenitur iure prohibitum. Sed contrariam sententiam

tentiam secuti sunt patres in tertia instructione Hispalensi, quam ipse veriorem esse censeo: tum quia filij hæreticorum nō admittuntur ad ecclesiastica beneficia, & publica officia consequenda, vt paulo ante dixi (ordines autē sacri, ad maxima ecclesiastica officia ministranda instituti sunt) Tum etiā, quia filij hæreticorum infamia notantur, & alijs inferioribus etiam honoribus priuantur. [c. 2. §. hæretici. de hæreti. lib. 6. & instruct. 3. cap. 11. cap. cleros. 21. distin. c. felicis. §. nulli. de pœnis lib. 6. l. qui indignus. de senato.]

15 Cæterum benigna interpretatione legumlatoribus placuit, vt illi tantum hæreticorum filij ab honoribus & beneficijs suprascriptis arceantur, quorum parentes non fuerint vnitati ecclesię restituti: & vt primus & secundus gradus generationis solummodo lineam paternam comprehendat: per maternam vero lineam ad primum duntaxat gradū pœna extendatur. Cuius differentiæ ratio esse potest, vel quia deterior est infectio viri, quam fœminę: maiori enim bono maius malum opponitur, sicuti Aristoteles docet lib. 8. ethic. prę stantior sane est sexus mas, quam fœmina, & primæ causæ efficienti propinquior, vt ait Philo libro de victimis: nā quidquid fœmineum est, imperfectum censetur & subditum, vt quod patiatur magis quam agat: vel quia, quemadmodum familiæ dignitas, nobilitas, & honores descendunt in posteros a sexu virili: sic ex contrario longiorem iacturā in ijsdem soboles pati debeat pro delicto paterno. Addo illud Statij lib. 1. Thebaidos:

nostro quoque sanguine multum
Errauit pietas, nec culpa nepotibus obstat

[c. statutum. 2. de hæreti. lib. 6. & illic interpretes. 8. ethi. c. 10. c. cum caput. 33. q. 5. l. 1. de iure immunita. l. exēplo. C. de decurio. lib. 10.]

16 Filios autem hoc loco accipimus, non tantum ex iustis nuptijs procreatos, sed eos omnino, qui ex incesto, adulterino, nefario, aut quouis alio complexu nati fuerint: non enim melior conditio illorum esse debet, qui odio maiori digni sunt. [l. parentes. de in ius vocando. glo. in dicto cap. statutum. & ibidem Archid. Ioan. And. Ioan. Mona. Philiph. Fran. & Probus. itē Collecta. in. cap. excommunicamus. 1. de hæreti. Gonsal. in tracta. de hæreti. quęst. 23. Couar. lib. 2. varia. resolut. cap. 8. Gigas lib. 3. de crimi. lesę maiesta. q. 7.]

17 Quæsitum scio, an filij & nepotes eorum, qui relicti sunt curiæ seculari, propterea quod in hæresim relapsi fuerint, suprascriptis pœnis teneantur, etiam si pœnitentiam egerint parentes eorum. Quod Ioannes Andreas & Philippus Francus verum esse putant: quia non videntur ecclesiæ incorporati, qui curiæ seculari relicti sunt. Contrariam tamen sententiam veriorem esse aiunt Ioannes Lupus senior, ac Dominicus, quibus assentior: quia illi non decesserunt hæretici, sed pœnitentes & restitituti ecclesiæ vnitati. Non enim relapsis denegatur sacramentum pœnitentię, nec eucharistiæ: quæ sacramenta his, qui sunt extra ecclesiam communicari non solent. Nec ideo putandum est, illos ecclesiæ non esse restitutos, quia iudicibus secularibus relinquuntur: nam & cęteri facinorosi, quamuis vltimo supplicio puniantur, si tamen suscepta pœnitētia moriantur, nihilominus in gremio ecclesiæ decedūt. Sed re attentius perpensa priorem sententiam secutus sum in enchiridio, & in eadem perseuero nunc. [c. statutum. 2. de hæreti. lib. 6. & illic Ioan. And. Philip. Fran. & Domini. Ioan.

Ioan. Lupus decanus Segobiensis tra- cta. de hæresi. cap. 18. cap. super eo. de hæreti. li. 6. c. in ecclesia. cū seq. 1. q. 1.]

18 Item quæritur, an hæreticorum filij catholici priuati sint nobilitate sanguinis, vel antiquo parentum priuilegio ad eos deriuata. Quod quidem prima fronte magis videri posset, quia minoribus etiam beneficijs habētur indigni, & paterna infamia notantur: postremo quia omnibus excluduntur honoribus. Verior tamen est contraria sententia: tū quia non inueniuntur aliqua lege nobilitate ista priuati, nec leges pœnales extendendæ sunt, sed restringendæ: tum etiam quia ea, quæ prouenīunt ab auis, atauis, & maioribus, non auferuntur a nepotibus, & alijs descendentibus, propter patrum suorum crimina: & hoc iure vtimur. Sed si is cui priuilegium concessum fuit, in hęresim inciderit, iure ac merito priuatur illo, vt noster Otalora recte tradidit. [l. quisquis. §. 1. C. ad leg. Iul. maiesta. l. 3. de interdi. & relega. & illic Bart. Ioan. Lup. de regno Nauarræ parte. 5. §. 6. cum seq. Decius consi. 318. Igneus in. l. 3. §. fi. & in. l. vlti. ad Sillania. Otalora lib. de nobilitate Hispana parte. 4. cap. vlt.]

19 Accedit eodem, quod nepotes hæreticorum retinent ius eligendi, quia non sunt nominatim electionis iure priuati. Sic etiam pater hæreticus non nocet filio catholico in successione aui paterni. [l. cum pater. §. hæreditatem. ff. de legat. ij. Cardi. Abbas & Ioan. Imolen. in cap. excommunicamus. §. credentes. de hæreti. Dom. & Philip. Fran. in. c. 2. §. hæretici. eodē tit. Docto. in. l. Gallus. §. & quid si tantum. de lib. & posthu. Cassene. in cōsuetudi. Burgun. rubrica 3. §. 5. nu. 69. Iacob. Segura in. l. cohęredi. §. cum filiæ. de vulga. & pupil. nu. 73.]

20 Præterea filij & nepotes hæreticorum priuandi sunt per sententiam, sed non sunt ipso iure priuati sacerdotijs & beneficijs, quæ consecuti fuerint post parentum condemnationem: non tamen priuādi sunt vllo modo illis beneficijs, quæ antea obtinuerant, quam patres eorum declararentur hæretici: quia id nullo iure cauetur, & iniquissimum esset. [c. satis peruersum. 59. distin. & illic glo. & cæt. Anto. Abb. Ioan. Imol. Ioan. de Ana. & Felinus in c. vergentis. de hæreti. Ludo. Roma. singula. 686. Gonsalus de hęreti. prauita. q. 23. Couar. lib. 2. varia. resolut. cap. 8. nu. 4.]

21 Filij & hæredes admittuntur ad probādam innocentiam patris defuncti per testes idoneos, & fidei zelatores: non tamen censentur idonei filij, & familiares, neque domestici: nisi forte ad aliqua probanda, quæ per alios probari non queant. Citandi autem sunt filij & hæredes cum rei mortui fuerint, nec pertinaces, nec plene confessi, alioqui superuacanea defensio est: quia pertinacem defendere non licet, & vt ait Ouidius.

Non est confessi causa tuenda rei.

[l. ad probationem dominij. C. de probat. c. filij. de hæreti. lib. 6. l. fin. §. vlt. ff. de bonis eorum. l. non omnes. §. a barbaris. de re milita. l. 3. C. de naufra. li. 11. l. cōsensu. §. fin autem. C. de repud.]

22 Hæc autem quæstio anceps est, & magnam vtrinque probabilitatem habet. An pœnæ contra filios hæreticorum statutæ, comprehendant etiam eos, qui nati fuerant priusquam parētes eorum in hæresim laberentur. Quod prima quidem facie satis probari videtur duabus pontificum constitutionibus, quæ generaliter de filijs eorum loquuntur, qui tempore mortis hæretici erant. Deinde causa punitionis hæreticorum eadem est in

est in filijs quocunque tempore natis. Ad hæc, hæresis vitium est mere spirituale nõ trahens a carne commercium: quam ob causam distinctio illa locum non habet, quæ in alijs criminibus obseruari solet: scilicet, quod hi nascuntur ex infecta radice, illi contra. His fere rationibus persuasi multi hanc opinionem sequuntur, quam quotidie vsu comprobari videmus. [c. filij. cap. statutum. 2. de hęreti. lib. 6. Ioan. And. Dom. & Philip. Fran. in. c. vt commissi. de hęreti. lib. 6. Gonsa. de hæreti. prauita. quæst. 23. Ioan. Lupus de iure Nauarræ parte. 5. §. 8. obiectione. 4. Galindus in disputatione regia. §. 18. Alfonsus lib. 2. de iusta hæreti. punitio. cap. vlt. & iterum lib. 1. de potestate legis pœnalis cap. 7. Couar. lib. 2. varia. resolut. cap. 8. nu. 5. Grego. Lupus in regiam. l. 2. tit. 2. parte. 7. Gigas lib. 3. de crimine lęsæ maiestatis quæst. 5.]

23 Alij vero complures, quibus ego vehementer assentior, benigniorem sententiam secuti, aiunt: hæretici filium catholicum, ante patris hæresim natum, nec infamem, nec suprascriptis pœnis obnoxium esse: quia nulla sit lex, quæ talem filium nominatim exprimat: nec eadem ratio sit huius, & aliorum filiorum: postremo, quia multa sunt, quibus probabilior sententia nostra videri queat. [Calderinus tit. de hęreti. consi. 5. Petrus, Cynus, & Angelus in. l. quisquis. C. ad. leg. Iuli. maiesta. Prępositus in. c. quo iure. 8. distin. col. pen. Dom. in. c. 2. §. hęretici. de hęreti. lib. 6. Alfon. Cartagena in quodam concilio quęstio. 7. Ioan. de Aña. in. c. vergentis. de hęret. Tiraquel. de iure primogeniorum. q. 31. nu. 4. tract. de crimine lęsę maiestatis incerto authore quęst. 7. Orosius in l. emancipatum. ff. de senatorib.

24 Ac primum quidem, imperatoris Constantini lex huic sententię fauet, qua cautum est, vt crimen patris noceat filijs nascituris, non autem illis, qui tempore criminis commissi nati, aut concepti fuerãt: liberti enim, & eorũ filij propter ingratitudinem reuocantur in seruitutem: quod ex Atheniensium legibus Romani accepisse videntur. Retulit enim Valerius Maximus legem illorũ his verbis: Age quid illud institutum Athenarum, quam memorabile, quo conuictus a patrono libertus ingratus, iure libertatis exuitur? Supersedeo te, inquit, habere ciuem, tanti muneris impium ęstimatorem: nec adduci possum, vt credã vrbi vtilem, quem domi sceleratum cerno: abi igitur, & esto seruus, quoniam liber esse nescisti. Eandem igitur legem ferens Constantinus, post alia inquit: Filijs etiam, qui postea fuerint nati, seruituris: quoniam illis delicta parentum non nocent, quos tunc esse ortos constiterit, dum libertate illi potirentur. [Valerius lib. 2. cap. 1. l. 2. C. de libertis, & eorum libe. & illic glo. Bal. & cæteri.]

25 Ad hæc, sicuti diuus Augustinus quadam in epistola scribit, non imputantur filijs peccata parentum, quæ post eorum natiuitatem a parentibus committuntur. Et super Deuteronomium idem diuus ait: Filios natos ante peccatum patris esse prorsus a pœna immunes: non enim trahit, inquit, aliquid ex patre, qui iam natus erat, quando pater eius peccauit. Ecce quomodo beatus ille pater considerat rationem illam vulgarem, quod nati post commissum crimen, ex infecta radice prouenniunt. Nam filius antequam generetur, dicitur esse in patre secundum corporalem substantiam, & secundum potentiam generationis actiuam: vnde Leui dicitur decimatus fuisse in lũbis Abra-

DD hæ:quod

hæ: quod longe aliter habet in filio nato. Mirum ergo videri non debet, si alia sit causa horum, alia illorum filiorum. [Auguſt. epiſt. 75. & ſuper Deut. quæſt. 42. cap. non imputantur. & c. iā itaque. 1. quæſtio. 4. ad Hebræ. 7. Ambro. Cathari. lib. de peccato originali diſputatione. 6.]

26 Poſt hæc, noſtrates legumlatores hanc ſententiam ſemel & iterum approbaſſe videntur: & viri illi percelebres, qui in condendis legibus ſeptipartitis ſtrenuā operam nauarunt, eandem illam filiorum diſtinctionem ſecuti, addunt, ſapientiſsimos ac vetuſtiſsimos Hiſpanos maiores noſtros, in pœnis cōſtituendis ſemper hanc rationē obſeruaſſe. Quod mihi perſpicuum fit ex decimotertio concilio Toletano, vbi quidam reſtituuntur in priſtinam dignitatem, qui tunc in infidelitatem inciderant. Et mox ſubiungitur: Quod etiam de filijs eorum decernimus obſeruandum, qui poſt admiſſum parentum præmemoratæ proſanationis ſcelus, nati eſſe produntur. Ecce quod illi tantum filij egebant reſtitutione, qui nati erant poſt parentū infidelitatem: alij vero nati ante crimen, quia integri ſtatus permanſerant, non non egebant reſtitutione. [l. 6. tit. 27. parte. 2. concilio. 13. Toletano cap. 1. regiæ leges. 4. & 5. tit. 1. lib. 4. ordinatio. l. 3. tit. 9. eodem lib.]

27 Neque his oberit, quod hæreſis vitium ſit mere ſpirituale: nam & alia vitia ſpiritualia, & reliqui animi mores in filios tranſire ſolent, perinde atque vitia carnis. Recte namque ille cecinit:

Qui viret in folijs venit a radicibus humor,
Et patrū in filios abeunt cū ſemine mores.

Adde quod Paulus cap. 5. epiſt. ad Gal. inter opera carnis, hæreſes poſuit: & nōnunquam vitium corporale vſq; ad animum peruenit, & eum vitiat. Accedit eodem, quod vita & ſenſus ex anima in corpus defluunt; quæ ſi magnis peccatis deprauata & corrupta fuerit, corpus etiam ipſum trahit ſecum in corruptionem, illudque mire inficit: ſiue coniunctione ſocietatis, ſiue iure poſſeſsionis, ſiue deriuationis natura. Vnde fit nonnunquam, vt infirmitas corporis ex animi peccato deſcendat, quemadmodum Plato docet in Charmide, dicens: Quēadmodum oculos ſine capite curare nō decet, neque ſine reliquo corpore caput: ita neque ſine anima corpus: omnia namque vel bona, vel mala ab anima in corpus & hominem totum manant. Illam igitur primum & maxime curare oportet, ſi modo caput & vniuerſum corpus bene valere debeat: quod & Chryſoſtomus alicubi tradit. Theophylactus quoq; in euangelium Marci: Difficiliores, inquit, morbi ex peccatis oriri ſolent: tanta prorſus eſt affinitas, vt Gellius ait, corporibus hominum mentibuſque. Adde quod non in eo vis eſt, vtrum ſit vitium ſpirituale, vel corporale, ſed in hoc potius, quod hi filij nati ſunt ex hæreticis, illi contra. [l. 1. §. apud Viuianum. ff. de ædili. edi. Teophila. c. 2. Gellius lib. 4. cap. 13. cap. cum infirmitas. de pœnit. & remiſſ. Chryſoſtomus in cap. Matth. 4. homilia. 14. & in Ioannem homil. 37. Lucas in l. 1. C. de deſerto. & occultato. lib. 12. col. 7. Cyprianus noſter in pſalmum. 38. verſu, ab omnibus iniquitatibus.]

28 Ad extremum, ſuffragatur ſententiæ noſtræ ratio viua & ſpirans: nam ſi filius natus ante dignitatem patris, non conſequitur prærogatiuas, & honores eius: multo minus illi nocere debet crimen a patre poſt eius natiuitatem commiſſum: etenim odia reſtringi, & fauores con-

res conuenit ampliari: & iniquissimum est, vt alterius odio quispiam prægrauetur. [c. odia de regu. iuris. l. si quis in suo. §. 1. C. de inoffi. testa. l. diuo Marco. C. de quæstio. l. si quis Decurio. 3. l. neque Dorotheum. l. doctitij. l. neminem. l. diuæ memoriæ. l. vlti. C. de decurionib. li. 10. l. senator. de dignita. lib. 12. l. si cohortalis. de cohortali. eodem lib. l. emancipatum. de senato. l. filij. §. senatores. ad muni. c. 2. qui filij sint legiti.]

29 Ne autem catholici & innocentes filij, ante patris hęresim geniti, rigore aliquo puniantur indigne, quantacunque legum seueritas benigna interpretatione temperanda est. Et vt Fabius ait: Etiam si qua sunt iura, quæ obstent, si tamen angustus saltem detur accessus, per quē intrare humanitas possit, vera clementia occasione contenta est. Misericordia quidem digni sunt, sicuti Iustinianus inquit, hi qui alieno laborant vitio. Narrans eleganter Plutarchus immanē Scyllæ crudelitatem, post alia dicit: Qui proscriptum acceptasset, salutique con suluisset, humanitati pœnam, mortem definiuit: non fratrem, non filium, non parentes excepit: qui necasset, cædis mercedem duo talenta constituit, seu dominum seruus, seu patrem filius interemisset. Quod autem omnium iniustissimum existimatum est, proscriptorum filios ac nepotes honore priuauit, omnium bona publicauit: tanti est pro patrum scelere filios innocētes punire. [Fabius declamat. 6. l. legem. C. de natura. liberis.]

30 Adde, quod nulla lex est, quæ nominatim filios natos ante patris hæresim puniat: nec generali filiorum appellatione, hi censeri debent esse comprehensi, quos anteriores leges, quos ratio diuersa, denique quos tot viri sapientes excipiunt. Nec mouet Alexandri IIII. constitutio, qua probari putant, filios quocunque tempore natos in eadem causa pœnarum esse: quia nil minus indidem colligi potest. Non enim constitutio de pœnis filiorum quippiam ait: nec de his qui nati sunt ante patris hæresim loquitur: sed id tantum definit, filios vel hæredes admittendos esse ad probandam innocentiam eius, qui tempore mortis cæremonias fecerat hæreticorum. Ex quo nil aliud intelligi poterit, quam quod filij, hoc & illo tempore nati, admittendi sunt ad probandam innocentiam patris, quemadmodum hæredes etiam extranei ab ea defensione nō excluduntur. [c. filij vel hæredes. de hęreti. lib. 6. l. sed & posteriores. de legib.]

31 Alia tamen constitutio Bonifacij viii. extat, cui respondere posse vix videor: in ea siquidem continetur, quod filij & nepotes illorum hæreticorum supradictis pœnis comprehenduntur, qui tales esse, vel tales etiam decessisse probantur. Ergo sat esse videtur, quod parentes decesserint hæretici: vnde consequitur, constitutionem de filijs quoq; natis ante hæresim loqui, cum post mortem patris ab illo generari nequiuerint. Hæc sunt verba legis fortissima, vt putant, quibus opinio contraria potissime sustinetur: quæ, fateor, fallere possunt parum diligenter intuentes: cæterum si constitutionem ipsam attentius considerare velimus, haud dubie reperiemus, eam sententiæ nostræ fauere, aduersæ autem opinioni obstare: quod ex his, quæ mox dicturus sum, cuiuis facile perspicuum esse poterit. [c. statutū. 2. de hæreti. lib. 6.]

32 Initio, non iure faciunt hi, qui legem latam in fauorem filiorum, retorquere conatur in odiū eorū: nulla enim iuris ratio, aut æquitatis benignitas

DD 2 patitur,

patitur, vt quæ salubriter pro vtilitate hominum introducuntur, ea nos durio re interpretatione contra ipsorum commodum producamus ad seueritatem. Quod si constitutionem illam diligenter excusseris, a primo eius capite vsque ad extremum reperies, omnia in fauorem filiorum decreta, nihilque aduersus illos tractatum, nihil contra illos inductum. Excludebantur ab officijs & beneficijs hæreticorum filij vsque ad secundam generationem: id pontifex Bonifacius declarat, vt per paternam lineã primus & secundus gradus comprehendatur: per maternam vero, vt ad primũ duntaxat gradum ea pœna extendatur, idque fauore filiorum. Intelligere quiuis poterat ex Innocentij & Alexandri decretis, filios & nepotes quorumcunque hæreticorum ad publica officia, & ecclesiastica beneficia non esse admittẽdos: id quoque Bonifacius idem pontificia illa constitutione in fauorem filiorum interpretatur, vt de illis tantum filijs id accipiatur, quorum parentes pertinaces in hæresi decesserunt. Vides q̃ nihil hic fit, quod filijs noceat? [dicto c. statutum. 2. l. nulla. de legib. l. quod fauore. C. eo. tit.]

33 Ad hæc, nulla in eadem constitutione quæstio est, de filijs natis ante, vel post patris hæresim: nec quicquam decernitur ibidem, quo leges anteriores abrogatæ credantur: nec verisimile ast, pontificem illum, tam pium & benignum erga filios, in ea ipsa lege, in qua de filijs tam bene meretur, obiter tamen & aliud agentem, generali tantum filiorũ appellatione, tot æquissima iura corrigere voluisse, in odium & necem filiorum, quibus maxime cõsultum esse volebat. [l. non est nouum. de legib. l. si quando. C. de inoffi. testamen. c. ecclesia vestra. 2. de electio. l. vlti. quod met. causa. c. quia verisimile. de præsumpt.]

34 Præterea, si æquitati, si verisimilibus coniecturis, denique si iustæ interpretationi locus vllus relinquitur: probabilior sine dubio ex pontificia illa constitutione sententia nostra reddetur. Nam si filij eorum hæreticorum, qui tandem ad ecclesiæ vnitatem quoquomodo redierunt, non subijciuntur pœnis supra scriptis, quamuis procreati sint ab infectis parentibus: quanto iustius, rectiusque impunitatem consequi debet ij, qui ex catholicis patribus nati sunt, etiam si postea in hæresim parentes eorum lapsi fuerint? Nec obstant verba illa constitutionis, vnde nonnulli male colligunt, satis esse ad pœnas omnium filiorum, si parentes hæretici sint duntaxat tempore mortis: nam ea interpretatio contra alia iura, contra æquitatẽ, & naturalem rationem accipienda non est. Quid? quod ob eam tantum causam exigit summus Pontifex, vt parentes probentur hæretici decessisse, quo plane constet, illos nec emendatos fuisse, nec ecclesiæ vnitati restitutos: non autem, vt filii ante illorum hæresim nati, constitutionum pœnis comprehendantur indigne. Adde, quod perraro euenire solet, vt hi moriantur hæretici, qui vixerunt catholici: nec enim mala mors esse solet, quam bona vita præcessit: & vt Celsus ait, ad ea potius debet aptari ius, quæ & frequenter, & facile, quam ad ea, quę perraro eueniunt. Accipienda ergo illa constitutio est, de filijs genitis post hæresim patris, qui persistens in errore, decessit hæreticus: & hanc sententiam Ludouicus Molina longiore disputatione defendit. [Authent. multo magis. C. de sacrosan. eccles. l. 2. C. de condit. insert. l. 3. de liber. præteri. l. nam ad ea. de legibus. l. qui testamento. de testamen. cap. cum cessante.

ſante. de appellatio. & illic Decius nu. 9. Molina lib. 4. de primigenijs Hiſpaniæ c. vlti.]

35 Perdifficilis autem quæſtio eſt, An filius patrem occultum hæreticum accuſare, aut ſaltem iudicibus indicare teneatur. Multi quidem putant, filium ad eas res obligatum eſſe. [Alex. Ales parte. 3. præcepto. 4. q. 33. Henricus in eodem præcepto, ſermone. 5. Lupus in c. per veſtras. §. 75. Alfonſus Caſtrus lib. 2. de iuſta hæreti. punit. c. vlti. Caiet. in Deut. c. 3. Marti. Nauarrus in c. inter verba laudantium. 11. quæſt. 3.]

36 Nec eorum leuia ſunt argumenta: nã lege Moſayca pater filium impium accuſare ac punire debet: ergo & filius patrem. Ad hæc, Philo in libro de victimas offerentibus ait, necandum eſſe fratrem & filium impium tanquam hoſtẽ publicum ſine reſpectu priuatæ neceſsitudinis. Et alibi Ambroſius inquit: Præferenda eſt religio neceſsitudini, pietas propinquitati. Præterea extra controuerſiam eſt, magis diligendum eſſe Deum, quam patrem: & relinquendũ atque odio habendum eſſe patrem propter Deum. Diuus quoque Hieronymus epiſtola ad Heliodorũ, & ad Marcellam alia in epiſtola ſcribit, calcandũ eſſe patrem pro religione, ac ſolidũ pietatis genus eſſe, in ea re eſſe crudelem, & genus fore pietatis impium eſſe pro Domino. Accedit eodem, quod filius tenetur magiſtratibus indicare patrem proditorem patriæ, vt eleganter docet Cicero lib. 3. offic. Poſtremo, in confeſſo eſt, patrem eſſe indicãdum a filio, ſi principem velit occidere. Relinquitur ergo, vt pro ſynceritate catholicæ fidei pater hæreticus a filio ſit inquiſitoribus apoſtolicis indicandus.

37 Contrariam ſententiam tuetur Alfonſus ille Toſtadus, cui equidem vehemẽter aſſentior. Nulla enim lex extat naturalis, diuina, vel humana, quæ tam graue onus humeris filiorum imponat. Etenim lex illa Moyſis de patre, aut matre non loquitur: magno ſane argumẽto, eos prodendos non eſſe. Id enim haud obſcure legiſlator excepit, qui cũ legem bene longam promulgaret, in qua coniunctiſsimos quoſq; recenſuit, parentes tamẽ omiſit, qui in primis nominandi erant. Nam ſi idem de patre aut matre voluiſſet, adiunxiſſet: nec enim deerant illi verba, nec obliuiſci potuit legiſlator ille, vt vnus noſtrum: nec lex illa diuina imperfecta eſſe potuit, nec trahenda eſt ad ſpeciem longe diſsimilem. [Deut. 13. & inibi Toſtadus quæſt. 3.]

38 Eodem fere tendunt verba illa eiuſdẽ Moyſis: Occidat vnusquiſque fratrem, & amicum, & proximum ſuum. Et item illa: Conſecraſtis manus veſtras hodie Domino, vnuſquisque in filio, & in fratre. Vbi ſemel atque iterum de patre altum ſilentium. Cur enim ſacer Moyſes non ante omnia dixit, occidat vnusquisque patrem ſuum, nec aliquẽ parricidam laudauit? Nimirum quia portentum atque monſtrum eſt (vt inquit Cicero) eſſe aliquem humana ſpecie & figura, qui tantum immanitate beſtias vicerit, vt parentes occidat, cum etiã feras inter ſeſe partus atque educatio & natura ipſa cõciliet. [Exodi. 32.]

39 Nec obſtat argumentum illud: Si pater filium, quem amplius diligit, accuſare debet, ergo & filius patrem. Nec enim dilectio in cauſa eſt, vt pater non ſit accuſandus, ſed maxima illa obligatio, qua filius plus patri debet. Vnde fit, vt pater filium accuſare poſsit, nec lex vlla id vetet: impium vero ſit, filiũ patri diem dicere, vt ait Plato in Euthyphrone. Adde quod maiorem dilectionem

nem filius patri debet, quã pater filio, vt Plato 11. de legib. & Aristo. lib. 9. ethi. cap. 2. authores sunt.

40 Prçterea, filius tenetur occultare patris crimina, nec se ipsum prodere debet: quod si patrem occultum hæreticum iudicibus indicaret, se ipsum filius proderet, quia infamis esset, simulque bonis patris priuaretur: quo quid cogitari durius possit? [Gen. 9. cap. quis aliquando. de pœniten. distinctio. 1. Ecclesiastici. 3. cap. cum secundum. de hæreti. lib. 6.]

41 Nec mouere quenquam debet, quod filius patrem impium relinquere, atq; illum odio habere queat: non enim cõficitur inde, vt illum accusare vel iudicibus prodere teneatur: nec vllus sanctorum patrum id vnquam docuit, nec dilectioni Dei hoc aduersatur: potest enim filius Deum diligere, sicuti debet, & tamen patrem impium nec accusare, nec indicare iudicibus.

42 Ea vero quæ de patriæ proditore retuli, longe dissimilia sunt: quia nisi patriç proditor magistratibus indicetur, momento temporis vniuersa respub. perire potest, cuius salus præferenda est saluti patris: hæresis autem paulatim serpit, & neminem occidit inuitum, & quandiu fuerit occulta, parum nocebit reipub. si vero latius serpserit, nullo etiam indicãte manifesta iudicibus fiet. Hæc eadem dici possunt de patre, qui de interficiendo principe coniurasset: id enim facinus horæ memento committitur, & occiso principe tota reipub. salus periclitatur.

43 Ex quibus omnibus, alijsque multis perspicuum est, Alfonsi Tostadi sententiam generaliter esse verissimam: sed vt mihi quidẽ videtur, eget interpretatione. Nam etsi filius non teneatur patrẽ occultum hæreticum iudicibus indicare, poterit tamen id facere: & eo magis si pater insanabilis esse videatur. Nec Tostadus, aut alius quispiam hoc negat: quinimo laudandus est filius, qui ardore diuinæ religionis naturalem amorẽ vicerit, & affectum hunc vehementissimum superauerit: sed omnia prius tentare debet, quã patrẽ ad iudices deferat.

44 Duæ autem sunt species, in quibus filius patrem hæreticum iudicibus prodere debet. Prior est, cum filius ab inquisitoribus apostolicis iuste interrogatur: posterior, cum patris hæresis perniciosa reipub. sit. Nam quoties iudex iuste interrogat, toties testis & reus interrogatus tenetur ei dicere veritatem: quia magna pars iustitiæ legalis in obedientia consistit, qua parere oportet iudici iusta præcipienti: & quo iure iudex iuste interrogat, eodem interrogati tenentur ei vera fateri. Accedit eo, quod veritatem occultare in iudicio, crimen mortiferum est, præsertim cum testis, aut reus iuratus mentitur. Accedit etiã quod tunc filius iuste interrogatus se ipsum prodere debet, ergo & patrẽ. [Tho. 2. 2. quæst. 69. & quæst. 76.]

45 Postremo, si pater hæreticus pestifer sit, & eius hæreses perniciem & exitium afferre possint vniuersç reipub. tenebitur filius ea facere, quæ de patriæ proditore. Lib. 3. offic. Cicero his verbis scripta reliquit: Quid si pater fana expilet, cuniculos agat in ærarium, indicet ne id magistratibus filius? nefas id quidem est: quinetiam defendat patrẽ, si arguatur. Ipsi patriæ conducit, pios habere ciues in parentes. Quid si tyrannidem occuparet, si patriam prodere conabitur pater? silebit ne filius? imo vero obsecrabit patrem, ne id faciat: si nihil proficiet, accusabit, minabitur etiam: ad extremum, si ad perniciem patriæ res spectabit, patriæ salutem anteponet

teponet saluti patris. Atque hæc quidē hactenus: nam in libro, de patre hæretico, satis multa de hac quæstione diximus, & illinc assumi possunt, quæ ad hunc locum pertinebunt.

46 Hinc illa exoritur quæstio, An filius iudicibus indicās hæreticū patrē, eximēdus sit ab infamia, & ab alijs pęnis filijs hęreticorū impositis? Quod magis placet Alfonso Castrēsi: quia ratio, inquit, legis cessat in his filijs, qui parentes deferunt: in eis enim paterni criminis exēpla non sunt metuenda. Quæ ratio in lege pœnali expressa, cum cesset, & lex ipsa cessare debet. Hoc tamen argumētum fragile quidem mihi videtur: nec enim ea est potissima ratio illarum pœnarum: quæ si non alia foret, profecto lex ista iniustissima esset. Nam quis vnquam puniuit innocentem, ob eam tantum causam, quia timet ne forte aliquādo reprobus efficiatur? pœnam culpa præcedere debet, non autem consequi. Nam sicuti Pætus Thrasea, apud Cornelium Tacitum, lib. 15. annalium, inquit: Culpa, quam pœna tēpore prior: emendari, quam peccare posterius est: nec propter incertissimam pręsumptionem innocens puniendus est. Deinde, quamuis ratio illa cessare videatur, supersunt nihilominus alię fortiores causę, quibus iuste ad hæreticorum filios pœna peruenit, quemadmodum supra luculenter disserui. [Alfonsus lib. 2. de iusta hæreti. punit. c. vlti. l. quisquis. §. 1. C. ad leg. Iuli. maiesta. c. cum cessante. de appellat. c. literas. de præsumpt. §. affinitatis. instit. de nuptiis.]

47 Eadem tamen sententia ex alijs causis mihi non displicet. Primo, quia impunitate, ac præmio etiam dignus est ille, qui ardore, ac zelo fidei, & religionis accensus, ne parenti quidem suo parcit. Deinde, quia hi de repub. & catholica ecclesia bene meriti sunt: quamobrem honore potius, quam ignominia persequendi sunt. Postremo, quia hoc fauet innocentibus, & benignius est, & imperiali constitutione sancitum. Aiūt enim Federicum imperatorem constituisse, vt qui latentem patris hæresim reuelauerit, aliorum filiorum pœnis nequaquam subiaceat. Quod pontificia quidem & regia lege confirmari deberet. [c. si quis Papa. 79. distin. l. eum qui. C. de decurio. lib. 10. glo. in §. plane. instit. de iure natura. Abulen. lib. 2. Regum. c. 20. q. 21.]

48 Pater filium hæreticum exhæredare potest, & filius patrem: ea enim est iustissima causa exhæredationis, constitutione quadam nouella explicata, quā Harmenopalus retulit in promptuario iuris lib. 5. tit. 9.

49 Sed an ea lex locum habeat etiā si hęreticus ad sinum ecclesiæ redierit? & nihilominus puto constitutioni tunc locum esse: parcitur enim hęretico pœnitenti, vt ignis pœnam euadat, sed infamia eius non aboletur: & pœna quidē illa demi potest, sed vt ille ait: Culpa perennis erit: nec alię pœnę abolentur pœnitentia, vt alibi dixero.

50 Quęsitum scio, an filius hęreticus a patre iudicibus oblatus, vel contra, pater a filio indicatus, mitius puniri debeat? Quod Alfonso Castrensi placet, nec mihi displicet, ne videātur se ipsos ad supplicium obtulisse: vt in simili specie apud Martianū & Aelianum lib. 1. relatum est. Accedit etiam, quod benignius cū eis agi solet, qui se ipsos, & qui alios deferunt. Cæterum in casu proposito magis considerare debēt iudices spontaneam hæretici, simplicem, & humilem confessionem, eiusque contritionem, & conuersionem: quam extraria isthæc, quæ metu probationum, & caute, atque

te atque dedita opera interdum fieri solent. [Alfonsus lib. 2. de iusta hæreti. punit. cap. vlt. l. milites agrum. §. vlti. de re milita. Elianus lib. 1. variæ historiæ cap. de patre filium suũ capitis reũ postulante. Hippolyt. in l. 1. §. ad quęstionem. de quæstio. l. 1. C. de his qui se deferunt. lib. 10. & l. 1. de deserto. & occultato. lib. 12. Igneus in. l. 3. §. si ex stipulatu. ad Sillania. Tiraquel. de pœnis, causa 18. cum seq.]

51 Alia quæstio subinde tractatur a theologis & iurisperitis: vtrum Iudæorum, & infidelium filij baptizari debeant, parentibus suis inuitis. Cuius quæstionis varij casus considerari possunt. Primus, cum illorum filij bello capti, aut alia ex causa efficiuntur christianorum serui: tunc autem baptizandi sunt inuitis parentibus, in quorum potestate esse iam desinunt. Nam cum arbitrio dominorum educantur, vitæ illorum perpetuę potius, quam temporali prouidere debent. Nam & vnicuique mandauit Deus de proximo suo. & : Qui suorum & maxime domesticorum, curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. Altera species est, cum paruuli permanent in potestate parentum, & ab eis iuxta sectam suam educantur: quo casu, nullo modo baptizari debent parentibus inuitis: quia eos non docerent fidem catholicam, sed iudaicam perfidiam. [1. Timo. 5.]

52 Ille autem casus difficilior est, cum Iudæi & infideles sub dominio nostro, & inter christianos degunt: nam de filijs paruulis eorum ambigitur, an abduci debeant ad baptismum parẽtibus inuitis. Quam quæstionem breuiter ipse perstringam: quia in Hispania Iudæi, & infideles commorari nequeunt. Sunt autem plurimi asserentes, non licere in specie proposita, infantes parentibus obluctãtibus, ad baptisma diripi, ne inde homicidia, & apostasiæ sequantur. [Tho. 2. 2. quæst. 10. arti. 12. 3. par. q. 68. & quol. 2. art. 7. Durandus, Richar. & Palud. in. 4. sent. distin. 6. Gerson. in regulis moralibus. glo. in. c. iudæorum. 23. quæst. 1. Calderi. consi. 3. tit. de iudæis. Cardi. Abb. Præposi. Ioã. de Ana. & Felinus, qui ait hanc esse communem sententiam. c. sicut. de iudæis. Siluester in summa verb. baptismus. 4. §. 6. Ioan. Echius de sacramentis homil. 11. Matth. de Afflictis Neapol. decis. 151.]

53 Alia est complurium diuersa opinio, asserentium, paruulos infidelium ab inuitis parentibus auferri posse, & baptismi sacramento regenerari, cautione pro viribus adhibita, ne ex hoc homicidia sequantur. Quę sententia tametsi probabilibus argumẽtis nitatur, mihi profecto non satis placet, neq; vsu ecclesię comprobata est. [Scotus in. 4. sent. distin. 4. quęst. vlti. Ioan. Maior in lib. 2. distin. 44. quęst. 3. Ioan. And. Archid. Stepha. Ioan. Imola. Landul. Aureo. Angel. de Claua. Gabriel, & quidam alij.]

54 Hæc autem omnia de his filijs accipienda sunt, qui nondum habent vsum rationis: nam illi, quibus liberum est arbitrium, non sunt inuiti baptizandi, etiam si parentes eorum id velint. Militem enim voluntarium diligit Deus: nec est cogendus quispiam ad suscipiẽdam christianam religionem, sicuti Tertullianus, Isidorus, & cęteri omnes docent: nec inuitus est aliquis faciendus amicus, vt Aristoteles ait. [lib. 8. ethi. cap. 13. Tertullianus lib. ad scapulam, Isidorus lib. 2. de summo bono cap. 2.]

55 Si vero hi filij sponte ad baptismum venerint, inuitis etiam parentibus baptizandi sunt. Et hæc est vera & constans

ſtans theologorum omnium ſententia. Quod ſi Iudæi & infideles eum filijs paruulis fuerint in chriſtianorum ſeruitutem redacti, poſſunt libere a parentibus auferri, & eis inuitis baptizari, quemadmodum maiores noſtri in concilio quodam Toletano his verbis decreuerunt: Qui Iudæos in ſeruitutem acceperint, in nullo eos permittant rituum ſuorum cæremonias celebrare, aut colere: & filios eorum a ſeptimo anno nullam cum parentibus ſuis habitationem aut ſocietatem habere permittant: ſed fideliſsimis chriſtianis nutriédos tradant, & filios eorum & filias chriſtianis in matrimonium tradant, ne infidelium patrum ſuorũ ſemitas quibuſlibet occaſionibus iterare poſsint. [Concilio. 17. Toletano cap. 8.]

56 De minoribus autem viginti annis, qui ſponte de ſeipſis, de parentibus, de conſanguineis, ac de alijs omnibus, quos hæreticos eſſe ſciant, plenam iudicibus dixerint veritatem, inſtructione Hiſpalenſi decretum eſt, vt benigne recipiantur, etiam poſt tempus gratiæ: & vt leuius puniantur, quam alij maiores natu: quia ætas immatura, & praua educatio, eos quodammodo excuſare poſſunt. Curare tamen inquiſitores debent, vt hi fidem catholicam doceantur, & plenius ac melius deinceps inſtruantur. Huc accedit iureconſultus Triphonius, qui de impuberum punitione loquens, inquit: Aetatis miſeratio ad mediocrem pœnam iudicem perducere debet. [prima inſtructio. Hiſpalen. cap. 9. l. auxilium. §. in delictis. de minori. c. 1. &c. 2. de derelictis pueró. Coraſius lib. 6. miſcella. cap. 23.]

57 Accedit etiam, quod plerunque præceptis parentum imbuti filij, ad eorum hæreſes, moreſque deducuntur: & antequam liberum arbitrium habeant, impietatem illorum ſimul cum lacte ſugunt. Ochozias rex Iudæorum, ſicuti ſacra teſtatur hiſtoria, ingreſſus eſt, per vias domus Achab, quia mater eius impulit eum, vt impie ageret. Proinde gratias ingentes omnipotenti Deo ſemper agere debemus, quia nos ex parentibus catholicis, & in Hiſpania naſci dignatus eſt: nam ſi ex hæreticis, Iudæis, aut infidelibus naſceremur, & inter illos educaremur, haud dubie quin ſimiles eis, ac fortaſſe deteriores efficeremur. Nam, vt ait Prudentius lib. 1. contra Symmachum:

Vt ſemel obſedit gentilia pectora patrum
Vana ſuperſtitio: non interrupta cucurrit
Aetatũ per mille gradus: tener horruit hæres,
Et coluit quidquid ſibimet venerabile cani
Monſtrarant ataui: puerorũ infantia primo
Errorem cum lacte bibit.

Gratias fortunæ agebant Socrates & Thales Mileſius, quod græci nati eſſent, non barbari: quanto rectius nos Deo vero gratias habere, agereq; debemus, quod in tantis hæreſum procellis nati ſumus Hiſpani. [2. Paralipo. 22. c. dixit apoſtolus. 24. quęſt. 3. Laertius lib. 1.]

58 Si vero minor viginti annis doli capax, hæreticus pertinax fuerit, & monitus atque conuictus ad eccleſiam redire noluerit, perinde ac ſi maior eſſet, iudici ſeculari relinquẽdus, & ab eo in ignem mittendus eſt. Non enim parcitur minoribus in atrocioribus delictis, præſertim in his, in quibus malitia ſupplet ætatis defectum, quale crimen hæreſis eſt. [textus & glo. in. l. auxilium. §. in delictis, de mino. glo. & interpretes in. l. fere in omnibus. de reg. iuris. Tiraquel. lib. de pœnis, cauſa. 7.]

59 Quod ſi quiſpiam, dũ eſſet minor viginti annis, inciderit in hæreſim, & maior factus conuictus fuerit de crimine, videbatur prima frõte puniendũ eũ eſſe

mitius, tamquam impubes teneatur & minorem: quia, vt apud Vlpianum est, quoties de delicto quæritur, placuit non eã pœnam subire quem debere, quam conditio eius admittit eo tempore, quo sententia de eo fertur: sed eam causam sustinere, quam sustineret, si eo tempore esset sententiam passus, cum deliquisset. Verius tamen est, puniri debere talem hæreticum perinde ac si eo tempore delinquat, quo sententia in eum fertur: Quia hæresis cum eo creuit, & secum illam semper habuit, qui nunquam illam confessus est. Non secus atque si quis impubes rẽ aliquam furto subtraxerit, & eam semper possederit, donec maior factus deprehensus cum ea sit. Adde, quod & grauius iste deliquit, qui nunquam ad ecclesiam vere conuersus est, & seuerius puniri debet, qui tandiu tacuit, occultum secum ferens sub pectore vulnus. Tanto enim grauiora sunt peccata, quanto diutius infelicem animam detinent alligatam. [l. 1. de pœnis. l. si dominium. & illic Bart. & in. l. inficiando. §. infans. de furtis. c. vlti. de consuetudi.]

60 Quamuis autẽ maiores viginti quinque annis curatore non egeant, iuxta quod apud Ioannẽ scriptum est: Ipsum interrogate, ætatem habet, ipse de se loquatur: minoribus tamen in causa etiam hæresis, curator ad litem ab inquisitoribus decernendus est: cuius authoritate, consilio, ac diligentia, innocentiam suam rei tueri possint. Quod quidem ea cautione faciendum est, vt nec minoribus facultas defensionis auferatur, nec ipsi curatores sub defensionis prætextu impietatem illorum occultare queant. Recti quidem iudices, horum reorum curatores, defensores, & patres esse solent: nec isti curatores (vt assolet) mutam personam agere debent, sed causas impuberum & minorum diligenter fideliterque defendere. Nam inter omnes constat, fragile esse, & infirmum huiusmodi ætatis consilium, & multis captionibus suppositum, multorumque insidijs expositum. Quamobrẽ sanctissime Iustinianus constituit, vt in criminalibus causis minoribus viginti quinq; annis omnino curatores adsint: cum sit cautius & melius cum suasione perfectissima, & responsa facere minores, & se defendere: ne ex imperitia sua, vel iuuenili calore, aliquid vel dicant, vel taceant, quod si fuisset prolatum, vel non expressum, prodesse eis posset, & a deteriore calculo eos eripere. Quid quid igitur cũ minoribus viginti quinque annis actum fuerit in criminalibus causis sine curatoris authoritate, nullius prorsus momenti erit. [Ioan. 9. l. 1. de minori. l. clarum. C. de authori. præstan. Corne. consi. 198. lib. 4. Hippolyt. consi. 130. Bertran. consil. 326. lib. 3. Gratus consi. 52. lib. 2. Matth. de Afflict. decis. 208.]

De hæresi Titulus XXX.

SVMMARIVM.

1 *Hæresis qualis vox sit, quid significet, & eius opera.*
2 *Hæresis definitiones.*
3 *Hæresis vt consummata dicatur, quid habere debeat.*
4 *Hæresis consummata explicatur.*
5 *Hæresis an fidei catholicæ materia committitur.*

De hæresi.

1 Hæresis, græca vox est, latine sectam sonat, olim sæpe in bonam partem accepta, hodie vero nomen odiosum est, & apud vulgus infame. Significat hæresis, de aliquo dogmate firmatam opinionem, in qua homo tenaciter persistit: vnde hæretici dicti: quo nomine significantur, qui contra Christi fidem, aut illius ecclesiam, vel docent, vel credunt. Dicitur autem hæresis ab electione, quia scilicet, eam sibi vnusquisque disciplinam eligit, quam putat esse meliorem. Sed cum lex nostra data sit ab omnipotenti Deo, non autem ab hominibus electa, iccirco christianorum nõ est electio sectæ: & quia in baptismo iuramus in verba Dei, & in ecclesiæ doctrinam, in captiuitatem redigere debemus nostrum intellectum in obsequiũ Christi: proinde quisquis aliam fidem, aut aliam doctrinam elegit, iure ac merito hæreticus, & infamis, & execratione dignus habetur. [c. hæresis. 24. quæst. 3. Budæus in. l. 1. §. exempli. de ædili. edicto. Corasius lib. 3. miscellane. cap. 8. Couar. lib. 3. varia. resolut. c. 1. Canus lib. 12. de locis theologicis cap. 9.]

Hęresum opera sunt adulterę doctrinę, hęreses dictę gręca voce ex interpretatione electionis, qua quis, siue ad instituendas, siue ad suscipiendas eas vtitur: ideo Apostolus & sibi damnatũ dixit hęreticũ, quia & in quo damnatur sibi eligit. nobis vero nihil ex nostro arbitrio indulgere licet, sed nec eligere quod aliquis de suo arbitrio iduxerit: Apostolos Domini habemus authores, qui nec ipsi quicquã ex suo arbitrio, quod iducerẽt, elegerunt: sed acceptam a Christo disciplinam fideliter nationibus adsignarũt. Itaq; etiam si Angelus de cęlis aliter euãgelizaret, anathema diceretur a nobis: hęc Tertullianus li. de pręscriptionibus aduersus hęreticos, quę Rabanus Maurus tacito authore retulit, lib. 2. de institutione clericorum, capite. 58.

Suidas hæresim esse ait, sectam seu

disciplinam, quæ rationem aliquã suo arbitratu sequitur, aut sequi videtur. ac Theophylactus in epistolam ad col.c.2. enarrans verba illa: Secundum traditionem hominum, inquit: Animaduertis vnde sit deceptio, quod humanæ cogitationes, & ratiocinationes intermedient: propterea & hæreses dicuntur, quia hominum sunt opiniones. Christianorum autem fides, non est humanum dogma: propterea neque tale nomen assequetur.

2 Hæresis autem multifariam definitur a multis, sed in eandem sententiam cõueniunt omnes. Quidam definiunt, Hæresis est propositio falsa, fidei catholicæ repugnãs. Alij sic, Hæresis est dogma falsum catholicę veritati contrariũ, in eo qui fidem Christianam professus est. Aliter, Hæresis est error pertinax contra catholicam veritatẽ: vel, Hæresis est falsa & erronea opinio, per quam false intellectus opinatur de aliquo contra fidei veritatem: vel, Hæresis est fidei vitium, quo quis singulare aliquid a cõmuni ecclesiæ catholicæ fide ac sententia eligit, ac proinde se ab ecclesia separat, qua se rectius sentire præsumit: & ob id hæresis, hoc est electio, haud insignificanter appellatur. Demum, Hæresis est dogma falsum contra fidem catholicam, ab eo qui fidem profitetur, pertinaciter assertum, vel in dubium reuocatum. [Cardi. Hispanus lib. 4. de ecclesia, parte.2.cap.1. Guido de hæresibus cap. 3. Gabriel in lib. 4. sent.distin. 13. quæst. 2.Pighius lib.4. hierar. ecclesiasti. cap. 8. Brunus lib. 1. de hæreti. cap.1.]

3 Tria igitur necessaria sunt ad hæresim consummatam: falsa credulitas, quæ est ex parte virtutis animæ, siue potentiæ rationalis: peruersa voluntas, quæ est ex parte concupitiuę: pertinax defensio, seu impugnatio, quæ est ex parte irritabilis. Duo pertinent ad intellectũ, error, & sententia fidei: pertinacia vero pertinet ad voluntatem: & hæc est, quæ consummatum facit hæreticum. Voluntas enim est tanquam manus ipsius animæ, quibus aggredimur, & apprehendimus res: quemadmodũ Theages Pythagoricus tradit. Vnde si quispiam crediderit, se tenere sententiã aliquam fidei catholicæ, cum contrariam illi teneat, huiusmodi adhæsio non est hæresis, quia pertinacia caret. Ergo Hæresis est infidelitatis species, ad eos pertinens, qui fidem Christi profitentur, sed eius dogmata corrumpunt: & est vitium, quod in intellectu ponitur, non tamen absolute, sed vt moto a voluntate eligente. Vt autem Metopus Pythagoræus ait, Voluntas constat ex intellectu & appetitu: intellectus vero ex rationali parte animæ, appetitus ex irrationali oritur. Theages quoque Pythagoricus in lib. de virtutibus, inquit: Electio constat ex intellectu & appetitu, quorum intellectus quidem est partis animæ rationalis, appetitus autem irrationalis. [Alex. Ales. parte. 2. quæst. 181. Thom. & cæteri. 2. 2. q. 11. Torquemada lib. 4. de ecclesia, parte. 2. cap. 4.]

4 Hæc autem tria, quibus consummata efficitur hæresis, plane ac familiariter ita explicari possunt: vt hæresis sit dogma falsum, seu doctrina, propositio, assertio, vel opinio falsa, qua scienter aliquis eligit contrarium eius, quod ecclesia catholica docet: in qua electione includitur error approbans falsa pro veris, aut vera pro falsis: certa pro incertis, aut incerta pro certis: de qua re alibi plenius disserui. In eadem quoque electione concluditur pertinacia, qua quis impudenter errorem præponit catholicæ veritati, quemadmodum alio loco

loco dicemus.

5 Materia quoque fidei catholicæ necessaria est, vt opinio contraria hęresis sit. Importat enim hæresis corruptionem fidei christianę: ad quam non pertinet, si quis habeat falsam opinionem in his, quę non sunt fidei. Vnde Didymus li. 3. de Spiritu sancto inquit: In alijs rebus ex consortio vocabulorum error eueniens, confusionem & pudorem ei, qui errauit, importat: de supernis vero & diuinis lapsus ad praua, ad æternam pœnam deducit, & barathrum: maxime cum semel deceptus noluerit resipiscere, sed suum defensare impudenter errorem. Et Isidorus lib. 2. de summo bono, ait, nil obesse cuiquã, si per simplicitatem aliquam de elementis indigne sentiat, dũmodo de Deo vera pronuntiet. Quod subinde diuus Augustinus, cęterique tradiderunt. [Augusti. lib. 3. de libero arbitrio, & in Enchiridio. c. 21. c. in quibus. 22. quęst. 2. Isidorus lib. 2. de summo bono c. 1. Tho. 2. 2. q. 11. arti. 2. Guido de hęresibus cap. 3. Torque. lib. 4. de ecclesia, parte. 2. cap. 13.]

6 Hinc est, quod sępissime catholici scriptores salua fide dissentiũt in his rebus, in quibus nihil refert, vtrum hoc dicatur an illud. Cuiusmodi est, quęstio, de salute Origenis: de qua inter Hieronymum & Ruffinum, inter Ioannem Picum & alios acris contentio est. Cui confinis est quęstio, de salute Salomonis, quem perijsse putant, Augustinus, Chrysostomus, Beda, Gregorius, Liranus, Rabanus, Alfonsus Tostadus, & alij multi: e contrario autem Ambrosius, Hieronymus, Thomas, Vincentius, Origenes, Isidorus, Burgensis, Leo Papa, & Hebręorum plurimi, vt apud Aluarum Pelagium est, inter diuos eundem esse coniectant. Et passim sese cuicunque offerunt mille talia. [Ioan. Picus in apologia q. 7. August. lib. 17. de ciuitate Dei. c. 20. & lib. 3. de doctrina christiana. c. 21. Chrysostomus in Mat. homil. 68. Aluarus Pelagius lib. 2. de planctu ecclesię arti. 45. Alfonsus Abulen. in lib. 2. Regum. c. 7. quæst. vlti. Tho. lib. 3. de regimine principum. c. 8. Ioan. Ludoui. Viualdus in opera regali. Feli. in c. ne innitaris. de constit. & in c. 1. de pręsumptio. Alber Pighius lib. 7. de libero hominis arbitrio. c. 2.]

7 Est autem hęresis grauissimũ crimen: eo cęteris peius, quo latius se diffundit, acutius penetrat, tenacius adhęret, ac difficilius curatur. Quod quam sit noxium, inde censeri potest, quia fidem catholicam impetit, fundamentum totius pietatis, sine qua impossibile est placere Deo. Morbus animę grauissimus impietas est, vt ait Mercurius in Pymandro, dialogo. 12. & vt August. ait, Hæreses orthodoxis sunt dogmata peruersitatis, animas illaqueantia, & in profundum pręcipitantia. Et Epiphanius libro Ancorato: Deterior est fidei peruersitas infidelitate: incredulitas enim fidem accipiens corrigi poterit: fidei vero peruersitas incorrigibilis est, & ęgre saluatur, nisi donum & gratia aliqua ex supernis accesserit. Augustinus aduersus Donatistas, hęreticum hominem, quo vis ethnico, quantum libet malo, peiorem esse iudicat. Ad hęc, tanto execrabilior est hęresis, quam idololatria, quanto deterior est, qui sub specie mutuę beneuolentię amicum prodit, quam qui hostem aperto marte aggreditur. Diuus Hieronym⁹ in Ezechielẽ, cap. 16. Quod dicitur, super omnem fornicationem tuam, & abominationes tuas, illud significat, quod cunctis peccatis & fornicationibus peior sit doctrina hęreticorum, quę Dei filios facit filios

-lios dæmonum: imo interficit eos, quos vel multo labore genuerat Deo, vel suos fecerat filios, quos in fornicatione generauit. Ad summam, hęresibus vera & catholica fides & religio labefactatur: animę & corpora occiduntur: tumultus & seditiones cõmouentur: pax & tranquillitas publica perturbatur: denique totius reipub. christianę status & forma in peius commutatur, & nonnunquam subuertitur etiam, & extinguitur. Sed hęresum omnium pessimę hęreticorum huius temporis sunt, quia non portionem aliquam lędere, sed ipsa christianæ religionis conantur fundamenta destruere. [Vide August. in Ioannem tractatu. 18. & lib. 6. contra Donatistas. c. 41. vide Alfonsum lib. 1. aduersus hæreses cap. 1. & lib. 1. de iusta hæreti. punit. cap. 2. Brunum lib. 2. de hæreti.]

8 Hæresum autem causæ multæ traduntur a multis: fragilitas intellectus humani, conuersio ad peccata & errores, quibus obscuratur cor insipiens: malitia, quæ corrumpit, & mutat intellectũ: sublimitas rerum diuinarum: negligentia quærendi adiutorium Dei ad fidem confirmandam, & adiuuandam incredulitatem: superbia, qua omnes hæretici prudentiæ suæ innituntur. Vnde Hieremias inquit: Arrogantia tua, & superbia cordis tui decepit te. Vbi glossa, Omnis hæreticus arrogans. Et Gregorius: Tanto a Dei luce longe sunt, quanto apud se humiles non sunt. Et Bernardus super Cantica: Superbo oculo veritas non videtur, & syncero patet. Affectio quoq; inordinata intellectum trahit ad contraria fidei: multi namq; defecerunt, spe, amore, odio, timore, alij etiam inuidia, qua sępe adulteratur veritas, vnitas scinditur, ad hæreses atque schismata prosilitur, sicuti docet eleganter Cyprianus, sermone de zelo & liuore. qui alio quoque sermone, de bono patientiæ ait: Impatientia etiam in ecclesia hæreticos facit. Quę omnia & id genus alia, voluntatem & affectus hæreticorum vsque eo deprauant, vt in stultissimos, stupidissimos, & impijssimos errores, quemadmodum Lutheranis, Sacramentarijs, Anabaptistis, & cęteris accidit, passim præcipitentur. [Hiere. 49. Peraldus in summa virtutum, tractatu de fide cap. 28.]

9 Alij aliter causas hæresis colligũt: quarum dicunt esse potissimam, immodicum sui amorem: vnde fit, vt sua semper hæreticis placeant, proprijs inuentis delectentur: quamobrem, & obstinati, & pertinaces fiunt. Nam vt Plato dial. 5. de legib. inquit: Nimius in seipsum amor omnium peccatorum omnibus semper est causa: obcęcatur quippe circa amatum qui amat. Quapropter qui se amat, cum se ipsum magis quam veritatem honorandum putet, quid iustum, bonum, & pulchrum sit, male iudicat. Accedit etiam gloriæ cupiditas, & vana scientia inflans. Sed vt sapientissime Augustinus inquit: Cuiusmodilibet excellãt ingenio, nisi Deus adsit, humi repunt. Posthęc, proprius cuiusq; inordinatus affectus est illi causa cadendi: nempe auaritia, libido, superbia, libertas, ambitio, inobedientia, gula, cæteraque huiusmodi vitia effręnata, prout trahit sua quemque voluptas. Nam sicuti recte Gerson ait: Omnis excellens affectio trahit ad se iudicium rationis: & persæpe appetitus trahere solet intellectum & voluntatẽ & item affectus rationem vincere, quemadmodum Buridanus tradit, & rebus ipsis experimur quotidie. [August. de vtilitate credendi. c. 10. Gerson tract. de examinatione doctrinarum parte. 2. consid.

confide. 6. Buridanus in lib. 7. ethi. quæst. 9.]

10 Præterea, prauorum librorum lectio: zelus non secundum scientiam: prælatorum negligentia: ignorantia doctrinæ christianæ: sacrarum literarum in linguam vulgarem translatio: indifferens prædicatio verbi Dei, per quoscunque prauos & indoctos: indignitas præsulum & sacerdotum: versutia diaboli: principum impietas, & mille talia, in causa sunt, vt hæreses nascantur, & crescant: sed illæ potissimum vigent, quibus voluptas comes est, quales iá olim fuerunt Mahumetis hæreses, & hodie sunt lutheranorum, & nouorum hæreticorum. Et vt apud Cæsarem est, Libenter homines id quod volunt, credunt. Et sicut sapiens ait, Non recipit stultus verba prudentiæ, nisi ea dixeris, quæ versantur in corde eius. Etenim verissimũ est Sophocleum illud, á Plutarcho in Artaxerxe relatum: Facilis est via & prona, qua quo volumus, ducimur. Et sicuti Demosthenes tertia oratione olynthiaca inquit: Omnium facillimũ est, semetipsũ decipere: quod enim quisque vult, id etiam sibi fingit.

11 In summa, hæresis, quia mala est, multis fit modis: malum enim infinitum incertumque est, vt Pythagoræi conijciunt, bonum certum atque finitum.

Vno namque modo bonus est, multisque nefandus.

Malum namque multiplex, at bonum solistimum, (idest, simplex, & vniforme) quemadmodum ab Aristotele traditur: Boni ac veri vnica est via, mali & falsi innumerabiles: videlicet quotquot ab illa vnica aberrant, ex falsa opinione nascentia, vbi desinant non habent: nullus enim terminus falso est. Via eunti aliquid extremũ est: error immensus est, vt ciuis meus Seneca inquit epistola. 16. & sanctus Chrysostomus in epist. ad Rom. cap. 1. Hic ostendit Apostolus multas esse impietatis vias, veritatis vero vnam tãtum: error enim & varius est, & multarum specierum, & confusum quid: veritas vero vna. & ibidem Theophylactus: Verus cultus, & pietas vnius est formæ: impietas vero multifida est. [Iulius Cæsar lib. 3. de bello gallico. Prouerb. 18. Aristoteles. 2. ethi. c. 6. & lib. 1. magno. moral. cap. 25. & sacer Dionysius lib. de diuinis nominibus. c. 4.]

12 Cognitis hæresum causis, remedia quoque illatum pariter cognoscuntur: quandoquidem verum ac tritum est, cõtraria contrarijs curari. Vt enim Aristoteles inquit lib. 5. polit. Dubitari nõ potest, quin cognitis ijs quæ interitum important, ea quoque quę salutem afferunt, intelligantur: cum contraria contrariorum sint efficientia. Tunc igitur hęretica pestis pręcaueri, & extirpari facile poterit, cum priuati omnes deuitauerint vana & peregrina dogmata, & profanas quaslibet nouitates: cum singuli homines prodiderint, accusauerint & persecuti fuerint hereticos: cum reges & principes catholici fuerint, ac fidei zelatores: cum pręlati & predicatores eruditione, bonitate, atque sapientia fulserint: postremo, cum iudices, rectoresque populorum, prudentes, iusti, ac diligentes in hęreticis inquirendis & puniendis fuerint: hoc enim potissimũ & pręsentissimum remedium est aduersus hęreses, vt inquirantur hęretici diligentissime & puniantur seuerissime. [Vide Gersonem tractatu de sensu literali sacrę scripturę, Alfonsum lib. 1. aduersus heręses. c. 11. & fusius lib. 3. de iusta hęreti. punitio. Aristote. 5. polit. c. 8. Brunum lib. 1. de hęreti. cap. 5. & iterum lib. 3.]

13 Illud

13 Illud autem extra controuersiam est, quod a quibusdam traditum scio: nullã esse transactionem, quæ de crimine hæresis a quocunq; facta fuerit. Etsi enim de alijs multis criminibus transigere, vel pacisci liceat: non tamen id vllo pacto permissum est in his criminibus in quorum punitione publico bono, & animarum saluti consulitur: ea enim res priuatorum pactionibus nequaquã subijcitur. [l. si vnus. §. pacta. de pactis. l. transigere. C. de transactio. & illic Purpuratus, & Padilla noster nu. 97. Nicol. Arelata. tract. de hęreti. notab. 8.]

14 Quia vero quædam sunt crimina, quæ magnam suspicionem hæresis præseferunt: de quibus inquisitores cognoscere nequeunt, nisi sapiant hæresim manifestam: operæpretium erit pauca hoc loco de his breuiter commemorare. Illa igitur propositio sapit manifestam hęresim, ex qua, cõcesso & assumpto aliquo, quod non potest probabiliter negari, sequitur hæresis in fide. Aliter, Illa sapit manifestam hæresim, ex qua & quibusdam veris, quæ nulla tergiuersatione possunt negari, sequitur hæresis manifesta. Illa quoque propositio eundem saporem habet, quæ in prima verborũ significatione, & prima fronte, sensum habet hæreticum, quamuis piè intellecta possit habere sensum catholicum. Deniq; vt Ioãnes Torquemada inquit: Hæresim sapiunt propositiones hæresi propinquæ, qualis est, quæ asserit peruersum dogma, ex quo cum notorio vero, quod negari non potest, sequitur hæresis proprie dicta. [Gerson alphabeto. 14. Echius lib. 1. de primatu. Petr. cap. 6. Alfonsus lib. 1. de iusta hęreti. punit. cap. 3. Ioannes Torquemada lib. 4. de ecclesia, parte 2. cap. 10.]

15 Præterea, illa crimina sapiunt manifestam hęresim, quę natura sua præseferunt aliquid, quod est hęresis manifesta: Vt baptizare imagines, pręsefert, quod illę sunt capaces huius sacramenti. Et scienter puerum rebaptizare significat, quod baptisma potest bis conferri. Similiter, circa aras idolorum genua flectere, preces nefarias dicere, sacrificia offerre, pectus tundere, & id genus alia perpetrare, idololatriam pręseferunt, & manifestam hęresim sapiunt. Quamuis enim nullum factum per se sit hęresis, aliqua tamen facta sunt vsque adeo impia, ac religioni & fidei catholicę aduersa, vt ea committens, iudicari iuste possit hęreticus: quia vt inquit Chrysostomus, in psal. 13. Quanto sunt facta pò tentiora verbis ad persuadendum, tanto factis, quam dictis Deum negare grauius est. [c. igitur 26. quęst. 3. glo. & interpretes in. c. accusatus. §. sane. de hęreti. lib. 6. Oldradus consi. 210. Dominicus consi. 54. Siluester in summa, verbo, hęresis. 2. nu. 4.]

16 De inuocatione dęmonum, & pactis cum eis conuentis, communiter hęc distinctio approbari solet. Quędam ordinantur directo in dęmonum reuerentiam, qualia sunt, adorare, oblationes & sacrificia offerre, inuocare ad futura prę noscenda, tribuere illis aliquid, quod solius Dei sit, pacta cum eis facere, aut fędus percutere ad suprascripta, similiaue perpetranda: & hęc omnia sapiunt manifestam hęresim. Quędam fiunt oblique ad reuerentiam dęmonum, vt curiosi & perditi homines aliquid sciãt, aut operentur eorum ope, inuocantes dęmones ad quęstum faciendum, vel ad pudicitiam tentandam, vel ad simile quippiam, quod sit eorum proprium: quę si fiant per modum imperij, non venerando dęmonem quasi Deum, vel infallibilem veritatem, hęc (vt aiunt) non sapiunt manifestam hęresim. [glo. Domini.

mini. Philip. Fran. & cæteri in. c. accusatus. §. fane. de hæreti. lib. 6. Oldra. conf. 210. Alberti. in rubrica. C. de hæreti. Ioan. And. ad speculum titul. de fortile. Bal. consil. 95. lib. 1. Dom. consil. 54. Gonsal. de hæret. praui. quæst. 9 Matth. de Afflι. in constit. Siciliæ tit. 1. quæst. 1. Ponzini. tractatu de lamijs nu. 82. Grillan. de fortile. quæst. 10. Brunus lib. 1. de hæreti. cap. 2. Siluester in summa, verbo, hæresis. 2. nu. 4. Summa Rosella, verbo, hæreticus. nu. 3. Alfon. lib. 1. de iusta hæreti. punitio. cap. 19. Caieta. 2. 2. q. 95. arti. 4. Ludo. Care. de hæreti. nu. 23. Alberti. lib. de agnoscen. assertio. catholi. quæst. 11.]

17 Beatus tamen Augustinus, erroneum, ineptum, & ridiculum esse censet, inuocare dæmones per modum imperij, aut eis comminando præcipere: Non enim est potestas super terram (sicuti Iob inquit) quæ comparetur eis. Cęterū dæmones, vt fatuos irrideant, atque decipiant, fingunt se cogi, atque timere, sicuti multis Parisiensium decretis declaratum est: quemadmodum Gerson varijs suorum operum locis memorare solet. Illud autem præterire nolui, quod ille inseruit operi, de erroribus circa artem magicam, his verbis: Quod dare, vel offerre, vel promittere dæmonibus qualemcunque rem, vt adimpleant hominis desiderium, aut in honorem eorum aliquid osculari, vel portare, nō sit idololatria, error. [Augusti. lib. 10. de ciuitate Dei. cap. 11. Iob. cap. 41. Gerson tracta. de erroribus circa artem magicam dicto. 3. & in fine. & sermone primo de sancto Antonio veritate. 3.]

18 Facere autem sortilegia, & imagines cereas, vel alias obseruationes vanas, ad prouocandum, & alliciendum animum ad amorem: si modo non misceātur sacra profanis, supertitiosa sunt magis quam hæretica. Nam qui talia committunt, amoris insania obcęcati ea perpetrare solent, nec errant in fide, nec ea licere credunt. [Oldra. consi. 210. glo. & cæteri in. c. accusatus. §. fane. de hæreti. lib. 6. Iason in. l. huiusmodi. §. vlti. de legat. 1. adde Aristote. lib. 1. magno. mora. cap. 17. & Chrysosto. in epist. ad Rom. sermo. 24. col. pen.]

19 Multi autem putant, quod petere hostiam non consecratam tempore mortis, nō sapit manifestam hæresim. Quorum opinio sine delectu, recipienda nō est: nam si fuerit alias in fide suspectus, qui maximo sacramento velit illudere, hunc ego vehementissime suspectum iudicarem, & commissum illud sapere manifestam hæresim crederem. Quis enim catholicus decedere vnquam voluit, non prius accepto diuinissimo illo viatico? Profecto in re vsque adeò sacra, & tam periculoso tempore, nulla simulatio ferenda est, nec præsumenda quidem. [c. de homine. de celebra. missa. Calderi. consi. 4. tit. de hæreti. Ioan. de Ana. & Feli. in. c. ad abolendam. de hæreti. Alberti. eo. tit. lib. 6. in rubri. quæst. 13. nu. 66.]

20 Cum incertum est, vtrum diuinationes, & sortilegia sapiant manifestam hęresim, & propterea de iurisdictione ambigitur, inquisitores de eo cognoscere nequeunt: quia non habent in his causis iurisdictionem, nisi manifeste sapiant hæresim, vt multi iurisperiti sentiunt. [glo. in. c. accusatus. §. fane. de hæreti. lib. 6. & inibi Ioa. Mona. Archid. Ioa. And. Dom. & Philip. Fran. item Feli. in c. si clericus laicum. de foro compet. Ludo. Care. de hæreti. nu. 24.]

21 Opinio hæc nullo iure, aut euidenti ratione probatur: quinimo contraria sententia iure, ratione, & vsu, comprobata, & recepta est. Ac primum,

FF illud

illud legibus multis cauetur, vt quoties dubium est, an aliquis iudex esse posit, eiusdem sit eadem ipsa cognitio: quæ regula iuris notissima, non habet in specie proposita aliquam exceptionem. Deinde, compluribus placet, ac verum est, quod etiam delegatus iudex, qui fragiliorem iurisdictionem habet, quam inquisitores, cognoscere potest de facti quæstione, vnde constare queat, vtrum eiusdem sit iurisdictio. Ad hæc, inquisitorum cognitio facile subuerti posset, asserente quolibet, sortilegia, vel diuinationes non sapere manifestam hęresim. Ad extremum, aduersus ea scelera perpetrantes procedere quoque possunt inquisitores, tamquam cōtra suspectos: quod vsu receptū esse, Bonifacius author est. [l. si quis ex aliena. de iudi. l. ordinata. §. vlti. de libera. cau. cap. super literis. de rescript. glo. in. cap. 1. de offi. delega. lib. 6. & illic Archi. Hostien. Ioan. And. & Domini. item Fran. Squillacen. de fide catholica c. 56. Federi. Senēsis consi. 157. Sūma Rosella, verbo, hæreticus. nu. 3. Feli. in. c. si clericus laicum. de foro compet. Ponzini. de lamijs. nu. 79. Nicol. Arelata. de hæreti. notabi. 3. Bonifa. de Vitali. in Clem. vlti. in fine. de hęreti.]

De hæreticis Titulus XXXI.

SVMMARIVM.

1 *HAeresium primus inuentor.*
2 *Hæreticus quid sit.*
3 *Hæreticum quomodo definiant August. & alij doctissimi & sanctissimi viri.*
4 *Hęreticus vt quis proprie dici possit, debet esse christianus baptizatus.*
5 *Hæreticus an sit censendus, qui hæresi infectus, se baptizatum fuisse putat, cum baptizatus non sit.*
6 *Catechumenus, qui constanti animo baptismum suscipere statuit, & postea in hæresim lapsus fuit, an sit proprie dicendus hæreticus.*
7 *Apostata an sit censendus infans baptizatus, qui captus ab infidelibus eorum impietatem didicit.*
8 *Hæresis esse non potest consummata sine intellectus errore.*
9 *Hæreticus vt efficiatur christianus baptizatus, opus est vt erret in fide catholica.*
10 *Hæreticus habere debet scientiam vel notitiam contrarię veritatis, vt hæreticus censeatur.*
11 *Hæresis potissima ratio in eo consistit, vt hæreticus consulto seipsum ab ecclesia separet.*
12 *Pertinacia consummatum facit hæreticum, & qua in re consistit.*
14 *Hęreticū proprie eū esse plerisq; placet, qui totā fidem catholicam non deserit.*
14 *Hæretici vnde cognosci possint.*
15 *Hæretici huius temporis ex ipsorum pestiferis moribus cognoscuntur.*
16 *Hæretici cōuiciatores & procaces sunt.*
17 *Hæretici Lutherani Deū atque homines irrident.*
18 *Hæretici mēdaces, peruersorū dogmatū cultores, & pleni sermonibus sunt.*
19 *Hæretici obscœnis & noxijs animalibus in sacris literis comparantur.*
20 *Hæretici Lutherani ieiunia, abstinentiā, & virginitatem odio habent.*
21 *Hæreticorum nostri temporis scelerati magistri qui fuerint.*
22 *Lutheri flagitia.*
23 *Lutherus & alij impijssimi hęretici, fere omnes a sanctissimis religionum ordinibus,*

De hæreticis.

1 VBI sol iustitiæ, Christus Iesus, in terris visus est, & lux euangelicę veritatis in toto orbe refulsit, obmutuerunt idola, dæmones fugati sunt, & idololatria omnis detectis fallacijs satanæ reiecta, derisa & contempta est. Videns autem inimicus (vt ait Cyprianus) idola derelicta, & per nimium credẽtium populum sedes suas ac templa deserta, excogitauit nouã fraudẽ, vt sub ipso christiani nominis titulo fallat incautos: hęreses inuenit, & schismata, quibus subuerteret fidem, veritatẽ corrumperet, scinderet vnitatem. Quod ipsum renouans August. inquit: Videns diabolus templa dæmonum deseri, hęreticos mouit, qui sub vocabulo christiano, doctrinę resisterent christianę. Nicephorus quoq; in ecclesiast. hist. semel atq; iterũ hęc eadẽ prolixius retulit. [Cyprianus tracta. de simplicitate prælatorum. August. lib. 18. de ciuitate Dei. cap. 51. Nicephorus libro. 4. ecclesiasticæ histo. cap. 2. & libro. 8. cap. 5.]

2 Hæreticus autem est, qui sibi ex suo arbitrio doctrinam falsam eligit. Et latissima significatione nõnunquam appellantur hæretici ij, qui sunt excõmunicati, & simoniaci, & quidam alij suspecti de hæresi. Sed hi per quandam similitudinem improprie dicuntur hæretici, quia perinde peccant, ac si male de fide sentirent: pœnis tamen hæreticorum coercendi non sunt.[c.quisquis. 1.q. 1. c. quod autem 4. quæst. 1. Gerson. tractatu, de simonia, consid. 1. Torque. lib. 4. de ecclesia, parte. 2. c. 12. Richardus & alij in lib. 4. sent. distin. 13. Lucas in l. 1. C. de priuile. schola. lib. 12.]

Non est hæreticus, qui male viuit, sed qui male credit. beatus Augustinus, libro quæstionum ex Matthæo, cap. 11. Inter hæreticos, inquit, & malos catholicos, hoc interest, quod hæretici falsa credunt: illi autem vera credentes, non viuunt ita, vt credunt. & sanctus Fulgẽtius lib. 1. de remissione peccatorum, cap. 16. Inter impietatem & iniquitatẽ hæc solet pronuntiari differentia: quod impietas aut prauam in Deum fidẽ gerit, aut nullam: iniquitas autem malis moribus polluit vitam. Blasphemat impietas Deum: lædit iniquitas proximũ.

3 Augustinus in exordio libri de vtilitate credendi, hæreticum hominem definit his verbis: Hæreticus est, qui alicuius temporalis commodi, & maxime vanæ gloriæ, principatusque sui gratia, falsas ac nouas opiniones, vel gignit, vel sequitur. Aliam definitionem retulit Cassiodorus hoc verborum tenore: Hęreticus est, qui diuinæ legis vel ignorantia, vel contemptu raptus, aut noui pertinax inuentor erroris, aut alieni sectator, catholicæ vnitati mauult aduersari, quam subijci. Et Iustinianus in constitutione, de mulieribus fide hæreticis: Hæreticos dicimus, quicunq; diuersarum sectarum sunt. Et insuper quicunque mẽbrum sanctæ Dei catholicę & apostolicæ ecclesiæ non sunt: in qua omnes totius orbis patriarchæ & episcopi vno ore apostolicam fidem & traditionem prædicant. Qui igitur incontaminata communione in catholica ecclesia cum Dei sacerdotibus non participant, optimo iure vocamus hæreticos. Tametsi enim christianorum sibi nomen imponunt: eo tamen ipso, quod a vera christianorum fide pariter & communione seipsos separant, Dei se iudicio subdi cognoscunt. Hæc ille. Anselmus quoque, siue Heruæus definit hoc modo: Hæreticus est, qui generalis ecclesiæ doctrinam deserens, errorem sibi peruersi dogmatis eligit, quem specialiter sequatur. Et Thomas in epistolam Pauli posteriorẽ ad Corinthios: Hæreticus est, qui spernens disciplinam fidei, quæ diuinitus traditur, pertinaciter proprium errorem sectatur. Et idẽ alibi: Hęreticus est, qui a Christi fide, quæ catholica dicitur, discedit, contrariæ opinioni vehementer inhærens per electionem. Præterea, Lucius tertius illum hæreticum esse definit, qui de sacramẽtis ecclesiasticis aliter sentire, vel docere non metuit, quam sacrosancta Romana Ecclesia prædicat, & obseruat. Gerson quoque inquit: Hęreticus est, qui scienter tenet cõtrarium eius, quod sequitur consequentia necessaria ex sacris literis. Generalius autem Siluester definit: Hęreticus est, qui circa ea, quę sunt fidei, errat per intellectum, & per tinaciter adhęret errori per volũtatem. In summa, Hęreticus est, qui errat in fide pertinaciter. [c. hęreticus 24. quęst. 3. c. ad abolendam. de hæreti. Cassiodo. in fine psalmi. 138. nouella constituit. 109. & Bonauentura in lib. 4. sent. distin.

distin. 13. Anselmus in epist. Pauli ad Titum. c. 3. Tho. in episto. 2. ad Corin. c. 11. & in lib. 4. sent. distin. 13. Siluester in summa, verbo, hęresis. 1. Fran. Victoria in 2. 2. q. 11. arti. 2.]

4 Nonnulla simul necessaria sunt, vt quispiam proprie dicatur hęreticus. Primum, quod fuerit christianus baptizatus: nam qui fidem Christi professus nō est, iudęus, gentilis, mahumetanus, aut quiduis potius, quam hęreticus erit: etenim ab ecclesia separatur hęreticus: quam qui baptizatus non est, nunquā intrauit: eius enim ianua baptismus est. Quo pertinet Origenis definitio, ab Alberto Pighio relata: Hęreticus est, qui se Christo credere professus, aliud de veritate christianę fidei credit, quam habet definitio traditionis ecclesiasticę. Vel sicuti eam describit Lindanus: Hęreticus est, qui sese Christo professus credere, aliter de fidei Christi dogmatibus sentit, quam pietatis regula atque ecclesiasticę obseruationis puritas exposuit. Et illa item Richardi: Hęreticus est, qui profitetur Christū, & eius dogmata corrumpit. Et hęc Alfonsi Castrensis: Hęreticus est, qui postquam verum baptismum suscepit, & fuit in fide catholica sufficienter instructus, pertinaciter errat contra id, quod scit ab ecclesia catholica pro fide teneri, siue oppositum veritatis asserens, siue de ipsa veritate dubitans. Cum autem inquisitores iurisdictionem potissimam habeant aduersus hęreticos: promotor fiscalis in accusatione primum ponit, quod ille quē de hęresi accusat, est christianus baptizatus: nam si baptizatus non esset, a iudice seculari puniri deberet. [Alber. Pighius lib. 3. de libero hominis arbitrio, prope finem. Richard. in lib. 4. sent. distin. 13. arti. 5. Alfonsus lib. 1. de iusta hęreti. punitio. c. 7. adde Guidonem de hęresibus. c. 5. Alberti. lib. de agnoscen. assertionibus catholi. quęst. 1. & 2. Lindanum lib. 2. panoplię euangelicę cap. 5.]

5 Inde quęritur, an is qui probabili errore ductus, putat se baptizatum esse, cum vere baptizatus non sit, proprie cēseatur hęreticus, si postea hęresi aliqua infectus fuerit. Et verius est vt hęreticus iudicetur, & pœnis hęreticorum subiaceat: quia iste baptizatus est baptismo flaminis: & quia in hac re plus operatur opinio quam veritas: Vnde quidam ita definiunt: Hęreticus est, qui vere baptizatus, vel pro baptizato se gerens, pertinaciter errat, vel dubitat contra catholicam veritatē. [Gabriel in lib. 4. sent. distinct. 13. q. 2. Alfon. lib. 1. de iusta hęre. punit. c. 8. de presbyte. non ordinan. c. vlti. Felinus in c. si vero. 2. de sent. excommun. Igneus in l. 1. §. hoc autem. ad Sillania.]

6 Hinc alia etiam quęstio exoritur, vtrū catechumenus, qui constanti animo baptisma suscipere statuit, & postea in hęresim lapsus fuit, hęreticus proprie dicendus sit. Quod quidem placet Alfonso, quia baptizatus est, inquit, Spiritu sancto. Sed quamuis id verum esse possit in foro conscientię, quod tamen attinet ad iudiciale forum, ego subsisto: nam & ille scit, se baptizatum non esse baptismo exteriori, & vix est, vt Spiritu sancto baptizatus sit, qui potuit sacro baptismate ablui, & id non fecit. Postremo, iudices hominum cogitationes iudicare non debent, sed eorum facta, idque veritate inspecta. [l. cogitationis. de pœnis. l. illicitas. §. veritas. de offi. pręsi. Alfon. pręnotato. c. 8. confert. l. si pater. 1. ff. de manu. vindi. l. 2. §. 2. ff. pro emptore.]

7 Demum, quęri solet, an infans baptizatus, qui captus ab infidelibus didicit impie-

impietatem eorum, censeri debeat apostata. Cui quęstioni rectè respondit Alfonsus, minime hunc apostatã esse: quia fides infusa non sufficit ad credendum, sed præterea opus est aliquo doctore: iuxta quod Apostolus inquit: Quomodo credent ei, quē non audierunt? quomodo autem audient sine prædicante? Non ergo puniri debet is, qui nũquam fidem catholicam didicit, & insuperabili tenetur ignorantia. Qua ratione interdum venia digni sunt recenter cõuersi, si forte in aliquo errauerint, priusquam in fide catholica fuerint sufficienter instructi. Vnde inquisitoribus Hispaniæ ab apostolica sede concessum fuit, vt recenter conuersos, etiam relapsos, ecclesiæ restituere possent, si modo constaret, illos vere pœnitentes esse. [Alfon. dicto c. 8. ad Rom. 10. c. quidam. de aposta.]

8 Deinde, necesse est ad hæresim consummatam, vt christianus baptizatus erret: nemo enim hæreticus fit absque intellectus errore: quod alibi plenius disserui. Vnde relinquitur, vt nullum opus exterius, quantumuis impium & horrendum, hæresis esse posit, sine intellectus errore: tametsi vehementem, aut violentam præbeat suspicionem de hæresi. Et hæc est constans theologorum, & iurisperitorum sententia. [Antonius. 2. parte summæ, tit. 12. cap. 5. Ioan. Torque. lib. 4. de ecclesia, parte 2. cap. 1. & cap. 13. Guido de hæresibus cap. 3. Siluester in summa, verbo, hæresis. 1. quæst. 2. Ioan. Lupus allegat. de hæresi. §. 2. Alberti. in rubri. de hæreti. lib. 6. quæst. 13. nu. 8. & lib. de agnoscen. assertio. catho. q. 2. Alfon. lib. 1. aduersus hæreses cap. 1.]

9 Post hæc, vt christianus efficiatur hæreticus, opus est, vt erret in fide catholica: nam si in alio errauerit, hæreticus non erit: quemadmodum supra ostendimus, cum de hæresi tractaremus. Proinde si quispiam crederet, aliquam propositionem hęreticam esse, cum esset catholica: ille quidem peccaret grauissime, sed in foro exteriori non iudicaretur hæreticus: quia nihil credit cõtra catholicam fidem. Nec requiritur vt cõtra totam catholicam fidem erret hęreticus: sed sat est, si ab aliqua fidei parte aberret. Quod Conradus Brunus in sua definitione planius complexus est, dicens, illum hęreticum esse, qui semel fidem christianam professus, dogma falsum, contra fidem orthodoxã, vel a Christo & Apostolis nobis traditam, vel vbi libet in scripturis sanctis contentam, vel ecclesię catholicę definitionibus nobis reuelatam, pertinaciter asserit: siue ad articulos symboli pertineat, siue ad sacramenta, siue ad authoritatem & iudicia ecclesię, siue ad alias res, quas nobis credendas sancta Romana & apostolica pręcepit ecclesia. [Hęc ille lib. 1. de hęreti. cap. 2. vide. l. 2. §. si sub conditione pro emptore. Arist. lib. 2. magno. mora. cap. 6.]

10 Pręterea, necessaria est ad hęresim sciẽtia, vel notitia contrarię veritatis: non enim sufficit, quod baptizatus erret in fide, nisi etiam sciat, id quod approbat, cõtrarium esse catholicę veritati. Nam hęresis electio est: nemo autem ignorat, quę eligit, vt lib. 1. rhetoric. Arist. author est. Etenim electio voluntatis operatio est, quę ex consilio prouenit: ea enim cum electione agimus, quę antegressa est deliberatio: quemadmodũ idem Philosophus docet lib. 5. ethi. Et vt ait Ioannes Torquemada, Electio firmam adhæsionem habet. [Arist. lib. 1. rhetori. cap. 10. & 5. ethi. cap. 8. Torquemada lib. 4. de ecclesia, parte. 2. cap. 13.]

11 In eo

11 In eo ergo cõsistit potissima ratio hęresis, quod hęreticus consulto se ipsum ab ecclesia separat. Vnde Hieronymus, & Anselmus, seu Heruęus, interpretantes Apostoli verba in epistola ad Titum aiunt: Paulus, suo ipsius iudicio condemnatum dicit hęreticum, quia cum reliqui facinorosi per sententiam iudicum nonnunquam ab ecclesia propellantur, soli hęretici in semetipsos ferũt sententiam, suo arbitrio de ecclesia recedentes: quę recessio proprię consciẽtię damnatio esse videtur: quinimo ab ecclesia recedere, maxima condemnatio est. Cui confinia sunt Redemptoris nostri verba, apud Ioannem dicentis: Qui non credit, iam iudicatus est. Vbi Theophylactus addit rationẽ, quoniam ipsa incredulitas cõdemnatio est. Esse enim extra lucem, per se maximũ supplicium est. [ad Tit. 3. & ibidem Hieron. & Ansel. Ioan. 3. Alber. Pighius lib. 1. hierar. eccles. cap. 4. Brunus lib. 1. de hęreti. cap. 1.]

12 Ad hęc, peruicacia est, quę consummatum facit hęreticum: ea vero non tãtum in obstinatione consistit, sed etiam in electione, & adhęsione. Nam quicunque sciens pręponit opinionem hęreticam veritati catholicę, eo ipso hęreticus pertinax est, vt plenius titulo de pertinacibus dicturi sumus. Proinde qui sententiam, quamuis falsam atque peruersam, nulla pertinaci animositate defendunt, quærunt autem cauta solicitudine veritatem, corrigi parati, cum eam inuenerint, nequaquam sunt inter hęreticos reputandi, vt Augustinus quadam in epistola scripsit. Ceterum qui probabili deceptus ignorantia, non pertinaciter errat, sed corrigi paratus est, & quęrit solicite veritatem, is est, qui recte dicet: Errare potero, sed hęreticus non ero. [Augusti. contra Donatistas epistola. 162. c. dixit apostolus. 24. q. 3. Tho. in priorem Pauli epistolam ad Corin. cap. 11. lectione. 4.]

13 Ad postremum, plerisque placet, illũ proprie hęreticum dici posse, qui non deserit totam catholicam fidem: ille enim qui totam abnegat, proprio nomine apostata solet appellari. Quam sententiam Alfonsus Castrẽsis oppugnat, a se ipso, & ab alijs dissentiens: cuius argumenta omnia eo tendunt, vt apostatam hęreticum esse probent: quod quidem nemo fere doctorum negat. Est enim apostasia, circunstantia hęresis, eam aggrauans, vt ait beatus Thomas. Magis itaque verborum, quam rerum ea dissensio est: nec enim illi seiunxerunt hęresim ab apostasia, quod putauerint, esse vsqueadeo separatas, vt eidẽ conuenire non possent: sed quia sit apostasia iam insignis diuersaque ab alijs hęresibus, vt vix aliquis sit, qui hęresis nomine apostasiam intelligat. Est enim definitione ac nomine ab hęresi distincta, & iure ciuili tam diuersa & separata, vt hęreticus ad fidem conuersus, Cęsarum legibus admittatur, apostata vero non item. Quamobrem prętereo lõgam Cani disputationem: quis enim ignorat, quid hęresis, quid apostasia sit? Huc demum spectat hęretici definitio, quam Ioannes Torquemada tradit his verbis: Hęreticus est, qui post susceptã religionem Christianam, Christi fidem generaliter profitens, aliquam in specie opinionẽ cõtrariam catholicę veritati pertinaciter tenet, vel sequitur. Et hactenus de definitionibus. [Guido de hæresibus cap. 3. Torquemada li. 4. de ecclesia parte. 2. cap. 13. Antoninus in summa, parte. 2. titul. 12. cap. 15. Alberti. in rubri. de hæretic. lib. 6. q. 13. nu. 6. Alfonsus lib. 1. aduersus hæreses cap. 9. idem Alfon. contra omnes

lib. 1.

lib. 1. de iusta hæreti. punit. cap. 9. Tho. 2. 2. quæst. 11. arti. 1. l. Manichæos. C. de hæreti. l. hi qui. de aposta. Canus lib. 12. de locis theologi. cap. 9.]

14 Nunc autem videamus, vnde cognoscentur hæretici. Cui quæstioni breuiter veritas ipsa per Matthæum respondet: A fructibus eorum cognoscetis eos. Et Arist. lib. 4. ethi. ait. Qualis est quisque, talia sunt eius & facta, & oratio, & vita. Et Sapiēs in prouerbijs: Doctrina, inquit, sua noscitur vir. Demum prouerbium est antiquissimum, in libris quoque regnorum celebratum: Ab impijs egredietur impietas. [Matth. 7. lib. 4. ethi. cap. 7. Prouerb. 12. §. vlt. institu. de rerum diuisio. lib. 1. Regum cap. 24. vide Iansenium in concordiam euangelicam cap. 43. vbi rectè de cognoscendis hæreticis & fructibus eorum]

15 Hac eadem regula plane cognoscimus huius temporis pestiferos hæreticos omnes: nam Lutherani, Sacramentarij & Anabaptistæ, doctrina sua, scriptis & actis, & fructibus impijs manifestissimi sunt. Et sicut omnes fere omnium præcedentium hæreticorum hęreses hi operarij subdoli ab inferis reuocarunt: sic etiam omnes illorum pessimos mores hodie secuti, & æmulati sunt. Quod breuiter & cursim hoc loco demonstrare conabitur.

16 Solēt hæretici conuiciatores & procaces esse: quid autem vnquam cum istis conferri poterunt? quorum amentia, vt Isocrates dixit, ex ipsis maledictis animaduerti ab omnibus facile potest? A quorum scriptis, si conuitia tollas, ex magnis libris paruos libellos efficies. De hoc hæreticorum more loquens Gregorius Nazianzenus inquit: Iniurijs quãdoque decertant, & verbis pugnantes prauitatem intellectus iniurijs detegũt. & Hieronymus in apologia aduersus Ruffinum: Istæ machinæ hæreticorum sunt, vt conuicti de perfidia, ad maledicta se conferant. Os eorum, sicut Apostolus ait, maledictione & amaritudine plenum est. Et vt Sapiens in prouerbijs docet: Omnes stulti miscentur contumelijs. Et: Vbi fuerit superbia, ibi erit & contumelia: vbi autem est humilitas, ibi & sapientia. Quod si maledicta, contumeliæ, tum iracundiæ, contentiones, concertationesque in disputando pertinaces, indignæ philosophia videri solent (vt eleganter Cicero lib. 1. de finibus bonorum & malorum scriptum reliquit) quanto conuicia & maledicta indigniora sunt christiana theologia? [Nazian. orati. 27. ad Rom. 3. Prouerb. 11. & 20. Isocrates in Helenæ laudatione.]

17 Adhæc, Lutherani, tanquã ab schola Luciani prodeuntes, irrisores sunt hominum atque diuorum. Irrident illi ecclesiæ cæremonias, sanctorum venerationem, sacramentorum ritus, cathedram apostolicam, pias fidelium obseruationes, sacramenta confirmationis, ordinis, vnctionis, & quid non? Hi sunt, quos ecclesia catholica in lib. Iob indicat, inquiens: Derident me iuniores tempore: nam heri & nudius tertius ex patre diabolo nati sunt. Et quemadmodum in eodem libro scriptum extat: Bibunt subsannationem quasi aquam. Hi sunt quos apostolorũ princeps appellat illusores, iuxta proprias concupiscentias: hi sunt impij parasiti, & scurræ procaces: quos quidem subsannabit Dominus, & interitu eorũ ridebit. [Iob. 30. & 34. & 2. Pet. vlti. ad Ephe. 5.]

18 Hi sunt fabricatores mendacij, & cultores peruersorum dogmatum, pleni sermonibus, & qui quasi de industria recesserunt a Deo, & omnes vias eius intelligere

intelligere noluerunt: sed hostes ecclesiæ consulto facti sunt, ambulantes in vanitate sensus sui, tenebris obscuratū habentes intellectum. Infatuatum est consilium eorum, & spiritus mendax datus est in ore suorum prophetarum: & propter superbiam fugit mens & cōsilium ab eis: & excæcauit eos malitia, & mutauit intellectum illorum: & cor eorundem insipiens nubibus errorum obscuratum est. Callidi facti sunt, non spiritu sapientiæ, sed spiritu versipellis astutiæ, quo solent hæreticorum feruere præcordia, & pacem perturbare sanctorum. [Iob. 13. & 32. & 34. ad Ephe. 4. Sapien. 2. & 4. ad Roma. 1. Augusti. lib. 6. de ciuitate Dei cap. 2.]

19 Comparātur in sacris literis hęretici multis feris bestijs, & noxijs, & obscœnis animalibus: quę omnia Lutheranis, Sacramentarijs, & Anabaptistis adamussim quadrare perspicuum est. Dicuntur lupi rapaces, sub vestimentis ouium insidiantes Christi ouili. Comparantur lamijs, qui humanam quidē faciem, sed beluina per impietatem corda gestant. Comparantur & pardis, vulpibus, simijs, canibus, & multis alijs id genus animantibus. Vocantur quoq; organa diaboli, vasa iræ, Deo odibiles, fures, latrones, sacrilegi, antichristi, pseudoprophetæ, pseudoapostoli, vasa mortis, ligna īfructuosa, vaccę pingues, corona superbiæ, filij perditionis, montes mali, operarij subdoli, vaniloqui, mentis seductores, & mille talia: quorum rationes & causas, si quis nosse cupit, Fabrum & Brunum legere poterit. [Fabrum contra Lutherum tracta. 5. tex. 16. & tex. 25. & rursus tracta. 10. tex. 8. Conradum Brunum lib. 1. de hęreti. c. 3. & iterum cap. 13. cum seq.]

20 Hi sunt præterea qui oderunt ieiunia, & abstinentiam, & virginitatem: qui terrena sapiunt: quorum Deus venter est: quorum finis interitus, & gloria in confusione ipsorum. Hi quoque sunt, de quibus apostolorū princeps loquens inquit: In conuiuijs suis luxuriantes, pellicientes animas instabiles, superba vanitatis loquentes, libertatem promittentes, cum ipsi serui sint corruptionis. Sed vt S. Chrysost. sermone, in verba illa Esaiæ, Si volueritis, & audieritis me, inquit: Misera seruitus, quam generat libertatis excessus. Beata inquā libertas, quæ seruit legi, obtēperat iudici, paret authori: quę humilis Deo est, subiecta Christo: quę imperata tenet, iussa complet, pręcepta cōseruat, cōtendit vt placeat, vt promereatur instat, timet offendere, veretur delinquere, amat diuina monita frequētare. Vt enim obsequia legis obtinēt libertatē, ita contēptus generat seruitutē. Et quid aliud sunt istorū insana, & carnalia, & impia dogmata, quam Epicuri placita, & vinolentorum somnia? [ad Philipp. 3. & 2. Petr. 2.]

21 Hi autē hæretici sui similes magistros habuerunt: quorum princeps fuit Lutherus, obscurus homo, temerarius & scelestus, peridoneus satanæ minister. Ab hoc tanquam radice pessima innumerabiles hæreses pullularunt. Is ruptis vinculis Christianæ religionis, ab instituto diui Augustini resiliens, cui iādiu addictus fuerat, post satanā retro abiēs, totam fere Germaniam varijs repleuit hæresibus. Is diabolico spiritu plenus, aliquandiu simulauit, se pium & continentem. Id certe moris est apud hæreticos, vt quemadmodum Chrysostomus ait, obumbrent se ipsos, atque occultent in principijs, quousque maiorem fiduciam capiant, & quodam fauore multitudinis iuuētur: tunc enim contagiosa venena intrepidi effundunt. Sed non potuit impietas Lutheri latere

 diutius;

diutius: suis namque sermonibus, & scriptis pessimum hæresiarcham haud ita multo post cunctis se palā prodidit. Nec enim, vt Nazianzenus, & beatus Ambrosius aiunt, quicquam simulatū durabile esse potest. Et quemadmodū Isidorus lib. 3. de summo bono scriptū reliquit: Omne syncerum permanet: quæ vero simulata sunt, diuturna esse non possunt. Et ante illos Cicero lib. 2. offic. Vera, inquit, virtus radices agit, atque etiam propagatur: ficta omnia celeriter, tanquam flosculi, decidunt: nec simulatū potest quicquam esse diuturnum. Et Seneca lib. 1. de clementia: Nemo potest personam diu ferre fictam. ficta cito in naturam suam recidunt: quibus veritas subest, quæque, vt ita dicam, ex solido enascuntur, tempore ipso in maius meliusq; procedunt. [Nazian. oratio. 14. Amb. 2. offi. c. 22. Isidor. lib. 3. cap. 24. Chrysosto. in cap. Matth. 13. homil. 47.]

22 Hic est ille Lutherus, qui magna colloquia frequenter cum dæmone habuit, & familiariter cum illo conuersatus est: qui monachus atque sacerdos monialē Deo dicatam incestis ac nefarijs nuptijs sibi publice copulauit: similis pessimo illi Heliogabalo, cuius meminit Herodianus lib. 5. dicens: Vestalem sacerdotem, quam leges castam & virginem perpetuo volunt, abreptam e tēplo pro vxore habuit, ad senatum scribens, sacerdoti congruere sacerdotis nuptias: idque se fecisse ausus est dicere, vt ex ipso pontifice & ea sacerdote vestali liberi diuini nascerentur. author Dion Nicæus in eodem. Is idem Lutherus est, qui omnem ecclesiasticam hierarchiam subuertit, & qui sacra prosanis miscēs, omnem Christianam religionem funditus extirpare tentauit: impostore illo Mahumete longe quidem impurior & peior. [Vide Christoph. Longolium in oratione ad Lutheranos. Fabrum contra Lutherum tracta. 4. §. 7. Echium homilia. 24. de sacramentis, & homil. 71. Ioan. Coclæum in commentarijs, de actis & scriptis Lutheri. Hosium li. 1. aduersus prologomena Brentij.]

23 Lutherus profugit ab institutis monachorū diui Augustini: Oecolampadius apud Birgitianos monachos religionem professus, non solum monachatus insignia proiecit, verum etiam sacerdotij iura violauit, & Christianismi vota contempsit, vt Franciscus Titelmannus est author. Bucerus apostata est ab ordine sancti Dominici, alijque multi defecerunt ab institutis illis sanctissimis, Benedicti, Bernardi, Francisci, & cæterorum: Vt proculdubio verissima etiā num sit beati Augustini sententia, qui ad clerum scribens inquit: Ex quo Deo seruire cœpi, quomodo difficile sum expertus meliores, quam qui in monasterijs profecerunt: ita non sum expertus peiores, quam qui in monasterijs ceciderunt. [Titelman. in præfatione cōmentariorum in ecclesiastem. Aug. epistola. 137. c. quantumlibet. 47. dist.]

24 Traxerunt isti post se magnam Germaniæ partem, non quidem vitæ sanctitate, aut excellentia doctrinæ (nihil enim sanctum apud illos, nec quicquā sublime est) sed voluptate, quę authore Platone, esca est malorum omnium, qua quidem capiuntur homines, vt hamo pisces, quemadmodum Cicero in Catone maiore scriptum reliquit. Hi prętextu Christianæ libertatis, diabolicam seruitutem inducunt. Nec enim libertas est, aut pars libertatis peccandi potestas, vt inquit Anselmus dialogo de libero arbitrio: nec Redemptor noster docuit vnquam, vt Christiani viuerent, vt cuique libitum esset: imo, Qui vult, inquit,

inquit, venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucē suam, & sequatur me. Infecit Mahumetes eadē causa vniuersum pene orbē: ergo mirū videri non debet, si hæretici isti effrænata libertate, tam multos cœperint. Vt enim apud Xenophontem est, lib. 2. de pędia Cyri. Fit persępe, vt habeant plures, qui secum sentiant, improbi viri, quam probi. Improbitas enim proficiscens per subitas voluptates, harum persuasionibus vtitur, quo multi secum sentiant: at virtus ad arduum agens, nōn est admodum præpotens, vt subito, inconsultoque ad se trahat. Et sicuti Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromatum ait: Sapientiam & iustitiam, nō ex veritate, sed ex ijs, quibus delectatur, maxima pars vulgi metitur. Accedit etiam quod sapiens in Prouerbijs inquit: Suauis est homini panis mendacij. [Prouerb. 20.]

25 Hi omnes, sicut & patres eorum antiqui hæretici, contra præcepta sapientis, prudentiæ suæ innituntur, & sapientes esse volunt apud semetipsos: nec sacris concilijs, aut sanctissimis & sapientissimis viris acquiescentes, conuersi sunt in vaniloquium: & vt est apud Hieremiam, Visionem cordis sui loquuntur, nō de ore Domini. Gens absq; consilio, & sine prudentia, qui zelum amarum habent, & contentiones in cordibus: & gloriantur, & mendaces sunt aduersus veritatem. Non est ista sapientia, sicuti Iacobus apostolus ait, de sursum descendens a patre luminum, sed terrena, animalis, diabolica. Hi sunt quos apostolorum princeps venturos esse prædixit: Erunt in vobis magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, & multi sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur: quibus iudicium iam olim non cessat, & perditio eorum non dormitat. [Prouerb. 3. & 1. Timo. 1. Hiere. 23. Deut. 32. Iacobi. 3. 2. Pet. 2.]

26 Superbi sunt isti hęretici, & prę se alios non ducunt homines: & nisi quod ipsi docent, & credunt, nil rectum putant. Cæterum, vt Ecclesiasticus ait, Sapiētia longe abest a superbia, quæ authore Augustino, mater est hæreticorum omniū: quibus inflatis sensu carnis suæ, cū Hieremia recte dicere possumus: Arrogantia vestra, & superbia cordis vestri decepit vos. Percepistis a Deo acumen sensus & ingenij, vt bona naturæ in Dei cultum verteretis, & fecistis vobis ex his idola. Non animaduertunt perditi homines, quam sit fragilis ac debilis intellectus humanus, & quam pronus & facilis ad errores. Sicut se habet oculus noctuæ ad lumen solis, sic & intellectus noster ad notissima naturæ, vt vere Aristo. ait lib. 2. metaphy. quanto autem imbecillior erit ad super naturalia, & arcana diuina? Vnde beatus Ambrosius de noctua loquens, eleganter inquit: Animal istud hæreticorum figura est, qui tenebras amplectuntur diaboli, lucē Saluatoris horrescunt: & grandibus disputationum oculis cernunt vana, non respiciunt sempiterna: sunt enim acuti ad superstitiosa, hebetes ad diuina: qui dum se putant subtilibus euolare sermonibus, tanquā noctuę veri luminis splendore turbantur. [Eccli. 15. Augusti. contra epist. fundamenti. cap. 6. ad Coloss. 2. Hiere. 49. Hierony. in Oseam cap. 10. Amb. serm. 43. Chry. in epist. 2. ad Tim. hom. 2. cōfess. Poloni. c. 92. prop. finē.]

27 Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam: & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem: & difficile æstimamus, quæ in terra sunt, & quæ in prospectu sunt, inuenimus cum labore: quæ in cælis sunt autem quis inuestigabit? Non sumus sufficientes

aliquid cogitare a nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est: in captiuitatem redigere debemus omnem intellectum in obsequium Christi, & ecclesiæ catholicæ: nec plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatē: nec altum sapere, sed timere, atque humilibus consentire. Nam quemadmodū Euripides in Andromache inquit: Nimis sapere, non est sapientia, & non secundum mortalem sapere naturam. Sapientia quidem hæreticorum, stultitia est apud Deum: & lumen quod habere se putant, proculdubio tenebræ sunt. Non ergo in hæreticorum adinuentionibus, nec in acumine ingeniorum nostrorum confidendum est: sed ecclesiæ catholicæ traditionibus, & sanctorum patrum doctrinis adhærere debemus. Quod si fecerimus, nunquam aberrabimus. [Sapien. 9. & 2. ad Corin. 3. & 10. ad Roma. 12. Iustinus Philosoph⁹ & martyr in expositione fidei. Reginaldus Polus ad Henricum. VIII. regem Angliæ lib. 4.]

28 Præterea, hæretici nouitatis dulcedine plebem decipere solēt: est enim, vt quidam inquit,

Plebs leuis, & rerum semper studiosa nouarum.

Et Ammianus lib. 26. ait, insitā esse plerisq; vulgarium nouitatis repentinam iocunditatem. Et Ouidius cecinit:

Est quoque cunctarum nouitas gratissima rerum.

Sed ne nouitatibus hæreticorum capiamur, scripsit Paulus Timotheo prioris epistolæ cap. 6. O Timothee, depositū custodi, deuitans profanas vocum nouitates. Quæ verba enarrans Vincentius ille Lirinensis libro aduersus hæreses, inquit: Quis est hodie Timotheus? nisi vel vniuersa ecclesia, vel specialiter totum corpus præpositum, qui integram diuini cultus scientiam, vel habere ipsi debent, vel alijs infundere? Depositum custodi: id est, quod tibi creditum est, non quod a te inuentum: quod accepisti, non quod excogitasti: rē non ingenij, sed doctrinæ: non vsurpationis priuatę, sed publicæ traditionis: rem ad te perductam, non a te prolatā: in qua non author debes esse, sed curator: non institutor, sed sectator: nō ducens, sed sequens. Depositū, inquit, custodi: catholicæ fidei talentū inuiolatum, illibatumque conserua: quod tibi creditum est, hoc penes te maneat, hoc a te tradatur. Nolo mihi pro alijs alia subijcias, sed eadē quæ didicisti ita doce, vt cum dicas noue, non dicas noua.

29 Et paulo procul idem Vincentius ait: O Timothee, depositum custodi, deuitans profanas vocum nouitates. Deuita, inquit, quasi viperam, quasi scorpionem, quasi basiliscum: ne te non solum tactu, sed etiam visu afflatuque percutiant. Quid est profanas? quę nihil habent sacri, nihil religiosi: ab ecclesię penetralibus, quę est templum Dei, penitus extraneas. Profanas, inquit, vocum nouitates. Vocum, id est, dogmatum, rerum, sententiarum nouitates: quæ sunt vetustati, quæ antiquitati contrariæ: quæ si recipiantur, necesse est, vt fides beatorum patrum aut tota, aut certe magna ex parte violetur: necesse est, vt omnes omnium ætatum fideles, omnes sancti, omnes casti, continētes, virgines, omnes clerici, leuitæ & sacerdotes, tanta confessorum millia, tanti martyrum exercitus, tanta vrbium, tāta populorum celebritas & multitudo, tot insulæ, prouinciæ, reges, gentes, regna, nationes, totus postremo iam pene terrarum orbis per catholicam fidē Christo capiti incorporatus, tanto seculorum tractu ignorasse, errasse, blasphemasse,

sphemasse, nescisse quid crederet, pronuntietur. Profanas, inquit, vocum nouitates deuita: quas recipere atque secta ri nunquam catholicorum, semper vero hæreticorum fuit. Hæc ille, & alia in eandem sententiam plurima.

30 Petrus quoque apostolorum princeps apud Clementem lib. 8. recognitionũ, inquit: Nec aliquid proprium, & quod vobis non est traditum, proloquamini, etiam si vobis verisimile videatur: hinc enim sæpe contingit, declinare quosdã a veritate, dum speciem sibi verioris & validioris veritatis proprijs cogitationibus reperisse se credunt. Et Paulus apostolus epist. ad Hebr. cap. vlti. Nolite abduci doctrinis varijs & peregrinis, idest, nouis & singularibus. Et Augustinus lib. 10. de ciuitate Dei cap. 23. neque nouis vocibus de religione loqui permittit, ne verborum licentia, etiam de rebus, quæ his significantur, impiã gignat opinionem. Et idem Diuus libro de ratione animæ, opinionem quã dam nouam non alia ratione refellit, nisi quia ipsa sola nouitate displicebat. Et in sexta synodo generali actio. 12. dixerunt patres: Omnino necesse est, non solum secundum sensum sequi sanctorum patrum dogmata, sed eisdem vocabulis vti cum illis, nihilque penitus innouari. Et nos quidem secundum sanctiones diuinorum eloquiorũ oportet sapere, illa videlicet refutantes, quæ quidem nouę voces noscuntur sanctis Dei ecclesijs scandalum generare.

31 Nec ferendi quidam, qui Ciceronianę, quã Christiane loqui malunt, aliud nonnunquam significantes, quam voces ecclesiæ soleant. Quale est, quod persuasione, pro fide, abutuntur. Quis enim est, qui non plane perspiciat, longe aliud esse catholicam fidem, quam persuasionẽ? Addo illud Socratis apud Platonem in Thęteteto: Vti nominibus verbisque communioribus, neque exacte curioseque disquirere, sæpenumero generosi animi est: contrarium autem, illiberalis. Et Plato ipse sapientissimus iuxta & eloquentissimus in libro ciuili inquit: Si verborum curiositatem vitabis, euades in senectute admodum sapientior. Pręterea Senecam, Hieronymum & alios. [Seneca epistola. 116. Hierony. epistola ad Eustochium, de virginitate seruanda. Gerson epistola ad Bartolo. Carthusia. parte. 1. & tractatu de examinatione doctrinarum, cõsideratione. 1. & parte. 4. lect. 2. considerati. 6.]

32 Cęterum silentio prętereundum non est, quod Spiridoni contigisse ferunt. Conuentus aliquando agebatur, in quo Tryphillius erat Ledrensis episcopus, literarum artibus probe eruditus, & legibus discendis diu Beryti versatus: hic episcoporum iussu populum docens, Spiridone pręsente, cum dictum quoddam referre deberet, quo Christus ad Paralyticum est vsus, illud scilicet, Tolle grabatum tuum & ambula: pro grabato, lectum dixit: quod moleste ferẽs Spiridon: Non tu quidem, inquit, pręstantior es eo, qui grabatum dixit: qui igitur, malum, pudor iste est, verbis illius cum decoro non velle vti? Atque his dictis, in conspectu omnium episcopali sede exurgens, fastum, & superciliũ eorum, qui oratione affectata sese efferrent, contrahere est conatus: recte enim id facere potuit, quamuis apertus omnino & simplex esset: magna quippe dignitate gloriaque venerandus, propter mirifica, quę edebat opera, atque ętate prouectiore, syncere & grauiter episcopali munere gerendo clarus erat. Multis profecto Spiridonibus opus est hodie aduersus nouatores istos, qui lingua

rum

rum peritia pollere se iactant. [Nicephorus lib. 8. cap. 42. & hist. trip. lib. 1. cap. 10.]

33 Quod si in legibus ciuilibus, alijsque humanis actionibus, in quibus plerunque nihil refert, an hoc, siue illo modo fiant, suspectę sunt nouitates, ac periculosæ: quid futurum putamus in rebus fidei & religionis, in quibus salus christiana consistit? Etenim, vt ait Chrysostomus, Nihil adeo animos perturbat, etiam si vtilitas secutura expectetur, q̃ innouare aliquid, & a consuetudine alienum facere, & maxime cum de cultu ac Dei gloria agitur. Et Iamblicus ille gentium quidem theologus, sed Lutheranis lõge cordatior, in libro de mysterijs, inquit: Quemadmodum veritatem consecuti sunt primi, qui leges nobis de religionis sanctimonia tradiderunt, sic perseuerare in eis debemus. Si quid enim aliud in sacris legibus ritibusque Deo placet, firmitas ipsa maxime placet, & pręcipue cõgruit. Et post aliqua, inquit: Ea quæ multis seculis & operoso labore in sacris comprobata sunt, nefas est ex nonnullis repente incidentibus temere iudicando mutare. Et Hipodamus Pythagorçus lib. de repub. de talibus loquens, inquit: Non mediocrem, sed maximam infœlicitatem hominum animis sophistarum dissertationes ingenerãt, si quid ausi fuerint innouare præter commune iudicium in diuinis humanisque rebus: quo admisso neque veritas maior, neque vita iustior honestiorue futura sit, sed maiori potius caligine, atque perturbatione inuoluenda. Quemadmodum Stobęus retulit sermone de republica. & Pausanias in Arcadicis: nimirum, De rebus diuinis non aliter omnia, atque a maioribus accepimus, exponẽda sunt. [Chrysosto. in epist. 1. ad Corin. homi. 7.]

34 Plato in libris legum & alibi sępe, cui Aristoteles in politicis, & cæteri sapientes subscribunt, nihil perniciosius esse censet, quam temere ab antiquis legibus, moribus, & consuetudinibus recedere, peregrinas nouasque res introducere, atque moliri. Hinc lex illa Zalauci, quam Demosthenes oratione contra Timocratem laudat, apud Locros recepta fuit, cuius hæc sunt verba: Si quis voluerit leges sancitas mouere, aut nouam statuere, is collo in laqueum immisso de lege verba faciat: quod si per suffragia videatur, legem veterem esse tollendam, aut eam quæ noua infertur, bonam esse, indemnis maneat: contra, si prior lex melius habere videatur, aut quæ noua proponitur, iniusta sit, is qui mouet infertue legem, laqueo attracto moriatur. Retulit Stobæus sermone de legibus.

35 Cæterum, vt ad id quod institui, reuertar, quis non videt, nouitatibus hæreticorum omnia perturbari? Leuiores quidem sunt Lutherani, quam Græci illi, de quibus loquẽs Iamblicus in suis mysterijs inquit: Par est, in Deorum cultu ritus veteres, tanquam sacros & optimos, semper custodire, eosque intactos & inuiolatos seruare, ne quid omnino addatur, aut etiã adimatur: hinc enim factum est, vt numina ipsa & vota, comminuta ac debilitata appareant: quod ex ipsa quidem præuaricatione, ac nouandæ religionis studio permulta immutata sint, & in dies magis immutentur. Nam & Græci ipsi suopte ingenio rerum nouarum studiosi, in quamlibet partem facile ad quęque momenta vertuntur: vt qui leues sint, & instar nauis, in qua nihil sabuli insederit, nihil omnino seruant, quod a maioribus acceperint: sed immutantes subinde omnia, vetera eijciunt: & ex ingenita leuitate alia

te alia atque alia commutant, in re nulla constantes.

36 Ad eundem prorsus modum, tot pro sanis nouitatibus Germaniam fere totã infecerunt hæretici, vt scite admodum dixerit Gregorius ille Saxoniæ dux inclytus: Nesciunt hodie Lutherani, quid anno sequenti credituri sunt: quippe qui pessimo nouitatis studio quæcunq; religiose ac pie a maioribus nostris in Dei atque ecclesiæ gloriam sunt instituta, turbãt, atque impio scelere euertũt, & diuina omnia contaminare conãtur. Miseri homines, & miserabiles, quibus (vt Augustinus ait) cognita vilescunt, & nouitatibus gaudent. Sic etiam olim impius Eudoxius, & Acacius Græcorũ ecclesiam ad absurdas opiniones distraxerunt. Et res nouæ tum laudabantur, paulatimque incrementa sua capiebãt, atque ad mutationem insolitam spectabant: & vt inquit Nicephorus, eo demum præfractę temeritatis peruenerũt, vt homines veteres, & patrias leges contemnerent, & nouas sibi pro se quisque conderet: ac noua identidem dogmata comminiscebantur, neque se ab alijs super alias nouis rebus inueniendis continere poterant. [Augustin. lib. de vera religione cap. 53. Nicephorus lib. 9. ecclesi. hist. cap. 46. & Nazianzenus oratione. 12.]

37 Scio equidem iucundas esse nouitates, & mutationem esse dulcissimam: sed, vt Aristoteles ait, ob quandam prauitatem: homo enim prauus facile mutabilis est: & mobilis, & varia est ferme natura malorum. Quod Augustinus disserens libro de spiritu & anima cap. 59. inquit: Mens cæca & vaga, qualitate earum rerum, quas respicit, variatur: eiq; iure non sufficit quidquid Deus nõ est: hinc est, quod huc illuc dispergitur, & per infinita distrahitur, quærens requiẽ vbi non est. Sed quia vnum Deum, quem sufficienter habere poterat, dereliquit, nunc per multa ducitur: vt quia qualitate rerum satiari non potest, saltem varietate satietur. Sic hæretici sydera errantia, quia in ecclesia catholica quiescere nolunt, huc illuc nouis erroribus, & omni vento doctrinę circunferuntur. Nam vt apud Esaiam est, cap. 57. Impij quasi mare serues, quod quiescere non potest, & redundant fluctus eius in conculcationem & lutum. Sed concludamus tandem cum Sophronio illo episcopo: Si per singulos dies nouã edere fidem licuerit, veritatis integritas non manebit. [7. ethico. cap. vlti. Socrates lib. 5. histo. triparti. c. 34. Nicephorus lib. 9. c. 43. Sepulueda epist. 31.]

38 Vt autem hæreticos istos, vel nouo nomine cognoscere valeamus, non Christianorum titulum seruant, sed suorum pręceptorum, aut errorum nomina volentes, aut inuiti retinent. Pręmonuit nos huius rei diuus Hieronymus aduersus Luciferianos, dicens: Sicubi audieris eos, qui dicuntur Christi, non a domino Iesu Christo, sed a quoquam alio nuncupari, vtputa, Marcionitas, Valẽtinianos, Montenses: scito non ecclesiã Christi, sed antichristi esse synagogam. Beatus quoque Augustinus libro de vera religione, animaduertẽdum esse ait, quod hęretici, qui errores suos animosius defendere, quam cautius corrigere maluerunt, exclusi a catholica communione, propria vocabula, propriosque conuentus, non in sermone tantum, sed etiam in superstitione meruerunt: vt Photiniani, Arriani, multiq; pręterea, Lutherani, videlicet, Sacramentarij, & Anabaptistę. [Augusti. de vera religione cap. 5. l. damnato. C. de hęreti. & ante illos Lactantius lib. 4. diuina. institut. cap. vltimo.]

39 Nec

39 Nec moueat quempiam, si forte viderit hæreticum aliquem, speciem pietatis præseferentem: etenim inter tot millia hæreticorum, consentaneum est, esse aliquos, qui prima fronte boni viri esse videantur, cum tamen nihil minus sint: nam vel hoc tantũ quod hæretici sunt, praui homines sunt. Quid enim boni esse potest homini amissa catholica fide? Omnes animæ, vt inquit Cassiodorus libro de anima, sine recta fide teterrimę sunt. Nihil enim cuiquam prodest vitasse noxias cupiditates, eneruatam non amasse luxuriam, deceptricem fugisse fallaciam, alienum se a terrenis vitijs esse fecisse, si non permanet in Christi ecclesia, & fidei catholicæ non tenet vnitatẽ. Necesse est laboret incassum, qui ab ecclesia separatur, & remuneratorem bonorum omnium sibi reddit offensum. Quid? quod (vt Paulus nobis prędixit) hi sunt operarij subdoli transfigurantes seipsos in apostolos Christi. Et sicuti Leo magnus inquit, humiliter irrepũt, blande capiunt, molliter ligant, latenter occidunt. Nec vlla pernicies vitæ maior inueniri potest, vt est apud Ciceronem, quam in malitia simulatio intelligentiæ. Ac totius iniustitiæ nulla capitalior est, quam illorum, qui tum cum maxime fallunt, id agunt, vt viri boni esse videantur. Malus enim vbi bonum se simulat, tũc est pessimus. Nec mirum alicui videri debet, si quid boni dixerint, fecerint, vel scripserint impij: nam sicut Hieronymus ait, Nemo est tam sicarius, tam parricida, tam veneficus, qui nõ aliquid boni aliquando fecerit. [1. Cor. 11. Leo sermone. 5. de ieiunio decimi mensis. Cicero lib. 1. & li. 3. offi. Hierony. in episto. ad Titũ. cap. 1. c. si quis a catholica. 23. quęst. 4.]

40 Quinimo tanto magis vitandi sunt hæretici, qui boni viri esse videntur, quanto plusquam alij nocere possunt. Vnde Origenes homilia septima in Ezechielẽ inquit: Iuxta mei animi sensum, multo nocentior est hæreticus bonæ vitæ, & plus in doctrina sua habet authoritatis eo, qui vitam conuersatione maculat. Qui enim vitæ pessimę est, non facile homines ad falsum dogma solicitat: nec potest per vmbram sanctitatis audientium decipere simplicitatem: qui vero sermone peruersus est, & disciplinis salutis contrarius, mores autem compositos & ornatos habet, nil facit aliud, nisi accipit indumenta varia instituti boni, & conuersationis quietæ, & circundat ea in dolis suis, vt magis decipiat audientes. Idcirco solicite caueamus hæreticos, qui bonæ conuersationis sunt, quorum forte vitam non tam Deus, quam diabolus instruxit. Nam quomodo quasdam illecebras escarum aucupes proponunt, vt facilius aues capiant per oblectamenta gulæ: sic (vt audacius dicam) est quædam castitas diaboli, idest, decipula humanæ animæ, vt per istiusmodi castitatem, & mansuetudinem, & iustitiam, possit facilius capere, & falsis sermonibus irretire. Decipimur specie recti, vt Horatius ait,

Quia mala sunt vicina bonis, errore sub illo.
Pro vitio virtus crimina sæpe tulit.
Fallit enim vitium specie virtutis, & vmbra.

Sæpe vitia se ingerunt, & se virtutes esse mentiuntur. Quidam superbiam libertatis loco ducunt: adulationem pro humilitate suscipiunt: malitiam prudentiæ vice amplectuntur: & iustitiæ simplicitatis nomen imponunt: & fallaci ac pessima similitudine decepti vitijs pro virtutibus gloriantur. [Hierony. ad Demetriadem. c. sæpe. 41. distin. adde Ciceronem

Ciceronem in partionibus. Senecam episto. 121.]

41 Si quis malum in prætextu boni facit, duplici pœna dignus est, sicuti Basilius recte censuit: propterea quod, & non bonum operatur, & vtitur ad perficiendum peccatum ipso bono, cooperatore & auxiliario. Et, vt Plato dial. 2. de repub. inquit, Extrema iniustitia est, iustum videri eum, qui non sit iustus. Accedit illud Ecclesiastici: Qui dissimulauerit, delinquit dupliciter. & Hieronymus epistola ad Lætam: Venena nō dantur, nisi melle circumlita: & vitia non decipiunt, nisi sub specie, vmbraq; uirtutum. Et in epistola ad Celantiam: Multo deformior illa est superbia, quæ sub quibusdam humilitatis signis latet: nescio enim quomodo turpiora sunt vitia, quæ virtutum specie celantur. D. Crysostomus in Matt. homilia. 74. Omnes qui perperam agunt, supplicio digni sunt: qui uero simulatione bonitatis ad improbitatem tendit, multo grauiori pœna omnino afficiendus est. Et Theophylactus: Maiori condemnatione, inquit, dignus est, qui prætextu boni in malum allicit. Omniū rerum, authore Cicerone, simulatio est vitiosa: tollit enim iudicium veri, idque adulterat. Postremo, Bernardus in Cantica, de hæreticis hæc eleganter scripta reliquit: Omnibus vna intentio hæreticis semper fuit, captare gloriam de singularitate scientiæ: quod vt commode faciant, non sufficit hæreticos esse, nisi & hypocritæ sint, vt sit supramodum peccans peccatum. Hi sunt qui veniunt in vestimentis ouium, ad nudandas oues, ad spoliādos arietes: intus autem sunt lupi rapaces. Hi sunt oues habitu, vulpes astu, actu & crudelitate lupi. Mali sunt, & videri boni volunt, ne soli sint mali. Mali videri timent, ne parum sint mali. Etenim minus semper malitia palam nocuit: nec vnquam bonus, nisi boni simulatio ne deceptus fuit. Nec enim est apud eos virtutes colere, sed vitia colorare, quasi quodam virtutū minio. Demum, simulata æquitas, duplex iniquitas est. [Basilius epistola. 76. ecclesiasti. 23. Theophyla. in Matthęum cap. 23. Cicero in Lælio. Bernar super cantica sermo. 66.]

42 Obijciunt frequenter hæretici abusus & vitia catholicorum. Sed primum, quod attinet ad abusus, nos eos non approbamus. Deinde vt sunt impij omnes mendaces, plurima ipsi confingunt, quæ catholici, nec commiserunt vnquā, nec somniarūt quidem. Postremo, quid est tam sanctum, quo improbitas quorundam abuti non queat: & sicut Isocrates in Symmachio inquit: Non conuenit hominum improbitatem in res transferre: sed illi ipsi culpandi sunt, qui bonis rebus male vtuntur. & Chrysostomus, de verbis Isaiæ, Vidi dominū, homilia 4. Non oportet damnare res, sed eum, qui re bona male vtitur: quando quidem & Iudas proditor fuit, verū nō ob id accusatur ordo apostolicus: & cætera in eandem sententiam.

Nil prodest, quod non lædere possit idem.
Igne quid vtilius? siquis tamē vrere tecta
Comparat, audaces instruit igne manus.
Eripit interdum, modo dat medicina salutem.
Quæque iuuet monstrat, quæque sit herba nocens.
Et latro, & cautus præcingitur ense viator.
Ille sed insidias, hic sibi portat opem.
Discitur innocuas vt agat facūdia causas,
Protegit hæc sontes, immeritosq; premit.

43 Quod vero de vitijs aiunt, plerunq; magnum est impudensque mēdacium. Adhæc, Vitia erunt donec homines, vt

scribit Cornelius Tacitus. Et Plato in Thæteto: Impossibile est, inquit, mala penitus extirpari: nam bono oppositũ aliquid esse semper necesse est. Atque ea quidem vetus querela est: hoc maiores nostri questi sunt: hoc nos querimur: hoc posteri nostri querentur: euersos esse mores: regnare nequitiam, in deterius res humanas & in omne nefas labi: vt ciuis meus Seneca quadam in epistola scripsit. Et Lutherus ipse conqueritur, sua doctrina egregia discipulos eius factos esse Sodomitis decies deteriores. Adde quod hæretici isti bona opera flocci non faciunt: cur ergo a catholicis omnibus ea tam seuere exigunt?

44 Diuus quidem Hieronymus in epistola, quæ est ad Pammachium & Marcellam, de talibus hæreticis loquens, dicit: Quid maledicorum pannos hinc inde cõsuitis, & eorum carpitis vitam, quorum fidei resistere non valetis? num idcirco non estis vos hæretici, si nos quidam assertione vestra crediderint peccatores? & os impietate fœdum non habebitis, si cicatricem potueritis in nostra aure monstrare? Quid iuuat vestrã perfidiam, vel prodest pellis æthiopica, & pardi varietas, si in nostro corpore næuus apparuerit? Et beatus Augustinus alia in epistola ad clerum: Hæretici non habendo quod in causa suæ diuisionis defendãt, non nisi hominum crimina colligere affectant, & ea ipsa plura falsissime iactant: vt quia ipsam diuinæ scripturæ veritatem, qua vbique diffusa Christi ecclesia commendatur, criminari & obscurare non possunt, homines per quos prædicatur adducant in odium: de quibus & fingere quidquid in mentem venerit, possunt.

45 Idem diuus contra Donatistas inquit: Si quis a catholica ecclesia fuerit separatus, quantumlibet laudabiliter se viuere existimet: hoc solo scelere, quod a Christianitate seiunctus est, non habebit vitam: sed Dei ira manet super eum. Quisquis autem in hac sancta ecclesia bene vixerit, nihil ei præiudicant aliena peccata: quia in ea vnusquisque propriũ onus portabit, sicut ait Apostolus. Et vt quidam recte scribit: Si dæmon homines in impietatem deduxerit, non est de reliquis sceleribus admodum solicitus: quoniam hoc erroris iacto fundamento, quidquid proborũ morum virtutumque superstruxeris, nihil prorsus ad beatitudinem confert. Itaque sinit hæreticos bonis naturæ vti, eosque adiuuat sæpenumero: vt specie probitatis offendantur modicæ fidei homines, & inijciatur eorum animis scrupulus de fide catholica: & hæretici in erroribus suis confirmentur. Nos tamen flocci facimus virtutes istorum simulatas, atque fallaces: & cum diuo Hieronymo dicimus, signum esse maioris gloriæ, si quem hæretici detestantur.

46 Huius temporis hæretici carnis operibus dediti captiuas mulierculas trahunt, quemadmodum parentes eorum fecisse memorantur. Simon magus hęresim cõdidit, Helenę meretricis adiutus auxilio. Nicolaus Antiochenus omniũ immunditiarum repertor, choros duxit fœmineos. Marcion Romam pręmisit mulierem, quæ decipiẽdos sibi animos præpararet. Apelles Philomenam suarum comitem habuit doctrinarum. Mõtanus immundi spiritus prędicator, multas ecclesias per Priscam & Maximillã, nobiles & opulentas fœminas, primum auro corrupit, deinde hæresi polluit. Arrius vt orbẽ deciperet, sororẽ principis ante decepit. Donatus per Africam vt infœlices quosque fœtentibus pollueret aquis, Lucillę opibus adiutus est. In Hispania Aegape Elpidiũ, mulier virum, cæcum

cæcum cæca duxit in foueam: successoremq; sui Priscillianum habuit. Zoroastris magi studiosissimum, & ex mago episcopum: cui iuncta Galla, non gente, sed nomine, germanam huc illucq; currentem alterius, & vicinę hęreseos reliquit hæredem. Et nunc quoque mysterium iniquitatis operatur, & duplex sexus vtrumq; supplantat. hęc diuus ille Hierony. aduersus Pelagianos scripta reliquit: & ea ipsa apud Lutheranos quotidie euenire videmus.

47 Hi praui homines & seductores intra quadraginta annos pro sua libidine innumerabiles perditionis sectas introduxerunt. Nam vt Prudentius ait.

Quid non libido mentis humanæ struat?
Quid non malorum pruriat?
Statum lacessunt catholicæ ecclesiæ
Calumniosis litibus:
Fidem minutis dissecant ambagibus,
Vt quisque lingua est nequior.

Quid referam eorum impia simul & petulantia, & plane insana dogmata?

Plurima sunt, sed pauca loquar: ne dira relatu
Dogmata catholicam maculent male prodita linguam.

Ea autem retulisse, confutasse est. Aiunt isti hæreticorum, qui vnquam fuerunt, pessimi, in prioribus seculis neque Christum, neq; euangeliũ, neque baptisma, neq; fidẽ, neq; opera bona fuisse cognita. Aiunt, vbi fides est, ibi nullum peccatum. Aiunt, eos qui bonis operibus cooperti sunt, vix posse cælum penetrare. Aiunt, nihil prodesse bona opera, nec Deum respicere opera. Aiunt, nullũ peccatum posse damnare hominẽ, præter incredulitatem. Aiunt, licere Christiano plures simul vxores habere. Quid plura? vix quippiam reliquum fecerunt futuris apostatis & hęreticis.

48 Ad summam fructus Lutheranorum, & Sacramentariorũ sunt, sacramentorũ fere omnium abrogatio: ieiuniorum & orationum neglectio: votorum transgresșio: omnis pudicitię & castitatis profligatio: destructio ac deuastatio templorum, & monasteriorum: expugnatio & eiectio sanctarũ imaginum: rerum omnium sacrarum profanatio: denique nihil reliqui fecerunt ijs, qui studiosi erunt improbitatis, & impietatis. Dicit in euangelio secundum Matthęũ Christus: Intrate per angustam portam. Et mox: Quam angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt, qui inueniunt eam. Isti vero secundum Lutherum effręnata libertate, inuenerũt latam portam, & spatiosam viam, nẽpe illam, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eam. Non igitur miramur, (vt apud Ambrosium est) si luporum rabiem grex Domini perhorrescat, in quibus Christi vocem non recognouit. Agrestis enim vlulatus est, nullam virginitatis gratiam, nullum castitatis ordinem seruare, promiscue omnia velle confundere, diuersorũ gradus abrogare meritorũ. Quid tandem aptius in istos dicere possumus, quam quod propheta regius iam olim cecinit? Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, sed non vt lex tua. Vbi siue fabulationes cum Hieronymo, Ambrosio, & vulgata editione legas: siue, delectationes cum Augustino: siue cum Euthymio, garrulitates: non aptius cui quam alij, quam istis hæreticis quadrat. Sunt enim dogmata & narrationes illorum nihil aliud, quam fabulationes, & delectationes, & garrulitates: sed non vt lex Dei, non vt euangeliũ Christi. [Matth. 7. Ambro. epistola. 81. psal. 118. & inibi Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, Euthymius, & cæteri.]

49 Oportet autem hæreses esse, quemadmodum Apostolus ait, vt qui probati sunt, manifesti fiant. Sed etsi surrexerit in medio nostri prophetes, aut qui somnium se vidisse dicat,& prædixerit signum atque portentum, & euenerit quod locutus est, & dixerit nobis, Eamus & sequamur deos alienos, lege diuina prohibemur audire verba prophetę, aut somniatoris illius: quia tētat nos dominus Deus noster, vt palam fiat, vtrum diligamus eum, an non, in toto corde nostro, & in tota anima nostra. Ob has igitur causas Deus omnipotens hæreses esse permittit. Quod & Cyprianus tractatu de simplicitate prælatorū eleganter tradidit, dicens: Hinc hæreses & factę sunt frequenter, & fiunt, dū peruersa mens non habet pacem, dum perfidia discordans non tenet vnitatē. Fieri vero hęc Dominus permittit & patitur, manente propriæ libertatis arbitrio: vt dum corda & mentes nostras veritatis discrimen examinat, probatorum fides integra, manifesta luce clarescat. Et post paulum: Sic probantur fideles, sic perfidi deteguntur, sic & ante iudicij diem hic quoque iam iustorum atque iniustorum animæ diuiduntur,& a frumento paleæ separantur. Quod & Tertullianus ante illum docuit, in exordio libri de pręscriptionibus aduersus hæreticos. [1. Cor. 11. Deuter. 13. Vincentius Lirinensis lib. aduersus hæreticos. Vide Cornelium Iansenium in concordiam euangelicam cap. 71.]

50 Accedit Augustinus, in Enchiridio dicens: Malum eminentius commendat bona, dum comparantur malis: nec enim Deus omnipotens, cum summe bonus sit, vllo modo fineret, mali esse aliquid in operibus suis,nisi vsque adeo esset omnipotens & bonus, vt benefaceret etiam de malo. Et ante illum Clemens Alexādrinus libro primo stromatum: Diuinæ sapientię, inquit,& virtutis & potentiæ est officium, non solum bona facere, sed illud quoque maxime, vt id quod per malos aliquos excogitatum est, ad bonum aliquem finem, & vtilem deducat, & vtiliterijs, quæ vidētur mala, vtatur. Adde etiam quod, sicut Origenes in librum Numerorū inquit, Vtitur Deus nedum bonis ad opus bonum, sed malis etiam: illi cogitant malum, sed Deus vertit in bonum. Hęc igitur vtilitas ab hæreticis prouenit, quod inter inimicos erudimur, & fides ac dilectio nostra potest esse probatior. Multa quippe ad fidem catholicam pertinentia, dum hæreticorum callida inquietudine exagitamur, vt aduersus eos defendi possint, & considerantur diligentius, & intelliguntur clarius, & instantius prędicantur: & ab aduersario mota quæstio discendi existit occasio. Accedit etiam, quod improbatio hæreticorum eminere facit, quid ecclesia censeat, quid habeat sana doctrina. Et vt Gregorius ait, Sancta ecclesia subtilius in sua semper eruditione instruitur, dum hæreticorum quęstionibus impugnatur. Denique ne lōgius abeam, ecclesia catholica per totū orbem valide lateq; diffusa, vt est apud Augustinum libro de vera religione, omnibus errantibus vtitur ad profect° suos, & ad eorum correctionem, cum euigilare voluerint. Vtitur enim gentibus ad materiam operationis suę: schismaticis ad documentū stabilitatis suę: Iudæis ad comparationem pulchritudinis suæ.[Augustinus in Enchiri.cap.11. Origenes in lib.Nume. homil.14.Gen. cap. vlti. Grego. epist. ad Anastasium. Augusti. lib. de vera religione. cap. 6. & cap. 8. item epist. 50. & 141. & in psal. 67. & lib.1. de Genesi contra Manichęos

nichęos cap. 1. c. vlti. 24. quæst. 3. Isidorus lib. 1. de summo bono cap. 19. Vincentius Lirinensis lib. aduersus hæreses. Nicephorus lib. 14. ecclesiasticę historiæ. c. 48. Beda, Petrus Lombardus, & cæteri in priorem Pauli epistolã ad Corin. cap. 11. Alex. Ales. parte. 1. quęst. 18. & q. 38. Torquemada lib. 4. de ecclesia parte. 2. cap. 5. Brunus lib. 2. de hæreti. c. vlti. Michael Medina lib. 2. de recta in Deum fide cap. vlti.]

Sanctus Chrysostomus in epist. 1. ad Corin. sermone. 17. vere atque eleganter scripsit: Vtrumque inuicem confirmatur, malitia ab incredulitate, & incredulitas a malitia. animus namque qui multorum scelerum sibi conscius est, cum futurum iudiciũ formidet, atque exhorrescat, nolitque mutata vita in melius sibi consulere, incredulitate quietem animi quærit. nam si tu resurrectionem negaueris & iudicium, dicet ille; igitur neq; ego scelerum meorum pœnas dabo. & Theophylactus in 2. episto. ad Timo. cap. 3. Qui nullius sibi boni conscius est, prauis doctoribus facile obtemperat, se ipsum consolans, quasi nõ sit daturus pœnas propter opera sua. & Aeneas Syluius in historia Bohemica: Grauati vitiorum sarcina, non quibus explicent, vitamque corrigant, sed quę cęptum iter approbent, ea dogmata facile imbuunt. & alius recte dixit: Qui ad legem Dei cupiditates suas dirigere grauantur, hi legem Dei ad cupiditates suas detorquere conantur. atq; ea quidem sunt, quæ hodie tot hæreticos faciunt, qui sibi persuadent, sola fide in cęlum perueniri posse.

De idololatria Titulus XXXII.

SVMMARIVM.

1 *Idololatriam quis primum docuerit.*
2 *Idololatria quid sit, & quid etiã idolũ.*
3 *Hæreses nonnunquam idola appellãtur.*
4 *Adorationis genus triplex est.*
5 *Latriæ cultus soli Deo debetur.*
6 *Idololatria maxima quæ sit.*
7 *Hæreticus ipso facto censetur, qui sacrificia idolis offert.*
8 *Idololatria ex orationibus cognosci potest, et quid oratio sit, et quot modis fiat.*
9 *Idololatra non est qui hostiam non consecratam, vel dęmones in angelos lucis transfiguratos, bona fide adorat.*
10 *Idololatræ lege diuina veteris testamenti mortis pœna afficiebantur.*
11 *Idololatræ quomodo puniantur.*
12 *Idololatræ acriter in sacris literis et sanctis doctoribus reprehenduntur.*

De idololatria.

1 CVM humani generis sempiternus hostis iustissimo Dei iudicio pręcipitatus fuisset cũ angelis suis e cælo in tenebras inferiores, non destitit ab eo tempore, neque in vltimum seculi diem cessabit vnquam, pestiferis artibus, dolis & fraudibus, cũ ctis hominibus insidiari, eos perpetuo instigans in fraterna odia, homicidia, adulteria, aliaq; multa execranda flagitia: sed prima ab initio cura illi fuit, vt homines in idololatriam induceret, vt

miseras

miseras multorum animas a vero Dei cultu, quo solo mundantur & sanátur, auerteret. Sunt quippe dæmones, vt August. ait, spiritus nocendi cupidissimi, a iustitia penitus alieni, superbia tumidi, inuidentia liuidi, fallacia callidi: qui cultum Dei ad se ipsos enixe transferre student: quibus artibus iam olim vniuersum fere orbem impietate atque idololatria repleuerunt: vsque eo sapiẽtes alioqui viros excęcantes, vt quamuis Deum cognouissent, non tamen sicuti Deum glorificarent: sed mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpẽtum, cõmutantes veritatem Dei in mẽdacium, & colentes creaturam potius quam creatorem. Sed cum hodie sint pauci, qui in idololatriam incidant, breuiter de ea differemus. [Ad Roma. cap. 1. August. lib. 8. de ciuitate Dei. c. 22. cap. neque mirum. 26. q. 5.]

2 Est autem idololatria, cultus Deo debitus, creaturæ exhibitus. Vel est, honor diuinus exhibitus creaturę repręsentatę per aliquam sensibilem formã seu figuram, quæ dicitur idolum. Generalius vero idolum hominis est, quidquid plusquam Deum colit aut diligit: Origene dicente, Vnusquisq; quod prę cæteris colit, quod super omnia miratur & diligit, hoc ei Deus est. Cui confine est, quod Cyprianus inquit lib. de duplici martyrio. Quidquid homo quiuis Deo anteponit, sibi Deum facit. Neque tantum committitur idololatria, cum simulacra coluntur, sed etiam cum creaturę, loco creatoris diuino cultu honorantur. Hoc autem peccatum in Exodo maximum esse dicitur: quia sicut in terrena repub. grauissimum est, regiũ honorem alteri, quam vero regi impendere: sic maximum crimẽ esse videtur, si quispiam diuinũ honorem exhibeat creaturæ: quia quantum in se est, alium Deum facit, & minuit principatum veri Dei, & exęquat creaturam creatori. [Orige. in lib. Iudi. homil. 2. glo. lib. 1. Reg. c. 15. Exo. 32. Tertulli. lib. de idolola. Alex. Ales. 2. p. q. 178. Tho. 2. 2. quæst. 93.]

3 Nonnunquam hæreses appellantur idola. Hierony. explicans illud Zachariæ: Disperdam nomina idolorum de terra, inquit: Sicut idola fiunt manu artificis, ita hæreticorum peruersa doctrina, quodcunque simulauerit, vertit in idolũ, & facit pro Christo adorari Antichristum. & in Esaiam cap. 2. Possumus dicere, quod omne dogma contrarium veritati adoret opera manuũ suarum, & constituat idola in terra sua. & in Ezechielem cap. 18. Idola, idest simulachra, quæ de suo corde finxerunt, omnes hæretici faciunt. & in Osee cap. 10. Hęreticorum terra fœcunda est: qui a deo acumen sensus & ingenij percipiẽtes, vt bona naturę in Dei cultum verterent, fecerunt sibi ex his idola. Nullus enim potest hæresim struere, nisi qui ardentis ingenij est, & habet dona naturę quę a Deo artifice sunt creata. Et Augustinus: Est alius deterior & inferior cultus simulachrorum, quo phantasmata sua colunt, & quidquid animo errãte, cum superbia & tumore cogitando imaginati fuerint, religionis nomine obseruant. Et Vincentius Lirinensis, aliena ab ecclesia dogmata, vetus testamentum, Deos alienos appellare scribit.

4 Triplex est genus adorationis: latriæ, duliæ, & hyperduliæ. Latria est cultus Deo debitus. Vel summæ venerationis cultus soli Deo exhibendus: Vel est voluntaria professio diuinæ maiestatis. Dulia est honor, vel cultus qui exhibetur creaturæ ratione alicuius bonitatis,

tis, sanctitatis, vel virtutis: & hæc exhibetur sanctis. Hyperdulia est adoratio dignior dulia: quæ quidem exhibetur creaturæ, ratione excellentiæ singularis cõmunicatæ a Deo: & hac veneramur sacratissimam virginem veri Dei matrem: cui non qualiscunque dulia debetur, sed illa, quæ per duliam, quasi ad latriam accedit. [Tho. Duran. & cæteri in lib. 3. senten. distin. 9. glo. & interpretes in cap. Venerabiles. de consecra. distin. 4. & in Clem. 1. de religi. & vener. san. Confessio Polonica. de spe & oratione. cap. 58.]

5 Soli Deo debetur cultus latriæ, non solum interior, sed etiam exterior: vt enim Augustinus ait, Exteriora sacrificia signa sunt interiorum, sicut verba signa sunt rerum. Quocirca sicut orantes atque laudantes, ad Deũ dirigimus significantes voces, cui tamen res ipsas in corde, quas significamus, offerimus: ita sacrificantes, non aliter visibile sacrificium offerendum esse nouerimus, quam ei, cuius in cordibus nostris inuisibile sacrificiũ nos ipsi esse debemus. Soli igitur Deo debetur spirituale sacrificium, sicuti creatori nostro, & summo bono, & vltimo fini, in quo beatitudo animæ nostræ cõsummata consistit: eius contemplatione beati sunt angeli, eadem & nos beatos esse futuros credimus & speramus. Illa namq; visio Dei, tantæ pulchritudinis visio est, & tanto amore dignissima, vt sine hac, quibuslibet alijs bonis pręditum, atque abundantem non dubitet Plotinus infœlicissimum dicere. [Augusti. lib. 10. de ciuitate Dei. c. 19. & c. 16. Tho. 2. 2. quæst. 85.]

6 Tanto stupidior ac deterior est idololatria, quãto vilioribus ac deterioribus creaturis diuinus honor exhibetur. Nam peccatũ fit grauius ex vilitate rei, in quam diuinus honor trãsfertur: quia id magis contra rationis & naturę ordinem est: & eo maior contumelia Deo infertur, quo vilior est creatura, quę prę ponitur, aut exæquatur ei. Cęterum idololatria illa omnibus alijs detestabilior est, qua cultus Deo debitus dæmonibus tribuitur. Quod tribus potissime rationibus comprobatur. Prima, quia dęmones sunt inferiores brutis deiectione proprię malitię, ac miseria culpę & pœnę: altera, quia sunt hostes & inimici Dei: tertia, quia periculosior est hominibus talis idololatria. Magis itaque Deo displicet, qui honorem ei debitum tribuit inimicis Dei pessimis: & qui seipsum in maius periculum inijcit. Sunt enim dęmones ad decipiendum vigilantissimi, neque est vllum malorũ genus, quo non delectentur, & deorum induti personam, in errorem atque stultitiam impulisse nos gaudent. Magna Dei misericordia necessaria est, ne quisquam cum bonos angelos amicos se habere putat, habeat malos dęmones amicos fictos: eosque tanto nocentiores, quanto astutiores ac fallaciores patitur inimicos. Magna enim miseria nostra, ignorantia tanta premitur, vt facile istorum simulatione fallatur. [l. liberi. C. de in offi. test. August. lib. 3. de ciuita. Dei. c. 7. & lib. 19. cap. 9.]

7 Qui sacrificia idolis offert, aut illis tribuit honorem diuinum, ipso facto censetur hęreticus: quia in tam graui crimine pręsumitur malus animus. Neque excusatur omnino qui metu coactus est: nisi forte coactio fuerit pręcisa, vt alibi diximus. [cap. 1. de pręsum. cap. nunc autem. 21. distinct. & inibi. glo. Archidiaconus, Cardinal. & cęteri. cap. presbyteros. 50. distinct. Albert. in rub. de hęreti. lib. 6. quęst. 2. num. 41.]

8 Per

8 Per orationes & precationes cognosci quoque poterit idololatria. Est enim oratio actus religionis proprie pertinẽs ad reuerentiam & honorem Deo exhibendum: per quam homo Deo subijcitur, & profitetur se eo indigere sicuti authore suorum bonorum. Fit autem oratio dupliciter: vel petimus aliquid ab ipso Deo, quod solus nobis dare potest, vt gratiam & gloriam: ad quas cõsequendas ordinari ac dirigi debent omnes orationes nostræ: vel aliquos oramus, vt pro nobis intercedant, quod petere possumus a sanctis angelis & hominibus, vt eorum precibus & meritis orationes nostrę suum effectum habeãt. Igitur qui hoc, aut illo modo, funestas preces offert idolis, dæmonibus, aut pseudoprophetis, hoc ipso vehementer suspectus ac pene cõuictus esset. Proinde consultissime quodam instructionũ capitulo præcipitur inquisitoribus, vt diligenter inquirant, de orationibus hęreticorum: quia ex illis manifeste constabit de animo & intentione reorum, & confessiones eorum veras esse apparebit, neque facile reuocare illas poterunt. Nemo enim orationes memorię commendat, qui eas non putet sibi profuturas. [Tho. 2. 2. quæst. 83. prima instruct. Hispal. cap. 4.]

9 Si quis tamen hostiam non consecratam, vel dæmonem transfiguratum in angelum lucis, aut in effigiem cuiuspiã sancti, bona fide adoraret, pręsertim si id faceret, insuperabili victus ignorantia, non solum idololatra non esset, verum etiam tantundem mereretur, quantum si angelo lucis, aut sancto viro duliæ adorationem exhibuisset. [glo. 2. Corin. 11. Theol. in lib. 3. sent. distin. 9. Alber. in rub. de hære. lib. 6. quęst. 2. num. 65.]

10 Idololatræ, lege diuina veteris testamẽti, pœna mortis coercebantur. Verba legis hæc sunt: Qui immolat dijs, occidetur, præter Domino soli. Ordo autẽ iudicij, & genus pœnæ traditur plenius in Deuteronomio his verbis: Cum reperti fuerint apud te, intra vnam portarum tuarum, quas dominus Deus tuus dabit tibi, vir aut mulier, qui faciant malum in conspectu domini Dei tui, & transgrediãtur pactum illius, vt vadant & seruiant dijs alienis, & adorẽt eos, Solem & Lunam, & omnem militiam cæli, quæ non præcepi: & hoc fuerit tibi nunciatum, audiensque inquisieris diligenter, & verum esse repereris, & abominatio facta est in Israel, educes virum ac mulierem, qui rem scelerarissimam perpetrarunt ad portas ciuitatis tuæ, & lapidibus obruentur. [Exod. 22. Deuter. 17.]

11 Helias interfecit prophetas Baal, & Iheu alios multos Idololatras. Moyses itidem eos, qui vitulum adorauerant. Et Asa propter idololatriam, matrem suam regno priuauit: quemadmodum in Exod. & Paralipo. & in Reg. libris plenius continetur. Iure quoque ciuili pœna mortis cum publicatione bonorum idololatræ puniuntur: sed pontificio iure inquisitores perinde procedent aduersus Christianum hominem, qui in idololatriam inciderit, atque aduersus quemcumque alium hæreticum, vel apostatam. Aliud autem erit, si Iudęus vel Saracenus idololatra factus fuerit: illum enim inquisitores punire non poterunt: cum aduersus hæreticos tantum iurisdictio eis mandata sit: & ita ego censeo, quidquid alij putent. [Exod. 32. lib. 3. Reg. c. 18. & lib. 4. c. 10. lib. 2. Parali. c. 15. &. l. ex senatus cõsulto. de sicar. l. 1. & penul. C. de paga. Alber. in rub. de hæret. lib. 6. q. 2. nu. fi. c. gaudemus. de diuortijs.]

12 Postre-

12 Postremo, aduersus idololatras multa in sacris literis & sanctis doctoribus passim scripta sunt. Ac primum in lib. Sapientiæ legitur: Infœlices sunt, & inter mortuos spes illorum est, qui appellauerunt Deos opera manuum hominũ, aurum, & argentum, artis inuentionẽ, & similitudines animalium, aut lapidẽ inutilem, opus manus antiquæ, & cætera. Et Propheta regius inquit: Dij gentium dæmonia. Et Hierem. Si facit homo deos, ipsi autem non sunt dij. Et Paul. apost. Scimus quia nihil est idolũ in mundo, & quod nullus est Deus nisi vnus. Et Baruch, & Petrus, & cæteri alia plurima in eam rem tradiderunt. Prętereo Cyprianum, Lactantium, Athanasium, Cyrillum, Aug. & ingens agmen. [Sapien. c. 13. cum seq. Hiere. 10.&.c.16. &. 1.Corin.8. Baruch. vlti. Clemens lib. 5. recogniti. & alter Clemens Alex. lib. adhortatorio ad gentes. Cyprian. de idolorum vanit. & lib. de exhorta. marty. Nazian. oratione in sancta epiphaniarũ lumina. Chrysosto. lib. singulari contra Gentiles. Lactan. in priorib. libris diuina. insti. & ibidem Aug. de ciui. Dei. Tho. contra Gentil. plenius & melius Cyrillus, decem libris contra Iulianum. Pet. Crinitus. lib. 3. de honesta disciplina. cap. 14. & lib. 25. cap. 12. Iustinus martyr apolo. 2. pro christianis, & oratione parænetica ad Gentes. Philo lib. de decalogo.]

De imaginibus Titulus XXXIII.

SVMMARIVM.

1 *Imaginum vsus nouus non est, neque ab hominibus inuentus.*
2 *Imaginum vsus iam erat Mosis tẽpore.*
3 *Imaginum sanctarum vsus in euangelica lege vetustissimus est.*
4 *Imago Saluatoris nostri ab ipso Nicodemo facta est: & statua ad eius similitudinem a muliere profluuio laborante illi erecta memoratur.*
5 *Imaginem Christi, & sacratissimæ matris eius, & principum apostolorum Lucas euangelistas depinxit.*
6 *Imaginum sanctarum vsum catholica ecclesia induxit, docuit, & seruauit.*
7 *Imaginum sanctarum vsus, quę commoda christianis hominibus importet.*
8 *Imagines sanctas colendas esse, & in tẽplis collocandas septima synodus generalis præcipit.*
9 *Imaginibus eadem veneratio exhibenda est, qua sanctis ipsis.*
10 *Imagines sanctorum dupliciter afficere possunt eorum animos, qui eas inspiciunt.*
11 *Imagines sanctorum improbandæ non sunt, propter periculum quod hęretici confingunt.*
12 *Imagine aliqua si populus abuteretur, aut periculum idololatriæ immineret, quid faciendum esset.*
13 *Imagines deformes & prophanæ in tẽplo Dei pingendæ non sunt.*
14 *Imagines deorum & pseudoprophetarũ confringi debent, & eorum templa diruenda, aut in alium vsum commutanda sunt.*
15 *Imagines deorum, & eorũ templa, multi combusserunt in veteri testamento.*
16 *Imagines & templa deorum multi christiani olim diruerunt & combusserunt.*
17 *Imaginibus sanctis iniuriam inferens a quibuscunque puniri debet.*
18 *Imaginibus sanctis iniuriam faciens ab inquisitoribus puniendus est.*

De imaginibus.

1 VETVSTVS & impius error fuit quorundã hæreticorum, qui sanctorum imagines reprobare, & ab ecclesia pellere frustra conati sunt: quos hæretici quoque huius temporis sequuntur. Xenaias quidam genere Persa, & fortuna seruus, peridoneus satanæ minister, primus, (o audacem animum,& os impudens)vocem illam euomuit, Christi & eorum, qui illi placuere, imagines venerandas non esse, vt Nicepho. in eccle. histo. est author. Verum hæc hæresis multis magnisque concilijs iam olim damnata fuit: sed illo præcipue quod sub Adriano primo celebratum est, in cuius actione 2. memorantur plurimi sacri doctores, qui vsum imaginum ab ipsis apostolorum temporibus in ecclesia viguisse testantur,& eas esse venerandas & adorandas docent. Qui autem illic recensentur, hi sunt. Grego.Nisen.Basil.Chryso. Cyril.Athanas. Ambrosius.& Hierony. quibus addo Eusebium, Socratem,Gregor. ac Damasce. qui asserit nos habere vsum imaginum ex traditione apostolorum. Est igitur imaginum vsus,nec nouus, neque humano ingenio inuentus: sed diuina & apostolica institutione introductus,ex veteris ac noui testamenti scripturis, apostolicis traditionibus, sanctorum patrum & conciliorum decretis, &omnium seculorum consuetudine & vsu approbatus: postremo plurimis maximis,verissimisque miraculis illustratus.[Eusebius lib. 7. eccle.histo. cap. 14. Socrat. lib. 6. tripart. cap. 41. Grego. episto. 53. lib. 7. Damasc.lib.4. fid. orthodo. cap. 17. Pagninus Lucensis in Isagogis ad mysticos sacr.scriptu. sensus lib. 8. c. 16. Nicepho. lib. 16. c. 27. Linda lib. 3. Panopliæ euangelicæ cap. 23.]

2 Populus Hebræorum in idololatriam pronus admodum erat:sed nihilosecius Deus ipse Moysi præcepit, vt cum propiciatorio duos cherubim aureos faceret: quorum Paulus quoque meminit in epistola ad Hebræos. Et idẽ Moyses iussu Dei, serpentem æneum fecit: & in templo illo Salomonis imagines cherubim fuere. [Exod. 25. ad Hebræos 9. lib. 3. Reg. cap. 6.]

3 Vetustissimus quoque est imaginum vsus lata euangelica lege. Nam Augarus, Edessenorum princeps, desiderio Christi perculsus, pictorem eximium ad eum misit, eique vt diligenter & accurate faciem eius in pictura effingeret, imaginemque pro desiderato illo sibi afferret, imperauit. Et ille quidem venit, atque in loco sublimiore stans, pingere Christi vultum, vt decebat, conabatur: cum vero cœptum opus non succederet (diuinus quippe splendor, & gratia in vultu eius coruscans impedimento erat) re ea cognita Saluator textum lineum petit, in eoque prius loto, faciem suã exprimit, & ad Augarum mittit. Dicitur quoque Persarum rex, manu ingenioque promptum pictorem misisse, & per hunc feruenti fidei desiderio, simul & ipsius Christi, & quæ eum diuino modo genuit, matris, quam celerrime imaginem depi-

ctam accepisse. Per eam autem imaginem Saluatoris Edessa ciuitas contra vim Persarum seruata est: quemadmodum Nicepho. in ecclesiastica historia memorat lib. 2. ca. 7. & lib. 17. c. 16.

4 Insuper etiam Saluatoris effigiem ab ipso Nicodemo factam fuisse, diuus Athanasius lib. de passio. imagi. Christi testis locupletissimus est. Et mulier illa sanguinis profluuio laborans, quæ a Saluatore nostro curata est, in memoriam eius beneficij statuam Christi, pro ædium suarum foribus erexit: ad cuius statuæ pedes herba nascebatur, quæ aduersus omne genus morborum auxilium habuit præsentissimum. De qua loquens Euseb. inquit: Hanc statuã ad similitudinem vultus Iesu formatã esse tradebant: quæ permansit ad nostra vsque tempora, sicut ipsi oculis nostris inspeximus: & eius quoque semel atque iterum Nicepho. in eccl. histor. meminit. [Euseb. lib. 7. cap. 14. Nicepho. lib. 2. cap. 15. & lib. 10. c. 30.]

5 Et Lucas euangelista primus Christi, & eius sacratissimæ matris, atque item principum apostolorum effigiem pingendi arte adumbrauit: & Pulcheria Augusta imaginem illam Dei genitricis habuit, quam diuus apostolus Lucas suis ipse manibus depinxit, illa adhuc viuente, & tabulam ipsam vidente, gratiamque a Deo illi formæ suæ immittẽte: vt a Nicephoro lib. 15. memoriæ proditum est. Ac Lucas quidẽ primus eas imagines accurate manibus suis depinxit: deinde vero ex veteribus alij quoque viri, pro eo atque par erat, veluti seruatores idem fecere: Ethnica quidem illi fortasse consuetudine ducti: sed ecclesia inde acceptum magis ac magis adauxit (prouidentia Dei curante, atque disponente) non modo effigies & statuas, verum etiam vestes, baculos, & lectos sanctorum illorum virorum conseruans ad memoriam eorum sempiternam. [Hæc Nicephorus lib. 6. ecclesia. histo. cap. 16. & lib. 2. cap. 43. & lib. 14. cap. 2. & lib. 15. cap. 14.]

6 Præterea, Catholica & apostolica Christi ecclesia, columna & firmamentum veritatis, continua seculorum serie imaginum sanctarũ vsum induxit, docuit, seruauit. Postremo maxima, plurima, vtilissimaque miracula, (quæ proculdubio signa sunt euidentia diuinæ voluntatis) imaginum sanctarum vsum semper & vbique illustriorem reddunt. Nemo enim est, qui nesciat in plurimis Christianorum templis, apud imagines Christi & sacratissimæ virginis, atque adeo multorum sanctorum virorum, magna quotidie miracula fieri. Vidi ego, vidit quin etiam vniuersa Hispania, Pusionem quendam, cuius lingua penitus fuerat a latronibus excisa, qui coram imagine illa sacratissimæ virginis (quæ in municipio Anislupi summa veneratione colitur) repente sine lingua, vsum linguę vsque eo accepit, vt eas quoque literas clarissime pronunciaret, quæ non nisi dentibus lingua percussis recte exprimi possunt. Sed id genus miraculorum pleni sunt libri historicorum veterum & nouorum. [Nicepho. lib. 14. cap. 46. & lib. 16. cap. 36. Marcellinus Comes in chronico. diuus Grego. lib. 3. dialogo. cap. 32. Victor lib. 3. de persecu. Vandalica. Iustinianus in. l. 1. c. de offi. præfe. præto. Africæ.]

7 Imagines autem quam plures nobis vtilitates afferunt. Excitant enim & conseruant memoriam eorum, quæ a Christo & sanctis Dei hominibus gesta sunt. Eas præterea honoris causa ponimus, velut stimulos intuentium ad virtutem,

& vt in illis legat vulgus illiteratum, & aliquanto quam in scripturis efficacius, fortia facta, gloriososque triumphos & agones ducum nostrorum. Nam quod legentibus scriptura, hoc idiotis præstat pictura cernentibus. Accedit Salustius, qui in præfatione belli Iugurthini inquit: Sępe audiui ego Quintum Maximum, Publium Scipionem, prӕterea ciuitatis nostræ præclaros viros solitos dicere, cum maiorum imagines intuerentur, vehementissime animum sibi ad virtutem accendi: scilicet, non ceram illam, neque figuram, tantam vim in se habere, sed memoria rerum gestarũ eam flammam egregijs viris in pectore crescere, neque prius sedari, quam virtus eorum famam atque gloriam adæquauerit. Et Plato dialog. 11. de legi. Deos non videmus quidem, sed eorum imagines fabricamus, easque licet inanimes dum honoramus, Deos ipsos existimamus ob id maxime nobis gratos & propitios fore. Imagines igitur ponuntur & fiunt in honorem & cultum Dei & sanctorum, in eruditionem populi, ad contemplationem, pietatem, & imitationem.

8 Inde illud est quod in septima synodo generali traditur his fere verbis: Si facimus hominum piorum similitudines, non tamen ea fiunt, vt adorentur vt dij: sed vt eas videntes, ad imitationem facinorum illorum irritemur: & quo mens per ea quæ conspicit sursum volet. Et mox: Omnibus manifestum est, cum audimus virilia & fortia sanctorum facta, constantiam fortitudinemque animorum illorum, nos beatificare & laudare. Quin etiam cum in diuinis scripturis sanctorum vitas legimus, cumq; in picturis easdem contemplamur, in memoriam reuocamus, quantopere in Deum feruore fuerint accensi. Nam quæ oratio per auditum exhibet, hæc scriptura tacens per imitationem ostendit. Postremo in definitione eiusdem synodi, Patres his verbis concludunt: Sanctorum nostrorum, & diuinorum patrum doctrinæ insistentes, & catholicę ecclesiæ, in qua Spiritus sanctus inhabitat, traditionem obseruantes, definimus cum omni diligentia & cura venerandas, & sanctas imagines in templis collocandas Dei, habendasque tum in sacris vasis & vestibus, tum in parietibus & tabulis, in ędibus priuatis, in vijs publicis: quo scilicet per hanc imaginũ inspectionem, omnes qui contemplantur, ad prototyporum memoriam & recordationem & desiderium veniant: illisque salutationem, & honorariã adorationem exhibeant. Hæc ibi, & alia in eandem sententiã plurima. In summa, imagines instruunt simplices, admonent sapientes, afficiunt omnes. [Septima synodus actione. 4. cum seq. c. perlatum. de consecra. dist. 3. & octaua synodus generalis actione tertia. Brunus libro de Imaginibus cap. 19.]

9 Eadem autem veneratio exhibẽda est imagini, quæ sanctis ipsis: honor siquidem imagini exhibitus ad prototypum refertur: & qui adorat imaginem, adorat & sanctum illum, cuius forma, & figura est imago. Quod Athanas. lib. 4. cõtra Arrianos aptissimo exemplo cõfirmat dicens: In imagine regis forma & species est, in rege vero ea quæ est in imagine, forma existit: impermutabilis autem est in imagine regis similitudo, ita vt qui imaginem inspexerit, ipsum quoque regem simul inspiciat: rursus, qui regem cõspicit, nouit eum esse, quem in imagine conspexerat, quando quidem autẽ ex eo quod similitudo nõ differt, volenti post imaginis inspectionem regem videre, recte dixerit imago, Ego

Ego in illo sum, & ille in me: & quod in me vides, vides & in illo. Accedit etiam Ioannes Chrysost. quadam oratione scribens, Qui iniuriam facit imagini, eum qui per imaginem repręsentatur, iniuria affecisse intelligitur. Vnde & qui imaginem imperatoris violauit, non secus atque si imperatorem ipsum contumelia affecisset, punitur. Ex his igitur constat, eãdem esse debere venerationẽ imaginis & prototypi: quod receptius quidem est a plerisque: quamuis nonnulli dissentiant. [Chrysost. in oratione in Peluin. Conrad. Brunus. li. de imagin. c. 20. Martinus Ayala. lib. de diui. & eccl. tradi. titulo de imagi.]

10 Cæterum, duplex esse potest motus animæ in imaginem: prior, quo in ipsam imaginem fertur, & in ea sistit, materiam tantum, aut formam considerans: scilicet, lignum, aut lapidem, argentum, aurum, vel picturam: Alter motus esse potest, contemplans imaginem, tanquam referentem & repręsentantem prototypum. Priori modo nulla debetur imagini reuerentia: imo idololatria esset, argentum, aut aurum, aliamque materiam, vel artis inuentionem adorare: posteriori autem motu, sanctas imagines adorare, iustum & piũ est. Quem igitur imaginibus sacris impendimus honorem, non tam ipsis impendimus picturis aut statuis, quã illis, quos nobis referunt. Illum, inquit sanctus Gregorius, in toto corde diligis, cuius imaginem præ oculis habere desideras. Nec nos ante imaginem, quasi ante diuinitatem prosternimur, sed illum adoramus, quem per imaginem, aut natum, aut passum, aut in cœlestis gloriæ throno residentem, recordamur.

11 Non sunt ergo sanctorum imagines improbandæ, quia hæretici suspicẽtur, quosdam propter illas in idololatriam incidere: neque enim tam rudis est populus Christianus, vt ignoret modum, quo sunt imagines adorandæ, neque si quispiam in hoc erraret, difficile esset, illum ab errore reuocare: neq; propter quorũdam abusum (qui est Lutheranorum, baculus arundineus) repudianda & condemnanda sunt optima. Demũ, qui imagines damnat, non modo in Deum, & in ecclesiam blasphemus est, sed contra omnem omnino rationem, & contra naturam pugnat. Nam cum vsus imaginum introductus sit ad memoriam eorum, quorũ imagines sunt, naturam profecto damnat, qui hunc modum cognoscendi per imagines, auferre conatur. Omnis enim cognitio nostra in imagine & similitudine fit, necesseque est intelligentem phantasmata speculari: nec aliquid cognoscere possumus, nisi formata prius imagine in cognitiua facultatẽ. Neque refert, an visus externe moueatur per imaginem externam: an sensus interior & intellectus per internam: cum vtrobiq; sit eadem ratio & modus cognoscendi, per modum videlicet similitudinis naturalis inter imaginem & rem imaginatione comprehensam. [Aristo. lib. 2. de anima. Martin. Peresius Aiala. lib. de diui. & eccles. traditi. corollario de imagini. sanct. lib. 4. Reg. c. 18.]

12 Sicubi tamen periculum idololatriæ immineret, aut populus aliqua imaginẽ abuteretur: tunc pontificis, vel prælati authoritate liceret imagines tollere, delere, aut frangere: idque sine scandalo populi, & sine offensione sanctorum faciendum esset. Quamobrem olim Ezechias æneum serpentem, quem ex præcepto Domini Moyses fecerat, confregit: non quia malum erat serpẽtem illum habere, sed quia videbat populum serpenti æneo diuinum honorem dare.

Quem-

quemadmodum Echius, Alfon. & Brunus tradunt: quibus illud addo, imagines deformes, turpes, inhonestas, & fabulosas, similiter auferendas esse. Vnde in sexta synodo generali, patres canonem hunc condiderunt: Facile sensus corporei, quæ sua sunt in animum deriuant: picturas igitur oculorum præstigiatrices, siue in tabulis, siue alias propositas, & mētis corruptrices, & ad turpes voluptates incitatrices, sancimus, vt nullo modo in posterum pingantur: si quis autem hoc fecerit, excōmunicetur. [can. 100. libro. 4. Reg. cap. 18. Bru. libr. de imagini. cap. 21.]

13 Cui confine est, quod in septima synodo generali a sanctis episcopis decretū est: vt tēpla nō nugacibus & vanis picturis ornentur, sed historijs veteris & noui testamenti: vt hi qui literas nesciunt, & sacram scripturam legere nequeunt, contemplatione picturæ in memoriam reducant, qui nam vero Deo per fortia facta seruierunt: atque in certamē excitentur, laudabilium facinorum, per quę cum cælo terram illi commutauerunt. Et Plato dialo. 3. de repub. curandum esse ait, ne artifices mali moris simulachrum aliquod non bene castigatum, opus illiberale, deforme, & indecens faciant: ne in prauitatis imaginibus enutriti homines, tanquam noxio in gramine, multa paulatim pascentes, vnum aliquod maximum malū ignari in animo contrahant. Aristot. quoque lib. 7. polit. vetat, ne pueri turpes vel picturas, vel fabulas spectent: ad officium magistratuum pertinere docēs, vt nihil neque fictum, neque pictum sit, quod actiones turpes imitetur. Multo igitur magis episcopi prælati, & visitatores curare debent, ne quid tale in templis veri Dei fiat: sed vt illas tantum imagines populo proponi sinant, quæ sacræ sint, non profanę, verę historiæ non fabulæ & somnia: non nugaces & vanæ, sed probatæ fidei: non turpes & lasciuæ, sed honestæ, & omnino tales, quæ instruant: non quæ decipiant, sed quæ intuentiū animos corroborent: non quæ emolliant, & a pietate auertant. [Septima synodo actio. 4. Arist. 7. politi. cap. vlti. Bru. lib. de imagi. cap. vlti. ac demum concilium Tridentinum sessione. 25.]

14 Idola quoque atque imagines Deorū & pseudoprophetarū confringi debent, & eorum templa diruenda sunt, aut in alium vsum commutanda. Quod in Exodo Deus ipse præcepit, dicens: Non adorabis Deos eorum, neque coles eos: non facies opera eorum, scilicet Amorrhæorum, sed destrues eos, & confringes statuas eorum. Et iterum, de eisdē loquens inquit: Caue ne vnquam cum habitatoribus terræ illius iungas amicitias, quæ sint tibi in ruinam: sed & aras eorum destrue, confringe statuas, lucos succide. Et in Deutero. Aras eorū subuertite, & confringite statuas, lucosque succidite, & sculptilia comburite. Et rursus ait: Subuertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes, quas possessuri estis. Deos suos super montes excelsos & colles, & subter omne lignū frondosum: dissipate aras eorum, & cōfringite statuas, lucos igne comburite, & idola comminuite, disperdite nomina eorum de locis illis. [Exod. 23. & 34. Deut. 7. & 12.]

15 Sic Rex Asa fecit rectum ante conspectum Domini, sicut Dauid pater eius: & abstulit effœminatos de terra, purgauitque vniuersas sordes idolorum, quæ fecerant patres eius. Insuper & Maachā matrem suam amouit ne esset princeps in sacris Priapi, & in luco eius, quem consecrauerat: subuertitque specū eius, & con-

& confregit simulachtum turpisimũ, & combusit in torrẽte Cedron. Sic duces & milites Iheu ierunt in ciuitatem templi Baal, & protulerunt statuam de fano Baal, & combusserunt, & comminuerunt eam. Destruxerunt quoque ædem Baal, & fecerunt pro ea latrinas. Sic Ezechias dissipauit excelsa, & contriuit statuas, & succidit lucos, confregitq; serpentem æneum, quem fecerat Moyses: si quidem vsque ad illud tempus filij Israel adolebant ei incensum. Sic deniq; Iosias cõbussit vasa Baal, & destruxit aras, & contriuit statuas idolorum, quemadmodũ plenius in Reg. libris continetur. [3. Reg. 15. & 4. Reg. 10. & cap. 18. & 23.]

16 Præterea Moysem, Danielem, & cæteros veteris testamenti patres, vt exempla quædam Christianorum hominum breuiter commemorare possim. Cum enim populi & ciuitates ad Christi cultum accederent, idolorũ cultores, Deorum simulachra pretiosissima christianis tradiderunt, & quæ antea occulta erant, & solis sacerdotibus manifesta, facta sunt omnibus perspicua, atque vilissima: & statuæ, & imagines ex pretiosa confectæ materia, igne crematę sunt: & Aesculapij tẽplum in Cilicia, & Veneris domus penitus euersa fuere. Et in Heliopoli circa Libanum, quidam diaconus, nomine Cyrillus, zelo diuino succensus, multa idola, quæ ibi adorabantur, contriuit, & igni cremauit. Et Theophilus Alexandrinam vrbem idolorum errore purgauit, & a fundamentis eorum templa subuertit, & Serapim Aegyptiorum Deum, qui magnitudine sua terrebat conspicientes, igne cõbussit: & ad hunc modum, omnia vbique terra marique fana simulachrorum destructa fuerunt, vt in ecclesiastica historia Sozomenus, & Theoderitus authores sunt. [Exod. 32. Daniel. vlti. & lib. 2. histor. tripar. cap. 20. lib. 6. cap. 15. lib. 9. cap. 28. Theodo. lib. 3. ecclesi. histo. cap. 7. & lib. 5. cap. 22.]

17 Si quis autem dixerit, aut commiserit aliquid contra sanctas imagines, puniri potest per iudices ordinarios ecclesiasticos, aut seculares: quia crimen hoc misti fori est, & a quolibet accusari, & a quocunque iudice ordinario coerceri debet. Publice enim interest res sacras, & religiosas inuiolatas esse: & quidquid in eas committitur, in omnium fertur iniuriam. [l. 1. §. huius studij. de iustitia & iur. l. Manichæos. C. de hæretic. Ioan. de Ana. in cap. 2. de maled. nume. 14. Felin. in cap. postulasti. de Iud. & in cap. cũ sit generale. de for. comp. Hippol. in l. ex senatus cõsulto. de sicarijs.]

18 Et quamuis crimen hoc hæresis consummata non sit, nisi forte accesserit error in fide pertinax contra doctrinam ecclesiæ, vt supra disseruimus: inquisitores tamen de his criminibus cognoscere solent, propter suspicionem hæresis, quam prima fronte præ se ferunt. Non enim est verisimile, vt is qui rectã fidẽ habeat, perpetrare audeat talia crimina: neque est in hoc facinore quippiam quod allicere, aut mouere queat voluntatem in imaginum sacrarum iniuriam, nisi pertinax error intellectus perperam sentientis de veneratione illarũ. Nam peccata illa quæ natura obiecti non trahunt voluntatem, verisimile est, quod perpetrentur voluntate mota ab intellectu peccantis. Iure igitur cognoscũt inquisitores de his criminibus, præsertim postea quam pestiferi hæretici Lutherani & Sacramentarij damnatã iam olim Iconomachiam, superioribus annis ab inferis reuocarunt. [Matth. de Afflict. in prima constit. Siciliæ. q. 4. Alf. Castr. li. 1. de iusta hęreti. puni. c. 1.]

19 Pœna

19 Pœna eorum, qui sacras imagines frangunt, conspurcant, irrident, aut quoquomodo eis sacrilegas manus afferũt, in æstimatione & arbitrio iudicis est: ita tamen vt ne quid grauius, aut remissius constituat, quam causa deposcit. Aliter tamen puniet iudex secularis, aliter ecclesiasticus: quia ille pœna mortis punire potest, hic vero sine sanguinis effusione crimina coercere debet. Iudex igitur secularis, interdum pœna capitis puniet, illum videlicet, qui sacram imaginem Christi, aut sanctæ crucis, aut beatisimæ virginis, insigni aliqua contumelia affecerit: interdum etiam sacrilegam manum amputabit, vt Angelo visum est: quod & regijs legibus septipartitis cõtra plebeios constitutum est: sæpe etiam exilio, verberibus, aut pœnis pecuniarijs, iuxta criminis qualitatem, vtetur. Cæterum Epiphanij verba præterire non possum, qui in septima synodo generali, huiusmodi orationem habuit: Quemadmodum despiciẽs imaginem imperatoris, non aliter castigatur, quam si ipsum imperatorem contumelia affecisset: cum tamen ipsa imago, pręter lignum & colores nihil sit: eodem modo qui typum siue figuram alicuius ignominia afficit, in illum ipsum, quem typus repræsentat, iniurius est: quod quidem ipsa rerum natura repręsentat. Hoc etiam vniuersi mortales agnoscunt, patresque sanctos ita tradidisse norunt: & hi qui aliter docent, ecclesiæ catholicæ, imo naturæ rerum contradicunt. [l. nõ contrahit. l. qui statuas. &. l. famosi. in fine. ff. ad. l. Iuli. maiestat. & illic Angel. & Franc. Tigrin. Alexand. consil. 233. lib. 6. Ioan. de Anan. in. cap. 2. de maled. Hippoly. in. l. ex senatusconsulto. de sicar. regia. l. 5. titul. 28. part. 7. Chrysost. in oratione in Peluim. & pluribus homilijs ad populum Antiochenum, & maxime homi. 20. Epiphan. in. 7. synodo. Tomo. 4. Brun. de. imagi. c. 20. Menochius, de arbitra. casu. 376.]

20 Iudices autem ecclesiastici punire itidem istos debent perpenso iudicio, & arbitrio recto: interdum grauiter dura & vltrice sententia: quemadmodum Gregor. X. in concil. Lugdu. constituit. sæpe etiam publica pœnitentia, vel ieiunijs, eleemosynis, & orationibus, vel mulcta pecuniaria, vel ictibus fustium. [l. respiciendum. de pœn. c. 2. §. vlti. de offi. ordin. lib. 6. c. vniuersitatis. de sent. excom. & ibi Feli.]

21 Iisdem quoque pœnis inquisitores vti possunt: sed hoc amplius ad eorum officium pertinet, vt scire laborent, si forte intellectus errore pertinaci facinora ista perpetrata sunt: quod si repererint, aut suspicati fuerint, non secus aduersus istos procedent, atque aduersus alios quoslibet hæreticos vel suspectos. Poterunt igitur inquisitores tormentis, abiuratione, purgatione canonica, & alijs arbitrarijs pœnis vti: pertinaces quoque atque impœnitentes curiæ seculari relinquere, sicuti suis locis a nobis singula differuntur. [Vide Hiero. aduersus Vigilantium, Echium in Enchiridio. cap. 16. Pighium. lib. 1. hiera. eccle. c. vlti. Alfonſ. lib. 8. aduersus hæreses verbo Imago. Bunderiũ in compendio concertationis. tit. 29. Brunum, Aialã & cæteros supra commemoratos, & omnino Euthymium lib. 2. orthodoxæ fidei.]

De

De inquisitoribus apostolicis Tit. XXXIIII.

SVMMARIVM.

1 Haeretici & impij homines apud omnes nationes, & potissimũ apud Athenienses seuerissime puniebantur.

2 Eumolpidarum munus.

3 Athenis ante bis mille annos fuerunt iudices violatæ religionis sacerdotes.

4 Inquisitorum apostolicorum munus.

5 Inquisitionem sanctam aduersus hæreticos Ferdinandus & Isabella reges catholici in Hispaniam induxerunt.

6 Inquisitor generalis quis sit, & quod munus exerceat.

7 Consiliarios senatus sanctæ inquisitionis quis eligat, & eorum munus quod sit.

8 Carolus Magnus archanum concilium integerrimorum hominum sine prouocatione instituit.

9 Inquisitoris munus quibus committendum.

10 Inquisitores & iudices qua in virtute potissimum excellere oporteat.

11 Inquisitoris officio functurus, vt Clementis constitutione cauetur, quadragesimum annum attigisse debet.

12 Inquisitores, satis esse triginta annos esse natos, Pontificis max. generali decreto constitutum est.

13 Inquisitores apostolici ĩ causarũ cognitione parũ distãt ab ordinarijs iudicibus.

14 Inquisitorum officium cur non finiatur morte Pontif. Max. a quo ipsi delegati sunt.

15 Inquisitores, si arduum aliquod negotium & difficile se obtulerit, ad senatum id referre debent.

16 Inquisitores sex horis quotidie sedeant in tribunali.

17 Inquisitores assidue eos libros legere tenentur, in quibus testimonia contra hæreticos scribuntur.

18 Inquisitores, si inter ipsos aliqua contentio mota fuerit, eam occultare debent, & ad generalem inquisitorem referre.

19 Iudicum discordia quot incommodorum sit causa.

20 Inquisitor antiquus quomodo præferendus est, etiam si sit translatus ab vna prouincia in aliam.

21 Inquisitores consanguinei in eadem prouincia duo creandi non sunt.

22 Inquisitores quid sine episcopo, et episcopus sine inquisitoribus facere possint, & quid non.

23 Inquisitores vti possint familiaribus armatis ad suam iurisdictionem tuendam.

24 Inquisitores, quorumcunque principum & magistratuum auxilium inuocare possunt.

25 Inquisitores, vel ambo simul, vel alter eorum separatim, inquirere possunt cõtra hæreticos in tota prouincia sibi commissa.

26 Inquisitores prohibere possunt ne suspecti armis vtantur.

27 Armis vti generaliter cuicunque vetitum est.

28 Inquisitores, illos punire possunt, qui factis aut verbis ipsis iniuriam fecerint.

29 Inquisitores cõmittere possũt uices suas.

30 Inquisitores cognoscere possunt ubi scandalum fuerit ortũ ex aliqua quæstione catholicæ fidei.

31 Inquisitorum iurisdictionem nulla prerogatiua tollere potest.

32 Inquisitores quemcunque & cuiuscunque sit ordinis & dignitatis punire possunt, si in hæresim inciderit.

33 Inquisitorum arbitrio multa relinquuntur, potissimum illa, quæ non inueniuntur iure, aut instructionibus definita.

34 *Inquisitorum & aliorum iudicum arbitrio quid relinquatur.*

35 *Inquisitores quid facere debeāt in negotijs grauioribus, quæ legibus comprehensa non sunt.*

36 *Inquisitores, in quos nequeant inquirere.*

37 *Inquisitor alter sine altero ad reorum capturam procedere non potest.*

38 *Inquisitores sine episcopo ordinario non possunt hæreticos duro & arcto carceri tradere, neque illos torquere, &c.*

39 *Inquisitores soli non possunt vinctos inedia cogere ad veritatem aperiendam.*

40 *Inquisitores præter alias pœnas quibus puniendi sunt, si hæreticos, vel suspectos non coerceant, & innocentes infament, in sententiam maioris excommunicationis incurrunt.*

41 *Inquisitores munera ne accipiant.*

42 *Munera accipere quam sit periculosum iudicibus, probatur multorum sanctorum authoritatibus.*

43 *Iudicibus, regijs legibus vetitum est, ne esculentū aut poculentū quid accipiant.*

34 *Inquisitores, qui pecuniam extorquent, quomodo puniri soleant.*

35 *Inquisitores, qui dona accipiunt, quo pacto puniendi sint.*

36 *Inquisitores quid in memoria & ante oculos habere debeant.*

37 *Inquisitores relinquentes curiæ seculari quoscunque hæreticos pertinaces, non incidunt in irregularitatem.*

38 *Omnes iudices & magistratus tenentur obedire mandatis Illustrissimorū Card. generalis inquisitionis.*

De inquisitoribus apostolicis.

1 IMPII homines, & hæretici, hostes reipublicę perniciosissimi, summis cruciatibus atq; supplicijs ab omnibus fere nationibus semper affecti sunt: id quod sub titulo de pœnis plenius exequemur. Apud Atheniēses autem qui (vt in Atticis Pausanias est author) maiori studio, quam alij, res diuinas habuerunt: & qui Deorum cultu studioque religionis longe cæteras omnes ciuitates anteibant, non tantum Areopagitę impios seuerissime puniebant, sed etiam causa violatæ religionis apud Eumolpidas agebatur, sicut in oratione aduersus Androtionē Demosthenes memorat.

2 Erant autem sacrificorum pars Eumolpidę, ac Eleusinæ sacra faciebant, & apud hos sæpe impietatis agebant, qui volebant, quemadmodum Vlpianus rhetor Demosthenis interpres enarrat: & veteres quidem Græci mysterium Eleusinum omnibus, quæ pietatis causa dijs suis offerebant, tanto esse augustius duxerunt, quanto Deos ipsos heroibus prætulerunt. Testis Pausanias lib. 10. de rebus Phocensiū. qui lib. 5. Eliacorum scripsit: Multa sane habet Græcia, quæ vel spectentur, vel audiantur cum admiratione: sed omnium accuratissime, diuinius religione imbutis animis Eleusina initia, & Olympici ludi celebrantur.

3 Vnde illud obseruabis: in repub. Atheniēsium, religiosissima quidem omniū & sapientissima (quod enim in oculo pupilla, in anima ratio, hoc Athenę sunt in Gręcia, vt ait Philo) ante bis mille annos fuisse iudices violatę religionis sacerdotes: eosq; nō qualescunq;, sed optimorum maximorumq; mysteriorū: vt inde elucere possit origo quędā inquisitorū nostrorū. Sic etiam apud Romanos, cū de religione, deque sacrificijs dissensio erat, populus pontificē maximum consulebat:

solebat: illudque perutile fore ratus est Numa Pōpilius, eius sacerdotij author, ne ius diuinū negligendo, patrios ritus, peregrinosque asciscendo, turbaretur. vt lib. 1. de sacerdotijs prodidit Fenestel la. c. 8. Sed iā ad inquisitores veniamus.

4 Inquisitores apostolici, sunt iudices a Pontifice maximo delegati, quibus iure pontificio data est iurisdictio plena contra omnes hæreticos & apostatas. Eorū autem officium nō modo vtile est Christianæ reipub. sed etiam admodū necessarium: Quod quidem in Hispania in dies magis magisque cōpertū habemus. Hoc enim officio sacrosancto, fides catholica pura, inuiolataque iam pridem apud nos custoditur. Quod, si pari diligētia, authoritate & potestate, in cęteris Christianorum regnis, prouincijsq; factum esset: alia profecto nunc foret Christianę reipub. facies, quam quę hodie in Germania, & alijs nationib. fœdissima cernitur. Nā sicū primū Lutherus, Zuinglius, Bucerus, aliaq; id genus pestifera monstra, sua venenata dogmata in vulgū spargere cœperunt, ab inquisitoribus apostolicis cōprehensi combustiq; fuissent, non tam breui tēpore tot infœliciū animarū myriades istorū heresibus infectę perijssent. Sic olim Arrius in Alexandria, vna scintilla fuit: sed quoniam nō statim oppressus est, totū orbē eius flamma populata est: adeo omne malū, vt nascens facile opprimitur, ita inueteratū, & robustius fit, & vix magno negotio extinguitur. [c. resecandę. 24. q. 3. Cicero. Philip. 5. Brun. li. 5. de lega. c. 18.]

5 Reges illi nostri, vere catholici, Fernādus & Isabella, sanctā hāc inquisitionē aduersus omnes hæreticos authoritate Pontificis maximi, in Hispaniā induxerunt, & iudicij ordinē, quo etiam hodie vtimur, magna ex parte instituerūt: per omnes Hispaniarū prouincias locis opportunis inquisitores apostolicos dispo suerunt, quibus vniuersa Hispania, cunctis heresibus liberata quiescit. Sic olim Archadius, Honorius, Theodosius, simile quippiam fecisse memorię traditū est. Nam ad arcendos illicitos hereticorum conuentus, lata lege instituerunt, vt in specula fidissimi quiq; constituerentur, qui & hæreticos cohibere possent, ac deprehensos iudicijs offerrēt, seuerissimū, secundū veteres sanctiones, & Deo supplicium daturos, & legibus: quemadmodum in codice Theodosiano sub titulo de his, qui super religione contendunt, plenius continetur. l. 6.

6 Caput autem & princeps huius sancti officij est inquisitor generalis, quem rex noster eligit, & Pontifex maximus approbat, eiq; plenissimam potestatē tribuit in causis hereticorū. Ad huius officiū pertinet, inquisitores & omnes alios ministros eligere: visitatores, ad inquisitorum prouincias mittere: cum pænitentibus & eorum filijs nonnunquā dispensare: ac de rebus grauiorib[9] deliberare.

7 Consiliarij senatus sanctę ac generalis inquisitionis, ab inquisitore generali nominātur, & a rege nostro eligūtur: & hi summā habēt cognitionē & iurisdictionē. Eorū autē officiū est, causas appellationū excutere, dissidia inquisitorū cōponere, crimina ministrorū punire, & cū inquisitore generali de rebus arduis cōsultare: ad summā, senatum supremū, iuxta Solonis legem, a Plutarcho in Solone relatam, speculatorem rerum omnium & legum custodem esse oportet.

8 Paul[9] Aemilius de Carolo magno scribens lib. 3. inquit: Sanctius arcanumq; delectissimorum integerrimorumq; virorū conciliū sine prouocatione institutum, delectiq; pari sanctitate, velut speculatores, qui cęteris omnibus ignaris, oppida vicosq; ac cōc hiabula circumi

rent-

rent moresq; & dicta cuiusq; factaq; notarent, ac quęcunq; perdiiæ religionis reuersi in cõcilio coarguissent si ne intercessione, primo quoque tépore, vbicunque comprehendi posset, necaretur. Nemini sua dignitas suffragabatur: summi infimique prius laqueo suspensi conspiciebantur, quam rei fuisse audiebâtur: iudices speculatoresque rem totam, notasque, quibus reus coargueretur, tam sancte occuluere, vt cum Carolo Augusto defuncto, idem institutum viueret, nullis vnquam minis, nullo malo adduci potuerint vt enunciarent.

9 Ad hoc autem munus, tam sanctum & venerandum, non quilibet sunt eligendi: sed viri probitate, & prudentia præditi. Oportet enim, vt Plato inquit, eos qui recte magistratũ accepturi sunt, ab adolescẽtia probatos fuisse, tam ipsos, quam suos vsque ad ipsam electionem. Et lib. 1. de repub. Qui magistratum gerere debent, probi electique sint: Nam vt oculi propria virtute priuati, male vident: ita anima propria virtute destituta, male suum opus peragit. Necesse est igitur, malam animã male imperare, atque curare: bonam vero hæc omnia benefacere. Aristo. quoque lib. 6. ethic. cap. 12. ait, Bonũ nisi bono viro apparere nemini. Peruertit enim iudicium vitiositas, & excęcat intellectum, efficitque vt circa principia rerum agendarum improbus homo fallatur. Et Philo lib. de legat. ad Caium: Solet Deus bonis viris bona cõsilia, sibi & reipub. commoda suggerere. [Plato. 6. de legib.]

10 Itaque omni virtute ornatos inquisitores esse oportet: quippe qui reorum nõ iudices modo, sed etiam curatores & patres esse debeant: sed inter virtutes omnes iudicibus necessarias, prudẽtia obtinet principatum: virtus quidem occultissima, salubribus intenta consilijs, prę terita, præsentia, & futura conspiciens. Docet in Memnone Plato, neminem recte præesse posse; nisi sit prudens: & omnes animæ impetus, atq; omnes declinationes, ducente prudentia, ad beatitudinem tendere, imprudentia vero ad contrarium. & Aristo. lib. 6. ethic. c. 13. ait: Neque sine prudentia quemquam verę probitatis, neque sine virtute prudentiæ nomen obtinere posse. Neque enim vlla potest esse iustitia sine prudentia, ne aliæ quidem virtutes, sed inuicem sese coadiuuant, comitantes prudentiam. Et vt itidem Arist. inquit. lib. 3. politi. cap. 3. Virtutum sola prudentia est imperium obtinẽtis propria. sed de his alio loco pluribus.

11 Nemo inquisitoris officio fungi debet qui quadragesimum annum nondum attigerit, vt Clementis constitutione cauetur, idq; rectissime: Maturitas enim ætatis, ad tam graue munus necessaria est: ætas autem quadraginta annorum (vt ait Dionys. lib. 2. Roman. antiquita.) prudentissima est, & solidæ doctrinæ & experientiæ tribuitur: quin etiam mens & intellectus in plerisq; maxime viget circa quinquagesimũ annum authore Aristo. lib. 7. politico. cap. 6. Mirum autem videri potest, quod in episcopo, qui ordinarius inquisitor est, ætas duntaxat triginta annorum exigitur, in apostolicis vero inquisitoribus requirantur anni quadraginta. Sed vt inquit Panor. Episcopi apud Papam in collegio Cardinalium promouẽtur, sed inquisitores creari solent, non tam exacte causa cognita: ideoque maturiores ætate eos lex esse voluit, quo intelligant omnes non temere in suspectos de hæresi esse irrumpendum, sed sapienter & cum summa animi prudentia tractãdum esse tale negotium. [c. cum in cunctis.

ctis. & illic Abbas. de electi. Corasius de sacerdotio, parte 3. cap. 3.]

12 Sed quia nonnunquam scientia & prudentia defectum ætatis supplet, Pontificis Max. generali decreto constitutum est, vt qui trigesimum annum attigerit, inquisitor apostolicus in Hispania esse queat. Neque id iniuria: nam Chrysost. in euangelium Marci, homil. vlti. inquit: Hominibus perfecta ætas triginta anni sunt. Et Theophylactus in Lucam cap. 3. Aetas triginta annorum perfectissima est, & illa homo, vel probus, vel improbus cognoscitur. [Clem. 2. de hæreti.]

13 Quamuis inquisitores apostolici, iudices delegati sint, in causarum tamen cognitione, atq; in plerisque alijs, parū distant ab ordinarijs iudicibus. [c. ne aliqui. cap. per hoc. de hæretic. lib. 6. & inibi interpretes. Anchar. & Collecta. in ca. ad abolendam. de hæret. & Gemini. cons. 54. Alciat. in ru. de off. ordi. nu. 19.]

14 Inde est, quod inquisitorum officium non finitur morte Pōtificis Max. a quo delegati sunt, etiam si nondum iurisdictione delegata vsi fuerint: id enim iure singulari in fauorem fidei constitutū est. Qua ratione durat etiam eorum officium inquisitore generali mortuo, quamuis ab eo delegati esse videantur: & eo magis, quia sub hac forma delegātur: Committimus vobis vices nostras, donec specialiter illas ad nos duxerim⁹ reuocandas: quo casu, mortuo delegante, iurisdictio iudicis delegati durat. [c. si delegatus. de offi. delegat. lib. 6. cap. ne aliqui. & ibi doct. de hæreti. Nicolaus Arelata. de hæreti. nota. 4.]

15 Si quid arduum atque difficile contigerit in prouincia, inquisitores ad senatum ea referre debent: vt olim iudices Israel quidquid grauius erat, referebāt ad Moysen. [Exod. 18. & 4. instructione Toletana cap. 21.]

16 Sex horis quotidie sedeant inquisitores in tribunali: & si quid inuenerint, quod ad inquisitores alterius prouinciæ pertinere possit, ad eos id mittant: & nuncio soluantur itineris expēsæ ab eis inquisitoribus ad quos missus fuerit. [l. Titium & Mæuium. §. 1. ff. de administ. tutorum. 4. instructione Toletana cap. 28. & 3. Valdolitana cap. 9.]

17 Præterea, inquisitores assidue legant eos libros, in quibus testimonia contra hæreticos scribuntur: vt ex his colligentes nomina reorum & scelera, de criminibus vniuscuiusq; seorsum cognoscāt: qua in re vti possunt opera promotoris fiscalis, & notariorum. De hoc autem visitatores nominatim inquirere debēt, & ad inquisitorem generalem referre, si forte inquisitores negligētes fuerint. [5. instruct. Hispalen. cap. 3.]

18 Summa ope niti debent inquisitores, vt amici sint & concordes: si qua vero inter se contentio fuerit orta, eam occultent, & ad inquisitorem generalem referāt, vt causa cognita rem componat, & inter illos iudicet. [prima instr. Hispal. c. 26.]

19 Maxima quidem incommoda ex discordia iudicum oriri solent: nec maior pernicies esse potest reipub. quam dissidentium inter se magistratuum discordia: Dum enim quisq; ad suum tendit consilium, negotia publica pessum ire videas: & vt Grego. ait lib. 19. in Iob, Peruersæ mentes si semel ad studium contrarietatis erupetint, siue prauum, siue rectum quid a contradicentibus audiant, aduersus hoc responsionibus impugnant: quia cum persona per contrarietatem displicet, neque recta quæ protulerit placent. Illa quoq; præclara est Aristo. sententia: Magistratus si cōcordes

des sint, facile rempub. moderaturos, discordibus vero plebē ipsā dominari.

20 Antiquior inquisitor præferendus est etiam si translatus fuerit ab vna prouincia in aliam: nisi forte antiquior priuatus sit officio, & postea restitutus: vel spōte ad certum tempus inquisitor esse desierit: quemadmodum quadam epistola inquisitoris generalis plenius continetur. [l. qui ad tempus. ff. de decurio. c. 1. de maior. & obedien.]

21 In eadem prouincia duo inquisitores consanguinei creandi non sunt, neque habere debent officialem aliquem in famulum aut familiarem. [2. instru. Hispal. cap. 1. & 4. Toletana. c. 12.]

22 Inquisitores sine episcopo inquirere possunt, & in ius vocare, & reos in carcerem mittere, & eos vincire compedibus & manicis ferreis: & eadem facere potest episcopus sine inquisitoribus. Sed episcopus & inquisitores simul cōuenire debent, vt puniant hæreticos, & apostatas, & eorum fautores, defensores & receptatores: & vt innocentes absoluant, & pœnitētes ad ecclesiæ vnitatem admittant. [Clem. 1. §. 1. de hæreti. c. vt commissi. §. priuandi. de hære. li. 6 cap. ad abolendam. eod. tit. lib. 5.]

23 Possunt inquisitores vti familiaribus armatis ad suam iurisdictionem tuendam: est enim necessarium (vt ait Aristote. lib. 7. politi. cap. 8.) habere in rebus publicis arma, quibus & magistratibus parere inobedientes compellantur, & vis propulsetur externa. Nam qui reipub. præsunt, hos armis, tum ad tuēdum imperium vt detrectātes coerceantur, tum ad vim, si quis iniuriam extrinsecus inferre conetur, propulsandam, instructos esse necesse est. [Clem. 2. §. vlti. de hæret. Lucas, in rub. c. de fabricen. lib. 11.]

24 Possunt præterea inuocare auxilium quorumcunque principum & magistratuum, etiam tyrannorum & excommunicatorum: & testes trahere vltra duas dietas, & committere citationes, & alia acta iudicij: & conuocare clerum & populum, vt audiant sermonem de fide, & pœnam perpetui carceris temperare: & quoscunque iudices cōpellere, vt exhibeant acta contra hæreticos facta. [cap. præsidentes. c. vt officium. §. denique. c. vt cōmissi. de hære. lib. 6. glo. in Clem. nolentes. de hære. Cardi. in Clem. 1. §. quia. eo. tit. c. cum Bertholdus. de senten. & re iudi.]

25 Possunt quoque ambo inquisitores simul, & alter eorum separatim, inquirere contra hæreticos, in tota prouincia sibi commissa, & ius dicere possunt in qualibet eius parte, & executore absente possunt alium creare. [ca. vt officiū. de hæret. lib. 6. & illic Anchar. 3. instructi. Valleolit. cap. vlti.]

26 Possunt inquisitores prohibere, suspectos vti armis, idque magnis pœnis sancire: præsertim cū in eos tute inquiri nō potest. Nam omnibus magistratibus secundum ius potestatis suæ concessum est, iurisdictionem suam defendere pœnali iudicio. Et cui iurisdictio data est, ei quoque concessa ea esse videtur, sine quibus iurisdictio explicari non potuit. Postremo, quia inquisitores punire eos possunt, qui quoquomodo impediunt officium sanctæ inquisitionis. [l. 1. si quis ius dicen. non obtem pe. l. 2. ff. de iurisdi. cap. accusatus. §. vlti. cap. vt officium. §. compescendi. de hæret. lib. 6.]

27 Adde quod generaliter vetitum est, ne quispiam armis vtatur: & Thebis nulla priuatim erant arma, vt Diodorus Siculus lib. 5. retulit: satisq; constat ciues Romanos arma priuatim nō habuisse: sed in Tarpeia rupe, aut in armilustrio fuisse condita: nam quoties exercitus dedu-

deducendus erat, inde accipiebantur arma: vnde illud Lucani: Iam rupes Tarpeia sonat. Et Spartianus ait, Vespasianum ex armilustrio arma legionibus permisisse: memoratque id Blondus li. 6. Romæ triumphantis. & Bartho. Marlianus lib. 5. de antiquæ Romæ Topographia cap. 4. [l. 1. ff. ad l. Iuli. de vi publica. auth. de armis. constitutio. 85.]

28 Poterunt quoq; punire illos, qui factis aut verbis ausi fuerint ipsismet inquisitoribus iniuriam facere: ac tanto quidē id magis, quanto sanctius & venerabilius esse debet eorum officium, quam aliorum omnium iudicum. [cap. 1. de pœnis lib. 6. Zanchi. cap. 32.]

29 Item committere possunt vices suas, & propter valetudinem, & absentiam subdelegare queunt. [Clem 1. §. porro. & Clem. 2. de hære. vbi notant glos. & Bonifac. nume. 30. & Gonsalus de hæretica prauita. q. 7. Zanchi. cap. 30.]

30 Possunt quoq; inquisitores cognoscere vbi scādalum fuerit ortum ex aliqua quæstione catholicæ fidei. Nam etsi nemo sit qui accuset, nihilominus tamē ex officio suo hi iudices inquirere possunt ad publicam animarum vtilitatē. [cap. inter solicitudines. de purga. cano. Ioan. Monac. Ioan. Andr. Domin. & Philip. Francus. in cap. vt officium. in princip. de hęret. lib. 6.]

31 Item possunt compellere fautorum hę redes, vt pœnam fautoribus impositam ex bonis eorum soluant: nisi forte fautores decesserint, priusquam pœnitentia fuerit illis iniuncta. Demum procedere possunt contra quoscunq; apostatas, hæreticos, & suspectos, etiam si multis magnisque priuilegijs, dignitatibus, aut exemptionibus illi muniti sint. Nulla enim prærogatiua cuiquam prodesse potest, vt a iurisdictione inquisitorum eximatur. [ca. accusatus. § seculares. de hæret. lib. 6. cap. excommunicamus. §. credentes. in fine. c. sicut. c. ad abolēdam. §. vlti. eod. tit. lib. 5. & illic Lapus, Anch. Ioan. de Ana. & cæteri.]

32 Itaque quicunque in hæresim incidit, puniri potest ab inquisitoribus, siue laicus ille sit, siue clericus, siue monachus cuiuslibet ordinis, instituti, aut religionis: siue nobilis, siue ignobilis: siue liber sit, siue seruus. Etenim sapienter admodū Theophylactus ait, Nullā esse cuiusquam dignitatis habendam rationem, vbi de dogmatibus ipsis, & fide agitur. Quam ob causam superioribus annis declaratum fuit a rege nostro Carolo maximo, vt milites sancti Iacobi, si forte hæretici fuerint, exempti non sint a iurisdictione ordinaria, neque ab inquisitorum iurisdictione: quod eadē omnino ratione seruandum erit in militibus sancti Ioannis, & aliarum militiarum. Consulendus tamen est inquisitor generalis, & res ad senatum referēda est, priusquam religiosi, aut egregię personæ ab inquisitoribus mittantur in carcerem: vt quodam senatusconsulto plenius continetur: quod mea quidem sententia expectandum non est, cum reus fugere vellet, aut periculum est in mora. [Teophyla. in episto. ad Gala. c. 1. concordia cum militibus sancti Iacobi anno domini 1527. Petr. de Anchar. in cap. vt officium. de hæret. lib. 6. L. ait prætor. §. si debitorē. quæ in fraud. cred. Alexan. consi. 64. li. 3. Decius cons. 75. & l. 1. de dam. infe. & ibi Franc. Rip. nu. 4. Ioannes Igne. in l. hęres qui. ad Sillan. Hippol. in practica. §. constante.]

33 Multa præterea inquisitorum arbitrio relinquuntur: sed illa potissimum, quę non inueniuntur iure, aut instructionibus definita. Quod & in alijs quibuscunque iudicibus iure constitutum est. Nam ea quę legibus non sunt expresse sancita,

sancita, necesse est vt iudicum arbitrio relinquantur. [1. instruct. Hispal. cap. 28.l. 1.de iure delib.l. 1. de effracto. & expilato. Decius in.ca. de causis.de offi. deleg. Hippo.in. l.de minore.de quæsti. Tiraq. in. l. si vnquam. C. de reuocan. donat. glo. omnia. nu. 30. Menochius de arbitrarijs copiosissime.]

34 Cæterum inquisitorum, & aliorum omnium iudicum arbitrio, leuiora tantum relicta sunt, & illa etiam quæ legibus comprehendere impossibile est. Nam vt est apud Platonē, Grauiora legibus definienda sunt, non autem arbitrio iudicis relinquenda. Quod Arist. quoque docet pluribus rationibus additis: Maxime, inquit, conuenit, vt quę recte positæ sunt leges, cuncta ipsæ explicent, quæ explicari queant, & quam minima iudicibus relinquāt. Primum, quia vnum, aut paucos prudentes, qui leges ferre possint, aut iudicare, facilius est inuenire, quam multos: deinde, quoniam longi temporis consideratione leges feruntur, iudicia breuissime conficiuntur, difficile est, vt bene a iudicibus iustum & cōducibile distribuatur. Illud aūt omnium maximum est, quod legislatoris iudiciū, nō de singulis, neq; de præsentibus, sed de vniuersalibus, & de futuris est: senator vero & iudex de pręsentibus iā determinatisq; iudicant. Vnde fit, vt cum ament & oderint, sua qnoque vtilitas connexa sit, non satis queant veritatem perspicere: sed propria vel voluptas, vel dolor iudicia sua obumbret. Quare minimam cæterarum rerum potestatem iudici tribuendam dicimus. Factum vero esse, aut non factum, & fore, aut non fore: esse quoque, vel non esse: hæc omnia cum non possit legislator prouidere, iudicibus relinquenda necessario sunt. [Plato. 9.de legib. Aristot. lib. 1. rheto. cap. 1. & li. 3. Politi. cap. 11.]

35 Inquisitores igitur grauiora negotia legibus non comprehensa, arbitrio suo definire non possunt: sed inquisitorem generalem & senatum de illis causis cōsulere debent. Neque in his rebus, quæ arbitrio eorum relinquuntur, pro voluntate aut libidine, sed secundum iura & leges iudicare queunt. Neque suam ipsorum conscientiam sequi possunt, nisi legibus vndiq; sit informata. Adde, quod magis periculosa esse possunt horum iudicum, quam aliorum iudicia: quia cum de salute spirituali & conuersione reorum potissime tractent, conscientias tamen eorū de quibus iudicāt, vt August. inquit, cernere nequeunt. Mitius igitur & cautius in omnibus eos agere oportet. [2. instru. Hispal. cap. vlt.l. illicitas.§. veritas. de officio pręsid. Aug. lib. 19. de ciuitate Dei cap. 6.]

36 Sunt autem aliqua inquisitoribus prohibita, breuiter iam commemoranda. Primū, ne in episcopos, vel superiores prælatos inquirant, nisi hoc fuerit illis expresse commissum. Deinde prohibetur eis, ne aduersus nuntios, vel alios officiales apostolicę sedis procedant insciente Papa: sed possunt examinare testes, vt Papam consulant, alioqui eis non crederetur. [c. inquisitores. de hęre. lib. 6. extrauag. cum Matthæus. eod. tit.]

37 Neque potest alter inquisitor sine altero procedere ad capturam reorum: neque ad purgationem indicendam: neque ad publicationem testimoniorū: neque ad copiam actorum reo dādam. Alia vero leuiora ab altero tantum inquisitore peragi possunt. Hoc tamen seruandum est, cum ambo inquisitores præsentes sunt: nam altero absente, alter solus ea omnia facere potest, conuocatis peritis vbi opus fuerit. [4. instru. Tol. cap. 1.]

38 Ad hæc

38 Ad hæc, inquisitores sine episcopo ordinario, aut eius vicem gerente, aut sine delegato capituli sede vacante, nequeũt hæreticos duro & arcto carceri tradere: neque illos torquere, neque sententias proferre. Quod si secus factum fuerit, irritũ est ipso iure: nisi forte intra octo dies postquàm episcopus, aut capitulũ sede vacante fuerint requisiti, legatum, aut vicem gerentem mittere noluerint. Nam etsi absentes sint, possunt tamen per literas vices suas committere. Sed quidam putant, posse inquisitores sine ordinario torquere testes, quamuis reos ipsos torquere ordinario īscio nequeāt. [Clem. 1. §. duro. de hæreti. Et illic Ioan. de Imola, & Cardina. quæst. 3.]

39 Nec possunt inquisitores inedia cogere vinctos ad reuelandam veritatem, nisi cum episcopo simul, vel delegatis: quia hęc species magni tormẽti est, nec possunt hæreticos damnatos restituere in integrum. [glo. in dict. §. duro. & ibi Paul. Cardin. Ioan. Imol. & Bonif. adde Tiraq. de retra. municipali. §. 16. gl. 1. nu. 21. Zanchi. cap. 38.]

40 Præterea, inquisitores, qui hæreticos, vel suspectos non coercent, & qui innocentes infamant, præter alias pœnas, quibus pro mensura criminis puniendi sunt, in sententiam quoque maioris excommunicationis incurrunt, & absolui ab alio nequeunt, quam ab ipso Papa, præterquam in mortis articulo: quo casu satisfactionem prius offerre debent. Ab hac tamen pœna immunes sunt inquisitores, qui propter aliquam iustam, & probabilem causam hęc fecerint, aut omiserint. [Clemen. 1. §. verum. de hæret. & ibid. glo. & cardi. §. vlt. quęst. 5. Caiet. in summa, verbo, excommunicatio. cap. 3.]

41 Inquisitores ne accipiant munera: vt enim in Exodo legitur: Munera etiam prudentes excæcant, & subuertunt verba iustorum. Et in Deutero. Non accipies personam, neque munera, quia munera excęcant oculos sapientum, & mutant verba iustorum. Et in Ecclesiastico: Xenia & dona excæcant oculos iudicum, & quasi mutus in ore auertit correptiones eorum. Et libro 1. Reg. Filij Samuel acceperunt munera, & peruerterunt iudicium. [Exod. 23. Deutero. 16. Eccles. 20. lib. 1. Reg. cap. 8.]

42 Multa præterea in eandem sententiā sacri doctores frequenter inculcant. Nazianze. oratio. 23. Est aurum tyrannus occultus, qui nunc vt plurimum res peruertit humanas, atq; eis illudit. Ambro. in priorem Pauli epistolam ad Corint. Libertatem arguendi amittit, & peccat, qui ab eo accipit, qui ideo dat ne corrigatur. Et Leo magnus sermo. 9. de passi. dom. Nullum est in illo corde iustitiæ vestigium, in quo sibi auaritia fecit habitaculum. Prætereo Chrysost. Isidorũ, Platonem, Demósthenem, & innumerabiles alios. [Chrysost. in Ioan. homil. 64. cap. Pauper. 11. quæstio. 3. Plato lib. 12. de legib. Demosthen. oratione de pace. & Philippi. 3. & oratione de falsa legatione. Cicero lib. 2. offi. & quę ipse collegi lib. 6. de republica, cap. 3. & 4.]

43 Quamuis legibus Romanis permitteretur iudicibus, esculentum & poculentum accipere, quod intra dies proximos prodigeretur, & pontificio iure id ipsum quoque liceret iudicibus delegatis: legibus tamen regijs vetitum est, & magnis pœnis sancitum, ne iudices dona, esculenta, vel poculenta accipiant. [l. solet. de offic. proconf. l. plebi scito. de offi. pręsid. cap. statutum. & insuper. de rescri. li. 6. l. 7. cum sequ. titu. 15. lib. 2. ordin.]

44 Inquisitores qui pecuniam extorquēt, in sen-

in sententiam excommunicationis ipso facto incurrunt: & absolui non possunt, nisi ablata restituant. Conuicti autem de hoc crimine, officio priuandi sunt, & pro modo criminis puniendi: & officiales hoc indicare debent. [Clem. 1. §. verum. & Clem. 2. de hæret.]

45 Sed hoc amplius est additum instructionibus nostris, vt inquisitores, qui dona acceperint, in sententiam excommunicationis incurrant, & officio priuentur, & duplum reddant: idque etiã si ab officialibus dona acceperint: quin imo, qui id commiserint, decem milibus nummis præterea multentur. Et officiales qui hoc non retexerint, eisdẽ pœnis afficiantur. [prima instructi. Hispal. cap. 25. & instru. 2. c. 1. & instru. 4. cap. 15.]

46 Postremo, inquisitores meminerint semper eorum, quæ Iosaphat rex Iuda præcepit iudicibus, dicens: Videte quid faciatis: non tantum hominis exercetis iudicium, sed Domini: & quodcunque iudicaueritis, in vos redundabit: sit timor Domini vobiscum, & cum diligentia cuncta facite. Et vt iam ante dixi, inquisitores non tantum iudices, sed etiam curatores & patres reorum esse debent. Plus erga corrigendos agat beneuolẽtia, quam seueritas, vt ait Leo: plus exhortatio, quam comminatio: plus charitas, quam potestas. Et iuxta Gregorij dictũ: Sit amor, sed non emolliens: sit rigor, sed non exasperans: sit zelus, sed non immoderate sæuiens: sit pietas, sed non plusquam expedit parcens: ad summum sint inquisitores in reis inquirendis diligentes & cauti: in puniendis pertinacibus, constantes & seueri: in recipiendis pœnitentibus, clementes & benigni: denique in rebus omnibus prudentes & iusti. [2. Paralip. cap. 19. Leo. epist. 82. Gregor. lib. 20. in Iob. cap. 6. c. licet. cap. discipl ina. 45. distin. cap. iudicantem. 30. quæst. 5. t. l. de iudicijs C. Theodosi.]

47 Tum illud addo, quod inquisitores relinquentes curiæ seculari quoscunque hæreticos pertinaces, non incidunt in irregularitatem: quia Pontificis Max. & legum authoritate hoc faciunt: idque est præcipuum eorum munus. Neque opus est protestatione, aut aliqua intercessione, vt ab irregularitate liberentur: quia id nullo iure cauetur: quamuis ecclesiasticam mansuetudinem deceat, pro istis intercedere. [Specu. titu. de iud. dele. §. iuxta. Archi. in summa. 23. q. 8. Maria. Socin. in. cap. ad audientiam. de homici. nume. 57. Couar. in Clem. si furiosus. de homicidio. part. 2. §. 5.]

48 Omnes iudices & magistratus tenentur obedire mandatis illustrissimorum Cardinalium generalis inquisitionis in his, quæ ad eorũ sanctum officiũ pertinent: & omnes reges & principes debẽt eis & eorum officialibus fauere & auxiliũ præbere, sicuti Pius V. cõstituit: cuius præceptũ in fine huius operis cõtinetur.

De Iudæis Titulus XXXV.

SVMMARIVM.

1 *Iudæorum cæcitas.*
2 *Iudæorum obstinationem & cæcitatem, quibus verbis patres nostri decreto quodam Toletano execrentur.*
3 *Iudæi falsa & vana spe perpetuo torquentur.*
4 *Iudæorum perfidia veteris instrumenti testimonijs conuincitur.*

5 Iudæ

5 *Iudæi cur tolerentur in nonnullis prouinciis, & quid in eos in concilio quodam Toletano sancitum sit, eo quod in Hispaniarum regem olim cōspirauerint.*

6 *Iudæi an iuste expelli possint ex Christianorum prouinciis.*

7 *Iudæos iure optimo reges catholici ab Hispania expulerunt, pœna indicta, ne amplius ad eam reuerterentur.*

8 *Iudæorū expulsiōis ab Hispania elegāter meminit Ioan. Picus Mirādulę comes.*

9 *Iudæorum qui ab Hispania pulsi sunt numerus. Et quid olim sexto cōcilio Toletano decretum sit, de non permittendis Iudæis, Mauris, & aliis huiusmodi, in Hispania degere.*

10 *Iudæi, cum baptizati non sint, hæretici vel apostatæ dici non possunt.*

11 *Iudæi, nisi hæreticos receptauerint, aut inquisitorum officium impedierint, ab inquisitoribus puniri nequeunt.*

12 *Iudæus baptizatus si ad iudaicam superstitionem redierit, puniri potest ab inquisitoribus.*

13 *Iudæi cogendi non sunt ad fidem catholicam suscipiendam.*

14 *Iudæis Christianas vxores aut concubinas habere non licet.*

15 *Iudæorum ritibus nemo se addicit, nisi qui ex Iudæis descendit.*

16 *Iudæorum superstitiones multi authores Christiani & ethnici irrident.*

De Iudæis.

1 IN vmbra veteris legis stupidissima cęcitate sedentes Iudæi, perinde ac vespertiliones & noctuæ, lucis Euangelicæ fugiunt splendorem: & iustitiæ solem, Christum Deum nostrum, synceræ fidei oculis intueri non possunt. Etenim, vt Apostolus ait, Dedit illis Deus spiritum compunctionis: oculos, vt non videant: & aures, vt non audiant, vsque ad hodiernum diem. Sunt plane illis vsque hodie manus plenę Christi sanguine: nempe consentientibus maiorum suorum parricidio, & Christum dominum blasphemātibus: quibus miscuit Deus spiritum soporis, in tanti sceleris retributionem: factaque est ipsis scriptura sancta in captionem, in scandalum, & in iudicium proprium. Obtusi sunt sensus eorum, & velamen, quod ponebat Moyses super faciem suam, id ipsum positum est super cor eorum, & manet illis in lectione veteris testamenti non reuelatum, quoniam in Christo euacuatur. [ad Roman. 11. & 2. Cor. 13.]

2 Extat patrum nostrorum aduersus Iudæos hoc decretum Toletanum: Licet in condemnationem perfidiæ Iudæorū numerosæ antiquorum patrum sententiæ ac leges promulgatæ nitescunt: tamen quia vt propheticale vaticinium narrat, peccatum Iudææ scriptum est stylo ferreo in vngue adamantino, super petram duriores effecti in obstinationis suæ cæcitate perdurant. Omnia quidem elementa Christum verum Deum esse cognouerunt, & perpessionis suæ tempore mirabilibus signis id ipsum ostenderunt: Iudęi vero (vt beatus Cyprianus, Leo magnus, & Gregorius Papa elegāter aiunt) Messiam, quem patres eorum expectauerunt, & prophetæ clarissime prædixerūt, cognoscere noluerunt. Tanta est Iudæorum cęcitas, tanta perfidia. [Hier. 17. cōcilio. Tole. 16. c. 1. Cypria. serm. de resurrect. Christi, Leo ser. 17. de passi. Dñi. Greg. super euan. homi. 10.]

3 Dor-

3 Dormiunt quidem isti, somniantque vigilantes, aduentumque Messiæ quotidie sperantes, falsis diuinationibus & fallacibus prophetijs tertio quoque anno illuduntur insanissime: nec tandem aliquando resipiscere volunt sępissime decepti. Spes quippe, vt Basilius ait, nihil aliud esse videtur, quam somnium hominis vigilantis. Et ante illum, Pindarus, spem dicebat esse vigilantium somnia. Hac vana & falsa Iudæi perpetuo torquentur & nutant. Nam spes quæ differtur, affligit animam: & sicuti Mantuanus inquit.

Spes longa dolor. Et

Expectare diu labor est, & pondus iniquum.

Et vt ait Fabius. Nihil grauius quam destitutæ spes torquent. Qua vel sola ratione, non infacete superioribus annis dicebat quidam, se nunquam Iudęum futurum. [Ioan. 1. & 4. Nicepho. lib. 14. ecclesi. histo. cap. 40. Basili. epist. 17. Prouer. 13. Fab. decla. 12.]

4 Multa sunt euidentissima testimonia scripturæ sacræ, quibus perfidia Iudęorum planissime confutatur. Sed vt omittam apostolorum & euāgelistarum scripta, quibus isti miseri & miserabiles credere nolunt, vnum aut alterum ex innumeris veteris testamenti locis aduersus illos adducere placuit: quos nulla tergiuersatione, nulla callida interpretatione subuertere, aut vitare poterunt. Prior locus est in prophetia illa morientis Iacob, cuius hæc sunt verba: Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gētium. Quod nemo non intelligit in aduentu Christi fuisse completum: nec enim sceptrum, nec dux fuit eo tempore in Iuda, vt eleganter docet Aug. lib. 12. contra Faustum. & Nicepho. lib. 1. eccl. histo. c. 6. & 9. & rerum euidentia id ipsum perspicuum factum est. Posterior locus est in hebdomadibus Danielis, vbi tempus ipsum veri Messiæ Christi Dei nostri, subobscure prima fronte, sed tamen certissime assignatū, ac pene digito ostensum est: quemadmodum ibidem diuus Hieron. & plerique alij subinde alibi docent. Preterea sciens Esaiam, & reliquos omnes prophetas, quorum vaticinia manifestissime veritatem eandem vno ore consentiunt. [Genes. 49. Dani. 9. Esai. 53. August. lib. 12. contra Faust. cap. 42. Chryso. oratio. 2. aduersus Iudæos. Clemens Alexan. lib. 1. stromatum, versus finem.]

5 Tolerantur Iudęi in nonnullis prouincijs, propterea quod magna tributa pēdunt: diuina quoque prouidentia facit, ne funditus extirpentur: vt hostes etiam & inimici nostri testes sint certæ fidei & integritatis scripturarum nostrarum: qui per vniuersum orbem dispersi, veteris testamenti codices proferentes, testimonio nobis sunt, scripturas integras apud nos haberi: quas illi magna diligentia seruant, ad suum iudicium & cōdemnationem. Sunt autem Iudæi cunctis nationibus inuisi, apud omnes abiecti, irrisi, oppressi, & infames: neque iniuria, quippe cum superstitionibus, vsuris, & seditionibus omnia inficere ac perturbare soleant. Et quamuis timidissimi sint, ausi tamen olim fuerūt contra regem Hispaniarum conspirare: quamobrem in seruitutem redacti sunt, ad quam reuocari debent, qui libertate superbiunt. Contra illos itaq; in concilio quodam Toletano huiusmodi decretum extat: Quoniam Iudæorū perfidia, non solum tunicam sacri baptismatis Christiani, quam susceperat, maculauit, sed etiam contra regem, regnumque

gnumque conspirare ausi sunt: suis omnibus rebus nudati, tam eorum perfidorum personæ, quam vxores eorum, ac filiorum & reliquæ posteritatis per cunctas Hispaniarum prouincias seruituti subiaceant perpetuæ, maneantque vsq; quaque dispersæ: illique qui eosdem Iudæos in seruitutem acceperint, in nullo eos permittant rituum suorum cæremonias celebrare, aut colere. [12. concilio Toleta. c. 8. Alex. Ales. 3. p. q. 179.]

6 Quæri autem solet, an Iudæi expelli iuste possint ex christianorum prouincijs. Quod quidem multis magnisque rationibus iampridem obtinuit, ne perfidia sua noceant catholicis, & peccare eos faciant, aut certe illis fiant in scandalum. Etenim eam retributionem Iudæi solent impendere, quam mus in pera, serpes in gremio, & ignis in sinu, suis consueuerunt hospitibus exhibere. Sicut Innocen. III. archiepiscopo Senonen. scite admodum scripsit. Sic tamen expellendi sunt, vt accepto prius deliberandi spatio, vel discedere possint, vel eandem cum ciuibus religionē amplecti: sicuti prudenter Hermas Letmatius inquit. Et tertio imperij sui anno Iustinianus promulgauit legem, vt in iurisdictione sua non essent pagani neq; hæretici, nisi soli Orthodoxi Christiani, datis illis inducijs vsque ad menses tres ad conuersionem. Author Paul. diacon. lib. 16. rerum Roman. [Exod. 23. in fin. c. & si Iudęos. de Iudæis. Oldra. cons. 87. & cons. 264. Socin. cons. 86. lib. 4. Corset. de potesta. Reg. quæst. 81. Alber. in rub. de hæret. lib. 6. quæst. 7. Hermas lib. 2. de instau. religio. cap. 12.]

7 Igitur iure quam optimo expulsi fuere Iudæi tota Hispania legibus regum catholicorum Fernandi & Isabellæ: quibus longa sapientum consultatione præmissa concessum fuit quadrimestre spatium, intra quod possent conuerti ad fidem catholicam, vel bonis suis omnibus vēditis ab Hispania discedere: quo tempore lapso, qui in sua perfidia perstiterunt, coacti sunt abire cum vxoribus, filijs, seruis, familiaribus, & rebus suis: & vetitum illis fuit, ne vnquam in Hispaniam redirent: in qua si deinceps reperti essent, pœna mortis & publicationis bonorum statim ob eam rē punirentur. Cautum præterea legibus pragmaticis est, vt nullus Iudæus ingrediatur Hispaniam quouis quæsito colore: eadem pœna mortis & confiscationis bonorum in eos exequenda, qui in Hispania comprehensi fuerint: & vt nihil eis prosit, si forte dixerint, se velle ad fidem conuerti, nisi in primo regni limite idipsum fuerint publice protestati. Quod si quispiam Christianorum Iudæos receptare conuictus fuerit, in pœnam publicationis bonorū omniū incurrat. [pragma. 5. data Granatæ anno Domini. 1492. & pragmat. 6. ibidē lata anno domini. 1499.]

8 Ioannes Picus Mirandulæ comes lib. 5. aduersus Astrologos huius memorabilis eiectionis eleganter meminit, his ipsis verbis: Non minoribus fere post ea tēpora calamitatibus gens Hebræorum obruta est, quam aut sub Tito, aut sub Adriano: pulsis nuper Iudæis omnibus ex tota Hispania a Christianissimo illo rege, nunquam certe satis laudato: vbi & numero, & diuitijs, & authoritate plurimum poterant. Qua eiectione nihil vnquam fere vel tristius, vel acerbius passos, ipsi se non diffitentur. Ita multi naufragio, pestilentia quamplurimi, fame maxima pars eorū absumpti, vt nobis etiam Christianis in tanta calamitate, in qua diuinæ iustitiæ gloria delectabat, homines tamē extrema

ma adeo patientes commiserationem facerent & dolorem. c. 12.

9 Tunc autem fuerunt ab Hispania pulsa quadringenta millia Iudæorum, vt Reuchlin, aliique testantur: qui si diutius crescere ac multiplicare permisi forent, non dubito quin totam fere Hispaniam, & perfidia infecissent, & vsuris spoliassent. Sed melius res habet: nullus enim vel Iudæus, vel Maumetanus, vel alterius cuiuslibet sectæ aut hæresis, permissus est exinde in Hispania commorari. Quod iam olim in sexto concilio Toletano maiores nostri decreuerant, hoc verborum tenore: Sanctum concilium simul & cum consensu Christianissimi principis suorumque optimatum, illustriumque virorum hanc promulgamus Deo placituram sententiam: vt quisquis succedentium temporum regni sortitus fuerit apicem, non ante conscendat regiam sedem, quam inter reliqua conditionum sacramenta pollicitus fuerit, nullum non catholicum permittere in suo regno degere. Si vero postquam ad regni gubernacula accesserit, ipse temerator huius extiterit promissi, sit anathema maranatha in conspectu sempiterni Dei: & pabulum efficiatur ignis æterni: similiter & omnes, qui cum eo consenserint. [Hæc illi cano. 3. Alberti. in rub. de hæretic. lib. 6. quæst. 3. Lucius Marinęus Siculus lib. 19.]

10 Cum igitur Dei gratia iam pridē Hispania liberata sit a Iudæorum superstitione: non opus est pluribus in hoc tractatu immorari. Adde quod Iudæi, cū baptizati non sint, nec fidem Christi professi, hæretici vel apostatæ dici non possunt, ac proinde inquisitorum iurisdictioni non subiacent: ecclesia namque de his qui foris sunt, non iudicat: & inquisitoribus iurisdictio duntaxat mandata est aduersus hæreticam prauitatem & apostasiam. [cap. filij. cum sequenti. de hæret. lib. 6. in suprascriptionibus. & 1. Corin. 5. c. multi. 2. q. 1. cap. gaudemus. de diuortijs.]

11 Neque audiendi quidam, quorum est Oldraldus, existimātes, ecclesiam & inquisitores procedere posse cōtra Iudęos quoties illi errauerint contra vetus testamentum, aut Christianum quempiā ad iudaismum induxerint, aut circunciderint, aut fidem catholicam abnegare coegerint. Nam primo casu hæretici non sunt, nec nostra refert, an vetus testamentum violent, vel obseruent, cum vtroque modo foris sint: in alijs vero per iudices laicos puniendi sunt. Tametsi non abnuerim, inquisitores de his causis cognoscere quoque posse constitutione quadam extrauagante Nicolai IIII. Cæterum si Iudæus, Maumetanus, aut quicunque alius hæreticos receptauerit, defenderit, vel illis fauerit, vel inquisitoribus obsisteret, vel eorum officium impediret: vel hæreticorum libros hodie retineret, vt Frācìscus Bursatus recte respondit, puniri quidē posset ab inquisitoribus: quia, sicut Vlpianus ait, Omnibus magistratibus, secūdum ius potestatis suæ concessum est, iurisdictionem suam defendere pœnali iudicio: quod multo magis inquisitoribus permissum est. [Oldra. consil. 36. Guido carmeli. de hæresi Iudæorum. c. vlti. Brun. lib. 4. de hæretic. cap. 2. l. Iudæos. l. Iudæi. 2. C. de iudæis. Directorium. fol. 133. vbi extrauag. Nicolai. l. 1. si quis ius dic. non obtempe. c. accusatus. §. vlti. de hære. lib. 6. Zanchi. cap. 36. Fran. Bursatus consil. 96.]

12 Si vero Iudæus baptizatus ad iudaicā superstitionem redierit, canis scilicet ad vomitum, aut Christianus aliquis ad ritus Iudæorum transierit, puniri potest

ab

ab inquisitoribus tanquam aliquis alius hæreticus, vel apostata. Et ad probandum hoc facinus, etiam Iudæorum testimonium admittitur, quo legitime probato, relapsi & impœnitentes regijs legibus igni traduntur. [cap. contra Christianos. de hæret. lib. 6. regia. l. 7. titu. 24. par. 7. & l. 1. tit. 1. lib. 4. fori leg. Alberti. lib. de agnoscen. assert. catho. quæst. 32.]

13 Iudæi autem admonendi sunt, non autem cogendi ad fidem catholicam suscipiendam: cuius enim vult Deus miseretur, & quem vult indurat: nec inuiti conuertendi sunt, sed volentes, vt integra sit forma iustitiæ. Verum compellendi sunt, vt in fide suscepta permaneant: præmijs quoque atque honoribus allici debent ad salutem: & onerari possunt exactionibus, & infamia notari, vt conuertantur. [4. conci. Toleta. cano. 55. c. de Iudæis. 45. disti. l. 1. de iust. & iur. Alex. Ales. 2. part. quæst. 179. in fine. Hermas Letmatius. lib. 2. de instau. religi. cap. 12.]

14 Neque licet Iudæis Christianas vxores ducere, aut illas pro concubinis habere. Quod si filios ex tali coniunctione susceperint, assumendi sunt ad baptismum, etiam inuitis parentibus, vt multis concilijs ecclesiasticis decretum est. Præterea, Iudæi qui Christianis mulieribus se commiscere ausi fuerint, acerbissime puniri debent sicuti Oldra. Alex. & Philip. Corneus. alijque iurisperiti tradunt. [3. conc. Tolet. ca. 14. & concil. seq. can. 61. Oldra. consi. 333. Alexa. cons. 99. lib. 6. & cons. 13. lib. 7. Cornel. cons. 114. lib. 1. Grillan. de pœnis omnifa. coitus. q. 12. Hippol. consi. 101. Boerius decisione. 316. Alciat. lib. 7. parerg. iuris. cap. 23.]

15 Nemo quidem ad Iudæorum ritus iam transit, nisi qui ex Iudæis parentibus descendit, & ab eis iudaicam superstitionem didicerit: quod ante multa secula Iuuenalis satyra. 14. his versibus prodidit:

Quidam sortiti metuentem sabbatha patrem,
Nil preter nubes, & celi numen adorant,
Nec distare putant humana carne suillam,
Qua pater abstinuit: mox & præputia ponunt.
Romanas autem soliti contemnere leges
Iudaicum ediscunt, & seruant, ac metuunt ius.
Tradidit arcano quodcunque volumine Moses.

16 Multa demum contra Iudæos, & eorũ perfidiam scripsere theologi, Tertullia. Cypr. Athana. Paul. Burgen. & cæteri, quæ omnia legere cupientibus passim obuia sunt: & Plutar. eos irridet libro. de superstit. [Tertul. lib. contra Iudæos, itidẽ Cyprianus, duobus libris. Athan. lib. de incarn. Verbi. Chrys. orationibus aduersus Iudæos. Iustin. martyr dialogo. cum Triphone aduers. Iudæos. Niceph. lib. 10. ca. 32. cum seq. & lib. 14. c. 16. Marsil. Ficinus lib. de Christ. relig. cap. 27. cum sequen. & Ludoui. Viues lib. 3. de verita. fid. Christia. Burgen. in scrutin. script. & alij multi. 4. conc. Tole. can. 61. cum seq. & 1. concil. Matisconesi cano. 8. & deinceps. Tiraq. de iure primogen. quæst. 66. copiosissime Finus Hadrianus in flagello contra Iudæos.]

De

SVMMARIVM.

1 *HAeresis cognitio ad solum ecclesiasticum iudicem pertinet.*

2 *Iudices seculares cognoscere non possunt de causis ciuilibus, aut criminalibus, quarum cognitio pertinet ad inquisitores.*

3 *Iudices seculares punire debent illos, quos inquisitores, haereticos declarauerint.*

4 *Iudex secularis an sententiam iudicis ecclesiastici in causa haeresis exequi teneatur, nulla de iustitia ipsius cognitione vel fide facta.*

5 *Iudicem secularem in causa haeresis merum esse executorem, multorum vera est opinio.*

6 *Iudicem secularem aliquando exequi nō teneri sententiam iudicis ecclesiastici, quorundam falsa est opinio.*

7 *Iudicem secularem de nullitate sententię inquisitoris cognoscere posse, quidam sentiunt.*

8 *Iudicem secularem, quo in casu sentiant Igneus & alij, non debere sententiam inquisitorum exequi.*

9 *Ignei temeritas & procacitas notatur.*

De iudicibus secularibus.

1 COGNITIO hæresis ad solum ecclesiasticū iudicem pertinet: quia crimen hoc aduersus fidem & religionem cōmittitur: de ijs enim criminibus, quę secularis administratio ignorabat, & christiana religio ostendit crimina esse, solus cognoscit ecclesiasticus iudex: vt sunt hæresis, schisma, & alia id genus. In quacunque igitur parte iudicij secularis inciderit eiusmodi criminum cognitio, protinus ad ecclesiasticos iudices remittenda est, vt recte Masuerus tradit. [c. vt inquisitionis. & c. prohibemus. de hæret. lib. 6. l. 1. C. Theod. titu. de religione. Abb. & cæteri in c. cùm sit generale. de for. cōpet. Zanchi cap. 8. Alciat. in. cap. 1. de offi. ordi. num. 73. Herm. lib. 7. de instaur. religi. cap. 16. Masuer. in pract. Forensi. titu. de remis. ad finem. Eleganter Osius lib. 2. contra Prologomena Brentij.]

2 Hoc amplius hodie iure regio prohibetur, ne quispiam seculariū iudicum, quantacunque dignitate ac potestate sit præditus, cognoscere vllo modo præsumat de causis ciuilibus, aut criminalibus, quarum cognitio pertinet ad inquisitores, & iudices bonorum publicatorum: ne sub prætextu quidem subleuandi vi oppressos, quod alioqui saluberrimum & præsentissimum remediū esse solet, ad propulsanda grauamina iudicum ecclesiasticorum. Si qui tamen appellare voluerint in suprascriptis causis, adire debent senatum sanctæ generalis inquisitionis. [Mandatum regium datum Burgis die Martij. 17. anno salutis. 1508. renouatū anno proximo. 53.]

3 Sed quamuis iudices seculares de causis hæreticorum cognoscere nequeant, condemnare tamen, & punire debent illos, quos inquisitores declarauerint hæreticos esse, pertinaces, relapsos, aut impœnitentes. Eorum enim officium in prędictis causis non in cognoscendo, sed in exequendo consistit. Hanc autē executio-

executionem facere tenentur, cum fuerint ab inquisitoribus requisiti: etenim cum ecclesia non habet vltra quid faciat, cum hæreticos ad fidei vnitatem conuertere nequit, cum pœna seuera illos punire non possit, iudicibus secularibus animaduersione debita puniendos relinquit: vt quod non præualent sacerdotes efficere per doctrinæ sermonem, potestas secularis hoc imperet per disciplinæ terrorem. [cap. vt inquisitionis. de hære. lib. 6. cap. cum non ab homine. de iudi. cap. princeps. 23. q. 5. Ioan. Lup. in cap. per vestras. §. 48. Guillel. Benedi. quæsti. de homicidio. Brunus lib. 4. de hære. cap. 14.]

4 Hinc exoritur quæstio anceps, de qua inter iurisperitos acris contentio est: an iudex secularis in causa hæresis, sententiam iudicis ecclesiastici statim oculis, quod aiunt, clausis exequi teneatur, nulla de iustitia ipsius cognitione vel fide facta. Bart. & complures alij putant iudicem secularem, noua inquisitione instituta tam de processu & sententia inquisitoris, quam de crimine cognoscere posse: ideoque ipsum non prius teneri ad exequendam sententiam inquisitoris, quam ei de iustitia processus, causa cognita plena fides facta fuerit. Quod argumento cuiusdam constitutionis Iustiniani confirmant: quæ tantum de crimine mixti fori loquitur, cuius cognitio tam ad secularem, quam ad ecclesiasticum iudicem pertinet: Et hæc est communis opinio Legistarum [vt Ioan. Imol. & Felin. testãtur authen. de sancti. episcopis. §. si vero de crimine. Guillel. de Cu. Bar. Bal. Ange. Alber. Paul. & Fulgo. in l. Magistratibus de iurisd. omni. iudi. Ioan. Imol. in cap. 1. de offi. ordi. Feli. in c. ad abolendam. de hęreti.]

5 Alij vero aiunt, iudicem secularem in causa hæresis merum executorem esse: nec de processu, vel sententia inquisitoris, neque de crimine cognoscere posse: sed quod inquisitor iudicauerit, sine mora, & absq; nouo processu, & cognitione secularem exequi debere. Quę sententia verior quidem & receptior est, & vsu etiam comprobata, & constitutione Bonifacij. viij. aperte confirmata [c. inquisitionis. §. prohibemus. de hæret. lib. 6. & est communis Canonistarum sententia, quam & Legistę sequuntur. Bal. in auth. clericus. C. de episcopis & cleri. Ange. in l. diuus. 2. de custod. reor. Abba. & Anchar. in c. at si clerici. de iudi. Salicet. in l. ea quidẽ. C. qui accus. non pos. Ias. Deci. Purpura. & Orosius. in l. magistratibus. de iurisd. omn. iudi. Ioan. Imol. & Alciat. in c. 1. de offi. ordin. Matth. de Affli. in procem. cõsti. Siciliæ. glos. Gladij. Brun. lib. 4. de hæret. cap. 15. Alber. lib. de agnos. asser. catholicis. quęst. 25. nu. 44.]

6 Ab hac generali sententia nonulli excipiunt quosdam casus, qui proculdubio in Hispania recipiendi non sunt. Primus est, cum iudici seculari liquido constaret, sententiam inquisitoris esse iniustam & iniquam: quo casu illam exequi non tenetur contra consciẽtiam suam: auxilium enim brachij secularis non est impartiendum ad iniustitiam, sed ad ea, quæ Deo placita sunt, exequenda: neque potest iudex secularis occidere illum, quem scit innocentem. Quam ob rem aiunt causam referendã esse ad eundem inquisitorem, vt illam rectius diiudicet. Hæc est opinio Gonsali, Alciati, & Conradi Bruni. Sed bona eorum venia dixerim, opinatio ista falsa & periculosa est. Vnde enim scire potest iudex secularis illum esse innocentem, quem inquisitor hæreticum esse pronunciat? Nunquid ex actis? At ea

examinare non potest, vt paulo ante dixi. Nunquid vt priuatus? At secundum propriam conscientiam iudicare non debet. Relinquitur ergo vt hæc opinio falsa sit & inanis. Quid? quod vix vnquam fieri poterit, vt quispiam sciat reũ hæreticum nunquam fuisse. [cap. 1. de offi. ordin. & illic Alcia. nu. 110. Gonsal. de hæret. prauit. quæst. 19. Brun. lib. 4. de hæreti. cap. 15. l. illicitas. §. veritas. de offi. præsid. cap. quoniam contra. de probati. c. quia verisimile. de præsumpt.]

7 Addũt præterea isti exceptionem aliã, eodem prorsus morbo infectam: aiunt enim, iudicem secularem de nullitate sententię inquisitoris cognoscere posse, si sententia propter defectum iurisdictionis nulla esse dicatur: quia talis sententia exequenda non est. Neq; obstat quod secularis iudex de his causis cognoscere nequit: eo enim casu non cognoscit de hæresi, sed de sententia nulla. Hæc inquam exceptio nihilo magis vera esse potest, quam opinio paulo ante relata: quia secularis iudex protinus exequi tenetur inquisitoris sententiam, nec vllam cognitionem harum rerum habet. Adhæc, sententia inquisitorum coram clero & populo publice proferri solet, memoratis breuiter atque relatis totius causæ actis: quo fit, vt nullitas sententiæ illic sine scandalo tractari non possit. Adde, quod inquisitorum sententię cum consilio peritorum, & cũ deliberatione magna prolatæ, non facile de nullitate possunt esse suspectæ. [cap. si eo tempore. de rescri. lib. 6. & inibi Archidiaco. Ioan. And. & Domi. l. 4. §. condemnatum. de re iudic. Gonsa. & Brun. locis prænotatis. c. vt inquisitionis. §. prohibemus. de hęret. li. 6.]

8 Ad hæc, Andreas Alciat. asserit, iudicem laicum non teneri statum damnare reum ab inquisitoribus sibi relictũ, quando vere non fuisset reus hæresis crimine maculatus, tametsi iudex ecclesiasticus id pronunciasset: & ita, inquit, dictum fuit, quod iudex laicus non tenebatur exequi sententiam inquisitoris, qua pronunciauerat mulierem quandã hæreticam, quæ re vera solummodo fecerat pocula amatoria, & insuper cõtra eam erant indicia quatundam maleficarum. Ioan. Igneus quoque memorat, id ipsum bis contigisse Mediolani: vbi duę mulieres ab episcopo Parmẽsi & inquisitore, de hæresi condemnatæ impunes euaserunt: compertumque extitit, recte eas de fide semper sensisse. Addit etiam, quod Rothomagi muliercula quædam, veluti hæresis rea flãmis destinata, absoluta fuit a secularibus iudicibus: & qui eam damnauerant, fuere in expensis condemnati. Sed profecto hæc omnia, & id genus alia, vel conficta sunt in odium sanctæ inquisitionis, vel certe a prauis & imperitis iudicibus temere & inique facta. At vero in Hispania nihil tale inueniri, ne suspicari quidem potest: tum quia inquisitores eliguntur eruditi, prudentes, & boni: tum etiam quia omnia cũ consilio peritorum agũt, & consultissime atque iustissime iudicant. Vnde relinquitur quod iudices laici eorum sententias confestim exequi debent, nec vllo modo cognitionem hanc vsurpare possunt. [Alciat. in cap. 1. de offi. ordi. nume. 104. Ioan. Igneus. in. l. 1. §. cum dominus. ad Sillania. nume. 41.]

9 Cæterum quoniam in illum Igneum conuiciatorem incidimus, qui subinde ponere os in cęlũ scriptis editis veritus non est: operę pretiũ erit eius maledicã temeritatem & intemperatum iudiciũ breuiter & cursim notare, ne procacia impudẽtissima illi cedat impune. Nam vt omittam

vt omittam ea, quæ in Alciatum literatissimum, nulla iniuria lacessitus, licentiosius, amarius atque prolixius, temere atque inuerecunde effutiuit: quis ferat illum de summo Pontifice, Christi vicario his verbis loquentem? Bonifacius octauus gladium extensum habuisse visus est, interdicens iudicibus secularibus notionem & iudiciū, volens eos prompte sententias ab episcopo & inquisitore latas exequi, sub interminatione censuræ ecclesiasticæ: quasi sententiæ illius sanguinariç iudices laici lictores esse debeant. Hæc illç, qui si sententias inquisitorū, quibus impœnitentes & pertinaces, hæreticos esse declarant, sanguinarias vocat, insipiens omnino ac demens est. Si vero sanguinariam ait esse sententiam Pontificis Max. qua supremus pastor iudicibus laicis præcipit, vt hæreticos animaduersione debita puniant, proculdubio in Papam ipsum sacrilegus, & hæreticorum fautor censeri potest. Sed vlterius progressa hominis huius, impudentia dicā, an insania? omnes quotquot vnquam fuerunt imperatores, quo iure, qua iniuria procacissime infamat, vt tandem ore sacrilego fraterculus iste gigantum, Carolum Cęsarem regem nostrum, imperatorem omnium Christianissimum, optimū & fœlicissimum, quasi criminū successorem, cōfictis fabulis temere ac false insectetur. Qua in re quidem helleboro magis, quā confutatione dignus est: neq; aliud ei verius responderi potest, quam id quod olim de Cornelio Tacito Tertullianus in apologetico scripsit, quod tute ipse legere poteris. [Igneus in. l. 1. §. cum dominus. ad Silla. num. 39. & in tract. An rex Franciæ subsit imperatori.]

De lamijs Titulus XXXVII.

SVMMARIVM.

1 *Lamiarum nomina, & vnde sic dictæ fuerint.*

2 *Stryx quid sit, & vnde dicatur.*

3 *Lamiæ plerunque mulieres esse solent, raro autem viri in hoc crimine deprehenduntur.*

4 *Dæmones an fieri possit, vt sint incubi & succubi.*

5 *Dæmones interdum assumunt corpora, & fiunt incubi & succubi.*

6 *Lamię, an fieri possit, vt a dæmonibus deferantur per aera.*

7 *Lamias non vere ferri per aera, sed mente tantum & cogitatione, quidam asserunt.*

8 *Lamias interdum vere & corporaliter ferri per aera, verissimum est.*

9 *Ancyranum concilium non negat ea fieri posse, quæ sæpe a dæmonibus cum lamijs perpetrantur.*

10 *Lamias per aera ferri a dęmonibus, facilius est creditu, quam easdem pro veris falsas illusiones habere.*

11 *Ecstasis & raptus quomodo fiat.*

12 *Lamiæ, cum a dæmonibus illusionibus falsis decipiuntur, quomodo fiat, vt earum corpora nihil sentiant.*

13 *Lamiarum causa cur ad inquisitores pertineat.*

14 *Lamijs, qui fit, vt fides habeatur contra se ipsas, aut contra cæteras, si in solo spiritu illusiones patiuntur.*

15 *Lamijs quomodo fides adhibenda sit aduersus alias maleficas.*

16 *Lamię quo pacto puniendę sint, si constet eas hæreticas fuisse.*

17 *Lamiæ, quas infantes occidisse constat, si redire volunt ad agendam pœnitentiam, an ab inquisitoribus relinqui possint curiæ seculari.*

18 *Iudices seculares propter alia crimina punire non possunt lamias sibi relictas, nisi causa cognita.*

19 *Lamię quando iudicibus secularibus tradendæ sint.*

20 *Lamiarum filias in vitium maternum succedere, falsa est opinio.*

De lamijs.

1 VARIIS nominibus peruersæ quædam, & maleficæ mulieres vocari solent. Sunt qui lamias, sũt qui stryges appellẽt, & idiomate Hispano, Bruxas & Xorguinas nominant. Lamiæ frequentius a plerisque lamiæ appellantur, idque ob similitudinem cuiusdam bestiæ, quæ speciem habet humanam, & corpus bestiale: &, vt inquit Gregorius, ita crudelis est, vt suos filios dilaniet. Et Philostratus lib. 4. de vita Apolonij. c. 8. ait, lamias a quibusdam Laruas appellari, & lemures, esseque ad amorem & venerem pronas. Duris autem lib. 2. Libycorum inquit, mulierem pulchram fuisse Lamiam Belli & Libyes filiam, quã Iuppiter adamarit, ex eaque filium susceperit: at Iunonem Zelotypia infensam, eum infantem perdidisse, ipsamque in feram mutasse, quæ nunc sui desiderio alienos filios rapiat, perdatque. hæc Alciatus plenius, quam Suidas, in verbo, lamiam.

2 Stryx a stridore vocis dicta, auis est nocturna & importuna: inde dicũtur stryges mulieres istæ, quia noctu præcipue versantur in maleficijs, & infantium sanguinem sugunt. Nam vt Festus ait: Stryges dictæ sunt mulieres maleficę & volaticæ, ab aue huius nominis inauspicata, quæ similis est Buboni, & infantium corpora noctu inuadit, exugitque sanguinẽ, & suffocat: vnde a stringendo nomen habet, vel sicut alijs placet a stridendo. Vnde. Ouid.

Nocte volant, puerosque petunt nutricis egentes:
Et vitiant cunis corpora rapta suis.
Carpere dicuntur lactētia viscera rostris:
Et plenum poto sanguine guttur habent.
Est illis Strygibus nomen, sed nominis huius.
Causa, quod horrenda stridere nocte solent.
Siue igitur nascuntur aues, seu carmine fiunt,
Neuiaq; in volucres falsa figurat anus.

Et cætera, quæ scripsit lib. 6. fastorum: sed de nominibus maleficarum satis & super. [Vide Ludoui. Cęlium. lib. 29. lectio. antiqua. cap. 5. Alfon. lib. 1. de iust. hæret. punit. cap. 16. Alciat. lib. 8. Parerg. iuris. cap. 22.]

3 In hac autem secta plerunque mulieres, & raro viri reperiuntur. Cuius rei causas esse aiunt, quia mulieres proniores sunt ad maleficia, & citius credunt, & facilius decipiuntur, quam viri. Quas ob res frequentius dęmones illas aggrediuntur & fallunt. Ad hæc, mulieres, vt alibi diximus, aptiores sunt ad suscipiẽdas has reuelationes propter humidiorem qualitatem. Deinde sicuti Comicus ait: Mulieres fermevt pueri leuis sententiæ sunt: ideoque dęmonum pollicitationibus facile moueri solent. Præterea, Non est ira super iram mulieris, vt Sapiens inquit: & sicut alius canit,

cænit, Nemo magis gaudet vindicta, q̃ fœmina: quo fit nonnunquam, vt ad iram exequendam, opera dæmoniorũ abutantur. Ad postremum, proniores sunt mulieres ad libidinem, quam viri: & præcipuus finis, ad quem huius artis professores tẽdunt, est carnis voluptas, cuius illæ insatiabiles sunt. Compertum quippe est, multis magnisque comprobatum exemplis, quod tota illa diabolica tragœdia, quam maleficæ istæ mulieres cum incubis peragere solent, choreę, saltationes, conficta conuiuia, spurcissimę cęremonię, aliaq; id genus omnia eo tendunt, vt post illusiones plurimas, hanc quoque maximam, fœdissimamque patiantur, vt nefarijs cõplexibus, sceleratissimisque connubijs, dęmonibus, qui humana forma eas ludificant, libidinose commisceantur. [Eccli. 25. Prou. 30. cap. in eo. 32. q. 4.]

4 Illud tamẽ quod diximus de incubis, probabilem dubitationem habet: quãuis enim Platonici (quibus accedunt Orige. Basilius, Augu. & quidam alij) putent, dæmones habere corpora aerea & subtilia: verior tamen atque receptior sententia theologorum est contra illos: sunt enim angeli ac dęmones, spiritus sine corpore, vt satis aperte docet Apost. in epistola ad Hebręos. Vnde relinqui videtur, quod cum lamijs, dæmones commisceri nequeunt: nec fieri possit vt sint aliqui ex illis incubi & succubi. Quod quidem Plutarcho in vita Numę Pompil. perdifficile creditu visum est: Quamquam, inquit, videntur Aegyptij nõ absurda vti partitione, qui aiunt, mulieri quidem spiritum Dei appropinquare posse, & quędam sobolis principia ingignere: viro autem nullũ esse corporis cum Deo neque commistionem, neque congressum: ignorant autem mistum, cui miscetur, communionem vicissim ęqualẽ reddere. Quo in loco Plutarchus de his ipsis dęmonibus loquitur: quoniam, vt ait Psaltes, Dij gentium dęmonia. Et Aug. Eugubinus. lib. 8. de perenni philosophia: Nec natura, inquit, fieri potest, neque assentitur philosophia, spiritus corpore nudatos amore fœminarum capi, aut ex eis generare posse: habent enim fontem suum, & inferiores ortus cupiditates, si desit causa, desit effectus. Vbi nõ est cibus & potus, non est sperma: vbi non fuit quęrenda successio & propagatio, non adhibuit natura cupiditatem generandi. Sicut spiritus nudi sitire, esurireue non possunt: sic veneris libidine nequeunt inflammari. Hęc ille cap. 32. [Aug. lib. de diuin. dęmo. & lib. 3. de Genesi ad literam cap. 10. ad Hebręos cap. 1. Iamblicus. lib. de mysterijs. Apuleius lib. de Deo Socratis. Augusti. Eugubinus lib. 8. de perenni philo. cap. 26. cum seq. Ludouicus Cęlius lib. 2. lectionum antiqua. c. 5. Theologi. lib. 2. sent. distin. 8. vide Casianum collat. 8. ca. 21. Iustinum martyrem & eius interpretem in apologia prima pro Christianis.]

5 Sed quamuis dęmones spiritus sint sine corpore, assumunt tamen interdum corpora, & ea mouent. Sic dæmon apparuit Euę in figura serpentis, & Christum dominum in deserto tentauit: & sępe, vt Aposto. ait, transfigurat se in angelum lucis. Mirum igitur videri nõ debet, si dęmones assumptis corporibus incubi fiant & succubi: quod Isidorus, Beda, & innumerabiles alij fatentur. Et beatus August. verissima scriptura id cõprobari affirmat: qui etiam a multis expertum esse dicit, de quorũ fide dubitandum non sit, Syluanos & Faunos, quos vulgo incubos vocãt, improbos sępe extitisse mulieribus, & earũ appetisse

ac

ac peregisse concubitum: & quosdam dęmones, quos Dusios Galli nuncupât, hanc assidue immunditiam, & tentare, & efficere: quod temporibus diui Bernardi palam omnibus factum fuit, dęmone quodam incubo, mulierem persequente, quam sanctissimi illius viri precibus, Deus ab illo liberauit. Et superioribus annis id ipsum horrendo ac memorabili casu Cordubę deprehensũ scimus. [Gene. 3. Matth. 4. Isidorus li. 8. Etymol. in fine. Beda lib. 3. in euangelium Lucę. c. 31. Aug. lib. 15. de ciuit. Dei. c. 23. Alex. de Ales. 2. part. q. 78. membro. 2. art. 2. & q. 158. membro. 6. Tho. 1. primę. q. 51. art. 2. & 3. Gerson. part. 4. in collatione de angelis, & lib. 2. de vita sancti Bernar. c. 6. Psellus lib. de dęmonibus. cap. 1. cum seq. Ludoui. Cęlius lib. 2. lectio. antiqua. cap. 6. Bartho. Sibylla in speculo peregrina. quęstio. decadis tertię cap. 2. Brunus libro de imaginibus. cap. 14. Scotus, Bonauen. Durand. & cęteri in lib. 2. sentent. distinct. 8. Siluester lib. 2. de strigimagarum & dęmonum mirandis. cap. 3. & 5. Bartholomęus Spineus, libro, de strigibus cap. 6.]

6 Quęri autem solet, an fieri possit, vt lamię deferãtur a dęmonibus per aera, & breui temporis spatium volent per loca remotissima. Cui respondetur, nõ solum id non esse impossibile, verum etiam fieri per quam facile posse: quia omnia corpora inferiora, subduntur imperio angelorum, bonorum & malorum, quantum ad motum localem. Quod si angeli mouent orbes celestes immensę magnitudinis, vt verior est & receptior theologorum & philosophorum sententia: quanto facilius dęmones mouere poterunt humana corpora de loco, ad locum? Vt enim post sacrum Dionysium omnes theologi docent, naturalia in dęmonibus manserunt integra: vnde naturali virtute, hęc & multo maiora, dæmones facere possunt. Accedit eodem, quod Iesum Christum dominum assumpsit diabolus, & transtulit in sanctam ciuitatem, & statuit eum super pinnaculum templi, ac dein de transtulit in montem excelsum valde. Cur ergo non idem facere poterit de corporibus lamiarum? Nec me fugit Cyprianum, & quosdam alios inter pretari aliter locum illum Matthęi, dicentes Christum dominum fuisse ductũ a diabolo. Diuus tamen August. lib. 2. ad Simplicianum, corpus Iesu assumptum fuisse dicit: quod & Gregor. & Thom. & alij multi confirmant. Sed inter omnes conuenit, fieri hoc potuisse Deo permittente: quia vt alibi ait idẽ August. tantum dęmones possunt, quantum, secreto omnipotentis arbitrio permittuntur. Postremo, ex theologorum omnium sententia, quantum angeli naturali virtute, tantundem dęmones possunt: at quosdam a bonis angelis momento temporis, ad longissima locorũ spatia translatos fuisse scimus. Nam & spiritus Domini rapuit Philippum, & postea inuentus est in Azoto: & angelus Domini apprehendit Abacuch in Iudęa, & portauit eum capillo capitis sui, posuitque in Babylonem, & confestim restituit in loco suo. [Matth. 4. August. ad Simplicianum. lib. 2. quæst. 3. & lib. 2. de ciuitat. Dei. cap. 23. Grego. lib. 2. in Iob. cap. 9. cum seq. Act. 8. Daniel. 14. Bartho. Sibylla. 3. decadis. cap. 7. quęst. 4. Theologi omnes in lib. 2. sent. distinct. 7.]

7 Sed quia, vt vulgo dici solet, possibilitas est res ampla, & multa possibilia sunt, quę vix euenire posse creduntur: idcirco non immerito dubitatur, an lamię istę volent, & per varia loca ferantur,

tur,

tur, & corporaliter ludis intersint: & alia omnia, quę ab illis narrari solent, vere faciant: vel hæc sint illusiones dæmonum fallaces, quibus lamiæ decipiũtur: nam talia phantasmata, solent a maligno spiritu mentibus irrogari: quod plerique iurisperitorum verius esse putant, quibus Alciatum accessisse miror. Eorum autem opinio non alia ratione fulcitur, quam capite quodam concilij Ancyrani, quo prima fronte decretum esse videtur, hæc omnia, illusiones esse dæmonum: & cum solus spiritus ea patiatur, infidelis mens hæc non in animo, sed in corpore opinatur euenire. [cap. episcopi. 26. quæst. 5. Ponzini. tract. de lamijs. Alciat. li. 8. parerg. cap. 22. & complures alij.]

8 Cæterum, tametsi plerunque dæmonum illusionibus decipiantur lamiæ, & non ferantur corpore, sed spiritu: nihilominus tamen, verissimum est, interdum lamias vere transferri corporaliter, per aera, & per longissima & remotissima loca. Quod quidem tam certis testimonijs, ac tam euidenti rerum experientia, comprobatum & compertum est, vt sit plane stupidum tenacius id inficiari, & vt ait Siluester, id negare, insanire sit. Adde quod cum hoc sit possibile, imo etiam Deo permittente, perfacile, quid prohibet credere, id sępe factum fuisse? Hæc igitur sententia tenenda est, quę ab omnibus theologis concorditer approbatur. [Tho. 2. 2. quæst. 95. arti. 5. & inibi Caiet. art. 3. Bonauen. in lib. 3. sentent. distin. 19. Abule. Matth. 4. quæst. 47. Card. Hispa. in eodem cap. episcopi. Ioan. Maior in lib. 2. sentent. distinct. 14. q. 3. Siluest. in summa verbo, hæresis. 3. §. 6. Malleus malefica. parte. 2. q. 1. cap. 3. Bartho. Sibylla. 3. decadis cap. 7. q. 4. Picus dialogo Stryx. Paul. Grillan. de sortileg. quæstio. 7. Francisc. Victoria relectione de magia. quæst. 7. Alfons. lib. 1. de iusta hære. puni. c. 16. Ioan. Nider præcepto. 1. cap. 11. quæst. 4. Alber. lib. de agnosce. assertio. catholi. quæst. 24. iterum atq; iterum Siluester lib. 1. de strigimagis, cap. 14. & lib. 2. cap. 1. & 4. copiose & eleganter Franciscus Picus tribus libris dial. stryx. & Bartholomæus Spineus plenissime, lib. de strigibus. cap. 1. cum seq.]

9 Restat vt concilio Ancyrano ac diuo Augustino eadẽ dicenti respondeamus. Vera ergo intelligentia est, quod patres isti non loquuntur de lamijs, sed de quibusdam hæreticis, qui credebant quod Diana fuit in deam conuersa, & quod creatura mutari, aut trãsformari potest ex vna substantia in aliam, vel de vna specie in aliam speciem, ab alio, quam a vero Deo: & quod bestijs vehebãtur, vt Herodiadi seruirent. Quæ omnia falsa sunt, erronea, & hæretica, & a lamiarum secta longe diuersa. Neq; illi patres negant, lamias posse corporaliter a dæmonibus transferri per longa spatia regionum. Neque illum hæreticum, aut stultum esse decernunt, qui credit, ea fieri posse, quæ sępe a dæmonibus cum lamijs perpetrantur. Postremo, exempla ab eis adducta nihil concludunt: quia particularia sunt, ex quibus ad vniuersalia inefficax argumentum, & inanis collectio est. & ita respõdent theologi supra memorati, & Siluester, libro illo 2. cap. 1. plenius & melius cæteris Bartho. Spineus libro, de strigibus, cap. 21. cum seq. [c. episcopi. 26. quæst. 5. August. lib. de spiritu & anima cap. 28.]

10 Profecto longe difficilius intelligitur a nobis, quomodo lamiæ sensibus obseratis tam notabiliter decipiantur, & tã fortiter opprimantur, vt falsas illusiones,

nes, res veras esse credant, & nihil sentiant earum corpora, etiam si vapulent, aut pungantur, vel exurantur: quam quomodo a dæmonibus, tanquam a velocibus equis, vehantur, aut illis commisceantur assumptis crassis corporibus. Hoc enim sensibus cognosci, illud autem vix intellectu percipi potest. Andreas Lacuna. in lib. 4. Dioscoridis. cap. 75. illud euenire ait, ex vnguento quodam soporifero, quo lamiæ vngi solent. Diuus August. quadam in epistola scribit, profundissimam esse quæstionem de his visionibus & illusionibus, quæ sæpe dormientibus, & interdum vigilantibus accidunt. Et tandem inquit: Ego autem, quamuis quomodo fiant ista veluti corporea sine corpore, verbis prorsus explicare non possum: tamen sicuti scio, non ea corpore fieri, vtinam sic scirem quomodo discernerentur, quæ videntur aliquando per spiritum, & per corpus videri putantur: quomodo distinguantur visa eorum, quos error vel impietas plerunque deludit, quando visis piorum atque sanctorum similia pleraq; narrantur. [Hęc ille ad Euodium epistola. 100. Vide Platon. in sophista, prope finem. Nicephorum lib. 2. cap. 36. Clement. lib. 6. de constit, aposto. cap. 9. vbi de Simone Mago fit mentio.]

11 Mercurius ille Trismegistus in Pymandro: Anima, inquit, mentis præsentia destituta, neque agere quicquam, neque dicere potis est: sępe vero mens extra animam habitat, quo quidem in tempore neq; audit, neque videt anima, sed animali similis est ratione carenti: tanta est potentia mentis quæ animam huiusmodi deserit implicitam corpori, & ab eadem tractam ad infera. Et alius ait: In ecstasi & raptu sopiuntur vires inferiores, & anima sæpe administrationē corporis suspendit. Etenim ordo & cōnexio est in homine virtutis naturalis, animalis, & intellectualis: virtus autem naturalis seruire solet animali, & animalis virtus intellectuali: vnde actio vehemens & profunda virtutis sensitiuæ interioris, sopire potest sensus exteriores, & facere debiliores vires naturales propter earundem virium connexionē. Quo etiam effici potest, vt vehemens intellectualis spirituum contemplatio, in qua phantasia vel interior sensitiua in excessu laborat, naturales vires eneruet: ac sensus exteriores sopiat, & ecstasim, vel raptum inducat. [Mercurius in Pymandro, dialogo. 10. Henri. de Assia super Genesim. Bartho. Sybilla in speculo peregri. quæst. decadis primæ cap. 8. quæst. 2.]

12 Sed propius ad illusiones, quibus lamiæ decipiuntur, accedit, quod libro de mysterijs Iamblicus scriptum reliquit, vbi loquens de miraculis, quæ fiebant a prophetis Gentilium nimirum dęmonibus agitatis, inquit: Animi diuinitus afflati percitique, subiecerunt vitam suā penitus afflanti Deo, neque vtuntur sensibus, neq; mouentur humano more, neq; suum statum animaduertunt, neq; vllam edunt cognitionem actionemque propriam, neq; viuunt tunc ipsa animali vita: quod vel ex eo patet, quia multi eorum, admoto igne, non vruntur, ignem videlicet repellēte Deo intus afflante: vel si vruntur, non persentiunt: neque pungentia percipiunt, vel radentia, vel vlla tormenta. Item quod actiones eorum non sint humanę, constat: quoniam per inuia vadunt, perque ignem feruntur intacti, & flumina transeunt mirabiliter. Et post pauca: Inspirati alij mouentur vel toto corpore, vel quibusdam membris, vel contra quiescunt. Item, choreas cantilenasq;

concinnas

concinnas agunt, aut contra: rursum, corpus eorum vel excrescere videtur in altum, vel in amplum, vel per sublimia ferri, atque contra. Item, voces edunt vel æquales perpetuasue, vel inæquales, & silentio interruptas. Hæc ille, atque alia in eandem rem plurima, quæ sine dubio a dæmonibus fieri solent peruersa phantasia hominum, & mota & alienata eorum mente. Quas dæmonum ludificationes, & quibus modis fieri soleant, August. Gerson, & alij theologi tradunt. [Aug. lib. 12. de Genesi ad literam. & lib. 18. de ciuit. Dei. cap. 18. Gers. in collatione de angel. par. 4. Fabius declama. 10.]

13 Ex his ergo quæ a lamijs istis perpetrantur, perspicuum est, horum criminum cognitionem ad inquisitores pertinere. Nam in principio suorum scelerum solent semper fidem catholicam abnegare: deinde ipsos dæmones adorant, & cum illis fœdus percutiunt, & pacta nefanda faciunt: vnde relinquitur quod hæreticæ sunt & apostatæ, vel certe vehementer suspectæ. Accedit etiam, quod causæ lamiarum longe melius tractari possunt ab inquisitoribus, quam ab alijs quibusuis iudicibus: tum propter secretum carcerem, vbi cautelis aduocatorum locus non relinquitur: tum etiam propter monitiones interrogationesque frequentes, quibus inquisitores commodius reos examinare solent: & hoc iure maiores nostri, & nos semper vsi sumus: & Siluester ait, quod bene contra illas procedunt inquisitores Hispaniæ, & quatuor summi Pontifices inquisitoribus causas istas commiserunt, nimirum Innocentius viii. Iulius ii. Hadrianus vi. Clemens vii. vt Bartho. Spineus retulit lib. de strigibus c. 3. Malleus maleficarum part. 1. quæst. 14. Siluest. in summa verbo Hæresis. 3. in fine. Alfonsus lib. 1. de iusta. hæretic. punit. cap. 16. Alciat. lib. 8. parergo. cap. 22. Syluester lib. illo. 3. cap. 1. & lib. 1. cap. 2. & lib. 2. cap. 4. Picus lib. 3. illius dialogi.]

14 Quæret fortasse quispiam, si verum est, sicuti est, quod plerunque lamię a dęmonibus decipiuntur, & in solo spiritu, & non in corpore, eueniunt illis illusiones istæ, qui fieri potest vt fides adhibeatur eis, aut contra seipsas, aut contra cæteras? Cui respondetur, quod proprijs confessionibus conuinci possunt non secus atque alij quicunque reorũ. Nam etsi ludificationibus dæmonũ plerunque decipiantur, nihil tamen illis deest ad malitiam eorum facinorum, quibus vigilantes consentiunt. Quid? quod pacta cum dæmonibus facere, & nefarias nuptias cum illis plerunque celebrare solent, corpore simul & spiritu. Quid ergo mirum si plena fides lamijs habeatur in his criminibus, quæ se commisisse fatentur, & ab illis vere perpetrari solent? Quid? quod etiam in facinoribus ab alijs perpetratis, ratihabitio persæpe nocet, & retro trahitur, & mandato comparatur: multo igitur magis nocere debet consensus præcedens illusiones, & eas postea ratificans, etiam si concedamus illusiones nõnunquam, & non res veras esse. Cui suffragari possunt ea quæ Theologi tradunt de pollutione nocturna. [l. 1. C. de confess. c. cũ quis. de sententia excom. li. 6. c. testamẽtum. dist. 6. l. 1. §. sed etsi quod. ff. de vi & vi arm. Felinus. in c. sicut tuis. de simo. Alexand. Ales. part. 2. quæst. 122. mẽb. 10. §. 4. Gersõ tract. de pręparat. ad missam, considera. 5. Albert. lib. de asserti. catho. q. 24. nu. 15. & q. 25. Alciat. li. 8. Parergon. c. 22. recte author lucernę inquisitorum: c. vlti. nu. 9. rectius Bartho. Spineus lib. de strigibus cap. 14.]

15 Maius tamen dubium est, an fides adhibenda sit lamijs aduersus alias maleficas, quas in eisdem sceleribus secum versatas esse testantur. Nam cum testis de his testimonium perhibere tantum possit, quę corporeis sensibus cognouit, nullius prorsus momenti futurum est lamiarum testimonium, si dixerint se scire illa, quæ re vera neque viderunt, neque audierunt: sed ludificationibus dæmonum deceptæ, se vidisse persuasum habent: quod quidem verum est, & negari non potest. Cæterum tunc, mea sententia, fides aliqua lamijs haberi poterit, cum testificatæ fuerint de criminibus aliarum maleficarum, quæ perpetratata esse dixerint alio loco & tempore, quam illo, quo volare solent per aera, & choreas illas agere, quas se videre putant, cum a dæmonibus ludificari ac decipi solent. Etenim si de illis criminibus testificantur, quæ aliæ maleficæ vigilantes coram ipsis perpetrarunt, aut se perpetrasse confessæ sunt, vt puta, si se vnxerunt ad volandum, vel dæmonem inuocauerũt, vel fœdus percusserunt cum illo, vel hæc atque id genus alia narrauerunt, aut persuadere tentarunt, non video cur fides illis non sit adhibenda: præsertim contra alias suspectas ac infamatas, & quas verisimile sit eadem crimina commisisse. [l. testium. C. de testi. cap. cum causam. de testib. l. 3. §. 1. eod. titu. Bart. tract. testimo. Ponzinibius de lamijs nu. 53. & 65. Alciat. lib. 8. par. cap. 22. Lucerna inquisitorum cap. vlt. num. 13.]

16 Post hæc, de pœnis lamiarum videndũ est, quas si constiterit hæreticas fuisse, punire debent inquisitores, perinde atque alios quoscunque hæreticos. Nam si conuictę fuerint de errore in fide pertinaci, quia fidem abnegarunt, vel aliud crediderunt de potestate dæmonum, quam habet definitio traditionis ecclesiasticæ: si veram pœnitentiam agere voluerint, recipiẽdę sunt benigne iuxta canonicas sanctiones: sin autem impœnitentes, pertinaces, vel relapsæ fuerint, relinquendæ sunt iudicibus secularibus: qui confestim illas in ignem mittere debent. [cap. ad abolendam. cap. penul. de hære. c. sup eo. li. 6. eiusdẽ. tit.]

17 Quæsitum scio, an lamiæ, quæ infantes occidisse, & alia nefanda & atrociora crimina perpetrasse deprehẽduntur, si redire volunt ad agendam condignã pœnitẽtiam, relinqui ab inquisitoribus possint curiæ seculari. Quod probabilius multis videri solet, tum quia dæmonum ope, facinora ista committuntur, quamobrem eorum cognitionem ad inquisitores pertinere putant: tum etiam quia indignæ videtur misericordia maleficæ talia perpetrantes. Mihi tamen longe probabilior veriorque videtur cõtraria sententia. Nihil enim commune habet causa catholicæ fidei, cum infanticidijs, alijsque criminibus a lamijs perpetratis. Vnde meo quidem iudicio relinqui non possunt iudicibus secularibus propter alia crimina, quã propter hæresim, etiam si mille infantes occidissent. Neque enim eorum delictorum cognitio ad inquisitores vllo modo pertinet, neque claudere gremium ecclesię possunt, nisi pertinacibus, impœnitentibus, aut relapsis. Nec iure aliquo, aut euidenti ratione opinio diuersa niti, aut fulciri valet: quinimo iniqui admodum essent inquisitores, qui talibus maleficis beneficiũ absolutionis, & salutarem pœnitentiã denegarent. Neq; satis intelligo qua via excusari possent ab irregularitate, qui maleficas vere pœnitẽtes curiæ seculari relinquerent. Quam sententiam Arnaldus Albertinus diffusius versans, mecum sentit. [lib. de agn. assert.

catho.

catho. quæst. 25. num. 66.]

18 Addo etiam, iudicẽ secularem lamias propter alia crimina sibi relictas punire non posse, nisi causa cognita: neque enim ex processu inquisitorum, iudicũ scilicet non competentium, infanticidas indicta causa punire queunt. Accedit eodem, quod maleficas, non hęreticas, punire non debent pœna ignis, sed pœna furcarum, aut qualicunque alia contra sicarios, aut maleficos legibus ciuilibus constituta. Nec facile de infanticidijs fides lamijs est adhibenda, nisi prius constiterit infantes ipsos eodem tempore occisos esse. [c. at si clerici. de iudic. l. nemo. l. multi. C. de male. & mate. l. 1. §. itẽ illud. ad sena. cõs. Sillan.]

19 Illo tantum casu maleficæ iudicibus secularibus tradendæ sunt ab inquisitoribus, cum a iudicibus secularibus comprehensæ traditæ fuerant inquisitoribus propter incidentem hæresim. Verbi gratia, secularis iudex comprehendit maleficam, quia de infanticidio, aut frugũ excantatione apud eum accusata fuerat: post hæc in causæ cognitione constitit, illam hæreticam esse, quamobrem ad inquisitores misit eam, vt de causa ecclesiastica criminis hæresis cognosceret: peracto iudicio hæresis, eidem iudici seculari restituenda malefica est, vt aliorum criminum cœptum iudicium legibus ciuilibus peragat. Quod recte docuit Masuerus, cui ego vehemẽter assentior. Addendum eodem est, quod etsi lamiæ propter crimen hæresis ab inquisitoribus punitæ sint, nihilominus tamẽ a iudice seculari puniri poterunt de infanticidijs, alijsque sceleribus, quorum cognitio ad laicum iudicem tantũ pertinet. [Masuerus in pract. forensi. titulo de remis. prope finem. l. solemus. §. vltimo. de iudic. c. 2. de priuileg. cap. cum ad verum. cap. duo sunt. 96. distin. Alfons. lib. 2. de iusta hæreti. punit. cap. 16.]

20 Ad postremum, confutanda & explodenda est vulgaris quædam idiotarum opinio, existimantium, filias lamiarum in vitium maternum succedere. Putant enim simpliciores quidam, filias a matribus hæredes maleficiorum relictas, necessario maleficas esse futuras. Quinimo quidam finxit, inquisitorem quendam asserentem, filias maleficarum materno morbo a teneris vnguiculis infectas esse: tũ quia solitæ sunt maleficæ mulieres fœtus suos illico natos sacrificare dæmonibus: tum etiã quia solent illos ex incuborũ dæmonum cõcubitu vt plurimũ concipere: quo circa in hac prole contingere, veluti ex hæreditario morbo radicatam remanere malitiam. Verum hæc omnia stulta sunt, erronea & hęretica. Nemo enim inuitus tam graui crimine inficitur: neque peccatum aliquod patrum in filios transit, pręter vnũ illud originale, quod sacro baptismo mundatur. Accedit etiam, quod etsi Tertulli. Apollina. & maxima pars occidentalium autumauerint olim, ex traduce animam esse, vt quomodo corpus ex corpore, sic anima nascatur ex anima: vera tamen ac catholica Lactantij, Hieroñ. Augustini ac theologorũ omnium sententia est, quod animæ nõ sunt ex traduce, sed quotidie illas De⁹ creat, & in corpuscula mittit. Nam vt Hieronymus inquit: Ecclesiasticum est secundum eloquia Saluatoris, pater vsque modo operatur, & ego operor. Et illud Esaiæ: Qui format spiritum hominis in ipso. Et in psalmis. Qui finxit per singulos corda eorum. Quotidie igitur Deus fabricatur animas, cuius velle fecisse est, & conditor esse non cessat. Prudentius ille Hispanus de natura animę inquit:

Vitandus tamen error erit, ne traduce carnis,
Transfundi in sobolem credatur fons animarum,
Sanguinis exemplo, cui texta propagine vena est.
Non animas animæ pariunt, sed lege latenti
Fundit opus natura suum, &c.

Quamuis ergo lamia sit mater, & suffurato semine esset incubus pater: nil tamen huius vitij transfundere possunt in prolem. [15. quæst. 1. cap. 1. cum seq. Lactant. de opific. Dei cap. 19. Hiero. aduersus errores Ioan. Hierosolymitani & epist. ad Marceli. August. lib. 10. de Genes. ad literam & li. de spiritu & anima. cap. 41. & 48. Thom. & cæteri in lib. 2. senten. dist. 18. Ludoui. Cælius lib. 2. lecti. antiqua cap. 22. & lib. 10. cap. 16. Bartholo. Sibylla in speculo peregri. quæstio. decadis. 1. cap. 1. Frãcis. Titelma. lib. 8. de consider. ter. nat. cap. 4.]

De libris Titulus XXXVIII.

SVMMARIVM.

1 *Libros noxios tam catholici quã ethnici damnare solent.*

2 *Libri multi cremati sunt ab antiquis, eo quod perniciosi viderentur.*

3 *Libros vaticinos a prætore Rom. combustos, Liuius author est.*

4 *Libros veteris testamenti edicto pœnali rex Antiochus prohibuit, putans eos esse noxios.*

5 *Libri noxij iure optimo comburuntur.*

6 *Libri hæreticorum inquirendi sunt a catholicis, & inuenti concremandi.*

7 *Libri, quorum authores damnantur, similiter damnati intelliguntur.*

8 *Libros impiorum multis legibus condemnant religiosi principes.*

9 *Libri hæreticorum in multis concilijs, et a quamplurimis sanctis viris combusti fuerunt.*

10 *Libri fontibus comparantur, & cur plus noceant hæreticorum scripta, quam eorum praua colloquia.*

11 *Libros sanctorum quomodo veneno suo inficere hæretici conantur.*

12 *Lutherani corrumpunt hodie omnes fere libros christianæ religionis.*

13 *Libri sancti ab hæreticis deprauati comburendi sunt.*

14 *Libri sanctorum, ne ab hæreticis corrũpantur, quo pacto curandum sit.*

15 *Libros poetarum non emittendos in lucẽ ante censuram constitutorum iudicum, statuit Plato quadam in lege.*

16 *Libros excudi, priusquam ab episcopo & apostolico inquisitore sint examinati, vetant concilium Lateranense & Tridentinum.*

17 *Libri hæreticorum vitandi & comburẽdi sunt, etiam si aliqua in illis eleganter tractata reperiantur.*

18 *Christus saluator noster cur dæmones ueritatem dicentes loqui prohibuit.*

19 *Libros hæreticorum ob curiositatem legentes reprehenduntur.*

20 *Libros hæreticorum quomodo & qui legere possint.*

21 *Libros hæreticorum, eos præsertim qui religionis non sunt, permissu summi põtificis legere possunt viri sapientes.*

22 *Libri hæreticorum, nisi eorum nomen supprimatur, legi non possunt.*

23 *Hæreticum esse illum, apud quem hæreticorum libri reperiantur, immerito quidam censent.*

De libris.

1 NON solum veræ religionis cultores, sed ij etiam qui peruersam atq; impiam religionē suscipiunt, libros noxios damnare solent. Plato ille diuinus poetarū libros, qui de dijs suis parum religiose loqui videbantur, repudiandos & extirpandos. lib. 7. de legib. censuit. Et Prothagoræ libros, in quibus de diuinitate male sentiebat, Athenienses in concione combusserunt, sub præconis voce a singulis, qui illos habebant, inuestigati, vt Cicero. li. 1. de nat. deo. & Laerti. lib. 9. & Lactanr. lib. de ira Dei, authores sunt. & Augustus Cęsar duo millia Fatidicorum librorum cōcremauit: quemadmodum Sueto. in eodem Augusto. & Dion lib. 54. memorant.

2 Et libri religionis Numæ Pompilij a prætore in senatum delati, quia leues quasdam sacrorum causas continebāt, ex patrum authoritate cremati sunt. Additque Valer. Maxi. li. 1. c. 1. septē fuisse libros illos græcos de disciplina Sapientiæ: quos quia aliqua ex parte ad soluendam religionem pertinere existimabantur, Petilius prætor Vrbanus ex authoritate senatus, per victimarios facto igne, in conspectu populi cremauit: quia noluerūt prisci viri, quicquam in ciuitate asseruari, quo animi hominum a Deorum cultu auocarentur. [Cuius rei meminerunt Plutarchus in Numæ Pompilij vita, Plinius. lib. 13. naturalis histor. cap. 13. & alter Plinius. lib. de viris illustri. Titus Liuius. lib. 40. Lactant. lib. 1. de diuin. instit. ca. 22. diuus Augu. lib. 7. de ciuita. Dei cap. 34. Freculphus. lib. 3. chroni. Francis. Floridus lib. 1. lectionum successiuarum cap. 13.]

3 Liuius quoque li. 39. ita scribit: Quoties hoc patrum auorumque ætate negotium est magistratibus datum, vt vaticinos libros conquirerent comburerentque? Et idem Liuius lib. 25. Quo diutius trahebatur bellum, tanta religio, & ea magna ex parte externa, ciuitatem incessit, vt aut homines, aut dij repente alij viderentur facti, &c. Vbi potentius iam esse id malum apparuit, quam, vt per minores magistratus sedaretur: prætori vrbis negotium ab senatu datum est, vt his religionibus populum liberaret: is & in concione senatus consultum recitauit, & edixit, vt quicunque libros vaticinos, pręcationesue, aut artem sacrificandi conscriptam haberet, eos libros omnes literasque ad se deferret, ne quis in publico, sacroue loco, nouo aut externo ritu sacrificaret. Hæc ille. Et Iulius Paul. lib. 5. receptarum sententiarum. titul. ad leg. Corneli. de Sica. Libros magicæ artis apud se neminem habere licet, at penes quoscunque reperti sint, bonis ademptis, ambustisque his publice in insulam deportentur: humiliores capite puniātur. & Vlpianus ait, libros improbatę lectionis protin⁹ corrūpēdos esse. [in l. Cęterę. ff. fam. hercis.]

4 Et rex

4 Et rex ille Antiochus putans librosve teris testamenti, noxios & reprobos esse, edicto pœnali eos prohibuit: & milites eius, libros legis Dei combusserũt igni, scindentes eos: & apud quemcunque inueniebantur libri testamenti Domini, secundum edictum regis, trucidabant eum, vt sacra Machabæorum historia proditur. lib. 1. cap. 1. Et eodem errore atq; impietate infectus Diocletianus, edictis iussit, vt sacra omnia volumina igni concremarentur. [Euseb. lib. 8. eccl. histo. cap. 2. Nicepho. lib. 7. c. 3.]

5 Ex quibus omnibus alijsq; multis perspicuum est, sapiẽtes homines iure quodam gentium, vt susceptam quique religionem tuerentur, reprobos libros damnasse: ac multo id magis fieri debuit a veræ religionis cultoribus, ne inexpiabiles religiones, in rempub. nostram inducerentur. Quamobrẽ Hebræi quidem atq; Christiani libros impiorum combusserunt, & multi ex eis, qui fuerant curiosa sectati, vt in actis apostolicis legitur, contulerunt libros, & combusserunt eos coram omnibus: & computatis pretijs illorum, inuenerũt pecuniam denariorũ quinquaginta millia: ita fortiter crescebat verbũ Dei, & confirmabatur. [Act. 19. Faber in mal. contra Luthe. tex. 19. §. 3.]

6 Quo vel solo patet, tales libros exurere, signum euidens esse augmenti & cõfirmationis synceræ fidei: e contrario autem eos tolerare, maximum argumẽtum est, fidem catholicam frigere, minui, & infirmari. Itaque inquirendi sunt a catholicis hæreticorum libri, & inuenti protinus concremandi: quod multis legibus pontificijs est cautum.

7 In sexta synodo generali can. 63. historias ab hæreticis confictas igni tradere iubent patres: & Leo ille magnus præcipit, vt hæreticorum codices interdicantur, & ignibus concrementur. Quod in concilio Constantien. renouatum est, & apostoli ipsi libros hæreticorum damnarunt. cano. 59. & damnatis authoribus, libri quoque illorum vetiti intelliguntur. [conci. Constantien. sessio. 8. & 15. cap. fraternitatis. de hæret. Nicepho. lib. 8. eccl. histo. c. 53. & lib. 3. cap. 1.]

8 Multis quoque legibus religiosi principes libros impiorum condemnant. Constãtinus magnus Arrij libros, Theodosius & Valentinianus libros Nestorij, Valentinianus & Martianus libros Eutychetis & Apollinarij, Honorius & Theodosius libros Mathematicos, Arcadius, Honorius, & Iustinianus libros omnes hæreticorum publice comburi iusserunt. Addo etiam Carolum magnum, qui libro legis Franciæ. cap. 73. hanc legem tulit: Pseudographæ & dubiæ narrationes, vel omnino quæ contra fidem catholicam sunt, neque credãtur, neque legantur, sed comburantur, ne in errorem per talia scripta populus mittatur. [l. damnato. l. quicunque. C. de hæret. l. vlt. tit. 16. lib. 9. & l. 24. tit. 4. lib. 16. C. Theodosi. 5. synodo Constãtino. actione. 1. Socrates lib. 2. histor. tripar. c. 15. Nicepho. lib. 8. histo. eccl. cap. 25. & lib. 17. cap. 9.]

9 Huius rei suppetunt affatim exempla. In synodo illa Nicena Arrij libri combusti sunt. In sexta & octaua synodo generali hæreticorum scripta cremata fuere. Diuus Cyprianus libros magicos palam combusit, vt Grego. Naziãzenus est author, orati. 19. quod ipsum Theodas quoque fecit, sicuti Damascenus in historia retulit. Gelasius, Symmachus, & Ormisda Manichæorũ libros exuri fecerunt: & qui olim arte magica insignes erant, ad Christianam religionem

nem conuersi, impiæ vanitatis libros incendijs tradebant, vt Athanasius memorat libr. de incarnat. verbi. Quid plura? quotannis in Hispania plurimi hæreticorum libri ardent.

10 Multæ autē sunt causæ, propter quas libri hæreticorum in ignem mittendi sunt: nam si vitare debemus impiorum colloquia praua, multo magis eorum libros: ea enim quæ scribuntur, magis nocere possunt, quia præmeditata sunt, & fortiores neruos habent. Ad hæc, qui legunt, vehementius insistunt, quā qui audiunt, & plus veneni bibunt: & sæpius libros legere atque ex eis discere possunt. Deinde, semel emissum volat irreuocabile verbum: at scripta per multa secula durant, & posteros etiam inficere queunt. Denique voces hæreticorum, ciuitatem vnam replere vix possunt, libri vero de populo in populum, de regno in regnum perfacile trāseunt. Quamobrem habendi sunt veluti perennes quidam fontes, perpetuū virus scaturientes. Libri etenim fontes esse intelliguntur. vt ex psal. 67. satis apparet, & inibi theologi obseruant. & Pierius retulit in Hieroglyphicis. [Alfonsus Castrensis. lib. 2. de iusta hæreti. puni. cap. 15.]

11 Non tantum venenati sunt omnes hæreticorum libri, sed & ipsi hæretici sanctorum scriptis virus suum immiscere solent, verbulo vno, alteroue elanculū aut addito, aut dempto, aut mutato, prout cuique ad suam rem facere videtur. Sic olim euangelia ipsa, & apostolorum scripta, ab hæreticis sæpe fuisse deprauata, Tertullianus contra Marcionem locuples testis est. Sic libri Clemētis, Dionysij, Origenis, & aliorum ab impijs corrupti fuerunt. Sic demum synodus Chalcedonen. & acta quintæ synodi, & capita quædam Ephesini concilij adulterata fuisse, authores multi sunt. [Euseb. lib. 4. eccl. histo. cap. 23. & lib. 5. cap. vlti. & lib. 6. cap. 10. Ruffinus lib. de adulter. librorum Origenis, Isidor. lib. 3. de sum. bon. cap. 12. Ioannes Picus in apologia. quæst. 7. Brunus lib. 6. de hæreticis. cap. 7.]

12 Et ne longe sacrorum exempla petantur, corrūpunt hodie Lutherani sacros fere libros omnes: quos magno studio curant, vt sic deprauati, ad Indos vsque perueniant: vsque adeo verum est, quod ille Hieron. de hæreticis iā olim scripsit: In eo se lucrum putant consequi, si alios decipiant, & ipsi perditi cæteros perdant. Fieri enim fere solet, tam in alijs disciplinis, quam in religionis, vt quod quis vehementius amarit, idem cupiat omnes contemplari atq; amplecti: & quæ pertinaciter sibi persuaserit, ea in lucem prodat, firmiterque credendā totis viribus persuadere conetur. [Hieron. in Esa. cap. 19. Hermas Letmatius lib. 2. de instau. relig. c. 5.]

13 Scripta quoque sancta ab hæreticis deprauata, laceranda & cōburenda sunt: quia plusquam libri hæreticorum nocere possunt: Hos enim vitamus omnes: illa vero bona fide legimus: ac fieri potest, vt legentes in insertos alicubi errores, velut in scopulos aliquos impingamus: atq; inde id eueniet quod Leo ille magnus epistola. 91. scriptum reliquit, Vt pietate sanctorum voluminū deprauata, non quod Spiritus sanctus docuit, sed quod diaboli minister inseruit, legatur & prædicetur.

14 Huius autem contagij nō aliud remedium inueniri potest, nisi qua dignum est diligentia curetur, ne vsquam locorum, quouis idiomate, siue religionis, siue serij, siue ludicri libri aut libelli imprimantur, vendantur, importentur, legantur, habeantur: nisi quos publica autho-

authoritate delecti censores approbarint: ita plane vt officinæ excudendorū librorum publicæ vbique authoritati pateant, non secus atque officinæ cudendæ monetæ. Et hoc tanto maiore solicitudine, quanto par est existimandum, plus interesse reipub. religionem incorruptam esse, quam monetam. Ac tanto quidem iustius transgressores punire licebit, quanto maleficium ipsum circa præstabilius est. [9. ethi. cap. 3. Hermas. lib. 3. de instau. religio. c. 5. Brunus lib. 6. de hæretic. cap. 7.]

15 Eodem fere pertinet lex illa Platonis: Nemo poeta præter ciuitatis leges, & præter iusta vel honesta, vel bona, fingere quicquam audeat: neque liceat quę composuerit, vlli priuatorum ostēdere, antequam constituti hac de re iudices, legumq; custodes, & viderint & approbauerint. Et paulo post: Insaniremus & nos omnino, & ciuitas omnis, si antequā magistratus viderint quæ composuistis, & dicenda ad populum iudicauerint, admitteremini. Hæc Plato lib. 7. de legibus. qui lib. 8. addit. Nemo audeat musam horum iudicio non probatam canere, etiam si Thamyræ, Orpheique hymnis sit suauior.

16 Extat concilij Lateran. decretum, vetans ne quis liber imprimatur, nisi per episcopum & inquisitorem apostolicū diligenter sit examinatus: qui contra fecerit, in sententiam excommunicationis incurrat, & libri publice ardeant. Quod in synodo Tridentina renouatū est, & regijs pragmaticis pœnis magnis sancitū. [Lateran. sess. 10. Tridēti. sess. 4.]

17 Et quamuis in hæreticorum libris (in ijs præsertim qui ad religionem pertinent) aliqua reperiantur eleganter tractata: nihilominus tamen libri eorum vitandi, & comburendi sunt. Nam vt Irenæus lib. 3. aduersus hæreses. cap. 4. inquit: Non oportet quærere apud alios veritatem, quam facile est ab ecclesia discere. Adde quod vt Leo magnus ait: Quamuis sint in illis quædam quæ videantur speciem habere pietatis, nunquam tamen vacua sunt venenis: Sine mendacio consummabitur verbum legis, & sapientia in ore fideli complanabitur. [Eccl. 34.]

18 Timendum quidem est, ne dulcedine veritatis lectores allecti, impietatis venenum incauti liguriant: atque ea causa fuit vt Christus saluator noster dęmonia veritatem dicentia loqui prohibuerit, quemadmodum Theophylactus, Euthymius, & alij in euangelium Marci obseruarunt. c. 1. Et inibi Beda inquit: Quare autem dæmonia Dominus se loqui prohibet, Psalmista manifestat, qui ait: Peccatori autem dixit Deus, quare tu enarras iustitias meas per os tuum? Nequis dum prædicantem audit, sequatur errantem. Improbus enim magister est diabolus, qui falsa veris sępe permiscet, vt specie veritatis, testimoniū fraudis obtexat. Quod idem in acta apostolorum. cap. 16. iterans addit.

Ne corrumpamur amari
Melle doli, si vera canit, qui falsa ministrat.

Vt Arator ait. Tum illud addo.

Impia sub dulci melle venena latent.

[Simile quippiam tradit Origenes in lib. nume. homil. 16. & Chrysost. in cap. Matth. 13. homil. 47.. & concio. 2. de Lazaro.]

19 Sed quamuis hæc ita sint, quiescere tamen nescit praua curiositas, & Euæ filij vt bonum & malum sciant, libros hæreticorum legunt. Quasi vero in omni doctrinarum genere innumerabiles libri non extent, quorum lectione curiosi homines satiari non queant. Isti vero præcepta Pontificum contemnentes, vehementer

hementer peccant: nam qui eos spernit, Christum spernit. Deinde committunt se periculo erroris impij: & Qui amat periculum, peribit in illo: & Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. [Luc 10. Ecclesi. 3. & 13.]

20 Summi tamen theologi, concessu Pontificis Max. libros hęreticorum legere poterunt, vt fallaces eorum doctrinas refellant: exemplo Dionysij episcopi Alexandrini, qui lib. 3. de baptismo huiusmodi verba scripta reliquit: Ego & tractatus hęreticorum lego, & traditiones eorum perscrutor, etiā si videar ad horam verbis eorum pollui: sed multū mihi confert hoc ipsum, quod ex ipsorum verbis arguere eos possum. Deniq; cum aliquis ex fratribus & compresbyteris prohiberet me, ne hęretica lectione, tanquam cœni alicuius fœtore pollluerer, visio mihi quędam a Deo ostenditur, quę me confirmaret, & sermo ad me factus est, hęc mihi euidenter proloquens: Lege omnia quęcunque in manus tuas venerint: quia probare singula quęque, & discernere potes: quādoquidem ex initio tibi hęc causa fuit credendi. Amplexus sum visionem, quia & apostolicę sententię congruebat, dicenti: Omnia probate; quod bonum est, tenete. [Retulit hæc Eusebius lib. 7. eccle. histo. cap. 6. & Nicephorus meminit lib. 6. cap. 8. Godofredus in. l. damnato. C. de hæret.]

21 Viri quoque sapientes, permissu Pontificis Max. legere possunt hæreticorū libros: eos præsertim qui religionis non sunt, sed vel iuris ciuilis, vel medicinę, vel artium liberalium: vt si qua prodesse catholicis queant, ab hæreticis, tanquam ab iniustis possessoribus, auferantur. Quod iam olim de libris gentilium legendis diuus August. alijque tradiderunt. [Aug. lib. 2. de doctri. chri. cap. 40. cap. turbat. cum seq. dist. 37. Nicepho. lib. 10. ecclesiast. histo. cap. 26.]

22 Sed si id fiat, ne nominandi quidem hæretici sūt. Laudat Plutarchus Lacedemonios, eo quod flagitiosus quidam, cum optimam dixisset sententiam, Lacones ipsam approbarunt, sed illi ablatam, alij qui bene vixerat, ascripserunt. Quod prolixe memorās Aulus Gellius, nobile id & illustre consilium fuisse dicit, ac tandem his verbis concludit: Sic bona sententia mansit, turpis author mutatus est. Quod si viri illi, veræ pietatis ignari, dedignati sunt ex improborum ore veras & honestas sententias audire; quanto magis catholici cauere debent, ne vel ex ore, vel scriptis hæreticorum immortalitatis verba capiant: vt quos etiam Deus tāquam organa diaboli indignos iudicat, ex quorum ore veritas denuncietur? [Plutar. in Apophteg. Gelli. lib. 18. cap. 3. Philo lib. quod deterius potiori insidiari soleat. Brun. lib. 6. de hęret. cap. 6.]

23 Multi iurisperiti, non admodum perite aiunt: Si libri hæreticorum apud aliquem reperiantur, hoc ipso probatum erit, illum hæreticum esse: atque adeo vt conuictum puniri posse. In quo mea quidem sententia bis errant. Primum, quod præter leges id genus probationis inducunt: quod neque vsquam relatū, neque vnquam receptum est. Deinde, quod ex ea sola præsumptione siue ficta probatione, putant, Christianū hominē impietatis dānari posse: quod lege pontificia nominatim vetitū est. [c. literas. de præsumpt. Fallūtur Archidia. Ioā. And. & Domini. in c. filij. de hæretic. li. 6. Ludoui. Roma. singul. 323. Ioan. Anan. in. c. si quis episcopus. de hęret. Hippol. in. l. qui falsam. ff. de fals. & in practica. §. diligēter. & cōsi. 52. Gratus cōsil. 151. li. 2. Ludoui. Care. de hęreticis. nu. 125.]

24 Sunt qui aiunt, suspectos esse illos, qui libros hæreticorum habent: quorum sententia probabilis est. Ego vero plurimum arbitrio iudicum tribuendum censeo: nam ex personarum & librorũ qualitate, alijsque circunstantijs, causa cognita, iudices in vnaquaque specie melius statuere poterũt: hodie vero multis summorum Pontificum decretis, & bulla in cæna Domini seuerissimæ pœnæ sancitæ sunt contra eos, qui libros hæreticorum legunt, vel possident. [Ioã. And. & Domin. in cap. 2. de hæret. lib. 6. Matth. in constit. Siciliæ titul. 1. q. 10. Felin. in. c. si quis episcopus. de hæret. Gonsa. de hęre. prauit. q. 13. Alber. de assertioni. cath. q. 28. Godofred. in l. damnato. C. de hæreti. Zanchi. cap. 7. Fran. Bursat. consil. 90.]

25 Cæterum libris hæresum cõuinci possunt eorum authores, & plenam aduersus eos probationem faciunt, si modo plane constiterit ab eis compositos esse. Nec enim minus hæretici sunt, qui hæreses dicunt, quam qui eas scribunt: imo deliberatione maiori libri scribuntur, quam verba emittantur. Accedit eo Iustinus ille martyrio & philosophia illustris, qui in prima quæstione Gentibus posita inquit: Impium est, etiam sola cogitatione indigna de Deo sentire: si vero ad huiusmodi impietatem, quam sola opinio & cogitatio pariat, etiam oratio & assertio addatur, maior impietas efficitur: si & asseratur, & scripto enuntietur, necessario omnem malitiã & vitium talis impietas complectitur. Quamobrem diuus Aug. epist. 96. inquit: Anathemet Pelagius scripta sua, vbi contra gratiam Dei, etsi non per contumaciam, tamen per ignorantiam disputat, &c. [cap. vlti. 24. q. 2. Leo epistola. 91. cap. 15. l. lex Cornelia. §. si quis librum. ff. de iniur. Sozomenus. lib. 3. histor. tripart. cap. 9.]

26 Qua pœna sit afficiendus, qui libros hæreticorum retinet, sæpe quęsitum est. & lex quidem magni Constantini ait: Si quis conscriptiones Arrij celasse comperiatur, & non repente proferens, igne consumpserit, mortis supplicio subiaceat. Honorius quoque & Arcadius hãc legem tulerunt: Codices, hæreticorum doctrinam continentes, summa sagacitate quęri ac prodi mãdamus, sub aspectibus iudicantium incendio mox cremandos: ex quibus si quid forte aliquis, qualibet occasione vel fraude occultasse neque prodidisse conuincitur, sciat se velut noxiorum codicum retentorem capite esse plectendum. Valentinianus autẽ & Martianus aliquanto mitius. lex enim eorum ait: Nemo huiusmodi habere libros, & sacrilega scriptorum audeat monumenta seruare: quod si qui in his criminibus fuerint deprehensi, perpetua deportatione damnentur. Postremo Iustinianus constitutione nouella inquit: Neque Seueri dicta scriptaue apud quemquam Christianorum manento, sed profana sunto, & a catholica ecclesia aliena, ignique comburantur a possessoribus: nisi illis retinendis in periculum adduci velint. Præterea, a nemine in posterum conscribuntor, sciẽs quod illius dicta conscribentibus, abscissio manus in pœnam irrogabitur: nolumus etenim vt illorũ blasphemia ad alia prorepat secula. [Socrat. lib. 2. histo. tripart. cap. 15. l. 24. titul. de his quę super religione cõtẽd. C. Theod. l. quicunque. C. de hæret. Nouella. 42. vt Anthimus, Seuerus, &c.]

27 Nobis vero, qui sententiam sanguinis ferre non possumus, magno argumento esse debent suprascriptæ leges, vt seuerius in eos animaduertamus, qui dolo malo hæreticorum libros occultant.

Quod

Quod si hi qui famosum libellum reperiunt, & non illum statim supprimunt, capitali sententia damnantur: quanto acerbius puniendi sunt, qui libros hæreticorum seruant, præsertim Lutheranorũ? qui nihil aliud fere sunt, quam in Pontifices Max. in diuos omnes, in ecclesiam catholicam, in religionem Christianam, impij famosique libelli. l. 1. C. de famos. libellis. vide bullas Leonis X. & Iulij III. contra eos latas, qui libros Lutheri & aliorum legerint: eos enim pœnis hæreticorum, & læsæ maiestatis condemnant.

De Mahumetanis *Tit. XXXIX.*

SUMMARIUM.

1 *Mahumetanorum appellatio quos complectatur.*

2 *Mahumetis vitia, & secta ab eo introducta turpitudo.*

3 *Mahumetis sectam, ridicula cum sit, cur tot homines sequantur.*

4 *Mahumetani ad inquisitorum iurisdictionem non pertinent, nisi fuerint baptizati.*

5 *Hispania eo potissimum nomine felix appellari debet, quod ab hæresibus intacta est.*

6 *Christianus Mahumetis secta se addicens, quomodo puniendus.*

De Mahumetanis.

1 Mahumetanorum appellatione hoc loco accipimus Sarracenos, Mauros, Turcas & cæteros barbaros omnes, qui Mahumetem illũ impostorem, & pseudoprophetam colunt: quorum omnium secta falsissima & spurcissima est, & quæ facile a quouis homine, infimæ etiam eruditionis, expugnari & confutari potest: ea enim lumini naturali & supernaturali repugnat, & ab omni philosophia rectaque ratione prorsus abhorret. Composuit Mahumetes ipse Alcoranũ, idest, collectionem præceptorum: librum quidem vsque adeo confusum & inuolutum, vt vix magno labore ab homine quopiam doctissimo explicari, aut ordinari queat: quod euidenter ostendit imprudentiam & ignorantiam atque cæcitatem authoris. Continet præterea tot fabulosa portenta contra legem Dei & bonos mores, vt irrisione magis, quam confutatione dignus sit.

2 Mahumetes ipse homo fuit sacrilegus, tyrannus, peruersus, qui non doctrina, eruditione, aut vitæ sanctitate, sectam suam persuasit, sed vi & armis, fraudibus atque muneribus eam introduxit. Nihil habet ea secta præclarum aut sublime, nihil attingit de puritate cordis, nihil de contemplatione veritatis, nihil de vera beatitudine, tota est in terrenis delitijs, in obscœnis corporis voluptatibus: nullis vnquam veris miraculis claruit Mahumetes, neque ab vllo propheta, viro sancto aut erudito vnquam laudatus est: a seipso sæpissime dissidet: & ingenue fassus est, nescire se, an ipse, & qui eum sequuntur, in via salutis essent. Additque se credere quod nullus legem suam erat intellecturus; neque mirum

id, quando quidem illemet seipsum non intellexit. Etenim vt Sapiens ait. Impius confundet, & confundetur. Docuit auditores suos, quod qui occidit inimicum, vel ab inimico occiditur, in paradisum ingrediatur: paradisum vero dicebat, carnalis cibi, & potus, & commixtionis mulierum, fluuiumque vini & mellis & lactis, & fœminarum, non præsentium, sed aliarum commixturam, multorum annorum futuram, & affluentem voluptatem: neq; non & alia luxuria, & stultitia plena, vt Paul. diaconus memorat, libr. 18. rerum Romanorum. [vide Pompon. Lætum. in Licinio. & Baptistam Egnatium post vitam Heraclij.]

3 Dixerit fortasse quispiam, quid est igitur quamobrem tam innumerabiles hanc sectam sequuntur? In promptu causa est, quia voluptatibus seruit. Etenim (vt apud Xenophōtem est) Fit per sæpe vt habeant plures qui secum sentiāt improbi viri quam probi. Improbitas enim proficiscens per subitas voluptates, harum persuasionibus vtitur, quo multi secum sentiant: At virtus ad arduum agens non est admodū potens, vt subito & inconsulto ad se trahat. Et Arist. 6. Polit. inquit: Permisio viuēdi, vt quisque velit, magnam colligit fauentium multitudinem: nam vulgo dissoluta gratior est, quam temperata vita. Sic meretrici dicenti (vti Elianus refert lib. 13.) Ego quidem, o Socrates, multum tibi præsto: nam cum tu nemini nē ex meis a me possis abalienare, ego cum libitum est, tuos omnes a te auoco. Respondit Socrates, quid mirum est hoc? Si quidem tu ad decliuem tramitem omnes rapis: ego vero ad virtutem cogo, ad quam arduus & plerisque insolitus est ascensus. Sic Mahumetes, Lutherus & fere cæteri hæretici omnes, hac ampla via, improbos homines rapiunt, relicta illa Christi arcta, quæ ad vitam ducit: quam viam cōficiunt admodum pauci.

4 De Mahumetanis autem non est cur pluribus disputemus, quandoquidem ad iurisdictionem inquisitorum non pertinent, nisi forte baptizati fuerint: quo casu in hæreticorum vel apostatarum numero habendi sunt. Accedit etiam quod lege regia expulsi sunt Mahumetani e tota Hispania: & præterea interdictum illis est, ne vnquam ad eā reuertantur, pœna mortis & publicationis bonorum aduersus illos, qui contrarium fecerint, constituta. Item illud eadem lege continetur, vt bona omnia eorum, qui Mahumetanos receperint, ipso facto confiscentur.

5 O nimium fœlix Hispania nostra piorum principum beneficio, ab impiorū & hæreticorū pestifera contagione purgata: fatentur hoc ipsum exteri, qui regnum nostrum ob eam rem aiunt esse, sicuti est, fœlicissimum: sed vnius testimonio breuitatis causa contentus ero. Hosius ille Cardinalis illustriss. multis nominibus suspiciendus, libro. 3. aduersus prologomena Brentij: Nullum, inquit, regnum est, nostro hoc infœlici seculo, magis ab hæresibus intactum, quam sit, vel hoc solo nomine felicissimum, Hispaniarum regnum: cui propter hanc in fide catholica cōstantiam, & eius tuendæ diligentiam, alias prætere a multas felicitates Deus largitur. Sic etiam Pausanias libro. 1. de religione Atheniensium loquens, inquit: Quanto cæteris Deorum cultu Athenienses præstent, secunda, qua in præsentia vtū tur fortuna, argumento esse potest. Incredibile pene est, quanta felicitate coalescant regna, in quibus iustitia permista est cum religione: quæ cum in Hispania

ſpania fulgeant, mihi conijcere licet, diuina prouidentia factum eſſe, vt Indorum gens tam late longeque diffuſa, ab Hiſpanis potius, quam ab alijs nationibus inueniretur: nempe vt rectam puramque fidem ab Hiſpanis hominibus edoceantur. Annuntiatum a noſtratibus eſt omnibus fere Indis euangelium Chriſti, & innumerabiles barbari facti ſunt Chriſtiani, Domino cooperante, & multis magniſque ſignis catholicam fidem confirmante, ad hæreticorũ omnium confuſionem.

6 Sed ad Mahumetanos reuertamur. Contra Chriſtianum, qui Mahumetis ſectam ſecutus fuerit, regia lege capitis pœna conſtituta eſt: ſed iure pontificio, quo inquiſitores apoſtolici vtuntur, deſertor ille tanquam apoſtata puniendus eſt. [l. 4. titul. 25. part. 7. c. contra Chriſtianos. de hæreti. lib. 6. Denique contra Mahumetem & Alcoranum multi multa ſcripſerunt: vide ſi vis Nicolaum Cuſam atq; Dionyſium, & Armacanum libro. 18. de erroribus Armenorum. Ludoui. Viues lib. 4. de veri. fid. chri.]

De matrimonio Titulus XL.

SVMMARIVM.

1 *Vxores duas, aut plures habens a iudice ſeculari puniendus eſt.*

2 *Inquiſitores cur ſæpenumero de cauſis eorum cognoſcunt, qui plures habent vxores.*

3 *Inquiſitores quatenus cognoſcere debeant de illorum cauſa, qui plures habent vxores.*

4 *Inquiſitores quando procedere debeant aduerſus eos qui plures vxores habẽt.*

5 *Vxorem alienam qui ſciens ducit, & mulier quæ ſcienter nubit alterius viro, a quibus puniendi ſint.*

6 *Vxores plures habentes qua pœna affici ſoleant ab inquiſitoribus.*

7 *Iudices eccleſiaſtici ad verbera damnare poſſunt reos.*

8 *Monachus poſt profeſſionem ſolemnem, matrimonium contrahens, ſi occulte id faciat, an ab inquiſitoribus puniendus ſit.*

9 *Monachum, qui occulte matrimonium contrahit, ab inquiſitoribus puniri non debere, falſa videtur opinio.*

10 *Inquiſitores cognoſcere etiam poſſunt de crimine monachi occulte vxorem ducentis.*

11 *Lutheri hæreſis aſſerentis monachos poſſe ducere vxorem, iam olim condemnata eſt.*

12 *Clerici qui vxorem ducunt, eodem ſtylo ac monachi coercendi ſunt.*

13 *Clerici nuptijs inceſtis inquinati qua pœna afficiendi ſint.*

14 *Maritus qui vxore viua abſque eius iuſto conſenſu ad ſacros ordines promouetur, qua pœna afficiendus ſit.*

15 *Sacerdos qui filiam ſpiritualem nefario inceſtu contaminauerit, quomodo puniendus ſit.*

16 *Maritus an habitare teneatur cum vxore hęretica eccleſiæ reconciliata, & vxor cum marito.*

17 *Matrimonium contractum inter catholicos & hæreticos, an ratum ſit.*

18 *Matrimonium prędictum ratum eſſe non nullis rationibus oſtenditur.*

19 *Matrimonium prædictum ratum nõ eſſe, & prædictas rationes nullius eſſe momenti, demonſtratur.*

20 *Matri-*

De matrimonio.

1 AD iudicem secularem pertinet, punire eum qui duas, aut plures vxores habet: quemadmodum plurimis Romanis & regijs legibus continetur. Et Athalaricus Gothorum rex, huiusmodi legem tulisse fertur: Vno tempore duabus nemo copuletur vxoribus: quia se nouerit rerum suarum amissione plectendum. Nam aut libido est, & recte perfrui non finitur: aut cupiditas, & iure nuditate damnatur. Author Cassiod. lib. 9. variarū. Episcopi quoque atque iudicis ordinarij cognitio est, quoties de viribus huius, vel illius matrimonij quęstio tractatur. [l. eum qui duas. C. de adult. c. 2. de secu. nupt. l. miles. §. mulier. de adult. authen. hodie. C. de repudijs. regia lex. 7. titul. 15. lib. 8. ordinat.]

2 Cæterum inquisitores de his criminibus in Hispania cognoscere sæpe solēt propter abusum matrimonij, & suspicionem hæresis inde orientem: censetur enim de hoc sacramento male sentire, qui cum pluribus matrimonium simul contrahit: quamobrem plerique putant inquisitores de tali crimine cognoscere posse. [Lapus in cap. accusatus. §. sane. de hæret. lib. 6. Domi. & Philip. Franc. in princ. eiusdem cap. Francis. Squila. in tract. de fide. catho. cap. 15. Sum. Rose. verbo hæreticus, num. 6. Gonsa. de hæret. praui. quæst. 9. Felin. in cap. ad abolendam. de hęret. Ioan. Lup. in cap. per vestras. §. 18. nu. 25. Couar. lib. 4. decretal. par. 2. c. 7. §. 3. Alfon. lib. 1. de iusta hæret. puni. cap. 1. Conrad. Brun. lib. 1. de hæret. c. 2. diffusius Alberti. lib. de agnoscen. assertio. cathol. q. 23. nu. 49.]

3 Videtur tamen quod inquisitores, vsque eo duntaxat cognoscere valeant, vt plane intelligant, vtrum reus male sentiat de sacramento matrimonij, vel nō: quod vbi peregerint, functi sint officio suo. Nam si constiterit, reum in fide non aberrasse, neque vnquam credidisse, licere simul duas vxores habuisse: videtur quidem quod inquisitores vltra procedere nequeant. Nihilominus tamen consuetudo inualuit, vt interdum reos istos puniant: sed ea consuetudine abuti non debent. Nā si colore aliquo reus excusetur a suspicione hæresis, consultius facient inquisitores, si cognitionem hanc iudicibus ordinarijs reliquerint. Quid enim si prius matrimoniū ex causa probabili nullum esse dicatur? quid si propter longam absentiam, & rumores mortis alterius coniugis, alter ad secundas nuptias transierit? Nunquid infamandi, aut puniendi tanquam hæretici erunt, qui talia matrimonia bona fide contraxerint? Profecto longe aliud sacris canonibus decretum est. Nam vxorem absentis, quę priusquā de morte viri sui certą esset, alteri nupsit, quodammodo venia dignam iudicauerunt patres, in sexta synodo generali. Quod multis quoque patrum decretis Gratian. comprobat. [Sexta syno. cap. 93. c. 1. cum seq. 34. quæstio. 1. vi. l. miles. §. mulier. ff. de adulterijs.]

4 Tunc autem iure procedunt inquisitores, cum de hæresi suspectus est reus, vel quia originem habet ex gente Mahumetanorum, vel quia palam duas duxit vxores. Nam priori casu verisimiliter præsumi potest quod legem sequitur Mahumetis: & posteriori, suspectus est ipso facto, quia male videtur sentire de sacramento matrimonij, qui publice illud

ce illud sperint, eoque abutitur. Quod idem in aliis similibus causis seruari poterit: nam si barbari ad fidem conuersi plures vxores secundum leges maiorum suorum habeant, in eadem causa suspicionis erunt: multo quidem ante Mahumetem, barbari & carnales homines pluribus vxoribus abuti solebant. Cuius rei Salustius in bello Iugurthino his ipsis verbis meminit: Iugurthæ filia Bocco nupserat: verum ea necessitudo apud Numidas Maurosque leuis ducitur, quod singuli pro opibus quisque quamplurimas vxores, denas alij, alij plures habent: sed reges eo amplius: ita animus multitudine distrahitur, nullam pro socia obtinet, pariter omnes viles sunt.

5 Eadem quoque causa est puniendi eũ, qui sciens matrimonium cõtrahit cum aliena vxore: & item inquirendi aduersus mulierem illam, quæ scienter nubit alterius viro: quia vterque abutitur sacramento matrimonij, & cooperatur adulterino coniugio. [Abb. in. cap. 2. de spons. duorum. glos. in. l. vtrũ. ad. l. Pomp. de parri. l. siquis vxori. de furt.]

6 Pœna vero qua inquisitores punire solent istos, si plebei sint, hæc est. Reus ad publicum spectaculum simul cum hæreticis trahitur, & propter leuem suspicionem abiurat, & fustibus cæditur: hodie quoq; ad triremes ad quinquenniũ damnandus est, parte dimidia bonorũ publicata, si filios non habuerit: quemadmodum lege regia plenius continetur. Ad quas pœnas inquisitores damnare reos possunt, etiam si sacerdotes ipsi sint: non enim connumerantur inter pœnas sanguinis, quas imponere clerici nequeunt. Sic anno superiori falsidicos testes ad triremes condemnauimus. [l. eum qui duas. C. de adult. iuncto. §. Itẽ lex Iulia. de adulterijs. insti. de publ. iudi. petitio. 105. anno. 1548. Alberti. de assert. catho. quæst. 23. nu. 76.]

7 Et ictus fustium iudicibus ecclesiasticis iam olim in vsu fuisse, diuus August. est author, qui Marcellino scribens inquit: Confessionem virgarum verberibus eruisti, qui modus coertionis, & a magistris artium liberaliũ, & sæpe etiã in iudicijs solet ab episcopo haberi, & clerici etiã flagellis cædi possunt. [Aug. epistola. 159. cap. sententiam sanguinis. ne cler. vel mona. c. vniuersitatis. de sen. excom. & illic Felin. cap. fraternitas. 12. quæst. 2. cap. 1. de calumni. c. cum bea tus. 45. dist. Ioan. Ber. in pra. c. 125. l. eum qui duas. C. de adulte. §. item lex Iulia. instit. de publi. iudi. Alberti. de assertio catho. quæst. 23.]

8 De Monacho illo, qui post solemnem religionis professionem contrahit matrimonium, hac distinctione iurisperiti communiter vti solent: Si publice facinus hoc perpetrauit, eo casu magis suspectus est, ipso facto male sentiens de votis monasticis: videtur enim asserere, id sibi licere, quod palam committere non erubescit: Aliud esse aiunt, cum occulto monachus duxit vxorẽ, quia tunc magis præsumitur dolo peccasse, quam intellectus errore. Quamobrem priori casu procedere poterunt inquisitores, posteriori non item. [ar. l. 2. §. pen. ff. vi bon. rapt. Iacob. Butr. & Bald. in. l. nemo. C. de sum. Trinit. Abb. in. c. de homine. de celeb. mis. & conf. 68. lib. 1. Idẽ rursus & Feli. in. c. cum quidam. de iur. iur. Ioan. de Anan. & Feli. in. c. ad abolẽdam. de hæret. Franc. Squilla. de fide catholi. cap. 15. Gonsa. de hæret. prauit. q. 9. Matth. de Affli. in consuet. Sicil. tit. 1. q. 7. Ioan. Lup. in cap. per vestras. §. 18. Albert. in rub. de hæret. lib. 6. q. 13. nu. 37. Alfon. lib. 1. de iust. hæret. punit. c. 1. Brun. lib. 1. de hæreticis cap. 2. Ludouicus

cus Carer. tractatu de hæreticis. nu. 58.]

9 Sed vereor ne hæc opinio falsa sit, & ratione careat: mihi certe parum fundata videtur: nam etsi impudentius ille faciat, qui palam has nuptias celebrat, non tamen suspicione magna carebit, qui easdem occulte contraxerit: quinimo plerunque fit, vt vehementiori suspicione laboret, qui clanculum talia committit: nam qui male agit, odit lucem. Et vt Arist. lib. 7. ethic. ait, Magis iniusti sunt ij, qui magis occulte procedunt. Et sicuti Socrates lib. 5. histo. eccle. inquit: Ea quæ occulte geruntur, improbitatis suspicione plenissima sūt. Quod multis exemplis confirmare possem, quæ alij ante nos retulerunt. [Ioā. 5. Aristo. 7. ethic. cap. 6. Socrat. hist. tripar. lib. 5. c. 34. l. vltim. de ritu nupti. l. non existimo. ff. de admi. tuto. cap. cū ex iniuncto. de hæret. Tiraq. in præfatione de retra. conuen. nume. 13. & deinceps. & lib. de pœn. causa. 57.]

10 Cum igitur crimen vtroque casu idem prorsus sit, neq; differentia ponatur nisi in qualitate ambigua, nō video cur tam diuersa cognitionis causa constituenda sit. Itaque mea sententia cognoscere quoque poterunt inquisitores de crimine monachi occulte matrimonium cōtrahentis: præsertim his temporibus, postquam impius & impurus Lutherus palam docere non erubuit, licere monachis omnibus, etiam cum virginibus Deo dicatis, libere matrimonium contrahere. Quod & ipse apostata publice perpetrauit: sanctimoniali, quam miseram secum traxit in perditionem, incesta copulatus libidine. Quem non puduit frequenter asserere, æque non esse arbitrij sui, vt se seruaret ab vsu & commixtione fœminæ: quam non erat arbitrij sui, mas esset an fœmina. Ex quo pari absurditate colligere solebat votum castitatis esse impossibile. Quod ideo illum sensisse puto, quia heluo & vinolentus erat: venter enim vino æstuans, cito despumat in libidinem. Vnde ciuis meus Lucanus lib. 10. eleganter cecinit:

Plenum epulis, madidumque mero, venerique paratum
Inuenies.

11 Hæc autem hæresis Lutheri iam olim condemnata est, & multi doctissimi viri nominatim illam confutarunt. Cæterum illud præterire non potui, quod in cōcilio Turonico eo tēpore celebrato, quo licebat clericis iuxta usum Orientalis ecclesiæ habere Vxores, de monachis tamen tale decretum extat: Si qui in monasterio conuersi sunt, nullatenus exinde habeant licentiam euagandi: neque, quod absit, vllus eorum coniugem ducere, aut extranearum mulierum familiaritatem habere. Nam si vxorem duxerit excommunicetur, & de vxoris male sociatæ consortio etiam iudicis auxilio separetur: & infœlix monachus tali coniunctione fœdatus, ab ecclesia segregetur, donec reuertatur ad septa monasterij: & indictam ab Abbate, quandiu præceptum ei fuerit, agat pœnitentiam. Hactenus concilij canon. Inquisitores vero ieiunia & orationes iniūgere solent, cū detrusione perpetua in monasteriū. [cōcil. 2. Turonico. can. 11. Adde. c. impudicas. c. si quis sacro. c. monacho. c. & quia. 27. q. 1. Vide Nicepho. li. 2. c. 15. cū seq. & li. 6. c. 30. Alfōs. Viruesf. aduersus Lutheri dogmata 7. Philip. 18. cum seq. Perionium lib. 2. topico. theologicorum.]

12 Differentiā illam inter publicū & occultum matrimonium monachorum sequuntur aliqui in matrimonijs clericorum: sed ijsdē omnino rationibus ab eis dissētio: idemq; seruari debere sentio, in

ce illud sperint, eoque abutitur. Quod idem in aliis similibus causis seruari poterit: nam si barbari ad fidem conuersi plures vxores secundum leges maiorum suorum habeant, in eadem causa suspicionis erunt: multo quidem ante Mahumetem, barbari & carnales homines pluribus vxoribus abuti solebant. Cuius rei Salustius in bello Iugurthino his ipsis verbis meminit: Iugurthæ filia Bocco nupserat: verum ea necessitudo apud Numidas Maurosque leuis ducitur, quod singuli pro opibus quisque quamplurimas vxores, denas alij, alij plures habent: sed reges eo amplius: ita animus multitudine distrahitur, nullam pro socia obtinet, pariter omnes viles sunt.

5 Eadem quoque causa est puniendi eũ, qui sciens matrimonium cõtrahit cum aliena vxore: & item inquirendi aduersus mulierem illam, quæ scienter nubit alterius viro: quia vterque abutitur sacramento matrimonij, & cooperatur adulterino coniugio. [Abb. in. cap. 2. de spons. duorum. glos. in. l. vtrũ. ad. l. Pomp. de parri. l. siquis vxori. de furt.]

6 Pœna vero qua inquisitores punire solent istos, si plebei sint, hæc est. Reus ad publicum spectaculum simul cum hæreticis trahitur, & propter leuem suspicionem abiurat, & fustibus cæditur: hodie quoq; ad triremes ad quinquenniũ damnandus est, parte dimidia bonorũ publicata, si filios non habuerit: quemadmodum lege regia plenius continetur. Ad quas pœnas inquisitores damnare reos possunt, etiam si sacerdotes ipsi sint: non enim connumerantur inter pœnas sanguinis, quas imponere clerici nequeunt. Sic anno superiori falsidicos testes ad triremes condemnauimus. [l. cum qui duas. C. de adult. iuncto. §. Itẽ lex Iulia. de adulterijs. insti. de publ. iudi. petitio. 105. anno. 1548. Alberti. de assert. catho. quæst. 23. nu. 76.]

7 Et ictus fustium iudicibus ecclesiasticis iam olim in vsu fuisse, diuus August. est author, qui Marcellino scribens inquit: Confessionem virgarum verberibus eruisti, qui modus coertionis, & a magistris artium liberaliũ, & sæpe etiã in iudicijs solet ab episcopo haberi, & clerici etiã flagellis cædi possunt. [Aug. epistola. 159. cap. sententiam sanguinis. ne cler. vel mona. c. vniuersitatis. de sen. excom. & illic Felin. cap. fraternitas. 12. quæst. 2. cap. 1. de calumni. c. cum beatus. 45. dist. Ioan. Ber. in pra. c. 125. l. eum qui duas. C. de adulte. §. item lex Iulia. instit. de publi. iudi. Alberti. de assertio catho. quæst. 23.]

8 De Monacho illo, qui post solemnem religionis professionem contrahit matrimonium, hac distinctione iurisperiti communiter vti solent: Si publice facinus hoc perpetrauit, eo casu magis suspectus est, ipso facto male sentiens de votis monasticis: videtur enim asserere, id sibi licere, quod palam committere non erubescit: Aliud esse aiunt, cum occulto monachus duxit vxorẽ, quia tunc magis præsumitur dolo peccasse, quam intellectus errore. Quamobrem priori casu procedere poterunt inquisitores, posteriori non item. [ar. l. 2. §. pen. ff. vi bon. rapt. Iacob. Butr. & Bald. in. l. nemo. C. de sum. Trinit. Abb. in. c. de homine. de celeb. mis. & cons. 68. lib. 1. Idẽ rursus & Feli. in. c. cum quidam. de iur. iur. Ioan. de Anan. & Feli. in. c. ad abolẽdam. de hæret. Franc. Squilla. de fide catholi. cap. 15. Gonsa. de hæret. prauit. q. 9. Matth. de Affli. in consuet. Sicil. tit. 1. q. 7. Ioan. Lup. in cap. per vestras. §. 18. Albert. in rub. de hæret. lib. 6. q. 13. nu. 37. Alfon. lib. 1. de iust. hęret. punit. c. 1. Brun. lib. 1. de hæreticis cap. 2. Ludouicus

cus Carer. tractatu de hæreticis. nu. 38.]

9 Sed vereor ne hæc opinio falsa sit, & ratione careat: mihi certe parum fundata videtur: nam etsi impudentius ille faciat, qui palam has nuptias celebrat, non tamen suspicione magna carebit, qui easdem occulte contraxerit: quinimo plerunque fit, vt vehementiori suspicione laboret, qui clanculum talia committit: nam qui male agit, odit lucem. Et vt Arist. lib. 7. ethic. ait, Magis iniusti sunt ij, qui magis occulte procedunt. Et sicuti Socrates lib. 5. histo. eccle. inquit: Ea quæ occulte geruntur, improbitatis suspicione plenissima sũt. Quod multis exemplis confirmare possem, quæ alij ante nos retulerunt. [Ioã. 3. Aristo. 7. ethic. cap. 6. Socrat. hist. tripar. lib. 5. c. 34. l. vltim. de ritu nupti. l. non existimo. ff. de admi. tuto. cap. cũ ex iniuncto. de hæret. Tiraq. in præfatione de retra. conuen. nume. 13. & deinceps. & lib. de pœn. causa. 57.]

10 Cum igitur crimen vtroque casu idem prorsus sit, neq; differentia ponatur nisi in qualitate ambigua, nõ video cur tam diuersa cognitionis causa constituenda sit. Itaque mea sententia cognoscere quoque poterunt inquisitores de crimine monachi occulte matrimonium cõtrahentis: præsertim his temporibus, postquam impius & impurus Lutherus palam docere non erubuit, licere monachis omnibus, etiam cum virginibus Deo dicatis, libere matrimonium contrahere. Quod & ipse apostata publice perpetrauit: sanctimoniali, quam miseram secum traxit in perditionem, incesta copulatus libidine. Quem non puduit frequenter asserere, æque non esse arbitrij sui, vt se seruaret ab vsu & commixtione fœminæ: quam non erat arbitrij sui, mas esset an fœmina. Ex quo pari absurditate colligere solebat votum castitatis esse impossibile. Quod ideo illum sensisse puto, quia helluo & vinolentus erat: venter enim vino æstuans, cito despumat in libidinem. Vnde ciuis meus Lucanus lib. 10. eleganter cecinit:

Plenum epulis, madidumque mero, venerique paratum
Inuenies.

11 Hæc autem hæresis Lutheri iam olim condemnata est, & multi doctissimi viri nominatim illam confutarunt. Cæterum illud præterire non potui, quod in cõcilio Turonico eo tẽpore celebrato, quo licebat clericis iuxta usum Orientalis ecclesiæ habere Vxores, de monachis tamen tale decretum extat: Si qui in monasterio conuersi sunt, nullatenus exinde habeant licentiam euagandi: neque, quod absit, vllus eorum coniugem ducere, aut extranearum mulierum familiaritatem habere. Nam si vxorem duxerit excommunicetur, & de vxoris male sociatę consortio etiam iudicis auxilio separetur: & infœlix monachus tali coniunctione fœdatus, ab ecclesia segregetur, donec reuertatur ad septa monasterij: & indictam ab Abbate, quandiu præceptum ei fuerit, agat pœnitentiam. Hactenus concilij canon. Inquisitores vero ieiunia & orationes iniũgere solent, cũ detrusione perpetua in monasteriũ. [cõcil. 2. Turonico. can. 11. Adde. c. impudicas. c. si quis sacro. c. monacho. c. & quia. 27. q. 1. Vide Nicepho. li. 2. c. 15. cũ seq. & li. 6. c. 30. Alfõs. Virues. aduersus Lutheri dogmata. Philip. 18. cum seq. Perionium lib. 2. topico. theologicorum.]

12 Differentiã illam inter publicũ & occultum matrimonium monachorum sequuntur aliqui in matrimonijs clericorum: sed ijsdẽ omnino rationibus ab eis dissẽtio: idemq; seruari debere sentio, in

presbyterorum, diaconorũ, & subdiaconorum nuptijs, quę in matrimonio monachorum supra retuli. Has quoque incestas nuptias clericorum eodem errore approbat impurus ille Lutherus contra innumerabilia fere concilia, & sanctorum patrum decreta: denique aduersus traditionem, & consuetudinem totius occidentalis, hoc est catholicæ atq; apostolicæ Christi ecclesiæ. [Ioan. Lup. in c. per vestras. §. 18. Ioan. Bern. in pract. crimi. c. 74. cõtra Lutheri dogmata. Gratia. 27. dist. cũ seq. & dist. 32. Hiero. li. 1. aduersus Iouinia. & iterũ epist. aduersus Vigilantiũ. Gerson dialogo de castit. eccles. Faber in malleo contra Lutherum tract. 4. Echius in Enchirid. tit. 19. Alfõs. aduersus hæreses, verbo sacerdotiũ. Albert. Pighius cõtrouersia. 15. Tiraquel. in. 15. lege connubiali. nu. 82. Bartho. Latomus aduersus Bucerum, controuersia de cœlibatu sacerdotũ. Marti. Ayala. de diuinis & eccl. tradi. tit. de cœlibatu.]

13 Clerici autem in sacris ordinibus constituti, qui nuptijs incestis inquinantur, officio & beneficio ecclesiastico priuandi, & vxores dimittere cogendi, & digna pœnitentia puniendi sunt. Presbyteri ab ordine deponantur, & sacro ministerio priuentur. Diaconus fit alienus a ministerio, & vacet a clero, & ab omni ordine sacro remoueatur, & officio ac beneficio ecclesiæ careat: quibus pœnis pari ratione subdiaconus puniẽdus est: & ita sacris canonibus continetur. Seuerius autem constituerunt patres in octauo concilio Toletano, hoc verborũ tenore: Quicunque etiam si inuiti, ad ecclesiasticarum officia dignitatum assumuntur, deferere quã semel receperũt gratiam, donumq; nequaq̃ audeãt. Si vero ad cõiugia moresq; seculi redire attẽtauerint, omni ecclesiastica dignitate priuentur, & apostatæ habeantur, & in monasterio donec vixerint, sub pœnitentia retrudantur. Hodie tamen solent ad tempus in monasteria detrudi, vt illic ieiunijs certis & orationibus vacent: & vltra suprascriptas pœnas canonicas, pecunia quoque multantur. [cap. 1. de cleri. cõiu. c. decernimus. c. presbyter. c. presbyterũ. 28. dis. c. siquis a modo. cũ seq. 81. dis. 6. synod. generali. c. 6. c. diaconus. 27. dist. c. cos. 32. dist. & 8. cõcil. Toletano can. 7. regia. l. 41. cũ seq. tit. 6. par. 1. Cleme. 1. de consang. & affin. Ioan. Ber. in pract. c. 27.]

14 Quæsitum fuit, qua pœna puniendus esset maritus, qui vxore viua sine iusto cõsensu illius, ad sacros ordines promotus fuit. Cui quæstioni respondimus, nõ esse aliam pœnam iure pontificum definitam, quam eam, quæ constitutione quadã Ioan. xxij. cõtinetur: hoc est, quod neq; matrimonio soluto in suscepto ordine ministrare, neq; ad superiores ordines prouehi, neq; ad aliquod beneficiũ, vel officium ecclesiasticum valeat promoueri. Sed quia non tam de criminis punitione, quam de effectu sacrorum ordinum, illic tractatũ esse videtur, & impunitum esse non debet tam graue crimen, placuit omnibus, qui de proposita quæstione consultabamus, vt instar eorum, qui post sacros ordines vxorem ducunt, illi quoque punirẽtur. Neq; enim magni refert, an matrimonium antecedat vel cõsequatur, quandoquidẽ vtroq; casu, & sacramento matrimonij, & sacrorum ordinũ, & cęlibatui clericorum par fit iniuria. Quamobrẽ cum ex facto quæstio tractaretur, suspendimus reum ab officijs & beneficijs ecclesiasticis, & præter publicã pœnitentiã, qualis blasphemis iniũgi solet, mulcta pecuniaria imposita, in monasteriũ ad certum tempus illũ detrusimus. [extrauag. antiquæ cõcertationi Ioã. xxij. tit. de voto. & illic glo. in

glo. in part. nouerit conuenire, & quæ paulo ante diximus num. 12.]

15 Sacerdos, qui spiritualem filiam nefario incestu contaminauerit, ab omni officio deponatur, & cunctis diebus vitæ suæ in monasterium detrudatur. [c. omnes. c. si quis sacerdos. 30. quæst. 1. Ioan. Ber. in pract. c. 76.]

16 Quæsitum fuit, an vir, aut vxor habitare teneatur cũ coniuge hæretico ecclesiæ reconciliato. Et cum fornicatio illa spiritualis efficiat, vt matrimoniũ separari posit, relinquitur plane, coniugem catholicũ cogendum non esse ad habitandum cũ hæretico pœnitente. Quin etiã catholicus poterit vxore illa inuita ad religionẽ cõuolare. [c. vlt. de cõuers. coniug. cap. de illa. de diuort. Sot. in. 4. sentent. dis. 39. arti. 4.]

Sed nisi vxor velit sanctimonialis esse, cogi potest, vt ad virum pœnitentem redeat: & hanc esse communem opinionem aiunt Abbas in. c. de illa. de diuort. & Iulius Clarius li. 5. recepta. sent. §. hæresis. versi. item propter.

17 Cæterum perdifficilis, & perobscura quæstio est de matrimonio contracto inter catholicos & hęreticos: multi enim putant ratũ esse id matrimoniũ. [Tho. & Sot. li. 4. sent. dist. 39. Guil. in specul. tit. de diuor. glo. in. c. non oportet. 28. q. 1. Card. Prep. & alij in c. vlt. de cõdi. appos. Viguer. in inst. tit. de sacram. matrimo. Siluest. verb. matrimoniũ. 8. §. 10.]

18 Huius opinionis rationes admodum paucas inuenio: sed eruditus quidã theologus has mihi suggessit. Vnam, quod hæreticus habet fidei signaculum indelebile, quamobrẽ capax est sacramẽtorũ: Alteram, quod tale matrimoniũ nullo iure est irritum: Tertiã, quod sequeretur ex contraria sententia, hæretici mẽtalis cum catholica, nullũ esse matrimoniũ: Quartam, quod hęreticus ante sententiã non priuatur dominio bonorum: ergo multo minus priuatus erit potestate sui corporis, vt illud ĩ huiusmodi matrimonium transferre non queat: Quintam, quod hæreticus cõtrahens matrimoniũ cum Iudæa, vel infideli non obligatur, neq; ratũ est tale matrimoniũ propter signaculum fidei: Sextã, quod irritum est matrimonium catholicæ contractum cum catechumeno quamuis ille credat, & confiteatur catholicam fidem: Septimam, quod hæresis non tollit fidẽ connubialem, neq; prolẽ, neque sacramentum: ergo non repugnat coniugio, si nõ pugnat cum bonis coniugij: Octauam, quod inter Iudæos & infideles verũ est matrimonium, & melioris conditionis sunt catholicus & hęreticus: Nonã, quod si hæresis superueniens, non dirimit matrimonium, ergo neq; illud impedit, sed separabuntur coniuges quousque resipiscat hæreticus.

19 Sed iam videamus an isthęc argumenta dissolui posint. Primũ quidem fortissimũ esset, nisi huiusmodi matrimonium prohibitũ foret: nã hęretici aliqua sacramenta retinẽt. c. sacramẽta cũ seq. 1. q. 1. Ad hoc, negamus tale matrimonium non esse iure aliquo irritũ, quinimo id postea probabimus: Nec vires habet argumentũ tertiũ, quia de hęretico intellectuali, siue pure mentali ecclesia nihil iudicat. Quartũ vero argumentũ fragilissimum est, quia hęreticus nõ priuatur potestate sui corporis, sed eius matrimonium cũ catholica contractum irritum est ipso iure. Quintum quoq; argumentum negari potest eadẽ facilitate, qua asseritur: & quãuis cõcederemus verũ esse, nihil inde relinqueretur aduersus nostrã sententiã. Item argumentũ sextũ negari posset, quia diuus Ambro. nõ loquitur de catechumeno, & si de eo loqueretur, nostrę sententiæ nõ aduersaretur,

quinimo pro nobis est.c.caue. 28.q. 1. Deinde septima ratio fragilis est, quia neque infidelitas tollit fidē coniugalē, neq; prolem, neq; sacramentū: & quia legibus ecclesiasticis, matrimoniū istud hæreticorū fit irritum. Octauū autē argumentum fragile est: quid enim ex eo sequitur, quod inter Iudęos & infideles verū sit matrimonium? Denique supremum argumentum fragilissimum quidē est: quia legitimum iustumque matrimonium dirimi non potest culpa vnius cōiugis, alioqui hæreticus fieri posset, aut fingeret se hæreticum esse, qui vellet relinquere coniugem: & quos Deus coniunxit, separat et homo.

20 Hactenus contrariæ opinionis argumenta fere omnia explosa eiectaq; sunt: nunc vero sententiam nostram probabiliorem esse forsasse ostendemus. Ac primum quidem, concilium Elibertinum inquit: Hæreticis, qui errant ab ecclesia catholica, neque ipsis catholicas dandas puellas, sed neque Iudæis, neque hęreticis dari placuit, eo quod nulla possit esse societas fideli cū infideli: si contra interdictum fecerint, parētes abstinere per quinquennium placuit. c. 16. Et conci. Laodicenum: Eos qui ad ecclesiam pertinēt indifferenter filios proprios hæreticorum nuptijs minime sociare debere. & rursus: Quoniam non oportet cum hæreticis commiscere connubia, & vel filios, vel filias dare, sed potius accipere, si tamen profiteantur Christianos se futuros esse & catholicos c. 10. & 31. Et conciliū Carthag. tertiū: Item placuit, vt filij vel filiæ episcoporum, vel quorumlibet clericorum, gentilibus vel hæreticis, aut schismaticis matrimonio non iungantur. ca. 12. Et concil. Agathen. Non oportet cum hominibus hæreticis miscere connubia, & vel filios, vel filias dare, sed potius accipere, si tamen se profiteantur Christianos esse futuros, & catholicos. [c. 67. cap. nōn oportet. 28. q. 1.]

21 Quod si quispiam dixerit, hæc omnia concilia esse prouincialia: huic ego responderim, a Pontificibus summis & ecclesia catholica fuisse approbata: & proferam præterea concilium œcumenicum Chalcedonēse, cuius verba sūt: Quoniam in quibusdam prouincijs cōcessum est lectoribus & cantoribus vxores ducere, constituit sancta synodus, nulli eorum licere, alterius sectæ accipere vxorem. Et paulo post: Nō possint liberos suos, hęretico, vel pagano, vel Iudæo matrimonio coniungere, nisi vtiq; persona, quæ orthodoxæ coniungitur, se ad orthodoxam fidem conuertēdam spondeat. Si quis vero hanc definitionem sanctæ synodi prætererit, regularū condēnationibus subiaceat, can. 13.

22 Ex quibus omnibus perspicuum est, matrimonium propositum vetitū esse, pœnis etiam adiectis: quo fit vt possimus asserere, irritum fore atque inane. Quod si quis dicat, multa prohibētur, quæ facta valent: huic equidem obiecerim iuris regulam prorsus contrariam. Lex enim inquit: Quæ lege fieri prohibentur, si fuerint facta, non solum inutilia, sed pro infectis etiam habeantur: licet legislator fieri prohibuerit tātum, nec specialiter dixerit, inutile esse debere quod factum est: sed & quod fuerit subsecutum ex eo, vel ob id quod inter dicente lege factum est, istud quoque cassum & inutile esse præcipimus. Nam legislatori, quod fieri non vult, tantum prohibuisse sufficit, cætera quasi expressa ex legis licet voluntate colligere. l. nō dubium. C. de legib.

23 Ergo qui ait connubium illud ratum esse, probare debet exceptionem, cum regula sit ei contraria. Nam dicere multa

multa prohibita, si fiant, valent: ergo matrimonium illud ratum est, perinde est, ac si dixeris: Multi mortui sunt, igitur Petrus est mortuus; multi sunt in ecclesia, ergo & Ioannes est in ecclesia: quæ collectiones falsæ sunt, & ineptæ.

24 Adde quod non ea qualiscunque prohibitio est, sed varijs pœnis sancita, vt ex concilijs Elibertino, Chalcedonensi que patet. Ac præterea Bonifacius octauus constituit, vt mulierum, quę scienter hęreticis nupserint, dotes confiscentur. [cap. decreuit. de hęretic. lib. 6.] Et Theodo. Balsamon enarrans canonē prœnotatum concilij Chalcedonen. inquit: Definitum est, ne eorum liberi hęreticis, vel Iudęis coniungātur, nisi vti que prohibitę personę polliceantur a sua hęresi, vel superstitione recedere: tunc enim, si ad orthodoxam fidem accesserint, consequentur quoque nuptię. Eos autem qui hęc transgrediuntur, canonicis pœnis subijcit synodus. Lege Laodicenam synodum & Carthaginensem, & inuenies separari matrimoniū, quod cum hęretico contractum est: existimo autem etiam cum separatione, eos quoque puniri secūdum pręsentem canonem, sic enim ad concordiam deducentur canones. Hæc ille.

25 Vides, non solum prohibitionem, sed pœnas: neque tantum pœnas, verum & separationem. Nec mirum id, nam & legitima, & iusta matrimonia separātur propter hęresim superuenientem, quemadmodum epistolis maximorum Pontificum sacr isque decretis sępe constitutum est. [cap. 2. c. de illa. c. quanto. de diuortijs.]

26 Et quid attinebat vetare tot legibus id quod sępissime diuino iure iampridem prohibitum fuerat, si post innumerabiles prohibitiones, adhuc sceleratum illud matrimonium, firmum ratumque futurum erat? Paulus apostolus ait, Ne cibum quidem cum hęreticis esse sumēdum, eosque deuitandos esse: & apostolus atque euangelista Ioannes vetat, ne eos in domum recipiamus, nec aue illis dicamus. Et apostoli omnes prohibuerunt, ne cum hęreticis oremus. Et a concilio. 4. Carthag. interdicuntur cōuiuia & sodalitates hęreticorum: & nihilominus ratum erit contractum cum eis matrimonium?

27 Huc accedunt omnes fere causę, quibus irritum est matrimonium inter catholicum & infidelem contractum: quę quidem locum habent in connubio catholicę atque hęretici. Nam causa quę videtur esse potissima, ea est: ne coniux catholicus ab infideli corrumpatur. Inquit enim lex: Non sociabis cum eis coniugia, neque filiam tuam dabis filio eius, neque filiā illius accipies filio tuo: quia seducet filium tuū ne sequatur me, & vt magis seruiat dijs alienis: irascetur que furor Domini, & delebit te cito. [Deut. 7. & 1. Esdrę. cap. vlti.]

28 Maius autem periculum seductionis imminet ab hęretico, quam ab alio in fideli vllo, quemadmodum quotidiana experientia compertissimum est. Omnes enim deridere solemus Iudęos, idololatras, & Mahumetanos, paucique catholici ab istis capiuntur vnquā ab hęreticis vero plurimi decipiuntur in dies.

29 Alię quoq; causę hęreticis accommodari possunt: quid enim prohibet quin verbis Pauli apostoli paululum permutaris, ita loqui possimus? Nolite iugum ducere cum hęreticis, quę enim participatio iustitię cum iniquitate? aut quę societas luci ad tenebras? Quę autem conuentio Christi ad Belial, aut quæ pars fideli cum hęretico? Quis autem consensus templo Dei, cum idolis? [2. Corin. 6.]

30 Iugum

30 Iugum quidem graue ac nefarium id esset, quod catholicus duceret cum hæretico: nullaque participatio veræ religionis cum hæresibus est: nulla societas catholicæ lucis cum hæreticorum tenebris, nulla conuentio Christi ad Belial, nulla pars fideli cum impio, nullus cõsensus templo Dei cum hæresibus: quę nihil aliud quam idola sunt.

31 Sed theologus ille dicebat, præcipuam causam, qua irritum est matrimonium cum infideli cõtractum, eam esse, quod infidelis non habet characterem baptismi: vnde tria deducebat. Vnum, quod catechumenus fidem habens catholicã, non potest matrimonium contrahere cum catholica, sed huiusmodi nuptiæ sunt irritæ: Alterum, quod apostata, qui penitus recessit a fide catholica, & factus est Iudæus, vel Mahumetanus, si contrahat cum catholica, ratum erit matrimonium: Tertium, quod si idem ille apostata, contrahat cum Iudæa vel infideli, erunt irritæ nuptiæ. Hæc ille asserit, sed ea non probat.

32 Mihi vero admodum dubia ea omnia esse videntur: nam Innoc. 111. argumẽtando in alia quæstione inquit: Non solum per sacramentum fidei, sed per fidem etiam sacramenti aliquem effici membrum Christi: & qui Christum habet per fidem, etiam si baptismum non habeat, habet vtique fundamentũ, præter quod aliud poni nõ potest, quod est Christus Iesus: super ædificare posse videtur, sicut salutifera opera, sic & quælibet ecclesiastica sacramenta: cum illud non sit generaliter verum, neque de nouis, neque de veteribus sacramentis, quod baptismus sit fundamentum illorum: quoniam & sacramentum cõiugij & eucharistiæ a non baptizatis recipi potest. Hęc ille. cap. vlti. de presb. non bapti.

33 Quo vel solo patet, tria illa iam ante dicta, labare: nam & catechumeni matrimonium cum catholica contractum ratum esse videtur: & cum baptismus non sit fundamentum omnium sacramentorum, neque sine fide catholica prosit, fortasis verius est quod apostata contrahere poterit cum infideli, & firmum erit connubium illud: quod si cũ fideli cõtraxerit, irritum prorsus sit matrimonium. Nam & Apostolus, & sacra decreta, de fide magis quam de baptismo loquuntur. Neque vlli dubiũ est, olim catechumenos multos solitos esse differre baptisma, vt ab omni peccato expiati, recta via in cælum tenderent: & tamen interim catholicam fidẽ tenebant, nec satis scio an infideles tũc dici possent.

34 Noster ille Theologus suę opinionis laudabat authorem diuum Ambro. qui lib. de Abraham inquit: Non est satis nisi ambo initiati sitis sacramento baptismi, &c. Quasi vero baptismi sacramentum efficiat, vt eo initiatus etiam hæreticus, etiam apostata, matrimoniũ cum catholica contrahere posit, cum infideli non posit. Sed si recte perpendãtur verba omnia beatissimi Ambrosij, nihil minus probant, quam opinionem prædictam. Inquit enim Ambro. Caue Christiane Gentilem vel Iudęam, atque alienigenam, hoc est omnem hęreticam & alienam a fide tua, accipere tibi vxorem. Prima coniugij fides castitatis gratia est, si Christiana sit, non est satis, nisi ambo initiati sitis sacramẽto baptismi, simul ad orationem nocte vobis surgendum est, & coniunctis precibus obsecrandus Deus. [c. caue. 28. quęst. 1. plenius libro de Abraham, cap. 9.]

35 Vbi primum obserua diuum Ambrosium ęquiparasse infidelem hęretico, & pariter

pariter vtriusque nuptias prohibuisse? deinde nihil esse locutum de charactere baptismi, neque de eius effectu, cum initiatus efficitur hæreticus, vel apostata. Postremo, perpende beatum Ambro. de solo matrimonio legitimo & rato verba illa dixisse, ait enim: Simul ad orationem vobis surgendum est, & coniunctis precibus obsecrandus Deus. Non sufficit ergo vt sacramento baptismi sint coniuges initiati, nisi & ambo catholici sint. Nam cum apostata, vel hęretico, neque orandum est, neque loquendum quidem. Quin etiam diuus August. vetat, ne quis ducat vxorem, nisi eiusdem religionis & fidei, neque aliter coniugia maneant copulata. Tum illud addo, quod Paulus apostolus coniugem fidelem cum infideli habitare permittit: ecclesia vero catholica separat coniugem fidelem ab hęretico, neq; eos simul habitare sinit. Quo plane intelligitur, periculosius esse cum hęretico, quam cum alio infideli habitare. [1. Cor. 7. c. sic enim. 28. q. 1.]

36 Accedunt eodem, quæ Tertullianus scripsit. lib. 2. ad vxorem: Quis dubitet obliterari quotidie fidem commercio infideli? Bonos corrumpunt mores confabulationes malę, quanto magis conuictus & indiuiduus vsus? Quomodo potest mulier duobus dominis seruire, Deo, & marito Gentili? Sed viderit qualiter viro officia pendat, Domino certe non potest pro disciplina satisfacere, habens in latere diaboli seruum procuratorem domini sui, ad impediendũ fidelium studia & officia, vt si ieiunia obseruanda sunt, maritus eadem die cõuiuium exerceat: & cętera in eandem sententiam.

37 Quid plura? Canon septuagesimus secundus sextę synodi generalis inquit, Nõ licere virum orthodoxum cum muliere hęretica coniungi: neque vero orthodoxam, cum viro hęretico copulari: sed etsi quid eiusmodi ab vllo ex omnibus factum apparuerit, irritas nuptias existimare, & nefarium coniugiũ dissolui: neque enim ea, quę non sunt miscẽda, misceri, neque ouem cum lupo, neque peccatorum sortem cũ Christi parte coniungi oportet. Si quis autem ea quę a nobis decreta sunt, transgressus fuerit, segregetur.

38 Sed aiunt multi, canones illos non esse factos a sexta synodo generali, neque omnino recipiendos esse. Hi autem sunt Anastasius, Theophanes, Humbertus, Franciscus Torrensis, & Canus. Contra Gratianus inquit, Hadrianum papam sextam synodum suscepisse cum omnibus canonibus suis. Et in septima synodo Tarasius Patriarcha, & Petrus episcopus, & Epiphanius, omnes illos canones tanquam sextę synodi approbant. Quod quidem si verum est, peracta controuersia est. c. sextam. cum seq. 16. dist. Tametsi autem canones illi œcumenici concilij non sint, quis dubitat eos, paucis exceptis, authoritatis pene ineuitabilis esse? Primo, quia conditi sunt a ducentis viginti septem episcopis catholicis. Ad hęc, quia plurimi sapientissimi viri theologi & iurisperiti episcopis illis adfuerunt, vt fieri solet in huiusmodi conuentibus celeberrimis. Deinde, quia tota Grecorum ecclesia eos canones vt concilij generalis suscepit ac venerata est. Postremo, quia Gratianus, Innocentius III. septima synodus œcumenica, & alij multi horũ canonum authoritate vtuntur iure quã optimo: quia multa ibidem continentur notatione ac veneratione digna. Habet hoc pręterea canon ille. 72. quod cum rem grauissimam sanciat, neq; ab ecclesia catholica, neque ab vniuersalibus

libus, aut generalibus synodis, neque ab vllo sanctorum doctorum vnquam reprobatus est. Canus quin etiam vir acerrimi ingenij, qui quotquot canones Trullanos potuit, lacerauit ac vellicauit, de canone tamē illo nihil quod malediceret, habuit: vt proculdubio tacito omnium consensu videri posit, esse probatus. [vide Canum lib. 5. de locis theologi. cap. vlt.]

39 Neque verisimile est canonem istum ab hæreticis fuisse corruptum, quia totus contra hæreticos est. Adde quod Theodorus Balsamon Antiochenus patriarcha canonem illum integrum retulit, atque ita interpretatur: Lex ciuilis definit matrimonium, societatem & communicationem diuini & humani iuris: hinc ergo consequenter sancti patres decernunt, iure matrimonij nō esse coniungendum virum fidelem mulieri infideli: vel infidelem mulierem viro fideli: sed & si quid eiusmodi factum fuerit, diuellendum ac separandum esse matrimonium, vt quod consistere non posit. Quæ est enim, inquiunt, lupo cum agno societas, quorum est penitus contraria voluntas: sibique sunt inuicē in omnibus aduersi & infesti, quod sit contraria eorum viuendi ratio? Et non solum separandum esse matrimonium, sed eum qui tale aliquid ausurus est, segregandum esse statuunt.

40 Eadem fere scribit Matthæus monachus Græcus in opere canonum græcorum cap. quod non oporteat contrahere cum hæreticis: vbi laudans canonem suprascriptum, addit: Si secundum legē ciuilem matrimonium definitur, communio & commertium diuini humanique iuris, quomodo conueniri potuerunt inter se illi, qui circa maiora discordes sunt, animæ dispositione contraria sentientes circa fidem? Propterea etiam post illiciti matrimonij solutionem, excommunicare quoque dignum censet perseuerantes.

41 Tum illud addo, quod magni illi theologi ac iurisperiti, qui regias leges septi partitas condiderunt, hanc quoque sententiam comprobarunt, & lata lege sanxerunt. Et quamuis in foro ecclesiæ cōstitutio illa pro lege non sit habenda, perspicuum tamen omnibus est, esse leges illas omnigena eruditione refertas. [l. 15. titul. 2. par. 4.]

42 Quod si vim ipsam nominis obserues, infidelis est, qui fidem promissam violat: hæreticus autem fidem catholicam, quam professus fuerat, violat: ideoque Balsamon recte pro hæretico infidelem posuit. Et scholastici theologi aiunt, hęresim esse infidelitatis speciem: & vt alibi retuli, hæreses idola sunt, atque adeo hæretici infideles & idololatræ, non iniuria dici poterunt: quo fit, vt irritum eorum cū catholicis matrimonium contractum sit.

43 Accedit eodem, quod hæreticus extra ecclesiam est. Et cum hæretico non licet loqui, quia sermo eius vt cancer serpit: hæreticus deuitandus est, vt vipera, vt basiliscus. Quo igitur iure catholicus connubio stabili cum eo iungi potest? Cum hæretico neque cibus sumendus est, nec eum in domum introducere possumus: & tamen cum eo matrimonium ratum contrahere possumus? Qui colloqui prohibent, qui orare simul vetant, qui cohabitare non sinunt, hi matrimonium contrahere permittunt, aut ratum volunt esse contractum?

44 Diuus quidem Hieronymus inquit: Nullus est inter eos fidus affectus, quorum diuersa fides est: neque vllum odiū vehemētius est, quam quod ex religionis dissidio nascitur: nulla ergo inter coniuges istos erit amicitia, nulla socie-

tas, nullum cõsortium, nulla diuini aut humani iuris communicatio: nullum igitur matrimonium.

45 Concilium Laodicenum, & Carthaginen. tertium concilium Agathense, diuus Ambrosius & Augustinus tale matrimonium damnant & prohibent. Conci. Elibertinum, & œcumenica synodus Chalcedon. & Bonifacius viij. nõ tantum id vetant, sed etiam puniũt. Alexãder III. Vrbanus III. Innocentius III. propter superuenientem hæresim separant matrimonia, etiam legitima, & rata. Ecclesia Græcorum omnium irritas nuptias declarat, & nefarium coniugium dissoluit: Quomodo Deus istos coniũget? quomodo erunt duo in carne vna? quomodo ergo a sacerdote benedicentur? & quo denique modo, connubium inde sumet originem, vnde separari debet? Neque enim potest quicquam ab eo casu incipere, quo debet extingui. [l. vsum fructum cum moriar. de vsu. & vsuf. legato.]

46 Quantum vero tales nuptiæ distent a iusto sanctoque matrimonio, ex verbis Tertulliani satis perspicuũ est. Is enim in fine libri posterioris ad vxorem inquit: Vnde sufficiam ad enarrandam felicitatem eius matrimonij, quod ecclesia conciliat, & confirmat oblatio, & obsignatum angeli renunciant, pater ratum habet? Quale iugum fidelium duorum vnius spei, vnius voti, vnius disciplinæ, eiusdem seruitutis? Ambo fratres, ambo conserui, nulla spiritus carnisue discretio: at qui vere duo in carne vna, vbi caro vna, vnus & spiritus, simul orant, simul voluptantur, & simul ieiunia transigunt, alterutro docentes, alterutro hortantes, in ecclesia Dei pariter, in angustijs, in refrigerijs, neuter alterum celat, neuter alterũ vitat, neuter alteri grauis est: libere æger visitatur, indigens sustentatur, eleemosynæ sine tormento, sacrificia sine scrupulo: sonant inter duos psalmi & hymni, & mutuo prouocant, quis melius Deo suo canet. Talia Christus videns & audiens gaudet, his pacem suam mittit.

47 Equidem multas, magnasque causas video, quibus adducor vt putem irritũ esse matrimonium propositum: ecclesię legem non inuenio, quæ tales nuptias permittat, nedum approbet, vel confirmet: contra vero iam ante retuli ecclesiasticas leges non paucas, quæ nefariũ istud connubium vetant, damnant, puniunt, separant, atque dissoluunt.

48 Quod si propter consanguinitates & affinitates quasdam remotas, nullum efficitur dirimiturque matrimonium, si œcumenica Tridentina synodus clandestina connubia, etiam inter catholicos iuncta, iure ac merito irrita, nulliusque roboris esse decernit, quanto id magis fieri debet in eo, de quo disputatio est, iniusto nefarioque matrimonio? Ego quidem optarim summi Pontificis decreto canonem illum Trullanum aut confirmatum, aut renouatum esse: his præsertim temporibus, quibus (proh dolor) omnia fere regna (Hispaniam excipio) impiorum hæreticorum sunt plena. [Vid. Couar. lib. 4. decret. par. 2. cap. 6. §. vltim. in. 3. editione.]

De ministris, & eorum officijs Tit. XLI.

SVMMARIVM.

1 *Ministros reipub. optimos & idoneos eligi permagni interest.*

2 *Alexandri Seueri in eligendis magistratibus prudentia & integritas.*

QQ 3 Ministri

3 *Ministri sanctæ inquisitionis quot sint, & eorum nomina.*

4 *Iudex bonorum publicatorum qui eligẽdus, & quod sit eius munus, & ad quem ab eo prouocari liceat.*

5 *Executor quis sit, & quot nominibus appellari soleat, eiusque munus qua in re versetur.*

6 *Custos carceris a quo hodie creari soleat.*

7 *Notarij qui eligendi, & eorum officium quod sit.*

8 *Tabellionem alium possunt inquisitores creare, si id postulet necessitas.*

9 *Scripta sanctæ inquisitionis, & actorũ quomodo custodienda sint, & quibus eorum cura demandanda.*

10 *Medici, & custodes ianuarũ quales sint eligendi in sancta inquisitione.*

11 *Assessores siue consultores ab inquisitoribus conuocari debent.*

12 *Assessores quales eligendi.*

13 *Assessores seu consultores ab inquisitoribus vocati consilium gratis prabere debent.*

14 *Consultores simul cum inquisitoribus deliberare debent, & ea tenenda sententia cui maior illorum pars adhæserit.*

15 *Familiarium siue stipatorum munus & numerus: & quales sint eligendi.*

16 *Familiaribus immunitates quædam nuper concessę fuerunt iussu regis, & eorum numerus fuit præfinitus.*

17 *Familiariũ numerus quo pacto fuit præfinitus.*

18 *Familiariũ catalogus in unaquaque prouincia dandus est consistorys ciuitatũ.*

19 *Familiares in causis criminalibus eximuntur a iurisdictione iudicũ secularium, exceptis nonnullis criminibus.*

20 *Familiares comprehendi possunt a iudicibus secularibus.*

21 *Familiarium causa quando referenda sit ad regiam curiam.*

12 *Familiaris qui simplex homicidium committit, ab inquisitoribus puniendus.*

23 *Adulterij crimẽ grauius esse quã homicidium, quidam Scæuolam sensisse aiunt.*

24 *Adulterij crimen grauius esse quam homicidium, Scæuola non sensit.*

25 *Adulterij crimen grauius esse quam homicidium, Scæuolam non sensisse, multis ostenditur rationibus.*

26 *Scæuolæ verba, ex quibus colligebant nõ nulli, grauius esse adulterij crimen quã homicidium, declarantur.*

27 *Ministri sanctæ inquisitionis, oportet vt interdum suorum munerum rationem reddant.*

28 *Visitatoris munus, & qualis is eligi debeat.*

29 *Inquisitores & ministri nihil emant ex bonis publicatis.*

30 *Ministri omnes sanctæ inquisitionis iurare tenentur coram inquisitoribus & episcopo, quod officia sibi commissa fideliter exercebunt.*

31 *Inquisitores, consultores, & cæteri, iurare tenentur se arcana omnia fideliter celaturos.*

32 *Magistratus quantum deceat arcana celare.*

33 *Inquisitorum & ministrorum stipendia, & a quibus eis soluenda sint.*

34 *Salaria ministris sanctæ inquisitionis soluuntur ex bonis publicatis, & quomodo solui soleant.*

35 *Inquisitores & cæteri omnes ministri per se ipsos officijs inseruiant.*

36 *Ministri sanctæ inquisitionis, si iter facere velint, a quo veniam petere debeant, & quot dies abesse possint.*

37 *Ministri omnes suis stipendijs contenti sint, & munera non accipiant.*

38 *Minister nemo esse debet in ea prouincia, in qua inquisitor sit eius consanguineus, vel dominus.*

39 *Ministri sanctæ inquisitionis a quibus puniendi sint.*

40 Officijs

40 *Officijs duobus sanctæ inquisitionis nemo præesse potest, aut duobus salarijs frui.*

41 *Officialem sanctæ inquisitionis qui vulnerat, aut occidit, a quibus puniri debeat, & est Pij V. constitutio de hac re.*

De ministris, & eorum officijs.

1 REIPVBLICAE salus non tam in legibus sita est, vt Aristoteli placet, quam in magistratibus & ministris, vt mihi quidē videtur. Leges enim ciuiles, & humanæ in chartis mutæ iacent, neque per se solas valde nocent, aut prosunt: magistratus vero & ministri reipub. leges ipsas loqui, aut silere faciunt: & cunctis nocere passim & prodesse possunt. Fieri nō posse videtur, inquit Arist. vt recte ex legibus administretur ciuitas, non quæ optimis, sed quæ a prauis ciuibus gubernatur. Quo magis enitendum erit, vt optimarum legum, optimi eligantur custodes, ne leges ipsæ iaceant & sileant: sed vna eademque voce omnibus semper & vbiq; loquātur. Id autē facile fiet, si magistratuū electores, non priuatis affectibus custodes legum quæsierint, sed tantū iustitiæ zelo: non propter consanguinitatem, affinitatē, amicitiam, familiaritatem, preces, fauorē, ambitionem, aut propter alia id genus omnia: sed propter merita idoneorum, propter cōmune bonum, propter salutem reipub. Debentur quidē præmia melioribus, officia peritioribus, deniq; reipub. debentur optima. Canem quidē (inquit elegāter Demost.) ouili degenerem & ignauū custodiēdo nemo præfecerit: reipub. autem gubernatoribus plerique dicunt, quoslibet esse præficiendos custodes, qui cum delinquentes se differre simulent, ipsi vel in primis custodiendi essent. [Arist. lib. 1. rhetor. l. 1. solut. matri. Demosthe. orat. 2. contra Aristogitonem. 4. poli. 8.]

2 Alexander ille Seuerus, Romanorum imperatorum omnium fere optimus, qui consiliarios habere meruit Sabinū, Vlpianum, Paulum, Pomponiū, Alphenum, Africanum, Florentinum, Martianum, Callistratum, Hermogenum, Venuleium, Tryphonium, Metianum, Celsum, Proculum & Modestinum: omnes iuris professores celeberrimos, quorum faciebat cuncta consilio: ille inquam Alexander, exemplo nobis esse potest, qui præsides, pro consules, & legatos nunquam fecit ad beneficium, sed ad iudicium vel suum, vel senatus: & vbi aliquos voluit prouincijs iudices dare, vel magistratus, aut præpositos facere, nomina eorum proponebat, hortans populum, vt si quis aduersus eos quid haberet criminis, probaret manifestis rebus. Dicebatque graue esse, cum id Christiani & Iudæi facerent in prædicandis sacerdotibus, qui ordinandi sunt: non fieri in prouinciarum rectoribus, quibus & fortunæ hominum committerentur, & capita. Idem quoque princeps dicere subinde solebat: Inuitos, non ambientes in rempublicam collocandos. Denique Vlpianum virum optimum & iurisperitissimum, non tantum pro consiliario, sed etiam pro tutore habuit: atque ideo summus imperator fuit, quod eius consilijs præcipue rempublicam rexit. Author Aelius Lampridius in Alexandro Seuero.

3 Sed iam ad ministros officij sanctæ inquisitionis reuertamur. In vnaquaque prouincia Hispaniæ duo, aut tres inquisitores esse debent: iudex bonorum publicatorum vnus: executor vnus: notarij tres: duo a secretis, tertius sequestrationum: custos carceris vnus: nuntius vnus: custos ianuarum vnus: & medicus vnus. Præterea necessarij sunt assessores & consultores periti, familiares & alij, de quibus nunc seorsum tractare oportet: si prius hoc tantum dixerim, experientia iam olim in Hispania fuisse compertum, longe vtilius & commodius esse, vt inquisitores eligantur iurisperiti, quam theologi: quidquid theologaster ille deliret Occam. [4. instruct. Toletana. c. 2.]

4 Iudex bonorum publicatorum, is eligendus est, qui sit vir probus, & iurisperitus, non ex genere Iudæorum, Mahumetanorum, vel hæreticorum, sed qui assessoris officio fungi queat. Huius officij est iudicare inter fiscum & priuatos de his causis, quæ de bonis hæreticorum tractantur. Sed & cognoscere poterit inter priuatos cum causa fuerit cõnexa, vt Gabriel Quemada tradit. q. 1. & 3. Ab eius sententijs ad senatum appellari debet, non autem ad alios iudices. Sed si lis fuerit inter fiscum & ecclesiam reã, vel inter ecclesiasticas personas, vel de redditibus beneficiorum, tunc inquisitores cognoscere debent, vt quodam senatus consulto plenius continetur. Hunc autem iudicem, & alios omnes ministros inquisitor generalis consilio senatus eligit.

5 Executor est, qui præcepta inquisitorũ exequitur. Huius officium præcipue versatur in comprehendendis & custodiendis reis, quos etiam absentes persequi, & vincire tenetur, salario sibi constituto contentus. Sed si opus fuerit vt familiares illum comitentur, taxandũ est illis salarium ab inquisitoribus, & a receptore soluendum ex bonis fisci. Et cum sit merus executor mandati, fines custodire diligenter debet, ac præcepta iudicum ad vnguem executioni mandare. De eius officio Aristo. lib. 6. politi. huiusmodi verba scripta reliquit: Alius magistratus ex omnibus ferè & maxime necessarius, & idem molestissimus est, qui in iudiciorum executionibus, siue damnatus quis fuerit, siue factus reus, versatur: quique carceri, custodijsque præest. Itaque propter odium, quod magnum incurrit, molestus est: sed tamen magistratus necessarius est: frustra enim exercentur iudicia, nisi ad finem perducantur. Quod & Plato lib. 6. de legibus, alijque tradiderunt. Hos, & apparitores, & statores appellant. [4. instru. Toleta. c. 26. Aristo. 6. polit. c. 8. l. 2. §. post originem. de orig. iur. c. 1. §. vlti. de statu. regular. lib. 6. Catel. Cotta. in memora. verbo, statores.]

6 Custodia carceris ad executoris officium olim pertinebat, & quoties illum abesse contigerat, alium custodem suis sumptibus carceri præficere tenebatur: hodie vero custos carceris ab inquisitore generali creatur, diuersusque est ab executore. Quod ante multa secula Athenis quoque fieri solebat, vt loco prænotato Aristot. est author: vbi, Multis in ciuitatibus, inquit, custodiarum præfectus diuersus est ab executore, vt Athenis magistratus eorũ, qui vndecim viri nominantur. Itaque commodius est, vt hic magistratus diuisus sit, & solerter, quod eius ratio postulat, prouideatur: neque enim minus hic necessarius est, quam is de quo modo differuimus: nam viri probi maxime magistratum hunc recusant, improbis non recte commit-

committitur, qui custodiri magis debent, quam alios custodire. [4. instru. Toleta. c. 26. Arist. 6. poli. c. 8.]

7 Tabelliones, quos & notarios, & secretarios appellant, denunciationes, accusationes, & omnia causarum acta scribere debent: hi sunt eligendi laici, sed in causis hæresis hoc munere fungi possunt clerici & monachi, in sacris etiam ordinibus constituti. Et quamuis in Hispania laici creari soleant, fortasis tamen expediret, vt clerici eligerentur: quia minus indigerent, quam hi, qui vxores & filios habent: nam salarium vix vni sufficit. Hi quoque scribere tenentur in libro quodam omnia mandata inquisitorum data executoribus & receptoribus contra hæreticos, & eorum bona, vt si quæstio de his emerserit, illinc assumi queat quidquid ad eam dirimendam sit necessarium. Præterea, hi salario contenti nihil pro scripturis accipere debent, excepto notario bonorũ publicatorum, cui licet iura legitima petere, quia non habet certum salarium. Suis quoq; sumptibus proficisci debẽt intra prouinciam suam, ad faciendum testium ratificationem, & probationẽ defensionum, & exceptiones aduersus testes: vt quodam senatusconsulto continetur. [c. vt officium. §. ad conscribendas. de hæret. lib. 6. secunda instruct. Hispalen. c. 13. & instru. 4. Tol. c. 18.]

8 Quod si necessitas vrgeat, possunt inquisitores alium tabellionẽ creare, eiq; salarium iustum soluere, vt epistola quadam senatus cauetur. Is autem qui est a secretis, tenetur promotori fiscali, & alijs litigantibus fidem facere, ac testimonium scriptum tradere, de tempore cõdemnationis, & commissi criminis. Neque enim exhibenda est copia totius processus, ne lites oriantur ex litibus, & totius causæ retegantur arcana: vnde consequeretur, vt omnibus manifesta fierent nomina testium, & saluti eorũ parum consultum esset: ac exceptiones plurimę a calũniatoribus aduersus eos proponerentur. Iure igitur his damnis occursum est epistola quadam generalis inquisitoris. Præterea, hi omnes notarij quotidie debent sex horis ad tribunal inquisitorum assistere. Quod si quispiam eorum in officio deliquerit, puniendus est pro mensura delicti pœna pecuniaria, vel officij suspensione, aut priuatione, vel exilio, generalis inquisitoris, & senatus arbitrio moderando. [Epistola data Granatæ die 4. Septemb. anno Domini. 1499. & instru. 4. Toleta. c. 28. & 13.]

9 Scripta sanctæ inquisitionis sub tribus clauibus custodiẽda sunt: quas promotor fiscalis & notarij seruare tenentur, neque legi aut ostendi cuipiam debent, nisi coram illis omnibus. Præterea, scripturæ actorum diligenter sunt custodiẽdæ in auditorio inquisitorum, vt præsto sint quoties illis opus fuerit: neque licet notarijs eas ostẽdere alicui, neque in alium locum transferre: quod si contrarium fecisse conuicti fuerint, officio sine spe veniæ priuandi sunt. Inquisitores tamen a regijs iudicibus, vel ab his quorum interesse constiterit requisiti, pręcipere debẽt notarijs, vt exemplum earum exhibeant: ita tamẽ vt secreta officij, quę occulta esse oportet, propterea non retegantur: quod epistola quadam senatus cauetur. Exemplum autem actorum, quæ publice legi solent, dari debet, videlicet confessionum, sententiarum, & aliorum eiusdẽ generis, neque præterea quicquam. [5. instruct. Valdolita. cap. 7. & Tolet. 4. cap. 13.]

10 De nuncio, ianuarum custode, ac medico plura dicere superuacaneum est, quia

quia ministeria eorum omnibus nota sunt, & nihil fere aliud eos facere oportet, quam id quod officiorum nomina præ se ferunt: hi eligendi sunt (sicut alij omnes ministri) viri boni, minimeque suspecti, & ex veteribus Christianis procreati.

11 Assessores periti, quos consultores nominare solemus, ab inquisitoribus conuocandi sunt, vt in causis fidei consiliũ eis præbeant. Cum enim de rebus grauissimis deliberandum persæpe sit, necesse est viros sapientes, theologos & iurisperitos conuocare: theologos, vt propositiones examinent, & earum explicent qualitatem: iurisperitos, vt de punitione vel absolutione reorum, ac de alijs causarum meritis consilium præbeant opportunum. Horum probitas in primis necessaria est: nam vt libro de legatione ad Caium inquit Philo: Solet Deus bonis viris bona suggerere cõsilia. Hos ad se vocandi, quoties expedire visum fuerit, potestatem habent inquisitores: & sine illis nihil definire solent: quo fit, vt syncerissima, iustissima & sanctissima sint eorum iudicia. Erit enim salus, vt Sapiens ait, vbi multa consilia. Et sicut cogitationes dissipantur vbi non est consilium, sic vbi sunt plures consiliarij, confirmantur. Et qui agunt omnia cum consilio, regũtur sapientia. Quamobrem Plato in Theage, consilium sacram rem esse dixit. Et Polybius ab Euripide dictum scribit, consilio sapienti magnam vinci militum manum. Etenim cum plures ad consultandum conueniunt, & vnusquisque partem habet virtutis ac prudentiæ, fiunt in vnũ collecti, quasi homo vnus, qui multos pedes habeat, & multas manus, multosque sensus: vt alij aliam partem, cuncti autem cũctas discernant, vt Aristot. inquit: quod Ioan. Chrysosto. eleganter exornat. [c. vt commissi. §. aduocandi. de hæret. lib. 6. Prouerb. 11. & 13. & 15. Aristo. lib. 3. polit. c. 7. & 11. Chrysost. ad populum Antiochenum homil. 51. Ludoui. Cęlius lib. 11. lect. antiqua. cap. 9.]

12 Eligendi autem sunt ad hoc munus viri prudentes, boni & periti, quibus acta omnia causarum referenda & communicanda sunt, & eorum audito cõsilio, ad sententias procedendum est. Præterea, inquisitores cum his peritis simul, & non seorsum, consultare ac deliberare solent, vt quibusdam epistolis senatus cauetur. Hi quoque iurare debent, quod arcana omnia celabunt: quæ, si post iuramentum præstitum, & indictũ eis, secretum sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ vnquam reuelauerint, in sententiam excommunicationis ipso iure incurrent. [c. vlti. §. 1. cum seq. de hære. lib. 6.]

13 Hi assessores seu consultores ab inquisitoribus vocati, consilium gratis præbere debent, vt quidam iurisperiti aiũt: & quãuis possint salarium sponte oblatum recipere: illud tamen petere neque unt, quia negotium catholicæ fidei omnes Christiani defendere ac procurare tenentur. Cæterum assessores, qui vt Hadrianus pontif. libr. quæst. inquit, Oculi sunt iudicum, in quacunque causa, & si spiritualis illa sit, iuste accipiũt salarium pro ministerio & labore: sed multa honeste accipiuntur, quæ inhoneste petuntur. [Archid. Ioan. Andre. Domini. & Philip. Franc. in c. vt commissi. §. aduocandi. de hæret. li. 6. Anchar. in principio eiusdem capitis. Brunus lib. 4. de hęreti. c. 3. Hadrianus quolib. 10. c. statutum. §. assessores. de rescrip. lib. 6. l. 1. §. proinde. de varijs, & extra ordi. cogniti.]

14 Quæri autem solet, an inquisitores cõsilium

silium consultorum consequi teneatur: quod Arnal. Alber. probabilius esse putat, nisi forte consilium esset iniustum. Verior tamen sententia est, quod simul omnes deliberare debent, & suam sententiam singuli dicere: illa vero sequenda est, quæ maiori & saniori parti melior & iustior visa fuerit. Extat epistola senatus apud inquisitores Corduben. qua decretum est, vt si concordes sint inquisitores & ordinarius iudex, eorum sententia præferatur: quamuis diuersus sit consultorum omnium cõsilium: est enim iurisdictio inquisitorum & ordinarij iudicis: & ipsi auditis peritorũ sententijs, & actis causarum penitus inspectis, & circunstantijs omnibus plenius excussis, certius & melius definire possunt. Sed apud inquisitores Valdolitanos nisi plures in eandem sententiã conuenerint, etiam si prædicti iudices concordes fuerint, nihilominus ad senatum causa mittitur: sed generaliter illa sententia vera est, quod inquisitores non tenentur necessario sequi cõsilium consultorum, vt recte respondit Franciscus Bursatus consilio 90. [Alber. in c. 1. de hæreti. lib. 6. q. 10. & lib. de agnos. assertio. catho. q. 26. l. puberibus. de susp. tuto. l. vlti. §. vbi. C. de bonis quæ libe. Abb. Decius & cæteri in c. si pro debilitate. de offi. deleg.]

15 Familiares quoque, siue stipatores, necessarij sunt, vt inquisitores comitẽtur, & eos, si opus fuerit, ab hæreticorũ insultibus tueantur, & vt executorem sequantur cum reos voluerit comprehendere, & vt alia faciant, quæ ad officij sanctæ inquisitionis munus melius exequendum iudices expedire decreuerint. His familiaribus concessum est, vt armis vti queant, sed eis abuti non debẽt. Eligendi autem sunt viri boni & pacifici, & qui vxores habeant, vt episto. quadam senatus cauetur: neque plures admitti debent, quam officij necessitas postulauerit. [Clem. 2. §. vlti. de hæreti.]

16 Et quia salaria non dantur familiaribus, & nemo gratis seruire tenetur, necesse est, vt eis priuilegia aliqua concedantur: qua in re diuersis mandatis regijs iam pridem variatum est: modo concessis immunitatibus, modo propter familiarium excessus, & effrenatã eorum multitudinem, abrogatis. Tandem anno superiori iussu Regis conuenientes in vnum, quidam ex regio consilio, cum senatu sanctæ inquisitionis, constitutionem promulgarunt, qua familiaribus immunitates quędam conceduntur, & eorum numerus prętinitur, & ordo etiã præscribitur, quo dissensiones & contentiones inter inquisitores & regios iudices in causis familiarium deinceps supprimantur & componantur. [4. instruct. Tolet. c. 5. constitu. regia, promulgata die. 19. Martij anno Domini. 1553.]

17 Ac primum, de numero familiarium constitutum est, vt in Toletana ciuitate ab inquisitoribus eligantur quinquaginta familiares: in ciuitate Hispalensi, totidem, & alij quinquaginta in Granatensi, & non plures: in Cordubensi & Cõchen. & municipio Valleolitano quadraginta: in ciuitate Murciæ triginta: in Calagurria, & Ilerena viginti quinque: in quolibet oppido triũ millium municipum eligi possint decẽ: in vno quoq; oppido mille municipũ sex: in singulis alijs quingentorũ, quatuor: in cęteris vicis minoribus duo tantũ in vno quoq; illorũ. Sed in quolibet vico maritimo, aut limitaneo eligi queãt quatuor. Hęc de numero familiariũ, qꝫ si plures electi fuerint, nullo priuilegio fruentur. [l. 1. §. 1. C. de collegiatis. li. 11. l. vlt. de appari. magist. mili. li. 12. l. vlt. ff. de excu. tuto.]

18 Item

18 Item eadem constitutione cauetur, vt in vnaquaque prouincia detur cõsistorijs ciuitatum matricula familiarium: vt præfecti vrbibus, & decuriones cognoscant ipsos familiares, & videant, ne numerum excedant: & si forte seditiosi fuerint, aut officio indigni, vt id significent inquisitori generali & senatui: quod fieri quoque debet, quoties quispiam in alicuius familiaris locum subrogatur. Præterea, constitutum est, vt in omnibus causis ciuilibus familiares coram iudicibus secularibus conueniantur, perinde ac si familiares non essent. [Lex eo tẽpore. ff. de milit. testam.]

19 In causis vero criminalibus familiares eximuntur a iurisdictione iudicum secularium, & puniri debent ab inquisitoribus, excepto crimine læsę maiestatis, & nefando crimine contra naturã, & rebellionis vel seditionis publicæ. Itẽ a laicis iudicibus coercendi sunt familiares, qui cõtra literas securitatis a Principe concessas deliquerint: & qui rebelles & contumaces fuerint aduersus mandata regia, & proditores & raptores mulierum: & publici latrones, & effractores ecclesiarum, monasteriorum, vel aliarum ædium, & incendiarij: & qui alia crimina, vel his maiora, vel atrociora commiserint: & qui procaciter, aut pertinaciter contemnunt regios iudices: & qui eis resistunt, & qui officia secularia exercentes, in officio suo delinquunt.

20 Cæterum, seculares iudices comprehendere possunt familiares, propter illa etiam crimina, quorum cognitio ad inquisitores pertinet: sed tunc, statim eos remittere debent ad suos iudices, cũ probatione summaria delictorum, idq; sumptibus familiaris delinquẽtis. Item eadem constitutione cauetur, vt quoties familiares deliquerint in vrbe, aut loco vbi non resident inquisitores, toties teneantur ostendere iudicibus loci in quo familiaris deliquit, exemplum sententię aduersus eum ab inquisitoribus latę, cum testimonio publico, quo plane cõstet satisfactum esse sententiæ contra eũ super illo crimine latæ.

21 Si vero lis oriatur inter inquisitores, & seculares iudices, super cognitione criminis a familiare commissi, tunc referenda causa est ad regiam curiam cum probatione delicti summaria: vt causa cognita per duos consiliarios regios, & alios duos senatus sanctæ inquisitionis, simpliciter & sine strepitu & figura iudicij causa remittatur ad illos iudices, ad quos eius cognitio pertinere visa fuerit: & ab hac sententia supplicare non licet. Præterea, si discordes fuerint hi supremi iudices in remittendis reis, nec tres in vnam sentẽtiam cõsenserint, rex ipse consulendus est. Interim autem custodiendus est familiaris ab eo iudice, qui comprehendit illum: sed supersedendum est in causa, donec remittatur ad suum iudicem, cui facta declaratione statim restituendus est, si forte ab alio iudice vinctus fuerit: Hactenus regia constitutio, data die. 10. & confirmata die 19. Martij, anno Domini. 1553.

22 Ex quibus omnibus perspicuum est, cognitionem homicidij simplicis a familiare commissi ad inquisitores pertinere. Quid autem adulterij? quidam dicebat, maius crimen esse adulterij, quam homicidij: sed id verum non est. Nam siue animum attendas ad Dei offensam, siue ad reipub. damnum, siue ad facti atrocitatem, siue ad legum pœnas, longe grauius esse homicidium, quam adulterium inuenies. [c. si quod q. 33. q. 2. Socinus in rubri. de adult. in fine. & noster Padilla in l. transigere. C. de transf. nu. 77.]

23 Atqui

23 Atqui non pauci iurisperiti putant Scęuolam iurisconsultum aliud sensisse: verum illi non bene considerarunt, quid Scæuola dixerit: is enim inquit, Matre & vxore hæredibus institutis ita cauit: a te vxore charissima peto, ne quid post mortem tuam fratribus tuis relinquas: scis vnum fratrem tuum filium nostrũ occidisse, dum ei rapinam fecit: sed & alius mihi deteriora fecit. [l. Lucius. §. matre. ff. de legat. 2.]

24 Ex his verbis extremis quidam male conijciunt, deteriora illa fuisse adulterium cum vxore testatoris commissum: sed ij non perpendunt illum, quē adulterum esse fingunt, fratrem esse vxoris, quam testator neque vocasset charissimam, neque hæredem instituisset, si eam adulterium cum incestu commisisse sciret.

25 Quod si quispiam dixerit, adulteriũ fuisse commissum cum alia vxore testatoris: is primum consideret, nihil tale in specie proposita retulisse Scæuolam: deinde neque facta esse præsumenda, neque extraneam personam esse intelligendam, nisi expressa sit. Postremo, illud consequi absurdissimum, quod simplex adulterium deterius esset, quam parricidium: neque enim illud simplex fuit homicidium, sed occidit sobrinum auunculus, idest ex sorore nepotem. [l. si emancipati. C. de collati. l. si ita. §. Chrysogonus. ff. de verbo. oblig. l. Lucius. §. matre, de lega. 2. l. 1. ff. de parric.]

26 Ergo verba illa, Mihi deteriora fecit, de alijs criminibus adulterio grauioribus accipienda sunt: vel per hyperbolē & excessum ab offenso & irato testatore dicta fuere: vel certe comparatiuum pro positiuo interpretandum est, vt in illis Martiani verbis, Si seruus vxorem domini corrupisse dicatur, aut aliud quid grauius admisisse: non enim facile grauiora crimina reperire licebit, quā ea sunt quę Scæuola & Martianus commemorant: comparatiuum autem pro positiuo positum sæpissime obseruatũ est. [l. interdum. §. 1. ff. de publica. l. 2. §. cæterum. ff. vi bon. rapt. l. benignius. ff. de legib. l. 1. C. de dolo. vide Tiraquel. lib. de pœnis, causa. 1.]

27 Sed iam ad inquisitores, aliosque ministros reuertamur: quorum officia cũ sint perpetua, necesse est vt interdum rationem suorum munerũ reddant: quod valde quidem vtile est, vt qui male fecerint, puniãtur; qui autem bene, laudẽ & præmium consequantur: denique vt, omnes cautiores fiant, est enim commodum vt animi pēdeant, neque eis quidquid velint, efficere liceat: nã vt Arist. ait, Licentia quidquid libet agendi, non potest malum quod est in quoquo homine cauere. Erant & Athenis magistratus logistæ, quibus omnes magistratu functi, intra triginta dies, quam magistratu decessissent, administrationis rationem reddebant: præco autem proclamabat his verbis: Quis vult talem tali functũ magistratu de anteactæ vitæ accusare facinoribus? & qui accusare volebat, admittebatur. Huius quoque rei meminit Plato lib. 6. de legib. hoc verborum tenore: Nemo iudex, magistratusue sit, qui gesti officij rationem sui non referat, præter eos, qui regum instar finem rebus imponũt. Obserua exceptionem a diuino Platone positam, qui indecens esse iudicauit, vt supremi iudices maleuolorum calumnijs, sicut cæteri iudices, exponantur. [l. 1. C. vt omnes iud. tam ciuil. quam mil. Aristo. 6. polit. c. 4.]

28 Solet igitur creari magistratus, qui visitet inquisitores, & omnes alios ministros: quem ob eam causam visitatorē appellant. Hunc Plato eligendum esse

censet, virum pene diuinum, quem inuenire difficile esse fatetur. Creandus ergo est ad hoc munus vir aliquis moribus & eruditione conspicuus, & ætatis maturæ: is (vt apud Platonem est) in omni virtutum genere cunctis excellere debet, quique non pauciores, quā quinquaginta, natus sit annos. Is visitare omnes inquisitorum prouincias, & quidquid correctione dignum cognouerit, ad inquisitorem generalem & senatum referre debet. Fines mandati diligenter obseruet, nec sit hospes eorum, quos visitat: neque ab eis aliquid accipiat, neq; per interpositas quidem personas. Si vero vnus non sufficit, alter vel plures eligendi sunt. Pœtus Phrasea apud Cornelium Tacitum lib. 15. annalium inquit: Olim quidem nō modo prætor, aut consul, sed priuati etiam mittebantur, qui prouincias viserent, & quid de cuiusque obsequio videretur, referrent; trepidabantque gentes de æstimatione singulorum. Solus, vt audio, magnus meus auunculus Frācifcus Simancas ecclesiæ Corduben. Archidiaconus, vir profecto reipublicæ non pœnitendus, hoc munere sine collega hactenus functus est: nam priuatim hodie creari solet visitatores quoties in aliqua prouincia id expedire videtur. [Plato. 12. de legib. 4. instru. Tolet. c. 3.]

29 Præterea, prohibitum est inquisitoribus & ministris, ne quid emant ex bonis publicatis, etiam si publice vendantur. Qui vero aliquid emerit, quamuis id faciat palam & bona fide, nihilominus in sententiam excommunicationis incurrit, & cētum aureorum mulcta puniendus est. [4. instru. Toletana. c. 23.]

30 Item, omnes ministri sanctæ inquisitionis iurare tenentur coram inquisitoribus & episcopo, seu eius vicem gerente: quod officia sibi commissa fideliter exercebunt: quod alij quoque magistratus & ministri reipub. similiter iurare solent. [Clem. 1. §. porro. de hæret. l. rem non nouam. C. de iudi. l. iubemus. 2. de erogat. milit. anno. lib. 12. & illic Ioannes de Platea.]

31 Iurant præterea inquisitores, consultores, & cæteri, quod arcana omnia fideliter celabunt, quę si quis eorum prodere ausus fuerit, dignus profecto est qui officio priuetur, & alijs etiam pœnis, pro criminis qualitate puniatur: nā id grauius delictum est genere suo, quā furtum. Quamobrem sapienter admodum vetus disciplina regum Persarum, silentium vitæ periculo sanxerat. Et sicuti Q. Curtius lib. 4. memorat, Lingua grauius castigatur, quàm vllum probrum, neque magnam rem sustineri posse credunt ab eo, cui tacere graue sit, quod homini facillimum voluerit esse natura. Vnde apud eosdem Persas, Nemo consiliorum est conscius, præter optimates taciturnos & fidos, vt Ammianus Marcellinus. lib. 21. est author. Ex omnibus, quibus humana pectora serijs grauibusq; complectuntur affectibus, nullam difficiliorem credit Fabius, declamatione. 19. quam silentij virtutē, adeo promptissimo sermone facile delinquimus: additque non prodere secretum, primam fuisse sapiētiam in priscis illis morum mentiumq; rectoribus. [4. instru. Tolet. c. 4. Domi. Sot. lib. de ratione tegendi secretum. q. 1. Ioannes Bohemius lib. 3. de moribus omnium gentium c. 24. Angelus in. l. atheletas. §. calumniator. de his qui not. infam. Brunus lib. 3. de legat. c. 2.]

32 Addendum eodem est, quod magistratus & cæteri ministri, qui reipub. consilijs intersunt, vsque adeo arcana omnia fideliter custodire tenentur, vt ante pati debeant fortunarum & vitæ dispendiū, quam

quam vt ea volentes, inuiti, aut coacti reuelent. Nam cum arcana reipub. sint propter salutem vniuersorum, ab illis vsque ad animam & sanguinem custodienda sunt, quibus tota respub. arcana sua committit, & honores atque stipendia pro officijs tribuit, & qui iureiurando fidẽ suam in idipsum astrinxerunt. Quod quidem tanto magis seruari debet, quanto res ipsa, grauior & periculosior sit: puta, si torqueatur quispiam, vt earum rerum arcana reuelet, quæ in sacro inquisitorum foro aduersus hæreticos decerni solent. [Soto prope finem de rat. teg. secre.]

33 Salaria inquisitoribus & ministris a repub. soluenda sunt, cui magno quidẽ labore, sed maiore vtilitate inseruiunt. Cuilibet igitur inquisitori præfinita sũt sexaginta millia annua, hodie centum millia numorum: quorum quilibet æstimantur duobus numulis æreis, quos albos vulgo appellant: iudici bonorum publicatorum triginta millia: promotori fiscali totidem: tabellioni siue notario triginta: executori sexaginta, receptori totidem: nuntio viginti millia: custodi ianuarũ decem millia: medico quinque millia: quæ salaria possunt augeri arbitrio generalis inquisitoris, & soluenda sunt a receptore temporibus præfinitis: qui si secus fecerit, priuari poterit ab inquisitoribus ipsis officio. [4. instru. Tolet. c. 2. & instru. 3. Valdolitana. c. 13.]

34 Hæc omnia salaria soluuntur ex bonis publicatis, & pars tertia præstari debet in principio cuiusq; quadrimestris: & exinde deberi incipiunt, ex quo iudices & ministri proficiscuntur ex domibus suis ad negotia huius sanctæ inquisitionis tractanda: quod si moriatur ante quadrimestre completum: nihilominus eorum erunt, nec ab hæredibus repetenda sunt. [l. legatus ante quam. ff. de legatio. l. 1. §. diuus Seuerus. de extraordi. cogni. l. sed addes. §. vltim. ff. locati. 2. instru. Hispalen. cap. 2. l. tempus. ff. de vacatio. & excusatio. munerum.]

35 Illud prudenter admodum instructionibus continetur, vt inquisitores & cæteri oẽs ministri per se ipsos officijs inseruiant, non autem per substitutos: atque id quidem iustissime, quia eorum industria eligitur, non aliorum: nec iustitia patitur, vt alter onera subeat, alter vero stipendia & honorẽ ferat. Recte igitur Alexander Seuerus dicere sæpe solitus erat, eos esse promouendos, qui per se repub. gerere possent, non per assessores: & vnum quemq; id agere debere, quod nosset. [3. instru. Valdolita. c. vlt. Aelius Lampridius in Alexandro Seuero. l. vlt. de excusa. tuto. l. nullus qui nexu. C. de decurio. lib. 10. l. 1. §. ne autem. C. de caduc. tollen. c. vlt. §. 1. de offic. delegat.]

36 Ministri autem abesse non debent, nisi prius veniam ab inquisitoribus impetrauerint, quam illis concedere possunt, vsque ad viginti dies duntaxat: qui vero absens fuerit vltra viginti dies, aut venia non impetrata discesserit, salario priuetur: & absentiæ ministrorum scribantur, & salaria illis non soluãtur a receptore, nisi libro absentiarum inspecto: & ita senatus epistolis quibusdam scripsit.

37 Præterea, cautum est multis instructionum capitulis, vt ministri omnes suis stipendijs contenti sint, & munera non accipiant, ne poculenta quidẽ, aut esculẽta: qui vero accepisse aliquid conuictus fuerit, officio priuetur, duplum soluat, in excommunicationis sententiam incurrat, ac decẽ millibus numis mulctetur: & qui ex ministris id sciuerit, & inquisitoribus non reuelauerit,

ijsdem pœnis subiaceat. [1. instru. Hispalen. c. 25. & instruct. 2. c. 1. & instruct. 4. Toleta. c. 15. & 18.]

38 Ad hæc, nemo esse debet minister huius sancti officij in ea prouincia, in qua inquisitor sit eius cōsanguineus, vel dominus. Prohibitum quoq; est, ne quispiam ministrorum alicui negotiationi se immisceat, neque id facere posit per interpositas personas: qui vero contra fecerit, officio priuetur, & viginti millibus numis mulctetur: & qui hoc non prodiderit, excommunicetur. [4. instr. Toleta. c. 12. & in fine omnium instructionum scriptarum; & in impressis fo. 21. confert. l. militem. C. de procurat. l. milites. locati. l. 1. & illic glo. & cæteri. C. negotiato. ne militet. li. 12.]

39 Si quid autem leuius commiserint hi ministri, ab inquisitoribus puniri debent: si vero aliquid grauius in officio admiserint, ad inquisitorem generalem & senatum referendum est: vt si causa id expostulet, officio illos priuet, quæ pœna iure recepta est, vt qui delinquūt in officio, priuentur, aut interdicantur illo. [1. instruct. Hispalen. c. 27. l. 1. de legatio. l. si aliquid. C. de suscepto. & archar. li. 10. regia. l. 12. tit. 29 par. 7.]

40 Prohibitum quoque est ijsdem instructionibus, ne quis duobus officijs præsit, neue duobus fruatur salarijs. Quod si in omnibus officijs publicis, & beneficijs ecclesiasticis seruaretur, longe profecto melius rebus publicis consultum esset: neque enim occuparet vnus, quæ multis sufficerent: neque multi deficerent, vbi vnus non sufficit. Vnde Plato. lib. 8. de legibus: Duas artes, inquit, aut studia duo diligenter exercere humana natura non patitur. Nemo etiā satis potest arti quidem vni vacare, & alterius artis opifici præsidere. Quam ob causam eodē libro statuebat, vt qui duabus artibus vacaret, vinculis, mulcta; expulsione, vnam tantum complecti cogeretur. Et lib. 2. de repub. idem Plato ait, Impossibile esse, vnum plures artes bene exercere. Et rursus lib. 3. eiusdem operis: Singuli singula recte conficere possunt: plura vero minime. Quod si quis plura tractare aggrediatur, in singulis ita deficiet, vt in nullo euadat egregius. Et Arist. lib. 2. politi. Prauum videri ait, ab homine vno plures magistratus geri: vnicum enim ab vno optime perficitur opus. Et iterum lib. 4. Profecto munus quodq; melius, si quis vni tantum procurationi vacet, obitur, quam si multis negotijs distineatur. Xenophon quoque lib. 8. de pædia Cyri, scriptum reliquit: Fieri nō potest, vt qui multis vtitur artibus, is homo omnia pulchre faciat. [4. instruct. Toleta. c. 18. Arist. 2. polit. c. 9. & lib. 4. c. 15. Thomas li. 4. de regimi. princip. c. 20. l. si plures. ff. de pact. c. 89. distin. l. quisquis. C. de postul. l. hac par. de proxi. sacro. scrit. li. 12. regia. l. 10. tit. 4. par. 3. Lucas in l. omnes iudices. de decurion. lib. 10.]

41 Qui occidit aut vulnerat officialem, puniri debet ab inquisitoribus, & relinqui curię seculari, si crimē fuerit dignū morte: & ita Leo X. constituit, & eo iure vtimur. [Alber. li. de secreto. nu. 64.]

Pius V. edidit constitutionem iustissimam aduersus eos, qui occiderint, verberauerint, vel perterrefecerint ministros sancti officij, vel accusatores, denunciatores, vel testes. & cōtra eos qui incenderint libros, aut scripturas pertinentes ad officium, vel ad causas sanctę inquisitionis: quam, quia longa est, hic non adiungimus: sed in fine huius operis impressa inuenietur.

De occultis Titulus XLII.

SVMMARIVM.

1 Occultorum criminum variæ species sint.

2 Hæreticus occultus an sit excommunicatus ipso iure.

3 Hæreticum pure intellectualem, non incidere in sententiam excommunicationis, theologorum fere omnium sententia est.

4 Ecclesia non habet potestatem super actus solos interiores.

5 Ecclesiam non habere potestatem super actus solos interiores, multis argumentis probatur.

6 Ecclesia quos actus interiores punire et prohibere soleat.

7 Hæreticus qui hæresim quam corde concipit, verbo aut scripto parit, licet occultissime, in sententiam excommunicationis incidit.

8 Hereticus pure mentalis inueniri potest, contra Pigbium.

9 Hæreticus pure mentalis, qui hæresim occultissimam amico detegit ab eo consilium petens, an incidat in excommunicationem.

10 Hæreticus pure mentalis an incidat in excommunicationem, tametsi per iocum dixerit, se aliquando hanc aut illam hæresim credidisse.

11 Heresis pure mentalis, quæ nunquam prodiit in actum exteriorem, non eget absolutione inquisitorum.

12 Hæreticus occultus qui alios inficit, debet statim iudicibus indicari.

13 Hæreticus occultus an se ipsum prodere teneatur.

14 Hæreticum se quispiam esse confitens in foro pœnitentia, & neq; pœnitentiam agere, neque alios quos scit hæreticos esse prodere volens, an indicari possit a sacerdote.

15 Hæresim in confessione dictam, quando sacerdotes indicare debeant.

16 Hæretici vbi puniuntur, solent esse occulti formidine pœnę & vt catholicos decipiant, & vt aliquid magni se discere existiment, latenter prædicant.

17 Acta in iudicio cum hæretico occulto nō sunt ipso iure nulla.

De occultis.

1 MVLTIFARIAM crimē aliquod occultum dicitur: nam est crimē per se occultum, quod nihil habet vnde posit ab hominibus cognosci: hoc est crimen, quod sola cogitatione cōmittitur, & solo corde retinetur, nec voce aut opere extra procedit. Est & crimen occultum per accidens, quod extrinsecus progreditur, sed testibus probari non potest. Hoc autē crimen quāuis occultisimum sit, posset tamen ab aliquo naturaliter audiri, aut videri. Crimen quoq; occultum dicitur, quod plene probari nequit: & illud itē quod non est manifestum, aut notorium. [c. vestra. de cohabit. clerico. & muli. & illic interpretes. Alfon. lib. 2. de pot. leg. pœn. cap. vlti.]

2 Quæri autem solet, an hæreticus occultus excommunicatus sit ipso iure, & in alias etiam pœnas incidat, contra hęreticos statutas. Cui quæstioni simpliciter

citer iurisperiti respondent, quod etsi hęresis occulta sit, nihilominus occultus hæreticus incidit in illas pœnas. Qui si hoc putant verum esse, cum hæresis natura sua est occulta, id est pure mentalis siue intellectualis, proculdubio vehementer errant. Sin autem de occulto, loquuntur, quod opponitur probabili, aut notorio, sententia eorum vera erit. Sic igitur accipienda est horum iurisperitorum sententia. [Ioan. Gofre. Raimun. & glo. in Clemen. 1. §. verum. de hæret. & inibi Paul. Stepha. & Ioan. Imole. nu. 18. & Cardin. in §. vlti. Itē. Abb. Ioan. de Anan. & Felin. in c. vlti. de hæreti. Andre. Tiraq. in l. si vnquā. C. de reuocand. donation. verbo reuertatur. nu. 240.]

3 Nam quod hæreticus pure intellectualis, qui nunquam hæresim protulit, nō incidat in sentētiam excommunicationis, neque ob eam rem subiaceat iudicio ecclesiæ, aut iurisdictioni ciuili, constans & recepta theologorum sententia fere omnium est: quam frustra impugnare conatur Arnaldus Albertinus. [Petrus de Palude. in lib. 4. senten. distinct. 13. Antoni. 3. par. sum. tit. 24. c. 4. Angel. in sum. verb. hæreti. nu. 2. Siluest. verb. excommunicatio. 7. Caieta. verb. hæresis. in fin. Ioan. Driedo. lib. 3. de liber. Christ. pagi. 60. Alfon. lib. 2. de iust. hæreti. puni. c. 12. & iterum lib. 2. de pote. leg. pœn. cap. vlti. Hermas. lib. 2. de instaur. religion. c. 6. Soto. in lib. 4. senten. distin. 22. q. 2. arti. 3. contra Alberti. lib. de agno. asser. cat. q. 33.]

4 Maxima & præcipua ratio huius propositionis est, quia vt cōcorditer Theologi docent, ecclesia non habet potestatem super actus solos interiores, neque illos sua iurisdictione, dirigere, prohibere, aut punire potest. [Gerson in regul. morali. Duran. in lib. 4. sentent. dist. 18. q. 8. Petrus Palud. ibidem. distin. 13. & Almain. distin. 17. q. 1. art. 3. & iterum tract. de potest. ecclesi. c. 10. & rursus tract. de autho. ecclesi. c. 3. Caietan. & Fran. Victo. super Tho. 2. 2. q. 11. artic. 3.]

5 Quæ sententia multis argumentis vrgentissimis comprobatur. Primo, quia leges humanæ gubernare nequeunt cogitationes hominum, neque illas iudicare, quia eas non cognoscunt. Ad hęc, ecclesia nunquam vsa est hac potestate, ergo eam non habet: nam otiosa est potentia, quæ nunquam aliquid operatur. Præterea, ecclesia nullam potestatem, aut iurisdictionem exercere potest per solos actus interiores: non excommunicare, non absoluere, non sacramenta aliqua ministrare: igitur neque potestatem habet super actus interiores. Deinde verum ac tritum prouerbium est, quod ecclesia non iudicat de occultis. Ad postremum, occultorum actuum cognitio soli Deo reseruata est, neque enim iuxta intuitum hominis Deus iudicat: Homo nāque videt ea, quæ apparent, Dominus autem intuetur cor. Accedit Paul. Apostol. qui ad Corinr. scribens inquit: Nolite ante tempus iudicare, quoad vsque veniat Dominus qui manifestabit consilia cordium. [l. cogitationis. de pœn. c. tua nos. c. sicut. de simon. c. humanæ aures. 22. q. 5. li. 1. Reg. c. 16. & 1. ad Corin. c. 4.]

6 Contrariam tamen opinionem defendere conatur Hadrianus pontif. Max. lib. quæstionum, cui subscribit Albertus Pighius. lib. 6. hierarch. eccles. Sed argumēta illorum facile refelli possunt; nam etsi ecclesia nōnunquam prohibere aut punire videatur actus interiores, non eos solos tunc intuetur, sed actus alios exteriores, quorum interiores vel sunt

sunt causæ, vel rationes. Nam interior actus duobus modis cõsiderari potest: priori, per se tantum, puta cum in solo corde nascitur & cõsummatur, & extra non procedit, quo casu loquitur theologorum agmen: posteriori modo considerari poterit simul cum actis exterioribus tanquam causa commissionis, aut omissionis illorum: tunc autem perspicuum est, quod iudicio & iurisdictioni ecclesiæ subijciuntur, ac iudicum etiam secularium. Verbi gratia, propter actũ aliquem exteriorem inquiri poterit de intentione & voluntate, de scientia vel ignorantia, ac de alijs id genus: cæterũ solus actus interior, sine actu aliquo exteriori, non subijcitur humanæ legi. [Hadrian. quolib. 8. Albert. Pighius. li. 6. hierar. eccl. c. 6.]

7 Theologi omnes vno ore fatentur, quod is, qui hæresim, quam corde conceperat, verbo aut scripto pepererit, quãuis id clanculum, & occultissime fecerit: nihilominus eo ipso in sententiam excommunicationis incidit, & alijs pœnis hæreticorum obnoxius est. Nam etsi eadem omnino causa esse videatur huius hæretici, & illius qui hæresim corde occultat, differentia tamen inter vtrumque magna est; occultum enim per se habet ex propria natura, non subesse cognitioni sensitiuæ, ex qua incipit humana cognitio, secundum quam ecclesia iudicat: occultum vero per accidens, subiacet sensibus humanis, etiam si testibus probari nequeat. Quam ob causam huiusmodi occulta sæpe iudicantur ab ecclesia, occultis peccatoribus excõmunicatis: quod tamen de alijs occultis pure intellectualibus nusquam ab ecclesia factum fuisse legitur: vt non immerito recepta sit a doctissimis hęc differentia, quæ apud plurimos & prudentissimos durat. [Omnes theologi supra citati. c. porro. de sent. excomm. c. clericis. de immu. eccl. li. 6 glo. in Clem. 2. §. verum. de hæret.]

8 Neque audiendus est Albert. Pighius loco prænotato, negans inueniri posse hæreticum aliquem pure mentalem: quia statim hæresis consummata, vt ille ait, prodit exterius, neque potest celari, si electio errori coniuncta, efficax perfectaque sit. Ego vero non sane dispicio, quid prohibere possit ne hęresis consummata retineatur in corde, aut hęreticus pure mentalis propter metum, aut pudorem, vel ob aliam quamlibet causam celare tamen hæresim nequeat. Nam quod solo corde cõsummari possit hæresis, non puto ipsum Albertum Pighium inficias fuisse iturũ: sicut enim fides virtus est, quæ perficitur interius, sic ex opposito hæresis intime consummatur solo dissensu interiori cum consensu impiæ voluntatis: quemadmodũ Caietanus tradit, & ante illum docuit Bal. Errauit tamen in alio Baldus putãs hæreticum pure mentalem excommunicatum esse, & hæreticorũ pœnis coerceri posse: quem recentiores quidam pari errore secuti sunt. Sed vt paulo ante dixi, ea opinio concorditer ab omnibus, iure quam optimo iam pridem explosa est. [Caiet. 2. 2. q. 11. art. 3. Bal. in l. Si quis non dicam rapere. C. de episcopis. & cleri. Ioan. de Ana. in c. si quis episcopus. de hæretic. Ludoui. Careri. tract. de hęreti. nu. 87. Albert. lib. de agno. asser. cath. q. 25.]

9 Peregrina quęstio est, an hęreticus pure mentalis, qui coram inquisitoribus occultissimam hęresim confitetur, vel eam reuelat amico, petens ab eo consilium, incidat in excommunicationem propter illum actum exteriorem. Cui respondit Franciscus Victoria, talem hęreticum excommunicatũ non esse, quia exterior

exterior ille actus est bonus, & hæreticus non protulit hæresim asserendo illam, cui sententiæ vehementer assentior: illud quoque addens, multo magis eandem sententiam locum habere, cum hæreticus in foro sacro pœnitentiæ intellectualem hæresim confessus fuerit: quia non modo actus ille bonus, sed pius etiam, & extra iudicium humanum est. [Fran. Victoria super Tho. 2. 2. q. 11. art. 3. c. si sacerdos. de offi. ordin. Couaru. in. c. peccatum. de reg. iur. lib. 6. part. 2. reg. 1. nu. 7. vide Chrys. i epist. ad Hebræ. homil. 21. colu. vlti.]

10 Illud autem maiorem dubitandi rationem habet, quod idem ille celebris theologus addit, hæreticum scilicet pure mentalem excommunicatum non esse, tametsi per iocum dixerit, se aliquando hanc, aut illam hæresim credidisse: quia non asserit hæresim illam, sed tantum narrat, aut refert. In qua equidem opinione subsisto: nam qui aiunt sufficere qualemcunque actum exteriorem, vt hæreticus incidat in excōmunicationem, non addunt, necessariam esse assertionem in illo actu. Accedit eodem, quod in re tam seria iocus execrabilis est: nam vt alibi quoque retuli,

Non patitur ludum fama, fides, oculus.

Fauet nihilominus illi opinioni vulgare iurisperitorum prouerbium: Qui declarat, narrat, aut refert, nil noui facit. Quamobrem fortassis hæc opinio benignitatis gratia defendi poterit. [l. nam ludus. ad. l. Aquil. l. hæredes. §. 1. de testamen. l. adeo. §. cum quis. de acqui. rerum domin.]

11 Ex distinctione supra scripta inter occultum per se, & occultum per accidens colligenda est vera intelligentia cuiusdam capitis primæ instructionis Hispalen. vbi cum generaliter primum tradatur forma publicæ abiurationis, dein de hæc exceptio ponitur: nisi crimen vsque adeo fuerit occultum, vt solus pœnitens illud sciat, nec ab alio reuelari possit: tunc enim secreto reconciliatus, absoluendus est. Hoc inquam intelligi debet, cum hæreticus intellectualem hæresim protulit, vel scripsit, & nullus eam audiuit, vel legit. Nam hæresis pure mentalis, quæ nunquam prodijt in actum exteriorem, nō eget absolutione inquisitorum, neque abiuratione, aut reconciliatione: sed sufficit eam proprio sacerdoti confiteri, & ab illo beneficium absolutionis impartiri potest. [Prima instructione Hispalen. cap. 5. Directo. inquisi. fo. 159.]

12 Cæterum, etsi occultus hæreticus sit, qui alios inficit atque peruertit, potest ac debet statim iudicibus indicari, nulla præcedente monitione: quia subuersus est, qui est huiusmodi. Alios occultos peccatores monemus & corripimus vt resipiscant, vt eorum existimationi consulamus: cæterum de pertinaci hæretico, qui perniciosissima reipublicæ pestis est, qui spirituale venenum propinat catholicis, nulla spes conuersionis est: quamobrem publicum bonum, præferri debet bono illius priuato. Et hæc est constans theologorum & iurisperitorum sententia, quam & Leo ille magnus probare videtur, sermo. 4. de collectis, dicens: Manichæos vbicunq; latentes vestris presbyteris publicate: magna est enim pietas, prodere latebras impiorum, & ipsum in eis, cui seruiunt, diabolum debellare. Tum addo tria: Vnum quod hæreticus non in te, sed in Deum peccat: Alterum, quod non frater, sed hostis est: Tertium, quod qui ecclesiæ non credit, is neque te corrigentem audiet. [Tho. 2. 2. q. 33. artic. 7. Hostien. in sum. tit. de hæret. col. 4. Innoc. in. c. de testib. cog. Gonsal. de hære. praui.

prau. q. 6. Theologi in li. 4. sent. dist. 19. Albert. Pighi. lib. 1. hierar. eccle. c. 4. Alfo. lib. 2. de iust. hæret. puni. c. 25. Soto lib. 5. de iust. & iur. quæst. 5. art. 1. Vide titulum de denuntiatione.]

13 Quæri autem solet, an hæreticus occultus teneatur seipsum prodere, cum in generali inquisitione interrogatur a iudice, vtrum sciat aliquem hæreticum esse, idque fit nulla præcedente infamia. Prima fronte videri posset, quod talis hæreticus teneatur seipsum prodere: quia quoties iudex iuste interrogat, toties subditus debet illi dicere veritatem. At in proposita specie iudex iuste inquisitionem generalem facit. Nihilominus tamen contraria sententia verior & benignior est: Iugũ enim Domini suaue est, & onus eius leue: esset autẽ res grauissima, obligare aliquem, vt se prodat sine indicijs interrogatus. Quam ob causam beatus ille Chrysostomus super epistolam Pauli ad Hebræos, scriptum reliquit: Non tibi dico, vt te prodas in publicum, neque vt te apud alios accuses, sed obedire te volo prophetæ dicenti: Reuela Domino viam tuam: neque enim quispiam se ipsum prodere tenetur, iudici iniuste interroganti: iudex autem nisi præcedant indicia, non iuste interrogat istum tãquam reum, sed tanquam testem. Quamobrem poterit reus iuste celare crimen dicẽs, nescire se quis fecit, quia non sic scit, vt dicere teneatur. [c. quis aliquando. de pœni. distin. 1. Chrysosto. in episto. ad Hebræos. homi. 31. col. pe. & ad popul. Antioche. homi. 41. Caie. 2. 2. q. 70. art. 1. Domi. Soto. li. de rat. te. secre. memb. 2. q. 7.]

14 Deinde quæritur, si quis in foro pœnitentiæ confitetur, se hæreticum esse, & non vult agere de tam graui crimine pœnitentiam, neque alios prodere, quos scit hæreticos esse, quid tunc faciet sacerdos? Albericus, & quidam alij respõdent, quod poterit hoc reuelare illis, qui prodesse possint, & non obesse. Sacerdos enim, vt isti aiunt, tunc non est astrictus sigillo confessionis, quia hæreticus non vult agere pœnitentiam, Sed hæc opinio falsissima est, quia sacerdos eo etiã casu obligatus est sigillo sacramẽti, quod ei nullo modo frangere aut aperire licet. Neque enim potest vnquam tã graue periculum ecclesię imminere, quo non sit grauius violare huius confessionis sacramentum. [Alberic. post Ray. in rub. C. de hæreti. nu. 8. contra illos est Hostien. in summa. tit. de pœn. §. in quo tenentur. Archid. in c. sacerdos. de pœnit. dist. 6. Alex. Ales. 4. par. q. 78. memb. 2. art. 1. Gerson sermo. de pœnitentia, & iterum sermo. 2. contra superbiam. omnes Theologi lib. 4. sent. dist. 21. Martinus Nauarrus referens plures in eodem c. sacerdos. nu. 119. Ioan. Medina lib. de pœnit. titu. de confess. celanda. Domi. Soto. lib. citato supra. memb. 3. q. 4. Alberti. de agnos. assertio. catho. q. 25. & lib. de secreto. num. 211. & est communis omnium sententia.]

15 Adde quod si liceret tales hęreticos indicare, deterrerentur illi a sacramento confessionis, & pœnitentiam non agerent, nec alios hęreticos proderent: ecõtrario autem sacerdotes possunt salutaribus monitis confitentibus prodesse, ac bono communi consulere, prædicando in genere cõtra hæreticos, & admonendo generaliter inquisitores, & alios iudices. Cæterum, species vna duntaxat excipitur, in qua licet hæresim in confessione dictam reuelare: nimirum, cum hæretici simulata confessione, hæreses suas persuadere conãtur ipsismet sacerdotibus: quod nonnulli hæretici Lutherani tentasse dicuntur: in qua sola spe-

cie verus esse poterit versiculus ille:
Est crimen heresis, quod nec confessio celat.

Nam si de confessione intelligatur, quę est vera accusatio, (quamuis fiat ab impœnitente) falsissimus esset, atq; adeo Christianis auribus indignus, vt supra memorati tradunt.

16 In Hispania & Italia vbi puniuntur hęretici, occulti esse solent formidine pœnæ, & vt catholicos decipiant, fingere solent, se esse catholicos, & in occulto suas hæreses docent. Diuus Hieronymus in cap. 9. Prouerbiorum, explicans verba illa, Aquæ furtiuæ dulciores sunt, inquit: Aquæ furtiuæ & panis absconditus, doctrina hæreticorum, quę stultis ac perditis suauior videtur. Sapientia palam mēsam proposuit, & miscuit vinū suum. Catholica ecclesia palá mundo diuinorum eloquiorū conuiuia pandit. Addo illud Redemptoris nostri: Ego palam locutus sum mūdo. Ego semper docui in synagoga & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt, & in occulto locutus sum nihil. Ioan. 18. Beatus Augustinus in Ioannem, tractatu. 97. Vanitas impiorum, cum sit ignara veritatis, promittit scientiam veritatis: occultos tamen panes promittit, quos tamen dicit, libenter attingi, & aquæ furtiuæ dulcedinem, vt ea libentius & dulcius audiantur & agantur, quæ palam in ecclesia Dei dici, credique prohibentur. Ipsa quippe occultatione condiunt quodam modo nefarij doctores sua uenena curiosis, vt ideo se existiment aliquid discere magnum, quia mereantur habere secretum, & suauius hauriāt insipientiam, quam putant scientiā, cuius prohibitam quodammodo furantur audaciam. Et sanctus Gregorius lib. 5. in Iob. cap. 18. Verbum absconditum hęretici audire se simulant, vt auditorum mentibus quandam prædicationis suæ reuerentiam obducant. vnde & latēter prædicant, quatenus eorum prædicatio tanto sancta, quanto & occulta videatur: communē autem scientiam habere refugiunt, ne cæteris æquales æstimētur. occulta vel noua semper exquirūt: quæ dum alij nesciunt, apud imperitorum mentes ipsi de scientiæ singularitate gloriantur. Hæc ideo retuli, vt moneantur a parochis, & a concionatoribus imperiti homines atque mulierculæ, ne occulta cōuenticula sub prætextu pietatis ac religionis frequentent, sed ea sciant esse suspecta, nisi coram multis doctis & religiosis viris eadem occulti illi doctores dicere audeant. illa enim fraude multi fuere in Hispania seducti, nec iustam excusationem habuerunt, quia pestiferos dogmatistas occultabant.

17 Acta in iudicio cum hæretico occulto non sunt ipso iure nulla: quia hoc non est aliqua lege sancitum. quod post longam disputationem concludit Franciscus Bursatus, vir pereruditus & multæ lectionis, consilio. 14. vbi tamen multa scribit, de bonis hæreticorum pænitentium non publicandis, quæ vt alibi dixero, consuetudine Italiæ magis recepta esse videntur, quam iure pontificio. In Hispania vero non solum ex eodem iure, sed ex legibus etiam regijs, bona hæreticorum, quamuis pœnitentes sint, confiscantur. [c. super quibusdam. de verbo. signifi. c. cum secundum leges. de hæreti. lib. 6.]

De officio receptoris Tit. XLIII.

SVMMARIVM.

De officio receptoris.

1 RECEPTOR vulgo appellatur, qui bona publicata recipit, qui mandato regis procurator fisci est: & bona confiscata petit, defendit, vendit: & salaria & alias impensas sancti officij soluit.

2 Is eligendus est ad hoc munus, qui vir probus & locuples sit, & rationes conficere & referre sciat, & fideiussores idoneos dare debet, vt persoluant reliqua.

3 Ad officium receptoris pertinet adesse

bonorum sequestrationibus: etsi enim generaliter in causis ciuilibus prohibita sit sequestratio, in criminalibus tamen frequentissime fieri solet: præsertim in causis grauioribus, qualis est hæresis: ne quis bona publicanda, vel surripiat, vel abscondat. [l. si quis intra. C. de bon. dam.]

4 Et quamuis id, quod sequestrationem appellant, depositum magis esse videatur, quam sequestrū, quia hoc est, quod a pluribus in solidum, certa conditione custodiendum reddendumque traditur: depositum vero ab vno dumtaxat fieri potest: & sequestres quoque a depositarijs in eo differant, quod illi plurium partium se medios gerāt, & apud eos eandem rem, de qua controuersia est, plures deponant: depositarij autem ab vno etiam deligantur. Ego tamen, vt apertius loquar, & sequestrationem, & sequestrum vsurpabo. [l. proprie. & l. licet. ff. deposi. l. sequester. & inibi Alciat. de verb. significa.]

5 Sed ad receptores redeamus. Sequestratio fieri non debet, nisi antecedente iussu inquisitorū: fieri autem debet per executorem coram receptore & notario sequestrationum, & alio tabellione, & omnia bona reorum, quæ in eorum potestate inuenta fuerint, & ab alijs nō possidentur, scribenda sunt sigillatim in indice, siue inuentario: & eius bina exemplaria conficienda sunt, ab vtroque notario seruanda. [l. si quis intra. C. de bon. dam. l. 3. de boni. vac. lib. 10. secunda instructione Hispalensi. cap. 8.]

6 Ea omnia bona tradenda sunt sequestro cum inuentario subscripto ab executore, & eodem sequestro & notarijs: alterum autem exemplar custodiendum est a notario sequestrationum: & eligēdus est ab executore & receptore sequester, ciuis aliquis idoneus, qui non sit consanguineus hæretici, neque malo genere natus. & ita quodam senatuscōsulto cautum est.

7 Sed quando proceditur contra hominem mortuum, non debent sequestro tradi bona illius, sed scribenda & obsignanda sunt, & fideiussoribus datis relinquenda sunt possessoribus. Sed neque reorum bona, deponēda sunt apud sequestrum, cum ex crimine delato cōfiscatio bonorum fieri non debet, quēadmodum quibusdam senatusconsultis continetur.

8 Si bona aliena conscripta fuerint cum bonis hæretici, confestim dominis eorum restituenda sunt. Aes quoque alienum soluendum est ex bonis sequestro traditis, non expectato totius causæ exitu. Demum, si reus fuerit absolutus, omnia eius bona protinus ei reddenda sunt. [l. vlti. ff. de requir. reis. 4. instru. Toleta. c. 22.]

9 Res tempore perituras, & quæ deteriores fiūt, item ea quæ nimium sumptuosa sunt (veluti iumenta aut venalitia) receptor distrahere debet iussu inquisitorum: neque enim sine permissu eorū quicquam facere potest. Ex alijs quoque causis vendere poterit, præsertim res superuacuas, puta, vt ædificia sarciantur, ne agri inculti sint: si qua pecunia sub pœna debetur, vt restituatur: denique vt reus alimenta percipiat. [l. Aristo. l. igitur. l. ait prætor. §. vlt. ff. de iure deliberan.]

10 Deductis necessarijs impensis, pecunia quæ superfuerit ex venditione earū rerum deponenda est apud eundem sequestrum: & nihil de ea receptor attingere debet, donec reus damnatus sit. Cæteræ autem res, quæ seruari possunt, locandæ sunt iustis pretijs a receptore atque sequestrō: & ita multis instructionum

ctionum capitulis continetur.

11 Sed ea bona, & quæ fuerint confiscata non sunt vendenda nisi auctione constituta; & præconio addicenda sunt plurimo licenti. Idem erit seruandum in locatione, iisdem enim iuris regulis locatio & venditio consistit. [2. instruct. Hispal. c. 9. l. 2. ff. locati.]

12 In his autem venditionibus fides & diligentia exigêda est a receptore: & quãuis duplum, vel triplum receptor pro euictione promiserit, re tamen euicta, fiscus simplum dumtaxat præstabit. [l. nõ intelligitur. §. diui. & l. si curator. ff. de iur. fisc.]

13 Hæretico damnato sequester statim tradere debet bona omnia receptori coram duobus notarijs, neque quicquam recipere aut vendere potest, nisi coram eis. Iudex vero bonorum publicatorũ, instantia receptoris præconibus conclamare iubeat auctionem futuram quisquis sua interesse putauerit, sciat bona publicata vendenda esse: ac si quid petere voluerit, ad iudicem veniat, & ius suum persequatur: nemine autem veniente, bona immobilia distrahenda sunt, & in auctione addicenda trigesimo die, præconijs & alijs solemnibus antecedentibus, idest, receptore, & cæteris quorum interest, citatis. [4. instru. Tolet. c. 24. l. 1. & 2. C. de fid. instru. & iur. hastæ fiscal. lib. 10.]

14 Res vero, quæ in controuersia sunt, non debent a receptore distrahi, sed differenda est eorum venditio, donec lis finita sit: res autem nexas pignori distrahere possunt receptores, ita tamen vt nõ lædatur ius creditorum: sed si quid superfluum est in re, ea lege vendatur, vt in primis creditoribus præcedentibus satisfiat: & si quid superfuerit, fisco inferatur. [l. res quę. ff. de iur. fisci. 4. instruct. Toleta. c. 23.]

15 Verum propter temerarias lites non est differenda diu bonorum publicatorũ distractio: sed ea bona vendi poterunt: & deponenda est apud sequestrũ quantitas pretij æqualis æri alieno in iudicium deducto, & æstimationi litis: sicuti quodam senatusconsulto decretum est.

16 Bona pręterea communia fisco & alijs si commode diuidi possunt, diuidenda sunt: si vero commode diuidi nequeũt, aut vtilius est, vt integra & indiuisa vẽdantur, id fisci priuilegium est, vt etiam si minima portio ad eum pertineat, vniuersa a receptore distrahantur, sed pretium suæ partis tantum fisco tribuendũ est: reliquum alijs dominis restituendum. [l. 1. C. de vendit. rerum fisc. li. 10. & 4. instructione Toleta. cap. 23. Quemada. q. 5.]

17 Receptores nihil prætermittere debet ex his quæ supra scripta sunt: nam si fecus fecerint, in sententiam excommunicationis incurrent, & centum aureorum pœna plectentur, & præterea damna omnia fisco resarcient. [eo. c. 23.]

18 Neque receptores, neque alij officiales quicquam emere possunt ex bonis publicatis, nec per se nec per interpositas personas, etiam si ea publice vendãtur: qui contra fecerint, in supra scriptas pœnas incurrent. [4. instruct. c. 24. l. non licet. ff. de contrab. empt. l. aufertur. §. 1. ff. de iur. fisc.]

19 Receptores vnius prouincię non debent occupare bona hęreticorum, quę ad alios receptores pertinent, sed eos certiores earum rerum facere: qui secus fecerint, officio priuati, & damnum, & duplum soluent. [2. instructio. c. 11. confert. l. Titium & Męuium. §. 1. ff. de administ. tutorum.]

20 Omnes numos receptos a sequestro, & pecuniam ex bonorum venditione redactam

redactam receptores intra tres dies proximos deponere debēt in arcam publicam tribus clauibus occludēdam:quod sacer senatus noster excommunicatione & pœna pecuniaria sanxit.

21 Receptores,fisci debitoribus pecunias remittere nequeunt: & si quę sint ab eis remissę, reuocantur. Idemque erit in donationibus: non enim ad hoc eis conceditur bonorum administratio,vt perdant. [l. imperatores.ff.de pact.l.filius familias.ff.de donati.]

22 Sed neque transactionem receptores facere possunt: nulli enim procuratorū principis, non consulto principe, transigere licet, & eo iure vtimur. [l. nulli. ff. de transa. l. 1. de offi. procura.Cęsa. 4.instruct. c. 23.]

23 Illud quoque obseruare debent,quod Vlpianus lib. singulari, de officio curatoris reipublicę his verbis scripsit: Prospicere reipublicę securitati debet pręses prouincię, dummodo non acerbū se exactorem, nec contumeliosum prębeat, sed moderatum, & cum efficacia benignum, & cum instantia humanū: nam inter insolentiam iniuriosam, & diligentiam non ambitiosam, multum interest. Et hæc quidem receptoribus dicta videri possunt, qui fisci debitores inquietare non debent, si modo ius fisci saluum sit. [l. si bene collocatę. ff. de vsur.]

24 Causę fiscales agendę non sunt, nisi pręsentibus his, qui negotijs fisci solent interuenire: quod si non interueniente fisci aduocato decisę fuerint, in integrū restituuntur. [l. non intelligitur.§.pen. & l. si fiscus.ff.de iur. fisci.]

25 Fiscalibus debitoribus petentibus ad comparandam pecuniam, vt eam fisco soluant,dilatio duorum vel trium mensium concedenda est, iudicantis arbitrio: prolixioris autem temporis spatiū a rege postulandum est. [l. in fraudem. §. fiscalibus.ff.de iure fisci.]

26 Res ęstimari debent antequam vendātur, & pręconia facienda sunt in locis frequentioribus ciuitatis, aut oppidi vicinioris: & omnia legum solemnia seruare tenetur receptor in subhastatione & auctione. [l. hac editali.§.is illud. C. de secu. nupt. l. iubemus. C. de defens. ciuit. Petrus Rebusus. tract. de præconijs & licitati.

27 Si receptor emerit aliquid nomine suo ex pecunia fisci,non fisco,sed sibi acquirit: poterit tamen fiscus alijs bonis receptoris non stantibus, agere actione hypothecaria, vt scribit Gabriel Quemada, quęst. 21.

28 Si receptor vendidit rem alienam, putans eam esse hęretici, tenetur restituere pretium domino. [l. bene a Zenone.C. de quadr. pręs. Quemada. q. 22.]

De ordine procedendi *Titulus XLIIII.*

SVMMARIVM.

1 *INquisitores quid facere debeant, cum primum prouinciam aliquam, aut ciuitatem ingrediuntur, quas nunquam ingressi fuerant.*

2 *Inquisitores clerum & populum pręconio conuocare debent,cum primum ingrediuntur aliquam ciuitatem.*

3 *Inquisitores, vbi primū ad aliquam prouinciam perueniunt, quale edictū proponere debent.*

4 *Inquisitorum alter uisitare debet prouinciam, alter vero in ciuitate, vbi sedes*

eorum

eorum constituta sit, manere.
5 Inquisitores vicissim facere debent visitationem, & generalem inquisitionē.
6 Inquisitores & eorum ministri, quorum hospitio vti non possint.
7 Inquisitio generalis quando fieri soleat.
8 Inquisitio specialis quid sit, & quando fiat.
9 Inquisitio specialis quando fieri possit in crimine hæresis.
10 Inquisitores an procedere possint aduersus hominem bonę famæ propter literas secretas alicuius.
11 Testes quomodo ab inquisitoribus excipi debent, cum ad illos veniunt testificandi gratia.
12 Citatio realis quid sit, & quid verbalis.
13 Reus citatus ex diuersis locis & eodem tempore ab episcopo & ab inquisitoribus, coram quibus se sistere debet.
14 Rei quid ab inquisitoribus interrogandi sint prius.
15 Reos quid amplius ĩterrogare oporteat.
16 Rei decem primis diebus post eorum capturam benigne admonendi sunt, vt veritatem fateantur.
17 Rei admonendi sunt, vt relictis & abiuratis erroribus conuertantur.
18 Hæretico quot monitiones fieri debeant.
19 Hęretico tres monitiones fieri debere, quare verior sit sententia.
20 Rei ter admoneri solent, antequam a promotore fiscali accusentur.
21 Promotor fiscalis quando & quomodo proponere debet accusationem reis.
22 Accusationis copia reo fieri solet.
23 Testium ratificatio quomodo & coram quibus fieri debet.
24 Testes cum sibi & prioribus testimonijs non constant, quomodo tractandi sint.
25 Testimonia si inter se cohæreant, quomodo & quando reis edenda sint.
26 Inquisitores quando ad sententias vel interlocutiones procedere debeant.
27 Inquisitores generaliter interrogare debent reos de socijs criminum, & de ijs a quibus hæreses didicerunt.
28 Rei, si suspicione aliqua premantur, interrogari debent de socijs & sceleribus suis, adbibitis etiam tormentis.
29 Inquisitor, qui prius cognoscere cepit de aliqua causa, alijs in eadem præferendus est inquisitoribus.
30 Hæresis causa simpliciter & de plano tractanda est.
31 Inquisitoribus Hispaniæ præscriptum est cap. quodam tertiæ instructionis, vt de plano & absque strepitu procedant in causis hæreticorum.
32 Hæreticorum causæ quanta potest fieri breuitate tractari debent, vt pluribus instructionum capitulis continetur.
33 Hæreticorum causæ non sunt differendæ ab inquisitoribus, vt reos complures simul puniant.
34 Reos in carcere inclusos æquum est aut quam citissime puniri, si pœna digni sint: aut absolui, si culpa careant.
35 Inquisitores multis prudentibusq; interrogationibus vti debent.

De ordine procedendi.

1 VT vniuersum ordinem iudicij sãctissimæ huius inquisitionis cursim breuiterque differamus, necesse est a primo inquisitorum ingressu rem ipsam exordiri. Cũ primum igitur inquisitores ingrediuntur prouinciam aut ciuitatem, quas nunquam ingressi fuerant, debent in primis literas delegationis, quibus inquisitores creati sunt, ostendere capitulo ecclesiæ maioris, & consistorio ciuitatis: vt constet

constet eos causarum hæresis iudices esse. [prima instruct. Hispalen. cap. 1. l. obseruare. de offi. proconsul. & leg. l. 1. C. de mandat. prin. c. cum in iure. de offi. delega. Brunus lib. 1. de legatio. c. 8. cum sequenti.]

2 Deinde, conuocare debent præeonio clerum & populum, vt certo die festo conueniant omnes in ecclesiam maiorem, vt illic sermo de catholica fide habeatur, & potestas & iurisdictio inquisitorum, & quamobrem missi sunt, publice declaretur. Posthæc, sermone finito, præcipiant inquisitores, vt omnes simul coram cruce, ac libro euangeliorum, iurent se præstaturos fauorem & auxilium sanctæ inquisitioni, eiusque ministris: & quod non impedient illos per se, vel per alios, aut quouis quæsito colore. Quod iusiurandum specialiter præstare tenentur seculares iudices, & eorum ministri: & in actis scribendum est a tabellionibus inquisitorum. Præterea, confestim legendæ sunt coram omnibus literę monitorię aduersus cunctos rebelles. [prima instruct. Hispalen. c. 1. & 2. consert. c. vt commissi. §. conuocandi. de hæræt. lib. 6. c. excommunicamus. §. moneantur. eo. tit. lib. 5. authen. si vero. C. de hæreti.]

3 Post hæc, proponere debent inquisitores edictum cum dilatione triginta, vel quadraginta, vel pluriũ dierum, prout melius eis visum fuerit: intra quam quicunque sponte, suos errores & hæreses coram inquisitoribus plene confessi fuerint, & alios hæreticos indicauerint, admittendi sunt ad pœnitentiam salutarem, & ecclesiæ catholicæ reconciliandi: nec mortem aut vincula, nec bonorum publicationem patientur: sed inquisitorum arbitrio, pro qualitate personarum & criminum, pœnam aliquam pecuniariam soluent, aut eleemosynas dabunt: quod benignitate regia concedi solet: cuius gratiæ patentes literæ inseri debent edicto. [1. instr. Hispalen. c. 3. & 7. consert. c. vergentis. de heret. & Hostien. in sum. tit. de heret. col. 2.]

4 His actis, alter inquisitorum visitare debet prouinciam, & quacunque ierit, edicta generalia proponet, quibus præcipiet sub excommunicationis pœna, vt quicunque nouerit, aliquid factum vel dictum contra fidem catholicam, & legem euangelicam, id protinus inquisitori reuelet. Si quid autem relatum fuerit, scribendum est secreto per tabellionem inquisitorum. Alter vero inquisitor manere in ciuitate, in qua sedes eorum constituta fuerit, & ordinãdis actis causarum præsidere debet. Sin autem res nulla sit, quæ hunc residere cogat, ne otiosus sedeat, aliam quoque prouincię partem eodẽ ordine visitabit. Iuste proponuntur talia edicta ad reuelandas hęreses occultas, vt recte docet Iansenius in cõcordiam euangelicã c. 72. [quinta instruct. Hispal. c. 2.]

5 Hanc visitationem, & generalem inquisitionem vicissim facere debent inquisitores per omnes vrbes & municipia prouinciæ suæ: qua in re qui negligentes fuerint, officio priuandi sunt. In hac autem visitatione possunt inquisitores compellere, vt iurent ac testimoniũ perhibeãt, eos omnes quos expedire crediderint. Simile quippiam fieri solebat temporibus Iustiniani: sed non ea synceritate, qua nostri inquisitores vtuntur. [c. excommunicamus. §. adijcimus. & §. vlt. de hæret. const. nouella. 17. præcepta præsidum. §. enimuero.]

6 Cauere autem debent in hac visitatione inquisitores ab hospitio eorum, qui consanguinei sint, vel affines hæreticorum, Iudæorum, & Mahumetanorum: quod

quod etiam seruare tenentur ministri eorum, neque ab hospite quippiam gratis accipiant: quia stipendijs suis contenti esse debent, & quia non leuis amicitia propter eam causam conciliari solet: nã vt Homer⁹ cecinit, Loco fratris hospes est: vnde priscis viris iungi hospitio, erat arctissima iungi amicitia: & hospitio renunciare, nil erat aliud, quam amicitiæ renunciare. Adhæc, tam firmum erat ius hospitij apud veteres, vt nulla ratione, nisi renunciatum dissolui posset. Quod exemplo Quinti Crispini Romani, & Badij Campani comprobat Liuius lib. 5. 2. belli Puni. Et Aristote. lib. 2. magnorum moralium: Amicitiarum, inquit, hospitalis validissima videtur: neque enim vllus in ea est communis, de quo ambigatur, finis. Et in libris sacris sæpe hospitij mentio facta est: nam & Elisæus hospitibus suis fauit. [lib. 4. Regum c. 4. & 8. 4. instru. Toletan. c. 19. Arist. lib. 2. magno. moral. c. 11. Gellius. lib. 5. c. 13. Conrad. Brun. lib. 3. de legatio. c. 8.]

7 Per inquisitionem vero procedunt inquisitores, plerunque motu proprio ratione officij sui, & interdum ad alterius promotionem, vel denunciationẽ: idq; vel generaliter, vel specialiter. Generaliter inquirunt, quoties prouinciam visitant, & generalia edictá proponunt ad inquirendos occultos & incertos hæreticos: & hæc inquisitio non exigit necessario præcedentem infamiam, sed ratione officij fieri potest, ac debet, in fidei catholicæ fauorẽ, & Christianæ reipub. vtilitatem. [c. excommunicamus. §. adijcimus. &. §. vlti. de hæret. l. 25. de his qui super religi. conten. C. Theod. Bart. in. l. 2. §. si publico. de adult.]

8 Specialis inquisitio est per quam specialiter de certis personis & criminibus inquiritur: & hæc fieri non debet: nisi præcedat infamia, quæ vicem accusationis obtinet. [Gene. 18. Luc. 16. c. qualiter. de accus. Hipol. consi. 53. Gratus cons. 59. lib. 2.]

9 In crimine tamen hæresis procedi potest ad hanc specialem inquisitionem propter indicia & suspiciones, & præsumptiones verisimiles: etiã si infamia non præcedat, quod tamen caute atque secreto fieri debet, ac sine damno cuiusquam. [c. excommunicamus. §. adijcimus. de hæret. & inibi Cardi. Ioan. de Anani. & Felin. c. vt officium. in princ. eod. titul. lib. 6. & illic Dominic. & Philip. Fran. Bart. in. l. congruit. de offi. præsi. Bald. in. l. Iubemus. C. de proba. Alciat. in. c. 1. de offic. ordi. num. 49.]

10 Quæsitum scio, an inquisitores procedere possent aduersus hominem bonæ famæ propter literas secretas alicuius, quibus de illo aliqua crimina hæresis, vel apostasiæ indicabantur. Et prima quidem fronte videbatur id non licere, ac prohibitum esse quadam epistola decretali Innoc. iij. Placuit tamen plerisque eo casu procedi posse, si modo is qui literas ad inquisitores misit, fide aliqua dignus esse videatur, & iuramento id confirmauerit apud inquisitorum delegatos siue cõmissarios: parui enim refert, vtrum voce, vel scriptis quispiã reum iudicibus indicet. Adde, quod multi qui longe absunt, non aliter possunt hæreticos indicare: eorum igitur testimonium repellendum non est. Quod neque Innoc. iij. negat: cuius decretalis epistola, de illis tantum loquitur, qui famosos libellos occulte mittunt, aut spargunt. Quod idem iam olim Traianus Plinio rescripsit his verbis: Sine authore propositi libelli, nullo crimini locum habere debent: nam & pessimi exempli, neque nostri seculi est. Author idem Plinius lib. 10.

epistolarum. [c. inquisitionis. §.tertiæ. de accusati. l. 3. cum seq. de famos. libel. C.Theod. c. testes. 3. q. 9. Adde Tho. 2.2. q. 67. ar. 4. Lucam de Pena in. l. vlti. C. de bon. vac. lib. 10. Angel. tract. de malefi. parte, hęc est quædam inquisitio. Hippol. in practica. §. constante. Alciat. in. c. 1. de offic. ordin. nu. 34. cum seq. Albert. lib. de agnosce. assertio. cathol. q. 34. num. 54.]

11 Cum testes ad inquisitores veniunt, vt contra hęreticos, vel suspectos testificentur, exhortandi sunt atque monendi, ne odio, inimicitia, aut alio prauo affectu, falsum testimonium perhibere audeant: & præterea declarandum est illis, quam graue scelus committant falsi testes omnes: sed hi præcipue, qui de crimine hæresis innocentes infamāt: quod si zelo catholicę fidei se moueri dixerint, scribenda sunt eorum testimonia. Post hęc, visitatione peracta, conuenire debent inquisitores, & collatis, & perscrutatis testimonijs, cōuocatisq; si opus fuerit viris peritis, promotore fiscali id postulante, de comprehendendis reis deliberabunt. [4. instruct. Tolet. c. 20. & instru. 5. Hispal. c. 1.]

12 Deinde, quidā reorum reali citatione, alij verbali citandi sunt. Realis citatio est, quę fit per capturam: verbalis quę fit per literas, vel per nuntium. De citatione reali suo loco satis diximus multa: de citatione verbali hoc fere tantum obseruandum est, quod tunc demum fieri debet, cum de leuiori crimine agitur, vel cum leuiter suspectus est reus: nam si graue crimen sit, & plene probatum: citatione reali opus est, ne reus fugiat. Addo etiam quod citatio verbalis causam continere nō debet, propter quam reus citatur; ideoque neque loci, neque temporis, neque delicti declaratio requiritur: sed generaliter illi præcipiendum est, vt se sistat coram inquisitoribus, quia volunt ab eo quædā scire. [Clem. 1. de hęret. Brun. lib. 4. de hęret. c. 6.]

13 Quod si reus ex diuersis locis citatus fuerit eodem tempore ab episcopo & ab inquisitoribus, sistere se debet corā inquisitoribus: quia ad causas fidei specialiter delegati sunt: nisi forte aduersus exemptos procederet episcopus iure delegato: quo casu locus esset gratificationi. In Hispania tamen semper in his causis prę ferendi sunt inquisitores, vt alibi dixi. [c. fane. de offi. delega. c. studuisti. de offi. delega. iuncto. c. vt commisi. de hęret. lib. 6. l. si quis graui. §. si cum omnes. & ibi Ioan. Igneus ad Sillani. Archid. Ioan. And. Domin. & Philip. Franc. in. c. per hoc. de hęret. li. 6. Ioan. de Anani. & Felin. in. c. excommunicamus. §. vlt. eo. titul. Iacobatius lib. 2. de concil. ar. 5.]

14 Post hęc, rei ab inquisitoribus interrogari debent, qui sint, quibus parentibus orti, quibus locis commorati, quibus officijs & exercitijs educati: vt ex eorum confessione (quę scribenda est a tabellione) intelligi possit, vtrum vita eorum, cum dictis testium congruat. Sed in primis necessarium est, vt de locis in quibus conuersati sunt, diligēter interrogentur: primo, vt videant iudices, an in locis illis verisimile sit, hęreses fuisse dictas: deinde, vt ex confessione reorū constet, eos in locis illis fuisse, in quibus hęreses dictas esse probatur: postremo, ne falsis testibus locus relinquatur probandi negationē coarctatam loco & tēpore. Sed multa simul interroganda non sunt, ne reus cum Sycophanta Plautino dicere possit: Multa simul rogitas, nescio quid expediā potissimum: sin vnū quidquid singillatim & placide percunctabere, & meū nomen, & mea

& mea facta, & itinera, ego faxo scias. [Plautus in Trinun.]

15 Deinde, quęrendū est ab eis, nunquid sciant, quam ob causam citati, aut comprehensi sunt: qui si palam confessi fuerint veritatem, peracta erit eorū causa: si vero dixerint, se nescire quamobrem vocati, aut vincti sint: tunc inquisitores addent, non esse moris officij sanctę inquisitionis, quempiā sine causa citare, aut comprehenderē, aut in carcerem mittere: proinde conscientias suas exonerantes, Deum solum prę oculis habētes, excogitent, num forte dixerint, aut commiserint aliquid aduersus fidem catholicam, & legem euangelicam: quod si adhuc negauerint, aut se non recordari, dixerint, protinus monitiones fieri debent, quemadmodum iam dicturi sumus. Omnia autē īterrogata, respōsa, dictaque reorum a notarijs perscribenda sunt.

16 Benigne igitur admonendi sunt rei, & subinde exhortandi, vt simpliciter, plene, ac vere fateantur, quidquid commiserint contra catholicā fidem: & vt caueant ne forte contra se ipsos, aut cōtra quoslibet alios falsum testimonium dicant: quod si fecerint, benigne cum eis agetur: sin autē veritatē occultauerint, audietur promotor fiscalis, & fiet iustitia. Quę monitiones eodem tenore renouandæ sunt, intra decem primos dies post capturam reorum, & ita olim eadē dilatio decē dierū cōcessa fuit Nestorio per Cęlestinū Papā.[4.instru.Tolet.c.6. Alfonſ. lib. 2. de iusta hęret. puni. c. 1.]

17 Admonendi autem sunt rei, vt relictis & abiuratis erroribus, conuertantur. Quod Paulus apost. Timoth. docet inquiens: Cum modestia corripientē eos, qui resistunt veritati, ne quando det illis Deus pœnitentiā: idest, si forte aliquando illuminati a Deo pœniteāt de errore, & resipiscant a diaboli laqueis, a quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem. Hęc est voluntas eius, qui vult, omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, vt beatus Bernardus ait. Hoc deniq; velle se perhibet, qui nō simpliciter, capite vulpes, sed, capite inquit, nobis vlpes paruulas. Sibi ergo & sponsę suę, hoc est catholicę ecclesię, iubet acquiri has vulpes, cum ait, capite nobis. Itaq; qui hęreticū admonet, illo intentionem suam dirigere debet, vt errātem cōuertat: cogitans illud Iacobi apostoli: Qui conuerti fecerit peccatorem ab errore vię suę, saluabit animam suā a morte, & operit multitudinem peccatorum.[2.Timoth.2.Iacob.5. Bernar. super cantic. sermo. 64. Alfonſ. lib. 2. de iust. hęret. puni. c. 18.]

18 Sed quæri solet, quot monitiones hæretico fieri debeant. Alfonſ. Castr. duas tantum fieri debere contendit: quia nō plures exigit Paulus in epistola ad Titū. Apostolus tamen de his monitionibus non loquitur, sed de correctione extraiudiciali: vel certe illic nō traditur ordo procedendi ad punitionem hęreticis sed tantum docet Paulus, hæreticum pertinacem vitandum esse: quod post vnam duntaxat correptionem fieri debet, cum constat illum insanabilem esse.

19 Quamobrem fortasſis multi aiunt, Paulum vnam tantum correptionem ibidem exigere: non enim legitur apud eos, post primam & secundam correptionem, sed post vnam solam: sic enim est apud Iræneum. lib. 3. aduersus hęres. apud Tertulli. lib. de præscriptio. aduersus hæretic. apud Cyprian. lib. 3. ad Quirinum. Apud Ambros. in eandem epistolam Pauli ad Titum, & ibi idipsum adnotarūt alij, & fatetur Hierony. hanc quoq; lectionem

TT 2 apud

apud quosdam Græcos se reperisse. Verius igitur est, vt tres monitiones requirantur, quod & consuetudine receptum est: nam trinis diebus fieri solent, & alibi sæpe tres monitiones requiruntur. [Alfonf. lib. 2. de iust. hære. punit. c. 1. epist. ad Tit. c. 3. Gonsa. de hære. prauit. q. 8. act. 3. synodi Chalcedonen. c. conuenientibus. 1. q. 7. canon. apost. 32. c. Deus omnipotens. 2. q. 1. c. omnes decimæ. 16. q. 7. c. de presbyterorum. 17. q. 4. c. contingit. 2. de sent. excom. c. nouit. de iudic. c. de illicita. 24. q. 3. c. 1. de milite vasal. qui contu. est. libro feudo. Ioannes Lupus allegatione de hæresi. §. 4.]

20 Tres autem monitiones fiunt antequã reus a promotore fiscali accusetur: alia præterea fit ante publicationem testimoniorum: alia ante sententiam quæstionis habendæ: alia ante canonicam purgationem. Sed hæ omnes admonitiones, modeste fieri debẽt, & cum charitate: non autem aspere, aut cum rigore: ne suggestione, aut metu iudicum, rei ea, quæ non commiserint, confiteãtur. Et ita epistola quadam senatus sanctæ inquisitionis sapienter admodum continetur.

21 Quod si tribus monitionibus iudicũ, reus nihil confessus fuerit, promotor fiscalis decimo die a tempore capturæ, proponet accusationem, in qua reum de his criminibus accusat, quæ testium dictis comprobata sunt, eaque articulo sa factorum commemoratione complectitur. Cæterum, personarum nomina, locus, ac dies commissorum criminum in accusatione occultantur: cætera vero nominatim exprimuntur. Verbi gratia, promotor fiscalis accusat Bucerum, dicens illum hæreticum esse: quia certo die præsentis anni, coram certis personis, in quodam loco, dixit, votum castitatis esse impossibile, ac proinde neminem obligare: cui cum quidam ex his, qui id audierunt, dixisset, hanc hæresim esse Lutheri, respondit Bucerus animo pertinaci, nõ esse hanc hęresim, sed veram sententiam: vnde concludit promotor fiscalis petens, Bucerum hæreticum declarari, & grauissimis pœnis contra hæreticos iure statutis, puniri.

22 Huius accusationis copia reo fieri solet, cui protinus per articulos respondere debet: eiusque responsum a tabellione coram inquisitoribus illico scribendum est. Quod si adhuc negauerit, aduocatus ei datur, qui nihil fere aliud facere solet, quam ea, quæ in accusatione continentur, negare: ac simul asserere reum esse, & semper fuisse catholicum, idque ex pluribus eius pijs rectisq; operibus euidenter constare: & apud omnes existimationem eius integram optimamque semper fuisse. Deinde concluditur, & ad probationẽ eorum, quæ vtrinque allegata sunt, terminus a iudicibus præfinitur: intra quem promotor fiscalis testes iterũ producet, & reus suas defensiones probat. [c. qualiter. 2. §. debet. de accus. Albert. lib. de agnos. assertio. cathol. q. 24. nu. 23.]

23 Vocati autem a iudicibus testes, diligenter perscrutari & interrogari debẽt: ac primum eis dici solet, nũquid sciãt, quorsum vocati sint. Qui si responderint scire, aut suspicari, se vocatos esse propter illam causam, in qua testimonium corã eisdem iudicibus perhibuerunt: tunc iterum ab eis quæritur, an meminerint eius, quod in eadem causa testificati sunt: & an id verum sit, & vtrum velint addere, detrahere, mutare, aut corrigere aliquid: interim autẽ quidquid responderint scribendum est fideliter a notario: deinde iterum examinãtur, & priora testimonia illis ostẽdi non

di non solent, vt planius veritas aut mēdacium ex eorum constantia, aut incōstantia deprehēdatur: etenim, vt in prouerbio est: Mendacem memorem esse oportet. Demum hæc ratificatio corā iudicibus & tabellione ac duabus religiosis ac discretis personis fieri debet. Nam cū pars ipsa, cuius interest, adesse non potest, eius vice interuenire debēt honestæ personæ. [l. 1. §. si pecunia. ff. de posit. l. sed si quis ex signatoribus. ff. quemad. testa. aperi. c. vt officium. §. verum. de hæret. lib. 6.]

24 Quod si posteriora testimonia, cum prioribus congruentia non fuerint; tūc testibus legi debent priora testimonia, & interrogandi sunt, cur illa tam varie dixerint: & modeste monendi, vt in veritate persistant: postremo quidquid responderint, scribendum est: & testes varij ac vacillantes in custodiam mittēdi sunt, etsi id causa deposcit, torquendi & puniendi sunt. [l. eos. de fals. l. ex libero. de quæstionibus.]

25 Si vero testimonia conuenientia fuerint, edenda sunt reis post dilationem concessam ad probationes faciendas: sed nomina testium occultari solent: quia vel illis, vel sanctę inquisitioni graue periculum ac detrimentum ex testiū retectione immineret. Deinde per triduum testimonia illa descripta reis relinquuntur: quo tempore lapso respondere debent singulis testimonijs per articulos, negando aut cōfitendo. Quod si hæreses confessi fuerint, acta ferę causa erit: sin autem adhuc negauerint, cōmunicare debent cum aduocato exceptiones ac defensiones, quas contra testes, & eorū testimonia proponere atq; probare sibi expedire putauerint, ad quarum probationē iterum dilatio concedenda est. [c. vlti. §. 1. de hæret. l. 1. C. de dilation. cum seq.]

26 Quibus omnibus peractis, iudices cū assessoribus & consultoribus, probationibus excussis, deliberabunt, & iuxta causarum merita ad sententias, vel interlocutiones procedent: & innocentes absoluent, & pertinaces iudici seculari relinquent: & suspectos pro criminū, personarum, & probationum qualitate condemnabunt ad quæstionē, vel abiurationem, vel purgationem, vel carcerem, vel relegationem, vel vt pœnā pecuniarum soluant: vel eis iniungent, vt ieiunijs, orationibus, & eleemosynis suam culpam purgent, & redimant.

27 Item illud quod pene omiseram diligenter iudices curabunt, vt reos generaliter interrogent, de socijs criminum, ac de omnibus alijs, a quibus hæreses didicerunt, & quos hæreticos esse, vel fuisse sciunt. Quod si quid eorum retexerint, id a notario scribendum est in libris inquisitionum. Neque dubium est, quin liceat in crimine hæresis de cōscijs interrogare, quia vergit impietas in maximam reipub. perniciē: & quia peior est crimine læsæ maiestatis. [quinta instructio Hispalen. cap. vlti. Bald. consi. 95. lib. 5. Ioan. Dric. lib. 1. de libert. Christi. pag. 228. Domin. Soto. lib. de rat. tegen. secret. membro. 2. q. 6. dd. in l. repeti. de quæstio. & in l. vlti. C. de accusa.]

28 Nam si in multis alijs criminibus hoc licet, multo magis in hæresi. Iulius Paulus lib. 5. sent. tit. de quæstio. inquit: In criminibus eruendis, quæstio quidē adhibetur: sed non statim a tormentis incipiendum est: ideoque prius argumētis quærendum est: & si suspicione aliqua reus arguatur, adhibitis tormentis de socijs & sceleribus suis confiteri cōpellitur. Et idem in eodem lib. titu. ad leg. Iul. maiest. in reum maiestatis inquiri prius cōuenit, quibus opibus, qua factione,

factione, quibus hoc authoribus fecerit: & idipsum in crimine falsæ monetæ, & & in alijs quibusdam sancitum est. [l. f. C. de fals. monet. l. Diuus Hadrian. ff. de custod. reorum. l. & si cert us. l. prius. ff. de senat. consul. Sillani.]

29 Cum autem a diuersis iudicibus aduersus eosdem hæreticos procedi possit, ille inquisitor qui prior procedere incœpit, alijs in eadem causa præferēdus est. Quamobrem inquisitores aliarum prouinciarum ad illum qui præuenit mittere debent testimonia, & quidquid contra reos habuerint: etenim præuentioni locus est inter inquisitores, quia inquisitio succedit in locum accusationis: & quemadmodum præfertur in accusatione, is qui præuenit: sic etiam in inquisitione. [3. instructio. Valdolitana. c. 8. l. diuus. de custod. reorum. l. qui de crimine. C. de accusat. l. 1. de offic. cō sul. l. si quis a multis. de noxalib. & illic notant Dynus & Floria. Itē Bonifacius de Vitali. in Clem. Pastoralis. §. nos tā ex superioritate. de re iudica. nu. 150.]

30 Illud quoque sciendum est, quod in his criminibus procedi debet simpliciter & de plano, sine aduocatorum strepitu: & illis solemnibus omissis, quæ magis ordinem iudiciorum, & ritum actorum, quam substantiam & veritatem causarum respiciunt. [cap. vlti. de hæret. lib. 6. Clem. sæpe. de verb. signi. glo. in extrauag. ad reprimendum. quo modo in læsę maiestatis crimine proc. Oldra. cons. 115. Socinus senior cons. 54. lib. 4. Philip. Corn. cons. 315. lib. 3. Felin. in c. 1. de libel. oblati. Brun. lib. 4. de hæret. c. 5.]

31 Præterea, capite quodam tertię instructionis cauetur, vt omnes inquisitores Hispaniæ in procedendo aduersus hæreticos & suspectos eundem ordinem seruent: quod quia in vsu non erat, decimus octoginta capitula, quibus idem ordo iudicij vbique sibi constet: quæ quidem ab omnibus inquisitoribus custodienda sunt, quemadmodum edicto generalis inquisitoris continetur, quod typis excusum est anno Domini sexqui millesimo sexagesimo primo.

32 Postremo, pluribus instructionum capitulis continetur, vt in his causis quanta fieri potest breuitate procedatur: nec differantur, aut suspendantur, spe futurarum probationum: quia forte nunquam superuenient, & interim rei opprimuntur, & eorum bona dissipantur ac dilabuntur. [3. instru. Valdolitana c. 2. & 3: & iterum. 4. Toleta. c. 6. & rursum. 5. Hispalen. c. 6.]

33 Quas ob causas hoc vnū animaduertendum & vitandum est, quod inquisitores quidam facere solent, qui vt reos quamplures simul puniant, multorum causas, iamdudum conclusas, diutius differunt atque suspendunt: vnde fit, vt rei qui plene suos errores confessi sunt, carceris pœnam indigne patiantur, & squalore, tabe, ac diuturna custodia macerentur: & quod longe grauius & periculosius est, vt confessiones iuste factas reuocare, & euanescere in cogitationibus suis, atque interdum mori, ac desperare soleant. Sanctius igitur & benignius fiet, si plene confessi, ecclesiæ protinus reconcilientur, quod die festo intra ecclesiam aliquam satis solē niter fieri poterit: excepto si iusta causa aliud facere cogat.

34 Gratianus & Valentinianus Augu. de custodiendis reis legem huiusmodi con diderunt: De his quos tenet carcer inclusos, id aperta diffinitione sancimus: vt aut conuictos velox pœna subducat, aut liberandos custodia diuturna non maceret. Constantinus quoq; alia lege constituit, vt salubribus locis custodiantur

diantur vincti, & vsurpata luce subleuentur, ne pœnis carcerum perimantur: quod innocentibus miserum, noxijs nõ satis seuerum esse cognoscitur. [l. 1. & l. vlti. C. de custo. reorum. l. 1. & l. 6. tit. 3. lib. 6. C. Theod.]

35 Denique inquisitores multis prudentibusque interrogationibus vti debent: & vt inquit beatus Aug. Diligens inquisitor, & subtilis inuestigator, sapienter, & quasi astute interroget a peccatore quod forsitan ignorat, vel verecundia velit occultare, & varietate criminis nõ dubitet inuestigare & locũ, & tempus, &c. [c. 1. de pœnit. distinctio. 6. l. vbicunque. ff. de interrogat. c. iudicet. 3. q. 7. c. vlti. 30. q. 5.]

De Papa Titulus XLV.

SVMMARIVM.

1 *Papam Lutherani & Sacramentarij conuicijs & mendacijs primatu expellere conantur.*

2 *Pontifex max. Christi vicarius est sub cælo.*

3 *Petri primatus ex pluribus locis euangelicæ historiæ ostenditur.*

4 *Petri prærogatiuæ ex multis euangeliorum locis demonstrantur.*

5 *Petro plus eminentiæ datum est in actis apostolorum, quam cæteris omnibus.*

6 *Pontificẽ max. Petro successisse in apostolica sede apertissime ostenditur.*

7 *Pontificem max. Petro successisse, probatur sumpta similitudine ab ecclesia triumphante ad militantem.*

8 *Pontificem max. Petri successorem esse probatur sumpto argumento a synagoga ad ecclesiam.*

9 *Monarchiæ regimen omnium aliorum optimum est.*

10 *Pontificem max. vnum esse debere, penes quem summa ecclesiæ potestas sit, probatur, quia regimen monarchiæ optimum est.*

11 *Ecclesia catholica nullo modo consistere posset absque vno supremo capite, cum quo in terris communicaret.*

12 *Pontificem Max. vnum esse oportet in ecclesia, aliter enim multa incommoda orirentur.*

13 *Petro non tanquam piscatori & homini priuato, sed tanquam apostolorum principi, & antistiti maximo, promisit Christus claues regni cælorum.*

14 *Petro, non tanquam piscatori claues regni cælorum relictas esse, probatur.*

15 *Lutherani, sedis apostolicæ & Põtificis max. authoritatem ac potestatem negant.*

16 *Pontificis Max. authoritatem & potestatem quomodo Lutherani eleuare studeant.*

17 *Pontifices Max. a Lutheranorum conuicijs asseruntur.*

18 *Pontificum Max. successio.*

19 *Pontifex summus quomodo eligendus esset ab ecclesia, etiam si Petrus nihil olim de successore prouidisset, aut hodie Cardinales omnes perijssent.*

20 *Pontifices Max. vt nunquam defecerũt a fide catholica, sic nunquam defecturos esse, multi sanctissimi viri docent.*

21 *Pontifices Max. semper in fide catholica permansisse, & permansuros, synodi quamplurimę testantur.*

22 *Põtifices Max. semper in fide catholica permãsuros probatur ex uerbis Christi.*

23 *Pontifices Max. semper in fide catholica permansuros probatur rationibus.*

De Papa.

1 QVONIAM, Lutherani & Sacramẽtarij, aliijque huius temporis pestiferi hæretici, Papam, Pontificem Max. in ordinem cogere, ac primatu expellere impijs conuicijs, mẽdacijs, cauillationibus, argumentis fallacibus, dicterijs sacrilegijs, & mille nocendi artibus, persæpe tentarunt, in diesque idipsum conari & perpetrare non desinunt: sentientes nimirum Petri gladium suis ceruicibus imminere: operæpretium me facturũ putaui, si pauca, quæ hanc hæresim euidentissime confutant, breuiter a me strictimque dicantur, in eorum præcipue gratiam, qui præter Bartholum & Baldum nihil fere legere solent: ne si casu in libros, aut hæreticorum colloquia inciderint, turbari eos, aut hæsitare contingat.

2 Constanter igitur asserimus, & cum catholica ecclesia confitemur, omnes Pontifices Max. recte iusteque electos, Christi vicarios esse sub cælo, & legitimos Petri apostolorum principis successores: eosque habere summam in ecclesia catholica potestatem: quibus obtemperare in his, quæ ad fidem & religionem pertinent, & in spiritualibus obedire tenemur: si modo ad ouile Christi pertinere voluerimus: quæ veritas literis sacris, conciliorum canonibus, patrum decretis, sanctorum doctorum sententijs, & vnanimi orthodoxorum omnium, quotquot vnquam fuerunt, consensu, & ecclesiæ vniuersalis traditionibus approbata, peruagata, tradita, & consecrata est. [c. omnes. 22. distin.]

3 In primis ergo primatus Petri a nobis asserendus est: quia ille fuit, vt vere dixit Eusebius primus Christi vicarius, & Christianorum Pontifex. Ex pluribus autem locis euangelicæ historiæ primatus Petri ostenditur manifeste. Primo, ex euan-

ex euangelio Matthæi, vbi Iesus dixit Petro, Tu es Petrus, & super hanc Petrã ædificabo ecclesiam meam: & portæ inferi non præualebunt aduersus eam: & tibi dabo claues regni cælorũ: & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis. Deinde, ex verbis illis a Ioanne relatis eadem veritas comprobatur, quibus Redemptor mũdi eidem Petro dixit, Pasce agnos meos, pasce oues meas: ego oraui pro te, ne deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Alij quoque euangelistæ cæteris apostolis Petrum præferre solent, ac multis prærogatiuis eum prælatum esse ostendunt. Sic a generalitate aliorũ honoris gratia eximitur: sic pro eo census soluitur: sic ipse tanquam os apostolorũ sæpe Domino nostro solus respondit: sic Iesus eius nomen mutauit: sic solus Petrus ad Christũ super aquas venit, & misit se in mare: alij autem discipuli nauigio venerunt: sic alijs mandatur, vt laxent retia sua, & soli Petro dicitur, Duc in altum. [Matthæi. 16. Ioan. vltim.]

4 Præterea, Petrus ante alios apostolos fraternæ correctionis modum diligenter quæsiuit: & alibi ad ecclesiæ catholicæ vtilitatem, ipse solus Iesum interrogauit, dicens: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? & imminente passionis tempore, soli Petro dixit Iesus, non potuisti vna hora vigilare mecum? volens ostendere, Petrum prę cæteris ex commisso sibi officio vigilare debuisse. Et cum multi discipulorum abijssent retro, & Iesus dixisset apostolis, Nunquid & vos vultis abire? respondit ei Simon Petrus: Domine, ad quem ibimus? verba vitæ ęternæ habes, & nos credimus: & cognouimus, quia tu es Christus filius Dei. Item Petrus amputauit Malchi auriculam, & vt inquit beatus Gregorius, Ipse tollit gladio spirituali aurem interiorem male intelligentis. Postremo, Iesus dixit Petro, Sequere me, quod non modo intellexit de genere martyrij, sed de ordine magisterij, vt ait Theophilus, & alij exponunt: Sequere me, scilicet, gerẽdo vices meas, & in officio pastorali, & in martyrio. Quæ omnia ex ipsissimet euangelijs Petri primatum non obscure ostendunt.

5 In actis quoque apostolorum plus eminentiæ datum est Petro, quam cæteris omnibus: neque vllus fuit apostolus, qui præsentibus reliquis tanta fecerit, quanta Petrus. Ille enim primatus officia exercuit in electione Mathiæ, & in concilio apostolorum. Idem ipse in die Pentecostes, omnes apostolos defendit: ipse locutus est in concilio repletus Spiritu sancto. Ananiam quoque & Sapphiram solus Petrus sententia mortis damnauit: Simonem illum magum ipse confudit: & quam plurimos Iudæorum ad Christi fidem conuertit, multisque miraculis præ alijs omnibus claruit. Sed & Paulus ille diuinissimus Petri primatum agnouit, ascendens Hierosolymam, vt cum eo conferret euangelium. Denique Petrus in fide ardẽtiorem se omnibus præstitit. Quas ob causas vniuersi sapientes Christiani orbis semper & vbique Petrum apostolorum principem, & Christi vicarium vno ore confessi sunt.

6 Quod autem omnes summi Pontifices Petro successerint in apostolica sede cum eadem authoritate, & æquali potestate super vniuersum orbem, non solum perspicuum est fundatissima ecclesiæ catholicę traditione, sed vnanimi etiam Christianorum omnium senten-

tia receptum & probatum est. Hoc sane multi gloriosi martyres atque pontifices scriptis suis subinde testantur: hoc omnia iusta concilia fatentur: hoc omnes sanctissimi & sapientissimi viri asserunt: hoc denique omnes Christi oues ab exordio nascentis ecclesiæ semper cognouerunt. Cæterum vt cursim quosdam commemorem, qui scriptis suis hanc veritatem asserunt: quos mihi videre contigit, hi vere sunt: Clemens, Anacletus, Sixtus, Iulius, Anicius, Eleutherius, Zepherinus, Anterius, Fabianus, Marcellus, Melchiades & Cyprianus, martyres pontificesque sanctissimi: itē Polycarpus, Irenæus, Athanasius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Optatus, Cyrillus, Socrates, Anselmus, Bernardus, Thomas, & innumerabiles alij. Hoc idem in omnibus sacris synodis, generalibus, sacerdotalibus, & prouincialibus sæpissime confessi sunt Patres: hoc tandem antipodas ipsos, & eos omnes, qui in prouincijs, insulisq; remotissimis sub Hispanorum ditione viuūt, hodie tenere, ac profiteri scimus. [Hieronymus in episto. ad Damasum, & in epist. ad Theophilum. Chrysosto. episto. 1. ad Innocen. August. contra Donatistas episto. 162. & episto. 165. Cyprianus episto. 11. & episto. 13. lib. 3. Gratianus in patrum decretis distin. 17. cum seq. Athalaricus apud Cassiodorum lib. 8. variarum. Thomas contra errores Græcorum opusculo primo. Torquemada lib. 2. de ecclesia. c. 48. cum seq. Armacanus lib. 7. de erroribus Armenorum. Aluarus Pelagius lib. 1. de planctu ecclesiæ. arch. 60. Pomponius Letus in vita Galli: Alciatus in episto. inter claras. C. de summ. Trinit. Lindanus lib. 4. Panopliæ euangelicæ. c. 82. & deinceps. Canus lib. 6. de Locis theologicis. c. 3. & vltimo. Cornelius Iansenius in cōcordiā euangelicā. c. 66.]

7 Et quamuis argumenta humana debiliora sint, quam vt in rebus fidei summa ope eis niti oporteat: quia tamen ingenia nostra solidis rationibus plurimum delectantur: aliquas vrgētissimas &, vt Plato dicebat in Gorgia, ferreas adamantinasque breuiter iam addere placuit: quarum prima sumitur a similitudine militātis ecclesię ad triumphantem: illa enim ad exemplar huius effigiata est. Quemadmodū igitur in ecclesia cęlitum vnus Deus hierarchię cęlesti præest, vbi ipse est omnia in omnibus: sic in ecclesia militante necessarius est summus Pontifex, qui omnibus ecclesiasticis ordinibus præsit. Hac similitudine vtitur Apostolus in epistola ad Hebræos: hac sacer Dionysius in ecclesiastica hierarchia: hac Bonifacius 11. in epistola ad Eulalium: vbi eleganter ostēdit, per diuinam sapientiam optime cōstitutum esse, vt minora maioribus subdantur, & omnes episcopi Papæ obediant. Eadem vtitur diuus Gregorius, & post eum Bernardus lib. 3. de consideratione ad Eugenium: hac tandem vsi sunt patres in concilio Romano sub Iulio 11. [ad Hebræos. 8. Ioan. Torquemada lib. 2. de ecclesia. c. 1. cum seq.]

8 Deinde, a synagoga ad ecclesiam, sicuti a figura ad veritatem, efficax argumentum est, dicente Apostolo: Omnia in figura contingebant illis. & ait alibi: Lex vmbram habet futurorum bonorū, non ipsam imaginem rerum. Sicut ergo synagogæ Iudæorum præfuit vnus, qui princeps sacerdotum dicebatur, cui qui non obtemperabat (vt in Deuteronomio legitur) morte dignus erat: sic & in ecclesia Christi, quæ longe melior & perfectior est, quam Iudęorū synagoga fuerit, Pontifex summus venerandus & suspiciendus est. Quanti autem fuerit pontifica-

pontificatus, rex Agrippa testatur in ea epistola, quam ad Caium Imperatorem scripsit: Equidem, inquit, Iudæus natus sum, natale solum mihi sunt Hierosolyma, auos, proauosque reges habui, & ex his etiam aliquot summos pótifices: quam illi dignitatem pluris faciebant, quam regiam, rati quãto Deus antestat homini, tanto pontificatum regno excellentiorem: ad illius enim curam diuinas res, humanas ad huius pertinere. Hæc apud Philonem lib. de legatione ad Caium. [1. Cor. 10. ad Hebræos. 10. Deute. 17. Echius lib. 2. de primatu Petri cap. 27. Albertus Pighius lib. 2. hierarch. ecclesiast. c. 3.]

9 Ad hæc, regimen monarchiæ omniũ aliorum est optimum: iuxta quod libro secundo Iliados Homerus cecinit.

Non bona multorum ditio : rex imperet vnus.

Et Darius apud Herodotum in Thalia inquit: Vnius viri qui optimus sit, imperio nihil esse melius: additque monarchiam esse omnium præstantissimum. Et Plato libro ciuili ait: Vnius dominatio bonis coniũcta legibus sola omniũ rectissima est. Et Isocrates in Symmachico: Si & ingenia hominum, & actiones intueamur, vniuersi monarchias præstare cæteris fateantur. Et ciuis meus Lucanus:

Nulla fides regni socijs, omnisque potestas,
Impatiens consortis erit.

Et Seneca item Cordubensis in Agamemnone.

Ne regna socium ferre, nec tedę sciunt.

Et Q. Curtius: Imperium quod sub vno stare potest, dum a pluribus sustinetur, ruit. & Origenes homilia nona in Ezechielem: Principium malorum omniũ est multitudo & diuisio: principiũ vero bonorum vnitas, & a turbis, a multitudine in vnitatem redactio. Et Cyprianus tractatu de idolorum vanitate: Quando vnquam regni societas, aut cũ fide cœpit, aut sine cruore desijt? Ad summam, post Aristotelem in libris ethicorum, hæc est omnium, qui recte philosophantur, concors vnanimisque sententia. [8. ethic. c. 10. Stobæus sermone. 47. Tiraquel. de iure primogeniorum. q. 4. & quę ipse collegi li. 3. de repub. c. 2. & 3.]

10 Cum autem opera Dei perfectissima sint, vt in Deuteronomio traditur, quis credet illum ecclesiæ suæ dilectissimæ regimen aliud reliquisse, quam optimũ? quod & ipse p Esaiã haud obscure significasse videtur, dicens: Quid vltra debui facere vineæ meæ, & non feci? Accedit Ezechielis vaticinium: Pastor vnus erit omnium. Et iterum: Suscitabo super eos pastorem vnum. Et illud idẽ Oseæ: Congregabuntur filij Iuda, & filij Israel pariter, & ponent sibi caput vnũ. [Deut. 32. Esaiæ. 4. Ezechielis. 37. & 34. Oseę c. 1. Gregorius ad episcopos Galliæ. Leo nonus aduersus pręsumptiones Michaelis. Bernar. lib. 3. de consideratione ad Eugenium. Thom. lib. 1. de regimine principũ c. 2. & 5. Tiraquel. de iure, primogeniorum. quæst. 4. num. 23.]

11 Accedit eodem, quod ecclesia catholica, quæ maximam vnitatem habet, nullo modo consistere posset sine vno supremo capite, cum quo in terris cõmunicaret: perinde atque alia omnia corpora naturalia & mystica. Etenim omnis multitudo, vt subsistere possit, ordinari debet per vnum aliquod principatum obtinens: neque regnum sine rege, neque exercitus sine duce, neque ciuitas sine præside, diu permanere possunt: quod non tantũ recta ratio, & rerũ experientia docet: sed naturę quoq; ordo id ipsũ euidenter ostendit. Planetę inferiores subsunt superioribus: & animalia

brutaque ducem sequuntur: auis item vna cunctas ducit: apes in ministerio Regi obediunt: in corporibus quoque animantium, caput cætera tuentur, & venerãtur membra: & in partibus animæ rationi appetitus subijcitur: quod si ab eo desciscat, in præceps non solum animam, sed & corpus trahit: denique sine ordine nec respublica gubernari, nec natura constare, nec vlla ratio in hominum mentibus esse potest. Vnde cognoscere facile licet, quales nouitij hæretici sint, qui omnem ecclesiæ ordinẽ e medio tollunt, & hierarchiam ecclesiasticam peruertunt, & acephalos nos esse volunt. [Basilius de præceptis religiosorum. Seneca lib. 1. de clementia. Cyprianus tractatu de simplicitate prælatorum. Chrysosto. in episto. ad Roma. sermone. 23. & in epistola ad Hebræos homilia vltima. Nazianze. sermone, de moderãdis disputationibus. Hieronymus ad Rusticum monachũ. c. in apibus. 7. quę. 1. Albert. Pighius. lib. 2. hierar. ecclesiasti. c. 2. Confessio Polonica de fide & symbolo c. 26.]

12 Ad hæc, rerum contingentium difficultas atque perplexitas principem vnũ in ecclesia desiderant: nam quoties de fide, aut religione, aut intelligentia sacræ scripturæ quæstiones & contentiones emergunt, necesse est, vt supremus aliquis iudex adeatur, cuius ineuitabile sit iudicium: qui possit ecclesiasticas lites, inter ipsos etiam episcopos ortas, componere, & contumaces punire: alioqui nec vnam fidẽ haberemus omnes, nec foret vnquam vllus controuersiarũ finis: sed schismata & hæreses vniuersam ecclesiam conturbarent: essetque deformior & fœdior Christianæ reipublicę facies, quam alterius cuiuslibet sectæ, religionis, aut superstitionis. Accedit Cyprianus pluribus epistolis dicens: Vnde schismata & hæreses obortę sunt & oriuntur, nisi dum episcopus, qui vnus est, & ecclesiæ præest, superba quorundam prę sumptione contemnitur? & Hieronymus aduersus Luciferianos: Ecclesiæ salus in summi sacerdotis dignitate pendet: cui si non exors quædam, & ab omnibus eminens detur potestas, tot in ecclesia efficientur schismata, quot sacerdotes: quæ omnia hodie rebus ipsis in hæreticorum conciliabulis experimur. [Cyprianus epistola. 3. lib. 1. & episto. 9. lib. 4. Ambro. Cathari. in secunda claue scripturarum prope finem. Bartholomæus Latomus aduersus Bucerum post dimidium controuersiæ de authoritate ecclesiæ.]

13 Deinde verba illa omnia, quibus Iesus promisit Petro claues regni cælorum, & illi dedit iurisdictionem summam ligandi atque soluendi: & illa item quibus Petro commisit omnes oues suas, & constituit eum summum ecclesiæ pastorem: & illa deniq; verba quibus priuilegium illud prorsus diuinum impetrauit Petro, Ne scilicet fides eius vnquã deficere posset: ea inquam omnia credẽda sunt Petro dicta, non quasi piscatori, aut homini priuato post paucos annos morituro: sed potius tanquam apostolorum principi, & ecclesię catholicæ antistiti maximo: ac proinde cum vita Petri extincta non fuerunt, sed ad omnes eiusdem dignitatis legitimos successores eodem iure diuino transierunt. Ea etenim quæ dignitati conceduntur, nõ pereunt morte regentis, aut habentis illam, sed ad omnes successores eiusdem dignitatis transeunt. [c. quoniã Abbas. de offic. delegat. l. mortuo. l. proponebatur. de iudicijs.]

14 Quæ veritas comprobatur, quia Christus ecclesiam suam constituit & ordinauit, vt esset in seculum seculi duratura,

ra, iuxta diuinum illud Esaiæ vaticiniũ: Super solium Dauid, & super regnum eius sedebit, vt confirmet illud, & corroboret in iudicio & iustitia, amodo & vsque in sempiternum. Accedit veritas ipsa per Matthęum dicens: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi: sed Christus ædificauit ecclesiam suam super Petrũ: consequẽs ergo fuit, vt eo mortuo, alius post alium cum eadem Petri potestate semper substitueretur: sicuti & in veteri lege semper fuit aliquis summus sacerdos: nec minus diligit nunc ecclesiã suam Christus, quam tempore Petri dilexerit. Adde, quod longissime distaret a diuina sapientia, talem primatum ecclesiæ suæ relinquere, qui in ipso statim exordio periret, & cum primo Pontifice extingueretur. Postremo, eadem ratio, qua Petrus factus fuit princeps ecclesiæ, durat in successoribus eius: quin imo, longe magis necessarius fuisse videtur post Petrum primatus ille, quam Petri tempore: tum quia in ipso initio religionis Christianæ, per alios apostolos atque discipulos potuisset ecclesiæ melius consuli, quam illis defunctis: tũ etiam quia postea maior diffusiorq; facta fuit ecclesia, & plures subortæ sunt hæreses, maiorque schismatum superuenit occasio. Quid multa? cui hęc non sufficient, plura nihil proderunt. [Esaiæ. 9. Matth. vlti. Torquemada lib. 1. de ecclesia c. 28.]

15 Lutherani tamen contra rerum naturam, contra sacras literas, contra ecclesiam catholicam, contra synodos omnes, contra vnanimem consensum patrum, denique contra veritatem clarissimam, sedis apostolicæ atque Pontificis Max. authoritatem & potestatẽ ore sacrilego negant: nosque acephalos, id est, sine capite, sine ordine, sine vinculo & vnitate, in schismate, ac plusquam Babylonica cõfusione perpetuo esse volunt. Nam vt Gregorius Nazianzenus quadam oratione scribit: Sine capite, nullus ordo; sine ordine, nulla multitudo subsistit: vbi autem ordo non est, quid aliud quam confusio esse potest? Etenim, vt Apostolus ait, quæ sunt a Deo, ordinata sunt. & alibi inquit: Omnia secundum ordinem fiant in vobis. Et in Cãticis canticorum, Ecclesia dicitur esse terribilis, vt castrorum acies ordinata. Econtrario autem, In inferno nullus est ordo: cui similis est Lutheranorum ecclesia, in qua nullus est ordo, sed sempiterna confusio: quibus illud euenit, quod libro Iudicum legitur: In illis diebus non erat rex in Israel, sed vnusquisque, quod sibi videbatur bonum, hoc faciebat. [Nazianze. oratione. 21. ad Roma. 13. Cantico. 6. Iudicum. 17. & c. vlti. August. lib. 1. de libero arbitrio c. 6. & lib. 2. de ordine.]

16 Sed aiunt hæretici, multos Pontifices summos malos viros fuisse, ac proinde illis parendum non esse: quibus veritas per Matthæum respondet: Super cathedram Moysi sederunt scribę & pharisęi: Omnia ergo quæcunque dixerint vobis seruate & facite: secundum opera vero eorum nolite facere. Nec enim dignitas officij damnanda est propter hominum peccata: quod olim prudẽter admodum Catonem dixisse Plutarchus est author: nam cum Publius Clodius accusaretur a Cicerone, & Cicero diceret a Clodio in tribunatu gesta irrita esse oportere: non placuit id Catoni, sed assurgens dixit: Si tribunatu quemadmodum cæteri multi abusus est Clodius, ipsum corrigere oportere, qui deliquerit, non vero potestatem tribunitiam dissoluere. Et vt beatus Augustinus inquit; Verissimum est, non res ipsas,

ipsas, sed homines, qui eis male vtuntur, esse culpandos: quod & Fabius elegãter disserit. & Hieronymus ad Rusticum monachum scribit: In omni cõditione & gradu optimis mixta sũt pessima. Fuerunt inter sanctos angelos dæmones: inter prophetas Balaam: inter apostolos Iudas: inter diaconos Nicolaus: denique inter optimos pessimi. [Matth. 23. Plutar. in Catone Vticensi. August. lib. 1. de libero arbitrio. c. 15. Fabius lib. 2. institutio. oratoria. c. 17. Reginaldus lib. 2. ad Henricum octauũ regem Angliæ. confessio Polonica de fide & symbolo c. 29.]

17 Adde quod plurimi iam olim fuerunt sanctissimi, doctissimi, & sapientissimi Põtifices Maximi, qui glorioso martyrio consummati sunt: quorum vitam & mortem omnipotens Deus plurimis maximisque miraculis illustrauit: qui primatum ecclesiæ, nec approbassent, nec gessissent, nisi ab ipso Christo illum constitutum, creatum, & comprobatũ esse certissime nossent. Addo etiam Chrysostomi verba, qui quodam loco scribit: Cum videris sacerdotem indignum, ne traducas sacerdotium: non enim oportet damnare res, sed eum qui re bona male vtitur, quandoquidem & Iudas proditor fuit: verum non ob id accusatur ordo apostolicus, sed illius animus: nec crimen est sacerdotij, sed malum animi: & tu igitur ne sacerdotium vituperes, sed sacerdotem male re bona vtentem. Etenim si quis tecum disputet, dicatque: Vidisti illum Christianum? respondeto, at ego non de personis, sed de rebus tibi loquor. Alioqui quot medici facti sunt carnifices, ac venena pro pharmacis dederunt? non tamen artem vitupero, sed male vtentẽ arte. Quot nautæ male rexerunt nauigia? verum non ars nauigandi mala est, sed illorum animus. Si Christianus fuerit improbus, ne incuses professionẽ ac sacerdotium, sed re bona vtentem male. Hæc ille, & alia in eodem loco plurima. Ex quibus omnibus, multisque alijs perspicuum est, istam perditorum hominum opinationem, non tam hæresim, quam phrenesim esse. In sũma, Pontifex Maximus ab omnibus venerandus, & in terris Christi vicarius credendus, & asserendus est: hoc visum est diuinitus, hoc a beatis maioribus traditum: hoc perturbare velle atque peruertere (sicuti quodam loco beatus Augustinus inquit) nihil est aliud, quam ad veram religionem sacrilegam viã quærere. Ad summam, vt noster Prudentius in Hippolyto cecinit.

Vna fides vigeat, prisco quæ condita templo est,
Quam Paulus retinet, quamque cathedra Petri.

[Chrysostomus de verbis Esaiæ, vidi dominum. homilia. 4. & in epistola ad Colos. homi. 3. in fine, & in epist. 2. ad Tim. hom. 2. col. 4. cum seq. & serm. de virtutibus & vitijs. col. pen. August. lib. de vtilitate credendi c. 10.]

18 Cæterum, quia de successione Pontificum cum nihil fere iure diuino cautum innuenitur, sciendum est, omnes antistites maximos solemni electione successisse, nonnullos etiam a suis prædecessoribus nominatos, ac designatos fuisse: quod in exordio catholicæ ecclesiæ interdum factum fuisse traditur: quia Christiani tunc non habebant liberam eligendi facultatem, propter tyrannorum persecutiones: quã ob causam authoritas summa Pontificum eisdem temporibus cognita cunctis non erat: quia impedita & suppressa fuit gentilium & hæreticorũ tyrannide. Ipse autem Petrus Clementem sibi successorem elegit, dicens: Sicut

cut mihi gubernandi tradita est a domino meo Iesu Christo potestas, ligandi soluendique: ita & ego tibi committo, vt ordines dispositores causarum diuersarum. Cuius rei clemens ipse, Alexāder primus, Ioannes tertius, Aegesippus, Nicephorus, alijque multi authores sunt. Et Hadrianus primus concilio Græcorum scribens ait, Petrum diuino iussu authoritatem potestatis, & pastoralem curam successoribus suis reliquisse. [Clemens episto. 1. ad Iacobum fratrem Domini. Alexander episto. ad omnes orthodoxos. Ioannes epist. decretali ad vniuersos episcopos Germaniæ & Galliæ, Nicephorus lib. 2. histo. ecclesiasticæ c. 25. c. si Petrus. 8. q. 2. cū seq. Torquemada lib. 2. de ecclesia. c. 35. cum seq. & iterum c. 51. Platina de vitis Pontificum.]

19 Quamuis autem Petrus nihil de successore prouidisset, aut hodie Cardinales omnes bello, peste, aut alio casu simul perirent, ecclesia tamen posset Pōtificem summum eligere. Quia cum hæc dignitas a Christo creata sit, vt perpetuo duret in ecclesia, consequens etiā est, vt ecclesia semper ius habeat eligendi, alioqui fieri posset, vt perpetuo vacaret sedes apostolica, & conditio ecclesiæ deterior esset, quam cuiusuis alterius reipublicę. Quod si talis casus eueniret, tunc ius eligendi Papam ad solos episcopos pertineret: quia illi sunt pastores, quibus post antistitem maximū tota rerum ecclesiasticarum administratio iure diuino concessa est, quippe qui successerunt in locum apostolorum. Sed hæc electio multis ecclesiasticis cōstitutionibus iam pridem Cardinalibus commissa est, a quibus Pontifices summi, non interrupta serie temporum, vsque ad præsens certa successione electi sunt. [c. in nouo. 21. dist. c. vlti. 68. dist. c. in nomine. 23. distin. c. licet. de electio. c. vbi periculum. eo. titu. lib. 6. & in Clem. ne Romani. de electio. Tho. Vualdensis in doctrinali. to. 1. lib. 2. c. 39. Driedo lib. 1. de libertate Christiana. c. 2.]

20 Hæc autem sentētia memoratu digna est, fidem ac definitionem sedis apostolicæ, principium esse certissimum indubiæ veritatis eorum, quæ certa fide tenenda, credendaque nobis sunt: nec enim dissensit vnquam a sententia catholicæ ecclesiæ: sed cum sacris literis, & apostolicis, ecclesiasticisque traditionibus semper ei conuenisse compertissimum. Quam veritatem plurimi sanctissimi & sapientissimi viri docent, & comprobant: asserentes, cathedrā apostolicam ab ipso Deo Christo tali priuilegio in persona Petri donatam fuisse, vt sicuti nunquam errauit hactenus, sic etiam in finem vsque seculi, fidem eius nunquam defecturam esse credamus. Hoc scriptis suis testātur antistites multi sanctitate, doctrina, & antiquitate venerandi; Lucius, Sixtus, Felix, Marcus, Eusebius, Euaristus, Alexander, Iulius primus, Bonifacius secundus, Agatho, & Leones duo, primus & nonus: quorum verba scienter omittimus, vt breuitati consulamus, vno tantum, aut altero testimonio contenti. Leo ille maximus inquit: Venerabilis & efficax oratio Christi obtinuit, quod hactenus fides Petri non defecit, neque defectura credatur in throno illius in seculum seculi: sed confirmabit corda fratrum, sicut hucusq; confirmare non cessauit. Et Leo nonus contra Michaelē hæc verba scripta reliquit: Nonne a sede principis apostolorum, tam per eūdem Petrum, quam per successores suos reprobata, conuicta, atque expugnata sunt omnium hæreticorum cōmenta, & fratrum

trum corda in fide Petri, quæ nec defecit, nec vnquã deficiet, sunt confirmata?

21 Comprobant eandem sententiã multarum synodorum, & sanctorum patrum testimonia complura. Hoc enim docuit Alexandrina synodus sub Athanasio, & ecclesia Carthaginensis temporibus Bonifacij 1 1. & concilium Alexandrinum in epistola synodali ad Felicem, & magna synodus Chalcedonensis: & sexta synodus generalis, & item octaua: hoc etiam confessi sunt omnes episcopi Tarraconenses ante mille annos: & vniuersi episcopi Numidiæ ante mille ducentos: quod & Irenæus, Cyprianus, Athanasius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, & cæteri omnes consentiunt. Sed vnius diuinissimi Bernardi verba præterire non potui, qui ad Innocentium scribens inquit: Oportet ad vestrum referri apostolatum pericula quæque, & scandala emergentia in regno Dei, ea præsertim, quæ in fide cõtingunt: dignum namque arbitror, ibi potissimum resarciri damna fidei, vbi non possit fides sentire defectum: hæc quippe est huius sedis prærogatiua.

22 Hæc eadem sententia satis aperte probatur illis Christi verbis: Ecce satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticũ: ego autem rogaui pro te, vt nõ deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. Et item ex illis, Pasce oues meas. &, Non pro eis rogo tantum, sed & pro eis, qui credituri sunt. & ex illis, Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam: & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Quæ verba non tantum de Petro, & pro ipso Petro dicta sunt, sed etiã pro summis Pontificibus legitimis Petri successoribus, quorum fides in officio illo pastorali nõ deficit, nec deficiet vnquã: & portæ inferi, hoc est, hæresis, infidelitas, & erronea fides, non præualebunt aduersus hoc fundamentum ecclesiæ. Adde, quod si verum est, sicuti est, quod sacerdoti legali concessum erat in veteri synagoga, priuilegium hoc, vt in rebus fidei ac religionis indicaret semper iudicij veritatem, vt in Deuteronomio continetur, multo magis credendũ est, concessum idipsum fuisse Pontifici summo, qui præest apostolicę cathedrę, quam elegit Dominus. [Luc. 22. Ioan. 21. &. 17. Matth. 16. Deut. 17.]

23 Hanc veritatem catholicæ ecclesiæ traditione, sacrisque literis fulcitam, rationes quoque multæ viuæ atque spirantes cõprobant. Nam omnis de fide quęstio ad summum Pontificem referenda, & iudicio eius terminanda est: quod si is diuino illo priuilegio munitus nõ esset, profecto male consultum foret ecclesiæ in tantis errorum, hæresumque procellis. Si Papa vt vnus nostrum permitteretur errare: quorsum quæstiones fidei iudicio eius erant committendæ? Quomodo potest cæteros fratres confirmare, qui æque labi potest, vt illi labuntur? Multa præterea ex opinatione contraria consequerentur absurda: quippe nullus teneretur definitioni summi Pontificis in rebus fidei credere: nec ecclesia facile suum finem attingere posset, inexplicabilibus tenebris & hæresibus confusa & inuoluta, plurima suborirentur schismata: nec haberemus omnes vnã fidem: nec vllus esset hæresum finis. Sed longe melius res habet: Christus enim constituit & ordinauit, vt fides apostolicæ sedis nunquam deficeret: sed semper præfulgeret ecclesiæ: vt facile possent hæreses omnes extirpari: quod & rebus ipsis, & subsecutis effectibus perspicuum factum est. Accedit eodem, quod hanc diuinam constitutionem nihil hactenus dissoluere potuit: nõ schismata,

mata, non hæreses, non mors, aut vincula, non odium, nō amor, non timor, non corruptissimi mores: nihil horum, inquam, efficere potuit, vt sedes apostolica deficeret, aut quippiam definiret hæreticum. Quæ cum ita sint: quis vsque eo desipiat, vt iudicium Dei non agnoscat? Nunquid non dicere possumus, vere digitus Dei est hic? [c. quoties. 24. quæst. 1. c. maiores. de bapt. c. cuncta. 9. q. 3. c. a recta. 24. quæst. 1. cum seq. Torquemada. lib. 2. de ecclesia. c. 109. cum seq. Alber. Pighius lib. 4. hierar. eccles. Hosius. lib. 2. aduersus Brentium.]

24 Nec tantum in controuersijs fidei Papa summus iudex est, verum etiam in rebus ecclesiasticis & spiritualibus ipse summus princeps est, ad quem omnes Christi oues in his causis cōfugere, atq; appellare possunt. Eius curæ atque regimini Christus Deus noster subiecit fideles vniuersos, quando suas oues illi pascendas commisit. Hunc omnes reges & principes venerari & adorare tenentur, iuxta vaticinium illud Esaiæ: Reges eorum ministrabūt tibi. Et mox: Gens & regnum, quod non seruierit tibi, peribit. Ab eodem summo Pontifice incœpit iustum Romanorum imperium: quod Leo III. transtulit a Græcis ad Germanos. Imperij quoque electores instituit Gregorius V. Item ab eodem antistite maximo confirmatur electus, inungitur, consecratur, & coronatur, & eidem Pontifici solemniter imperator iurat. Præterea Pontifices maximi imperatores etiam ipsos condemnare, & exaugurare possunt. Sic Innocentius IIII. Federicum secundum damnauit: Gregorius VII. Henricum IIII. abiecit: Innocentius III. Philippum eiecit, & cōfirmauit Ottonem: quod & Clemens VI. fecit, repudians Ludouicum Bauarum, & in eius locum Carolum IIII. confirmans. [c. si quis vestrum. 2. q. 6. cum seq. Esaiæ. c. 60. c. venerabilem. de electio. c. tibi domino. 63. dist. Clem. 1. de iure iuran. Tho. lib. 3. de regimine principum. c. 10. & 19. Platina de vitis Pontificum.]

25 Quamuis autem ecclesiastica potestas distincta sit a seculari, & Papa iurisdictionem ciuilem non habeat in secularium principum regna, nihilominus tamen in ordine ad finem spiritualem habet Pontifex maximus amplissimam potestatē in omnes principes orthodoxos. Vnde si princeps aliquis inutilis esset, aut iniquas leges contra religionē, aut contra bonos mores conderet, aut quippiam simile faceret in detrimentū rerum spiritualium, posset Papa seruatis iustis circunstantijs congruum remedium adhibere: priuando etiam talem principē administratione & iurisdictione, si id res ipsa expostularet. Quod Zacharias Pontifex aduersus Childericū Francorum regem fecisse traditur: & Innocentius IIII. aduersus quendam Portugalliæ regem. Quæ omnia nisi summus Pontifex posset, manca procul dubio eius potestas esset: nec satis perfecte Christus prouidisset ecclesiæ. Cæterum, cum respublica spiritualis perfecta sit, & sibi sufficiens, vt seipsam indemnem seruet: potest ea omnia facere, quæ necessaria fuerint ad suum finem consequendum, exercendo etiam iurisdictionem in eos, qui in rebus temporalibus alioqui sibi subiecti non essent: quod quidem iure naturali cuicunque principi facere cōtra aliorum rempub. licet. [c. cū ad verū. c. duo sunt. 96. dist. c. si duobus. § vlt. de appellatio. c. grandi. de supplen. neglig. prælato. c. alius. 15. q. 6. Ioan. Torquemada. lib. 2. de ecclesia. c. 113. cum sequen.]

26 Accedit eodem, quod finis temporalis potestatis pendet quodammodo a fine potestatis spiritalis: fœlicitas enim humana, quæ secularis potestatis finis vltimus est, vt pote imperfecta, in beatitudinem supernaturalem ordinatur, tanquam in sui perfectionem, & summum omnium bonum: ergo si temporalis potestas ab illo fine deuians, rebus spiritualibus obstat, merito a summo rerũ spiritualium principe moneri, ordinari, & coerceri iure diuino & naturali potest. Præterea, cum Christus ipse omnes oues suas Pontifici Max. regendas commiserit, addita potestate plenissima ligandi atque soluendi: consequens etiam est, vt omnia illi concessa esse intelligamus, quæ necessaria sunt ad id munus perfecte gerendũ. Poterit igitur omnes Christianos ad concordiam & vnitatem cogere: delinquentes punire: excessus corrigere: officio inutiles amouere: lites componere: controuersias definire: denique omnia ecclesiæ necessaria ordinare, regere, & constituere. [l. 2. de iurisdictio. omni. ind. c. præterea. de officio deleg. l. vlti. de officio eius. l. 1. si quis iusdi. non obtempera. vide Abulen. Numerorum. 15. quęst. 48. omnes theologos in lib. 4. senten. dist. 18. Albert. Pighiũ li. 5. hierar. ecclesi. Hermam lib. 7. de instauranda religio. Marti. Ayalam lib. de diuinis & ecclesiasticis traditionibus parte. 3. tit. de episcopali potestate.]

27 Et quia impius Lutherus, quosdã alios secutus hæreticos, ecclesiarum & pontificum bona diripienda esse docebat, id scilicet moliens, vt authoritas, atque potestas ecclesiastica vilesceret, atque periret: (nam spiritualia sine temporalibus vix sustentari possunt) non fuerit alienum pauca, quæ hanc insanissimam hęresim destruant, breuiter hoc loco perstringere. Ac primum quidem hæretici cum Laurentio Valla suadere nituntur, magnum Constantinum ecclesiæ Romanæ nullã fecisse donationem: sed quę nunc possidet bona, iniuste ab ecclesia & summis Pontificibus occupata fuisse, quod quidem est a ratione & veritate lõge aduersum: satis enim constat, nõ modo magnum illum Constantinum, sed etiam Aribertum & Luithprandũ, Longobardorum reges, Pipinum quoque & Carolum magnum, alios item complures, multis magnisque donationibus ecclesiam Romanam iam olim locupletasse. [c. ego Ludouicus. 63. dist. c. futuram. 12. q. 1. l. diui. C. de natura. liberis. c. Constantinus. 96. distin. c. fundaméta. de electio. lib. 6. Gratianus. 12. q. 1. Nicepho. li. 8. eccle. histo. c. 34. Paulus Diaconus lib. 6. de gestis Longobardorum c. 10. & c. 13. Albertus Pighius lib. 5. hierarch. ecclesiast. c. vlt. Alfonsus Castren. lib. 6. aduersus hæreses titul. de ecclesia, hæresi. 4. Alciatus lib. 7. parer. iuris. c. 19. Couaru. lib. 4. resolutio. c. 16. Eugubinus duobus libris contra Vallã.]

28 Habet itaque Romana ecclesia sub antistitum sacra ditione magnum iustũq; principatum: non solum iustis quæsitũ titulis, sed etiam diuina prouidentia ordinatum. Aeterna quippe Dei sapiẽtia, humani ingenij morumque nostrorum conscia, sane intelligens, carnalibus hominibus (vt est pars maxima ecclesię) non satis reuerendã & venerabilẽ fore sacrosanctam Pontificum authoritatẽ, a qua regi voluit vniuersalem ecclesiã, si abiecta lateret in paupertatis sordibus, externarum rerũ affluentia eã extulit & sublimauit: vt omnibus etiã principibus esset venerabilis, nocentibus & sceleratis metuenda. Quod & in reliquis episcopis atq; prælatis necessarium esse perspicuum est: nõ enim magis eos, quam

quam reges & principes, aut seculi milites, paupertatis iugo onerauit Christus: nec minus in rectoribus ecclesiæ, quam in magistratibus secularibus necessarius est rerũ externarum splendor, si modo veneranda & metuenda esse debet eorum authoritas. Quam doctrina tantũ, aut moribus, aut vitę exẽplo, (etsi quispiam diui Petri sanctimoniam haberet) tantam deploratissimo hoc seculo assequi, atq; tueri, quanta necessaria est, nullo sane modo poterit. Vt enim libro tertio de summo bono Isidorus noster ait: Plus venerantur homines in hoc seculo pro tẽporali potentia, quã pro reuerẽtia sanctitatis. c. 63. adde Gersonem tract. de statibus ecclesiasticis.]

29 Etenim paupertate vilescunt, ac pene ludibrio habentur isti titulo tantum episcopi, & clerici mercenarij: e contrario autem diuites atque potentes omnibus sunt venerabiles. Paupertas enim, vt ille ait,

Ridiculos homines facit, et vbique iacere.

Et sicuti Sapiens in Prouerbijs inquit: Etiam proximo suo pauper odiosus est: Et iterũ: Fratres hominis pauperis oderunt eum, insuper & amici procul recesserũt ab eo. Prætereo cõsulto plura, quę in eãdem sententiam Ioannes Stobęus, alijque retulerunt. [Prouerb. 14. & 19. Stobæus sermone 94. Lucas de Pena in. l. vlt. C. de his qui num. libero. li. 10. Seneca de vita beata ad Gallionem.]

30 Nihil ex se ipsa paupertas habet magna commendatione dignum, nec vituperatione diuitiæ. Absit ab animis fidelium, vt inquit Ambrosius, tam irreligiosa persuasio, vt cuiquam sanctorũ, quibus Deus & diuitias est largitus, & honores, ad veræ humilitatis meritum credatur, vel opulentia offuisse, vel dignitas: cum eis ad huius virtutis profectum vtraq; profuerint. Quamuis enim tota vita hominis tentatio sit super terram: & tam abundantia, quam inopia, materia soleant esse peccati, cum vel diues extollitur ad superbiam, vel pauper prosilit ad querelam: extiterunt tamen in omni tempore, & in nostra quoque ætate non desunt, sicut & boni pauperes, ita & boni diuites. Cui consonant Hieronymi verba, in epistola ad Saluinam: Nec diuiti obsunt opes, si eis bene vtatur: nec pauperem egestas commendabiliorem facit, si inter sordes & inopiam peccata non caueat. Ad vtriusque rei testimonium, & Abraham patriarcha, & quotidiana exempla suppeditãt: quorum alter in summis diuitijs amicus Dei fuit: alij quotidie in sceleribus deprehensi, pœnas legibus soluũt. [Vide Chrysosto. in epist. ad Philip. sermo. 2. col. pen. 25.]

31 Adde quod, vt Ecclesiasticus ait, Vtilior est sapientia cum diuitijs, & magis prodest videntibus solem: sicut enim protegit sapientia, sic protegit pecunia: cui sane obediunt omnia. Et rursus: Bona est substantia, cui non est peccatum in conscientia. Et Plato lib. 1. de legibus, diuitiæ cæcæ non sunt, sed acute cernunt, si prudentiam sequantur: quod & in lib. 1. de repub. docet. Et Aristoteles lib. 1. ethic. Fieri non potest, aut nõ facile fit, vt is res agat præclaras, cui desunt facultates: quia, vt alius ait:

. . . plurimum virtutibus obstat
Res angusta domi.

Pindarus quoq; asserit, diuitias, si eum sapientia coniunctæ sint, præstantissimas esse. Nec ab his dissentit Horatius inquiens:

Scilicet vxorem cum dote, fidemque, & amicos,
Et genus, et formã reginæ pecunia donat.

Et alibi ait,

Et genus & virtus nisi cum re, vilior alga est.

Vereque ille censuit (vt apud Plutarchũ est) qui primus pecunias, rerum agendarum neruos esse dixit. Et Leo ille magnus sermone quinto de collectis: Diuitiæ, inquit, bonæ sunt, & humanæ societati plurimum prosunt, cum a beneuolis habentur & largis: nec illas aut luxuriosus prodigit, aut auarus abstrudit. Denique, Redemptio animæ viri diuitiæ eius: quoniam qui pauperi donat, redimit animam suam. Improbe igitur maligneque faciunt sacrilegi hæretici, qui ecclesiarum & sacerdotum bona, occupanda, expilanda, rapiendaque esse, contra naturalia diuinaque iura impudenter, impieque asserere non verentur. [Ecclesiastes. 7. & 10. & 13. Aristote. 1. Ethicorum. 8. Prouerb. 13. Plutar. in Cleomene. Ambrosius lib. 8. in Lucam. Augustin. lib. quinquaginta homiliarum hom. 30. Greg. lib. 10. in Iob. c. 28. Stobæus serm. 89. cum seq.]

Vere quidam rerum non ignarus dixit: Vbi est abundantia, ibi est obseruãtia rerum sacrarum, cũ pietas, religio, ritusq; sacri cum pompa sacra peragũtur, quæ populus cernens veneretur, & admiretur. Sordida religio contemnitur. nisi diuites sint episcopi & sacerdotes facile contemnuntur: quibus contẽptis sacramenta ipsa contemnuntur, & religio ac Deus ipse contemnitur. quod si aliqui clerici male diuitijs vtuntur, culpa illorum erit, & eorum, qui elegerunt illos, cum longe meliores eligere potuissent: in Germania & Polonia soli fere antistites diuites supersunt, cæteris ab hæreticis suppresis. Postremo cõsiderandum est, an laici diuites plus minusue diuitijs abutantur, quam clerici. [Vide Eugubinum lib. 1. contra Laurentium Vallam. §. 7. cum seq.]

32 Ceterum, vt a digresione reflectamus ad id quod erat institutum, quamuis dubiæ quæstiones, quæ in fide catholica & religione Christiana oriuntur, ad Pontificem Max. referendæ sint: inferiores tamen prælati in concilijs prouincialibus eas interdum definire poterunt: nimirum, cum erit in mora periculum. Quod eleganter his verbis Hermas Lematius ait: Si vero quis aliquod dogma in vulgus sparserit, de quo dubitari possit, hæreticum ne esset, an religioni consentaneum, huius diiudicatio est summo summę societatis religiosæ tribunali reseruanda: vt sapientisimæ potestati difficillima detur quæstio excutiẽda. Nec enim prius inferioris dignitatis personis libera de his sententia dabitur, quam super iam diuulgato dogmate ita suprema potestas pronuntiauerit, vt de re iudicata nulla amplius supersit ambiguitas. Si tamen illi, quibus harum rerum summa commissa est, serã sint allaturi opem, & periculum sit, ne ipsum negotium in peius serpat, erit interim inferiori potestati huius suspecti dogmatis discusio permittenda: vt tamen illi, cum res postularit, superioribus iudicibus eam committant. Hoc propterea cautum, ne dum superiorum censura spectatur, populo Christiano pestilens doctrina pro sano dogmate diuulgetur. [c. maiores, de baptis. c. quoties. 24. q. 1. Hermas lib. 2. de instaura. religi. c. 9.]

33 Adde etiam, quod si ex qualitate, aut multitudine illorum, qui suspecti de hæresi essent, graue scandalum timeretur, non liceret inquisitoribus aduersus eos procedere non consulto Pontifice summo. Sed inquisitores Hispaniæ cõsulere debent in his, alijsque grauioribus causis inquisitorem generalem, & senatum. [c. inquisitores. de hæreticis lib. 6. & ínibi. Ioan. And. & Philip. Fran. 4. instru. Toletana. c. 21. vide Gonsalum

Gonsalum de hæret. praui. q. 7. Alfonsum lib. 1. aduersus hæreses cap. 8. & lib. 1. de iusta hæretic. puni. cap. 5. & deinceps.]

34 Illud autem prætereundum non est, quod si Papa concesserit rescriptum seu priuilegium aliquod in præiudiciū officij sanctæ inquisitionis, obtemperandum est illi, sed non est executioni mādandū. Debet ergo supplicari ab eiusmodi rescriptis, vt Papa rectius informatus a regio legato ea reuocet, vel suspendat. Nec enim verisimile est, vt summus pastor ecclesiæ quippiam facere voluerit in detrimentum catholicæ fidei, & hæreticorum fauorem. [2. instr. Hispalen. c. 3. c. si quando. & illic interpretes de rescript. Hosti. & Ioan. Andr. in c. proposuit. de concessio. præben. Floria. in l. sed & loci. §. 1. finiū regundo. Lud. Carc. tract. de hæreticis nu. 99.]

35 Postremo, si Papa hæreticus esset, generale concilium de illius hæresi cognoscere posset: si vero hæreticus decesserit, successor eius iudex esset. [c. si Papa. 40. distinctio. & illic Præpo. & cæteri. 24. q. 1. c. 1. Archidia. Ioan. And. Ancha. Domini. & Philip. Francus in c. in fidei. de hæreti. lib. 6. Albericus in rub. C. de hæreticis. Gonsalus de hæret. praui. q. 7. Almainus de authoritate ecclesiæ c. vlti. Decius consil. 151. Caietanus de potestate Papæ c. 18. cum seq. Albertus Pighius lib. 6. hier. eccles. c. 14. & deinceps Alexand. Ias. Decius & Horosius noster in. l. est receptum. de iurisdictio. omn. iud. Iason consilio 95. lib. 4.]

36 Neque est prætereundū id, quod Onuphrius annotauit in vita Bonifacij 111. his verbis: Additumq; vt Papæ nomē, quod omnium vocabulorum episcopalium excellentius esse statutum est, solus Romanus Pontifex (cum ante omnibus commune esset episcopis) retineret. quo vno, & illi tantum particulari nomine potestatis eius dignitas, & supra cæteras ecclesias vetus prærogatiua designaretur. Diuus quidem Hieronymus beatum Augustinum in epistolis ad eum scriptis, Papam vocat, & olim alij episcopi venerandi, appellari Papæ solebant.

De pœnis Titulus XLVI.

SVMMARIVM.

1 *Pœnæ triplici de causa a sceleratis hominibus repeti solent.*

2 *Pœna, quæ duntaxat tendit ad illius emendationem qui peccauit, cuiusmodi sit.*

3 *Pœna, qua damnum illatum resarcitur, qualis sit.*

4 *Pœnas a sceleratis hominibus repetere reipub. interest.*

5 *Pœna vnius, metus multorum est.*

6 *Pœna eorum qui delinquunt, documentum, doctrina, et exemplum est aliorū.*

7 *Hæretici propter multas causas iustissime puniuntur.*

8 *Hæretici puniendi sunt, ne multos sibi similes faciant.*

9 *Hæretici maxima adhibita diligentia puniri debent.*

10 *Hæretici asserunt neminem propter hæreses esse puniendum.*

11 *Libertas Lutheranorum pessima.*

12 *Licentia & impunitas homines deteriores reddit, correctio autem & virga bonos.*

13 Hære-

55 Hæreticis

55 *Hęreticis quare omnia commercia sint interdicta.*

56 *Hæreticis quę legata fuerint, quando ad fiscum pertineant.*

57 *Hęretici ab omnibus iudiciorum actibus repelluntur.*

58 *Hæretici iudices esse non possunt.*

59 *Philippus pater magni Alexandri quendam iudicem officio priuauit, eo quod capillos sibi inficeret.*

60 *Theodericus Afer diaconum suum occidit, quod ad Arrium defecisset.*

61 *Hęretici non possunt aliquod officium publicum gerere.*

62 *Hęretici nullam ecclesiasticam potestatem habere possunt.*

63 *Heretici beneficiis & iuribus ecclesiasticis frui non possunt.*

64 *Iudices plures & diuersi, eodem tempore, contra eundem hęreticum, procedere possunt.*

65 *Hęreticus ad ecclesiam fugiens, non defendetur pręsidio sanctitatis loci.*

66 *Hęretici perpetua notantur infamia.*

67 *Pœna eadem in plebeios & nobiles constituta est in crimine hæresis.*

68 *Nobilis in hęresim incidens, infamis & vilis habetur, & plebeiorum pœna puniendus est.*

69 *Clericus, qui sit hęreticus pertinax, relapsus, vel impœnitens, quo pacto puniendus sit.*

70 *Clericorum hęreticorum degradatio siue exauguratio, quo pacto faciēda sit.*

71 *Clerici hęretici bonis omnibus temporalibus ecclesiasticisque beneficiis & dignitatibus priuandi sunt.*

72 *Clerici hęretici an beneficiis ecclesiasticis priuati sint ipso iure.*

73 *Hęreticis manifestis eorum vasalli obedire non tenentur, nec quisquam eis depositum reddere, aut fidē & obsequiū præstare debet.*

74 *Hęreticus priuatus est omni dominio naturali, ciuili, & politico.*

75 *Regis hęretici regnum cum superiorem non habeat, an confiscari possit.*

76 *Suspecti de hęresi quando puniri possunt pœnis pecuniariis.*

77 *Hęredes eorum qui suspecti erant de crimine hęresis, condemnari non debent ad pœnas pecuniarias pręstandas.*

78 *Iudex quo pacto se gerere debeat in pœnis arbitrariis.*

79 *Iudex, cum causa id exigit, pœnas etiā legibus præfinitas augere, vel temperare potest.*

80 *Hęresiarchę et magistri errorum durius puniendi sunt.*

81 *Iudex an possit arbitrio suo pœna mortis aliquem afficere.*

82 *Hæretici non modo pœnis temporalibus, sed æternis etiam puniuntur.*

83 *Hęresiarcharum pœna in inferno erit grauissima.*

84 *Opera bona extra caritatem & vnitatē facta quid prosint.*

85 *Iudices quali animo esse debent ad iudicandum.*

86 *Pœna cur publica esse debeat.*

87 *Hæresim qui dixit, aut fuit hęreticus ante multos annos, mitius puniendus est si correctus fuerit.*

88 *Domus in quam hęretici conueniebant ad hęreses docendas, olim a fisco vendicabatur.*

89 *Domus aliena in quam conueniunt hęretici, domino domus permittente, confiscatur, & dominus punitur.*

90 *Domus prędicta ecclesię catholicę adiudicatur plurimis constitutionibus.*

91 *Domus ista hodie aut publicatur, si hæretici est: aut funditus euertitur, si aliena.*

92 *Officialem sanctę inquisitionis qui se finxerit, quomodo puniendus sit.*

93 *Officialē sancta inquisitionis qui se finxerit, quomodo hodie puniri soleat.*

De

1 DIVINA & naturali lege, iniustorum, superborumq; crimina iustissime vindicatur: peccatis autem puniendis tres causas attribuunt. Vnam, vt is qui deliquit, corrigatur & emendetur: alteram, vt ei satisfiat, in quem est peccatum: tertiam, vt cæteri a similibus peccatis metu pœnæ deterreantur.

2 Cæterum pœna illa, quę tendit ad emendationem duntaxat eius, qui peccauit, leuior & occultior vt plurimum esse solet: cuiusmodi est, castigatio parentum, maritorum, dominorum & magistrorum: addo etiam & inquisitorum, quoties leuiora peccata pœnitentium occulta pœna coercent. [l. 1. de emenda. propinquo. & l. 1. C. de emenda. seruo. l. pręceptoris. ff. ad legem Aquil. l. item quæritur. §. item Iulianus. ff. locati.]

3 Ea vero pœna, qua damnum datum resarcitur, ad iustitiam commutatiuam pręcipue pertinet: commutat enim mulctam pro culpa: quinimo iustitia ipsa punitiua (vt verbis vtar Scoti) est commutatiua pœnæ pro culpa, & non respicit punctum indiuisibile: sed mediū habet latitudinem intra metas rectæ rationis. [Scotus in lib. 4. sent. dist. 19.]

4 In grauioribus tamen criminibus, non tantum satisfieri debet ei qui damnum passus est, sed etiam vniuersę reipublicę: cuius in primis interest, ne crimina sint impunita. [l. locatio. §. quod illicite. de publi. & vectigalib. c. vt famæ. de sent. excommunica.]

5 Sed illa causa peruagatior est, vt vnius pœna metus multorum sit: nam & in Deuteronomio legitur, Vt omnis Israel audiens timeat: vt audientes cæteri timorem habeant: vt vniuersus Israel audiens pertimescat. & in Prouerbijs: Pestilente flagellato stultus sapientior erit: mulctato pestilente sapientior erit paruulus: nam dum flagellatur pestilēs, etiam innocens astutior fit. [l. 1. C. ad leg. Iuli. repetun. Deute. 13. & 19. & 21. Prouer. 19. & 21.]

6 Accedit eodem, quod pœna eorum, qui delinquunt, documentum, doctrina, & exemplum est aliorum. Diuinus Plato in Gorgia: Conuenit, inquit, omnem qui ab aliquo recte punitur, vel ipsum fieri meliorem, vtilitatemque percipere, vel cęteris exempla dare, vt alij pœnas eius conspicientes, meliores ob timorem efficiantur: prosunt enim alijs tanquam exemplum, monimentū & spectaculum. Et Iulius Cæsar libro sexto de bello Gallico: Vt sint reliquis documento, & magnitudine pœnę perterreant alios. Et Seneca libro primo de ira: Vt omnium documentum sint, & qui alicui noluerunt prodesse, morte certe eorum respublica vtatur: idest, vt qui vita nocuerunt, morte saltem exemplo prosint. Et Cyprianus sermone de lapsis: Plectuntur quidam, quo cęteri corrigantur: exempla sunt omnium, tormenta paucorum. Et Hieronymus ad Demetriadem: Vt pœna quorundam sit doctrina multorum. Quamobrem veteres quoque nostri exempla pro maximis grauissimisque pœnis dicebant: & a Gręcis quasdam pœnas paradigmata, id est, exempla deterrentia dici, satis compertum est. Itaque merito pro republica puniuntur improbi, vt qui semel peccauit, non peccet iterum: & qui tranquillitatem publicam perturbauit, eam deinceps promoueat, dum is qui præbuit exemplum peccandi, præbeat

alijs etiam exemplũ satisfaciendi.[Gellius lib. 6. c. 14. Cælius lib. 6. c. 14. Biesius lib. 2. de repub.]

7 Propter has omnes & alias causas hæretici iustissime puniuntur, vt corrigantur & emendentur, vt Christianæ reipublicæ satisfiat, vt cæteri pertimescant. Accedit illa quoque causa, vt ne bonis noceant: ideo enim factæ sunt leges pœnales (quæ Augustini & Isidori sententia est) vt humana coerceatur audacia, tutaque sit inter improbos innocentia: & in ipsis improbis formidato supplicio refrænetur nocendi facultas. Marcus ille Cato apud Salustium ait: Qui paucis scelestis parcunt, bonos omnes perditum eunt. Et ciuis meus Seneca libro de moribus: Bonis nocet, qui malis parcit. Et Isæus: Qui puniunt iniustos, ij reliquis iniuriam fieri prohibent. Et Lactantius libro de ira Dei: Bonorum salutem custodit, qui malos punit.[Augustinus Macedonio epistola 54. Isidorus lib. 5. etymo. c. 20. c. factæ. 4. dist. Lactantius c. 17. c. pen. 45. distin.]

8 Eodem fere tendit Platonis dictũ, lib. 10. de legib. Qui libere aduersus Deos, sacrificia, vel iusiurandum obloquitur, nisi puniatur, multos forsan sibi similes faciet. Itaque puniendi sunt hæretici, ne multos sibi similes faciãt: nam sermo eorum vt cancer serpit. & vt Hieronymus inquit: Sibilus hæreticorum irremediabiliter mentes auditorum vulnerat. Oportet igitur, vt coerceantur hæretici antequam alios corrumpant. Vt enim Demosthenes contra Aristogitonem ait: Insanabile ingenium oportet exterminare, & tollere e medio, nec eo vsque spectare, dum accipiatis malum, præsertim quod sit reipublicæ perniciosum: sed mature præcauendum est. Sic enim considerate, nemini fortasse vestrum vnquam serpens momordit, aut araneus: sed tamen eas animantes vt videritis, statim occidetis. Ad eundem igitur modum, Athenienses, etiam cum natura serpentina præditum hominem videritis, ne dum vestrũ singulos mordeat, spectate, sed primus quisque qui in eum inciderit, vlciscatur. Cuius sententiam Philo renouans, libro secundo de specialibus legibus, inquit: Sicut viperas, scorpios, aliasque venenosas bestiolas, priusquam mordeant, aut saucient, aut omnino se commoueant, sine mora ad primum aspectum occidimus, præcauendo genuinam eorum malitiã, priusquam noceant: eodem modo etiã homines plectendi sunt, qui cum sint animalia rationalia, nihilo secius a natiua mansuetudine in ferinos mores degenerant: & pro delectamento habent, lædendi quotquot possunt licentiam.

9 Multo magis puniri debent hæretici, qui iam nocuerunt, præsertim si sint insanabiles. Vt enim Cicero inquit Philippica octaua: In corpore si quid eiusmodi est, quod reliquo corpori noceat, vri ac secari patimur, vt membrorum aliquod potius, quam totum corpus intereat: sic in reipublicæ corpore, vt totum saluum sit, quidquid est pestiferum amputetur.

Cuncta prius tentanda, sed immedicabile vulnus
Ense recidendum est, ne pars syncera trahatur.

Et Plato diuinus lib. 9. de legibus ait: Quos insanabiles legislator esse senserit, vltimo supplicio hos afficiet, non ignorans, satius fore his, qui insanabiles sunt, mori, quam viuere: ac si vita priuantur, dupliciter prodesse cęteris: nam horum exemplo a peccato cæteri deterrentur, & improbis hominibus ciuitas ipsa mundatur. Et Hieronymus apud Gratianum: Resecandæ

sunt putridæ carnes, & scabiosa ouis a caulis repellenda, ne tota domus, massa, corpus & pecora ardeant, corrumpantur, putrescant, intereant. Arrius in Alexandria vna scintilla fuit: sed quoniam non statim oppressus est, totum orbem eius flamma populata est. [c. resecandæ. 24. q. 3.]

10 Sed aiunt hæretici, fidem rem esse liberam, ac proinde neminem propter hæreses puniendum esse. In quo sane mihi perinde facere videntur, ac si fures, latrones, raptores, sicarij & cæteri facinorosi dicerent, furta, latrocinia, rapinas, homicidia, & alia similia crimina, impunita esse debere: nam hæresis crimen his omnibus, grauius & pestilētius est. Quod autem aiunt, neminem esse cogendum ad suscipiēdam fidem, quis negat? Sed qui fidem catholicam suscepit, cogendus est in ea perseuerare: ne arbitrio suo abutens, in hæreses insanissimas præcipitetur, & perditus ipse cæteros perdat. Diuus Chrysostomus, sermone de fide, spe, & charitate, rectißime, vt solet, inquit: Est fides pactum cum Deo, cum Christo placitum, consignatio promissorū. deniq; quoties ad istam fidē acceditur, & pactum inter hominem & Deum firmatur, tunc homo Deo se credere profitetur, & a Deo homini pignus quoddam Spiritus sancti tribuitur. Teneris igitur Christiane, & tenes: aliud a Deo accipis, aliud Deo promittis. non debes placitum destruere, cuius te pignus conspicis retinere. nam si inter homines semper pacta seruantur, & quidquid inter socios aliquando placuerit, inconcussa fidei firmitate tenetur, ne fit violatæ fidei reus, qui aut placitum soluerit, aut pactum ruperit, aut socialem conuentum perfida calliditate mutauerit: quanto tenacius firmiusque seruandum est, quod cum Deo contrahitur, quod cum Christo initur, quod in spem promissorum cælestium copulatur? [c. displicet 23. quæst. 4. cum seq. c. vides. 23. quæst. 6. c. de Iudæis 45. distin. confessio Polonica. c. 91. Cornelius Iansenius in cōcordiam euangelicam. c. 52. vbi recte respondet parabolæ de zizanijs.]

11 Nec moueat quenquam effrænata illa libertas Lutheranorum: nam vt Augustinus inquit, Posse peccare, nec libertas est, nec pars libertatis: quæ est enim peior mors, quam libertas erroris? Et Plato epist. 8. Seruitus ac libertas, si modum excedat, vtraque mala est: si modum obseruet, vtraque bona. Et Aristoteles lib. 5. polit. c. 9. ait, Vitiosum esse viuere vt vnusquisque vult: viuere autem conuenienter reipublicæ, non seruitutem, sed salutem esse. Et Chrysostomus in epist. Pauli ad Romanos, serm. 23. Libertas dissoluta, & moderamine carens, vbique mala, confusionisque causa est. Postremo, ij hæretici sunt, quos diuus Petrus velut digito ostē dit, dicens: In errore conuersantur, libertatem promittētes, cū ipsi serui sint corruptionis, & cæt. [2. Petr. 2. Aug. epist. 166. & epistola vlt. c. extremo. de pœnitentia, distin. 1.]

12 Virga atq; correctio tribuit sapientiā, vt ait Sapiēs: Puer autem qui dimittitur voluntati suæ, confundit matrem suam. Et Comicus: Deteriores nos omnes sumus licentia. Et Esaias: Sola vexatio intellectū dabit auditui. Et alibi: Misereamur impio, & non discet iustitiā facere. Et li. 2. Machab. c. 6. Multo tempore nō sinere peccatoribus ex sententia agere, sed statim vltiones adhibere, magni beneficij est indiciū. Adde quod, vt Hieronymus inquit, li. 2. aduersus Pelagianos: Ille hæreticū interficit, qui esse hæreticū patitur. Cæterū nostra correptio, viuificatio

catio est: vt hęresi moriēs, viuat catholicæ fidei. [Prouerb. 29. Esaię. 26. & 28.]

13 Et ne aliunde argumenta petamus, ex ipsa euangelica lege perspicue constat, hæreticos puniendos esse. Ac primum quidem veritas ipsa per Matthæum & Marcum inquit, Vę homini illi, per quē scandalum venit. expedit enim ei, vt suspendatur mola asinaria ad collū eius, & demergatur in profundū maris. Nemo autem est, a quo tam graue scandalum veniat, quam ab hæretico. Deinde, Paulus apostolus pseudoprophetam | cæcitate percussit, quia subuertebat vias Domini rectas, & proconsulem a fide conabatur auertere. Et alibi, punitionem hæreticorum idem Paulus desiderabat, inquiens: Vtinam abscindantur, qui vos conturbant. Et in Ioannis Apocalypsi, Deus ipse increpauit episcopos, qui hæreticos tolerabant. Postremo, eodem pertinent omnia illa Christi verba, quibus hæretici nominantur lupi rapaces. Qui enim lupos ouibus Christi inhiantes, non persequatur? quis cōprehensos non interficiat? [Matth. 18. Marci. 9. Act. 13. ad Galat. 5. Apocalyp. 2. Matt. 7.]

14 Preterea, idipsum innumerabiles ecclesiæ Pontifices sancti, doctoresque tradiderunt: ego tamen breuitatis causa tribus ero contentus. Anastasius Pontifex Max. Manichæos, quos ad fidem catholicam perducere non potuit, ne sanctū gregem sua contagione polluerent, per publicos iudices perpetuo exilio relegauit. Et Leo ille magnus ad Leonem Augustum scribens, inquit: Hæreticorum pertinax insidiosa contentio illico conquiescit, si imperiali potestate frænetur. Et Bernardus in Cantica: Melius foret proculdubio, vt coercerentur gladio illius, qui non sine causa gladium portat, quam vt multos in suos errores attrahere permittantur. Preterea Cyprianum. Origenē, Nazianzenū, & ingens agmen, [Constantinus Armenopulus lib. 6. promptuarij. tit. 11. Origenes super Numeros homilia. 9. Cyprianus lib. de exhortatione martyrij. c. 5. Nazianz. oratio. 10. August. lib. 3. contra Gaudentiū c. 26. & epistola. 48. Leo epist. 71. & 80. & 91. Bernar. in Cantica homil. 66. Thom. 2. 2. quæst. 10. cum seq. Alfonsus lib. 2. de iusta hæretic. punitione. c. 3. Hermas lib. 7. de instaura. religio. c. 22. & deinceps. c. non vos. & seque. c. si audieris. 23. quæstio. 5. c. nimirū. c. displicet. cum seq. 23. quæst. 4. cap. nec is. 15. quæst. 1.]

15 Huc accedunt argumenta fortissima: nam hæretici crimen grauius est, quam adulterij corporei: seuerius igitur puniendum est. Quo argumento vtitur Augustinus in ea epistola, quæ est ad Bonifacium, dicens: Cur enim cum datū sit diuinitus homini liberum arbitriū, adulteria legibus puniantur, & sacrilegia permittantur? an fidem non seruare animam Deo, leuius est, quam fœminam viro? epistola. 50. & sanctus Ambrosius sermone. 50. Grauius est, religionis adulterum esse, quam corporis.

16 Deinde, falsarius qui monetam, qui leges, qui rescripta principis falsat, iustissime quidem punitur: quanto magis hæreticus, qui scripturam sacram, qui leges omnipotentis Dei corrumpit, atque subuertit? Demosthenes ille, oratione contra Timocratem, inquit: Illud etiam vobis recitabo, quod Solonē aliquādo dixisse ferunt apud iudices, in eo accusando, qui legē perniciosam rogarat, in hanc sententiā: Receptum esse in vniuersū apud omnes ciuitates, qui monetam adulterarit, morte mulctandum. Deinde īterrogasse iudices, nū eis eā lex iusta & laudabilis videretur? Qui cum

videri sibi respondissent, subiecisse: putare sese, argenti monetam priuatorum contractuum causa repertam inter ciues, sed leges monetam esse reipublicæ: iudices igitur oportere, multo magis si quis eam, quæ ciuitatis moneta sit, corrumpat, odisse & punire, quam si quis eam, quæ sit hominum priuatorum. Atque vt intelligerent, haud dubie maius esse delictum corrumpere leges, quam adulterare monetam, addidisse: multas ciuitates haud dissimulanter argento, quod sit ære & plumbo contemperatum, vtentes, tamẽ esse incolumes, nec vllum ex ea re capere detrimẽtum: at si qui perinde legibus adulterinis vsi, receptas corrumpi siuerint, eorum nullos vnquam non internecione perijsse.

17. Ad hæc, homicida iustissimas peccati sui pœnas luit: & eo magis si per insidias aut veneno interfecerit quẽquam: hæreticus autẽ insidiator pessimus grauioribus pœnis dignus est, quippe qui multorum incautas animas veneno pestiferi dogmatis morte infelicissima occidit. Attestatur mihi diuus ille Hieronymus, qui in caput Iob. 24. Hæreticus, inquit, homicida est, qui animas hominum noxijs & lethalibus sensibus interficit. Et Augustinus qui ait: Videte qualia faciunt, & qualia patiuntur. Occidunt animas, affliguntur in corpore, sempiternas mortes faciunt, & temporales se perpeti conqueruntur. Adde quod vbi de religiõe, ibi de vita quoque agitur, vt Philo inquit libro in Flaccum. [c.quando.23.q.4.]

18. Item, seditiosi homines, qui ciuium pacem & amicitiam peruertunt, & reipublicæ tranquillitatem dissipant & disturbant, quibus supplicijs digni non sunt? Hoc spectant leges, hoc volunt, incolumem esse ciuium cõiunctionem, quam qui dirimunt, eos morte, exilio, vinculis, damno coercent, vt Cicero dixit. Et Plato ille diuinus lib. 5. de repub. docet, Nihil esse ciuitati pernicio sius, quam diuisionem atque discordiã: nihil melius quam concordiam & vnitatem. Aristoteles quoque lib. 2. politicorum, cap. 2. ait: Summum bonũ ciuitatibus in amicitia ponendum esse. Et alibi: Videtur, inquit, amicitia rempub. continere, & maiore quam iustitia, in studio fuisse legumlatoribus: quod si amicitia inter omnes esset, nihil esset quod iustitiam desiderarent: at si iusti essent, tamen amicitiæ præsidium requirerent. Denique finis vniuersæ virtutis est amicitia, & vnitas, vt Pythagorici tradunt, & Proclus est author, libro de anima & dæmone. [Aristo. 8. ethico. c. 1. Cicero 3. offic. Iulius Paulus lib. 5. sent. tit. de seditiosis.]

19 Atqui nemo est, qui tam perniciosam seditionem in rempub. inferat, quam hæreticus impius: nemo qui tot simul populorum, tot gentium, tot nationũ, non modo corporibus, verum etiam animis pestem & interitum machinetur. Est quidem hæreticus violator pessimus ecclesiasticæ pacis, quæ non nisi vnitate prædicationis euangelicæ custoditur, vt Leo ad Martianum Augustum scripsit. [epist. 57. l. 4. tit. 1. lib. 16. C. Theodo. Brunus lib. 2. de seditio. c. 10.]

20 Vnitatem autem & amicitiam nihil magis peruertit quam schisma & hæresis: vt enim Nazianzenus inquit: Nihil æque Germanos Dei cultores inter se conciliat, atq; consentientes de Deo sententiæ: quemadmodum contra, nulla re facilius amicitiæ dissoluuntur, quã diuersa in huiusmodi rebus animorum sententia: hic enim lenissimus quisque & moderatissimus intumescit, & mansuetus vere pugnax efficitur, cum solẽnitate sua Dei iacturam facere perspicit,

imo,

imo, vt rectius loquar, prolapsione sua Deum detrimento afficere, qui nos & pro diuitijs habet, & diuites reddit. Et Hieronymus: Nullus est inter eos fidus affectus, quorum diuersa fides est. Nam quemadmodum extra controuersiam est, nulla re magis, quam efficaci religione, atque eius vnitate, in vnius corporis societatem conciliari contineriq; liberos homines: sic omnibus perspicuum est, nihil eos magis separare & cōtra se diuidere, quam in religione dissidium, pugnam atque discordiam. Id nanque dissidium omnium maximum & perniciosissimum est: primum, quod rem præstantissimam, religionem scilicet, perturbet: deinde, quod societatem omnibus communem & arctissimam sua contagione laxet: denique, quod amicitiam soluat, qua neq; iucundior, neque sanctior esse potest. Nam cum inter omnes res humanas nihil sit religione præstantius, nil in quo pari animorum alacritate proni sint homines, nil etiam cui firmius adhæreant: necessario relinquitur, vt nulla neq; arctior, neque tenacior, neque iucundior esse queat, aut debeat amicitia, quam ea quę ex Christianæ religionis consensu nasci tur: & contra, nullum odium vehementius & pertinacius, & acerbius, quam quod ex religionis dissidio oritur: ex diuersitate autem religionum protinus seditiones oriuntur. [nouel. cōstitutio. 163. Acto. 14. Nazianze. oratione. 1. de pace. Hierony. in Matth. c. 10. Hermas. lib. 2. de instauranda religione. cap. 1.]

21 Huc pertinet consilium illud prudentissimi Mœcenatis ad Augustum Cæsarem: Deum, inquit, semper & vbique ita cole, vt moribus patriæ est receptū, ad eundemque cultum alios compelle: peregrinatarum vero religionum authores odio & supplicijs prosequere, non modo Deorum gratia, quos qui contemnit, haud dubie nihil quoque aliud magni faciet, sed propterea etiam, quod qui noua numina introducunt, multos ad vtendum peregrinis legibus polliciunt: inde coniurationes, coitiones, & conciliabula existunt, minime vnius principatui commodæ res. Hæc Dion Cassius historiæ Romanæ lib. 52.

22 Non igitur amicitia vera, nec concordia aut pax esse potest inter catholicos & hæreticos, ne inter ipsos quidem impios. Non enim est pax impijs, vt ait Esaias, sed sunt quasi mare feruens, quod quiescere non potest, & redundāt fluctus eius in conculcationem & lutū. Et vt Plato inquit in Lyside: Improbi nunquam vel sibiipsis, vel inuicem, similes sunt, & amici, sed stolidi penitus & instabiles. Et Aristoteles lib. 9. ethi. Improbi nisi ad breue & exiguum tempus concordes esse non possunt. Et alibi: Prauus nunquam sibi amicus est, se nanque semper oppugnat. Et Proclus libro de anima: Improbus secum consentire non potest. Cumque semper secum pugnet, nimirum cum alijs consentire non potest: necesse est enim tū propter naturam rationalē videre quodammodo verum, tum propter rationem perturbatam plurimum ignorare, secumque dissidere. Et paulo post: Cōtingit merito plerisq; ad seipsos discordia frequens: quoniam aliqua quidem a sensibus intromittunt, aliqua rursum ab imaginatione, aliqua ab opinione frequenter, nonnulla ab ira, a concupiscentia multa: non enim solum ex opinionibus tales quædam passiones mouentur hominibus, sicut Stoici tradunt: sed etiā contra, propter passiones quasdam & impetus, opiniones sæpe permutant: quandoque ex optimis pessima

videri sibi respondissent, subiecisse: putare sese, argenti monetam priuatorum contractuum causa repertam inter ciues, sed leges monetam esse reipublicæ: iudices igitur oportere, multo magis si quis eam, quæ ciuitatis moneta sit, corrumpat, odisse & punire, quam si quis eam, quæ sit hominum priuatorum. Atque vt intelligerent, haud dubie maius esse delictum corrumpere leges, quam adulterare monetam, addidisse: multas ciuitates haud dissimulanter argento, quod sit ære & plumbo contemperatum, vtentes, tamẽ esse incolumes, nec vllum ex ea re capere detrimẽtum: at si qui perinde legibus adulterinis vsi, receptas corrumpi siuerint, eorum nullos vnquam non internecione perijsse.

17 Ad hæc, homicida iustissimas peccati sui pœnas luit: & eo magis si per insidias aut veneno interfecerit quẽquam: hæreticus autẽ insidiator pessimus grauioribus pœnis dignus est, quippe qui multorum incautas animas veneno pestiferi dogmatis morte infelicissima occidit. Attestatur mihi diuus ille Hieronymus, qui in caput Iob. 24. Hæreticus, inquit, homicida est, qui animas hominum noxijs & lethalibus sensibus interficit. Et Augustinus qui ait: Vide te qualia faciunt, & qualia patiuntur. Occidunt animas, affliguntur in corpore, sempiternas mortes faciunt, & temporales se perpeti conqueruntur. Adde quod vbi de religiõe, ibi de vita quoque agitur, vt Philo inquit libro in Flaccum. [c.quando.23.q.4.]

18 Item, seditiosi homines, qui ciuium pacem & amicitiam peruertunt, & reipublicæ tranquillitatem dissipant & disturbant, quibus supplicijs digni non sunt? Hoc spectant leges, hoc volunt, incolumem esse ciuium cõiunctionem, quam qui dirimunt, eos morte, exilio, vinculis, damno coercent, vt Cicero dixit. Et Plato ille diuinus lib. 5. de repub. docet, Nihil esse ciuitati pernicio sius, quam diuisionem atque discordiã: nihil melius quam concordiam & vnitatem. Aristoteles quoque lib. 2. politicorum, cap. 2. ait: Summum bonũ ciuitatibus in amicitia ponendum esse. Et alibi: Videtur, inquit, amicitia rem pub. continere, & maiore quam iustitia, in studio fuisse legumlatoribus: quod si amicitia inter omnes esset, nihil esset quod iustitiam desiderarent: at si iusti essent, tamen amicitiæ præsidium requirerent. Denique finis vniuersæ virtutis est amicitia, & vnitas, vt Pythagorici tradunt, & Proclus est author, libro de anima & dæmone. [Aristo. 8. ethico. c. 1. Cicero 3. offic. Iulius Paulus lib. 5. sent. tit. de seditiosis.]

19 Atqui nemo est, qui tam perniciosam seditionem in rempub. inferat, quam hæreticus impius: nemo qui tot simul populorum, tot gentium, tot nationũ, non modo corporibus, verum etiam animis pestem & interitum machinetur. Est quidem hæreticus violator pessimus ecclesiasticæ pacis, quæ nõn nisi vnitate prædicationis euangelicæ custoditur, vt Leo ad Martianum Augustum scripsit. [epist. 57. l. 4. tit. 1. lib. 16. C. Theodo. Brunus lib. 2. de seditio. c. 10.]

20 Vnitatem autem & amicitiam nihil magis peruertit quam schisma & hæresis: vt enim Nazianzenus inquit: Nihil æque Germanos Dei cultores inter se conciliat, atq; consentientes de Deo sententiæ: quemadmodum contra, nulla re facilius amicitiæ dissoluuntur, quã diuersa in huiusmodi rebus animorum sententia: hic enim lenissimus quisque & moderatissimus intumescit, & mansuetus vere pugnax efficitur, cum solẽnitate sua Dei iacturam facere perspicit, imo,

imo, vt rectius loquar, prolapsione sua Deum detrimento afficere, qui nos & pro diuitijs habet, & diuites reddit. Et Hieronymus: Nullus est inter eos fidus affectus, quorum diuersa fides est. Nam quemadmodum extra controuersiam est, nulla re magis, quam efficaci religione, atque eius vnitate, in vnius corporis societatem conciliari contineriq; liberos homines: sic omnibus perspicuum est, nihil eos magis separare & cōtra se diuidere, quam in religione dissidium, pugnam atque discordiam. Id nanque dissidium omnium maximum & perniciosissimum est: primum, quod rem præstantissimam, religionem scilicet, perturbet: deinde, quod societatem omnibus communem & arctissimam sua contagione laxet: denique, quod amicitiam soluat, qua neq; iucundior, neque sanctior esse potest. Nam cum inter omnes res humanas nihil sit religione præstantius, nil in quo pari animorum alacritate proni sint homines, nil etiam cui firmius adhæreant: necessario relinquitur, vt nulla neq; arctior, neque tenacior, neque iucundior esse queat, aut debeat amicitia, quam ea quę ex Christianæ religionis consensu nascitur: & contra, nullum odium vehementius & pertinacius, & acerbius, quam quod ex religionis dissidio oritur: ex diuersitate autem religionum protinus seditiones oriuntur. [nouel. cōstitutio. 103. Acto. 14. Nazianze. oratione. 1. de pace. Hierony. in Matth. c. 10. Hermas. lib. 2. de instauranda religione. cap. 1.]

21 Huc pertinet consilium illud prudentissimi Mœcenatis ad Augustum Cæsarem: Deum, inquit, semper & vbique ita cole, vt moribus patriæ est receptū, ad eundemque cultum alios compelle: peregrinarum vero religionum authores odio & supplicijs prosequere, non modo Deorum gratia, quos qui contemnit, haud dubie nihil quoque aliud magni faciet, sed propterea etiam, quod qui noua numina introducunt, multos ad vtendum peregrinis legibus pelliciunt: inde coniurationes, coitiones, & conciliabula existunt, minime vnius principatui commodæ res. Hæc Dion Cassius historiæ Romanæ lib. 52.

22 Non igitur amicitia vera, nec concordia aut pax esse potest inter catholicos & hæreticos, ne inter ipsos quidem impios. Non enim est pax impijs, vt ait Esaias, sed sunt quasi mare feruens, quod quiescere non potest, & redundāt fluctus eius in conculcationem & lutū. Et vt Plato inquit in Lyside: Improbi nunquam vel sibiipsis, vel inuicem, similes sunt, & amici, sed stolidi penitus & instabiles. Et Aristoteles lib. 9. ethi. Improbi nisi ad breue & exiguum tempus concordes esse non possunt. Et alibi: Prauus nunquam sibi amicus est, se nanque semper oppugnat. Et Proclus libro de anima: Improbus secum consentire non potest. Cumque semper secum pugnet, nimirum cum alijs consentire non potest: necesse est enim tū propter naturam rationalē videre quodammodo verum, tum propter rationem perturbatam plurimum ignorare, secumque dissidere. Et paulo post: Cōtingit merito plerisq; ad seipsos discordia frequens: quoniam aliqua quidem a sensibus intromittunt, aliqua rursum ab imaginatione, aliqua ab opinione frequenter, nonnulla ab ira, a concupiscentia multa: non enim solum ex opinionibus tales quædam passiones mouentur hominibus, sicut Stoici tradunt: sed etiā contra, propter passiones quasdam & impetus, opiniones sæpe permutant: quandoque ex optimis pessima

ma sæpe reportant. Hi ergo a multis principijs atque potentijs, & his quidē deterioribus, multiformes in se motto nes accipientes, nimirum animam dissidentem habent atq; discordem. Sciētia vero recta præditi ab vno quodam superiore principio cognitionem suscipiunt vniuersam: intellectus enim eis principia tradit: iam vero omnes sententiæ veræ, filiæ sunt intellectus. cum igitur a tali quodam principio simplicitate procedant omnes, merito omnes inuicem sunt concordes. [Esaiæ. 48. & 57. lib. 9. ethic. c. 6. & lib. 2. magno. moralium. c. 11.]

23 Quam sint hæretici rebus publicis perniciosi, testis est nunc Germania, testis Gallia, testis Flandria, testis fuit nuper Anglia, testis iam olim vniuersus orbis, impiorum hęresibus frequenter concussus. Arrianorum perfidia (vt vno sim exemplo contentus) non solum paruæ res, sed etiam maximę labefactatę sunt. Nec enim tantum affinitates, cognationes, amicitiæ, domus, verum etiam vrbes, populi, prouinciæ, nationes, vniuersum postremo Romanum imperiū funditus concussum & emotum est. Nam cum profana ipsa Arrianorum nouitas, velut quędā furia, capto prius omnium imperatore, cuncta deinde palatij culmina legibus nouis subiugasset: nequaquam deinceps destitit vniuersa miscere atque vexare, priuata ac publica, sacra profanaque omnia: nullum boni & veri gerere discrimen, sed quoscūque collibuisset, tanquam de loco superiore percutere.

24 Tunc temeratæ coniuges, depopulatę viduæ, profanatæ virgines, monasteria demolita, disturbati clerici, verberati leuitæ, acti in exilium sacerdotes, oppleta sanctis ergastula: quorum pars maxima interdictis vrbibus, protrusi, atque extorres, inter deserta, speluncas, feras, saxa, nuditate, fame, siti affecti, attriti & tabefacti sunt. Atque hæc omnia nunquid vllam aliam ob causam, nisi vtiq; dum pro cælesti dogmate humanæ superstitiones introducuntur: dū bene fundata antiquitas scelesta nouitate subruitur: dum superiorum instituta violantur: dum rescinduntur scita patrum: dum conuelluntur definita maiorum: dum sese intra sacratæ atque incorruptæ vetustatis castissimos limites, profanæ ac nouellæ curiositatis libido non continet? Hæc Vincentius Lyrinēsis libro aduersus hæreses. [Vide Reginaldum Polum ad Henricum octauū regem Angliæ, Ioannem Cocleum, de actis & scriptis Lutheri, Bartholomæū Latomum in confutatione criminationis Buceri.]

25 Accedunt præterea argumenta fortissima contra hæreticos Lutheranos (quorum appellatione Sacramētarij & Anabaptistę, ac cęteri pestiferi huius temporis impij continentur) lex ait: Si quis violauerit muros, capite punitur: quanto maiori pœna digni sunt, qui muros ecclesiæ catholicæ violant, & ecclesias ipsas funditus euertunt? [l. vlti. ff. de rer. diuersio.]

26 Si quid in sacerdotes, aut alios ecclesię ministros committitur, capitali sententia vindicatur: & ij hæretici nihil non admittūt cōtra clericos, & monachos, & cęteros Dei ministros. [l. si quis in hoc genus. C. de episcop. & clericis.]

27 Raptores virginum, aut viduarum, quæ Deo dicatæ fuerinr, pessima criminum peccantes, capitis supplicio plectēdi sunt: quinimo si quis non dicam rapere, sed attentare tantum modo iungēdi causa matrimonij sacratissimas virgines ausus fuerit, capitali pœna feriendus est: & ij homines scelerati & nefarij san-

rij sanctimoniales rapiunt, easque incestis nuptijs polluunt. [l. raptores. l. si quis non dicam. C. de episcop. & cleri. c. si quis rapuerit. 27. q. 1.]

28 Sacrilegi ad bestias damnantur, aut viui exuruntur, vel in furcas suspendūtur, vt Vlpianus memorat. Aelianus quoque lib. 11. variæ historiæ retulit, Sacrilegos iuxta legem delphicam, pręcipites agi solitos, & ij omnes hæretici publica sacra compilant. [l. sacrilegij. & l. sacrilegi. ff. ad leg. Iuliam peculat. c. quisquis. 24. quæst. 3. c. nulli. c. prędia. 12. q. 2.]

29 In profana militia desertores capite puniri solent: quanto magis puniendi sūt impij, qui sacrā Dei militiā deserūt? [l. nō omnes. §. desertor. ff. de re milit.]

30 Transfugæ viui exuruntur, vt inquit Vlpianus, aut certe furca suspenduntur, vt ait Iulius Paulus: & transfugas vbicunque inuēti fuerint, interficere licet, sicuti Martianus est author: quinetiam is qui volens transfugere apprehēsus est, capite punitur, quemadmodum Modestinus tradidit. Exurendus est itaque impius, qui ad hæreticos hostes pessimos Christianæ reipublicæ transfugit. [l. aut damnum. §. hostes. l. si quis aliquid. §. 1. ff. de pœnis. l. 3. in fine. ff. ad leg. Corne. de sicarijs. l. 3. §. is qui ad hostem. l. proditores. ff. de re militari.]

31 Ad extremum, quibus pœnis digni nō sunt parricidæ? ij autem hæretici ecclesiam occidunt matrem regenerantem: fatendum est igitur, eos plusquam parricidas esse: si quidem est atrocius animæ matrem occidere, quam corporis. Ea est igitur atrocitas tot ac tantorum criminum, vt grauissimam animaduersionem, & horrendi exempli postulet supplicium. [l. pœna. ff. ad leg. Pompe. de parrici. leg. sancimus. C. de sacrosanct. ecclesijs. c. qui abstulerit. 12. q. 2.]

32 In summa, hæretici iustissime puniūtur, quia fures sunt & latrones, & per ianuam ecclesiæ non intrant: quia sunt adulteri, atq; falsarij: quia sicarij sunt, & occidunt animas: quia seditiosi sunt, & hostes: quia respublicas labefactant, atque peruertunt: denique, quia directo diuinam maiestatem lædunt. Nam si in eos rectissime legumlatores animaduertunt, qui principem lædunt, atque rempublicam, quanto rectius in eos animaduertendum est, qui Deum ipsum omnipotentem lædunt: cum sit longe grauius diuinam quam humanā, & æternam, quam temporalem lædere maiestatem? [authen. Gazaros. C. de hæreticis. c. vergentis. de hæreti. c. cum secundum. eod. tit. lib. 6.]

33 Quas ob res non modo veræ religionis cultores punire solent hæreticos, sed hi etiam qui verum Deum ignorabant, varijs pœnis eos afficiebant, quos impios & hæreticos esse putabant. Sic eos qui Deorum prouidentiā negabant, impietatis damnabat antiquitas, vt libro de superstitione Plutarchus est author. Sic Diopites decretum fecit, vt omnium, qui de dijs non recte sentirēt, aut de rebus cęlestibus nouos sermones inducerent, nomen deferretur, & iubēte populo decretum ratum fuit, quemadmodum idem Plutarchus in Pericle tradidit. Sic in causa violatæ religionis licebat Athenis, abducere in carcerem, accusare publice, causam apud Eumolpidas agere, proponere apud regem, vt a Demosthene proditum est, oratione aduersus Androtionem. Sic Iulius Paulus lib. 5. receptarum sententiarū titulo de vaticinatoribus: Qui nouas, inquit, & vsu vel ratione incognitas religiones inducunt, ex quibus animi hominū moueantur, honestiores deportantur, humiliores capite puniuntur.

Et in

Et in curia Areopagitica publicum & capitale iudicium exercebatur propter nouam religionem. Quin etiam qui verbo vno patriam religionem læderet, atque minuerent, religionis læsæ tanquam maiestatis rei damnabantur. Sic denique, vt Cicero lib. 2. de legibus inquit: In omni religione impij, non solum vita cruciati atq; dedecore, verum etiam sepultura, & iustis exequijs caruerunt. Et Eusebius in prooemio libri quarti præparationis euãgelicæ indicat, fuisse hoc quoddam ius gentium, vt noua religio reprimeretur, cum eius reprimendæ causa, dicat, vbique scriptas fuisse leges capitales.

34 Huius rei affatim exempla suppetunt, quorum aceruatim aliqua memorabimus. Scythæ Anacharsim occiderũt, & regẽ suum Scylẽ regno priuarũt, & necarunt, propter externos ritus, vt Herodotus libro quarto scriptũ reliquit. Anaxagoras impietatis accusatus est, quod solem lapidem esse dixisset: author Plutarchus libro de superstitione. Athenienses Diagoram philosophum pepulerunt, quia Deos negauit, & omnem eorum opem. Tatianus in oratione cõtra Græcos inquit: Diagoras Atheniensis erat, sed quod mysteria apud Athenienses profanasset, ab eis punitus est: ijdem Socratem damnauerunt, quod nouam religionem introducere videbatur, ac de Atheniensium religionibus detrahebat, sicuti Plato in apologia & epistola septima, & Cicero libro primo de natura Deorum, & Seneca epistola 105. & Iustinus martyr in apologia prima pro Christianis, & innumerabiles alij tradiderunt. [Alciat. lib. 9. parergon. c. 15. & Valerius maxim. lib. 1. c. 1. Suidas verbo, Diagoras.]

35 Alcibiades absens tanquam hæreticus damnatus est, vt Thucydides libro sexto & libro octauo, & Plutarchus in eius vita, & Iustinus historicus libro quinto commemorant. Accusatus impietatis Aristoteles, quod cultum Deorum minus probaret, in Chalcidem profugit, vbi diu versatus, cum literis amicorum ad reditum vocaretur, in hunc modum respondit: Ex Athenis quidem recessi, ne causam Atheniensibus darem iterũ scelus committendi, sicuti in Socratem commiserunt: neue impie contra philosophum rursus fecisse incusentur. Cuius rei Origenes libro primo contra Celsum, Guarinus in vita Aristotelis, & Crinitus libro decimo de honesta disciplina capite tertio, Laertius alijque meminerunt. Persæ virum alioqui grauissimum Seosem capitis pœna damnarũt, quod a Persarum religione ac cæremonijs auersus erat, & vxorem defunctam contra patrium ritum humauit: Testis Procopius libro primo de bello Persico. Prothagoras, Anaxagoras, Anacharsis, & innumerabiles alij, apud Græcos, Scythas & Persas, ob eãdem causam varijs tormentis & supplicijs affecti sunt, vt Iosephus libro secundo contra Apionem, Plutarchus in vita Niciæ, Diogenes Laertius in eorum vita, Chrysostomus in priorem Pauli epistolam ad Corinthios, homilia quarta, & Cyrillus libro sexto contra Iulianum, authores sunt. Quid plura? idololatræ, hæretici, Mahumetani, non ob rem aliam tot Christi martyres beatissimos, exquisitissimis pœnis excarnificarunt, nisi quod suis religionibus, sectis, & superstitionibus aduersabantur.

36 Cæterum, catholica Christi ecclesia non punit hæreticos, vt eos funditus perdat, sed vt conuertantur, & viuant. Eo enim tendunt argumẽta omnia, quibus Augustinus docet, hæreticos puniendos esse. Phreneticus ligandus, inquit,

& corripiendus est; ne præcipitetur; & qui somno lethargico tenentur, excitandi sunt etiam flagellis: Deus quoque nos omnes flagellis corrigit: & pater filios, & pastor item errantia pecora flagello reuocat ad gregem. Præterea, pro hæreticis sunt leges istæ pœnales, quæ illis videtur aduersæ: quoniã multi per illas correcti sunt, & quotidie corriguntur. Molestus est & medicus furenti phrenetico, & pater indisciplinato filio, ille ligando, ille cædendo, sed ambo diligendo: si autem illos negligant, & perire permittant, ista mansuetudo falsa, crudelitas quidem est. Hæc Augustinus, & alia in eandem sententiam. Diuus quoque Hieronymus ad Riparium scribens, inquit: Non est crudelitas crimina pro Deo punire, sed pietas. [Augustinus epistola. 48. & 50. lib. 3. Regum. c. 20. c. legi. 23. q. 8.]

37 Ciuis ille meus Seneca, in libro de Clementia, dixit: In iudicando, siue corrigendo hanc legem princeps quoq; sequi debet; vt aut eum, quem punit, emendet: aut pœna eius cæteros meliores reddat; aut sublatis malis securiores cæteri viuant. Ecclesiæ quidem prima intentio est, vt conuertat hæreticos, sicut iam ante dixi: altera, vt hæretici pœna sit metus omnium: vt qui malitia nocuit, supplicij prosit exemplo: vt quos Dei timor a malo non reuocat, temporalis saltem pœna cohibeat a peccato. Lætabitur iustus, inquit Propheta regius, cum viderit vindictam impij, manus suas lauabit in sanguine peccatoris. Non lætabitur iustus, quod insultet peccatoris calamitati, sed quod videat gloriam Dei illustrari, & homines a maleficio deterreri, dum improbi pœnas luunt. [Psal. 58. Chrysostomus ad populum Antiochenum homil. 50. l. 1. C. ad leg. Iuli. repetund.]

38 Sapienter admodum, vt solet, Aristoteles in fine libri vltimi ethic. inquit: Multitudo necessitati potius, quam rationi: & pœnis, quam honestati paret: idcirco aduersus inobedientes & hebetiores ingenio, castigationes pœnasque instituere oportet; eos vero qui curari & emendari nequeunt, extrudere & exterminare. Improbus enim dolore afficiendus est, perinde atque iumentum. Nam, vt Fabius ait, qui ratione traduci ad meliora non possunt, solo metu continentur. Et Plato diuinus lib. 12. de legibus: Pœnis maligni vexantur, vt & ipsi, & qui puniri iniquitates viderunt, iniustitiam oderint, aut saltem minus in simili vitio peccent. Theodosius quoque & Valentinianus hęreticos puniebant addita ratione, vt ab errore perfidiæ, si ratione retrahi nequeunt, saltem terrore reuocentur. Et Demosthenes, oratione cõtra Aristogitonem: Duæ res sunt, propter quas omnes feruntur leges: tum vt ne quisquam iniusti aliquid agat, tum vt, ijs qui ius violarunt, punitis, alij meliores reddantur. [Fabius lib. 12. c. 7. leg. 54. tit. 4. lib. 16. C. Theodosiani.]

39 Ad tertiam illam causam ea pertinet, quæ Clemens Alexandrinus prope finẽ libri primi stromatum, in hanc sententiam scripta reliquit: Lex eorum, qui ei parent, curam gerens, ad pietatem in Deum instituit, & dictat ea, quæ sunt facienda, & propulsat vnumquodque peccatũ: pœnas imponens ijs, quæ sunt mediocria: cum autem viderit aliquem ita se habere, vt videatur immedicabilis, vt pote qui ad extremam prouehatur iniustitiã; tunc aliorum iam curã gerẽs, ne ab ipso corrumpantur, tanquam aliquam partẽ a toto corpore resecans, sic eũ qui est huiusmodi, occidit saluberrime. Ac de his qdẽ nimis fortasse multa.

40 Sed quid argumentis opus est? Magistra rerum experientia docet, punitionem hæreticorum remedium esse maximum ad extirpandas hæreses: quemadmodum e contrario, maxima est illecebra peccandi impunitatis spes, vt Cicero dixit in oratione pro Milone. Cyprianus quoque sermone de passione Christi ait: Facilitas veniæ peccatis laxat habenas: & vt inquit Ambrosius, incentiuum tribuit delinquẽdi. Et Chrysostomus sermone de Absalon: Semper scelera dum non resecantur, increscunt: & in augmenta facinorum prosiliunt, quoties secura impunitate peccatur. Vbi autem experimentum docet, quid conferat, quid illic opus est speculationibus? vt Dionysius dixit, lib. 11. antiquitatum Romanarum. Et sicuti Clemens Alexandrinus, libro primo stromatum inquit: Est vel maxime fide digna probatio, quæ est cum experientia, quia nihil fere distat a demonstratione. [c. est iniusta. 23. q. 4.]

41 Huius autem effectus testis est diuus Augustinus in ea epistola, quæ est ad Vincentium: testis religiosissima Hispania, cuius plebs inquieta, audidaque est in nouas res, vt ait Liuius, & effrænatæ libertatis cupida esse solet, & quæ nisi paret, imperat: attamen hoc præsenti remedio quiescit, & catholicam fidem puram ab hæresibus seruat: quod sane ad egregiam Hispaniç laudem pertinet: quæ, vt Vasæus inquit, Sicut opulentia, bellica virtute, imperij amplitudine reliquas omnes prouincias vel superat, vel certe æquat: ita religionis antiquitate, & verç fidei cultu nulli omnino priores partes concedit. Fuit profecto Hispania Christianæ religionis semper obseruantissima, & fidem catholicam, qua semel imbuta, syncerissime vsq; coluit, hæreticis infestissima. Quotquot in Hispania sunt de rebus fidei cognitores, ea fide religionem officij seruant, ea integritate ac vigilantia, vt nemo quisquam hiscere contra sacrosancta ecclesiæ statuta quidquam audeat. Alibi forsan impie facere non licebit, in Hispania ne loqui quidem nisi pie, conceditur: alibi errores forte iam nati extirpantur, in Hispania ipsa etiam errorũ semina, antea quam pullulent, opprimuntur. [August. epist. 48. Liuius lib. 22. Vasæus priori tomo chronicorum Hispaniæ. cap. 9. Godofre. in. leg. vltim. C. de hæreticis.]

42 Sed ad eam partem, ex qua egressi sumus, reuertamur: In hæreticos, impios, & idololatras vltimi supplicij pœna iustissime constituta est a diuino etiam legislatore. Nam in Deuteronomio lex ait: Propheta, qui dixerit, eamus, & sequamur Deos alienos, interficietur: quia locutus est, vt vos auerteret a domino Deo vestro. Et rursus: Propheta, qui arrogantia deprauatus, voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi, vt diceret, interficietur. Itaque Iosias & Mathathias plurimos idololatras occiderunt, vt in libris Regnorum & Machabæorum continetur. Et Athenienses quos impietatis damnabant, lapidibus obruebant, vt est apud Aelianum lib. 5. variæ historiæ. [Deute. 13. & 18. lib. 4. Regum c. 23. lib. 1. Machabæo. c. 2.]

43 Quin etiam in lib. Numerorum cap. 25. iratus Dominus contra Iudæos quia Deos filiarum Moab adorauerant, & initiati erant Beelphegor, dixit ad Moysen: Tolle cunctos principes populi, & suspende eos contra solem in patibulis. Et Phinees virum & mulierem ob eam causam pugione perfodit. De qua re differens Philo in primo libro de monarchia, inquit: Qui a pie-

a pietate deficiunt, plectendi sunt pœna vltima, quod tenebras præponant luci clarissimæ, & data opera mentem excæcant, cum potuerint verum cernere. Permissum est autem cuiuis bene nato educatoque a talibus sine mora pœnas sua manu exigere, non expectato assensu senatus & iudicum, imo ne delato quidem nomine: & sequi animi amantis Deum, infestique vitijs impetum, concitati aduersus impios nulla dignos clementia, semel accepta potestate senatus, iudicum, prætorum, tribunorum, accusatorum, testium, legum, populi: vt absque omnibus impedimentis intrepide pro pietate decertare liceat. Et Paulus apostolus in epistola ad Hebræos, c. 10. hoc argumento vtitur: Irritam quis faciens legem Moysi, sine vlla miseratione, duobus vel tribus testibus moritur; quanto magis putatis, deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcauerit, & sanguinem testamenti pollutum dixerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit?

44 Celeberrimi quoque philosophi in eadem sententia sunt. Plato quidem lib. 10. de legibus, impios non vna morte dignos esse censuit, sed pluribus. Isocrates in Panathenaico dixit: Existimo, confessione omnium, pessimos viros esse, grauissimaque pœna dignos, qui res ad hominum salutem inuentas, ad aliorum perniciem conuertunt: neque ijs contra barbaros, neque contra delinquentes, sed contra coniunctissimos, & cognatos suos abutuntur: quod hæretici omnes proculdubio faciunt. Et idem Isocrates in oratione contra Lochitem: Aequum est, eos qui id violant, quod maximi facitis, grauissimo supplicio affici a vobis. Præterea sciens alios.

45 Quamuis autem pluribus modis vltimum supplicium irrogetur: impij tamen hæretici generali omnium consuetudine comburi solent: quod iustissimum quidem est, tametsi quidam dissentiant. [Hostien. Ancha. Ioan. And. Card. Henri. & cæteri in c. ad abolendam. de hæret. Brunus lib. 5. c. 3. Areti. & Alciat. in. l. 1. C. de summa Trinit. Bertradus consilio. 212. lib. 1. Alfonsus lib. 2. de iusta hæretico. punitio. cap. 12. Corasius lib. 3. miscellane. cap. 8.]

46 Nec iniqua est ea consuetudo, sed iuri diuino consonat. inquit enim Saluator noster: Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, & arescet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet. Et Paulus in epistola quæ est ad Hebræos: Terra proferrens spinas ac tribulos, reproba est, & maledicto proxima, cuius consummatio in combustionem. Huiusmodi terra est animus hæreticorum, quæ tribulos & spinas profert, suffocantes verbum Dei. Et ignis egressus a Domino interfecit impios, qui recesserunt a Moyse. [Ioan. 15. ad Hebræos. 6. Nume. 16.]

47 Quamobrem antiquissima est pœna ignis aduersus impios & hæreticos, vt ex actis Chalcedonensis concilij satis constare potest. Illic enim episcopus Alexandrinus dixisse traditur: Si Eutyches præter dogmata ecclesiæ sapit, non solum pœna dignus est, sed & igne. Anatolium quoque hæreticum igni viuum combusserunt, vt Nicephorus prodidit lib. 18. ecclesiast. hist. cap. 4. Gregorius quoque lib. 1. dialogorum refert, Basilium magum Romæ fuisse combustum, & rem gestam laudat. Et propter impiam atque scelestam disciplinā Templarij cōcremati fuerunt, vt Petrus Crinitus & Paulus Aemilius & Gaguinus in vita Philippi Pulchri authores sūt, & Basilius hæreticus cōmuni suffra-

gio combustus fuit, sicuti Zonaras retulit in imperio Alexij Comneni: alibi quoque hæretici iam olim viui cremati sunt, quemadmodum Paulus Aemilius lib. 6. de rebus Francorum retulit. Itē constitutionibus Siculis cauetur, vt viui hæretici in conspectu populi comburantur, flammarum commissi iudicio. Quod legibus quoque Hispanis constitutum, & consuetudine iam pridem receptum est. Accedit etiam quod eadē pœna ethnici & hæretici catholicos punire solebant, vt Eusebius, Ruffinus, Sozomenus, Nicephorus, ac Theodoritus in ecclesiastica historia locupletissimi testes sunt. [actione. 1. Synodi Chalcedonen. Grego. lib. 1. dial. c. 4. constitutio. Siciliæ lib. 1. tit. 1. regia. l. 2. titu. 26. parte. 7. & l. 2. tit. 1. lib. 4. fori legum. 2. Machabæo. 6. Eusebius lib. 4. histor. eccles. c. 15. & lib. 5. c. 3. & lib. 6. c. 31. & lib. 8. cap. 11. Ruffinus lib. 11. eiusdem operis. cap. 2. Sozomenus lib. 6. historię tripartitæ. c. 9. & 11. Theodoritus eodē lib. c. 16. Pet. Crinitus lib. 1. de honesta disciplina c. 13. & lib. 24. c. 13. Paulus Aemilius lib. 8. Nicephorus lib. 3. c. 35. & lib. 5. c. 30. & c. 31. & lib. 7. c. 10. & sæpe alibi.]

48 Igne igitur extirpanda est hæretica pestis: ne nobis Deus irascatur, si hęreticos dimittimus impunitos. Iuxta quod imperator Theodosius inquit: Vnde ver solitam gratiam abiurauit? vnde æstas messe ieiuna laboriosum agricolam in spe destituit aristarum? vnde hyemis intemperata ferocitas vbertatem terrarū penetrabili frigore sterilitatis læsione damnauit? nisi quod ad impietatis vindictam transit lege sua naturę decretum? Quod ne posthac sustinere cogamur, pacifica vltione pianda est supremi numinis veneranda maiestas. Hæc ille: qui eandem illam constitutionem his verbis exorditur: Inter cæteras solicitudines, quas amor publicus peruigili nobis cogitatione indixit, præcipuā imperatoriæ maiestatis curam esse perspicimus veræ religionis indaginem: cuius si cultum tenere potuerimus, iter prosperitatis humanis aperimus inceptis. Et post aliqua: Præterea præcipimus, vt quicunque seruum seu ingenuum inuitum, vel suasione flectendo ex cultu Christianæ religionis in nefandam sectam, ritumue traduxerit, cum dispendio fortunarum capite puniatur. Et paulo post: Cernat præterea, bona sua proscripta, pœnæ mox sanguinis destinandus, qui fidem alterius expugnauit peruersa doctrina. Lex profecto Hispano imperatore digna: vt enim Honorius & Theodosius aiūt, Grauius est morte, & immitius cęde, si quis ex Christiana fide incredulitate Iudaica polluatur. Addo Leonem magnum quodam loco dicentem: Diligenter attendite fratres, & scitote, aliud esse in Deum peccare, aliud in hominem. Quando enim in nos peccant homines, si pœnitentibus veniam non indulgemus, peccatū incurrimus: quando aliquis in Deum peccauerit, si sine grandi districtione indulgere voluerimus, participes nos peccatis eorum efficimur. Quæ sententia Cyrilli quoque fuit libro sexto in euangelium Ioannis. c. 9. [C. Theodosi. titul. de Iudæis. l. 1. & li. 16. titu. 6. l. 75. Leo sermone de martyribus.]

49 Hac autem pœna ignis hæretici tantū modo relapsi, pertinaces, & impœnitentes puniuntur: nam alij omnes hæretici salutari pœnitentia iniuncta, ecclesiæ catholicæ gremio benigne admodum excipiuntur. Nec enim hæretici, etiam pertinaces, statim in ignem mittendi sunt: sed prius moneri sæpe debent, & viris religiosis & eruditis colloquen-

quentibus, de statu causæ, & animæ salute illis consulẽdum est: nec protinus audiendi sunt petire volentes, sed sententia differri debet, vt hæreticus furor elangueat, donec vt Lucanus cecinit,

Deserat hic feruor mentes, cadat impetus amens,
. . . . perdant, velle mori.

Nam sicut alius ait:

Nulla vnquam de morte hominis cunctatio longa est.

Et eo magis, quod de morte animarum æterna dilatio & cunctatio est. Quod si diutius in errore permanserit hæreticus pertinax, tunc lata sententia, qua declaretur hæreticus, iudici seculari relinquendus est, qui confestim illum condemnare, & in ignem mittere debet: pertinaces autem viui cremari, alij vero anteaquam comburantur, strangulari solent. [Quod Leyua quoq; noster lib. 2. variar. resolutio. retulit. c. 10. Lucanus lib. 5. c. ad abolendãm. de hęreticis. quinta instruct. Hispal. c. 9. Alfonsus. lib. 2. de iusta hæreti. puni. c. 1. Hermas lib. 2. de instau. religio. c. 15. Godofredus in l. 4. C. de hęreti.]

50 Adde etiam, quod aduersus pertinaces & manifestos hęreticos iustissima est belli causa: quia sunt orthodoxorũ hominum hostes omnium perniciosissimi. Indicto autem eis bello, cuicunque licebit spoliare, comprehendere, atque occidere illos: & ciuitates eorum ferro & igne depopulari. Preterea, Innocentius tertius constituit, vt catholici, qui crucis assumpto charactere ad hęreticorum exterminium se accinxerint, illa gaudeant indulgentia, illoque sancto priuilegio sint muniti, quę accedentibus in terrę sanctę subsidium conceduntur. [Deut. 13. c. si audieris. c. si vos. 23. q. 5. c. excommunicamus. §. catholici. de hęreticis. Hostien. in summa. tit. de hęreti. §. qualiter. Raymundus quoq; §. sed nunquid. Ioan. And. Ancha. & cęteri. in c. pręsidentes. de hęreti. lib. 6. Alex. Ales. 2. parte q. 181. membro. 11. Gonsalus de hęreti. praui. q. 14. Alfonsus lib. 2. de iusta hęreti. punitio. c. 14. Hermas lib. 2. de instaura. religio. c. 13. Brúnus lib. 3. de hęreti. cap. vlti. & lib. 5. cap. 16. Ludo. Carerius de hęretic. num. 148.]

51 Item, pręgnans mulier etsi hęretica sit vel suspecta, nec punienda tamen, nec excrucianda est quoad pariat. Quod antiquissima Aegyptiorum lege cautũ erat: existimabant enim, penitus iniquum esse, eum qui nihil commisisset, vna cum facinoroso pœnam pati: aut duos plecti, cum vnus deliquisset. Insuper, cum sola peccasset mater, minime ęquum censebant, filium patri matrique communem luere maternã pœnam. Cuius legis meminit Diodorus Siculus lib. 2. & Plutarchus libro de sera numinis vindicta, dicens, eam quoque Gręcis trãscriptam fuisse: a quibus, ni fallor, ad Romanos translata fuit, & ab illis in Hispanos deriuara. [l. pręgnãtis. de pœnis. l. 2. ff. de mortuo infer. l. 1. §. & generaliter. de ven. in possessio. mitten. l. regia. vlti. titul. 31. par. 7. Chrysostomus hom. 5. de pœnitentia. Clemẽs Alexandrinus lib. 2. stromatum.]

52 Ad pœnam quoque pertinet, & hęreticorum odium, quod fides illis data seruanda non est. Nam si tyrannis, piratis, & cęteris publicis pręadonibus, quia corpus occidunt, fides seruanda nõ est, longe minus hęreticis pertinacibus, qui occidunt animas: porro fieri non potest incolumibus viris huiusmodi, quin simplices fidelium animę capiantur. At graue est fidem fal'ere: verumtamẽ (vt Marius Salomonius ait) promissa contra Christum fides, si pręstetur, vtiq; perfidia

perfidia est. Iure igitur hæretici quidam, grauissimo concilij Constantiensis iudicio legitima flamma cócremati sunt, quamuis promissa illis securitas fuisset. Sed Iacobus Menochius, non male probat, concilium Constantiense nihil fecisse contra saluum conductum, qui seruandus omnino est, cum a principe vel a publica potestate fuerit illis cócessus, vt paulo post adiungam. Beatus quoq; Thomas censet, hæreticum indocilem prodendum esse iudicibus, non obstante fide, & iuramento, quibus catholicũ astrinxerit. [Concilium Constantiense canone. 6. Salomonius in l. 2. §. exactis. de orig. iur. Tho. 2. 2. quæstio. 70. arti. 1. & quæstio. 40. articu. 3. Cicero lib. 3. offic. c. pen. Ambros. lib. 1. offi. c. 29. Bar. in quæstio. Lucanæ ciuitatis. & in l. conuentionum. de pactis. & illic Fortunius & cæteri. Menochius consil. 180. nu. 225.]

53 Accedit eodem, quod cum hæreticis nullum commercium, nec pax vlla catholicis esse debet: quamobrem fides illis data, etiam iuramento firmata, cótra publicum bonum, contra salutem animarum, contra iura diuina & humana, nullo modo seruanda est. In malis promissis, inquit Isidorus, rescinde fidem: & iuramentũ esse non debet vinculum iniquitatis. Accedit etiam, quod pax & communicatio cũ hæreticis pertinacibus, iniusta & impia est: nec enim omnino pax esse potest, quæ hæreticorum simul & catholicorum professione permixta, cunctas religionis veræ & syncerae sedes semper turbauit. Vnde Gelasius Papa ab Anastasio imperatore insimulatus, quasi pacem detrectaret, quam ipse cum hæreticis, iniquis tamen conditionibus facere instituerat, qualis ea esset pax, his verbis demonstrat: Ergo, inquit, gloriose imperator, nolo ego ecclesiarum pacem, quam etiam si cum mei sanguinis impendio prouenire possit, amplecterer? Sed precor te cuiusmodi debeat esse pax ipsa, non vtcunque, sed veraciter Christiana mente libremus. Quomodo enim potest esse pax vera, cui charitas intemerata defuerit? Charitas autẽ qualiter esse debeat, nobis euidenter Apostolus prædicat; qui ait: Charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Quomodo, quæso, de corde erit puro, si contagio inficiatur externo? quomodo de conscientia bona, si prauis fuerit malisque commixta? quomodo fide non ficta, si maneat sociata cũ perfidis? Quæ cum a nobis sæpe iam dicta sint, necesse est tamen incessabiliter iterari; & tádiu non tacere, quandiu nomen pacis obtenditur: vt nostrum non sit (vt inuidiose iactatur) facere pacẽ, sed talem velle doceamus, qualis & sola pax esse, & præterquam pax nulla esse monstratur. [c. in malis. c. inter cætera. 22. q. 4. l. generaliter. de verbo. obligatio. c. non est obligatorium. de regul. iuris. Gelasius tomo de vinculo anathematis: Brunus lib. 3. de hæreti. cap. 14. cum sequent.]

54 Si tamẽ fides hæreticis data esset a principe vel publica potestate: exacte seruanda esset: si modo quod addixisset, non sit de illo genere rerum, quas lex aut inspirata, aut naturalis vetat præstare. Non enim videtur esse vetitum, eorum quæ ad naturæ, aut gentium ius attinent, habere cum hæretico commertium, præsertim quod incolumi religione haberi possit: quia possibile esset vt per pia monita, etiam pertinacissimus ad saniorem mentem redeat: quod tamen priuatus inuito superiore seruare non teneretur: publica namque authoritas nullius partis suæ, siue magnæ, siue

ne paruæ, sed a Dei voluntate, imperioque dependet: contra, ab istius imperio pédet omnium, & singulorum, qui sub eo comprehenduntur, voluntates. Quamuis autem hæreticus magis vitandus sit, quam reliqui religionis hostes, qui permitti queũt ex causa in Christiana republica commorari: nam ritibus nostris inspectis, suaque religione cum nostra discussa, spes est piorum hominum monitis ad nostram societatem posse perduci: hæreticus tamen nullo modo in nostræ religionis rempublicã erit admittendus: tam propter infatigabile alios corrumpendi studium, quam propter fucatissimæ impietatis, ideoq; perniciosissimæ, latius & latius semper serpens contagium, sub pulcherrimæ (quod periculosissimum est) Christianæ pietatis prætextu: vt difficile sit nõ tentari, peneque impossibile non inquinari. [Hermas lib. 2. de instaur. religio. c. 14. & c. 6.]

55 Pœna igitur ignis puniri debent hæretici: aut si id fieri non possit, certe amãdandi & expellendi sunt, bonis etiam publicatis. Quod legibus regum Gotthorum iam olim in Hispania cautum fuisse legimus: confiscabantur enim hęreticorum bona, & honore ac dignitatibus exuti, perpetuo exulabant: nec enim vlla communio catholicis esse debet cum impijs & hęreticis, vt sępissime diximus. Vnde fit, vt omnia commercia sint hęreticis interdicta: nec eorum contractus, aut voluntates vltimę, nec alia eorum acta rata sint, nec ex testamento alterius quippiam accipere queant, pręsertim cum manifesti, aut conuicti fuerint. [regia. l. 2. tit. 2. lib. 12. legum Gotthicarum. l. Manichęos. l. Arriani. C. de hęreticis. Brunus. lib. 5. de hęreti. c. 14. & lib. 6. c. 3. cũ seq. regia l. 4. tit. 3. parte. 6. & l. 4. tit. 26. parte. 7.]

56 Inde etiam fit, vt quidquid hęreticis relinquitur, fiscus rapiat, si modo sciẽter illis relictũ fuerit: nam si quis ignorans aliquem hęreticum esse, hęredem illum instituerit, probabilius est, vt pro non scripta sit institutio, & hęreditas proximioribus defuncti consanguineis deferatur: quemadmodum Baldo, & quibusdam alijs placere video, quibus assentior. Nam si episcopus, aut alij clerici hęreticos, etiam consanguineos, hæredes instituerint, anathemandi sunt, & illorum nomina delenda: id tamen locum non habet in his, qui ignorantes illos hęreticos esse, eosdem hęredes instituerunt. [regia. l. 16. titul. 6. lib. 3. fori legum. Bald. in l. eam quam. C. de fideicommis. Ancha. & Imolen. in c. 2. de testa. Alex. in l. 1. C. de hęred. instit. c. si quis episcopus. c. in eos. de hęreti. & illic Ioann. de Ana. Feli. in c. 2. de hęret. lib. 6. Bal. cõsil. 534. lib. 2. Brunus lib. 5. de hęreti. c. 11. & Ludo. Care. eod. titu. nu. 151.]

57 Hinc & illud est, quod hęretici repelluntur ab accusatione, ac testimonio, & ab omnibus iudiciorum actis, & omnino ab omni actione: nec audiendi sunt in iudicio si quid velint exigere: quia excommunicati sunt, & iuribus atque actionibus ipso iure priuati. Quamobrem exceptio hęresis omnem actionem excludit, sine qua nemo recte experiri solet. [cap. pagani. c. alieni. cap. non potest. 2. quęst. 7. l. quoniam. C. de hęretic. cap. excommunicamus. eod. titul. cap. intelleximus. de iudic. l. si pupilli. §. videamus. de negot. gestis. cap. cum secundum. de hęretic. lib. 6. glos. & Prępositus in cap. quo iure. 8. distinction. Ripa. in l. naturaliter. §. nihil commune. de acqui. possess. Brunus. lib. quinto. de hęretic. cap. 10.]

58 Hęretici

58 Hæretici iudices esse non possunt; quia infames sunt & excommunicati, & omni dominio ac iurisdictione priuati. [c. vlti. de hæret. lib. 6. l. vlti. C. de Iudæis l. 1. titul. 2. lib. legum nouellarum Theodosij.]

59 Quod si Philippus magni Alexandri pater, iudicem quendam officio recte priuauit, quia capillos inficere solitus erat: quanto iustius a iudicandi munere repellendus hæreticus est? Memorat Plutarchus in apophthegmatis, quod cũ Philippus quẽdam ex Antipatri amicis iudicum numero ascripsisset: postea quã & barbam, & capillos eum sibi inficere sensit, remouit: quod diceret, eum qui in capillis infidus esset, dignum nõ esse, cui in negotijs fides haberetur. Qui in pilis, inquit, infidus est, qualem in negotijs remur futurum? Cui confine est, quod Archidamus Lacedemoniorum rex in Cæum senem dixisse aiunt: Quid hic sani dicet, cuius non solum animus, verum etiam caput fucis contaminatum est? author Aelianus lib. 8. variæ historiæ, [Vide Clementem Alexandrinum. lib. 3. pædagogi. c. 3. Ludo. Cælium lib. 18. c. 11.]

60 Tum illud addo, quod maiores nostri in quarto concilio Toletano dixerunt: Non potest erga homines esse fidelis, qui Deo extiterit infidelis. Nec mirum est, inquit Theodoritus, vt hæretici qui sic insaniunt aduersus Deum & sanctã ecclesiam, licenter etiam alias transgrediantur leges. Quamobrem iure laudatur Theudericus Afer, qui (vt apud Nicephorum est) cum diaconum haberet orthodoxum, a se admodum dilectum, & in Arrianisimum conuersus esset, vt eidem Theuderico faueret, gladio cum interemit, dicens: Si Deo fidẽ synceram non seruasti, quomodo mihi, qui homo sum, conscientiam sanam præstabis? [c. non potest. 2. quæstio. 7. Theodoritus. lib. 2. historiæ tripar. c. 22. Nicephorus. lib. 16. historię ecclesiasticæ. c. 35. Zonaras tomo. 3. annaliũ. in imperio Anastasij Dicori.]

61 Ad hęc, hęretici, aduocati, tabelliones, aut procuratores esse non queunt, nec omnino publicum aliquod officium gerere: sunt enim infames & excommunicati, & nullum cum eis commercium debet esse catholicis. [c. nulla officia. 54. distinct. c. infames. 6. q. 1. c. alieni. 2. q. 7. Brunus. lib. 5. de hæreti. c. 9.]

62 Item hæretici nullam habere possunt ecclesiasticam potestatem: quia diuisi sunt a capite illo, vnde omnis authoritas & potestas in membra influit ad ędificationem totius corporis ecclesiastici: & quia subiectos non habent, in quos iurisdictione vti possint, cũ ab eis liberati sint ipso iure, vt etiam ante dixi. [c. dicimus. c. pudenda. 24. q. 1. c. præter. 32. distin. c. verbum Dei. cum seq. de pœnitentia distin. 1. Cyprianus epist. 6. lib. 1. Torquemada lib. 4. de eccle. 2. parte. c. 18. & seq. Pighius li. 4. hierar. ecclesiasti. c. 8.]

63 Alijs quoque beneficijs omnibus & iuribus ecclesiasticis priuati sunt hęretici: ex quo fit, vt ius patronatus habere non queant: quia rerum ecclesiasticarum capaces non sunt, & omnibus omnino beneficijs habentur indigni. Quas ob res nec impetrare possunt beneficium annalis possessoris, nec defenduntur sedis apostolicę regulis. [Lamberti. li. 1. de iure patron. parte. 1. quęst. 1. art. 7. Ludoui. Gomes in regula cancellarię de annali possessore quęst. 3. & 52. & in regula de triennali. q. 52. Brunus lib. 5. de hęreticis. c. 7.]

64 Item, illud in odium & pœnam hereticorum constitutum est, vt eodem tempore contra eundem hereticum plures ac di-

ac diuersi iudices procedere possint: & vt hæreticus teneatur contra seipsum edere libros, & probationes ad confirmandam intentionem accusatoris. [c. per hoc. de hęreti. lib. 6. Clem. 1. & extrauag. ex eo. eiusdem titu. Ponzini. de lamijs. num. 74. Ludo. Gomes. in. c. dispendia. de rescript. lib. 6. nu. 18. interpretes. in. c. cum parati. de appellat. Iacoba. lib. 2. de concilio. arti. 5. Almainus de suprema potestate laica. quæst. 3. c. 8. de libris edendis. glo. & Philipp. Francus in. c. vt commissi. de hęretic. lib. 6. Purpuratus in. l. vltim. C. de eden. Nicol. Arelata. de hęreticis, notab. 21.]

65 Adde etiam, quod hæreticus ad ecclesiam fugiens non defendetur pręsidio sanctitatis loci, idest, immunitate ecclesiarum: tum quia contra ecclesiam delinquit: tum etiam, quia per insidias multorum animas inficit, & occidit. Nã vt Augustinus inquit, Veneno falsę, per nicioseque doctrinę animas, multo infelicius, quã barbaricus gladius, trucidant. Quamobrẽ Gundemirus Gotthorũ rex, qui hãc immunitatẽ Hispaniarũ ecclesijs ante nongentos annos concessit, tria hominum genera excepisse dicitur: scilicet, latrones, proditores, & hæreticos, vt in eius vita Petrus Medina memorat. [c. vlti. de immunit. ecclesia. c. 1. de homicidio. Augustinus Hieronymo epist. 28. Gõsalus de hæreti. praui. quęst. 11. Hippolyt. in. l. ex senatuscon sulto. de sicarijs. Boherius decisio. 110. Remigius Gonni. de immunita. ecclesiar. fallentia. 18. Couaru. lib. 2. resolutio. c. vlt. Petrus Medina lib. de memorabilibus Hispaniæ cap. 18. Vide Alfonsum Tostadum. Exod. 22. quęst. 16. & Iosue 20. quæst. 3. cum. seq. Catell. Cottam in memorabilibus, verbo, asylum. Alciatum. lib. 3. pręsumptio. c. 33. & lib. 7. parergon. c. 6. Corasium lib. 5. miscellan. c. 23.]

66 Præterea, hæretici perpetua notantur infamia: quæ pœna viris bonis est maxima: honor enim, vt Aristoteles ait, maximum bonorum externorum, & proprium virtutis præmium est: e contrario autem infamia peccati comes, & propria pœna est. Nec immerito hęreticis & infamibus portæ dignitatum omni iure clauduntur. [authe. Gazaros. C. de hæretic. c. infames. 6. quæstio. 1. c. alieni. 2. q. 7. c. infamibus. de regul. iuris. c. 2. §. hæretici. de hæreti. lib. 6. Arist. 4. ethic. c. 3. l. isti quidẽ. quod met. causa. Brunus. lib. 5. de hęreti. c. 8.]

67 Et quamuis in omnibus ferecriminibus alia pœna nobiliores, alia plebei puniri soleant: in crimine tamen hæresis eadẽ omnibus pœna sine delectu personarum constituta est. Solent quidem apud plerasque nationes aliter honestiores, aliter sordidiores puniri: de Memnone Thessalo Xenophon loquẽs, libro secundo de expeditione Cyri minoris, inquit: Interemptis vero ijs, quos ante dixi, prætoribus, eo nomine quod Cyrum contra regem iuuissent, cum eiusdem criminis esset damnatus, non statim tamen, neque eodem mortis genere sublatus est: non enim ei, vt cæteris, est caput a ceruicibus abscisũ (quod supplicij genus honestissimũ habetur) sed quod eius sceleris dignum fuit, regis iussu, multis corporis cruciatibus laceratus, vix anno exacto exanimatus est. Item Hirtius lib. 6. de bello Hispaniensi, his verbis militum & seruorum pœnam distinguit: Serui sunt in crucem sublati, militi ceruices abscissę. Eusebius quoque lib. 5. ecclesiasticę historię: Rursum cruces, rursum pœnæ, rursum tormenta reparantur: & si qui forte ciues Romani reperti sunt, hos

plecti capite decernit, cæteros vero bestijs tradi. Sic etiam legibus Hispaniæ nobilium ceruices amputantur, plebei vero furcis suspenduntur. [Eusebius lib. 5. c. 3. l. moris. §. sed enim. de pœnis. l. Pedius. de incen. ruina. naufra. regia. l. vltim. titul. 18. parte. 1. &. l. 24. tit. 22. parte. 2. l. 3. & inibi glos. de re mili. Bart. in. l. capitaliũ. §. serui cæsi. de pœnis. Tiraquel. de nobilita. c. 20. nume. 104.]

68 Cæterum nobilis in hæresim incidens, infamis & vilis erit, & plebeiorum pœna puniendus: nec enim vlla differentia est in rebus fidei & religionis inter magnos & paruos, inter nobiles & ignobiles. Etenim in vno spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus, siue Iudæi, siue Gentiles, siue serui, siue liberi, vt Paulus apostolus in epistola ad Romanos scriptum reliquit. Et iterum ad Galatas scribens ait: Non est Iudęus, neque Græcus: non est seruus, neque liber: non est masculus, neque fœmina: omnes enim vos vnum estis in Christo Iesu. Et alibi: Non est Gentilis & Iudæus, circuncisio & præputium, barbarus & Scytha, seruus & liber: sed omnia & in omnibus Christus. Hieronymus quoque in epistola ad Celantiã inquit: Nescit religio nostra personas accipere, nec conditiones hominum, sed animos inspicit singulorum: seruum & nobilẽ de moribus pronunciat: Summa apud Deum est nobilitas clarum esse virtutibus. Et Chrysostomus in epistolam ad Romanos sermone secundo: Vbi fidei nobilitas quæritur, ibi nemo barbarus, nemo Græcus, aduena nemo, nemo ciuis, sed in eandem simul omnes ascenderunt dignitatis excellentiam. Et sermone decimoquarto: Nobilitas nostra ex fide est. Cum igitur nobilis ęqualis plebeio sit in rebus fidei & religionis, & eadem pœna contra omnes hæreticos constituta sit, relinquitur plane, quod perinde puniendus est hæreticus nobilis, atque plebeius: & eo magis, quo grauior & perniciosior est nobiliũ hæresis, magisque reipublicæ nocet. Nam vt eleganter ille cecinit.

Omne animi vitium tanto conspectius in se
Crimen habet, quanto maior qui peccat habetur.

Et lex Honorij atque Theodosij ait: Pares cæteris sint, quibus pares sunt in dogmatis prauitate. Et alia lex inquit: Quos par facinus coinquinat & æquat, vtrosq; similis pœna comitetur. [l. 49. tit. 4. lib. 16. C. Theod. &. l. 1. titul. 27. lib. 9. eiusdem operis. l. si quenquã. C. de episcopis & cleri. l. nec infames. C. de decurio. lib. 10. ad Roman. cap. 10. ad Galatas. 3. ad Colos. 3. Origenes li. 1. in Iob. col. 18. Cyprianus. tractat. contra Demetrianum. Lactantius. lib. 5. diuinã. institutio. cap. 15. Nazianzen. oratione 24. l. quædam. de pœnis. l. 2. ff. de re milita. c. nulli fas. 25. quæst. 1. c. quia sanctitas. 50. distin. cap. cum quidam. de iure iuran. & illic Felinus colu. 3. Archidia. in. c. qui contra. 24. quæst. 1. Tiraquel. de nobilitate. c. 20. nume. 118. & lib. de pœnis, causa. 31. nume. 25. & 34. Brunus lib. 5. de seditio. cap. 4.]

69 Quod si clericus in hæresim incidat, & pertinax sit, relapsus, vel impœnitens, degradandus est, & iudici seculari relinquendus: tunc autem realis regradatio, siue resacratio, fieri debet ab episcopo loci ordinario, cõuocatis abbatibus, alijsque prælatis, & religiosis ac doctis viris. Verum hæc exauguratio fieri non debet in alijs criminibus ab vno tantum episcopo, nisi cum reus constitutus est in minoribus tantum

tantum ordinibus: in maioribus enim vnus episcopus non sufficit, præterquam in crimine hæresis. Sed hodie ab vno episcopo duntaxat degradatio fieri potest. [Concil. Tridentin. sess. 13. cap. 4. cap. ad abolendam. cap. excommunicamus. §. 1. cap. penul. de hæretic. c. 1. & inibi interpretes. de hæret. li. 6.]

70 Per hanc autem degradationem clericus ordine, dignitate, & omni priuilegio exuitur: & fieri exauthoratio debet cum solenni detractione insigniũ clericalis militiæ: qua quidem a militia sacra missus, & exauthoratus omni priuilegio clericali destituitur, ademptis singulis ornamentis, ad eius, qui exaugurandus est ordinem pertinentibus: quæ omnia solemniter fieri debent coram iudice seculari: cui degradatus est relinquendus, sed non tradendus. Quinimo iudices ecclesistici pro eo efficaciter intercedere debent, vt secularis sententiam & pœnam citra mortem moderetur. [cap. nouimus. de verb. signifi. c. degradatio. de pœnis. lib. 6. l. qui de libertate. ff. de libe. causa. l. proditores. ff. de re milit. l. 2. de his qui not. infam. Cyprianus epistola. 1. lib. 2. Lucas in. l. 1. de priuilegi. schola. lib. 12. Bertachin. tract. de episcopo. lib. 5. ad finem. Albertinus in c. 1. de hæretic. lib. 6. Brunus lib. 4. de hæreticis. cap. 13.]

71 Præterea, clerici hæretici non solum bonis omnibus temporalibus priuati sunt, verum etiam dignitatibus, beneficijs, & sacerdotijs, alijsque stipendijs ecclesiasticis. Diœcesani tamen requirendi sunt ad priuationem beneficiorum, nisi forte constiterit, eos scienter hæreticis illa contulisse. [cap. vt commissi. §. priuandi. de hæretic. lib. 6. cap. ad abolendam. cap. excommunicamus. §. credẽtes. de hæretic. li. 5.]

72 Sed hinc exoritur quæstio, an isti hæretici beneficijs ecclesiasticis priuati sint ipso iure, vel sententia iudicum sit necessaria. Multi dicunt sententiam priuationis non esse necessariam: sed Alfonsus Castrensis, ait, necessariam esse sententiam: quia nusquam inuenitur hæc pœna constituta verbis significantibus sententiam ipso iure latam. Cui ego vehementer assentior: tum quia semper sententia, saltem declaratoria, necessaria est, vt alibi ostendimus: tum etiam quia hæc opinio æquior & benignior est. Adde, quod frustra requirendi essent ad beneficiorum priuationem diœcesani, si clerici iure ipso priuati forent, & sententia iudicum necessaria non esset [Compostel. in. c. quod sicut. de electio. Præpositus in cap. quo iure. 8. distinct. & in cap. vlti. 19. distin. Felinus in. cap. 2. de rescrip. Anchara. & Nicol. de Milis, & Ioan. Bernard. qui eos citat in practica criminali. cap. 106. Alfonsus contra, lib. 2. de iusta hæretic. punitio. cap. 9.]

73 Item absoluti sunt a debito fidelitatis, dominij, & omnis obsequij, quicunque lapsis manifeste in hæresim, aliquo pacto, quacunque firmitate vallato, tenebantur astricti: quemadmodum Gregorius nonus constituit. Vnde relinquitur, quod is apud quem hæreticus quippiam deposuerit, non tenebitur post manifestam hæresim depositam rem illi reddere, sed fisco peten ti. Præterea, custodes arciũ & quicunq; Vasalli eadẽ constitutione liberati sunt a vinculo sacramenti, quo dominis fidelitatem promiserant. Quin etiam catholica vxor hęretico viro debitum red dere nõ tenetur. [c. vlti. de hęret. l. bona fides depos. c. illa. de diuortijs. Alfonsus li. 2. de iusta hęret. punitio. cap. 7.]

74 Ex eiusdem Gregorianæ constitutionis verbis constat, hæreticum esse priuatum omni dominio, scilicet, naturali, ciuili, & politico: naturali, quod habet in filios, nam propter hæresim patris efficiuntur filij sui iuris: ciuili, quod habet in seruos, ab eo enim serui liberãtur: politico, quod rerum domini habent in subiectos, quo hæretici quoque priuantur. [c. vlti. de hæreti. c. 2. §. vlt. c. cum secundum. de hæreti. lib. 6. l. Manichæos. C. eod. tit.]

75 Quæsitum scio, an regnum hæretici regis, qui superiorem non habet, confiscari queat. Causa dubitationis oritur ex hoc, quod bona hæreticorum deferuntur fisco domini superioris: quamobrem Alfonsus Castrensis censet, regnum illud ad filium regis catholicum pertinere, perinde ac si hæreticus defunctus esset. Quod si filius, & proximiores consanguinei hæretici quoque sint, regnum ipsum catholicum posset regẽ orthodoxum eligere. Si vero regnum hæreticum esset, electio regis catholici ad summum Pôtificem pertineret. Hęc est Alfonsi nostri sententia, quæ mihi quidẽ non displicet: addo tamen quod regnum illud potest a catholicis occupari. [c. vergentis. de hæreti. l. Gallus. §. & quid si tantum. de libe. & posthu. c. grandi. de supplen. negligen. prælato. c. alius 15. q. 6. Aluarus Pelagius lib. 1. de planctu ecclesiæ. arti. 56. Alfonf. lib. 2. de iusta hæreti. puni. c. 7. Bal. in l. 1. C. de emancipa. libero. Corsetus de potestate regia. q. 76. Godofre. in auth. si vero. C. de hæreti.]

76 Suspecti autem de crimine hæresis puniri poterũt pœnis pecuniarijs arbitrio inquisitorum: quod tum demum fieri solet, cum reus est vehemẽter suspectus, & propter ętatem, vel valetudinem, vel aliam causam, nec torqueri, nec purgari potest: nam tunc trahitur cum alijs reis in publicum, indutus habitu pœnitentiæ, & abiurat solemniter, & tertia parte bonorum mulctatur, plus minusue, arbitrio iudicum. Sed has pœnas applicare debent expensis officij sanctę inquisitionis: nec eas accipere possunt, ne insolutum quidem ratione salarij sibi, aut ministris debiti, vt mandato quodam generalis inquisitoris plenius continetur. [c. accusatus. §. seculares. de hæreti. lib. 6. c. si vos. 26. q. 5. & inibi glo. item Cardinalis. & Ioan. Imolen. in Clem. 1. de vsuris. idem Cardin. in Clem. vlt. in fine de hæreti. Fran. Squillacen. de fide cathol. c. 31. Gonsalus de hæretica prauitat. quæst. 8. Couar. lib. 2. varia. resolutio. c. 9. & instru. 4. Tolet. c. 8. Ioan. Bern. in pratic. c. 134. Zanchi. de hæreti. c. 19. Fran. Bursat. consil. 90.]

77 Cæterum hæredes eorum, qui suspecti erant de crimine hæresis, condemnari non debent ad pœnas istas pecuniarias præstandas, etiam si mortui fuerint illi suspecti accusatione pendente: quia suspiciones, quantumuis vehementes morte reorum extinguuntur. [c. accusatus. §. porro. de hæreti. lib. 6. l. vlti. ad leg. Iuliam. maiesta. Domini. & Philip. Fran. in dicto. §. porro. Anchar. in c. filij. de hæreti. lib. 6. notab. 2. Hippolyt. in l. vlti. de quæst.]

78 In his autem, alijsque pœnis arbitrarijs iudex non quidquid libuerit iudicare, sed leges & æquitatẽ seruare debet. Nam sicuti Marcellus inquit, Respiciendum est iudicanti, ne quid aut durius aut remissius constituatur, quam causa deposcit: sed perpenso iudicio, prout quæque res expostulat, statuendum est: & iuxta regulam Deuteronomij, Pro mensura peccati erit & plagarum modus. Sæpissime quidem necesse est, vt iudex

iudex in pœnis legum, arbitrio suo vtatur, ita tamen vt leges non offendat: nec enim homo dominari debet, sed lex, & ratio. Et vt Aristoteles ait, Qui legem imperare iubet, is Deum & leges iubet imperare: qui vero hominem, belluam adiungit: huic enim similis est cupiditas: & ira magistratus etiam optimos viros peruertit: lex autem est mens sine appetentia: rectius igitur omnia ex legibus, quam ex voluntate hominum, quæ periculosa norma est, efficiuntur. Legũ ministri (vt in oratione pro Cluẽtio inquit Cicero) magistratus: legum interpretes, iudices: legum denique idcirco omnes serui sumus, vt liberi esse possimus. Et libro tertio de legibus, Vere dici potest, magistratũ legem esse loquentem, legem autem mutum magistratum. [l. respiciendum. de pœnis. Deutero. 25. l. 1. de vsuris. Aristotel. 5. ethico. c. 6. & lib. 3. politico. c. vlt. & lib. 2. c. 8. l. 1. §. 1. ad Turpilianũ. Brunus li. 3. de legatio. c. 5. Tiraquel. lib. de pœnis, in præfatione.]

79 Ex causa tamen iudex potest pœnas etiam legibus præfinitas augere, vel tẽperare. Causæ autem ex circunstantijs nasci solent: quæ septem modis ęstimãtur, vt Claudianus iureconsultus ait: causa, persona, loco, tempore, qualitate, quantitate, euentu. [l. quid ergo. §. pœna grauior. de his qui notan. infa. c. de causis. de officio delegati. Chrysostomus. in Matthæ. hom. 76. col. vlti. de circunstantijs. l. aut facta. de pœnis. Fortunatianus lib. 2. Theororicorum in principio. Lucas in l. 1. de colo. Illyricia. lib. 11. & in l. si apparitor. de cohortalib. lib. 12. Tho. 1. secũdæ quęst. 7. & quæst. 18. Duran. Richar. & cæteri in lib. 4. sententia. dist. 16. Brunus. li. 5. de hæreticis. c. 19. Almainus trac. 1. moralium. c. 6. cum seq. Tiraquel. de pœnis, in præfatione.]

80 Durius autem puniendi sunt hæresiarchæ, magistri errorum, & nouarum hęresum authores & inuentores, & veterum resuscitatores: quia longe grauius, quã alij hæretici delinquunt: sunt enim lupi rapaces, non parcentes gregi: loquentes peruersa, vt adducant discipulos post se: non tantum errantes ipsi, sed alios etiam in errorem mittentes. Docet hoc Ioãnes in Apocalypsi dicẽs: Apprehensa est bestia, & cum ea pseudopropheta, qui fecit signa, quibus seduxit eos qui acceperunt characterem bestiæ, & qui adorauerunt imaginem eius: viui missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis sulphure, & cæteri occisi sunt in gladio, & cætera. Quibus plãne intelligitur, grauiori pœna puniendos esse aliorum seductores, quam seductos ab illis. [Apocalyp. 19. Brunus. lib. 1. de hæreti. c. 4. & lib. 5. de sedition. cap. 6.]

81 Et quamuis magna sit inter iurisperitos dissensio, possit ne iudex arbitrio suo pœna mortis damnare quempiam: & plurimi putent id ex magna causa licere: benignior tamen & verior sententia est, neminem quantumuis sceleratũ, solo iudicis arbitrio pœna vltimi supplicij puniri posse. Prohibitum enim est præcepto diuino, hominem occidere, cuius præcepti exceptiones (vt Augustinus inquit) eadem ipsa diuina fecit authoritas, vt scilicet, occidere liceat secũdum diuinas leges, publica tantum reipublicę, aut principis, aut legislatoris authoritate: non autem cuiuuis iudicis aut magistratus arbitrio: nam iudex legis custos, eiusque minister est: nec vllam habet potestatem in hominis vitam, nisi expressa lege mortis pœna pro tali crimine constituta sit: etenim solus Deus dominus est vitę & mortis: nec vita

vita cuiuſpiam ex alterius arbitrio pendere poteſt. Perniciose igitur errant iudices, qui vltimo ſupplicio puniunt illos, quorum crimina plane probata non ſunt: vel ſi forte probentur, non tamen clariſsima lege pœna mortis pro eiſdem criminibus ſtatuta ſit. Etenim, vt Plato, Ariſtoteles, cæterique conſentiunt, minima tantummodo iudicis arbitrio relinquenda ſunt: mortis vero ſupplicium omnium pœnarum grauiſsimum & maximum eſt. Quod ſi crimen aliquod atrociſsimum committatur, cui pœna mortis nominatim legibus præfinita non ſit: conſulere principem iudex debet, non autem aliarum legum pœnas ad exemplum trahere, tametſi par, maiorue ratio id ipſum poſtulare videatur. [l. 1. de furib. balnea. l. 1. de effracto. & expilato. l. 1. ad Turpilia. Seneca. lib. 3. de beneficijs. Iaſon in l. qui iuriſdictioni. de iuriſdict. omni. iudi. Alfonſus Caſtren. lib. 1. de poteſtate legis pœnalis c. 6. in fine. Domini. Soto. lib. 5. de iuſtitia & iure quæſt. 1. arti. 3. conſulendus eſt princeps. l. diui fratres. l. ad beſtias. de pœnis. nec extédendæ ſunt leges pœnales. l. at ſi quis. §. diuus autem Marcus. de religio. & ſumpti. fune. §. cum igitur. authen. de non eligend. ſecundo nuben. Iaſ. in l. cum quidam. de liber. & poſthu. Aymo de antiquitate. 4. parte. §. tranſeo nunc. nu. 147. cum ſeq.]

82 Adde etiam quod hæretici non modo pœnis téporalibus puniuntur, ſed quod grauiſsimum & vehemẽter dolendum eſt, pœnis etiam ęternis. Etenim hæretico homini, qui eccleſiæ non tenet vnitatem (vt ait Auguſtinus libro de fide ad Petrum) neque baptiſmus, neque eleemoſyna, neque mors pro nomine Chriſti ſuſcepta, proficere poterit ad ſaluté. Quod & Origenes, Cyprianus, Iſidorus, & cæteri omnes tradũt. Cuius rei cauſa in promptu eſt: quia extra eccleſiam non eſt ſalus: &, ſicuti Auguſtinus inquit, Eccleſia catholica ſola corpus eſt Chriſti, cuius ille caput eſt, ſaluator corporis ſui. Extra corpus nemine viuificat Spiritus ſanctus: quia, ſicut ipſe dicit Apoſtolus, Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis: non eſt autem particeps diuinæ charitatis, qui hoſtis eſt vnitatis: non habent itaq; Spiritum ſanctum hæretici, qui ſunt extra eccleſiam. [c. firmiſsime. de hæret. c. alienus. c. vbi ſana fides. cũ ſeq. 42. q. 1. cum ſeq. Aug. lib. de fid. ad Petrum. cap. 39. Origen. lib. 1. in Iob col. 9. Cyprianus epiſtola ad Iubaianũ de hæreti. baptizan. prope finem. Iſidorus lib. 1. de ſummo bono. c. 20. c. ſi quis a catholica. 23. q. 4. Augu. ad Bonifacium epiſtola. 50. & contra Donatiſtas epiſtola. 152. & libro, de vera & falſa pœnitentia c. 12.]

83 Sed hæreſiarcharum pœna in inferno erit grauiſsima, & creſcet ex diſcipulorum damno. Magnus Baſilius libro de vera virginitate inquit: Marcion & reliqui hæreticorum dogmatum duces, quia per eam peruerſitatem doctrinæ quam mundo inuexere, maxime nocẽt: cuncti, qui ſalutis ſuæ damna per eos in hac vita perceperunt, auctores proditionis ſuæ, & ſi dudum vita functos, atrocioribus illic ſupplicijs tradũt. Et Theophylactus in epiſtolam ad Timotheum cap. 5. Docet aliquis praua, pernicioſęque ſapientiæ inſtitutionem, dogmaue profert, huius peccatũ ipſum ſequitur. non enim vna cum ipſo extinguitur, ſed poſt eũ ſuperſunt corruptionis eius ſucceſſores, quod genus ſunt omnes, qui præter eccleſiaſticum dogma commentaria ſcripſerunt. dabunt autem illi pœnas,

nas, non solum quod ipsi sunt seducti & errauerint, verum etiam quod sequẽtibus authores erroris extiterint. atque his similia Oecumenius ibidem quoq; scripta reliquit.

84 Cæterum, neq; hæreticus, neque alius quispiam facinorosus cessare debet ab operibus bonis: nam etsi bona opera extra charitatem & vnitatẽ facta, mortua sint: prosunt nihilominus ad impetrandam culpæ remissionem & gratiam: ad promerẽda bona temporalia: ad vitandam transgressionem præceptorum: ad obsistendum inclinationi peccatorum: ad habitum virtutum generãdum: ad consequendam intercessionẽ sanctorum: ad veniam facilius impetrãdam: denique ad supplicium leuius. [c. si quando. cum seq. de pœniten. distin. 3. Alexand. Ales. 3. par. quæstio. 74. membro. 5. Altisiodorensis. lib. 3. tractatu. 2. q. 7. Abulensis Matth. 5. quæstio. 171. Duran. in lib. 4. sent. distin. 15. q. 3. & illic Gabriel distinct. 16. q. 2. & Ioan. Maior. distin. 15. q. 1. Siluester in summa, verbo charitas. §. 8. Hadrianus quolib. 8. col. 9.]

85 Iudices vicem eorum dolere debent, quos vltimo supplicio legibus condẽnare tenentur. Imple Christiane iudex inquit Augustinus, pij patris officium: sic succensere iniquitati memineris, vt non in peccatorum atrocitatibus exerceas vlciscendi libidinem: sed peccatorum vulneribus curandi adhibeas volũtatem. Sane qui sponte hominem occidit, etiam quem lex occidere iubet, homicida est. Hi qui reipublicæ præsunt (vt apud Ciceronem est) legum similes esse debent, quæ ad puniendum, non iracundia, sed æquitate ducuntur. Vera iustitia compassionem habet, falsa vero dedignationem. Nil cupiditate nocendi fiat, sed omnia consulendi charitate: nil fiat immaniter, nil inhumaniter: non homines, sed peccata odio habeantur: & quod seuerius castigare necesse est, non sæuientis plectatur animo, sed medentis. Non sine cõmiseratione ac dolore ferenda est sentẽtia vltimi supplicij, vt regijs legibus continetur: & serenissimus Portugalliæ rex clemẽter admodum id seruare dicitur. Qua in re iure ac merito laudatur Vespasianus; qui neque cæde cuiuspiam vnquã lætatus, iustis supplicijs illachrymauit etiam & ingemuit. Bias quoque damnaturus quempiam ad mortem, lachrymatus est: & cum dixisset quidam: Quid est hoc quod fleas, cũ penes te sit condemnare hominẽ? respondit: quia necessarium est, naturæ affectum, legi suffragium reddere. [August. ad Marcellinum epist. 159. c. circuncelliones. c. cum minister. c. prodest. 23. quæst. 5. Cicero. lib. 1. offic. c. vera iustitia. 45. dist. c. odio. 86. distin. Chrysostomus in Genesim homil. 17. & in Acta apostolorum homil. 43. & in priorem Pauli epistolam ad Corin. hom. 33. regia. l. vlti. titul. 3. parte. 7. Sueto. Trãquil. in Vespasiano c. 15.]

86 Hæretici pertinaces publice in conspectu populi comburendi sunt: & id fieri solet extra portas ciuitatis: quemadmodum olim in Deute. cap. 17. idololatra educebatur ad portas ciuitatis, & lapidibus obruebatur. Pœna autem publica esse debet, quia & potestas, & iurisdictio iudicũ publica est: & vt ciuis meus Seneca controuers. 17. inquit: Non magis priuatum potest esse supplicium, quam iudicium. Et libro tertio de ira: Quid tam inauditum, quam nocturnũ supplicium? animaduersiones quo notiores sunt, plus ad exemplum, emendationemq; proficiunt. Et Plutarchus libro de sera numinis vindicta: Scele-

storum

ſtorum ſupplicia ideo manifeſte cunctis oſtenduntur, quoniam vindictæ cum ratione inflictæ officium eſt, alios per aliorum animaduerſiones compeſcere ac cohibere.

87 Qui hæreſim dixit, aut hæreticus fuit ante multos annos, mitius puniendus eſt, ſi correctus fuerit: nam ſi diu permanſerit, puniendus eſt durius: tum quia crimen hæreſis habet tractum ſucceſsiuum: tum etiam, quia tanto grauiora ſunt peccata, quanto diutius animam alligant. [c. vlti. de conſuet. c. nō debet. de conſangui. & affinit. Tiraquel. lib. de pœnis, cauſa. 29.]

88 Domus vero, in quam hæretici conueniebant ad hæreſes docendas, atque diſcendas, olim quidem fiſco vendicabatur, vt multis conſtitutionibus codicis Theodoſiani continetur, titulo de his, qui ſuper religione contendunt. [l. 20. l. 23. l. 35. l. 49.]

89 Quin etiam domus aliena, in quam hæretici conueniunt, domino domus permittente, aut conniuente, ſimiliter confiſcatur, & dominus ipſe punitur: & colonus, qui id non indicauit, deportatur, actor vel procurator poſſeſsionis verberibus coercitus, perpetuo metallorum operi deputatur. [eodem titul. l. 11. l. 24. l. 26. l. 30. &c. l. vltim. C. de ſacrificijs paganorum.]

90 Sed plurimis conſtitutionibus, & quidem poſterioribus, domus illa eccleſiæ catholicæ adiudicatur. [l. 33. l. 42. l. 44. l. 47. l. 56. de his qui ſuper religione contendunt. C. Theod. &c. l. 3. l. Arriani. l. quicunque. C. de hæretic. & conſtitutione nouella. 132.]

91 Hodie tamen, ſi domus erat hæretici, cum reliquis eiuſdē bonis publicatur: ſi vero aliena eſt, & in eam conuenerūt hæretici permittente aut ſciente domino, funditus euerti ſolet. Quinimo nonnunquam diruitur domus, & pretium eius domino ignoranti datur, cum id expedire videtur ad publicam ciuiū vtilitatem: vt habeant, ſcilicet, quibus commoneantur ac deterreantur. [Ioſue. 7. numerorum. 16. cap. denique. §. turibula. 7. quæſtio. 1. argumento. l. Lucius. ff. de euictio. l. ſiquis ſepulchrum. ff. de religioſis. Zanchi. cap. 39. & 40.]

92 Quid autem de eo fiet, qui ſe finxit officialem ſanctæ inquiſitionis, vt aliquem opprimeret, ſpoliaret, vel eluderet? Modeſtinus ait: Qui ſe pro milite geſsit, vel illicitis inſignibus eſt vſus, vel falſo diplomate vias commeauit, pro admiſsi qualitate grauiſsime puniendus eſt. & Iulius Paulus libro quinto receptarum ſententiarū, Qui inſignibus, inquit, altioris ordinis vtuntur, militiamque confingunt, quo quem terreant, vel concutiant, humiliores capite puniuntur, honeſtiores in inſulam deportantur. [l. 1. ff. de abigeis. Iul. Paul. lib. 5. titul. ad legem Cornel. teſtamentariam. l. eos. ff. de falſis.]

93 Sed melior eſt Modeſtini ſententia, vt recto iudicis arbitrio pro admiſsi qualitate puniatur impoſtor. Solet autem flagellis cædi: & nonnunquam ad triremes damnari. Nam, etſi quid grauius admiſerit, non poſſunt inquiſitores apoſtolici eum curiæ ſeculari relinquere: iubebunt tamen vt ablata reſtituat. [l. 1. ff. de concuſsione. l. pen. ff. ſtellionatus.]

De

De pœnitentibus & conuersis Tit. XLVII.

SVMMARIVM.

1 Poenitentia post crimen admissum nihil prodest ad veniam & impunitatem coram iudicibus secularibus.

2 Iudices ordinarij, cum delicti perpetrati veniam quis petit, eam concedere non possunt.

3 Deprecatio quid sit, & apud quos locum habeat.

4 Deprecatio in sacro inquisitorũ foro locum habet, & in eo iuris clementia est.

5 Pœnitentia & vera peccati cõfessio magni momenti est, ad veniam facilius consequendam.

6 Pœnitentibus hæreticis non solum pontificiæ leges, sed Cæsareç etiam veniam concedere solent.

7 Hæreticis ad ecclesiã redeuntibus quãti olim temporis pœnitentia præfiniebatur, & quanti hodie.

8 Pœnitentia hæreticis imposita publice agenda est.

9 Pœnitentes publici quo vestitu induti esse debent.

10 Pœnitentiam olim agentes cilicio & sacco induebantur.

11 Vestitũ pœnitētię qui abiecerit, aut occultauerit, puniendus est vt impœnitens.

12 Inquisitores moderari non possunt tempus ab eis præfinitum, ad vestitum pœnitentiæ ferendum.

13 Vestitus pœnitentium, & saccus hæreticorum damnatorum suspendendus est in ecclesia, in cuius parœcia habitarũt.

14 Pœnitentiæ insignia qui furantur, quomodo puniri debeant.

15 Hæretici qui ad ecclesiam redeunt, non solum publicam pœnitentiam agunt, sed eorum etiam bona confiscantur.

16 Pœnitentium bona interdum non confiscantur, quod non ipso iure, sed principum indulgentia fit.

17 Pœnitentibus qui ad rectam fidem redeunt intra tempus ab inquisitoribus præfinitum, quid concesserint reges catholici.

18 Pœnitentes an sint exempti a iurisdictione regia.

19 Pœnitentes non liberantur a iurisdictione regia.

20 Pœnitẽtes exemptos esse a iurisdictione regia, nõ statuit decretũ Leonis magni.

21 Pœnitentes liberos esse a iurisdictione regia, quos intellexerit Leo magnus.

22 Pœnitentibus ecclesiæ reconciliatis, & filijs ac nepotibus damnatorum, quibus rebus interdicatur.

23 Pœnitentibus, & filijs ac nepotibus damnatorum probibetur ne equis vehãtur.

24 Pœnitentes, & filij ac nepotes hæreticorum neque equulis vti possunt.

25 Pœnitentibus, & filijs ac nepotibus hæreticorum mulabus etiam interdicitur.

26 Pœnitentes videntur neq; asinis, nec vehiculis vti posse.

27 Pœnitentes hæretici quo tẽpore & quomodo admittantur.

28 Pœnitens, qui publice in alio regno hæreticus vel apostata fuit, & priusquam ab aliquo accusaretur, veniam petit, quomodo admittendus est.

29 Pœnitens, qui metu imminentium probationum ad inquisitores venit, quomodo excipiendus.

30 Pœnitens, qui in carcere veniam petit, quomodo tractandus.

31 Pœnitens qui admonitus confitetur hęreses, priusquam ei dicta testium edantur, quomodo excipiendus.

32 Pœnitens qui post editam accusationem confitetur, quomodo admittendus.

De pœnitentibus & conuersis.

1 POST crimen admissū nihil pœnitentia prodest in foro iudiciorum ad veniam & impunitatem impetrandam, quod & in republica Hebræorum vsitatum erat, vt Iustinus philosophus author est. [q. 104. l. qui ea mente. ff. de furtis. l. si quis seruo. C. eod. titul. leg. penul. ff. vi bono. raptorum.]

2 Vnde fit, vt coram ordinarijs iudicibus non sit locus deprecationi: quippe iurati & astricti religione iudices, gratiam delicti facere non possunt. Idque est quod Cicero pro Murena inquit: Fatetur aliquis se peccasse, & eius delicti veniā petit, nefariū est facinus, ignoscere.

3 Est autem deprecatio, cum & peccasse, & consulto fecisse reus confitetur, & tamen postulat, vt sui misereantur: & ea locum habet apud principem & magistratus maximos, qui religione non ligantur, & vbicunque iuris clementia est: in qua deprecatione plurimum valere solet, benemerita, nobilitas, dignitas, propinqui, & amici. [Rhetoricæ ad Herennium lib. 1. Fabius lib. 7. cap. 5.]

4 In sacro inquisitorum foro iuris clementia est, atque adeo deprecatio locum habet: cæterum benemerita, nobilitas, dignitas, propinqui, & amici nihil hic prodesse possunt, sed cordis contritio, & confessio iusta, & spes in futurum innocenter viuendi. Est quædam in pecatis verecundia, & pœnitentiæ portio, crimen fateri, nec deriuare culpam, sed recognoscere, vt Ambrosius inquit. [li. 2. de Caim & Abel. c. 9.]

5 Sed quia talium sententiarum pleni sunt libri theologorum veterum & nouorum: non erit alienum ab alijs quędam mutuari. Marcus ille Cicero in Vatinium ait: Facilius ijs ignoscitur, qui nō perseuerare, sed ab errato se reuocare

 mo-

moliuntur: est enim humanum errare, sed ferinum in errore perseuerare. Et alibi: Sit errati medicina, confessio. Et Seneca epistola. 54. Somnium narrare vigilantis est: & vitia sua confiteri, sanitatis indicium est. Et alter Seneca in Agamenone: Quem pœnitet peccasse, pœnæ est innocens. Et Arrianus libro septimo de rebus gestis Alexandri Magni: Summa medicina peccati est, & peccatum confiteri suum, & eiusdem pœnitentiam præ se ferre. Et Periander Corinthius: Cum peccaueris, subeat te pœnitentia. Et Ouidius.

numen Confessis aliquod patet.

Et idem alibi:

Sæpe leuant pœnas, ereptaque lumina reddunt,

Cum bene peccati pœnituisse vident.

Ex quibus omnibus alijsque multis perspicuum est non ignorasse philosophos pœnitentiam esse virtutem: tametsi nescisse videantur, eam esse virtutem specialem iustitiæ, qualis inter homines ad Deum esse potest.

6 Verum ad hæreticos reuertamur: quibus pœnitentibus, non solum pontificiæ leges, sed etiam Cæsareæ veniam cōcedere solent. Arcadius, Honorius, & Theodosius, lege contra hæreticos lata, inquiunt: Delicti veniam pœnitentibus damus. Et idem alia in lege: Licet crimina soleat pœna purgare: nos tamen prauas hominum voluntates ad monitione pœnitentiæ volumus emendare. Quicunque igitur hæreticorum, catholicam fidem, & ritum, quem per omnes homines cupimus obseruari, simplici confessione susceperint, licet adeo inueteratum malum longa ac diuturna meditatione nutriuerint, vt etiam legibus ante latis videantur obnoxij: tamē hos statim, vt fuerint Deum simplici religione confessi, ab omni noxa absoluendos esse censemus: vt ad omnem reatum, etiam si maxime reos pœna videatur vrgere, sufficiat ad abolitionem errorum proprio damnauisse iudicio: quia nunquam debet miseris inuocatū religionis deesse subsidium. [l. 4. C. de hæret. l. 31. & l. 55. de his qui super religione contendunt. C. Theodo.]

7 Hæreticis ad ecclesiam redeuntibus longi temporis pœnitentia olim præfinita erat. In concilio Elibertino c. 22. decennium: in concilio Agathensi, biēnium, ijs pœnitentibus præstituerunt patres: sed hodie arbitrio iudicum id tempus præscribendum est, præsertim cum conuertuntur hæretici priusquam sint in hæresi deprehensi. [c. ad abolendam. de hæret. c. tempora. c. his qui. c. pœnitentibus. c. pro qualitate. c. hoc sit. 26. q. 7.]

8 Hæc autem pœnitentia publice agenda est, vt cæteris exemplo sit: & quia enormia crimina confusione publica puniri debent. [c. ego. de consecratio. distin. 2. c. iudicet. de pœnit. distin. 1. Alex. Ales. 4. parte. quæst. 64. & prima instr. c. 5.]

9 Ad hęc, publici pœnitentes induti esse debent vestitu pœnitentiæ duplici cruce insignito, quem vulgo sancti Benedicti nomine appellant, eoque vti debent tempore a iudicibus definito. [4. instru. c. 9. c. in capite. 50. distinct.]

10 Sic olim qui pœnitentiam agebant, cilicio & sacco induebantur. Propheta regius psalmo. 34. Ego autem cum mihi molesti essent, induebar cilicio: humiliabam in ieiunio animam meam. Quo in loco diuus Hieronym⁹ inquit: Cilicium vestitus pœnitentiæ est. Et idē propheta psalm. 29. Conuertisti planctum meum in gaudium mihi, cōscidisti saccum meum. Vbi Euthymius ait: Saccus pœnitentię atque humilitatis signum

gnum erat. Et Saluator noster, apud Matthæum c. 11. Si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitẽtiã egissent. Quę verba enarrans Theophylactus dixit, saccum illum cilicij, pœnitentiæ symbolum esse. Possem tãlia multa proferre, sed loca indicasse sufficiat. [lib. 3. Regum. c. 21. & lib. 4. c. 19. Danielis. 9. Ioelis. 1. Ionæ. 3. Hester 4. Esaię. 58. c. qui sanctus. de pœnitentia distinct. 1. c. Achab. eodem tractatu, distinctio. 3. concilio. 1. Toletano. c. 2.]

Sunt autẽ notatu digna quę magnus Basilius scribit in Esaiam cap. 3. explicans verba illa: Pro tunica prætextatæ purpuræ, circumcingeris sacco. quibus adiungit: Saccus siue cilicium præbet non mediocre compendium ad parandam contritionem, & sui humiliationẽ. Equidem qui amiculo circũtexitur purpureo, cunctatur se in terram demittere, & procidendo adorare Deum, suo parcens ornatui, ne floridus ille vestis color emarcescat. ex diuerso, qui sacco induitur, locum omnem sibi præstituit accommodum ad procidendum.

11 Hoc vestitu insigniti esse debent pœnitentes, & eum super alias vestes portare: qui vero abiecerit eum, aut occultauerit, puniendus est vt impœnitens. [l. in legẽ. ff. de contrahen. emptio. Oldra. consilio. 184. Ana. in rubri. de apostа. Lupus in rubri. de donati. inter vir. & vxor. §. 70.]

12 Nec inquisitores ipsi moderari possũt præfinitum ab eis tempus ad hunc vestitum ferendum: tum quia functi sunt officio posteaquam de tribunali pronũtiarunt: tum etiam quia id reseruatum est inquisitori generali atque senatui. [l. iudex. ff. de re iudi. 4. instru. c. 9.]

13 Vestitus ille pœnitentium & saccus hęreticorum damnatorum suspendendus est in ea ecclesia, in cuius parœcia habitarunt, vt ea insignia monumentum sint ad memoriam impietatis eorum sempiternam: inscribenda enim sunt & renouanda in illis nomina hæreticorum, & quamobrem damnati sint: cuius exemplar videre licet, in libro Numerorum, vbi ignis egressus a Domino interfecit ducentos quinquaginta impios, qui obtulerunt incensum: & locutus est Dominus ad Moysen dicens: Pręcipe Eleazaro filio Aaron sacerdoti, vt tollat turibula, quæ iacent in incendio, & ignem huc & illuc dispergat: quoniã mortificata sũt in mortibus peccatorũ, producatque ea in laminas & affigat altari, vt cernãt ea pro signo & monumẽto filij Israel. & Eleazar sacerdos affixit laminas altari, vt haberent postea filij Israel quibus commonerentur. [c. 16. c. & dixit Dominus. de consecrat. dist. 2. c. denique. §. turibula. 7. q. 1.]

14 Quęsitum fuit, qua pœna esset afficiẽdus, qui insignia ista furatus est: & plerisque placuit arbitrio iudicum puniẽdum esse, non quidem vt furem, aut sacrilegum, sed vt contemptorem religionis, & iudicum: ergo fustibus siue flagellis castigandus, aut ei mulcta irrogãda, aut in exilium eijciendus est. [l. si familia. l. si quis id quod. ff. de iurisdictio. & illic noster Orosius.]

15 Non solum publicam pœnitentiam agunt hęretici, qui ad ecclesiam redeũt, sed etiam bona eorum publicantur, & ecclesiasticis beneficijs priuantur: nec ea recuperare possunt, etsi ecclesię gremio excipiantur: qua in re Paulus Parisius, veteres quosdam secutus, & Petrus Rebuffus insigniter errare mihi visi sunt, donec comperi, eos & alios cõplures iurisperitos, Italię cõsuetudinem sequi, quę cum sit vetustissima, & a summis Pontificibus approbata, pro lege ab eis

eis seruanda est. in Hispania vero iura ipsa Pōtificia & regias leges sequimur: nec enim inquisitoribus licere putamus, bona ipso iure confiscata, relinquere pœnitentibus in damnum fisci, cui videtur iam ius esse quæsitum, [c. super quibusdam, de verbo. signifi. c. cū secundum. c. vt commissi. §. priuandi, de hæreti. lib. 6. Parisius consil. 2. lib. 4. Rebuffus tractatu de pacificis possessorib. nu. 196.]

16 Quamuis enim bona pœnitentium interdum non confiscentur: id tamen non ipso iure, sed principum indulgentia fit, hoc est, cum hæretici conuertuntur intra tempus, quod gratiæ vocant: nam tunc priuilegio principis bona nō auferuntur ab eis. [c. vergentis. de hæreti. prima instruct. c. 3. & cap. 7. Feli. consil. 10. Brunus lib. 5. de hæretic. cap. 6.]

17 Hoc amplius constituerunt reges catholici, vt ij qui ad rectam fidem redeūt, intra tempus ab inquisitoribus præfinitum, bona omnia perinde recuperare ac dispensare queant, ac si nunquam in hæresim incidissent: excepto, si bona immobilia alienare voluerint, id enim prohibentur facere sine decreto principis: ne bonis omnibus venditis ad religionis hostes transfugiant. [2. instructio. c. 5.]

18 Illud quæsitum est, an pœnitentes isti exempti sint e iurisdictione regia, & ab inquisitoribus duntaxat puniri possint. Et multi quidem putabant, a iudicibus regijs hos puniri non posse, tametsi hominem vulnerauerint, aut occiderint, quia Leonis magni decretum extat, quo pœnitentium causæ ad ecclesiasticum iudicem remitti videntur. Et Gratianus addit, generaliter id esse accipiendum, tam in ciuilibus causis, quam in criminalibus: nec desunt iurisperiti huius opinionis authores. [c. aliud. 11. q. 1. & inibi interpretes. Calde. consil. 7. titu. de iudicijs. Hostien. in summa. tit. de foro compet. Guil. in speculo. tit. de competen. iudi. aditio. §. 1. versic. 17. Anto. in c. 2. de foro competen. Alciatus in praxi. tit. de competen. iudi. aditi. versicu. 16. Augusti. Beroius in c. de his, de accusatio. vbi ait, hanc esse communem opinionem.]

19 Sed hęc opinio a ratione & veritate lōge est auersa: nec enim crimen eximit quenquam a iudice suo: nec lex aliqua istos liberat a iurisdictione regia: atque ea quidem multorum sententia est, qua vtimur. [l. pœn. ff. de interd. & relegat. Innoc. in c. significantibus. de officio delegat. Abbas, Fran. Areti. Andr. Siculus. in c. 2. de foro competen. Maria. in c. 1. eiusdem titu. versicu. decima declaratio. Couar. lib. quæstionū c. 34.]

20 Neq; his obstat decretum Leonis magni: illud enim consilium est, non lex: nec de reo loquitur, sed de actore. Nam & in epistola, quæ est ad Rusticum c. 8. inquit: Si quis pœnitens habeat causam quam negligere forte non debeat, melius expetit ecclesiasticum, quam forense iudicium: & ita multi ea verba interpretantur. [c. vlti. 14. q. 1. Hugut. archid. Torquemada, & Prępositus in c. aliud. 11. q. 1. Fran. Areti. & And. Siculus in c. 2. de foro compet.]

21 Adde quod pœnitentes illi, de quibus Leo locutus est, non fuerant hæretici ecclesiæ reconciliati, sed religiosi homines, qui statum pœnitentiæ profitebantur: hi autem quodam modo ecclesiastici erant, nam per manus impositionem cilicium accipiebant, & vestitum commutabant, vt in concilio Agathensi cap. 11. proditum est. De his quoque in concilio Aurelianensi cano. 16. cauetur, vt qui pœnitentiæ benedictione

ne suscepta, ad secularem habitum, im-bitiamque reuerti præsumpserint, excommunicatione plectantur. Et in quarto concilio Toletano can. 53. decreuerūt patres, vt quicunque ex secularibus, accipientes pœnitentiam, totonderint se, & rursus præuaricantes, laici effecti fuerint, ab episcopo suo ad pœnitentiam reuocentur; quod si admoniti ad pœnitentiam redire noluerint, vt veri apostatæ coram ecclesia anathematis sententia condemnentur. Præterea multa in eandem sententiam. [3. concil. Tolet. cap. 12. & concilio. 13. c. 10.]

22 Pœnitentibus autem reconciliatis ecclesiæ, & filijs ac nepotibus damnatorum interdictum est, ne argento, & auro, & pretiosis vestibus, & armis vtantur, & ne officijs publicis fungantur, quod pœna ignis sancitum est: sed hodie arbitrio inquisitorum puniuntur ij, qui secus fecerint. Et olim quidem togę iure carebant, quibus aqua & igne interdictum erat, vt lib. 4. epistolarum Plinius est author.

23 Capite sexto primæ instructionis præterea prohibetur, ne isti in equum ascendant, aut vehantur in equo, idemque erit in equa; nam appellatione masculi fœmina comprehenditur. [l. si ita scriptum. ff. de lega. 2. l. legatis. §. iumentis. de lega. 3.]

24 Sed neque in equulis sedere poterunt: quia equus paruus, equus est. Et quamuis varij sint equuli, & varijs nominibus appellentur, non ideo tamen equi esse desinunt: nec genere differunt, sed mediocritate. [l. vlti. ff. de fundo instru. vel instrumen. legato.]

25 Plusculum dubitationis habet, an isti mula aduehi possint: mula enim alterius speciei est. Verum eadem omnino ratione, neque in mulam ascendere poterunt. Adde quod mulæ Hispanæ nonnunquam sunt equis pretiosiores. Quin etiam rex ille Dauid mulam suā plurimi fecisse videtur: cum filium suū Salomonem, regem creare volens, Imponite, inquit, filium Salomonem super mulam meam. & reges olim albas mulas in pretio habebant, vt Chrysostomus in euangelium Ioannis est author. [homilia. 11. lib. 3. Regum cap. 1. l. qui duos. ff. de legat. 3.]

26 Ad summam, si mula, mulus, & equulus, frænis & ephippijs ornati sint, non magis vti eis poterunt isti, quam generosis equis. Quid? quod si aliunde argumenta sumere licet, nec asinis, nec vehiculis vti poterunt, sed pedibus iter facere debent: nam & ea pœnitentia quibusdam facinorosis imponitur. [c. admonere. c. latorem. 33. q. 2. canone vltim. concilij Vormaciensis. can. vltim. 13. quæst. 2.]

27 Quæstio quidem vehemens atque admodum implicita est: quo tempore, & quomodo hæretici pœnitentes admittantur. In solutione huius quæstionis longa distinctione opus est. Aut enim occultus hæreticus, a nemine indicatus, seipsum ad inquisitores defert, & errores suos plene fatetur: & is proculdubio recipiendus est, nec debet ei publica pœnitentia imponi: sed secreto absoluendus est, quemadmodum sub titulo de confessis plenius diximus.

28 Aut alio in regno publice apostata, vel hæreticus fuit, & anteaquam aduersus eum quispiam testimonium dixerit, ipse ad sanam mentem sponte rediens, veniam & absolutionem ab inquisitoribus postulat, & is quoque admittendus est: sed errores abiurare publice debet, & salutarem pœnitentiam agere. Cæterum nec pœnam carceris patietur, nec habitum pœnitentium induet. [1. instructio. cap. 8.]

29 Aut

29 Aut metu imminentium probationũ ad inquisitores venit, & consceleratos indicat, & errores suos plene fatetur: & is quidem, si testes contra eum superuenerint, ecclesiæ reconciliandus est: sed mitius cum eo agi debet; nec enim ad perpetuum carcerem damnandus est, nec habitum pœnitentium diu portabit. [l. quisquis. §. vlti. C. ad leg. Iuli. maiest. Hostien. & Felin. in. c. de hoc. de Simoni. Tiraquel. de pœnis, causa. 30.]

30 Aut iam comprehensus, in carcerem coniectus fatetur hæreses: & quidam putant, hunc admittendum non esse, quia tunc confessio spontanea non est. Sed horum opinio crudelis & falsa est, & ab omnibus fere damnata: quia lex pontificia nil tale sanciuit, nec efficit carcer, vt ea confessio non videatur spõte facta. [c. ad abolendam. de hæret. Grillan. quæstio. 5. Alex. consil. 9. lib. 7. Syluanus consil. 89.]

31 Quinimo qui admonitus confitetur hæreses, priusquam ei dicta testium edantur, benigne recipiendus, nec ad perpetuum carcerem damnandus est: nam & is fateri videtur antequam deprehensus sit: nondum enim testibus, aut confessione conuictus est. [Hostien. in summa. tit. de hæreti. §. qualiter deprehensus. cuius sententia ab omnibus probata est, & prima instructione confirmata. cap. 11. addo. cap. presbyterũ. 50. distinct.]

32 Aut confitetur post editam accusationem, & admittendus quidem, sed seuerius puniendus est: quia non ante confiteri voluit, quam ex accusatione instrueretur, & plane intelligeret quarum hæresum accusaretur.

33 Aut postquam testibus conuictus est, id est, publicatis testimonijs confiteretur errores: & is etiam admitti poterit, sed in perpetuum carcerem detrudendus est: vt Gregorius nonus constituit; qui Lucio tertio non aduersatur, vt male Syluanus existimauit: sed in diuersis speciebus loquuntur. [c. pen. §. vlti. c. ad abolendam. de hæreti.]

34 Lucius quidem ait, Quicunque manifeste fuerit in hæresi deprehensus, nisi continuo post deprehensionem erroris ad fidei catholicæ vnitatem sponte recurrerit, secularis iudicis arbitrio relinquatur. Omiserat maximus ille Pontifex, qualem pœnitentiam agere debeat, qui postquam fuerint deprehensi, redire voluerint ad ecclesiæ gremium: idque est, quod Gregorius supplet, dicẽs: Ad agendam condignam pœnitẽtiam, in perpetuum carcerem detrudantur.

35 Ex quibus id quoq; intelligitur, quod is qui confitetur errores ante quam deprehendatur, id est, priusquam testibus publicatis, aut sua ipsius asseueratione conuincatur; is, inquam, damnandus non est ad perpetuum carcerẽ: sed iudicum arbitrio salubris pœnitentia imponenda est ei. [c. mensuram. de pœniten. distinctio. 1. l. 1. ff. de iure deliberandi.]

36 Sed quousque admittetur hæreticus? Multi aiunt, hæreticum pœnitentem ecclesiæ gremio excipiendum esse, etiã post sententiam diffinitiuam, donec tradatur curiæ seculari: quia quandiu est sub inquisitorum manu, tandiu videtur locum esse misericordiæ. [Ioan. And. Abb. & Ana. in c. excommunicamus. 1. §. 1. de hæret. Card. in c. ad abolendam. Aluaro. in. §. Gazaros. de statu. & cõsuetudi. lib. feudo. Siluester. in summa, verbo, hæresis. 1. q. 12. Decius. consi. 137. Albertin. in c. 1. de hæreti. lib. 6. q. 12. Boherius decisione. 343. Ludoui. Carre. de hæreti. nu. 159. Iulius Clarus li. 5. recepta. senten. §. hæresis. Fran. Bursatus, consilio. 90. nu. 34.]

37 Hæc

37 Hæc autem opinio a iure & ratione longe est auersa: iura enim exiguunt, vt statim post deprehensionem conuertatur hæreticus. Et diuus Cyprianus inquit: Prohibendi sunt a spe communionis & pacis, qui in infirmitate atque periculo cœperint deprecari: quia rogare illos non delicti pœnitentia, sed mortis vrgentis admonitio compellit. Adde quod iudex posteaquam semel dixit sententiam, iudex esse definit: semel enim male seu bene functus est officio. [c. idcirco. de pœnitent. dist. 7. l. iudex. ff. de re iudic. l. si quis forte. ff. de pœn.]

38 Aliorum est opinio, id tempus in arbitrio iudicum esse: ij enim magis scire poterunt, quousque sit quilibet admittendus. [Hostien. in cap. ad abolendā. Matth. in constitu. Siciliæ titu. 1. Grillan. de hæret. q. 5.]

39 Verum ea periculosa opinio explosa quoque atque eiecta est: nec enim vita pœnitentium ex arbitrio iudicum pendere debet, quorum arbitratui leuiora duntaxat relinquenda sunt, & ea quæ impossibile fuit legislatori definire, vt Plato & Aristoteles tradunt. An ficta sit, nec ne; cuiuslibet pœnitentis confessio, id quidem legislator præuidere non potuit, cum sit magis facti, quam iuris: quamobrem arbitrio iudicum idipsum reliquit, tempus autem facile præfinire potuit. [Plato. 9. de legibus. Aristote. lib. 1. rheto. cap. 1. c. vt officium. §. si vero. de hęreti. li. 6. l. mora. ff. de vsuris.]

40 Sapienter igitur decreuerunt maiores nostri, vt hæretici pœnitentes, vsque ad sentētiam definitiuam admitti possint, nec deinceps veniæ aut clementiæ sit locus: quod & Gerson, & nostrates tradiderunt: & eo iure vtimur. Verba Gersonis sunt: Difficillimum est conuincere, aliquem pertinacem & incorrigibilem fuisse ante iudicium: nam etsi millies protestatus fuerit ante sententiam, quod defendet errorem suum, admittitur tamen ad veniam in puncto sententiæ proferendæ, si se monstret pœnitere, & velle stare iudicio superioris: quamuis Occam videatur oppositum tenuisse, contra quem est vsus & lex ecclesiæ. Hæc ille. [t. instruct. cap. 12. Gerson 2. tractatu de schismate. Gonsal. de hęreti. prauit. q. 20. Alberti. in c. 1. de hæreti. lib. 6. quæst. 12. Alfon. lib. 1. de iusta hæret. punit. c. 22. Bertran. consil. 212. lib. 2. Zanchi. c. 16.]

41 Suprascriptis tamen vehementer obstat celebris illa Lucij constitutio, quæ vt admitti queat hæreticus, exigit, vt spōte, continuo, & confestim ad vnitatem catholicæ fidei recurrat. Quomodo sponte ad vnitatem redit, qui squalore fatigatus carceris, & sæpe monitus post sexcenta periuria, vix tandem confitetur errores? Quomodo continuo, confestimq; ad ecclesiam recurrit, qui post admonitiones, post accusationem, post edita testimonia, post menses plures, supplicium deprecatur? [c. ad abolendā. de hæret. Godofre. in. l. 4. C. eod. tit.]

42 Vt ea dissoluantur, obseruandum est in primis, quod lex pontificia non requirit, vt omnes hæretici sponte sua conuertantur: sed ij duntaxat, qui clerici, aut monachi, aut cuiuslibet religionis obumbratione fucati fuerint, hi maxime ad fidei vnitatē vltro redire debent: quia vt Cyprianus inquit, Religio violata, aut fraternitas perdita duplices pœnas eis irrogabit. Atque hæc quidem est legislatoris distinctio clerici a laico, hactenus a nemine animaduersa.

43 Deinde, notandum animaduertendumque est, verbum, sponte, non semper significare liberam volūtatem sine respectu cuiusquā, vt in loco illo poetę: Saturni gentem non vinclis, nec legibus

æquam, sed sponte sua: & in multis iuris ciuilis locis. Nonnunquam enim, sponte fieri dicitur, quod quis voluntate sua, per se, & suo iudicio facit: quin etiam quod fit alio instante atque impellente, sponte fieri dicitur. Cicero ad Atticum: Quod profecto cum sua spõte, tum te instante faciet. Et libro de oratore: Si sua sponte, quo impellimus, inclinant. Denique sponte quoque fit, quod nulla vi adhibita fit. idem Cicero de senectute: Senex autem, sicut sua sponte nulla adhibita vi consumptus ignis, extinguitur. [l. sed & si alio. l. qui totam. ff. ad Trebelli.]

44 Sic ergo in proposito, sponte sua confiteri, is quoque dicetur, qui coniectus in carcerem, suo iudicio & voluntate sua fatetur errores, nulla vi adhibita. Quod eo magis intelligi potest ex subiecta materia: quia Pontifex maximus ait, eos ad fidei catholicæ vnitatem spõte recurrere, qui postquam fuerint in hæresi deprehensi, ad ecclesiam redeũt: deprehensio autem est, cum quis in facinore manifesto deprehenditur: aut cũ asseueratione sua in errore persistit, aut cum testibus, vel scriptis plane conuincitur. Cæterum quocunque modo deprehensus confiteatur, non omnino fatetur libere & vltro, & nihilominus cõfitetur sponte: nec enim omnis coactio voluntatem excludit. Cogitur aliquis vi veritatis, cogitur alius conscientia, & alius voluntate sua, vt ait Comicus in Andria: Coactus, inquit, tua voluntate es. & in eodem opere: Coactus legibus eam vxorem ducet. & in Adelphis: Quod vos ius cogit, id voluntate impetret. [c. ad abolendam. & inibi glo. & omnes. l. si mulier. §. vlt. ff. quod met. causa.]

45 Plusculum dubitationis ea res habet, cum reus non ante confiteri vult, quam confessio ab eo vi adhibita, idest, tormentis extorqueatur: videtur enim, nõ sua sponte fateri, cui consequens est, vt admittendus non sit: & ita Laurentio Syluano placuit. [consil. 89.]

46 Sed id ego longe secus existimo: nam etsi prior illa confessio tormentis extorta sit: ea tamen efficax non est ad probationem & condemnationem, nisi sponte posteriore confessione rata habeatur: cum autem reus confessionem violentam vltro ratam facit, non est cẽsendus inuitus: nec illa ratihabitio vi adhibita extorquetur, sed omnino voluntaria est. Relinquitur ergo, vt si eius confessio iusta fuerit, is quoque admittendus sit. Et hæc sententia iudicum omniũ consensu probata & recepta est.

47 Superest, vt alterum scrupulum eximamus: quomodo continuo & confestim ad vnitatem ecclesię recurrit is, qui post longum tempus confitetur errores. sed lex pontificia id exigit, post deprehensionem, hoc est, vt postquam fuerit reus in hæresi deprehensus, continuo siue confestim ad ecclesiam redeat: eæ autem dictiones cum aliquo temperamento temporis accipiendæ sunt: & modo breuius, modo longius tempus pro subiecta materia exigunt. Nam & Vlpianus modicum tempus esse dixit, triginta dierum: & in proposito, non solet esse tempus longum a deprehensione vsq; ad sententiam: neque hoc interuallum alio fine terminari potuit. [l. ratum. & l. quod dicimus. ff. de solutionib. l. promissor. de constitu. pecu. l. 1. §. item si ita. ff. ad leg. falcid. l. 1. in princip. ff. de itinere actuque priuato. l. quo enim. §. 1. ff. rẽ rat. haberi. ĩterpretes omnes in l. 3. §. eum igitur. ff. de vi & vi armata.]

48 Igitur hæreticus errores cõfessus ante sententiam diffinitiuam, recipi quidem poterit: sed iudices non semper eum admittere

mittere debent, nisi confessio iusta sit, & non falsa, & ficta seu simulata. Qua in re iterum eodem loco Laurētius Syluanus labitur, dicens non esse in arbitrio iudicum, non admittere hæreticū confitentem ante sentētiam: quasi vero iudicum arbitratu rei cōdemnarentur, & non potius id fiat a lege pontificia: quæ non potuit hæc facta, & eorum circunstantias prudentiæ iudicum non relinquere. [c. vt officium. §. 1. de hæret. lib. 6. l. mora. ff. de vsuris. l. 1. §. 1. ff. ad Turpil.]

49 Quod si cui longum esse videatur expectare vsque ad sententiam, is multa consideret. Primum, quod nulla vnquā de morte hominis cunctatio longa est. Deinde, quod Sextus Cæcilius angustissimū tempus esse dicebat sexaginta dierum alienandis manumittendisue seruis: non erit igitur longum, plures dies opperiri, vt hæreticus conuertatur & viuat. Ad hæc, difficillimæ sunt repentinæ mutationes: itaque tempore hæreticus eget, vt ab impietate discedat. Tum illud addo, quod reipublicæ quoque interest, vt hæretici spe veniæ consequendæ, participes impietatis iudicibus indicent: quod facere non solent ij, qui sciunt, sibi non esse ignoscendum. Postremo, non est vsque adeo facile ac dulce, fateri se fuisse hæreticum, vt pudor, vt infamia, vt publicatio bonorum, vt habitus impietatis, denique vt dæmon ipse non vehementer obsistat: Nihil ergo humanum a nobis alienum esse debet. [l. prospexit. ff. qui & a quib. c. si sermo. de pœnitent. distin. 2. c. ancillam. 32. q. 2.]

50 Vidi ego dicentes: Qui fieri potest, vt conuertantur sponte, ij qui latitabant, fugiebant, & vix comprehendi poterāt, & nunc detinentur in carcere? Eorum confessio metu mortis imminentis magis fit, quam vt reuertantur ex animo. Quibus respondere solebam: Spiritus vbi vult spirat, & vexatio dat intellectū: ecclesia de occultis non iudicat: leges pontificiæ in hæresi deprehensos admittunt: omnia sunt in benigniorem partem accipienda: propensiores debemus esse ad absoluendum, quam ad condemnandum: & pœnis legum contenti, seueriores esse non debetis, quam leges ipsæ: nec præsumptionibus & suspicionibus quenquam damnare debetis. Nabuchodonosor pœnitentiam meruit fructuosam: nonne post innumeras impietates flagellatus, pœnituit, & regnū, quod perdiderat, rursus accepit? [cap. Nabuchodonosor. 23. quæstio. 4. l. si stipulatio. 19. de verb. obligat.]

51 Nos vero integram confessionem, iustam esse iudicamus, præsertim cum reus fleuit & ingemuit: hæc enim sunt signa veræ confessionis & pœnitentiæ: iuxta quod Propheta regius inquit: Lachrymis meis stratum meum rigabo. & alibi: Laboraui in gemitu meo, & gemitus meus a te non est absconditus: & apostolorum princeps fleuit amare. Prætereo multa in hanc sententiam, quæ ex Hieronymo, Ambrosio, Chrysostomo, Augustino, alijsque multis Gratianus retulit. [Lucæ 22. c. lachrymæ. c. porro. c. conuertimini. c. quem pœnitet. de pœnitentia. distin. 1. c. pœnitentiam. c. sunt plures. de pœnit. dist. 3.]

52 Nec me latet, lachrymas nonnūquam nihil profuisse: veluti cūm Esau non inuenit pœnitentiæ locum, quamuis cū lachrymis inquisisset eam: sed lachrymę illæ, vt ait Chrysostomus, non erant pœnitentiæ, sed animi violenti, & indignationis internæ: quod ex operibus eius perspicuum est. vel vt recte inquit Anselmus: Licet vbertim fleret, tamen pœnitentiæ locum non inuenit, per quam

primogenita, quæ prius vendiderat, recuperaret: vel benedictionem quam frater eius acceperat, ipse sumeret: quia sero fleuit, & sero pœnitentiam quæsiuit. Impossibile enim iam erat, mutari quod factũ fuerat. hæc ille ibidem. [ad Hebræ. 12. c. irrisor. c. Iudas. de pœniten. distinct. 3.]

53 Optimum quoq; signum est veræ pœnitentiæ, humilitas: nec enim sufficit a præteritis malis recedere, nisi etiam de his quæ facta sunt satisfiat Domino per pœnitentiæ dolorem, & per humilitatis gemitum: quia pœnitentia est humiliũ & bonorum fidelium pœna quotidiana, vt Augustinus inquit: & vbi superbia regnat, humilitas locum habere nõ potest: sine humilitate vero veniam sperare nõ licet. superbi autem omnes hæretici sunt, vt sæpe Hieronymus inquit: itaque pœnitentes superbi, hæretici adhuc esse videntur. [c. non sufficit. c. tres sunt. c. quis aliquando. in fine. de pœniten. distinct. 1.]

54 Existit autem hoc loco quæstio subdifficilis, an is qui docet hæreses, quẽ dogmatizatorem vocant, recipiendus sit redire volens. Et prima quidem fronte videtur, hunc pœnitentem admittendũ esse: nam & Lucius III. in constitutione illa celebratissima, qua hæreticos pœnitentes excipit ecclesiæ gremio, eum quoque accipit, qui de sacramentis ecclesiasticis aliter docet, quam sacrosancta Romana ecclesia prædicat & obseruat. [c. ad abolendam. de hæret.]

55 Sed ea constitutio eget interpretatione iusta, nõ enim recipere videtur dogmatistam, sed credentem: nam in prima parte vtrunque pariter vinculo perpetui anathematis obligat, quia vterque in excommunicationem incurrit: cum autem de admittendis pœnitentibus loquitur, nullam doctoris mentionem fecit. Nec existimandus est legislator æqualiter dissimiles accipere voluisse, cũ sit longe grauior magistri quam discipuli culpa: lapsis enim & errãtibus subuenitur, non autem seductoribus perditis, quibus lex diuina non parcit. Ait enim lex: *Si tibi voluerit persuadere frater tuus, aut filius, aut vxor, vel amicus, clam dicens, eamus & seruiamus dijs alienis: non acquiescas ei, nec audias, neque parcat ei oculus tuus, vt misercaris & occultes eum, sed statim interficies. Sit primum manus tua super eum, & post te omnis populus mittat manum: lapidibus obrutus necabitur, quia voluit te abstrahere a domino Deo tuo.* [Deutero. 13. l. hi qui. C. de apostatis.]

56 Huc accedit, quod consequens clausula generalis, non est æqualiter ad antecedentia referenda, cum ratio dissimilis fuerit, & inæquabilis causa. Quis autem ignorat, maximam esse distantiam inter doctorem & discipulum, deceptorem atque deceptum? [l. cohæredi. §. qui discretas. & inibi. Areti. de vulga. & pupilla. Angel. in. §. hinc nobis. authen. de hæredi. & falci. Imol. in. l. Caius solut. matri. Paul. in l. vlti. C. de senten. Alex. in l. in testamento. C. de testam. milit. Decius consil. 456.]

57 Quamuis autem alijs quoque pontificijs legibus pœnitentes hæretici recipiãtur: ea tamen regula generali non comprehenduntur hæresiarchæ, neque doctores errorum. Etsi enim alijs hæreticis venia concedatur, isti tamen seuerissime puniẽdi sunt, qui magistri fuerint & impietatis duces. Sic olim quia populus Israel fornicatus cum filiabus Moab, adorauit Deos earũ, iratus Dominus ait ad Moysen: Tolle cũctos principes populi, & suspende eos contra solẽ in patibulis, vt auertatur furor meus ab

ab Israel. Sic etiam duces seditionum durius puniri solent, etiã si cæteris ignoscatur. [Numerorum. 25. & l. quoniã multa facinora. C. ad leg. Iuli. de vi publica. Tiraquel. li. de pœnis causa. 74.]

58 Ad hæc, pontificiæ leges, quæ hæreticos pœnitentes recipiunt, non sunt ad eos trahendæ, qui non vna morte digni sunt, sed pluribus: satis enim superque est, vt vno crimini morte dignissimo ignoscatur: nec iustum aut æquum est, vt multa crimina sint impunita. Hæreticus autem propter quamlibet hæresim in pœnam mortis incurrit: qui vero doctor hæresum est, hoc ipso altera dignus est morte. nam vt lex ait: Vltimo supplicio coercendi sunt, qui illicita docere tentauerint: & qui fidem alterius expugnant peruersa doctrina. [l. quicunque. C. de hære. l. pen. de apostat. & l. fi. de Iudæis. l. 75. ti. 6. li. 16. C. Theodosiani. l. 1. §. persuadere. & §. sed vtrũ. ff. de seruo corrupto.]

59 Accedit eodem, quod lex, quæ de aliquo crimine simpliciter loquitur, seruanda non est, cum alia concurrunt crimina. Vt enim Vlpianus inquit: Nunquam plura crimina concurrentia faciunt, vt vllius impunitas detur: nec delictum ob aliud delictum minuit pœnam: sed interest publice nullum impunitum relinqui. [l. nunquam plura. de priuatis delictis. l. si adulterium cum incestu. l. vim passam. §. præscript. ff. ad leg. Iuli. de adulte.]

60 Itaque relinquendus est curię seculari hæresiarcha & magister errorum, & eo magis, si multis nocuit: venia enim indignus est, qui hæreses pluribus persuaserit: perinde atq; homicida, qui multos occidit homines. Nam & hæreticus tot occidit homines, quot induxerit: homicida est & dolosus, quotidie animarum sanguinem fundens, vt inquit Hieronymus in psalmum quintũ. [l. 3. C. de episcopali audientia.]

61 Præterea punire oportet hęresiarchas, nec eos vllo pacto recipere, vt rudioribus discipulis atque reipublicę melius eo exemplo consulatur. Et vt diuus Hieronymus inquit, Ideo magistri hæreticorum percutiuntur, vt salui fiant discipuli. [in Amos. c. 9. Brunus lib. 5. de seditio. cap. 6.]

62 Tum illud addo, quod qui docet hæreses, non gladio, sed veneno pestiferi dogmatis interficit: nõ corpus occidit, sed animam: non breui morte, sed sempiterna: quas ob res grauissimo supplicio dignus est. Huc accedit Augustinus alicubi dicens, Pœnam Arrij apud inferos nondum esse ad certum acerbitatis modum terminatam, sed adhuc eam augeri, quod nec dum finis sit sui praui dogmatis, quo plurimorum animas nõ cessat occidere. [l. 1. C. de maleficis. l. sancimus. de sacrosanct. ecclesia. l. respiciendum. ff. de pœnis.]

63 Ex quibus omnibus, alijsque multis perspicuum est, magistris Lutheranarũ hæresum nullo pacto ignoscẽdum esse. Quippe cum multis simul vitijs & flagitijs sint contaminati: hostes ecclesiæ, inimici sanctorum, diuini iuris violatores, sacrilegi, bonorum operum, atq; adeo bonorum omnium morum corruptores, rerum publicarum euersores. Nec enim ignosci potest ijs, qui nefaria crimina tantorum facinorum ac tam atrocium suscipiunt.

64 Magno quidem argumẽto est Paulus apostolus in epistola ad Hebræos c. 10. dicens: Irritam quis faciens legẽ Moysi, sine vlla miseratione duobus vel tribus testibus moritur: quãto magis putatis, deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcauerit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sancti-

ficatus

ficatus est, & spiritui gratiæ contumeliã fecerit? Lutherani autem filium Dei & ecclesiam sponsam eius conculcant, & sanguinem testamenti polluunt, euangelium deprauantes, & fide viua abutẽtes, & sacramenta omnia tollentes ac profanantes. Denique Spiritui sancto contumeliam faciunt, traditiones eius irridentes, ac plane dicentes, nullam veritatem eum docuisse per mille quingẽtos circiter annos. Relinquitur ergo vt seductores Lutherani, apostolo iudice, sine vlla miseratione puniantur. cum Lutheranos dico, Sacramentarios, Anabaptistas, Hugonotos & cæteras huius temporis pestes intelligo, quia eadem fere causa eorum omnium est.

65 Præterea, qui docet hæreses istas, flagitium graue committit, non solum damnabile, sed etiam damnosum: falsarius est pessimus, qui non literas Pontificis falsat, sed omnipotentis Dei. Cum autẽ ecclesia non habeat pœnam condignã, qua iuste hunc punire possit, restat vt eum curiæ seculari relinquat. [c. nouimus. de verb. signific. c. ad falsariorum. de crimine falsi. c. cum non ab homine. de iudi. & inibi Anchar. & Alcia. Abb. & cæteri. in c. at si clerici. de iudi. Feli. in c. 1. de constitutio.]

66 Deinde, qui dogmata peruersitatis persuadent, ij proculdubio rempublicam ipsam disturbant ac dissipant: quod cũ hæreticorum fere omnium sit, isti tamẽ multo id magis efficiunt, qui hierarchiã ecclesiasticam tollunt, & christianam rempublicam labefactant, atq; perstringunt. Quamobrem seuerissime puniẽdi sunt, non modo vt pestiferi hæretici, sed etiam vt seditiosi, atque euersores reipub.

67 Consuluit Mœcenas, Romanorum sapientissimus, vt non solum more maiorum Augustus Cęsar numen diligenter coleret, sed & alios ad eum cultum cõpelleret: eos vero qui peregrinum aliquid, aut nouum in religione tentarẽt, puniret & coerceret: nõ solum religionis causa, sed etiam ipsius reipublicæ, vt a Dione proditum est lib. 42. Videbat vir prudentissimus religione mutata, mutari quoque respublicas: vtrunque autem in bene constituta republica perniciosissimum est, & maximis supplicijs dignissimum.

68 Ille quoq; hæreticus qui regi, aut principi hæreses persuadere tentauerit, mea quidem sententia, sine vlla miseratione iudici seculari relinquendus est: coniunxit enim hæresim cum crimine lęsę maiestatis, hostili animo aduersus principem & rempublicã animatus: est quippe crimen maximi sceleris animã principis, atq; adeo vniuersæ reipublicæ occidere velle. Nam vt ciuis meus Seneca libro primo de clemẽtia inquit: Animus reipublicæ, princeps est: ille vinculum est, per quod respublica cohęret: ille spiritus vitalis, quem tot millia hominum trahunt. Rege incolumi mens omnibus vna est: impijs regnantibus, ruinæ hominum. [Prouerb. 28. regia lex 13. & l. 24. tit. 13. parte. 2.]

69 Similia dici possunt de hæreticis illis, qui reginam, aut filias, vel sorores regis venenatis doctrinis inficere conati fuerint. Nam & reges ipsi per eas mulieres facilius peruerti possunt: & in crimen læsæ maiestatis incurrunt, qui harum fœminarum pudicitiam polluunt: ac multo quidem magis qui animas earum adulterant. [regia lex. 1. cum seq. tit. 14. parte. 2. cap. vlti. de conuersio. coniugato.]

70 Eadem dici possunt in eos, qui filios regis inficiunt: nam & hi regiam quoq; maiestatẽ lædunt. Quadus Manichęos suæ ditionis omnes occidit, eorumque episco-

episcopum, & libros combussit, quod vnum ex filijs suis, in detestandam illã hæresim pellexissent: author Ioannes Zonaras in imperio Iustini Thracis.

71 Ad postremum, doctores siue magistri istorum dogmatum, non sunt puniẽdi vt cęteri hęretici, sed pœnis seuerissimis sine vlla miseratione coercendi: tũ quia exacerbanda sunt supplicia, quia multis grassantibus exemplo est opus: tum etiam quia propter immanitatem facinorum licitum est a regulis iuris discedere: & vt iurisperiti aiunt, Propterea licet iura transgredi. [l. aut facta. §. vlt. ff. de pœn. Innoc. & cæteri in c. 1. de constitu. Tiraquel. li. de pœnis, causa. 49.]

72 Quod si quis docere voluit hęreses, & nulli nocuit, recipi fortasse poterit: sed maiora in eo signa pœnitentiæ requirẽda sunt, vt ne ficta eius conuersio esse videatur. Neq; enim facile credendus est quispiam ab extrema impietate discessisse repente: Nam peruersi, vt Ecclesiastes inquit, difficile corriguntur, & mali homines & seductores proficient in peius, errantes & in errorem mittẽtes, vt ait Paulus in posteriore epistola ad Timotheum. [c. 3. ecclesiastes. c. 1.]

73 Ex eo autem quod supra diximus, nata dubitatio est, an hæreticus post sententiam diffinitiuam conuersus, qui se dixit pœnitere velle, & alios hæreticos iudicibus indicare, si ob eam rem a iudice seculari restitutus sit inquisitoribus, & coram illis plenissime confessus fuerit, relinquendus sit iterum eidem iudici seculari. Quæ quæstio cum superioribus annis apud inquisitores Conchenses ex facto agitata esset, consulti supremi iudices, multique periti vnanimi sententia responderunt, pœnitentem eiusmodi non esse curiæ seculari iterum relinquendum: tum quia veram cõfessionẽ fecerat coram inquisitoribus, & ab illis tradi non debebat: tum etiam quia secularis iudex iuri suo renunciasse visus est, qui hæreticum sibi relictum inquisitoribus tradidit. Adde, quod nec bonũ nec ęquum patitur, vt qui iam nec impœnitens, nec relapsus est, seculari potestati vllo modo tradatur.

74 Cæterum sacerdotibus, & alijs clericis non solet publica pœnitentia iniungi, tum propter ordinis dignitatem: tũ etiam ne grex fideliũ offendatur, & patiatur scandalũ. [c. illud. c. alienum. c. de his. c confirmandum. 50. dist. c. presbyter. 82. distinct. & inibi Archidia. Præposit. & cæteri. Alex. Ales. 4. parte. q. 64. membro. 3.]

75 Sed quamuis hoc in leuioribus criminibus seruandum sit, in grauioribus tamen sacerdotes etiam cogendi sunt ad subeundam publicam pœnitentiam: & eo magis in crimine hæresis, quo sacerdotes grauius, quam laici delinquunt. Vt enim Cyprianus inquit: Cum hoc laicos deceat, ne occasionem blaspheman di opponant: tum maxime clericos vehementer necessitas ista contingit: quibus aut religio blasphemata, aut fraternitas perdita, pœnas duplices irrogabit. [c. presbyter. 82. distin. c. vlti. 50. distin. c. si quis episcopus. 81. distin. c. si quis sacerdos. 50. quæstio. 1. Cyprianus tractatu de singularitate clericorum, c. accusatus. §. vlti. de hæreti. lib 6.]

76 Nec soli clerici & presbyteri publicã pœnitentiam agere debent, sed etiam episcopi, cardinales, & cæteri quantalibet dignitate præfulgeant: par enim omnium conditio est in his, quæ ad fidem pertinent orthodoxam, vt suis locis fusius diximus. Adde etiam, quod clerici hæretici ad ecclesiam redeuntes, post alias pœnitentias deponendi sunt, saltem degradatione verbali, qua suspẽduntur ab exercitio suorum ordinum: iuxta

iuxta id quod in cōcilio Elibertino decreuerūt patres, hoc verborum tenore: Ex omni hæresi, qui ad nos fidelis venerit, minime est ad clerum promouendus: vel si qui sunt in præteritum ordinati, sine dubio deponentur. hęc ibi. [c. 51. c. 1. de hæreti. lib. 6. & illic. Domini. Philip. Franc. & Alberti. notabi. 6. Abba. Ioan. de Ana. & Felinus in. c. pœn. de hæret. & in tracta. eiusdem tit. Grillan. quæstio. 7. Gonsalus, quæst. 19. Brunus. lib. 4. c. 13. Ioan. Bernar. in practi. c. 127.]

77 Qui vero pœnitentiæ iniunctæ plane non satisfecerit, nunc pœna pecuniaria coercetur, nunc pro relapso habetur. Nam si pœnitentia iniuncta omnino contraria est hæresi, puta, si pœnitenti præcipitur, vt abiuret, vt aduersus errores suos prædicet, vt hæreticis non communicet, vel quippiam simile, tunc ille qui non paruerit, puniri poterit tanquam relapsus: si vero pœnitentia ad purgationem culpę tendat: vt puta, si ieiunia, orationes, vel alia opera pia fuerint pœnitenti iniuncta: is qui ea omnia non fecerit, puniri poterit pœna arbitraria. Hæc est concors plurimorum opinio, a quibus ego vehementer dissentio: nam qui pœnitentiæ iniunctæ non satisfacit, pertinax, aut impœnitēs est, aut quiduis potius, quam relapsus. Quod si eum suæ negligentiæ, aut pertinaciæ iterum pœnituerit: arbitrio iudicum pœnitentiam denuo pro criminis qualitate agere cōpelletur. [Matthæ. Zenzeli. & Ioan. Imolen. num. 23. in Clement. vlti. de heret. Calderin. in. c. literas. de præsumptio. Feder. Senensis consil. 156. Cardi. in Clemen. 1. §. fane. de vsuris. Fran. Squillacen. de fide catholica. c. 19. Nicola. Arelata. de hęret. notab. 30. Menochius consil. 82.]

78 Cum autem pœnitentia in plerisque rebus arbitrio iudicum moderanda sit, necesse est, vt in ea imponenda inquisitores multa considerent. Nam vt patres in sexta synodo generali decreuerunt, oportet peccati qualitatem speculari, & peccatoris promptitudinem ad reuersionem, vt reducatur errans, & vulneratus curetur. Eaque cautione procedendum est, ne per præcipitia desperationis pœnitens detrudatur: neque ei laxentur habenę ad vitę dissolutionem, & contemptum. Vtraque igitur scire oportet, & quæ sunt rigoris, & quæ cōmiserationis, vt homo ad claritatem illam supernam vocatus, prudenter gubernetur. Extat quoque canon concilij Vormaciensis hoc verborum tenore: De pœnitentibus secundum differentiā peccatorum sacerdotis arbitrio pœnitentiæ decernantur. Debet itaque sacerdos in pœnitentia dāda singulorum causas singulatim considerare: originē quoque, modumque culparum, & affectus, gemitusque delinquentium diligenter examinare, manifesteque cognoscere: temporum etiam & personarum, locorum quoque & ætatum qualitates inspicere, vt etiam pro consideratione locorum, ætatum, vel temporum, seu pro qualitate delictorum, atque gemituum vniuscuiusque delinquentis, a sacris regulis oculos non reflectat. hęc ibi: quæ quamuis de foro sacro pœnitentiæ dicta sint, ad forum tamen inquisitorū omnino pertinere quiuis facile intelliget: quia & hoc forum mixtum est. [6. synodo generali. c. vltim. & concilio Vormaciensi. cano. 7. c. mensuram. de pœnit. dist. 1.]

79 In his autem, alijsque pœnis omnibus ad misericordiam & clementiam, quā ad crudelitatem & seueritatem proniores esse debemus. Beati misericordes (inquit Saluator noster) quoniam ipsi misericor-

misericordiam consequentur. Et Sapiens in Prouerbijs: Misericordia & veritas te nō deserant: circūda eas gutturi, & describe in tabulis cordis, & inuenies gratiam coram Deo & hominibus. Profecto iustitia sine misericordia & lenitate, non iustitia, sed crudelitas est: Etsi enim erremus modicam pœnitentiam imponentes, melius tamen est, sicut Ioannes Chrysostomus inquit, propter misericordiam rationem reddere, quā propter crudelitatē. Etenim Deus ipse (vt apud Oseā est) misericordiā mauult, quam sacrificium. Et iuxta Gregorij Nazianzeni sententiam: Nulla ex omnibus re Deus perinde ac misericordia colitur: quoniam nil aliud tam peculiare est Deo, quam illa. Vnde Claudianus eleganter cecinit:

Sis pius in primis, nam cum vincamur in omni
Munere, sola Deos æquat clementia nobis.

Et sicut Cicero in oratione pro Ligario scribit: Nulla virtus nec gratior, nec admirabilior misericordia est: homines enim ad Deos nulla re propius accedunt, quam salutem hominibus dādo. Quærendæ sunt ignoscendi causæ, vt Ammianus Marcellinus ait, non puniendi occasiones: quod iudicis considerati est proprium. Et vt Sosipater quadam in epistola scribit: Gratię, quæ iustitiam transgrediuntur, ne gratiæ quidem dici debere videntur: amicas autem iustitiæ nemo reiecerit vltro, qui modo nō ex quercu, aut petra natus sit. Et mox: Iudicia quidem, quæ occupantur circa iustitiæ emendationem in contractibus, omnino non agnoscunt gratiarum genus: quæ autem circa delicta versantur, mansuetam & humanam gratiarum faciem non recusant. Denique pro Iacobi apostoli sententia, Superexaltat misericordia iudicium. [Matth. 6. Prouerb. 3. Chrysostom. in. c. alligant. 26. quæst. vlt. Osee. 6. Nazianze. oratio. 16. Claudianus de quarto consulatu Honorij. lib. 12. Ammianus. lib. 19. rerum gestarum. epistola Iacob. cap. 2.]

80 Meminerint semper iudices Iacobi apostoli eodem loco dicentis, Iudicium sine misericordia illi, qui non facit misericordiam. Perniciose quidem iudices errant, qui seueritatis gloriam affectant, & crudeles, & atroces sunt. Nā sicut misericordia sursum ad Deum leuat, ita deorsum crudelitas in infernum deijcit: Est enim hominū naturę, quam sequi debemus, maxime inimica, vt Cicero libro tertio officiorum scriptum reliquit. Igitur in leuioribus causis, vt eleganter Marcellus inquit, Proniores ad lenitatem iudices esse debent: in grauioribus pœnis seueritatem legum cum aliquo temperamento benignitatis subsequi. [Iacobi. 2. l. respiciendum. de pœnis. c. licet. c. disciplina. 45. distin. cum sequentibus.]

81 Hactenus de pœnitentibus diximus: superest vt pauca quædam de conuersis breuiter perstringamus. Conuersos hoc loco intelligimus, eos omnes, qui ex Iudæis, Mahumetanis, aut alia qualibet secta, ad fidem catholicam conuertuntur: nam vulgus Hispanorum eos tantum conuersos nominare solet, qui ex Iudæis conuersi sunt, vel ex Iudæorum gente descendunt. Hi autem docendi & fouendi sunt, adiuuandi quoque & honorandi, vt catholicam fidem libentius amplectantur. Primordia conuersorum, inquit Isidorus, blandis refouenda sunt modis, ne si ab asperitate incipiant, exterriti ad priores lapsus recurrant. Nam vt Chrysostomus ait, Contumeliæ ac derisiones non parū valent ad

commouendam animam, ni fides profunde sit radicata. Nihil enim æque tabefacit mentem ac dicteria & conuicia: nam multi viri per conuicia sunt sæpe subuersi. Quod si quispiam eis persuaserit, vt deserant catholicam fidē, is vltimo supplicio lege regia puniēdus est. [pragmatica. 11. Ecclesiastici. 8. Stobæus sermone. 110. Chrysostomus in dictum Apostoli, Habentes autem eundem spiritum, serm. 3.]

82 Sed hinc aspera & vehemens quæstio exoritur, vtrum isti ad fidem recenter conuersi, & eorum liberi, veteribus Christianis in omnibus æquandi sint. Quidam multis argumentis probare conantur, inter hos & illos nullum esse discrimen constituendum: quod facile illis concesserim in his tantum rebus, quæ ad fidem & religionem, vel ad ius naturale, vel iustitiam commutatiuam pertinent: in his enim omnes æquales esse debemus, sicut illorum argumenta ostendunt. [c. 1. cum sequent. 56. dist. glo. in regia. l. 2. tit. 3. l. 4. fori legum. Buridanus in lib. 5. ethico. quæst. 11.]

83 In honoribus tamen, ac dignitatibus, in distributiua iustitia, & id genus alijs, plurimum refert, nobilis sit quis, vel ignobilis: ciuis an peregrinus: Iudæus, an Græcus: neophytus, an ex vetustissimis Christianis: id enim ratione naturali apud omnes gentes constitutum, & apud omnes populos vsitatum, & iure gentium receptum est. Vide plura de hac re in defensione statuti Toletani.

84 Postremo, si neophyti labantur in hæresim, aut relabantur, nondum satis edocti catholicam fidem, mitius cum eis est agendum: parcitur enim tyroni, præsertim disciplinam ignoranti. [l. desertorem. §. si plures. l. qui cum vno. §. vlti. l. qui commeatus. ff. de re militari. Tiraquel. lib. de pœnis. causa. 10.]

De pertinacib. & impœnitentib. Tit. XLVIII.

SVMMARIVM.

1 *Pertinacia quid sit, & quis pertinax dicendus.*

2 *Pertinacia nonnullorum hæreticorum.*

3 *Pertinacium hæreticorum furorem eleganter exprimit Augustinus.*

4 *Pertinaces hæreticos quomodo describat Bernardus, & Albertus Campēsis.*

5 *Pertinaces hæretici dæmonibus peiores sunt.*

6 *Pertinaces quomodo puniendi sint.*

7 *Pertinacia quæ consummatum facit hæreticum, cuiusmodi sit.*

8 *Pertinacem esse, qui credit contrarium eius, quod scit ecclesiam tenere, probatur ratione.*

9 *Pertinaces ex iuris præsūptione qui sint.*

10 *Pertinax hæreticus esse cēsetur, qui asserit aliquam hæresim, cuius contrariam veritatem catholicā prius docuerat.*

11 *Pertinax prædictus hæreticus quando non censetur.*

12 *Pertinax hæreticus esse præsumitur, qui diu persistit in errore, cuius contrariā veritatem catholicam explicite scire non tenebatur.*

13 *Præsumptio sola non sufficit, vt quispiā vt hæreticus puniatur, saltem pœna ordinaria.*

14 *Pertinax indicta causa indicādus nō est, qui asserit propositionem aliquā hæreticam, cuius contrariam veritatem catholicam explicite scire nō tenebatur.*

15 *Pertinax censetur, qui licet ignorantia probabili erret, legitime tamen admonitus*

nitus non resipiscit.

16 *Pertinax is præsumitur, etiam si minus legitime admoneatur, si statim cauta solicitudine veritatem non quærit.*

17 *Admonitio, qualis esse debeat, vt hæreticum pertinacem faciat.*

18 *Admonitio quæ censenda sit legitima.*

19 *Admonitionẽ legitimã esse inquisitoris assertionẽ, dicẽtis errare aliquẽ contra fidem catholicam, nonnulli censent.*

20 *Admonitionem legitimam esse inquisitoris prædictam assertionem, perperam negat Alfonsus Castrensis.*

21 *Pertinax quando censendus est qui probabili ignorantia errat.*

22 *Pertinax quomodo censendus non est, qui probabili ignorantia ductus iurat se nunquam ab aliqua hæretica propositione discessurum.*

23 *Hæreticus incorrigibilis quis sit dicẽdus.*

24 *Pertinacia quare in dubio præsumenda non sit.*

25 *Impœnitens quis dicatur.*

26 *Impœnitentes hæretici qui suos errores negare quam confiteri malunt, iure optimo comburuntur.*

27 *Hæretici qui errores omnes, de quibus manifeste conuincũtur, confiteri nolũt, merito curiæ seculari relinquuntur.*

28 *Impœnitentes diminuti qui dicantur.*

29 *Pœnitentiæ iniunctæ qui nõ satisfaciunt, quomodo puniendi sint.*

30 *Inquisitores cognoscere possint, an pœnitentes iniunctam pœnitentiam agant.*

31 *Inquisitores cõtra illos procedere debẽt, qui ad ecclesiam redeuntes, de seipsis, aut de alijs, plenam veritatem non dixerunt.*

32 *Inquisitores non debent statim prædictos homines curiæ seculari relinquere.*

De pertinacibus & impœnitentibus.

1 CVM sit pertinacia hæresis complementũ, & quę cõsummatum facit hęreticum, operęprętium erit, quid pertinacia sit explicare. Pertinacia, vt inquit Cicero, finitima est perseuerantiæ, nam vtraque in rebus cœptis persistit: sed perseuerantia occupatur in bono, pertinacia vero in malo. Significat itaque pertinacia obstinationẽ & peruicaciam, qua quis in eo persistit, quod tenere non debet. Vnde pertinax dicitur (vt apud Isidorũ est lib. 10. etymolo.) quasi impudenter tenax, qui persistit in eo, quod debet dimittere. Denique pertinax est, qui persistit in errore, quem omnimodo deserere tenetur. [Arch. in. c. hæresis. 24. q. 3. Ioan. Mona. in Clem. 1. de vsuris. Alberti. lib. de agnoscendis assertio. catho l. q. 3. & 29. Alfonsus Castren. lib 1. de iusta hæret. punitio. c. 9.]

2 Sunt autem quidam hæretici pertinaces vsque adeo perditi, vt mortem, mortisque quoslibet cruciatus ante sint subituri, quam ab errore discedant: vt qui non minus tenaces sunt hæresum, quam celebratissimi olim Christi martyres fuerint religionis diuinitus inspiratæ. De his pertinacibus loquens Cyprianus, tractatu de simplicitate prælatorum: Cum Deo, inquit, manere nõ possunt, qui esse in ecclesia Dei vnanimes noluerunt: ardeant licet flammis, & ignibus traditi: vel obiecti bestijs, animas suas ponant, non erit illa fidei corona, sed pœna perfidiæ: nec religiosę virtutis gloriosus exitus, sed desperationis interitus. Et libro de duplici martyrio: Neq; tamẽ statim martyr est, qui occiditur: occiduntur & sicarij & piratę.

piratę. Non suppliciũ facit martyrem, sed causa. Neq; hoc est testimoniũ præbere Deo, id facere, quod & Deo displicet, & gentium legibus prohibetur. Plurimum interest inter barbaram immanitatem, & martyrum modestissimam constantiam, in se imbecillem, in Christo fortem. Sunt qui certis artibus corpus stupefaciunt, ne sentiant cruciatus: sunt & affectus impotentes, qui sensum adimunt animo, ita vt vel mortem impauidi perferant: sed placidum illud ac mansuetum, illud humiliter sublime, & sublimiter humile, non videmus nisi in Christi martyribus: Non intuentur trucibus oculis carnificem: non minitantur tyranno: magis dolent de illorum cæcitate, quam de suis afflictionibus. Hæc ille his ipsis verbis persecutus est, cæteraque grauissime. [Addo Tertullianum lib. de præscriptionibus hæreticorum in principio, eundem Cyprianum, epistolā. 1. li. 1. Hermam Letmatium li. 2. de instauran. religio. c. 7.]

3 De iisdem quoq; pertinacibus loquēs diuus Augustinus inquit: Hæretici non possunt habere martyrum mortē, quia Christianorum nō habent vitam, cum martyrem non faciat pœna, sed causa. Et alibi: Martyres veros non facit pœna, sed causa. Nemo ergo miretur si tā peruicacem hæreticum viderit, & tam inflexibilis obstinationis, vt pertinaciter & gaudenti similis, tormenta patiatur & mortem: nec enim talium est alacritas vera, sed insania & furor: nec patientia, sed immanitas: nec certitudo salutis, sed inscitia & cæcitas & confusio: nec conscientia sana, sed cauteriata ignito ferro cupiditatis gloriæ, & proprio iudicio iam damnata: nec est in istis fortitudo, sed timor: quē vt vincant, in desperationē descendūt. Nonne Calanus Sophista idipsum sponte fecit? qui cum in morbum incidisset, nec pateretur se ad ægrotantium regulā curari, pyram conscendens omnibus admirationi fuit, quod cū cremaretur, quasi ignis nihil noceret, toto corpore immobilis stetit: vt est apud Arrianū libro septimo de rebus gestis Alexādri Magni. & Esseni in medijs cruciatibus subridentes, & eis qui tormenta admouerant illudentes, animas cum quadam hilaritate reddebant: author Iosephus libro secundo de bello Iudaico, capite septimo. Ioannes quoque & Hieronymus hæresiarchæ a Constantiensi concilio damnati, pertulerunt ambo constāti animo necem: & quasi ad epulas inuitati ad incendium properauerunt, nullam emittentes vocem, quæ miseri animi posset facere indicium: vbi ardere cœperunt, hymnum cecinere, quem vix flamma & fragor ignis intercipere potuit: sicuti Aeneas Syluius prodidit. [historiæ Bohemicæ c. 36. August. Dulcitio. epistō. 61. & epist. 167.]

4 Accedit etiā sacer ille Bernardus, quodam sermone super Cantica dicēs: Probatum est, mori magis volunt, quam conuerti. Mirabantur aliqui, quod nō modo patienter, sed & læti, vt videbatur, ducerentur ad mortem: sed non inde mirandum, si aduertatur, quanta sit potestas diaboli, non modo in corpora hominum, sed etiam in corda, quæ semel permissus possederit. Non ne plus est, hominem sibimet inijcere manus, quam id libēter ab alio sustinere? Hoc autem potuisse diabolum, frequenter experti sumus in multis, qui semetipsos aut submerserunt in aquas, aut fecerūt ex sublimi præcipites, aut laqueo se suspenderunt. Nil ergo simile habet constantia martyrum, & pertinacia hæreticorum: quia in illis, pietas: in istis, cordis duritia contemptum mortis operatur.

tatur. Quam sententiã renouat Albertus ille Capensis dicens: quod si quibus forte tentationi est, quod horum plurimi pro suæ impietatis defensione non solum patienter, sed etiã alacriter mortem excipere videantur, quod sese in ministros Christi transfigurent, patrem suum vocantes Deum, & pro persecutoribus suis orantes, atque id genus alia quædam, quæ simplicibus quibusdam, sed incautis, imo & doctioribus nonnullis, sed instabilibus in fide, sunt nõ tentationi solum, verum etiam scandalo: hi non perpendũt antiqui illius callidiq; hostis artes & potentiam in eos, quos semel totos obsedit. Nec enim, præmonente nos id Apostolo, cuiquam mirum videri debet, cum ipse satanas sese transfiguret frequenter in angelum lucis, si ministri eius transfigurentur, sicut ministri iustitiæ. Hæc ille. [lib. 1. hierarchiæ. eccles. c. 6. Hosius in Brentium. lib. 1. Bernardus super Canti. sermo. 66.]

5 Horum omnium pertinacia (vt elegãter Leimatius inquit) maxime execranda est, ac diabolicę peruersitati simillima: ex eadem enim radice, nempe superbiæ, oritur vtraque hæc peruersitas: diaboli quidẽ, ex insita dignitate: pertinaciæ autem ex naturali acumine. In eundem etiam finem tendunt, nempe in exitiale odium: illa quidem diuinæ maiestatis, hæc diuinæ veritatis. Quin hos ipsis dæmonibus magis miseros declarat scriptura diuina: quia mentem, quæ dæmonibus recta manet, ipsi deprauatam habeant. Illi enim, vt testatur Iacobus, credunt & contremiscunt: hi contra, quantum scientia, tantum sunt & metu religioso soluti: sunt igitur pertinaces hæretici dæmonibus in eo deteriores, quod dæmones credũt & timent: hęretici vero pertinaces, nec credunt, nec timent. [Hermas Letmatius. lib. 2. de instauran. religio. c. 3.]

6 Igitur pertinaces eiusmodi viui comburendi sunt, & in ignem trahendi ore obstructo & lingua ligata, ne pusillos offendere queat. Talis fuisse dicitur Macharius, qui cunctis orthodoxis patribus contrarius, in sexta synodo generali dixisse fertur: Non confitebor duas operationes, & duas naturales voluntates in Christo, etiam si membratim incidar, & mittar in mare. Cui fere similis fuit Acesius episcopus, qui (vt apud Socratem est) tercentum patribus Nicenę synodi subscribere noluit, nec eis omnibus omnino cedere: quem Constantinus imperator pulchra elusit facetia dicens: O Acesi, pone scalam, & si potes, in cęlum solus ascende. [Bal. in l. 1. C. ex delict. defunct. 6. synodo generali. actio. 8. Socrates. lib. 2. historię triparti. c. 13. Nicepho. lib. 8. c. 20. Paulus diaconus. lib. 14. rerum Romanarum. c. super quibusdam. de verbo. significatio.]

7 Hoc autem annotatu dignũ est, quod quicunque credit aliquam propositionem veram esse, cuius contrariam scit esse catholicam, hoc solo consummatus hęreticus pertinax est. Nec audiendi quidam, quorum est Alciatus, qui putant, neminem hęreticum pertinacem esse, qui non habet animum obstinatũ, & admonitus non persistit: nam pertinacia, quę consummatum facit hęreticum, non est obstinatio sola, sed quilibet etiam verus consensus cõtrarius cognitę veritati catholicæ. Nec refert ex qua causa ventum sit ad talem verum consensum, siue ex passione, siue ex infirmitate: vere enim pertinax est, qui credit contrarium eius, quod scit ecclesiam tenere. Quia sicut fides perficitur assensu intellectus cum consensu voluntatis:

tatis: sic hęresis consummatur dissensio ne intellectus, & consensu voluntatis. Et hæc est vera & recepta theologorum omnium sententia. [Alciat. in l. 2. C. de summa Trinit. Gerson alphabeto. 14. ad finem. Caieta. & Fran. Victoria super Thomam. 2. 2. quæst. 12. articul. 2. Ioan. Driedo. lib. 1. de liberta. Christiana. pagi. 238. Alfon. Castren. lib. 1. de iusta hæreti. punitio. c. 9. Canus lib. 12. de locis theologicis. c. 9.]

8 Accedit etiam ratio viua quidē & spirans: quia sacra scriptura, & ecclesiastica definitio, quibus fides catholica continetur, plus valet, plus operatur & potest, quam sexcētæ iudicis monitiones, & quam mille prohibitiones iuris humani. Sicut igitur is, qui contradicit legitimis hominum admonitionibus, pertinax est, & qui facit contra prohibitionem legis humanæ, ipso facto incidit in excommunicationem, quæ non nisi præcedentibus admonitionibus ferri solet, & legis authoritas pertinacem haberi facit quemlibet legis transgressorem: sic etiam qui contra scripturam sacram, aut ecclesiæ catholicæ definitionem sciens errat, hoc solo sine alia admonitione pertinax hæreticus est: nec præterea opus est, vt sit obstinatus, inflexibilis, aut immutabilis: satis enim est ad consummatam pertinaciam, vt hæreticus credat aliquid esse verum, cuius contrarium scit sacris literis, aut ecclesiasticis definitionibus cōtineri: quia putat fidei subesse falsum, & scienter errat eligendo pertinaciter, non redigere in captiuitatem intellectum in obsequium Dei, & catholicæ fidei. [cap. si quis suadente. 17. q. 4. c. sacro. de senten. excommunicatio. c. nemo. 11. q. 3. Caieta. in summa, verbo, hæresis.]

9 Sunt & alij, quorum pertinacia nondum plane manifesta est, sed tamen iuris præsumptione pro cōsummatis pertinacibus habentur: verbi gratia, quicunque rationis capax negat aliquam propositionem catholicæ fidei, apud omnes fideles publice diuulgatam: hoc ipso censetur pertinax, præsertim si peritus fuerit, aut sagax: quia præsumitur scire ea, quæ omnes sciunt, & quæ omnes Christiani explicite scire tenentur. Signum quidem est pertinaciæ (vt Gerson recte docet) si quis asserit errorem, cuius oppositam veritatem explicita fide credere tenetur: vel ex publica obseruatione, vel ex communi doctrina ecclesiæ, vel ex officio, aut statu suo, vel ex sufficiente informatione, vel ex naturali iudicio rationis. [c. turbatur. 1. q. 4. l. latæ culpæ. de verb. significa. Gerson Alphabeto. 14. prope finem.]

10 Ille quoque, qui asserit aliquam hæresim, cuius contrariam veritatem catholicam prius docuerat, eo ipso hæreticus pertinax esse censetur: etiam si erret in his propositionibus, quas explicite scire non tenebatur: quia satis euidenter cōstat, quod iste scienter errat. [Gerson tractatu de duodecim cōsiderationibus, & signis, quibus solet aliquis de pertinacia conuinci. Ioan. Torquemada. li. 4. de ecclesia. part. 2. c. 16. Confert glos. in l. Fulcinius. §. sed is qui. verbo, animus. quib. ex cau. in poss. eatur. Lucas in l. 1. C. si propter inimici. crea. facta sit. lib. 10. Paulus. in l. etiam. §. licet. solut. matri. Carol. Ruynus cons. 116. lib. 5.]

11 Hæc tamen propositio locum non haberet, quando daretur probabilis obliuio: scilicet, ex diuturnitate, vel vitio memoriæ, vel stoliditate: quibus casibus prodesse posset ignorantia probabilis, nisi forte res esset insignis & memorabilis, quales esse solent omnes, quæ ad fidem catholicā pertinent. [Gerson loco

loco prænotato. l. peregre. de acquirenda possessio. Ludo. Romanus consil. 481. Alex. in l. si res obligata. de lega. 1. Feli. in cap. cum illorum. de sentent. excommunica.]

12 Item ille pertinax hæreticus esse præsumitur, qui diu persistit in errore, cuius contrariam veritatem catholicam explicite scire non tenebatur: quia culpa sua persistit in errore, quem deserere tenetur de necessitate salutis, & negligens est in quærenda veritate, in qua salus Christiana consistit. Quod quidem, vt plurimum, verisimilius est, ex malitia, quam ex ignorantia prouenire: excepto, si personarum, & errorum qualitas benigniorem interpretationē suadeat: tenetur enim quilibet, in his præsertim rebus grauissimis, consulere peritiores. [l. in bonorum. ff. de bon. posse. l. 2. in fine. quis ordo in bon. poss. serue. l. regula. §. sed iuris. ff. de iuris & facti ignorant. Ioan. Torquemada. lib. 4. de ecclesia. par. 2. c. 16. Guido Carmeli. in summa. de hæresibus. c. 3. Archiepiscopus Floren. 2. parte summæ. tit. 12. c. 5. Siluester, verbo, hæresis. 1. q. 2. Ioan. Lupus allegatio. de hæresi. §. 10.]

13 Eadem omnino ratione præsumitur hæreticus pertinax, qui impedit prædicationem, defensionem atque doctrinā catholicæ fidei: & qui contemnit censuras ecclesiæ: item qui iurat, se nunquā ab errore discessurum: ad summam, quicunque in fide catholica errat, & paratus nō est ad suscipiendam correptionem, is hæreticus pertinax esse præsumitur, sicuti Gerson, & Ioannes Torquemada locis paulo ante commemoratis, & Arnaldus Albertinus prolixe admodum tradunt. Verum solis præsumptionibus nemo vt hæreticus puniri debet, saltē pœna ordinaria. [c. literas. de præsumptio. c. afferte. eod. tit. & illic interpretes. Alberti. lib. de agnoscend. assertio. quæst. 30.]

14 Cæterum is, qui asserit aliquam propositionem hæreticam, cuius contrariā veritatem catholicam explicite scire nō tenebatur, propter probabilem ignorātiam non est indicta causa pertinax iudicandus: sed ex qualitate personę, & hęresis, & ex alijs circunstantijs, magis, aut minus suspectus erit. [1. Tim. 1. & omnes paulo ante memorati.]

15 Sed quamuis aliquis ignorantia probabili erret, si tamen legitime admonitus statim non resipiscit, exinde pertinax esse censebitur: quia perinde hęreticus est, ac si a principio sciens erraret. Vnde Cyprianus epistola ad Iubaianū, de hęreticis baptizandis ait, Ignosci posse simpliciter erranti: sed post veritatis reuelationem factam, qui in eo, quod errauerat, perseuerat, prudens & sciens, sine venia ignorantię peccat: pręsumptione enim atque obstinatione superatur. Quam sententiam subinde tradunt, Augustinus, Leo magnus, & ingens agmen. [c. qui in ecclesia. c. quid autem. 24. q. 3. Gerson tractatu, de protestatione, consideratio. 10. Alfon. Castren. lib. 1. de iusta hęret. punitio. cap. 9.]

16 Addendum eodem est, quod etsi minus legitime admoneatur is, qui probabili ignorantia errat, nihilominus tenetur statim caura solicitudine quęrere veritatem: quod si non fecerit, merito pertinax pręsumi poterit: quia per talem admonitionem constituitur in mala fide. [Gerson, loco pręnotato. considera tio. 5. Alfons. prædicto. c. 9. confert. c. dixit apostolus. 24. q. 3. & l. quidam Iberus. de seruit. vrba. prędio. & quę tradunt Felinus, Decius, & cęteri de interpellatione extraiudiciali. in cap. nouit. de iudic.]

17 Quęri

17 Quæri autem solet, an quælibet admonitio sufficiat, vt hæreticum pertinacem faciat. Cui quæstioni respondetur, legitimam esse debere admonitionem, vt hęreticum consummatum reddat errantem. Nec eadem erit omnium hæresum ratio: nam in hæresibus plane damnatis legitima erit admonitio, si ostendatur erranti sacra scriptura, vel ecclesię catholicę definitio hęresibus cōtraria: si vero hęresis nominatim condemnata non sit, argumenta euidentia vicem iustę admonitionis obtinebunt. [Alfon. Castren. lib. 1. de iusta. hęret. punit. cap. 10.]

18 In summa, pro legitima admonitione habenda est, quęcunque causa errantem probabiliter ab errore ad veritatem reuocauerit. Vt puta, si ei quoquo modo constiterit, propositionem errori suo contrariam, esse catholicam: vel si iustis argumentis fuerit a quocunque conuictus: tenetur enim confestim ab errore discedere, & acquiescere cognitę veritati: quod si non fecerit, pertinax esse non immerito iudicabitur: quia impudenter insistit errori, quem sub reatu deserere debet. [Gerson tracta. de protestatione, consideratio. 10. Fran. Victoria super Thom. 2. 2. quęst. 11. art. 2. Alfons. Castren. prędicto. c. 10.]

19 Plurimis quoque videtur, legitimam esse admonitionem, inquisitoris assertionem dicentis, errare aliquem contra fidem catholicam, & illius propositionem hęreticam esse. [Barthol. in. l. 3. §. tutores. de suspect. tutori. quem illic sequitur. Ioan. de Neapoli. Compostellanus in Clem. 1. de vsuris. glo. 3. in extrauag. cum inter. Ioānis. XXII. Ioan. de Ana. & Felin. in rubri. de hęretic. Ioan. Lupus allegatione de hęresi. §. 3. Nicol. Arelata. in tracta. eiusdem titul. notab. 19.]

20 Sed Alfonsus noster ab hac sententia dissentit: quia non semper hæresis est talis, vt inquisitor sciat illam hęresim esse: & quia fieri potest, vt inquisitor erret. Meo tamen iudicio a communi sententia recedēdum non est: nec enim Alfonsi argumenta magis receptam doctrinam destruūt, quam vna, aut altera exceptio generalem regulam tollit. Cū autem inquisitores viri docti & prudentes esse soleant, & cum peritorum consilio facere omnia teneantur, pręcipue illa, quę dubia atque difficilia fuerint, is qui errat, credere illis debet in dubijs quęstionibus, ad eorum officium pertinetibus. Adde, quod inquisitores & ordinarij iudices ecclesiastici (vt apud Gersonem est) multas propositiones dubias declarare possunt hęreticas esse, nisi forte propositio sit vsque adeo ambigua, vt egeat summi pontificis, aut generalis concilij declaratione. [Alfonsus. lib. de iusta hęret. punitio. cap. 10. Gerson tracta. de propositio. ab episcopo hæreticandis. Hadrianus sextus quolib. 2.]

21 Illud autem, quod pene omiseram, addēdum est, quod etsi probabilis ignorantia excusare soleat a pertinacia: si tamen is, qui per ignorantiam errat, iuraret se nunquam a sua opinione discessurum, statim hoc ipso iudicandus esset pertinax: quia ponit obicem veritati, & nō est paratus ad correctionem, & sua temeritate declarat animi sui obstinationem. Idem dicendum est, si quispiam firmiter protestetur, se nunquam recedere velle ab aliqua propositione hęretica: & ita quibusdam theologis placere video. [Gersoni tract. de protestatio. consideratio. 10. Alfonso Castrensi. lib. 1. de iusta hęretic. punitio. cap. 9.]

22 Veruntamen de hac opinione meo quidem

quidem iudicio amplius deliberandum est: nam si is qui errat, probabili ductus ignorantia credit aliquam propositionem esse catholicam, eadem probabilitate asserere ac iurare potest, se nũquam ab eadem propositione discessurum. Quinimo qui insuperabili, aut iusta ignorantia firmiter crederet, aliquid esse catholicum, non modo protestari & iurare potest, se id constanter defensurum, verum etiam summa ope, ac tota mẽte idipsum facere teneretur, perinde ac si propositio vere catholica foret: quia nisi id ex animo faceret, inconstans esset in ea fide, quam credit esse catholicam: & faceret contra conscientiã: contra quam quisquis aliquid facit, ædificat ad gehennam. [l. vlt. C. de non numera. pecunia. c. vltim. de præscriptioni.]

23 Præterea, incorrigibilis hęreticus dicitur, qui non habet animum se corrigendi, sed vult esse pertinax, obstinatus, & induratus. Ille autem censebitur hæreticus incorrigibilis, qui semel & iterum correctus, in errore suo persistit. Quod satis aperte docet Paulus in epistola ad Titum dicens: Hæreticum hominem post vnam & secundam correctionem deuita: sciens quia subuersus est, qui huiusmodi est, & delinquit, cũ sit iudicio proprio condemnatus. Vbi subuersum vocat Apostolus incorrigibilem, sicuti Theophylactus & alij quidam interpretantur. Parui tamen refert, an hæreticus pertinax, vel incorrigibilis sit, eisdem enim regulis vterq; iudicandus est. [ad Tit. 3. Alfon. Castren. lib. 2. de iusta hæreti. punitio. c. 1. interpretes in. c. cum non ab homine. de iudic.]

24 Postremo, cum errantis pertinacia grauissimum crimen sit, consequens est, vt in dubio minime sit præsumenda: tum quia res dubiæ in partem benigniorem interpretari debet: tum etiã, quia crimina non præsumuntur: demũ, quia quælibet causa excusare solet a malitia, ac dolo, quibus cessantibus nemo hæreticus pertinax erit. [Ioan. And. Ancha. & Domini. in. c. cum contumacia. de hæretic. lib. 6. Ioan. Lupus allegatione de hæresi. §. 9 Nicola. Arelata. de hæreti. notab. 20. l. merito. pro socio. c. estote. de regulis iuris. l. igitur. §. potest. de libera. causa. Thomas. 2. 2. quæstio. 60. arti. 4. Abulen. Matth. 7. quæstio. 4. Alciat. lib. 3. præsumptio. cap. 1.]

25 Hactenus de pertinacibus breuiter disseruimus, sequitur vt pari breuitate de impœnitentibus hæreticis pauca perstringamus. Est autem impœnitens quisquis erroris sui pœnitentiam agere non vult: in quo pertinax quoque solet esse omnis impœnitens. Vnde si hæresis alicuius plane probata sit, & ille puro corde errorem confiteri noluerit, paratus hæresim abiurare, & iniunctam pœnitentiam subire, tanquam pertinax & impœnitens iudici seculari relinquẽdus est: quamuis millies protestetur, se fuisse & esse catholicum, & in fide Christiana viuere ac mori velle. [Auditores rotæ decisione antiqua. 875. Bernard. de Bisnegto in nouis decisionibus. titu. de hæreticis. & Hostien. in summa, eod. titul. colu. 2. & item Calderi. consil. 2. Ioan. de Ana. in. c. excommunicamus. §. adijcimus. de hæreti. Alberti. lib. de agnoscen. assertio. catho. q. 8. & quæst. 34. nume. 51. Boherius decisione. 343. qui errauit decisione 341.]

26 Comprobatur hæc propositio rationibus viuis & spirantibus: nam si hæresis plene probata est, iam ecclesię constat, istum hæreticum esse: qui nisi errores suos confiteatur, impœnitens hæreti-

cus est, & curiæ seculari merito relinquendus, vt quodam primæ instructionis capite plenius continetur: addita ratione, quia ecclesiæ non satisfacit: nec enim parcitur hæreticis, nisi pœnitentibus & recte conuersis: nam vt habet regula iuris, Venia non datur nisi correcto. Accedit eodem, quod perinde punitur is, qui legitime conuictus est, atq; ille, qui obiecta crimina cōfitetur. Parui enim refert, an homicida testibus, an propria confessione conuictus sit: nec ideo minus punietur, quia plane probato crimine, illud impudenter se commisisse negat. Præterea, confessio necessaria est ad pœnitentiam, nec veniā consequi meretur, qui peccatum non agnoscit: & vt Aristoteles ait: Quem non pœnitet, is insanabilis est: mirum igitur videri non debet, si legitima flāma comburantur impœnitentes hęretici, qui suos errores negare, quam confiteri malunt. [prima instructio. Hispalen. c. 14. c. ad abolendam. de hęreti. c. super quibusdam. de verbo. significa. l. 2. C. quorum appellatio. non recipian. c. serpens. c. non potest. cum seq. de pœnit. dist. 1. Aristo. lib. 7. ethi. c. 7.]

27 Ex quibus omnibus duo consequuntur. Vnum, quod siquis conuictus fuerit, dixisse, aut scripsisse aliquam hęresim, nihil ei proderit, quod ante vel post, vel omni alio tempore probetur fuisse catholicus, nisi ad ecclesiam rediens, pœnitentiam egerit: nec enim resipiscentia sufficit, vt hęretici aiunt. Alterum est, quod immerito Iulius Clarus censet hoc esse acerbum, cum sit is pertinacissimus, qui non vult hæresim confiteri, neque satisfacere ecclesiæ, cū ipso facto incurrerit in excommunicationem, & in alias pœnas, quamuis per vnam tantum horam, vel per breuius tempus hęreticus fuerit, vt in titulo de occultis dixi, & recte respondit Bursatus. [Iulius Clarus lib. 5. recepta. sent. §. heresis. Fran. Bursatus consilio. 38.] Eisdem omnino rationibus curiæ seculari relinquēdi sunt hęretici illi, quorum errores manifeste probantur, & nihilominus eos omnes iudicibus confiteri non volunt. Nam & isti vere impœnitentes sunt, qui omnia crimina nō confitentur: falsam enim pœnitentiam eam esse constat, cum spretis pluribus, de vno solo agitur pœnitentia: aut cum sic agitur de vno, vt non discedatur ab alio. Etenim quędam impietas infidelitatis est, ab illo qui iustus & iustitia est, dimidiam sperare veniam. [c. quem pœnitet. de pœniten. distin. 1. c. vltim. de pœniten. dist. 5. c. sunt plures. de pœnite. dist. 3. c. omnis vtriusque sexus. de pœniten. & remis. Alex. Ales. 4. parte quæst. 77. memb. 5. articul. 6. & cęteri in lib. 4. sent. dist. 16. cum seq.]

28 Hi autem impœnitentes, vulgo diminuti dicuntur, quia non fatentur integre iudicibus heręses omnes. Isti vero defectus pœnitentię multifariam contingere solent: vel quia hęretici non cōfitentur omnes suos errores: vel non omne tempus errorum: vel non omnes qualitates & circunstantias grauiores: vel non produnt omnes, quos hęreticos esse sciunt: vel negant intentionem & malitiam errorum: vel quippiam simile dicunt ad excusandos, vel minuendos errores. Non tamen facile quisquam damnandus est propter defectus & diminutiones huiusmodi: tum quia obliuisci potest hęreticus talium circunstantiarum: tum quia is, qui se hęreticum fuisse fatetur, satis concludit, se plurimas cæremonias hæreticorum fecisse: nec summo iure agendum est cum his, qui ad fidem & ecclesiam catholicam redeunt.

29 Qui

29 Qui vero pœnitentiæ iniunctæ non satisfaciunt, puniri debent vt impœnitentes, periuri, & ficte conuersi, quemadmodum Ioannes Calderinus & Philippus Decius aiunt. Sunt enim impœnitentes, quia pœnitentiam non peragunt: periuri, quia violant iuramentum, quo promiserunt, se mandatis ecclesiæ obtemperaturos: ficte conuersi, quia nec veram pœnitentiam agũt, nec permanent in ecclesiæ debita obedientia. [c. non sufficit. cum seq. de pœniten. distin. 1. Calderi. consil. 2. titu. de hæreti. Decius consil. 137.]

30 Fallunturtamen Decius & Philippus Probus, negantes posse inquisitores cognoscere, an suprascripti pœnitentes iniunctam pœnitentiã peragant: id enim ad eorum officium pertinet, perinde atque alia omnia, sine quibus iurisdictio in hæreticos plenissime exerceri nequit. [Decius eodẽ cõsil. 137. Probus ad Ioannem Monachum in.c. præsidentes. de hæreti. lib. 6. contra quos est. c. vt commissi. §. nec non. eod. tit. c. literas. de præsumptionibus. l. cui iurisdictio. de iurisdict. omni iudicũ.]

31 Procedere quoque debet inquisitores, tanquam contra impœnitentes & ficte conuersos, contra illos, qui eo tempore, quo ad ecclesiam catholicam redierunt, de seipsis, vel de alijs, quos hæreticos esse sciebant, plenam iudicibus veritatem non dixerint, nisi forte sit verisimile, id per obliuionem factum fuisse: & ita capite quodam primæ instructionis Hispalensis cauetur. c. 13.

32 Cæterum, impœnitentes isti non sunt protinus curiæ seculari relinquendi: sed iure agendum est cum eis, vsque ad sententiæ definitiuæ prolationem, quemadmodum recte Ioannes Calder. tradit. Neque enim ante ab ecclesia catholica sunt euellendi, quam per viros doctos, pios, & religiosos de salute animæ semel atque iterum & sæpius admoneantur. Id enim & iuri, & æquitati congruit, & quibusdam instructionum capitulis specialiter cautum, & a Platone lib. 10. de legibus, iam olim constitutum est. Ille namque de hæreticis diuine admodum loquens, inquit: Impij secretis carceribus mediterraneis coerceantur, & nullus cum ipsis ciuium loquatur, præter aliquos viros, qui admonentes ad salutem animæ colloquantur. [Calder. conf. 2. titul. de hæretic. 3. instructione Validolitana. cap. 5. & instruct. 5. Hispal. cap. 9. cap. conuenientibus. 1. quæst. 7. glo. in. cap. excommunicamus. in §. qui autem. de hæretic. Ioan. Lupus alleg. de hæretic. §. 4.]

De prædicatoribus Titulus XLIX.

SVMMARIVM.

1 *Prædicare nullus audeat qui examinatus & approbatus non sit.*

2 *Prædicare publice non debent laici neq; fœmina.*

3 *Prædicator examinatus et approbatus, si aliquid scandalosum aut suspectum dixerit, quomodo coercendus sit.*

4 *Prædicator qualis esse debet.*

5 *Prædicatori quid sit fugiendum.*

6 *Prædicator debet seipsum accommodare ingenio discentium.*

7 *Prædicator irreprehensibilis esse debet, & vita & doctrina insignis.*

8 *Prædicatoris vitam verbis suis debere conso-*

consonare, multi & sapientissimi authores asserunt.

9 *Prædicatores, qui dum concionantur episcopos reprehendunt, perperam faciunt.*

10 *Prędicatores qui temere episcopis detrahunt, seuere puniendi sunt.*

11 *Prędicatoribus in concilio Lateranensi præcipitur, ne episcopis publicę detrahant.*

De prædicatoribus.

1 CVM ab hæreticis cõcionatoribus & prędicatoribus maximum periculum Christiano populo immineat, prouidendum est diligenter, ne quispiam prædicare audeat qui examinatus & approbatus non sit. [c. excommunicamus. §. quia vero. de hæretic. & in concil. Lateranensi sub Leone. X. sess. 11. Brun. lib. 1. de legationib. c. 5.]

2 Neque laici prędicare publice debent, neq; fœminę: id enim Paulus apostolus prohibet, ac iure pontificum vetitum est. Et sicuti docet Gerson, & rebus ipsis frequentissime comprobatum est, mulierum doctrinę fragiles & suspectę sunt. [1. Corin. 14. c. cum ex iniuncto. de hæreti. c. noua. de pœnit. & rem. Gerson. tract. de exam. doctri. par. 2. consider. 2.]

3 Quod si prædicator examinatus & approbatus, aliquid scandalosum aut suspectum dixerit, ab inquisitoribus vocandus est, & statim cogendus, vt publice illud retractet, vel pio & catholico sensu populo exponat: & præterea corrigendus & admonẽdus est, ne talia iterum prædicare audeat. Si vero hæresim aliquam prædicauerit, puniendus quoque est, pro modo criminis, & officio prædicationis priuandus: ea enim pœna infligenda est illis, qui grauius in officio delinquunt. [l. 1. de legatio. l. si aliquid. C. de suscept. & arca. lib. 10. Albert. lib. de agnoscen. assertio. catholi. quæst. 36. nu. 8.]

4 Prædicator autem esse debet apprime eruditus, doctus, irreprehensibilis, maturus, & pauidus, sicuti beatus Petrus constituit: debet quoque gratiam docẽdi habere, & in ipsa doctrina discretus esse, ne aut tacenda proferat, aut dicenda taceat. Ad hæc, eligẽdus est idoneus, morum honestate, ætate, doctrina, probitate, prudentia, & vitæ exemplo commendatus. [c. oportet. 8. q. 1. c. 1. dist. 43. sessio. 11. concilij Lateranēsis, sub Leone. X.]

5 Cauere insuper debet prædicator, ne prolixa nimiaque loquacitate odiosus fiat: Breuitatem, vt inquit Origenes, auditores ecclesiæ diligunt: etenim breuis & prudens sermo, & auditur libentius & attentius, & melius memoriæ commendatur: econtrario, Satietas inimica est auribus, quemadmodum cibus superfluus corporibus, sicut Gregor. Nazianzenus ait. [c. sit rector. 43. dist. Origen. sup. lib. Iudicum homil. 6. Naziãzenus oratione in sanctum lauacrũ.]

6 Debet præterea prudens esse, vt pro ingenio discentiũ semetipsum possit aptare, ne secreta mysteria, quæ vulgi captũ excedunt, coram indignis & non intelligentibus referet. Qui enim ea docet, quæ ab auditoribus non valent intelligi, non ad eorum vtilitatem, sed ad sui ostentationem id proculdubio facit. Perfectorum est, vt inquit Paulus, solidus cibus: nec spargendæ sunt margaritæ

ritæ ante porcos. Accedit Mercurius ille Trismegistus in Asclepio dicens: Tractatum tota numinis maiestate plenissimum, irreligiosæ mentis est, multorum conscientiæ prædicare. [Ad Hebr. 5. c. in mandatis. c. vlti. 43. distin. 1. Corin. 2. cum seq. can. vlti. apostolorum. Chryso. in c. Matth. 7. homil. 24. colu. 4. Nazianz. oration. 13. Petr. Crinit. lib. 6. de honesta disciplina. c. 3.]

7 Super omnia vero prædicatorem irreprehensibilem esse oportet, cuius vita doctrinæ respondeat, vt ædificare possit, & fidei doctrina, & morum disciplina. Vt enim Ioan. Chrysost. eleganter scripsit: Nihil est doctore frigidius, qui verbis duntaxat philosophatur: neque enim hoc doctoris est, sed histrionis & hypocritæ. Et alibi inquit: Multum nocet, qui quod docet, non facit. Et Arist. lib. 10. ethi. Circa humanas actiones, minus creduntur sermones, quam opera, nisi sint operibus concordes. Verba cum discrepant a vita, non sunt nisi verba, idest gloriolæ ac venditationes. Et Cypria. lib. de dupl. martyrio: Efficacius est vitæ, quam linguæ testimoniũ: habent & opera suam linguam, habent suam facundiam, etiam tacente lingua. Et Luciani Toxaris: Res ipsę longe magis loquuntur quam verba. Et Lactantius lib. 4. diuina. institut. Malunt homines exempla quam verba: quia loqui facile est, præstare difficile. Et Hieron. ad Principiam virginem: Erubescit quamuis præclara doctrina, quam propria reprehendit conscientia. Et Oceano scribens, ait: Perdit authoritatem docendi, cuius sermo opere destituitur. [Chrysosto. in actis aposto. homil. 1. & homil. 30. Arist. 10. ethic. c. 1. Lactantius. lib. 4. c. 23.]

8 Præterea, in eandem sententiam plurima sapientissimi authores multi frequẽtissime docere solent, quorum pauca in præsentia memorasse sufficiet. Theophylactus in euang. Lucæ inquit: Quã do docens facit quę docet, alleuiat onera, exemploque suo consolationẽ affert discipulis: quando autem nihil horum facit, quę docet, tunc quę docet grauia onera videntur discipulis, ita vt a doctore nullam recte faciendi vim accipiant. Et Grego. Cuius vita despicitur, restat vt eius prędicatio contemnatur. Et Leo magnus serm. de sancto Laurentio: Validiora sunt exempla, quam verba: & plenius est opere docere, quam voce. Et Isidorus lib. 3. de sum. bono: Tam doctrina quam vita clarere debet ecclesiasticus doctor: nam doctrina sine vita, arrogantem reddit: vita sine doctrina inutilem facit. Authoritate magisterij caret, qui quod docet non facit: Doctoris vitio, etiam ipsa vera doctrina vilescit: quia dum non viuit, sicut docet, ipsam quam prędicat veritatem contẽptibilem facit. Qui bene docet & male viuit, tanquam ęs aut cymbalum sonum facit alijs: ipse tamen sibi manet insensualis. Qui bene docet, & male viuit, ęquatur cereo, qui bonam quidẽ alijs lucem prestat, se vero in malis suis consumere videtur, atque extinguere. Idem ipse bonum malo coniungit, lucẽ tenebris miscet, veritatem mendacio mutat. [Theophyla. in Lucam. c. 11. Grego. in pastorali. par. 2. c. 4. Isidor. lib. 3. c. 36. cum seq. Adde Tho. Vuald. tomo. 1. lib. 2. c. 70. cum seq. Alfon. Castren. lib. 3. de iusta hære. pu. c. 2. cum seq. Brun. lib. 6. de hęret. c. 4.]

9 Tetrici quidam atque arrogantes prędicatores, egregiam laudem, magnum & memorabile nomen referre se putãt, si in cõcionibus publicis, quo iure, qua iniuria episcopis detrahant: quasi vero id Christianę libertatis magis sit, quam procaci-

procacitatis & insolentię. Honorandi sunt episcopi, non modo qui bene pręsunt, sed etiam discoli: nam & hi secreto sunt admonendi correctione fraterna, non publice traducendi per ora hominum: id enim prælatis ipsis non prodest, subiectis vero plurimum nocere solet. Atque vt quidam recte inquit: Sūt qui solum inobedientiam & rebellionē subditorum nutriendo, vitia culpant superiorum, etiam dum absunt. Nihil plausibilius audit inuida plebs, quam superiorum vitia prodere, augere, culpare. [Gabriel super canonē, lect. 77.]

10 Tales igitur concionatores temerarij, & insolentes, seuere puniēdi sunt. Clem. 5. in conc. Viennensi inquit: Religiosis in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione maledictionis æternæ districtius inhibemus, ne in sermonibus suis ecclesiarum prelatis detrahant. [Clem. 1. §. 1. de priuil.] Et Patres concilij Senonen. aiunt: Nonnulli prædicatores beneuolentiam vulgi captantes, administratoribus tam ecclesiasticis, quam secularibus detrahunt: subditos suis maioribus rebelles & inobedientes reddunt. Et post aliqua: Si prælatis ecclesiæ & principibus detraxerint, ac populum ab obedientia superiorum retraxerint, nos volumus tales, tam ineptos & perniciosos cōcionatores, ob officio prædicationis suspendi, & a suis superioribus, pro modo & censura excessus acriter puniri. [Hæc illi in decretis morum. c. 35. & 36.]

11 In concilio quoq; Lateranensi sub Leone. X. sess. 11. hæc post alia decreuerūt Patres: Inhibemus omnibus & singulis clericis, secularibus vel regularibus, cęterisque cuiuscunque status, gradus, & ordinis existant, qui onus prædicationis assument, ne de cætero in sermonibus suis publicis futura ex literis sacris constanter prædicent: sed ex diuinæ vocis præcepto, euangelium omni creaturæ, cum vitiorum detestatione, & virtutum commendatione declarent: & pacem ac dilectionem mutuam, a redēptore nostro, tantopere commendatā, vbique fouentes, non scindant vestem inconsutilem Christi, sed ab episcoporum & prælatorum, ac aliorum superiorum, eorumque status scandalosa detractione, quos coram vulgo & laicis, non modo incaute, sed etiam intemperanter reprehendunt, & mordent, & ab eis male gestorum expressis quandoq; nominibus, aperta & manifesta redargutione abstineant. Denique constitutionem felicis recordationis Clementis Papę V. quam tenore præsentium innouamus, & approbamus, inuiolabiliter ab eis obseruari debere decernimus.

De præsumptionibus & suspicionibus Titulus L.

SVMMARIVM.

1 *Præsumptionibus & coniecturis nō est locus in rebus euidentibus & plane probatis.*

2 *Præsumptionibus et cōiecturis in rebus dubijs & occultis temere credendum non est.*

3 *Præsumptionibus non magis credere iudex debet, quam leges ipsę credunt.*

4 *Præsumptionis etymologia & definitio.*

5 *Præsumptiones, quæ veritatem ipsam ui dentur demonstrare, cuiusmodi sint.*

6 *Præsumptio iuris contra quam probatio admittitur, quomodo definiatur.*

7 *Præsumptiones ex diuersis personarum & rerum*

De præsumptionibus & suspicionibus.

1 CVM ex præsumptionibus, coniecturis, & suspicionibus, nõ nunquam ad eruendam veritatem perueniri queat, in his præsertim criminibus, quæ clanculum perpetrari solent, non erit alienum pauca quædam ex his breuiter commemorare, vt rudiores instruere, doctiores admonere possimus. Illud in primis cõstat in rebus euidentibus, certis, & plane probatis, locum non esse præsumptionibus, aut coniecturis. [l. continuus §. cum ita. de verbo. obligati. l. ille aut ille. §. cum in verbis. de leg. 3.]

2 Illud prӕterea memoratu dignum est, dubia, occulta, & incerta, temere pro certis iudicanda non esse. Vnde Xistus Papa scripsit episcopis per Hispaniam constitutis: Incerta nemo pontificum iudicare præsumat: & quãuis vera sint, non tamen credenda, nisi quę certis indicijs cõprobantur, nisi quę manifesto iudicio conuincuntur, nisi quę iudiciario ordine publicãtur. Victor quoq; Papa Theophilo ita scripsit: Incerta charissime nullatenus iudicemus, quousq; veniat Dominus, qui latentia producet in lucem, & manifestabit consilia cordium. Et Euaristus epist. 2. Nullũ ante verã, iustamq; probationẽ iudicare, aut

damnare

damnare debemus, teste Apostolo qui ait: Tu quis es, qui iudicas seruum alienum? domino suo stat, aut cadit. Mala vtique audita nullum moueant, aut passim dicta absque certa probatione quisquam vnquam credat: sed ante audita diligenter inquirat, ne præcipitando quicquam aliquis agat. [c. si quis diuinis. 30. q. 5. cum seq. cap. Deus omnipotens. 2. q. 1.]

5 Accedit eodem, quod iudex præsumptionibus non magis credere debet, quã leges ipsæ credunt: etsi enim vehementer putet, præsumptionem aliquam esse veram, ea tamen moueri non potest ad aliquem condemnandum: cum ex propria conscientia, etiam sibi certa iudicare non debeat, sed ex fide eorum, quę probata fuerint. Nec ideo leges transgrediatur iudex, vt ne crimina sint impunita: occulta enim & incerta solum Deum vltorem habent. Et vt Anacletus inquit, Si omnia in hoc mundo punirentur, diuina iustitia locum non haberet. [c. literas. de præsumptio. l. illicitas. §. veritas. de offic. præsidis. c. si omnia. 6. q. 1.]

4 Sed vt ad propositum reuertamur, pręsumptio dicitur, a præ, id est, ante, & sumptio, quia ante legitimas probationes aliquid sumit pro vero. Quidam ita definiunt: Præsumptio est rei dubiæ coniectura verisimilis, quæ ex naturali causa, vel circunstantijs negotiorum, aut personarũ proficiscitur. Hanc iurisperiti diuidere solent in præsumptionem iuris, & a iure: & præsumptionem iuris tantum, priorem sic definiũt, vt sit legis dispositio aliquid præsumentis, & super præsumpto, tanquam sibi comperto, statuentis. Hæc autem ab apertis & violẽtis indicijs proficiscitur: & contram illam non admittitur probatio, quia pro manifesta veritate habetur. Huius præsumptionis exempla plurima extant, sed in proposito vnum, aut alterum commemorasse sufficiat. Suspectus & infamatus, qui tempore mortis petit consolationem ab hęreticis secundum eorum consuetudinem, si cõstat eum eo tempore sanæ mẽtis fuisse, condemnatur a iure tanquam consummatus hæreticus. Quod eadẽ omnino ratione locum habere censeo in conuersis ex Iudæis, Mahumetanis, vel alijs hæreticis, qui iuxta ritus parentum suorũ decedere, ac sepeliri voluerunt. Sic etiã sine spe veniæ hæreticus relapsus præsumitur, qui post abiuratam hæresim, acceptat, deducit, visitat, comitatur hęreticos: vel munera eis mittit, vel fauorem impendit. [c. filij. c. accusatus. §. ille quoque. de hæreti. lib. 6. l. antiquę. C. ad Velleia. l. a diuo Pio. §. si pignora. de re iudi. c. is qui fidem. de sponsalib. & illic interpretes. Corasius lib. 3. de arte iuris. cap. 7.]

5 Eodem fere pertinẽt violentæ illæ præsumptiones, quæ veritatem ipsam cunctis demonstrare videntur: cuiusmodi sunt, indicia indubitata, quæ ad aliud trahi nequeunt, quam ad id, quod indicant: ea enim pro veris probationibus sunt habenda, vt quidam iurisperiti aiunt. Tale est, hæreticos adorare, ritus Iudęorum, aut Mahumetanorum seruare, ieiunia, cæremonias, & orationes eorum facere: & id genus alia, quę non nisi ad manifestam hæresim trahi posse videantur. Est autem indicium apertum, tale signum facti, quod vrgeat animum boni & cõstantis viri ad rem plane credendam. [Archid. Ioan. And. Domin. & cæteri in. c. 2. de hæret. lib. 6.]

6 Altera præsumptio iuris est, contra quam probatio admittitur: eam sic definit Alciatus: Præsumptio iuris est, probabilis coniectura ex certo signo prouenient

ueniens, quæ alio non adducto, pro veritate habetur. Nihil autem differunt præsumptio iuris apud iurisperitos, & argumentum probabile apud rhetores: apud quos argumenta probabilia sunt, quorum oppositum verum esse possibile est: illis tamen stabitur, donec aduersarius contrarium probet. Sic etiã iuris præsumptio, nisi contrarium probetur, pro plena probatione haberi solet. [l. 1. C. de impube. & alijs substitutio. l. licet imperator. de legat. 1. Alciatus lib. 1. præsumptio. part. 3. Tiraquel. in. l. si vnquam. C. de reuo. donatio. parte, donatione largitus. nu. 127. cum sequentib.]

7 Aliæ sunt præsumptiones ex diuersis personarũ & rerum circunstantijs ortæ: quæ quidem tam variæ sunt, & innumerabiles, vt eas certa regula comprehendere impossibile sit: necessario igitur in æstimatione iudicis erunt. Alexander theologus inquit: Præsumptionũ alias esse leues, alias probabiles, alias temerarias: adde etiam alias esse violentas. De his tamen a nobis differendum erit in præsentia, quæ probabiles esse videntur, & in hoc iudicium frequentius incidunt. [Alex. Ales. 3. parte. q. 45. membro. 7.]

8 Præsumitur aliquis nonnunquam bonus vel malus ex natione & patria: sunt enim cuique nationi vitia quædam peculiaria, proprijque mores: nec idem in barbaro, Germano, & Hispano, æque probabile est. Vnde Nathanael apud Ioannem inquit: A Nazareth potest aliquid boni esse? Vlpianus quoque loquens de venalibus seruis ait: Plerunq; natio serui, aut prouocat, aut deterret emptorem: idcirco interest nostra scire nationem. Præsumptum etenim est, quosdam seruos bonos esse, quia nationis sunt non infamatæ: quosdam malos videri, quia ea natione sunt, quę magis infamis est. Et Plato in fine dialogi quinti de legibus: Nec illud nos fugiat, magnam esse locorum ad ferendos meliores peioresque homines, differentiã. Quippe alij varietate vẽtorum & turbine, difficiles & proterui sunt: alij propter aquas, alij propter cibos, qui ex terra non solum corporibus cõmodi, aut incõmodi oriuntur, verũ animis quoq; non minus. Quod Isocrates etiam in Areopagitico docet. [Ioan. 1. & l. quod nolit. §. qui mancipia. de ædilit. edicto. si c. si gens Anglorum. cum seq. 56. dist. Tiraquel. de nobilitate. cap. 12.]

9 Ea tamen præsumptio, vt nimis generalis, sic etiam parum efficax est, nisi forte alijs argumentis fulciatur. Nulla enim natio, nulla patria est, in qua non sint homines diuersorum inter se ingeniorum & morum: nec natio quempiam bonũ, aut malum esse cogit. Vnde Iuuenalis:

. . . . cuius prudentia monstrat,
Summos posse viros, & magna exempla daturos,
Veruecũ in patria, crassoq; sub aere nasci.

Et Ausonius de Seuero Cæsare.

Punica origo illi, sed qui virtute probaret,
Non obstare locum, cum valet ingenium.

Et Themistocles Seriphio in iurgio respondit, cum ille dixisset, non eum sua, sed patriæ gloria splendorem assecutum: Vera, inquit, hercule, narras: veruntamen nec si ego Seriphius, ignobilis: nec si tu Atheniensis esses, clarus vnquam fuisses. Aristides quoque de eadem re loquens dixisse fertur: Vobis & Lacedemonij, & reliqui Græci, qui nunc adestis, dicimus, quoniam locus nec virtutẽ præstat, nec adimit. Author Plutarchus in vita Themistoclis & Aristidis. De Themistocle quoq; scribit He-

rodotus in Vrania, quod cum Timodemus, vnus ex inimicis eius, subinde diceret, illum Athenarum respectu, non sui a Lacedemonijs honores assecutum, inquit ei Themistocles: O homo, ita res habet, neque ego si Belbinitanus forem, sic a Spartanis honoratus fuissem: neque tu, etsi Atheniensis. Quod & Plato dialogo primo de republica memorat his verbis: Equidé si ipse Seriphius essem, in eadem gloria viuerem: tu vero si Atheniensis, minime. Quod & Cicero libro de senectute retulit. Cæterum, si aliæ probationes adsint, hęc quoque pręsumptio eas probabiliores efficiet: nec enim his periculosis temporibus tam facile præsumendus erit hæreticus, homo Hispanus, Gallus, aut Italus, quam Bohemus, Germanus, aut Anglus.

10 Præterea, talis præsumitur esse filius, qualis pater: Vt enim ex hominibus hominem, ex belluis belluam, sic ex bonis bonum generari consentaneum est. Et quamuis (vt Aristoteles inquit) hoc sępe natura velit efficere, non tamen possit: attamen, sicut idem Philosophus alibi ait, ex melioribus meliores procreari, probabile est. Accedit eodé vetus illud prouerbium ab Ezechiele memoratum: Ecce omnis, qui dicit vulgo prouerbiũ, in te assumet illud dicens: Sicut mater, ita & filia eius. tum illud: Mali corui, malũ ouum. Vnde Iulius Maximinus (vt Sextus Aurelius Victor in eius vita est author) dum persequitur pecuniosos, insontes pariter, noxiosque, apud Aquileiam seditione militum discerptus est, vna cum filio, conclamantibus cunctis militari ioco, ex pessimo genere, ne catulum quidem habendum. Accedit etiã Ecclesiasticus dicens: In filijs suis agnoscitur vir. Cherondas quoque apud Stobæum inquit: In quibus ciuitatibus senes impudentes fuerint, liberi etiam, nepotesque ipsorum impudentia laborabũt. Cui attestatur Plato dialogo quinto de legibus, dicens: Vbi senes minus pudici sunt, necesse est ibi iuuenes impudẽtissimos esse. Item Fabius libro quinto: Similes parẽtibus ac maioribus suis filij plerunq; creduntur, & nonnunquã ad honeste turpiterque viuendum, inde causæ fluunt. Nam cum filij parentes suos ament, & ab eis omnia fere discere soleant, quæcunque in eis vident, bona, honesta, & licita esse putant: & vt Mantuanus cecinit:

Qui viret in folijs venit a radicibus humor,
Et patrum in natos abeunt cum semine mores.

Recte proinde Plutarchus in exordio libri de liberis educandis ait: Pulcher thesaurus est, bonis procreatũ esse parentibus. & Nazianzenus in laudem Cæsarij: Mater iã olim ab ipsis proauis Deo consecrata, pietatem instar necessariæ cuiusdam hæreditatis, non ad se ipsam tantũmodo, sed ad liberos quoq; deducens, ex sanctis primitijs vere sancta conspersio. [glo. in l. quod si no. lit. §. qui mancipia. de ædilit. edicto. Aristote. lib. 1. politi. c. 4. & lib. 3. c. 8. & lib. 4. de generatione. c. 3. Ezechiel. 16. Ecclesiastici. c. 11. Stobæus serm. 42. & 86. & 88. Fabius. li. 5 institutio. oratoria. c. 10. Alciat. lib. 1. pręsumptio. c. 48. Alfon. Castren. lib. 2. dę iusta hæreti. punitio. c. 8. Tiraquel. in l. 7. cõnubiali. Ansel. i. epist. ad Tit. c. 1.] 8

11 Sed quamuis hæc præsumptio tam generalis non sit, quã superior, non multo tamẽ efficacior est, quã illa: quia sępissime praui sunt filij bonorum, & nõnunquã boni efficiũtur prauorũ filij. Spartianus in Seuero, plurimis exemplis probat, nemine prope magnorum virorum bonum & vtilẽ filium reliquisse. Cuius

rei

rei nō alia probabilior causa mihi visa est, quā praua filiorum educatio: quæ blanda parentum indulgentia corrumpi solet. Vnde Socrates apud Platonem libro 3. de legibus, eam labem indulgentię matrum (quæ teneriores sunt) acceptā refert. [Alex. Aphrodiseus pro blemate. 25. sectione. 4. Stobęus serm. 85. Lactātius li. de opificicio Dei. c. 19. Abulen. de optima politia. num. 148. Alciat. lib. 1. præsumptio. c. 24. Tiraquel. lib. de pœn. causa. 52. num. 43.]

12 Fortior illa præsumptio est, qua talis esse quisque præsumitur, qualis eius educatio fuerit: ex bona enim, vel mala educatione, bonus, vel malus homo præsumi potest: quia educatio ipsa mores facit. Nā vt Plato dialogo quarto de republica inquit: Quale cuiusq; fuerit pueri his educationis initium, tali aetiam erunt quę sequuntur. Et sicut Horatius ait:

Quo semel est imbuta recens, seruabit odorē Testa diu.

Et Socrates apud Xenophontem docebat, Ingenia illa indigęre doctrina, quę quamoptima sunt: nam & equorum quicunque fortes, animosi, ac dociles sunt, si ab ineunte ætate domentur, optimos ac vtiles: si vero indomiti maneāt, effrenatos ac pessimos euadere. Canesq; quæcunque ingeniosæ, sagaces, laboriosæ, feris importunæ, bene quidem eruditas optimas ac perutiles venationibꝰ: econuerso vero, vanas, furiosas, ac inobedientes effici. Similiter etiā quotquot ingeniosi, animo fortes, rebus agendis idonei sunt, eruditi quidem ac rerum illarum docti, quæ agendæ sunt, optimi atque vtiles fiunt: plura namque ac maxima bona operantur: rudes autem atq; indocti, pessimi, noxijque efficiuntur. Cum enim discernere nequeant, quæ agenda, quæue omittenda sint, sæpe prauis operibus vacant: quod si etiam elati animi, vehementesque sunt, effrænati præterea, petulcacesque redduntur: quo circa plurimorum, magnorumque malorum causa sunt. [Aristotel. & Faber li. 2. ethico. c. 1. Plutar. in Apophtheg. Laconicis. Xenophon. lib. 4. de factis & dictis Socratis.]

13 Idem quoque Socrates apud Platonē inquit: Puerorum natura conuenientē nacta disciplinam, semper proficiendo ad omnem peruenit virtutem: enutritā autem si fuerit peruerse, ad contraria facile dilabitur. Est itaq; consentaneum futuram optimam, si sub aduersa forma nutriatur, deteriorem euadere quā ignauam: & animos præstantissimo ingenio præditos, si male fuerint educati, pessimos fieri. Et putandum est, infanda scelera, & extremam nequitiā ex generoso ingenio educatione corrupto, potius quam ex ignauo procedere. Ex educatione igitur fit, vt sæpe soleat filius similis esse patri: nam vt Cicero libro primo officiorum scripsit, plerunque parentum præceptis imbuti filij, ad eorum consuetudinem moremque deducuntur. Et Iuuenalis Satyra decima quarta:

Sic natura iubet, velocius & citius nos Corrumpunt vitiorum exempla domestica.

Vt nō immerito diuina sapientia tanto pere filiorū educationē patribus frequētissime cōmendauerit. Inquit enim Ecclesiasticus: Filij tibi sunt, erudi illos, & curua illos a pueritia eorum. Et rursus idem: Qui docet filium, laudabitur in illo: mortuus est pater eius, & quasi non est mortuus, similem enim reliquit sibi post se. Et mox: Equus indomitus euadet durus, & filius remissus euadet pręceps. & cætera in eādē sententiam. Item Daniel de Susanna loquens ait, eam fuisse pulchram & timentem Deū addita ratione, quia parentes illius, cum essent

 iusti,

iusti, erudierunt filiam suam secundum legem Moysi. Denique Paulus apostolus: Vos patres, inquit, nolite ad iracundiam prouocare filios vestros: sed educate illos in disciplina & correctione Domini. [Plato. 6. de republica. Ecclesiastic. 7. & 30. Daniel. 13. ad Ephe. vlti. c. sicut. 47. distin. Cornel. Tacitus. dialogo de oratorib. Iuuenalis tota Satyra. 14. & plura quæ collegi. lib. 9. de republica cap. 25. de educatione puerorum.]

14 Hinc & illud est, quod talis esse vnusquisque præsumatur, quales illi sunt, cum quibus conuersatur. Vt enim veteri prouerbio fertur, Similes cum similibus facillime congregantur. Salomõ quoque inquit: Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit: amicus stultorũ similis efficietur. Rursus: Noli esse amicus homini iracundo, neque ambules cum viro furioso: ne forte discas semitas eius, & sumas scandalum animæ tuæ. Et Ecclesiasticus: Qui tetigerit picem, coinquinabitur ab ea: & qui cõmunicauerit superbo, induet superbiã. Accedit Propheta regius dicens: Cum sancto sanctus eris: & cum viro innocente innocens eris. Et cum electo electus eris: & cum peruerso peruerteris. Et iuxta Theognidis sententiam a Platone in Memnone, & a Xenophonte in conuiuio relatam:

Iusta docent iusti, prauis conuixeris, ante
Quæ fuerat probitas protinus effugiet.

Vel sicut alij vertunt:

Te bona namque boni, si vna versere, docebunt.
Praui sed periment quod fuit ingenium.

Vnde Hieronymus ad Demetriadem scribit: Semper in comitatu tuo graues fœminas habeas: mores & studia dominarum plerunque ex ancillarum & comitum moribus iudicãtur: qualis enim quæque sit, talium cõsortio delectatur. Nec id mirum videri debet, nam & catellæ (vt habet prouerbium) perinde ac heræ sunt. Et sicuti Euripides in phœnice inquit: Mala improborum consuetudo cui placet, is qui fiet vir non rogo: sciens sodalium illum conuenire moribus. Adde quod nihil tam perniciosũ ac pestiferum est, vt consuetudo & conuersatio prauorum hominum: quippe cum, vt Chrysostomus ait, Amicitia atq; necessitudo & ad nocendum, & adiuuandum plus nonnunquam efficit, quam necessitas potuisset. Prætereo Senecam lib. 3. de ira, & epistola. 95. [Prouerb. 13. & 22. Ecclesiasti. 13. psal. 17. Aristotel. 9. ethi. c. vlti. Plato. 8. de repub. Chrysosto. in Matth. homil. 60. & in Ioan. hom. 56.]

15 Præterea, facilius præsumẽdum est malum de homine malo, quam de bono. Vnde regula iuris: Semel malus semper præsumitur malus. Quamobrem multi iurisperiti aiunt, de malo homine non nisi malum præsumendum esse. Econtrario Megabysus apud Herodotũ lib. 3. histo. Ex optimis viris, inquit, credibile est, optima existere consilia. Vtrunq; autem confirmat Cicero pro Cluentio dicens: Perinde, vt opinio est, de cuiusque moribus, ita quid ab eo factum & non factum sit, existimari potest. Et lex ait: Ex personis hominum dicta pẽsamus. Chrysostomus in dictũ Apostoli, Nolo vos ignorare, inquit: Sicut mala dogmata impuram inducere consueuerunt vitam, ita & vita peruersa dogmatum peruersitatem sæpe parit. & in illud dictum eiusdem, Habentes autem. &c. Impossibile est, impossibile profecto, si vitam impuram habeas, in fide non vacillare. & Theophylactus in epist. ad Tim. c. 3. Quando mentem quispiam perturbationibus, prauisq;

prauisq; affectibus corruperit, tum re. probus efficitur circa fidē. Dixit enim insipiens, non est Deus: vnde? quia cor rupti sunt & execrabiles facti sunt in iniquitatibus suis. [psal. 13. l. 1. C. si quis impe. mal. dix. Hosti. in sum. tit. de Iudæ. §. quibus. Lucas. in l. quemadmodum. C. de agrico. & censi. li. 11. Alciat. lib. 1. præsump. cap. 7.]

16 Inde etiam fit vt talis esse hodie vnusquisque præsumatur, qualis olim fuit. Spectanda quidem sunt, vt Fabius ait, ante acta, dictaque: ex præteritis enim æstimari solent præsentia. Quis vllam vllius boni spem habebit in eo, cuius primum tempus ætatis palam fuerit ad omnes libidines diuulgatum? Nemo repente fit turpissimus: omnibus in rebus (vt apud Ciceronem est) quę grauiores, maioresq; sūt, quid quisq; voluerit, cogitarit, admiserit, non ex crimine, sed ex moribus eius, qui arguitur, est pōderandum. Neque enim potest quisq̃ nostrum subito fingi, neque quisquam repente vita mutari, aut natura conuerti. Cui subscribit Fabius dicens: Interrogabo quid ante perdite, quid flagitiose, quid impie fecerit. Innocentia per gradus certos ab homine discedit: & ne in maximis trepidet audacia, diu vires in minoribus colligit. Nemo inde cœpit, quo incredibile est peruenisse. Chrysostomus in varia Matthæi loca, homilia. 87. Nemo repente ad extremam improbitatem insilijt. habet quippe insitum quendam anima pudorem, atque innatum, quem subito calcare atq; proijcere non posset, sed sensim atque paulatim ex negligentia perit, sic econtratrario, Nemo repente fit optimus. Vnde Flauius Vopiscus in vita Probi elegāter ait: Neminem vnquam peruenisse ad virtutum summam iam maturum, nisi qui puer seminario virtutum generosiore concretus, aliquid inclytum designasset. [Fabi. lib. 5. c. 10. & iterum declamat. 1. Cicero. ad senatum post reditum. & rursus in oratione pro Silla c. ex studijs. de præsumpti. c. si sermo. de pœnit. dist. 2. Bal. in l. ex persona. C. de probati. Feli. in c. scribam. de præsumptio. Alciat. lib. 2. c. 25. eod. tit.]

17 Ex suprascriptis alijsque personarum & rerum circunstantijs plane intelligitur, quamobrem inquisitores in prima parte actorum, tam diligenter interrogare soleāt reos, ex qua natione, patria, familia, cognatione, sint: apud quos educati, quos habuerint magistros, præceptores, socios, amicos. Ea enim & mille talia, considerari solent in rebus dubijs, vt inde argumenta verisimilia ducantur: quemadmodum fusius rhetores docent in causa coniecturali. Aiunt enim argumenta sumenda esse, ex genere, natione, patria, educatione, disciplina, bonitate, prauitate, ac tempore præterito: de quibus hactenus fatis diximus. Addunt etiam sexum esse considerandum, vt latrocinium facilius in viro, veneficium & superstitionē in fœmina credas. Aetatem, quia aliud alijs annis magis conuenit. Fortunam, neque enim tam idem credibile est in diuite, ac paupere. Conditionis distantiam, nam clarus an obscurus, magistratus an priuatus, pater an filius, ciuis an peregrinus, liber an seruus, laicus an clericus sit, plurimum distat. Animi naturam, etenim auaritia, ira, iracundia, misericordia, crudelitas, seueritas, aliaque his similia, afferunt frequenter fidem, aut detrahunt. Studia quoque: nam rusticus, forensis, negotiator, miles, nauigator, monachus, aliud atque aliud efficiunt. His etiam adijciunt causam, tempus, locum, occasionem, modum, & cætera rerum acciden-

accidentia, quæ longum esset mihi dicere, præsertim ad alia properanti. [Vide Cicero. lib. 2. de inuenti. & lib. 2. rhetor. ad Herenni. Fabium. lib. 5. orato. institutio. c. 10. Fortunatianum. li. 2. rhetor. in princ. Trapezuntium item li. 2. l. aut facta. de pœn.]

18 Deinde, male facta, & male dicta, præsumuntur male præmeditata: humanæ aures talia verba nostra iudicant, qualia foris sonant: neque est præsumendus quisquam dicere, quod non prius mente agitauerit. Sane vt Aristotel. inquit, sermones sunt ingeniorum & morum velut imagines: Et alibi ait: sermones esse notas earum, quæ in anima sunt, passionum siue animi affectionum quædam notæ. Et Horatius:

Format enim natura prius nos intus ad omnem
Fortunarum habitum &c.
Post effert animi motus interprete lingua.

[L. si quis extraneus. de acqui. hæredi. l. si non conuitij. C. de iniur. cap. 1. de præsumptio. & illic Felin. Matth. 12. Iob. 34. cap. humanæ. 22. quæstio. 5. l. labeo. §. idem Tubero. de supell. legat. Aristo. rhetor. ad Alexandrum. c. de specie laudandi. Ioan. Lup. allegat. de hæresi. §. 7. cum seq.]

19 Ad hæc, non præsumitur sanæ mentis, qui non habet memoriam ordinatam: Vsque adeo quippe vicinæ sunt, & connexæ omnes animæ virtutes, vt vix vna earum lædi possit, quin cæteræ quoque lædantur. Quo efficitur, vt ex cuiuslibet illarum læsione homo facile reddatur insanus. Et vt Plato inquit in Philebo: Memoria est sensus conseruatio: quo fit vt qui memoria caret, non bene sensum conseruet. [cap. filij. de hæreti. lib. 6. & illic Dominicus, Philippus Fran. & cæteri.]

20 Illæ autem coniecturæ, ac præsumptiones efficaciores erunt, quæ verisimiliores fuerint. Omnis enim præsumptio, quæ temeraria non sit, in verisimilitudine fundata esse debet. Et vt Bal. ait: Illa præsumptio fortior est, quæ verisimilior. Neq; aliud est præsumptio (vt apud eundem Bal. est) quam ratiocinatio de re verisimili: id sane probabilius, credibilius, & vero proximius est, quod verisimilius fuerit. De singulis loquens Aristo. lib. rhetoric. ad Alexandrum, inter alia inquit: Signa vero efficiunt, alia quidem opinionem, alia vero scientiam: id autem pulcherrimũ est quod scientiam efficit: secundo autem loco, quod opinionem maxime verisimilem operatur. Accedit eodem, quod incredibile, suspectumque est, vt plerique aiunt, quicquid non est verisimile: habet enim quandã falsitatis imaginem. Denique sæpissime quod verisimile est, pro veritate habetur: quod vero non est verisimile, omnino falsum esse censetur. [c. quia verisimile. de præsumpt. l. non est verisimile. quod metus caus. l. Meuius. in princip. de legat. 2. Bal. in l. 2. c. de sicar. & in rub. de probat. & in l. 1. C. de seru. fugiti. Felin. in cap. auditis. de præscrip. Decius. consi. 596. Hippolyt. consi. 101. fusius. Andreas Tiraquel. in l. si vnquam. C. de reuoc. dona. in principio a numero 37. deinceps.]

21 Ex coniecturis autem & præsumptionibus nemo condemnandus est, præsertim in crimine hæresis. Et vt hoc obiter dicam, coniectura dicta est, authore Fabio, a coniectu, idest, directione quadam rationis ad veritatem: ex præsumptionibus tamen, indicijs, & coniecturis ad remedia extraordinaria proceditur. Neque enim pœna ordinaria imponenda est propter suspiciones, vel probationes, quæ non sint luce meri-

diana

dianá clariores: quemadmodum recte docent Innocen. Antoni, & innumerabiles alij. [c. literas. de præſumpt. Fabius. lib. 3. c. 7. Fortunatianus lib. 1. rhetor. c. de ſtatu. Innocen. in c. quia veriſimile. de præſumpt. Anton. Card. & cæteri in c. afferte. eo. tit. Ioan. Lup. allegat. de hæreſi. §. 11. Hippol. in rub. de proba. nu. 241. Boerius deciſio. 264. Tiraquel. de pœnit. cauſ. 27.]

22 Eadem fere omnia, quæ de præſumptionibus diximus, de ſuſpicionibus quoque dici poſſunt: nam & ex ijsdem locis ducuntur & oriuntur: niſi quod ut Bal. ait. Suſpicio minor eſt, quam præſumptio: Facilius enim ſuſpicamur aliquid, quam idipſum præſumamus: ſed ex ſuſpicionibus oriri ſolent præſumptiones: & quod ſuſpicamur, ſæpe verum eſſe præſumimus. Et hæc quidẽ probabiliora eſſe videntur, quã ea quæ Budæus in forenſibus tradit: Suſpiciones, inquit, a Cicerone dicuntur, quas iuriſconſulti appellant præſumptiones: & cauſa ſuſpicioſa eſt, in qua multę sũt preſumptiones. Eſt autem ſuſpicio, acceptio vnius partis cum formidine alterius. Vel eſt opinio mali ex leuibus ſignis, vt inquit B. Thom. Vel ſicuti Bal. definit. Suſpicio eſt paſsio animi aliquid firmiter non eligentis. [Bal. in auth. ſiquis. C. de adulter. Thom. 2. 2. q. 60. art. 4. Bal. in rub. de probation. Soto. lib. de Iuſti. & iure. q. 4. artu. 3.]

23 Suſpicionum autem, alię ſunt leues, alię vehementes, alię temerarię, alię probabiles. Leuis ſuſpicio eſt, qua leuiter aliquid ſuſpicamur: ſic etiam vehemens, qua vehementer: temeraria, qua temere: probabilis, qua veriſimiliter & probabilitate mouemur ad ſuſpicandum. Augentur autem & minuuntur ſuſpiciones ex argumentis, coniecturis, & ſignis, alijsque circunſtantijs, perſonarum & rerum. Sic rhetores augere ſuſpicionem docent ab argumentis, & ſignis, & cęteris locis: vt cum multa concurrunt argumenta & ſigna, quę inter ſe conſentiunt, orator dicat, rem perſpicuam, non ſuſpicioſam videri oportere. Item plus oportere ſignis & argumentis credi, quam teſtibus: hęc enim eodem modo exponi, quomodo re vera ſunt geſta: teſtes corrumpi poſſe, vel pretio, vel gratia, vel metu, vel ſimultate. Melius tamẽ & iuſtius cõtra argumẽta, & ſigna, & cęteras ſuſpiciones dicere docent hoc modo: vt demonſtremus, nullam rem eſſe, quam non ſuſpicionibus quiuis poſsit criminari. Deinde, vt vnã quamque ſuſpicionem extenuemus, ac demus operam, vt oſtendamus nihilo magis in nos eam, quam in aliũ quẽpiam conuenire: indignum facinus eſſe dicentes, ſine teſtibus coniecturam & ſuſpicionem firmamenti ſatis habere: Neque enim propter ſuſpiciones aliquem condemnare licebit. [lib. 2. rhetor. ad Herenni. cap. literas. de pręſu. l. abſentem. de pœnis. l. 1. §. ſi ſuſpicio. de incen. ruin. & naufra. & in l. Admonendi. de iure iura. Bart. Iaſ. Ripa. Curtius & cęteri.]

24 Cæterum in materia hæreſis, Gerſon tract. de proteſtatione, ſuſpicionẽ hoc modo diſſerit: Suſpicio leuis prouenit ex ſignis exterioribus operum aut verborum, ex quibus capitur coniectura, qua concludi poteſt, non quidem frequenter, ſed raro, ſeu caſu, quod talia dicens vel faciens hęreticus ſit: idque deducitur leui conſequentia, vt puta, ſi argumentemur: Petrus deierat frequenter, ergo non bene in Deum credit.

25 Suſpicio vehemens ſumitur ex ſignis exterioribus operum, aut verborum, ex quibus capitur argumentũ concludens frequenter, & vt in pluribus, quod talia

-lia dicẽs vel faciens est hæreticus. Verbi gratia, si quis neget explicite, palam, & publice, aliquas propositiones fidei, quas tenetur ex officio scire, is vehementer suspectus est: quamuis fieri possit, vt talis negatio, ex ignorantia, vel animi leuitate sit orta.

26 Violenta suspicio est, quę prouenit ex signis exterioribus operum aut verborum, ex quibus cõcludi solet efficaciter & fere semper, quod talia dicens vel faciens, est hæreticus: vt si quis propositiones hæreticas publice asserat: vel adoret sepulchrum Mahumetis. Nam etsi possibile sit, quod ista sine intellectus errore, aut sine pertinacia dicantur, aut fiant: ecclesia tamen, quæ iudicat exteriora, pręsumit violenter, eiusmodi homines hæreticos esse, nisi forte purgauerint se ipsos, probando ignorantiam, timorem, vel fictionem, & ostendendo se correctioni paratos: Hæc Gerson. In summa, hi omnes suspecti de hęresi sunt, de quibus indicia aliqua extant, quod de fide catholica male sentiunt. Gerson de protesta. confid. vlti.]

27 Sunt qui putant, suspicionem de hęresi, duci posse ex signis & indicijs leuibus, modo probabilia sint: nam plene ea probari oportet. [Innoc. in c. sicut. de simo. Ioan. Andr. in. c. vt officium. §. 1. Anchara. in. c. Accusatus. in princ. de hęret. lib. 6. Feli. in. cap. literas. de pręsum. Contra. Brun. lib. 1. de hęret. cap. 4.]

28 Ea tamen opinio, meo quidem iudicio sine delectu recipienda non est. Nã leuia signa mouere non debent animũ constantis viri ad suspicandum tam graue crimen, sed potius interpretanda sunt in partem benigniorem. Vt enim Cicero ad Quintum fratrem scripsit: Vt quisq; est vir optimus, ita difficillime esse alios improbos suspicatur. & Nazianzenus oratione in laudẽ Athanasij: Malus celerrime adducitur, vt bonum etiam virum condemnet in rebus dubijs & incertis: contra, Vir probus, ne malum quidem facile condẽnauerit. & oratione. 1. in Iulianum: Minime is malitiam fraudemque suspicatur, cuius animus a malitia liber est, & immunis: & epistola. 21. Qui a vitio liber est, is vitium in alio minus prõpte suspicatur. Deinde ex leuibus signis, male suspicari de homine Christiano, haud leue peccatum est: quia talis suspicio esset actus voluntarius a recta ratione dissonans. Neque enim ex leuibus signis moueri debemus aduersus catholicos, quibus iniuria fit, si malam opinionem de illis habuerimus absque iusta & probabili causa. Postremo, iudicium temerarium est (vt Theolo. docent) cum aliquis iudicat de his, quæ dubia sunt, propter aliquas leues coniecturas. Igitur ex leuibus indicijs suspicari nullo modo debemus aliquem hæreticum esse. [c. estote. de reg. iur. Tho. 2. 2. q. 60. artic. 2. Caiet. in sum. verb. suspicio. Domin. Soto. lib. 3. de iusti. & iur. quęst. 4. art. 3.]

29 Hoc amplius addunt quidam, in crimine hęresis leui suspicioni adhęrendũ esse, saltem eo vsque vt inquisitor procedere possit ad interrogandum, quid suspectus sẽtiat de catholica fide. Quod equidem falsum & periculosum esse puto: nisi forte id fiat ex probabili causa, & cum homine alioqui abiecto, vili, & infami. Nam honestum hominem in iudicium trahere propter leuem suspicionem, eumque interrogare de fide, ac dubitare, an catholicus sit, graue quidem iudicio meo & iniustum admodũ est. [Matth. de Affl. in consti. Sicili. tit. 1. colu. antepen. Ludo. Carer. tract. de hęr. nu. 116.]

30 Interdum

30 Interdum autem ex grauissimis criminibus, longe ab hæresi distantibus nascitur suspicio non leuis, quod talis facinorosus non bene sentit de fide catholica. Nam qui catholicus est, Deum timere, & ab eiusmodi criminibus abstinere solet. Vnde qui cum fœminis consanguineis, affinibus, monialibus, commatribus, alijsque id genus, facile commiscetur, non immerito suspectus censeri potest. Quamobrem regia lex huiusmodi crimina hæresim sapere dicit: neque enim perpetrari solent a viris orthodoxis & bene Christianis. Sed & Iason speciem hæresis esse putat, iuramenta scelerata facere. [regia. l. 5. tit. 15. lib. ordin. 8. ad Rom. c. 1. & inibi Chryso. sermo. 4. August. ad fratres in eremo. sermon. 47. Iason. in. l. 3. iurari. de iure iurando.]

31 Suspectus quoque in fide merito censeri potest, qui nouas & singulares opiniones asserit in materia morali, easque pertinaciter tuetur contra communes & receptas sententias: inde enim ad hęreses facilis admodum via est. Ad summam, in omnibus præsumptionibus & suspicionibus, vt Gerson inquit, plurimum ad rem faciunt, accidentia & circunstantię personarum & rerum. Quędam enim sufficiunt ad vehemētem suspicionem habendam de aliquo homine, quæ alium hominem suspectum nō redderent, ne leuiter quidem. [Gerson tract. de protest. considerat. vlti. Fran. Victoria super Thom. 2. 2. q. 11 art. 2.]

32 Neque leuis præsumptio est contra descendentes ex Mahumetanis, qui vinū non bibunt, neq; carnem suillā edunt, neque aprum animal propter conuiuia natū, vt ait Satyricus, cum sint voluptatibus dediti, quæ sine his frigere solent: vt proculdubio pręsumi possit in maiorum suorū sectas, eos adhuc permanere: quod quidē ab inquisitorib⁹, sua ipsorū cōfessione, frequētissime deprehēditur.

De probationibus *Titulus L I.*

SVMMARIVM.

1 *HAeresis crimen cur summa cura & prudentia examinari oporteat.*

2 *Probationes in crimine heresis luce clariores esse debent.*

3 *Testis vnus cum fama publica non sufficit ad plenam probationem in crimine heresis.*

4 *Iuramentum deferendum non est accusatori in crimine hæresis, ad supplementum imperfectæ probationis.*

5 *Probationes imperfectę, aut semiplenę, etsi multę concurrant, non sufficiunt ad plenam faciendam fidem in crimine heresis.*

6 *Testibus in causa hæresis, quādo non sit adhibenda plena fides.*

7 *Testes duos non sufficere in causa hæresis ad plenā iustamque probationem, nonnulli putant.*

8 *Testes duos non sufficere, falsa est opinio.*

9 *Testes duo quales esse debeant, vt plene iudici fidem faciant.*

10 *Testes excommunicati, & socij criminis, cur in causa hæresis recipiantur.*

11 *Probationes in crimine hæresis, leuiores quam in alijs criminibus sufficere, falsa est opinio.*

12 *Probatio minus plena ad quid sufficiat.*

13 *Probatio indirecta contra violentam iuris, & a iure præsumptionem, quomodo recipienda.*

14 *Hæresis quomodo probari possit scriptis*

hæretici.
15 *Probationum, argumentorum, & indiciorum inter se consensus plurimum refert in omnibus reorum causis.*

De probationibus.

1 CAVSA hæresis grauior est, quam aliorũ fere omnium criminum: tum quia pœnis acerbioribus puniuntur hæretici, tum etiam quia infamia ex eo crimine orta, domum, familiam, & cognationem obscurare & maculare solet. Quas ob res prudẽtius & cautius, in hoc iudicio, quam in alijs agendum est. [c. vergentis. de hæreti. cap. vt officium. §. verum eo. tit. lib. 6. c. vbi periculum. de electi.]

2 Hinc est quod cum in cęteris criminibus necessariæ sint ad cõdemnationem probationes luce clariores: multo magis idipsum nęcessarium sit in crimine hæresis: eo accedente quod facultas defensionis manca quodã modo reis istis concedi solet. [l. vltim. c. de probatio. Oldra. consi. 210. Anchar. in c. Accusatus. in principio, de hæreticis lib. 6.]

3 Ab eodem fonte manat, quod quemadmodum in alijs criminibus ad plenã probationem non sufficit vnus testis cũ fama publica, neque plures testes singulares cum eadem fama: sic etiam ad probandam hęresim talis probatio inutilis erit. [glo. & interpretes in. c. veniens. de testib. Alex. consi. 143. li. 2. Decius. consi. 458. Ioan. de Lignano, & Matth. in Clem. 1. &. 2. de hæreti. Ioan. And. & Domin. in. c. vt officium. eod. tit. lib. 6. Gonsal. de hæret. prauit. quęstio. 13. Ioan. Lupus allegatio. de hęre. §. 12.]

4 Et sicut in alijs criminibus non defertur iuramentum accusatori ad supplementum imperfectę probationis: sic etiam deferendum non est in hæresis comprobationem. [glo. communiter approbata in. l. 3. de iur. iurando. & illic Alex. nu. 12.]

5 Sic & in crimine hæresis diuersæ species imperfectæ, aut semiplenæ probationis non iunguntur, vt plenam fidem iudici faciant: queãdmodum nec in cæteris criminibus coniungi possunt: tametsi, vt Fabius ait: Singula leuia & cõmunia nocere solent vniuersa, etiam si non vt fulmine, tamen vt grandine. Sed id locum habet in causis ciuilibus, & ad maiorem duntaxat suspicionem in criminalibus, non autem ad plenam probationem. [Fabius lib. 5. cap. 12. Barto. & cæteri in l. si quis ex argentarijs. §. 1. de eden. Alex. consi. 143. lib. 2. Decius cons. 615. Ripa. in. l. admonendi. de iure iuran. num. 209. Gratus cons. 47. lib. 2.]

6 Sic etiam in causa hæresis non est plena fides testibus adhibenda, qui testimonij sui probabilem causam non reddunt, etiam non interrogati. [Salicet. in. l. vltim. C. de probat. Alex. consi. 15. lib. 1. Decius cons. 419.]

7 Sunt præterea qui putant, duos testes non sufficere in causa hæresis ad plenã iustamque probationem: tum quia Innocen. 111. tres, aut plures boni testimonij viros exigere videtur: tum quia vt sæpe diximus, in his causis non solet concedi reis libera defensionis facultas. [cap. excommunicamus. §. adijcimus. de hæretic. cap. vltim. eod. tit. lib. 6. Hostien. in summa. titul. de hæretic. §. qualiter. vers. vt autem. Albert. lib. de agnos. assert. catho. quæstio. 34.]

8 Sed hæc opinio a plurimis est reprobata,

bata, nec immerito quidem: quia casus iste non inuenitur exceptus ab illa peruagata & vulgari regula diuini & humani iuris: In ore duorum vel trium stabit omne verbum. Neque Innocen. III. de speciali hæresis probatione loquitur, sed de inquisitione generali, quā iudex facere debet per tres aut plures viros, aut per omnes homines totius parœciæ. Neque facultas defensionis vllo modo reis denegari solet, quinimo cautius ac benignius cum eis semper, quam cum alijs reis agitur. [c. licet vniuersis. de testib. c. cum esses. de testam. dicto §. adijcimus. Ioan. de Ligna. Ioan. And. Anton. Cardi. Ioan. Imolen. quos referunt & sequũtur Domini. & Philipp. Franc. in. c. vt officium. de hæret. lib. 6. Socin. in. c. excommunicamus. nu. 27. dicens hanc esse communem opinionem. Gonsal. tracta. de hæreti. prauit. quæstio. 13. Siluest. in sum. verbo. hæresis. 2. q. 4. Ludoui. Carerius in pract. num. 162. plenius Albert. in. c. 1. de hæret. lib. 6. quæst. 16. Godofredus. in. l. 8. & quicunq;. C. de hæret.]

9 Cæterum vt per duos tantum testes plene probetur hæresis, necesse est, vt illi sint integri & irrefutabiles, & (vt vulgo dici solet) omni exceptione maiores: idque multo magis quam in cæteris criminibus, ob eas causas, quas supra memorauimus. [c. in primis. 2. q. 1. glo. & interpretes in cap. at si clerici. de iudi. Bal. in. l. vltim. C. de probati. Ioan. Lup. allegatione de hæresi. §. 13. Albert. in. c. 1. de hæreti. lib. 6. quæstio. 16. num. 25. Decius consil. 429. & innumerabiles alij.]

10 Neque obstat quod in fidei fauorem, ad inquirendam hæreticam prauitatem recipiuntur testes excommunicati, & socij criminis, infames, & alij, qui in cæteris criminibus repelluntur. Id etenim fit ad inquisitionem, ad indicium, ad præsumptionem: ad summum, ad qualem qualem probationem: non autem vt propterea legitimi testes esse credantur, aut solis duobus plena fides sit habenda. Nam (vt inquit Alex. IIII.) Tales testes in aliarum probationum defectum admittuntur: ac tunc demum audiendi sunt, cum ex verisimilibus coniecturis, ex numero testium, ex qualitate personarum & rerum, alijsque circunstantijs, falsa dicere non præsumantur. [c. in fidei. de hæret. li. 6. Franc. Aretin. in. c. vlt. de testib. & Ioan. Lup. allegatione de hęres. §. vlt. Conra. Bru. lib. 4. de hęret. c. 9.]

11 Errant ergo quicunque putant leuiores probationes sufficere in crimine hęresis, quam in alijs criminibus probandis. Lex enim Theodosij, qua isti decepti sunt, nihil de leui probatione locuta est: sed id tantum ait, hæreticorũ vocabulo eos contineri, qui vel pro leui argumento a iudicio catholicæ religionis, vel tramite detecti fuerint deuiare. Leuis igitur probatio, non sufficit ad condemnationem, sed ea constitutione hæreticus esse dicitur, qui leui argumento deuiat a catholica fide, seu qui leui indicio errare conuincitur, accedente scilicet eius confessione, aut plena hæresis probatione. Tum illud addo, legem illam corruptam esse in vulgatis editionibus. Nam vera eius verba sunt. Hæreticus est, ac latis aduersus hæreticos legibus succumbit, qui vel paululũ ab orthodoxa declinat fide: vel qui ab orthodoxa fide vel minimum declinat. Et ita vertit Photius patriarcha in nomocanone, siue iure pontificio Græcorũ. Ea vero lectio Photij mihi valde probatur, quia in constitutione illa & in titulo, sub quo sita est, nihil minus tractatur, quam de probationibus,

sed de ipsis hæreticis agitur: qui si in aliquo deuiauerint a catholica fide, etiam in minimo, vere hæretici sunt, vt beatus Ambrosius, sanctus Isidorus, Rabanus Maurus, alijq; plurimi docet. [Ambrosius epistola. 84. Isidorus lib. 2. de eccle. offi. c. 23. Rabanus lib. 2. de institu. clericorum c. 57. tit. 12. c. 2. l. 2. C. de hæret. & inibi Godofre. Ioan. Lupus allega. prænota. §. 12. Albert. in rub. de hæret. lib. 6. quæst. 13. nu. 28. Conrad. Brun. lib. 4. de hæret. c. 9.]

12 Sed quamuis ad pœnam ordinariam non sufficiat minus plena probatio: nihilominus tamen ad inquisitionē, purgationem, quæstionem, pœnam arbitrariam, & pœnitentiam salutarem imperfecta probatio sufficiet: leuior enim ad eas res, quam ad condemnationem requiritur. [Prima instruct. Hispalen. c. 5. glo. in c. literas. de præsumpt. Innoc. in c. sicut. de simo. Cardi. & Ioan. Imol. in Clem. 1. de hæreti. Ioan. Lup. eod. §. 12.]

13 Tametsi autem contra violentam præsumptionē iuris & a iure, qua consummatus hæreticus aliquis esse censetur, non recipiatur directa probatio in cōtrarium: recipienda tamen est indirecta probatio, qua reus iuste defendatur, & crimina obiecta omnino excludat: vt si probare velit falsos esse testes, aut ea indicia non esse vera, ex quibus violenta præsumptio ducitur: & ita quidā iurisperiti docēt, quibus assentior. [cap. accusatus. §. 1. cum seq. de hæret. lib. 6. Ioan. And. Domin. & Philipp. Francus. in c. filij. eod. tit.]

14 Potest hæresis probari scriptis hæretici. c. vlti. 24. q. 2. l. sciant. C. de probat. sed debet hæreticus manum suam, scripta, vel signa cognoscere. [Authentica qui contra propriam. C. de no. num. pecu.]

15 Postremo, in omnibus hæreticorum, aliorumque reorum causis ad fidem certitudinemque faciendam, plurimum refert an probationes, argumenta & indicia inter se concordent & congruant, vel econtrario, dissonent, varient, & sibi inuicem aduersentur. Nam vt est apud Aristot. Vero consonant omnia: falso autem cito dissonat verum. Et Seneca epist. 103. Veritatis vna vis, vna facies est, nunquam autem falsis constātia est: variantur & diffident. Et sicuti diuus ille Hierony. inquit: Non potest verum esse, quod dissonat: vniformis enim res veritas, mendacium autem in varia distrahitur. Nihil veritate potentius (vt apud Chrysost. est) nihil mendacio imbecillius, etsi innumeris obtegatur operimentis: nam etiam sic deprehenditur & effluit facile. Veritas autem etsi innumeris circunueniatur insidijs, tuta permanet: & qui ad eam confugiunt, tanquam firmissimo, & tutissimo muro eius viribus custodiuntur. Et alibi inquit: Huiusmodi est veritatis natura, vnde magis oppugnatur, inde magis confirmatur: & quo magis obtegitur, eo clarior euadit. Sane quæ a veritate non veniunt, nemine etiam impellente, seipsa subuertunt. Fere ita est (vt Ioan. Picus ait) mala causa quo se plus defendit, plus prodit: contra veritas sicut ignis, quo plus excutitur, plus clarescit. [Aristote. 1. ethi. c. 8. Hierony. in prolo. Osee. Chrysost. in euang. Ioan. homil. 2. 8. & homil. 57.]

SVMMARIVM.

1 *Procurator frustra interuenit ad grauiora absentium crimina defendenda.*

2 *Procurator eos defendere potest, qui sunt in vinculis.*

3 *Hæreticus in carcerem coniectus per procuratorem causam suam tueri potest, si neget.*

4 *Absens suspectus de hæresi a quocunque excusari potest coram iudicibus.*

5 *Filij & hæredes defendere possunt causam defuncti per procuratorem.*

6 *Procurator generalis sanctæ inquisitionis Hispaniæ in Romana curia quis sit eligendus.*

De procuratoribus.

1 AD grauiora absentium crimina defendenda frustra procurator interuenit: tum quia in primis necessaria est reorum confessio: tum etiam quia sententia condemnationis non posset in absentes executioni mandari. [l. pen. §. ad crimen. de publi. iudi. Felin. in c. meminimus. de accusa. Marian. in c. veniens eod. tit. Hippolyt. in pract. §. seq.]

2 Quæ causæ cum cessent in reo, qui in vincula coniectus est, cessat etiam iuris prohibitio: quamobrem vinctus poterit a procuratore defendi, vt recte Barto. censuit. Clericus quoque atque alij, qui pro leuioribus criminibus arbitrio iudicum puniendi sunt, a procuratoribus defendi eadē omnino ratione possunt. [Bart. in l. non tantum. de appellatio. Barr. Angel. Imol. & Rubeus in §. ad crimen. Signorol. consi. 169. Anchar. consi. 172. Gratus consi. 71. lib. 2. Felin. in cap. meminimus. de accusa. nume. 15.]

3 Hinc est, quod hæreticus carcere clausus per procuratorem causam suam agere ac tueri potest, vt quodam primæ instructionis capite continetur. Id tamē tunc fieri debet, cum reus negat, se hæreticum esse: nam si vellet hæreses tueri, non liceret vllo modo cuiquam eius impiam causam defendere. Quin etiā audiendus antea procurator non est, quam id iudices expresim concesserint, vt alibi diximus. Raro autem procurator admittitur, sed aduocatus solet esse procurator, & officio inquisitorum fiunt reorum defensiones. [Prima instruct. Hispal. cap. 16. si aduersus. de hæreticis. supra de aduocatis, numero primo.]

4 Si vero contra suspectum absentem procederetur, tunc posset quilibet eius excusationes iudicibus allegare: quæ si iustæ fuerint, sententia differenda est: iure enim concessum est, vt aliquis reum absentem defendat, probabiles & iustas causas absentiæ allegans, ne forte innocens inauditus, & indefensus a calumniatoribus opprimatur. [l. pen. §. ad crimen. de publi. iudi. l. 3. C. de accusa. Barthol. in extrau. ad reprimendum, verbo, legitime. quomodo in læsæ maiestatis crim. procedatur. Ludouicus Carc. de hæreti. num. 113.]

5 Filij & hæredes defendere possunt causam defuncti per procuratorem, tametsi accusatus fuerit de crimine hæresis: quia

quia de eo agitur, quod eorum interest. Alberi. in l. seruum quoque. §. publice. de procura. Bal. in l. reos. C. de accus. Feli. in c. meminimus. eod. tit. Rubeus in §. ad crimen. nu. 126.]

6 Demum vir aliquis peritus & probus eligendus est, qui sit procurator generalis sanctæ inquisitionis Hispaniæ, vt in Romana curia negotia huius sacrosancti officij gerat, cui iustum salarium soluendum est ex bonis publicatis. [2. instruct. Hispal. c. 2.]

De promotore fiscali Titulus LIII.

SVMMARIVM.

1 *Promotor fiscalis qualis sit eligendus.*
2 *Fiscalis esse non potest quis in ea prouincia, ex qua originem ducit.*
3 *Promotoris fiscalis munus.*
4 *Promotor fiscalis comprehensis & admonitis reis, eos accusare debet.*
5 *Promotor fiscalis reos etiam confessos accusare debet.*
6 *Promotor fiscalis quomodo libellum accusatorium iudicibus edere teneatur.*
7 *Promotor fiscalis quid facturus sit, vbi a iudicibus concessa fuerit dilatio ad probandum.*
8 *Promotor fiscalis, quocunque tempore testes aliarum hæresum superuenerint, reos de his accusare debet.*
9 *Promotor fiscalis diligenter perscrutari debet reorum confessiones, & eorum dicta & responsa.*
10 *Promotor fiscalis quãdo abesse debeat, & quando adesse.*
11 *Fisci causas quis defendere teneatur.*

De promotore fiscali.

1 PROMOTOREM fiscalem vulgo appellant officialem sanctę inquisitionis, qui officio accusatoris fungitur. Is eligendus est vir probus, diligens, industrius, & iurisperitus.

2 Iulius Paulus lib. 5. receptarum sentẽtiarum, titulo, de fisci aduocato, inquit: In ea prouincia, ex qua quis originem ducit, officium fiscale administrare prohibetur: ne aut gratiosus, aut calumniosus apud suos esse videatur.

3 Ad huius officium pertinet, dicta testium exquirere, & reos ad inquisitores deferre, siue denunciare illos iudicibus: ac petere vt comprehẽdantur, & in carcerem conijciantur.

4 Deinde comprehensis & admonitis reis, eos accusare debet, quemadmodum sub titulo de accusationibus plenius diximus.

5 Et quamuis rei dum admonentur, confessi fuerint omnes suas hæreses, nihilominus promotor fiscalis de eisdem eos accusare debet, vt iudicium ex accusatore, & reo, & iudice constet.

6 Libellus accusatorius edẽdus est a promotore iudicibus, addito iuramento, quod eius capita non ab eo malitiose proferuntur, sed vt ius suum persequatur, quia ea probare intendit.

7 Vbi autem fuerit a iudicibus concessa dilatio ad probandum, producet contra reum testes, petetque vt examinentur, & eorum dicta rata fiant, & testimonia publicentur.

8 Quod

8 Quod si testes aliarum hæresum, quocunque tempore superuenerint, adijcietur id accusationi, ac de his hæresibus promotor fiscalis reum accusabit.

9 Obseruare præterea debet, vt omnes reorum confessiones, omniaque dicta & responsa eorum diligenter perscrutetur, vt inde colligere posit, quæ ad eorundem vel aliorum hæreticorum causas pertinere videantur.

10 Cum autem dicta testium scribuntur, & rata habentur, & cum iudices & cõsultores de sententia ferenda deliberãt, abesse debet promotor fiscalis: præsens tamen esse poterit relationi actorũ processus, & ex facto & iure allegare quidquid expedire putauerit.

11 Olim promotor fiscalis causas fisci defendere tenebatur coram iudice bonorum publicatorum: quod in quibusdam prouincijs etiam nunc est in vsu: in plerisque tamen hodie ad fisci aduocatum ea res pertinet: & vt id obiter dicam, fisci aduocatum, primus Hadrianus imperator instituit, vt in eodem Spartianus est author.

De propositionum qualitate Titulus LIIII.

SVMMARIVM.

1 *Propositiones examinare ad quos pertineat.*

2 *Theologorum responsa quibus propositionum qualitates continentur, ab eisdem subscripta, actis iudiciarij processus inserenda sunt.*

3 *Propositionem hæreticam eam tantum esse, quæ ab hærtico prolata sit, perperam quidam putant.*

4 *Propositio fidei contraria, a quocunque proferatur, hæretica proprie dici potest.*

5 *Propositio multis modis hæretica esse potest.*

6 *Propositio qua dicenda sit hæresim sapere.*

7 *Propositiones sapientes hæresim quomodo Canus examinandas esse existimet.*

8 *Erroneæ propositiones, & variæ de illis theologorum sententiæ.*

9 *Erroneas propositiones quomodo distinguat Canus ab hæreticis.*

10 *Propositio male sonans quæ sit.*

11 *Propositionum male sonantium assertores quomodo coercendi.*

12 *Propositio temeraria, quæ sit.*

13 *Propositio scandalosa quæ sit.*

14 *Propositio schismatica quæ sit.*

15 *Propositio seditiosa quæ sit.*

16 *Propositio blasphema uel maledica quæ sit.*

17 *Propositio hæreticis fauens quæ sit.*

18 *Propositio iniuriosa quæ sit.*

19 *Propositio eadem varias habere potest qualitates.*

20 *Propositiones in fide ambiguæ a quibus definiri possint.*

21 *Propositionum interpretationes diligenter attendendæ sunt, cum eas rei in suam gratiam exponunt.*

22 *Propositionum interpretationes, quas admitti non deceat.*

De pro-

De propoſitionum qualitate.

1 IN cognitione cauſarũ hæreſis, in ſacro fidei tribunali nonnunquã incidit quæſtio, de qualitate propoſitionum, quę ab hęreticis, vel ſuſpectis reis prolatæ ſint: hoc autẽ ſuo iure ad theologorũ officiũ pertinet.

2 Theologorum reſponſa, quibus propoſitionum qualitates cõtinentur, actis iudiciarij proceſſus, ab eiſdem ſubſcripta, inſerenda ſunt: perinde ac dicta, teſtimoniaque aliarum rerum peritorũ. Sic non dimittuntur milites, niſi quos conſtat, medicis denunciantibus, & iudice competente diligenter examinãte, vitium contraxiſſe. Sic tres obſtetrices probatæ & artis & fidei aſſumẽdæ ſunt, vt inſpiciant, vtrum mulier prægnans ſit. Et ſæpe iudices artificum & magiſtrorum iudicio fidem habere ſolent.[l. ſemel. C. de re militari. lib. 12. l. 1. ff. de inſpic. ventr. c. vltim. de frigi.]

3 Sed iam de propoſitionũ qualitatibus diſſeramus. Quidam putant, non eſſe propoſitionem hæreticam, niſi ab hæretico prolata ſit: quod ſi ab alio dicta fuerit, dicetur propoſitio contraria fidei, ſed hæretica proprie non erit. Hęc fuit opinio. Thom. Caiet. quam vt mihi quidem videtur, non bene defendit Canus. Eius enim argumenta omnia eo tendunt, vt comprobent, non omnem propoſitionem hęreticam, hęreſim proferentis eſſe: quod nemo vnquam vocauit in dubium. [Caiet. 2. 2. quæſt. 11. art. 1. Canus li. 12. de locis theolo. c. 8.]

4 Melior ergo & crebrior ſententia eſt, quod omnis propoſitio contraria fidei hęretica proprie dici poſsit. Neq; enim pendet ex proferente an hæretica dici debeat, necne. Quia ſicut propoſitio vera, ſemper eſt vera, quamuis a mendace dicatur: ſic propoſitio hæretica, ſemper erit hæretica, ſiue ab hoc, ſiue ab alio proferatur. Adde quod cuiuſq; propoſitionis qualitas, ex ipſamet propoſitione materiata conſideranda eſt: & ita Theologi propoſitionũm qualitates explicare ſolent. Alia vero diiudicatio eſt, vtrum is qui talem propoſitionem dixit, hæreticus ſit: quod quidem recto iudicis arbitrio, ex perſonarum, locorum & temporum, alijſque circunſtantijs perpendendum eſt. [Torquem. lib. 4 de eccle. part. 2. c. 3. Hadrian. in. lib. 4. ſente. quæſt. de confe. Alſon. lib. 1. de ius. hæ. pu. cap. 1. Addo Couar. lib. 3. reſolu. c. 1.]

5 Multis autem modis propoſitio hæretica eſſe poteſt: primo, ſi contraria ſit ſcripturæ ſacræ: ſecundo, ſi contradicat eccleſiæ: tertio, ſi aduerſetur decretis concilij generalis recte congregati, in his quę ad fidem pertinent: quarto, ſi obuiet definitioni ſedis apoſtolicæ: quinto, ſi oppoſita ſit communi ſententiæ doctorum eccleſiæ, vt ſuis quæque locis plenius diſſerui.

6 Illa vero propoſitio ſapit hæreſim, quę prima verborum ſignificatione, & prima facie ſenſum habet hęreticũ, quamuis pie intellecta poſsit habere ſenſum catholicum. Et illa ſapit manifeſtam hæreſim, quæ prima fronte præ ſe fert ſaporem hæreſis manifeſte. Aliter: Illa propoſitio ſapit manifeſtam hæreſim, ex qua & quibuſdam veris, quæ nulla tergiuerſatione negari poſſunt, ſequitur hęreſis manifeſta. [Gerſon in declaratione veritatum credendarum. Echius lib. 1. de prim. Petri. c. 6. Alberti de agnoſ. aſſertio. catholi, quæſt. 6. Alſonſus. lib. 1. de iuſta hæretic. puni. cap. 3.]

7 Sed noster Canus (vt erat vir acris ingenij) quædam ex his iure ac merito reprehendit, quædam vero non item. Exempla enim primę regulę mihi quoque displicent: nam illæ propositiones: Pater est maior filio: Christus est creatura: in altero sensu hæreticæ sunt, in altero vero catholicæ: ac proinde in neutro eorum sapiunt hæresim. & illa propositio: Tres sunt dij, omnimodo hæretica est. Illud vero non iure facit, quod exceptionem illam (quamuis propositio pie intellecta possit habere sensum catholicum) interpretatur sic, vt semper propositio hæresim sapiens, possit habere sensum catholicum: quod nemo vnquam dixit. Prætereo nunc quod saporem & odorem confundit, & propositionis huius qualitates, non ex verbis & sensu eius, vt iacet, quod theologi munus est, sed ex qualitate dicentis, alijsque circunstantijs interpretatur: quod quidem iudicis est, non theologi. Sed exemplum ab eo positum mihi non displicet: Ridiculum est Eucharistiæ sacramentum solẽni ritu per vias publicas circumferre: ea enim propositio, Lutheranorum & Sacramentariorum hæresim sapit, & quidem manifestam. [Canus lib. 12. de locis theologi. cap. 11.]

8 De erronea propositione theologi variant. Diuus Antoninus ait, erroneam propositionem ab hæretica, hoc tantũ differre, quod illa pertinacia caret, hæretica vero ex pertinacia constat. Sed hæc opinio quia neque rationem habet, neque causam probabilem, aut satis idoneam, explodenda atque eijcienda est. Ioann. Torquemad. inquit: Erronea propositio est, asserens aliquid falsum: quasi vero & hæretica non asserat omnia falsa. Ioan. Picus, erroneam vocat eam propositionem, quæ falsa quidem est, sed nondum ab ecclesia cõtrarium est definitum. Alfonsus Castrens. Propositio erronea, inquit, nihil fere distat ab hæretica, nisi forte discrimen constituatur inter credibilia, quibus propositiones aduersantur: vt illa dicatur hæretica, que est contra credibilia, quæ superant omnem virtutem intellectus: erronea vero sit, contra credibilia, quæ naturali ratione probari possunt. [Antoni. 2. part. sum. tit. 12. c. 15. Torquemad. lib. 4. de ecclesia. part. 2. c. 11. Picus in apolog. quęst. 7. Alfons. lib. 1. de iust. hære. pu. c. 3.]

9 Melchior Canus loco prænotato inprimis ait, propositionem erroneam ab hæretica, non cogitatione modo, sed re etiam separari: neque erroneam propositionem accipiendam esse in significatione generali: vt omnem comprehendat errorem, sed vt concilium Constantiense accepisse videtur, pro specie propositionis diuersæ ab hæretica: non vt genus ab specie secernitur, sed tanquam vna species erroris ab altera. atque hactenus ei vehementer assentior: deinde alia subiungit, quæ mihi non omnino probantur. Nam propositiones cõtra veritates catholicas & vniuersales, & quæ doctrinæ Christianæ veritates sunt, erroneas esse, sed non hæreticas, id vero est, quod mihi displicuit: illud autem probo, erroneã propositionem, minus quippiam continere, quam hæreticam manifestam, atque adeo erroneum esse asserere aliquid contra veritatem ab ecclesia nondum plane definitam: vel contra veritatem catholicam, non omnibus manifestam, aut certe ab eo ignoratam, qui propositionem erroneam dixit.

10 Propositio male sonans, & pias aures offendens est, quæ auditoribus, siue lectoribus pijs, scandalum & occasionem

HHH ruinæ

ruinæ præbet: vt Ioan. Torquemada, Albertinus, & Alfonf. Caftren. docent. Addit Canus, dupliciter de propofitione male fonante nos loqui poffe: vno modo generaliter, quo omnis propofitio contraria fidei pias aures offendit: alio modo fpecialiter, quo gradū quendam propofitionum conftituimus ab illo hæreticarum diftantem. Qua ratione eas proprie male fonantes propofitiones, & pias aures offendentes effe ait, in quibus nullus error contrarius fidei manifefte notari poteft, fed abfonum nefcio quid, atque abfurdū, quod pias atque religiofas aures offendat.

11 Cum autem aliqui offenfi fuerint talibus propofitionibus, illarum affertor ab inquifitoribus cogendus eft, vt publice verum fenfum earum exponat, vt ab eo datum fcandalum ceffet. Quod fi is, qui talem propofitionem dixerit, alioqui fufpectus erat, vocandus eft a iudicibus, atque interrogandus: qui fi probabilem fenfum eorundem verborum attulerit, non eft cogendus, vt publice illum explanet, fi modo nullus fcandalizatus fuerit: monendus tamen eft, ne talia deinceps dicere audeat. [Hæc prudenter Alfonf. Caftren. lib. 1. de iuft. hæret. pun. c. 3.]

12 Propofitio temeraria eft, quę nulla graui authoritate, aut iufta ratione, infolenter vel audacter, contra ecclefiafticam modeftiam afferitur. Vt fi dicatur: Dies fupremi iudicij erit intra proximum menfem. Interdum tamen eiufmodi propofitiones, non cenfentur effe temerariæ: præfertim cū modefte dicuntur, & aliquam verifimilitudinem habent, & piam audientium aut legentium vtilitatem: qualia funt multa quæ viri contemplationi dediti, gefta fuiffe, verifimiliter imaginantur. [Antoninus, Torquemada, Albertin. Alfonf. & Canus locis prænotatis. & Gerfon. in fine epift. de fufceptione hum anit. Chrifti.]

13 Propofitio fcandolofa (vt recte inquirit Canus) eft, in qua fcandalum notari poteft, etiam fi alioqui hęretica non fit. Vt enumeratio incommodorum facræ confefsionis: ecclefiæ Romanæ abufus coram plebe narrare: tum illæ propofitiones: prælatus malus, eft verè fur & latro: vniuerfitates & collegia, vanitate hominum funt inducta: leguminibus & pifcibus venter inflatur, & ad cōcubitū redditur aptior. Hæc enim atque talia, infirmis caufam ruinæ præftant, & non leue fcandalum generant. Vide Ianfenium in concordiam euangelicam cap. 71.

14 Propofitio fchifmatica eft, quæ diuifionem ecclefiæ inducit.

15 Propofitio feditiofa eft, quę in ecclefia eft feditionis caufa vel occafio.

16 Propofitio blafphema vel maledica eft, qua Deo vel fanctis irrogatur iniuria.

17 Propofitio fauens hæreticis eft, quæ perfonis aut erroribus hæreticorum, quoquomodo fauet, vt eft hęc: Hæretici non funt puniendi.

18 Propofitio iniuriofa eft, quę alicui fidelium ftatui, vel illuftri perfonæ, vel dignitati detrahit, vel iniuriam facit: quales funt quæ contra cardinales, & monachos, infani & impij effutire folēt.

19 Nihil autem prohibet, eandem propofitionē varias fimul habere qualitates. Vna enim propofitio effe poteft erronea, & hęretica, fchifmatica & feditiofa, temeraria & iniuriofa: & vnam, duas, aut plures habere qualitates.

20 Quamuis quęftiones in fide ambiguę a fummo Pontifice, vel generali concilio definiendæ fint, per modum tamen doctrinæ explicari ac definiri folent a viris doctis atq; prudentibus, quę propofitio

positio sit huius, uel illius qualitatis, qđ munus propriæ theologorum ẽst: quicquid enim ad catholicam fidem pertinet, ex theologia discitur. Sed nonnunquam iurisperiti ex pontificum, conciliorum & sanctorum patrũ decretis hæc facile diiudicare poterunt. Certe si quis diligenter perlegerit opus Alfonsi nostri, aduersus omnes hęreses, eo vel solo, ad propositiones hęreticas per noscendas, satis & super erit instructus. [Gerso. tract. de exami. doctrina. Alberti. de agnoscend. assertio. cathol. quæstio. 10.]

21 Cæterum quia multi eum propositiones a se dictas negare non queunt, eas ita interpretari conantur, vt crimen excludant: diligenter obseruandum est, an eorum expositiones recipiendæ, vel potius reiiciendę sint. Nam iustæ ac verisimiles declarationes, admittendæ sunt: quæ quidem aut omni modo, aut certe magna ex parte crimina obiecta diluere poterunt: quemadmodum sub titulo de defensionibus luculenter executi sumus.

22 Ea vero expositio explodenda est, quæ absurda fuerit, aut non verisimilis, incredibilis, & quæ non congruit cum antecedentibus & consequentibus, neque cum ratione recti sermonis, neque cum circunstantijs personarum temporum & locorum, & quæ alioqui non iusta interpretatio sit, vt lib. 2. de primogenitis Hispaniæ plenius disserui. Sed illa potissimum eiicienda est, quę sub prætextu interpretationis, verum sensum propositionis perimit atque corrumpit. [cap. cum dilecti. de accusa. Alber. de agno. asser. cath. q. 7. & 8.]

De protestatione Titulus LV.

SVMMARIVM.

1 *Protestationes cur faciant docti & catholici viri, cum de rebus fidei agunt.*

2 *Protestatio authoris.*

3 *Protestationis finitio.*

4 *Protestatio quocunque loco & tempore fieri potest, & quam vim habeat.*

5 *Protestatio quando excusare soleat.*

6 *Protestatio excusare non potest scienter errantem contra catholicam fidem.*

7 *Protestatio contraria facto, nihil protestanti prodest.*

8 *Protestatio non omnino excusat eũ, qui per ignorantiam errat in his, quæ explicite scire tenetur.*

9 *Protestatio plurimum prodest in rebus difficilibus & ambiguis, etiam si ad fidem pertineant.*

10 *Protestatio aliquando excusat apud homines, & non apud Deum, & ecõtra.*

11 *Protestatio quomodo excuset illum apud Deum & homines, qui ignorantia errat in his, quæ explicite scire non tenetur.*

12 *Protestatio plus minusue prodest ex personarum & rerum circunstantijs.*

13 *Protestatio nonnunquam nocere potest, quamuis aliquando nil prosit.*

1 QVIA periculosum est de rebus fidei & religionis differere, tametsi vera dicantur, idcirco viri eruditi, sapientes & pij, hæc eadem tractantes, prudenter admodum protestari solent, se nolle a fide catholica aliquo pacto deuiare: sed in omnibus semper ecclesię vniuersalis doctrinam amplecti, & eius censuræ libenter subiacere velle. Deinde, reuocationem sub cōditionē subijciunt, in hunc fere sensum: quod si forte aliquid contra fidem catholicam, eos dixisse, aut scripsisse contigerit, exinde illud reuocant, & ex imperitia vel imprudentia dictum aut scriptum intelligi volunt: nō autem ex malitia vel pertinacia. De hac igitur protestatione pauca in præsentia breuiter & succincte dicemus. [cap. hæc est fides. 24. quæst. 1.]

2 Sed ne ipse vtilitate huius protestationis caream, qui ordine propositæ materiæ ductus, nonnunquam coactus sum professionis meæ cancellos transgredi: testor, & iterum atque iterum testor, me nihil magis quam hæreses odisse: & vt impietates cum hæreticis omnibus funditus extirpentur, semper in votis habuisse: quamobrem laborem hunc qualemcunque suscepi. Proinde, si quid erroneum, aut quouis modo suspectū, in hoc opere fortassis scripserim: id inscitiæ meæ ascribi, & pro non scripto haberi volo. Paratus equidem sum, non modo ecclesiæ catholicæ definitionibus obtemperare: sed etiam cuicunque meliora docenti, & veriora dicenti libenter accedere: ac eius admonitionem & correctionem, summi beneficij loco habere. Non vincimur quando offeruntur nobis meliora, sed instruimur: maxime in his, quæ ad ecclesiæ vnitatem pertinent, & spei ac fidei nostræ veritatem, vt inquit Cyprianus in epistola ad Quirinum.

3 Sed iam ad propositum reuertamur. Hanc protestationem sic definit Gerson, vt sit confessio quædam, qua declaratur, quid protestans in fide sentiat. Nam (sicuti docet Paulus in epistola ad Rom.) Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Vel aliter: Protestatio in materia catholicæ fidei est religiosa & modesta deprecandę impietatis, pertinaciæque cautio, animi nostri declaratoria & certificatoria. Testatur enim quo animo simus locuturi, aut scripturi. [Ad Rom. 10. Gerson. tractatu. de protestatione. considera. 1.]

4 Cum autem hęc protestatio in nullius detrimentum sit, sed ea tantum contineat, quę pendent ex mera voluntate & intentione protestantis, fieri quidem potest, quocunque loco & tempore: & eneruat, declarat, & vincit verba & facta subsequentia. [l. per seruum. §. 1. de vsu & habi. l. qui in aliena. §. Celsus. de acqui. hęre. l. si mihi & tibi. §. vlti. de leg. 1. l. si quis in principio testamenti. de lega. 3. Bart. in l. non solū. §. morte. de nou. op. nuntiatio. num. 14. quē illic sequuntur communiter interpretes omnes, & in c. cum. M. de constit. Feli. num. 27. Decius. num. 17. Ripa. num. 67. vide c. hęc est fides. 14. quęstio. 1. Scepolam cautela. 56. Corasiū in l. si tam angusti. de seruit. nu. 9.]

5 Hoc tamen in proposito tunc demum excusare poterit, cum verba dubia fuerint, & mens loquentis aut scribentis ambigua: longe secus foret, si verba &

mens

mens protestantis manifestam hęresim saperent. [l. Nensenius. de negot. gestis. l. at si quis. §. plerique. de religio. & sumpti. funerum.]

6 Vnde qui sciens errat contra catholicam fidem, quamuis millies protestetur, nihilominus tamen consummatus hęreticus erit: quia non vult in captiuitatem redigere intellectum in obsequiū Christi: neq; est paratus corripi ab ecclesia, quam impie contemnit, ac errare posse temere putat. [Gerso. tract. de protest. considera. 3. cum seq. Alfonf. lib. 1. de iust. hęret. pu. c. 11.]

7 Accedit eodem, quod si sola protestatio excusare posset ab heresi, liberum esset cuilibet, protestatione pręmissa, hęreses quascunque impune docere. Sed protestatio contraria facto, nihil protestanti prodest: neque ideo minus impius erit, qui fatetur, se rectam fidē tenere, factis autem negat. [c. sollicitudinem. de appel. c. ea te. de iur. iura. l. si non conuitij. C. de iniurijs. l. si quis extraneus. de acqui. hęredi. c. vlti. de homic. lib. 6. Et communiter omnes iuris interpretes in l. non solū. §. morte. de noui oper. nuntiat. & in c. cum M. de constit. Alber. lib. de agn. asser. cat. q. 12. num. 9.]

8 Hinc est, quod qui per ignorantiam errat in his, que explicite scire tenetur, quamuis protestatus fuerit, non tamen excusatur omnino: nisi forte ignorantiam suam, aut aliquam erroris causam probare potuerit: quia vnusquisque scire pręsumitur, ea quę scire tenetur: & ignorantiam alleganti incumbit onus probandi defensionem suam. [l. 2. §. Seruius. de orig. iur. l. professio. C. de mun. patrimo. lib. 10. l. 2. quod quisque iur. l. 1. de exceptio. l. ab ea parte. de proba.]

9 Considerandum vero est, quę qualia que sint ea, in quibus quispiam errauerit. Sunt enim aliqua ad fidem etiam & religionem pertinentia, vsque adeo difficilia, obscura, & ambigua, vt viros doctissimos nonnūquam latere possint: in rebus autem talibus protestatio plurimum proderit: quia ex ignorantia magis, quam ex malitia error natus esse censebitur. [Alfonf. lib. 1. de iust. hęret. pun. c. 11. glo. in princ. inst. de obliga. quę. ex qua. del. nas. Anchar. cons. 289. Felinus in c. cum ex officij. de prę sc. & in c. 1. de re iudi.]

10 Illud quoque nouisse conueniet, quod interdum protestatio excusat apud homines, & non apud Deum, & contra: quia homo iudicat ea, quę apparent: Deus autem intuetur cor. Nam si protestatio pio animo fiat, excusat ab hęresi apud ipsum Deum, quamuis protestans errauerit in his, quę explicite scire tenebatur: tametsi enim tunc aliquis peccet, tale peccatum erit ignorantię, non autem impietatis. Si vero sciens quispiam errauerit, in his etiam, quę nō tenebatur explicite scire, quamuis apud homines protestatione excusetur, nihilominus tamen coram Deo cōsummatus hęreticus erit. [1. Reg. 16. Gers. de protest. consid. 8. Alfon. lib. 1. de iusta hęreti. puni. c. 11.]

11 Is autem qui ignorans errat, in his quę non tenetur explicite scire, hac protestatione omnimodo excusatur ab hęresi, apud Deum & homines: tenetur tamē cognitæ veritati statim assentiri. Proderit ergo tunc protestatio ad excludendam suspicionem & pręsumptionem pertinacię & malitię. [Alberi. in rub. C. de hęreti. ad fin. Gerson, loco pręnotato, consideratione. 5. & item Alfon. eod. c. 11. Alber. lib. de agno. as. cath. q. 12. nu. 4.]

12 Igitur ex personarum & rerum circustantijs

ſtantijs plus minuſue proderit iſthęc proteſtatio. Nam, ſicuti Gerſon inquit, Proteſtatio generalis non efficit, vt proteſtans nequeat haberi ſuſpectus de hæreſi, quandoque leuiter, interdum vehementer, nonnunquam etiam violenter, iuxta perſonarum, errorum, locorum ac temporũ circunſtantias. Quod ſi rem ipſam penitius intueamur, profecto vulgaris illa & generalis pteſtatio, quæ paſsim ab omnibus fieri ſolet, quã & peſtifer ille Lutherus olim feciſſe dicitur, nec animum errantis exuit, nec pertinaciam excludit, nec magni momenti cenſenda eſt. [Gerſo. conſid. 12.]

13 Sed quamuis plerunque nihil proſit hæc proteſtatio, nunquam tamen nocere poterit. Nam ſiue generalis, ſiue ſpecialis fuerit, nón reddit ſuſpectum proteſtantem: quippe cum fiat, vt excuſet a pertinacia. Neque enim actus hominum producere ſolent effectus contrarios intentioni operantis: nec reuocatio conditionalis, aliquid concedit, aut ponit. [Gerſon loco ſæpe citato conſiderat. 2. l. legata inutiliter. de adimen. lega. ſi quis nec cauſam. l. non omnis. ſi cert. pet. l. ſi quis ſub conditione. ſi quis omiſ. cauſ. teſtam. glo. in c. exhibita. de homic. Feli. in c. literas. de pręſu. nu. 19.]

De purgatione canonica. Titulus LVI.

SVMMARIVM.

22 Iudici

De purgatione canonica.

1 PVRGATIONIS canonicæ sæpe fit mẽtio, in iure põtificum: sed in omnibus fere alijs criminibus in vsu esse desijt, in crimine tamẽ hæresis, etiam nunc vsitata, & in sacro inquisitorum foro frequentata est. Quã obrem Godofredus (vt ex eius scriptis conijcere licet) vir doctus & pius, laudat Hispaniam nostram his verbis: Puniuntur suspecti hæreseos, in religiosissimis Hispaniæ regnis, vel hoc maxime his temporibus triumphantibus, & singulari laude dignis, quod nulla non solum plane hæresis, verum ne suspicio quidem hæreseos sine digna, vel momẽto, maneat nota. Aliorum sane criminum suspicio bonis viris maxime fugiẽda est: nam vt Plato inquit: Non oportet vnquam parui facere, vtrum probus an improbus alijs videatis: quando quidem multi, (tametsi improbi sint) qui tamen probi, & qui improbi iudicant. Nam prauis quoque hominibus, diuina vis quædam conijciendi inest, per quam multi vel pessimi, recte tum opinione, tum verbis a melioribus deteriores distinguant. Indidit quippe nobis Deus, sicuti Chrysostomus ait, iudiciũ inuiolabile, quod nunquam corrumpi valeat, etiam si ad fundum iniquitatis veniamus: idcirco etiam qui maligni sunt, condemnant seipsos, & similes quoque morum suorum: etenim malitiam omnes accusant, etiam hi, qui eã exercent, & in ea versantur. Quocirca vtiliter ciuitatibus præceptum est, vt bonam apud multos existimationem non parui pendant. Et vt Cicero lib. 1. officiorum ait: Negligere quid de se quisq; sentiat, non solum arrogantis est, sed etiam omnino dissoluti. Cui accedit illud Tiberii Cæsaris, apud Cornelium Tacitum. lib. 4. annalium: Contẽptu famæ, contemni quoq; virtutes. Quas ob res Alexander ille magnus prudenter admodum dixisse fertur: Satius est, purgatos esse, quam suspectos. [c. si mala fama. 2. q. 5. Plat. lib. 12. de legib. Quint. Curt. lib. 7. Chrysosto. in epistola. ad Hebræos. homil. 24. c. nolo. 12. questio. 1. Godofred. in l. 2. C. de hæreticis.]

2 Sed

2 Sed quamuis in plerisque aliis criminibus sinistra maleuolorum suspicio interdũ tolerari, aut negligi possit: in hæresis tamen & impietatis crimine, nulla suspicio ferenda, vel dissimulanda est. Scribit enim sapientissime Rufinus, li. 1. inuectiuarum in Hieron. Esse quidẽ gloriosum, Christi exemplo patienter iniurias tolerare: at vnam notam hæreseos qui ferat, vel dissimulet, non esse Christianum. Et ipsemet diuus Hierony. quanta maxima potest animi contentione clarissima exclamat voce: Nolo in suspicione hæreseos quemquam esse patientem: ne apud eos, qui ignorant innocentiam eius, dissimulatio cõscientia iudicetur, si taceat. Hæc ille, in epistola ad Pamachium aduersus errores Ioannis Hierosolymitani, quod & Ioannes Picus in procemio apologiæ retulit.

3 Iure igitur catholica ecclesia mater nostra sanctissima, suspicionem hæresis vllo modo ferre non potest, sed variis antidotis medetur suspectis, eos nonnunquam abiurare, aut se purgare cogens: interdum etiam quæstionibus veritatem eruens, ac frequentissime pœnis extraordinariis eos coercens. Purgatio autem canonica nihil aliud est, quam de obiecto crimine innocentię ostensio, vt Alexand. Theologus, cęterique definiunt. [Alex. Ales. 3. p. q. 45. Mẽbro 3. & in Summis ver. purgatio. Ray. Gofr. Siluest. & alij.]

4 Suspectus de hęresi qui se purgare noluerit, cum id sibi a iudice fuerit legitime iniunctum, eo ipso hęreticus esse cẽsetur. Quod si per annum in eadem pertinacia perstiterit, tunc condemnandus est, legibus ciuilibus, tanquam consummatus hęreticus: sed iure pontificũ statim puniri potest, vt hęreticus pertinax: nec opus est, vt tam longo tempore punitio suspecti pertinacis differatur. Et hoc iure maiores nostri & nos semper vsi sumus. [c. excommunicamus. §. adijcimus. de heret. Auth. Gazaros. c. eod. tit. c. Tua nos. de cohabi. cleri. & mulierum. Innoc. Abb. & cęteri in c. cum P. Manconela. de purgati. canon.]

5 Neque tantum priuati homines hac purgatione vsi sunt, sed multi etiam Põtifices Maximi, de grauioribus criminibus infamati, quamuis a nemine iudicari possent, nihilominus ex charitate, ad auferendam subditorum offensionẽ, dedignati nõ sunt publice solemniterque se ipsos nonnunquam purgare. Vt enim B. Augusti. lib. de bono viduitatis scriptum reliquit: Nobis necessaria est vita nostra, aliis fama nostra. Quãobrẽ Paschalis primus, Damasus, Symmachus, & quidã alij Pontifices Maximi, corã populo solẽniter purgati sunt. Et Leo III. coram Carolo Magno, Gregorius. VII. corã Henrico. IIII. Sixtus III. coram Valentiniano, & Pelagius primus coram Narsete publice quoque purgati fuisse traduntur. [Augu. loco citato. c. 22. c. mandastis. c. auditum. 2. quęst. 5. Platina & cęteri authores in annalibus Pontificũ, Albertus Pighius, lib. 6. hierar. eccle. cap. 17. Brunus lib. 4. de hęret. c. 11.]

6 Cęterum, purgatio canonica indicenda non est, nisi cum reus publica laborat infamia, & crimen plene probatum non est: nam si horum alterum desit, non purgatione, sed condemnatione, vel absolutione causa peragenda est. [c. nos inter. c. si quis de gradu. c. cum dilectis. de purg. cano. l. qui accusare. C. de eden.]

7 Ad hęc, opus etiam est, vt causa & origo infamię, nec ab inimicis, vel maleuolis, nec ab infamibus, aut leuibus hominibus orta sit. Non enim temere quispiam

quispiam debet censeri publice infamatus propter istorum rumores: præsertim cum apud bonos & graues viros eius existimatio læsa non est. [c. cum in iuuentute. c. penul. de purg. canon. cap. in cunctis. 11. quæst. 3. c. inquisitionis. §. vltimo. de accusationi.]

8 Solet præterea reus ad purgationem cogi, propter graue scandalum ab eo male datum: & propter magnam & publicam infamiam: denique propter vehementem suspicionem ex testium dictis exortam. In summa, recto iudicis arbitrio relinquitur, vt Philip. Decius ait, quando reis purgatio sit indicenda. [cap. inter solicitudines. c. cum in iuuentute. de purga. canoni. Deci. in cap. at si clerici. de iudic. nume. 10.]

9 Purgatorum quoque numerus in arbitrio iudicis est: ita tamen vt plures præfiniantur, cum reus maiore laborat infamia, & grauioribus suspicionibus vrgetur. Quamobrē legumlatores modo plures, modo pauciores expurgatores requirunt: eorum scilicet numerum arbitrio iudicum relinquentes. Quod & Leo Papa, quadam in epistola scribit, inter alia dicens: Si sacerdos suspectus fuerit, ne in crimine, aut suspicione remaneat, cum tribus, aut cum quinque vel septem bonis, ac vicinis sacerdotibus, vel eo amplius, si suo episcopo visum fuerit, & cum alijs bonis & iustis hominibus, sacramento coram populo super quatuor euangelia dato, se purgatum ecclesiæ reddat. [c. omnibus. cap. presbyter. 2. q. 5. c. ex tuarum. de purga. can. c. significasti. de adult. c. inquisitionis. §. vlti. de accus.]

10 Purgatores autem a iuris canonici conditoribus dicuntur ij, quos Cicero laudatores vocat, si Budæo credimus in forensibus: & legitimus numerus laudatorum olim erat denarius, vt ex Cicerone constat. Sic enim in Verrem scribit actione vltima: Primum vt in iudicijs qui decem laudatores dare non potest, melius est ei nullum dare, quam illum legitimum numerum non explere: sed fallitur Budæus: nam laudatores, ij fere sunt, quos hodie testes probitatis vocamus. Solebant olim accusati viros grauissimos laudatores in suam commendationē producere: quod ex Asconio in oratione pro Marco Scauro constat: & Blondus retulit lib. 4. Romæ triumphantis: Pompeius vero interdixit, ne qui reorum laudatores haberentur, vt Dion Cassius lib. 40. Rom. histo. author est.

11 Purgatores autem eligi debent ij, qui eandem dignitatem & conditionem habent, quam reus ipse: si modo tales inueniri possint. Si vero huiusmodi expurgatores non inueniantur: eligendi saltem sunt aliqui viri probi & catholici, qui vitam & mores suspecti, non tā præsenti tempore nouerint, quam præterito: quique ciues sint, honesti, & existimationis bonæ: vt verisimile sit, eos neque amore, odio, timore, pretio aut prece, verum occultaturos, vel falsa dicturos. [c. si legitimi. 2. quæst. 4. c. cū P. Mancolena. c. constitutis. c. inter solicitudines. c. cum dilectus. de purgatio. canonica.]

12 Cæterum purgationis remedium, cæcum, fragile, ac periculosum admodum est, quippe cum ex alieno arbitrio pendeat. Ouidius ait:

Conscia mens recti famæ mendacia ridet.

Mox tamen addit:

Sed nos in vitium credula turba sumus.

Quamobrem cogendi non sunt ad hāc purgationē, hi qui ex parentibus Iudæis aut Mahumetanis nati sunt: eos etenim ad purgationem mittere, nihil est aliud, quā recta via in ignem mittere. Quis enim

enim de istis non facile male opinetur, aut saltem de illorum innocentia non dubitet? Rectius igitur fuerit, abiuratione, tormentis, aut pœnis arbitrarijs eos coercere. Si vero isti ad purgationẽ forte condemnati sint, & expurgatores, quales supra diximus, non inuenerint, admittendi erunt alij, quamuis ęque idonei non sint, ne prorsus defensionis facultas eis auferatur. [c. cum in iuuentute. in fin. de purga. cano. & inibi notant glo. & interpretes. & Hugo. Laurent. & Archidi. in. c. si legitimi. 2. q. 4. Ioan. Vincent. Host. & alij relati ab Henrico & Abbate in. c. inter solicitudines. de purg. can. & glo. vltim. & illic Feli. c. cũ. P. Máconela. de accusa.]

13 Et quamuis acris contentio sit inter iurisperitos, de pœna eius qui defecit in purgatione: ea tamen sententia verior & receptior est, vt reus in purgatione deficiens puniendus sit pœna ordinaria criminis, ac si vere conuictus esset. Id tamen fieri debet iuxta modum & qualitatem iudicij, quo reus coactus fuit se purgare: hoc est, vt si antecessit accusatio, pœna ordinaria puniatur: si vero per denunciationem aut inquisitionem proceditur, pœna ordinariã iudicis arbitrio temperetur. [c. de hoc. de simo. c. inquisitionis. in princi. de accusa. Hostien. Henri. Abba. & cæteri in. c. inter solicitudines. de purga. cano. Gofred. Hostien. Abb. Ioan. de. Anan. & Felin. in. c. accedens. de accusati. Angel. & Siluest. in sum. verb. purgatio. Ioan. Bernar. in pra. crim. c. 141.]

14 Cum ergo de crimine hæresis promotor fiscalis semper accuset, consequens est, vt qui deficit in purgatione, non secus atque consummatus hæreticus pœna ordinaria puniri debeat. Quod Nicolaus Tudiscus ait, cæterique consentiunt: & hoc iure vtimur. [Abba. in di. c. inter solicitudines. col. vlt.]

15 Quæri autẽ potest, quis dicatur in purgatione deficere. An is qui ab omnibus expurgatoribus derelinquitur: vel qui a maiori parte, an qui a parte minore, vel qui ab vno tantũ. Olim sane qui deficiebat vno duntaxat expurgatore, vt conuictus condẽnabatur, quia nõ purgabatur ab omnibus. Sed cum id periculosissimum esset, ac forte ab omnibus purgatus dici posset, qui a maiore parte purgaretur: idcirco receptum est, vt eo tempore quo numerus expurgatorum definitur, eodem quoque decernatur, vt si defecerit in vno, duobus, vel tribus, aut pluribus, pro conuicto hæretico habeatur: vtrunque enim eadem omnino ratione in arbitrio iudicis est. [l. quod maior. ad municipa. l. duo ex tribus. de re iudi. l. 1. de iur. delib. cap. ad abolendam. de hæretic.]

16 Quæsitum scio, an is qui se ab hæresi purgare vult, & in ipsa purgatione succumbit, statim sit curiæ seculari relinquendus: an pœnitentiam agere volens admittendus sit. Quod quidem verius est, nisi forte relapsus, vel impœnitens fuerit. Nam si is admittendus est, cuius hæresis testibus & propria confessione probatur, vtique multo magis illi ecclesiæ beneficium impartiendum est, qui præsumpta quadam, seu ficta probatione conuincitur. [l. filio quem pater. de liberi. & posthu. c. afferte. de præsumptionibus.]

17 Fuit olim magna inter peritos dissensio, an illa ferenda esset consuetudo, quę apud multos inquisitores inualuit, vt reus vehemẽter suspectus, prius torqueatur: deinde, si nihil cõfessus fuerit, vt se purgare cogatur: post hęc, si expurgatus sit, vt abiurare quoq; teneatur: & tandẽ post abiurationẽ arbitrarijs etiam pęnis puniatur. Consuetudinẽ hãc defendere quidam

quidã conabantur, his argumentis. Primo, quia vetusta est, & a multis eruditis iudicibus recepta. Adhoc, quia iurisperiti quidã id fieri posse scripserunt. Præterea, exẽplo Innocentij III. qui suspectum quendã ab officio suspendere iussit, & post suspensionẽ publice quoque abiurare. Quidã aiunt in arbitrio iudicis esse, vt reum omnibus pœnis suprascriptis coerceat: eo accedente, quod Innocentius & multi alij iuris interpretes aiunt, licere iudici in crimine hæresis, alijsq; similibus delictis, post purgationẽ, damnare reũ ad abiurationẽ, aliasq; pœnas arbitrarias, propter suspicionẽ adhuc remanentẽ. Deinde dicebãt, plurimum in eiusmodi pœnis arbitriũ iudicis posse: neq; reum illũ grauari, qui cũ forte summo iure pœna ordinaria condemnari posset, clementia iudicum leuioribus pœnis subijceretur. [l. minime. de legi. Cardi. in Clement. I. de vsur. colu. vlt. Francisc. episcopus Squilacen. tract. de fide catholi. cap. 31. c. inter solicitudines. de purg. cano. & illic Innocen. Hostien. Ioan. Andr. Anton. Anchara. & Cardi.]

18 Verior tamen, & benignior, & æquior est contraria sententia: quam tunc viri quidã doctissimi asserebant, quibus ego vehementer assentior. Nã illud in cõfesso est, neminem posse simul pluribus legibus pro vno crimine condẽnari. Non cõsurget, inquit Naũ propheta, duplex tribulatio: neque vindicabit Dominus bis in idipsum. Neq; pro eodem crimine debet quispiam duplici pœna conteri: quod legibus quoq; Atheniensium jam olim constitutum fuit, vt apud Demosthenẽ est, oratione aduersus Leptinem. [l. senatus. de accusa. c. at si clerici. §. vlt. de iudic. Naum. c. I. c. sceleratior. c. sunt plures. in fine. de poen. dist. 5. can. aposto. 25. cap. presbyter. 81. dist. cap. quid ergo. 23. quæstio. 5.]

19 Accedit eodem, quod sicut pluribus actionibus experiri non licet, sed vna illarum eligi debet, nõ autẽ omnes cumulari queunt: sic etiam in criminalibus causis, pluribus pœnis simul vtendum non est, sed vna illarum est eligenda. Et eo magis, quod in ciuilibus causis parui plerunq; refert, vtrum vna, vel pluribus actionibus experiaris: in criminalibus vero non potest non referre plurimum, vna duntaxat vel pluribus pœnis puniaris. [l. quod in hæredem. §. eligere. de tributo. l. cum filius. §. varijs. de lega. 2. l. I. C. de fur. Bart. & cæteri in. l. 3. §. I. de oper. no. nuntiatio. l. absentem. §. aduersus. de pœnis.]

20 Tum illud addo, quod vnaqueq; harũ pœnarũ efficax est ad quaslibet suspiciones purgandas, vt proculdubio superuacaneum & iniquum sit, pluribus simul suspectum reum affligere. Nam qui tormenta vincit, purgat quæcunq; indicia: & qui purgationi canonicæ satisfacit, absoluendus est, & boni testimonij vir declarandus: neq; de his quæ iam purgata sunt remanere sinistra suspicio debet. Et vt Pomponius inquit: Pœnis legũ contenti esse debemus. [Bart. & cæteri in. l. vlt. de quæst. c. I. 15. q. 5. c. ex tuarum. de purga. can. c. habet. c. Menã. 2. q. 4. l. si stipulatio facta. ff. de verb. oblig.]

21 Ad hæc, si reus euidentioribus suspicionibus vrgetur, potest quæstionis modus augeri; si vero leniter tortus fuerit, poterit in quæstionẽ repeti: quod si purgãdus fuerit, numerus compurgatorũ amplior erit: ita vt suspiciones quãtumlibet vehementes, vel his remedijs, vel alijs arbitrarijs pœnis legitime diluantur. [l. quæstionis modum. l. vnius. §. reus. de quæst. c. inter solicitudines. de pur. can.]

22 Præterea, iudex nõ debet plus suspicionibus credere, quam leges ipsæ credunt,

nec ei suspectus deinceps reus est habendus, vbi iura omnem suspicionem purgatam esse declarant. Deinde, iudex qui tormentis, aut purgatione canonica veritatem inquirit, totam probationis fidem in his constituere, ac inter culpā & innocentiam æquali animo esse debet. Quemadmodum igitur plenam fidem indicijs habet, cum reus tormentis crimen confitetur, vel in purgatione succumbit: sic econtrario, credere tenetur eum, qui tormenta vicit, aut legitime purgatus est, innocentem esse. Idque eo magis, quo procliuior ad benigniorem partem, & ad absoluendū, quam ad condemnandum pronior esse debet. [c. iudicet. 3. q. 7. l. quæstionis modum. de quæstio. c. iudicantem. 30. quæst. 5. c. estote. de reg. iur. l. absentē. de pœn. l. Arrianus. de actio. & obliga. Aristot. problem. 13. & 15. part. 29. Alciat. lib. 3. præsumpt. c. 44.]

23 Ex his facile perspici potest, sententiā nostram, æquam, benignam, iustam & veram esse: illam vero consuetudinem crudelem, iniustam, & laqueis plenam: qua nimirum efficitur, vt qui tormenta vicerit, ad purgationē teneatur: & qui legitime purgatus fuerit, errores, & hæreses abiurare cogatur: postremo, vt post tormenta, purgationem, & abiurationem, alijs quoque pœnis arbitrio iudicis coerceatur: quo quid durius, aut iniquius esse queat? Formido quidem, fouea & laqueus super illos esset, quēadmodum Esaias inquit: Vt qui fugerit a facie formidinis, cadat in foueam: & qui se explicauerit de fouea, teneatur laqueo. Vel sicut apud Hieremiam est: Vt qui fugerit a facie pauoris, cadat in foueam: & qui conscenderit de fouea, capiatur laqueo. [Esa. 24. Hiere. 48.]

24 Neque obstant argumenta contrariæ opinionis: quia sicuti beatus Cyprianus contra epistolam Stephani scribit: Cōsuetudo sine veritate vetustas erroris ē: & prauum vsum (vt Isidorus in synonymis ait) lex & ratio vincere debet: authoritas autem iuris interpretum, contra ius & æquum, parum efficax, & inanis est: Neque sententiæ nostræ aduersatur epistola decretalis Innocētii. III. quia purgatio illic indicta fuit Senonensi Decano, propter vulgatam hæresis infamiam, graue scandalum, & vehemētem suspicionem, ex testium dictis exortam: sed in pœnam familiaritatis quam scienter cum hæreticis habuit, quæ legitime probata erat, suspensus ille fuit ab officio, donec sopiretur scandalum: & coactus præterea fuit abiurare, non quidem illas hæreses, de quarum suspicione iam purgatus erat, sed familiaritatem duntaxat hæreticorum: quod ibi Nicolaus Tudiscus cordatius cæteris obseruauit. Non igitur lege aut ratione probari poterit, vt post tormenta, reus purgandus sit, aut post purgationē puniendus. Vide tamen id quod in enchiridio scripsi. [c. consuetudo. 8. dist. c. vsus. cum seq. 11. dist. l. 1. §. sed ne que ex multitudine. C. de vet. iur. enucl. c. inter solicitudines. de purg. cano. & illic Abb. nu. 3.]

25 In causa purgationis canonicæ hoc ordine & ritu procedi solet. Conueniūt in vnū inquisitores, episcopus, aut eius vicarius, & assessores, seu consultores periti, & excussis probationibus, reum condemnant, vt se purget, septem plus minus testibus: hoc addito, vt si defecerit in vno, duobus, tribus, aut pluribus, exinde conuictus plene de crimine censeatur. Hæc autem sententia reo dicenda est, & ab ea potest prouocare, & post appellationem causa referenda est ad senatum, nisi forte friuola fuerit appellatio: quia tunc ei ab inquisitoribus deferendum

rendum non est, vt generaliter Clemés I t r t. constituit, & specialiter epistola quadã senatus sanctæ inquisitionis plenius continetur. [l. 2. C. de decurio. li. 10. l. 1. de appel. c. cum appellationibus friuolis. de appel. lib. 6.]

26 Deinde, si a sententia non fuerit appellatum, vel post appellationem sententia confirmata sit, vel appellatio friuola reiecta fuit ab inquisitoribus, tunc reus ad se purgandum debet nominare tot viros bonos, testes expurgatores, quot in sententia inquisitorum continẽtur. Illi autem testes vocari seorsum debent ab inquisitoribus, & ab eis tria sunt inquirenda. Primum, an reum cognoscant, & a quo tempore: Secundum, an reus, vel eius consanguinei, vel affines dederint, aut promiserint aliquid ipsismet testibus, vt reo faueren: Tertium, an testes ipsi se obtulerint ad reum purgandum. Quæ omnia quodam instructionum capite plenius cauta sunt.

27 Post hæc, testes omnes conuocantur in auditorium inquisitorum, & reus ad tribunal ducitur, & ab inquisitoribus interrogatur, an homines illos cognoscat, & an illi sint, quos ipse in testes purgatores nominauit: qui respondere solet, se illos cognoscere, & eosdem esse, quos nominauit. Fiunt autem hæc omnia coram inquisitoribus solis, ac tabellione seu notario, qui literis mandare singula debet: nec alius quispiam præsens esse huic purgationi permittendus est, ne ipse quidem vicarius episcopi ordinarij, vt quadam epistola senatus sanctæ inquisitionis continetur: a sententia vero purgationis excludi non potest ordinarius, aut eius vicarius, vt dixi titulo de abiuratione. [confert cap. 1. 15. quæst. 1.]

28 Deinde, inquisitor ad expurgatores conuersus, talia dicere solet: Scitote fratres, quod Achacius reus de hoc & illo crimine accusatus, & suspectus est: quã obrem ab ea suspicione se purgare tenetur, & vos nominati estis in testes innocentiæ suæ. Tu vero Achaci per Deum & sacrosancta euangelia responde, an ea crimina commiseris. Et statim reus coram illis iurat, se nihil eorum dixisse, aut fecisse. Deinde reus abire iubetur: & inquisitor interrogat purgatores, an ea omnia probe intellexerint: qui respõdent, se intellexisse. Mox testes omnes secedunt: & singulis seorsum vocatis, & ab eis solemni iuramẽto exacto, quęrit inquisitor, an credant, Achacium iurasse verum, vel falsum: & quidquid responderint, a notario fideliter scribendum est. Hactenus de ritu purgationis canonicæ.

29 Origo autem huius purgationis in sacris literis est, vt Alex. theologus ait. Nam in Exodo, suspectus de furto iurare tenebatur, quod non extenderit manum in rem proximi sui. Et in Deuteronomio, maiores natu ciuitatis suspectæ de homicidio, purgabant illam dicentes: Manus nostræ non effuderunt sanguinem hunc, nec oculi viderunt: propitius esto populo tuo Israel, quem redemisti Domine, & ne reputes sanguinem innocentem in medio populi tui Israel. quo peracto auferebatur ab eis reatus sanguinis. Quod si homicidij & furti suspicio lege diuina purganda erat: quanto id magis fieri oportet, in hæresis & impietatis suspicione? [Exod. 22. Deute. 21. Alex. Ales. p. 3. q. 45. memb. 3.]

30 Illud quoque obseruandum est, quod iuramentum a suspecto, de veritate dicenda præstari debet: a testibus vero de credulitate. Nec enim aliud ab eis quærendum est, quam quod supra diximus, scilicet,

ſcilicet, an credant, reum iuraſſe verũ, vel falſum, neque præterea quicquam: ſicuti quodam inſtructionum capite cauetur. Vbi & illud inquiſitoribus præcipitur, vt ne legant coram expurgatoribus teſtimonia, quæ contra reum dicta & ſcripta ſunt: ne illi ab expurgatione deterreantur. [c. quoties. 2. q. 5. c. quoties. de purgat. canoni. quinta inſtructio. Hiſpal. c. 8.]

31 Ad poſtremum, admonemus iterum atque iterum iudices, vt ne temere, aut facile quiſpiam ad purgationem canononicam ab eis cõdemnetur. Eſt enim purgatio hæc fragilis & periculoſa, cęca & fallax: quippe cum res, fama, & vita reorum, ab opinione, arbitrio & credulitate teſtium expurgatorum pẽdeat. Accedit eodem, quod ita ſunt iam corrupti omnes fere hominum mores, ita Chriſtiana charitas refrixit, vt vix inueniri queat, qui alterum purgare velit: & qui non de quibuſuis facile ſiniſtram ſuſpicionem habeat: & qui res dubias in deteriorem partem non interpretetur. Quid? quod vt ſuccumbat reus, ſat eſt, quod teſtes reſpondeant, ſe neſcire, vel dubitare, vtrum ille verum vel falſum iurauerit. Quis autem anceps non erit, qui ſciat, neminem ad purgationem eſſe damnandum, qui vehementer ſuſpectus non fuerit? Mea igitur ſententia, illi tantum ſe purgare cogendi ſunt, quorum fama populo Chriſtiano valde neceſſaria eſt, epiſcopi ſcilicet, ſacerdotes, prædicatores, & id genus alij. [cap. presbyter. 82. diſt. c. presbyter ſi a plebe. c. ſi mala fama. 2. q. 4.]

De relapſis Titulus LVII.

SVMMARIVM.

1 *Relapſi qui dicantur.*

2 *Relapſus dupliciter quiſpiam dici poteſt.*

3 *Relapſus ſecundo modo is eſt, qui poſt abiurationem in eaſdem hæreſes incidit.*

4 *Relapſi qui ſint.*

5 *Relapſus an ſit ille, qui poſt abiuratas hęreſes, de quibus vehementer ſuſpectus erat, cum hæreticis communicat.*

6 *Relapſus an iudicandus ſit ille, qui poſt abiuratam aliquam hæreſim plane probatam, cõmunicauit cum iis, qui alias diuerſas hæreſes ſequebantur.*

7 *Lex pœnalis non debet extendi ad eum caſum, in quo non eadem ratio prorſus inuenitur.*

8 *Relapſus an ſit, qui poſtquam detruſus eſt in perpetuum carcerem, aufugerit.*

9 *Relapſus cenſendus eſt, qui iterum dæmones inuocat, poſtquam ob vehementem de ea re ſuſpicionem abiurauerat.*

10 *Relapſi pœna.*

11 *Relapſis veniam non eſſe concedendam ex Gratiani verbis deducitur.*

12 *Peccata in Deum grauius punire debemus quam quæ in nos committuntur.*

13 *Hæreticis, etiamſi millies in hæreſes labantur, parcendum eſſe, quidam hæretici contendunt.*

14 *Hæreticis relapſis parcendum non eſſe probatur.*

15 *Relapſis pœnitentibus quæ bona concedat catholica eccleſia, & quæ auferat.*

16 *Relapſis pœnitentibus cur vnctio extrema denegetur.*

17 *Relapſis vere pœnitentibus concedendã eſſe eccleſiaſticam ſepulturam, teſtatur Alfonſus Caſtrenſis.*

18 *Relapſis hæreticis interdum veniam cõ-*

cedi posse, sunt qui asserant.

19 *Relapsus nullus iudicari potest, nisi bis fuerit conuictus de hæresi.*

20 *Conuictus proprie dici non potest, qui sponte crimen confessus est.*

21 *Relapsus hæreticus etiamsi se ipsum accuset, & veniam prius petat a iudicibus, quam accusetur ab aliis, puniendus est vt relapsus.*

22 *Relapsis hæreticis cur non parcitur.*

23 *Relapsus audiendus est, cum de eius scelere non constat.*

De relapsis.

1 Hæretici relapsi dicuntur, qui in eandẽ hęresim iterum incide runt. Quidam autem sunt relapsi manifesti, alij præsumpti: manifesti sunt ij, de quorum primo & secun do lapsu legitimis probationibus mani feste constat: præsumpti relapsi sunt, quorum duplex lapsus non plane probatur, sed tamen violenta iuris præsumptione relapsi esse censentur.

2 Præterea, dupliciter quispiam relapsus dici poterit: & plurimum refert, an hoc vel illo modo relapsus sit. Est enim aliquis relapsus, & tamen ad pœnitentiam admittitur: sunt & alij relapsi, quibus ignosci non potest. Priori modo relapsi dicuntur, qui in eundem errorem iterũ atque iterum labuntur, nulla pœnitentia solemni interueniente. Nam si quis per longum tempus eisdem hæresibus inhæreret, aut in easdem sępisime incideret, antequam solemniter illas abiuraret, is etsi vere relapsus sit, puniri tamen non debet, tanquam pertinax & insanabilis, si modo veram pœnitentiam agere sit paratus.

3 Altero modo relapsus dicitur, is qui post abiuratas hæreses, iterum in eas incidisse conuincitur: qui quamuis breui tempore fuerit hæreticus, post abiurationem tamen iterum errans in fide, cõdemnandus est sine spe venię. Ille igitur pótificio iure relapsus hæreticus est, qui post solemnem abiurationem relapsus fuerit: non autem is, qui ante abiu rationem sæpisime lapsus est. [c. accusatus. c. super eo. de hæreti. lib. 6. Petr. Anchar. in eod. c. accusatus. nu. 2. Petr. de Palud. in lib. 4. senten. distin. 13. q. 3. conclus. 5. Guido Carmeli. in sum. de hę resi. c. 10. Alsons. Castren. lib. 2. de iust. hęret. pu. c. 2.]

4 Hæreticus quoq; relapsus dicitur, qui propter vehementem suspicionem, hæresim aliquam abiurauit: & postea in eandem incidisse conuictus fuerit. Et is item relapsus est, qui propter aliquam hæresim coactus fuit simpliciter, aut generaliter abiurare, & post abiuratiõnẽ, in quamlibet aliã hæresim relapsus est. Postremo, relapsus hæreticus censetur, qui post abiuratas hæreses hęreticos alloquitur, visitat, sequitur, aut eis munera mittit, & illis fauet, atque communicat, ita vt excusari non queat, quin ex approbati erroris cõsequentia id fecisse intelligatur. [c. accusatus. in prin. & §. 1. & §. ille quoque. de hæreti. lib. 6.]

5 Ex his quæstio exoritur, an is qui propter vehementem suspicionem abiurauit hæresim, & post hoc hæreticis communicat, eo ipso relapsus hæreticus sit. Quod quidem prima fronte Alexandri IIII. decreto constitutum esse videtur: sed contraria sententia vera est. Nam vt Alfons. Castrus recte obseruauit, in illa constitutione Alexandri requiritur, vt saltem semel de hæresi relapsi planie in iudi-

in iudicio constet: in specie vero proposita, nunquam de vno aut altero lapsu plena fides iudicibus facta est. Relinquitur ergo, vt solis præsumptionibus, nemo tanquam relapsus condemnari possit. [c. accusatus. §. ille quoque. de hæret. lib. 6. & illic Domi. c. literas. de præsumpt. Alfon. lib. 2. de iusta hæreti. puniti. c. 2.]

6 Huic affinis illa quæstio est, an is qui abiurauit aliquam hæresim plane in iudicio probatam, & postea communicauit hæreticis, qui alias diuersas hæreses sequebantur, iudicari debeat, esse relapsus. Alfonsus Castrus negat, talem hominem esse relapsum: quia in ea specie cessat ratio constitutionis supra memoratæ. Non enim censetur ille pristinam hæresim, hoc ipso approbasse: tametsi de alijs hæresibus nouam dederit suspicionem. Igitur legis ratione cessante, legis pœna locum habere non debet. [c. accusatus. §. ille quoque. de hæret. lib. 6. c. cum cessante. de accus. Alfon. Cast. supra. di. cap. 2.]

7 Sed quamuis hæc sententia subtili disputatione fortasse subuerti possit, tum quia omnes hæreses connexæ sunt inuicem & colligatæ: tum etiam quia semper omnes simul hæreses abiurari solẽt: nihilominus tamen verius hoc, & benignius est: ne lex pœnalis extendatur ad eum casum, in quo non eadem ratio prorsus inuenitur. [l. cum quidam. de lib. & posthu. Bart. & cæteri in. l. si cõstante. & in. l. si vero. §. de viro soluto matrimonio.]

8 Sunt præterea qui putant, eum quoq; relapsum hæreticum esse, qui quostquã abiurauit, ac detrusus est in perpetuum carcerem, ex vinculis & custodia fugerit: quia de priori lapsu conuictus fuit, ac de altero lapsu dedit vehementem suspicionem. Cæterum, quia non sufficit suspicio vehemens, vt quispiam dicatur esse relapsus: nec fuga relapsum facit, sed impœnitentem, vt alibi ostendimus, istorum opinio refellenda & explodenda est. [Abb. in. c. cum non ab homine. de iudi. Alfonf. lib. 2. de iust. hęret. pu. c. 2.]

9 Ad hæc, is qui dæmones inuocabat, & propter hæresim, aut vehementem suspicionẽ coactus fuit solemniter abiurare: ac deinde iterũ dęmones inuocasse conuincitur, puniri poterit tanquã relapsus. [Lapus, Archi. Domi. & Philip. Franc. in. c. accusatus. §. sane. de hæret. lib. 6. confert ratio textus in. §. ille quoque eiusdem cap.]

10 Pœna autem hæretici relapsi est, vt sine spe veniæ iudici seculari relinquatur, animaduersione iusta puniendus. Semel enim tantum hæreticis pœnitentibus parcitur: quod iure pontificio cauetur: & ante multa secula diuinus Plato idipsum prudenter cõstituit. Is enim lib. 10. de legib. sanxit, vt impij pro priori lapsu ad carcerem damnarentur: si vero rursus impietatis crimine condemnati essent, morte sine venia plecterentur. [c. ad abolendam. de hæret. c. super eo. eod. tit. lib. 6. Plato. 10. de legib. prope finem.]

11 Accedit eodem, id quod Gratianus, & imperij eius socij constituerunt his verbis: Remissionem veniæ crimina, nisi semel commissa, non habeant: nec in eos liberalitatis augustę referatur humanitas, qui impunitatem veteris admissi, non emendationi potius, quam consuetudini deputarunt. Sic etiam durius puniri debent, qui bis aut sæpius vim faciunt, quam qui semel: & qui seruos fugitiuos sæpe celauerint: & qui in eisdẽ criminibus perseuerant. Quod multis quoque legibus frequentissime constitutum est. [l. 3. C. de epis. audien. l.

Seruo

seruos. C. ad. l. Iul. de vi publi. l. quicunque de seru. fugit. l. 1. C. de superexacto. lib. 10. Lucas de Pen. in l. vlti. de commeat. lib. 12. Ludoui. Rom. cõs. 236. Felin. in. c. cum contingat. de for. comp. & in. c. at si cleric. §. de adulterijs. de iudi. Hippoly. in. l. Maritus. de quęstio. Alciat. in. c. cum non ab homine. de iudic. Casa. in cons. Burgund. rubri. 1. §. quinto.]

12 Quæ omnia cum iustissime constituta sint in his criminibus puniendis, quæ aduersus homines perpetrãtur: quanto rectius exequenda sunt in eos, qui maiestatem diuinam lædunt? Vt enim Leo magnus in sermone de martyribus inquit: Aliud est in Deum peccare, aliud in hominem. Quando enim in nos peccant homines, si pœnitentibus veniã non indulgeamus, peccatũ incurrimus: quando autem aliqui in Deum peccauerint, si sine districtione grandi indulgere voluerimus, participes nos in eorum peccatis efficimus.

13 Hæc cum ita sint, quidam tamen hæretici, qui vellent errare impune, futilissima ratione aiunt, parcendum hæreticis esse, tametsi sæpe sæpius in hæreses quaslibet relabantur: quia ecclesia catholica nemini ad se redeunti gremiũ claudit. [Matth. 18. & Ezechi. 18. & 33. Cyprianus sermone de cœna domini prope finem.]

14 Verum huic argumento facile respondetur: quod longe alia ratio est fori pœnitentiæ, quam fori exterioris: in illo enim semper locus est pœnitentiæ, ac hæreticis etiam relapsis absolutio salutaris non denegatur: in hoc vero hæretici relapsi curiæ seculari relinquuntur. [c. super eo. de hæret. li. 6. c. de his de accusa. & illic. Feli. & cæteri.]

15 Nam bonum spirituale relapsis pœnitentibus ecclesia semper impartit, bona vero temporalia, idest vitam, famam, & cætera bona iure ac merito adimit. Vt enim Theologi magno consensu aiũt: Spirituale bonum quibuslibet etiã perditissimis semper velle tenemur, temporale autem bonum ex officio charitatis non tenemur velle hominibus, nisi in ordine ad salutem æternam eorum & aliorum. Quamobrem si tale bonũ impedit felicitatem æternam alicuius, aut multorum, velle potius tenemur, vt quilibet illo careat, quam vt illud habens, sibi & cæteris noceat: quia salus æterna præferenda est bono temporali: & multorum bonum, bono vnius. Iure igitur catholica ecclesia hæreticis relapsis non parcit, quia rempublicam facile inficere possunt, & quia signum euidens dederunt inconstantiæ suæ, aduersus fidem orthodoxam. [Thom. 2. 2. q. 11. art. vlt. Ricar. in lib. 4. sent. dist. 3. ar. 5. & ibidem Gabri. quęst. 2.]

16 Relinquitur ergo curiæ seculari relapsus animaduersione debita puniẽdus: sed illi vere ad ecclesiam, Deumq; conuerso, non denegantur sacramenta pœnitẽtiæ & eucharistię: vnctio tamen extrema non dabitur ei, quia illis tantum dari debet, qui morbo aliquo fatigati, in extremo vitæ discrimine positi sunt. Huc accedit, quod istis ad mortem dãnatis non potest prodesse vnctio extrema ad salutem corporis, qui est alter effectus huius sacramenti. [Iacob. 5. c. 1. de sacra. vnctio. c. quęsitum. 13. q. 2. Tho. Petr. de Palu. Almain. & pleriq; alij in lib. 4. sent. dist. 23. c. super eo. de hæret. lib. 6. & illic Ioan. And. Domini. & Philip. Fran.]

17 Hoc amplius Alfons. Castren. ait: Hæreticis relapsis vere pœnitentibus concedendam esse ecclesiasticam sepulturam, perinde ac cæteris catholicis omnibus. Quod quidem a iure & consue

tudine longe est auersum: illorū enim corpora igni comburenda sunt. Hoc tamen cum eis mitius agitur, quam cū pertinacibus & impœnitentibus, quod hi viui in ignē mittuntur: illi vero ante ignem strangulari solent: quod & humanius est, & ad pœnitentiam ducit. [Alfonf. lib. 2. de iust. hære.punit.c.2. c. super eo. de hęreticis lib. 6.]

18 Sunt autem qui putant, relapsis hęreticis interdum veniam concedi posse: nimirum, cum quispiam vere relapsus, nec dum accusatus, nec testibus vllis conuictus secreto inquisitoribus se deferens, & sponte suos errores confessus, flebilis misericordiā petit, paratus quācunq; pœnitentiam subire: tali relapso aiunt, iniuncta graui pœnitentia, mortis pœnam condonari posse: quia cessat in eo sinistra illa suspicio, qua relapsi præsumi solent ficte conuersi. Tametsi autem horum sententia nullo iure probari videatur, magna tamen æquitate fortasse defendi potest. Quid? quod neque is incorrigibilis est, qui sponte crimen fatetur, & veniā errati supplex puro corde precatur: neq; pœna ordinaria puniri debet, qui occultum crimen fatetur, vt alibi diximus. [Ioan. Lup. senior apud Montal. in.l. regia. 1. titu. 36. par. 7. Alber. lib. de agno.assertio. catho. quæst. 25. nume. 25.]

19 Accedit eodem, quod Alfonf. Castrē. inquit, Hominem illum non esse vere relapsum, qui post abiuratam hæresim lapsus est in eandem: si modo sponte sua, & ex vera peccati cognitione, ad inquisitores accedens, & crimen confitēs, veniā petat. Quia nullus iudicari potest relapsus nisi bis fuerit conuictus de hæresi: at ille qui sponte sua crimē fatetur, non est dicendus secundo conuictus: nō potest ergo dici relapsus. Quo fit, vt necessario sit ad veniam admittēdus, quia non est incorrigibilis. Hæc ille. [lib. 2. de iust. hæret. puni. c. 2.]

20 Hæc Alfonsi sententia conuestiri potest argumentis paulo ante commemoratis, & præterea fulcitur doctrina quadam communiter a iurisperitis recepta, qua vulgo aiunt, confessum a conuicto differre, neque proprie conuictum dici, qui sponte crimen confessus est. Vnde illud etiam frequentissime traditur, mitius agendum esse cum sponte confesso, quam cum conuicto. [Interpretes omnes in c. at si clerici. de iudic. & in c. de hoc. de simo. & alibi sæpe.]

21 Tametsi autem hoc æquius & benignius sit, si quis tamen summo iure quęstionem hanc excutere velit, profecto multis iuribus, magnisque rationibus non deficietur. Principio enim is de quo agimus, forma & materia, re ipsa, & iure ipso, manifeste relapsus est: qui ergo fieri potest, vt is non sit censendus relapsus, quem vere constat esse relapsum? Deinde, probatio alterius lapsus nihil commune habet cum crimine hominis relapsi: quamobrem æque relapsus habendus est, is cuius posterior error, hoc, vel illo modo iudicibus manifestus fuerit. Ad hæc, longe maiorem vim habet confessio sponte facta, quam cęterę omnes probationes, vt alibi dixi. Præterea, reus conuictus quoque vere appellatur, qui propria confessione vincitur. Quod si nonnunquam relapsus esse præsumitur, qui de hæresi vehemēter suspectus est, quāto magis relapsus, erit iudicandus, qui manifestam hæresim iudicibus confessus fuerit? [l. qui sententiam. C. de pœn. c. accusatus. §. ille quoque. de hære. lib. 6.]

22 Accedit etiam, quod confessus nomine tantum distat a conuicto, re enim ipsa idem omnino sunt: nec enim alia pœna confessus, alia conuictus puniri debet,

debet, sed eadem vterque coercendus est, præsertim cum pœna certa legibus præfinita est: quod recte Philipp. Decius obseruauit. Nec illa sola ratio est, qua hæreticis relapsis non parcitur, quod censeantur incorrigibiles, sed etiam aliæ: quia grauissime peccarunt, semel & iterum contra Deum & ecclesiam: & quia nulla spes est constantiæ illorum: postremo, quia reipublicæ interest, ne talia crimina sint impunita. Vna ergo ratione ex pluribus cessante, non cessat lex, quæ omnibus illis innititur. Quas ob res nisi sententia illa benigna interpretatione iuuetur, opinio hæc stricto iure potior erit: non enim iudex hæretico relapso pœnam condonare valet, qui legum custos & minister est, non dominus. Facti quidem quæstio (vt Marcellus iureconsultus inquit) in arbitrio iudicantis est: pœnę vero persecutio non eius voluntati mandatur, sed legis authoritati reseruatur. Et vt Lactantius Firmi. lib. de ira Dei scribit: Iudex peccati veniã dare non potest, quia voluntati seruit alienæ. [Decius in c. at si clerici. de iudi. §. affinitatis institut. de nuptijs. l. 1. ad Turpili. Lactantius de ira Dei. cap. 19.]

13 Ad postremum, prætereundum non est, quod etsi relapso plane conuicto denegetur omnis audientia, is tamen, quem nondum constat esse relapsum, audiendus omnino est: suam enim innocentiam fortasse probare poterit, ac perspicue iudicibus persuadere, se nunquam fuisse relapsum: quod quidem iustum & in confesso est. [cap. super eo. de hæretic. lib. 6. Gonsal. de hæret. prauit. quæstio. 11. glo. in cap. cupientes. §. quod si per viginti. de electione. lib. 6.]

De schismaticis Titulus LVIII.

SVMMARIVM.

1 *Schisma quid significet.*
2 *Schisma soror est hæresis.*
3 *Schisma quam graue malum sit.*
4 *Schismaticorum tria sunt genera.*
5 *Schismaticorum secundum genus.*
6 *Schismatici secundi generis parum ab hæreticis distant.*
7 *Schismatici eisdem fere pœnis coercentur, quibus hæretici.*
8 *Schismaticorum communicationem fugere debent catholici.*
9 *Schismaticorum tertium genus.*
10 *Theodosii & Valentiniani lex de schismaticis & hæreticis a communione catholicorum expellendis.*
11 *Christus multis in locis nobis præcipit, vt vnum simus.*
12 *Hæretici recentes non vnum sunt, sed varijs sectis & opinionibus se addicunt.*
13 *Hæreticorum dissidia & varia opiniones inter se.*
14 *Hæreticos quam æquum sit punire.*

1 SCHISMA græcũ nomen est, latine scissuram sonat: verum apud Christianos infame nomen est, significãs illicitam discessionem ab ecclesiæ vnitate. Vnde schismatici dicuntur, qui ab obedientia Põtificis Maximi se ipsos inique separant, & ab ecclesiæ catholicæ vnitate discedunt. [c. schisma. 24. q. 1. Alex. Ales. 2. p. q. 182. Tho. 2. 2. quæ. 39. Ioan. Torquem. lib. 4. de eccl. part. 1. c. 1.]

2 Est autem schisma soror hæresis, non qualiscunque, sed vtrinque coniuncta. Hæ sane sũt sorores illę peccatricis Hierusalem, quarum propheta Ezechiel meminit, quemadmodũ Origenes eleganter explicat, inter alia dicens: Vbi schismata, ibi hæreses, ibi dissensiones: aut enim incomitatum non venit schisma, aut absque peiore se comite diu nõ subsistit. Et beatus Hieronymus in epistolã Pauli ad Titum, inter hęresim & schisma hoc interesse arbitratur, quod hæresis peruersum dogma habeat: schisma vero post episcopalem discessionem ab ecclesia pariter separat. Quod quidem in principio aliqua ex parte intelligi potest diuersum: cæterum nullum schisma non sibi aliquam hæresim confingit, vt recte ab ecclesia recessisse videatur. [c. inter hæresim. 24. quæst. 3. Orige. in Ezech. hom. 9.]

3 Schisma summum malum est, & seuerius olim ab ipso Deo punitum, quã parricidium, & grauius quam idololatria: sicuti docet Optatus episcopus Mileuitanus, lib. 1. aduersus Parmenianũ. Dathan enim & Abiron cum suis omnibus dehiscens terra viuos absorbuit. Chore quoque cum ducentis quinquaginta viris cælestis flamma vindex deuorauit. Tantopere Israeli indignatus est Dominus, quia se diuiserũt a domo Dauid, & relictis Hierosolymis (vbi erat cathedra illa Mosayca) secesserunt in Samariam, vt demolitus sit eos, dederitque in direptionem, ac plane abiecerit a facie sua: neque enim talis erat schismatis culpa, vt veniam mereretur. Mandata est terræ fames (inquit Optatus) & statim fauces suas in populi diuisores aperuit. Intra momenti spatium ad eos transglutiendos terra patuit, rapuit, clausa est. Et ne beneficiũ de mortis compendio consequi viderentur, dũ non essent digni viuere, eis neque mori concessum est: tartareo carcere subito clausi, ante sunt sepulti, quam mortui. Præterea plurima, fastidij vitandi causa, quæ Iræneus, Cyprianus, alijq; multi, in eandem sententiam literis commẽdarunt. [Num. 16. Iręneus li. 4. aduersus hæreses c. 62. Cyprian. tract. de simplici. prælat. Ioan. Torquem. lib. 4. de ecclesia. part. 1. c. 5. Faber in malleo contra Lutherũ tract. 6. tex. 8. Albert. Campen. in fine. lib. viii. de Hierarch. ecclesiast. Conra. Brunus. lib. 5. de hæreti. cap. 18.]

4 Schismaticorum autem tria sunt genera. Primum, eorum qui consummati hæretici sunt: alterum aliorum, qui hæreticis confines sunt: tertium, orthodoxorum, qui longe ab hæreticis distant. Primi sunt qui non solum a summo Põtifice, & ab ecclesiæ vnitate discedunt, sed id etiam licere credunt, vel putantes non esse vnitatem in ecclesia catholica, vel certe credentes, non esse obediendũ summo ecclesiæ pastori. De his autem nihil attinet plura in præsentia dicere,

quia

quia meti hæretici sunt, & eo quidem cæteris hæreticis deteriores, quo maiorem fidei catholicæ diuisionem, & vnitati ecclesiasticæ addunt scissuram & offensionem. [Ioan. Torquema. lib. 4. de eccles. part. 1. c. 4. Brun. lib. 1. de hæreti. c. 16. & lib. 1. de sedit. c. 3.]

5 Alij sunt schismatici, hæreticis confines, qui nondum in aliquam aliam hæresim inciderunt, sed tantummodo ab vnitate ecclesiæ, ac summi Pontificis obedientia discedunt, de quibus loquens diuus Hieronymus inquit: Separant deceptam multitudinem ab ecclesia Dei, & rudes animas abrumpunt & diuidunt: tamen hoc non faciunt credulitate, qua hæretici deceptos quosq; trucidant, sed in eadem regula fidei permanentes, dilatare cupiunt terminos suos, & nomen gloriæ in posteros mittere. Beatus quoque Augustinus contra Faustum de eodem schismate scribens ait: Schisma est, eadem opinantem, ac eodem ritu colentem, quo cæteri, solo congregationis delectari dissidio. Et libro de fide & symbolo: Schismatici dissensionibus suis a fraterna charitate dissoluunt, quãuis ea credant, quæ credimus. quod & Cyprianus, & alij consentiunt. [c. denique. 7. q. 1. Hierony. in episto. Amos. c. 1.]

6 Hi autem schismatici parum ab hęreticis distant, nam etsi Christianos se esse mentiantur, re tamen ipsa palam ostendunt, se credere, quod extra ecclesiam sit salus: quod summo Pontifici nõ est parendum: quod scindi potest vnitas ecclesiæ: quod extra ecclesiam sunt vera sacramenta: & alia præterea multa erronea, hæretica, & impia: quę quidẽ omne schisma sequuntur: vt merito Clemens quintus dixerit, Inueteratũ schisma, hęresim esse. [extrauag. Ad certitudinem. de sentent. excom. c. pudenda. c. schisma. 24. q. 1. Ioan. Lup. de iure Nauarrę. par. 5. §. 7.]

7 Hinc est quod schismatici eisdem fere pœnis coercendi sunt, quibus hęretici puniuntur. Nam & ipso iure sunt excõmunicati, & ecclesiastica potestate, atq; omni dignitate priuantur, & omnia eorum bona publicantur. [c. 2. de schismat. c. de liguribus. 23. q. 5. c. in nomine. 23. distin. c. didicimus. 24. q. 1. cap. 1. de schisma. lib. 6. Ioan. Bern. in pract. c. 105.]

8 Pręterea, catholici schismaticorum cõmunicationem diffugere debent: eosq; propter schisma iuste debellare possũt, & iudices ecclesiastici & seculares eos punire tenentur tanquam hęreticos, aut certe tanquam vehementer suspectos. Cęterum, si ad ecclesię vnitatem puro corde redierint, benigne admittẽdi sũt, schismate prius abiurato. [c. clericus. 24. q. 3. c. quoties. 1. q. 7. Alex. Ales. 2. par. q. 182. Ioan. Torquema. lib. 4. de eccl. part. 1. c. 8. & 15. Ioan. Lup. de iure Nauarrę. par. 4.]

9 Alij sunt schismatici, qui nec hęretici sunt, neque in pœnam aliquam iuris incurrunt, quia iustam excusationem habent, & culpa carent. Hi sunt qui probabili, aut insuperabili ignorantia ducti putant aliquem esse summum Pontificem, qui recte electus non est: quod tũc euenire solet, cum propter ambiguam electionem duo, aut plures de pontificatu contendunt, & aliqui bona fide, quendam illorum pro vero Põtifice habent, qui tamen iuste electus non est. Nam etsi credere teneamur, verum Petri successorem, ecclesię catholicę supremum principem esse: non tamen tenemur eadem fide credere, hunc vel illũ esse verum Petri successorem, quando magna probabilitate dubitatur an ille sit recte electus. Nec enim ad fidem catholicam

tholicam pertinent, ea quę ex dubio facto pendent: sed quæ ex certo iure nascuntur. [Vide Gersonem, tract. de modo habendi se tempore schismatis, & iterum sermo. de Angel. par. 2. Ioan. Torquemada. li. 4. de ecclesi. par. 1. c. 14. Franc. Picum. lib. de fide, theoremate 17. Aluarum Pelagium. lib. 1. de planctu ecclesiæ. articu. 65. Alfons. lib. 1. aduers. hæreses. c. 9. Iacobatium lib. 7. de concilio. arti. 1.]

10 Extat in codice Theodosiano, sub titulo de his qui super religione contendũt, lex Theodosij & Valenti. his ipsis verbis: Manichæos, hæreticos, Schismaticos, Mathematicos, omnemque sectam catholicis inimicam, ab ipso aspectu vrbis Romæ exterminari præcipimus: vt ne præsentiæ criminosorum contagione fœdentur. Circa hos autem maxime exercenda commonitio est, qui prauis suasionibus a venerabilis Papæ sese communione suspendunt, quorum schismate plebs etiam reliqua vitiatur. His conuentione præmissa viginti dierũ condonauimus inducias: intra quos, nisi ad communionis redierint vnitatẽ, expulsi vsque ad centesimum lapidem, solitudine, quam eligunt macerentur. [l. quinquagesimatertia.]

11 Christus Deus noster apud Ioãnem c. 17. enixe Patrem pro nobis rogat, vt vnum simus: Pater sancte, serua eos (inquit) in nomine tuo, vt sint vnum sicut & nos. Et paulo post: Et ego claritatem, quam tu dedisti mihi, dedi eis, vt sint vnum sicut & nos vnum sumus. Et Paulus apostolus prioris epist. ad Corint. c. 1. Obsecro autem vos fratres, per nomen domini nostri Iesu Christi, vt id ipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia. Et ad Ephesi. c. 4. Obsecro vos vt digne ambuletis, vocatione qua vocati estis, cum omni humilitate & mãsuetudine, soliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis.

12 Nouelli autem hæretici hisce temporibus neque vnum sunt, neque Dei claritatem habent, neque permanent in eodem sensu & eadem sententia: nec seruãt vnitatem spiritus in vinculo pacis, nec idipsum dicunt omnes, sed sunt inter eos schismata, ita vt vel in vna domo varias fides inuenias, dum aliud maritus, aliud vxor, aliud liberi, aliud credit familia. Fredericus quidem Staphilus triginta quatuor sectas discipulorum Lutheri enumerat: & plures quoque tetulit Osius lib. 1. aduersus prologomena Brentij, & Lindanus in dubitant. Neque dubitari potest, quin propediem innumerabiles alias inuenturi & excitaturi sint: tam varij, diuersi, & multiformes sunt. Quo vel solo patet, eos omnes in magna religionis confusione versari, & spiritu caliginis agitari.

13 Tales sunt omnes hæretici (vt inquit Irenæus lib. 5.) & qui se plus aliquid præter veritatem inuenire putant, varie & multiformiter imbecille faciẽtes iter, de eisdẽ non semper easdem sententias habentes, veluti cęci a cæcis circunducuntur. Et Tertul. lib. de præscrip. Vnde autem extranei & inimici apostolis hæretici, nisi ex diuersitate doctrinæ, quam vnusquisque de suo arbitrio aduersus apostolos aut protulit, aut recepit? Et Athanasius in decretis synodi Ephesinæ: Homines duplici animo, & instabiles in omnibus vijs suis, nec eandem habentes sententiam, sed nunc in hanc, nunc in illam sese vertentes: & nunc quidem probantes quod dicunt, mox vero vituperantes quod paulo ante laudauerunt. Et Hilarius. lib. 7. de trini. ait, hæreticorũ esse incerta omnia & vana,

& vana, inuicem disſidere, non eadem de eiſdem dicere, ſemetipſos arguere, de eiſdem verbis non conſentientes diffe-rentia dicere, in idem tamen blaſphemiæ concurrere propoſitum. Et Epiphanius lib. 3. Quando aliquos ex illis interrogaueris, omnes ſane diuerſum reſpondet. & Auguſtinus in epiſtolam Ioan. tract. 7. Tollis te ab vnitate orbis, diuidis eccleſiam per ſchiſmata; corpus Chriſti dilanias. & cætera in eandem ſententiam.

14 In hos igitur fanaticos impios, qui diuina omnia contaminare conantur, inſurgant leges igne vltore. Pellantur Hiſpania peſtiferi hæretici: qui omnem diſciplinam veterem, quam Spiritus ſanctus docuit, quam tot maiorum ętates, tantus gentium conſenſus, tot pręclari, & omni ſanctitatis atq; doctrinę laude florentes homines tradiderunt, ex vera illa Chriſtianę reipublicę gubernandę ratione, in perturbationem rerum omnium, & pluſquam Babylonicam confuſionem conijciunt.

De ſcripturis diuinis Titulus LIX.

SVMMARIVM.

1 *Scripturas diuinas veraces eſſe, credere debet quicunque catholicus.*
2 *Scripturas diuinas adulterare ſolent impijſſimi hæretici.*
3 *Libri, quos impij hæretici reijciunt, pro ſacris habendi ſunt.*
4 *Scripturam diuinam a ſuo tantum Luthero ſuiſſe intellectam, ſceleratiſſimi Lutherani impijſſime aſſerunt.*
5 *Scripturam diuinam quilibet de plebe & idiota interpretari audet apud Lutheranos.*
6 *Lutherani quomodo interpretentur ſcripturas ſacras.*
7 *Hæretici noui aiunt, nihil eſſe credendũ quod in ſacris ſcripturis non ſit expreſſum.*
8 *Scripturas ſacras perperam & oblique in confirmationem ſuarum hæreſium adducere ſolent hæretici.*
9 *Scripturæ verbis paſſim abutuntur hæretici.*
10 *Hæretici, quorum nullus eſt, qui ſacræ paginæ teſtimonijs ſuos errores non tueatur, diabolum patrem ſuum in hoc imitantur.*
11 *Diſputandum quomodo ſit cum hæreticis.*
12 *Scripturæ diuinæ intelligentia vnde ſumenda.*
13 *Scripturam ſacram in alium ſenſum, quã ſolet eccleſia catholica, interpretari prohibet Tridentina ſynodus.*
14 *Hæretici, cum euangelicos ſe eſſe gloriẽtur, euangelij verba ad confirmanda neſaria dogmata perperam interpretantur.*
15 *Scripta ſacra viri docti & pij frequenter legere debent.*
16 *Scripturæ ſacræ verba ad profanas res non eſſe detorquenda, cauetur in quarta ſeſſione concilij Tridentini.*
17 *Scripturas ſacras qui profanis rebus admiſcent, grauiſſime a Deo puniri ſolent.*
18 *Garcias Sanctius poeta celeberrimus in furorem verſus eſt, quod Iob lectiones profanis amoribus acommodauerit.*

De

1 PRIMVS gradus veritatum credendarum in religione Christiana, est canon totius sacræ scripturæ, & singulorũ quæ in eo sensu literario traduntur. Ad fidem enim catholicam in primis pertinet, credere, scripturas diuinas veraces esse, quippe quas Deus ipse manibus sanctorum virorũ scripsit. Qui vero id inficiabitur, apostata quidem, & nihil minus, quã Christianus erit. [Orig. li. 4. de princ. Euseb. li. 8. de prępa. euangel. c. 1. Gers. in declarat. veritatũ credend. Aug. lib. 11. contra Faustum. c. ego solis. dist. 9.]

2 Cum autem sacrarum literarum non solum sententias, sed etiam ipsam formam loquẽdi & ordinem, imo literas, ac literarum apices, dignum sit, tanquã res numine plenas venerari & amplecti, hæretici pessimi sunt, qui totos interdum libros, interdum partes quasdã resecãt, quia excogitatis a se nouis dogmatib⁹, eas potissimũ vident reluctari. Quod olim Marcion & Basilides, hodie autem Lutherus, Caluinus, & plerique omnes impij faciunt. [Hierony. in procem. in epistolam Paul. ad Titum Chrysost. in euang. Ioan. homil. 35. & Nicephor. lib. 4. ecclesi. histo. c. 21. & cap. 28. Hermas lib. 8. de instauran. religione cap. 1.]

3 Sed hi libri, quos hæretici homines impia temeritate reiiciunt, pro sacris, & afflatu diuino conscriptis habendi ac venerandi sunt. Eos enim columna veritatis ecclesia, vt sacros agnouit atque probauit. [Apostoli. cano. vlt. Hieron. in præfati. ad lib. 1. reg. Innocen. 1. epistola ad Exuperium. Augusti. lib. 2. de doctri. Christi. c. 8. Damascen. lib. 4. de fid. ortho. Isidor. lib. 6. etymo. cap. 1. concil. Laodicen. cap. 59. concil. 3. Cartha. c. 47. concil. Tridentin. sess. 4. Nicepho. lib. 2. c. penul. cum seq. Driedo. lib. 1. de dogmat. ecclesi. Hermas lib. 8. de instau. religio. Couarub. lib. 4. resoluti. cap. 14. Lindanus lib. 3. Panopliæ euangelicæ c. 3. & deinceps. Canus lib. 2. de locis theologi. c. 9. noster Medina lib. 6. de recta in Deum fide, qui est omnino legendus.]

4 Aiunt insanissimi hæretici, scripturã diuinam esse facilem intellectu, & tamẽ a nemine fuisse intellectam vsque ad Lutherum. In quo vt in plerisque alijs, helleboro magis, quam confutatione digni sunt. Inde fit vt apud istos hæreticos, fullones, cerdones, sutores, & id genus cæteri, stupidi homines atque deliri, idonei sint concionatores, & impiorum dogmatum doctores, vt dignum sit patella operculum: similes quidem Vranio illi, cuius meminit eleganter Agathius lib. 2. historiarum: & tamen eorum deliramenta ecclesiæ catholicæ anteponunt, vt & magistri atque discipuli prorsus sint inexcusabiles. De nulla re audet pronuntiare nisi doctus, exercitatus, & prudens: de religione autem quilibet, qui neque scientiam habet neque spiritum.

5 Idque est quod olim diuus Hieronymus querebatur in epistola ad Paulinũ. Agricolæ, inquit, & cæmentarij, fabri metallorum, lignorumue cæsores, lanarij quoque & fullones, & cæteri, qui variam supellectilem & vilia opuscula fabricantur, absque doctore non possunt esse, quod cupiunt: sola scripturarum ars est, quam sibi omnes passim vendicant: hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc sophista verbosus, hanc

vniuersi præsumunt, lacerant, docent, antequam discant. [Quod August. fere repetit lib. de vtilit. creden. c. 17. Addo Ciceronem lib. 6. epistola. 120. De obscuritate scripturæ diuinæ multa noster Medina lib. 7. de recta in Deum fide. cap. 2. cum seq.]

6 Pestiferi huius temporis hæretici dedignantur, verum euengelij sensum ab ipsis apostolorum temporibus huc vsq; in ecclesia obseruatum, sequi, volentes potius errorum esse magistri, quam discipuli veritatis: catholici contra, non enim ex nostra præsumptione scripturarum sensum accipimus, sed ex ipsa ecclesia, columna & firmamento veritatis: quemadmodum sapientissimos atq; sanctissimos maiores nostros fecisse, & præcepisse memoriæ proditum est. [Clemens lib. 2. & lib. 10. recognit. Irenæus. lib. 4. cap. 45. Hierony. in prolog. super lib. Paralipo. & in epistolam Pauli ad Ephes. & in epitaphio Paulæ ad Eustochium. Augusti. li. de moribus eccl. c. 1. Leo ad Flauian. epistol. 10. Vincent. Lirinen. lib. aduersus hæreses a principio. Ruffi. lib. 11. ecclesi. historiæ cap. 9. Theodoritus lib. 1. tripart. cap. 14. cap. relatum. 37. distinct. cap. quid autem. 24. q. 3.]

7 Illud vero, quod noui hæretici aiunt, nihil esse credendum, quod in scripturis diuinis non sit expressum, non modo impium est, sed etiam prorsus insanum. Neque enim symbolum apostolorum, quod isti recipiunt, in scripturis expressum est: & passim hæretici ipsi ad ecclesiæ traditiones vel inuiti confugiunt. Sed hanc dementiam impiam multi viri docti planissime confutarūt, & nouissime Hosius lib. de expresso Dei verbo. & Lindanus lib. 1. Panopliæ euangelicę. & lib. vltimo.

8 Nec miretur, nec decipiatur aliquis, si hæreticum viderit scripturæ verba resonantem: is enim fuit ab initio, eritque semper mos hæreticorum omniū, quod sanctissimi quique & antiquissimi maiores nostri obseruarunt. Irenæus lib. 5. aduers. hæres. inquit: Omnes hæretici mendacium abscondūt per scripturas. Epiphanius: Hęretici fere omnes, de purissimo scripturarum fonte assumentes testimonia, simplicitatem sermonis ecclesiastici, id volunt significare, quod ipsi sentiunt. Hilarius ad Constantium imperatorem: Memento neminem hæreticorum esse, qui non secundum scripturas prędicare ea, quibus blasphemat, mentiatur. Ambr. in epistolam Pauli ad Titum: Hæretici hi sunt, qui per verba legis, legem impugnant. Hierony. aduersus Luciferianos: Nec sibi blandiantur, si de scripturarum capitulis videntur sibi affirmare, quod dicunt: cum & diabolus de scripturis aliqua sit locutus, & scripturæ non in legendo consistant, sed in intelligendo. Et ne longū fiat, Aug. lib. quæst. ait: Non potest error oriri palliatus nomine Christiano, nisi de scripturis male intellectis: sic enim a principio nascentis ecclesię, vsq; ad seculum nostrum factum esse comperimus. Nam & beatus Petrus testatur, Paulinas epistolas ab aliquibus perperam intellectas fuisse, qui eas in suum errorem detorquere conabātur. hęc ille lib. 83. quæstionum c. hæresis. 24. q. 3.]

9 Nihil ergo magni faciunt nouitij hæretici, cum ad persuadenda peregrina & impia dogmata, scripturę verbis passim abutuntur. Arrius pro sua hæresi quadraginta testimonia diuinæ scripturæ proferebat. Et Nestorius pro sua impietate, sexaginta. Sed audi Origenem in Ezechielem: Cum hæretici ex dogmatibus falsis volentes assumere defensionem, dicunt: Scriptum est in propheta:

testatur Moyses: loquitur apostolus: quid aliud faciunt quam accipientes panes veritatis, proponũt eos simulachris, quæ ipsi fingunt? Quod & alibi renouat Origen. in Ezechiel. [homil. 7. & in Lucam homil. 31. Epiphani. in. 7. synodo generali tom. 4.]

10 In hoc autem, vt in cæteris fere omnibus, imitantur hæretici patrem suum diabolum, qui Christum dominum tentans, post alia dixit: Si filius Dei es, mitte te deorsum, scriptum est enim, quia angelis suis mandauit de te, &c. Sic nũc hæretici dicunt catholico: Si filius Dei esse vis, & regnum cælorum facile consequi, sola fide viua, spretis bonis operibus, mitte te deorsum: demitte te ex arce catholicæ ecclesiæ, & nostras adinuentiones sequere. Quod si forte interroges, vnde tibi probent, id quod aiunt verum esse, statim illi: scriptũ est enim: & continuo mille testimonia proferũt, de lege, de psalmis, de prophetis, de apostolis, de euangelistis, quibus malo more interpretatis, ex arce ecclesiæ in hęresis barathrum infœlix anima præcipitetur. [Vide Vincentium Lirinẽsem lib. aduersus hæreses. Hosium libro de expresso Dei verbo.]

11 Cum autem hæretici verum scripturę sensum peruertere soleant, non est vllo pacto solis scripturis cum eis disputandum. Nam, vt inquit Tertulianus, lib. de prescript. aduersus hæreticos: Quantumuis sit aliquis in scripturis exercitatus, cum hæreticis disputatione congrediens, nihil proficiet, neque ipsis audiẽtibus orthodoxis. Quoniam siue defenderis tu quid, siue negaueris: scripturas veluti Lesbię ædificationis plumbeam quandam regulam, ingenij versutia in contrariũ sibi accommodabunt. Quod si dixeris, vim afferri scripturis, & incongrua eas expositione torqueri, idem occlamabunt tibi: a se, videlicet, veritatem earundem stare, a te vero adulterari easdem: æqua enim est pars vtrinq; negandi & affirmandi. Non est ergo in scripturis aduersus hæreticos constituendum certamen, in quibus aut incerta, aut parum certa est victoria.

12 Intelligentia vero scripturæ diuinę sumẽda est ab ecclesia catholica, quę neq; fallere potest, neq; falli: & quæ, vt ait Irenæus, vbique prædicat veritatem. Et in concilio Mileuitano cap. 2. decreuerunt patres, non aliter intelligenda esse verba sacræ scripturæ, nisi quemadmodum ecclesia catholica semper intellexit. Et hæc veritas omnium Christianorum consensu ab exordio religionis nostrę huc vsque recepta est. [Irenæus lib. 3. aduers. hæres. cap. 40. & lib. 4. cap. 43. & 45. Origen. in Matthæ. homil. 29. Vincent. Lirinen. lib. aduers. hæres. Leo magnus epistol. 40. & noster Ayla lib. de traditionibus, assert. 5.]

13 Tum illud addo, quod in Tridentina synodo constituerunt patres, his verbis: Ad coercenda petulantia ingenia, decreuit hæc sancta synodus, vt nemo suæ prudentiæ innixus in rebus fidei, & morum, ad ædificationem doctrinæ Christianæ pertinentium, sacram scripturã ad suos sensus contorqueat: aut contra eum sensum, quem tenuit & tenet sancta mater ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu & interpretatione sanctarũ scripturarum, aut etiam contra vnanimem consensum patrum, ipsam scripturam sacram interpretari audeat. Qui cõtrauenerĩt, per ordinarios declarẽtur, & pœnis a iure statutis puniantur. [sess. 4.]

14 Et quamuis hæc ita sint, hęretici tamẽ huius temporis, omni fallacia pleni, scripturas diuinas pro sua libidine, impijs interpretationibus ad confirmanda nefaria dogmata, contra clarissima euãge-

bij verba passim detorquent: & nihilo secius (si diuis placet) euangelici dici volunt, Manichæis quidē omnino similes, quibus diuus ille August. prudentissime dixit: Qui in euangelio quod vultis creditis, quod vultis non creditis, vobis potius, quam euangelio creditis. [lib. 17. contra Faustum cap. 3.]

15 Postremo, viri docti & pij scripta sacra frequenter legere debent: nam vt idem Augustinus ait: Quidquid homo extra didicerit, si noxium est, ibi damnatur: si vtile est, ibi inuenitur. Et beatus Isidorus inquit: Cum oramus, ipsi cum Deo loquimur: cū vero legimus, Deus nobiscum loquitur. Et Ioan. ille Chrysostomus, concione. 3. de Lazaro: Fieri nō potest, vt quispiam salutem assequatur, ni perpetuo versetur in lectione spirituali. Et paulo post: Vbicunque fuerint libri spirituales, illinc omnis expellitur vis diabolica, multaque in habitātibus accedit consolatio: quandoquidem ipse etiam per se librorum aspectus segniores nos reddit ad peccandum. Quod si accesserit diligens lectio, non aliter quā in sacris adytis, rebus diuinis vacans anima, sic repurgatur meliorque redditur, Deo cum ipsa per illas scripturas loquente. [Aug. lib. 2. de doct. Chri. c. vlt. & ad fratres in eremo sermo. 38. & 56. Isidorus lib. 1. de sum. bono. c. 18. & lib. 3. c. 8. cum seq. Basili. epist. 1. Chryso. in Genes. hom. 29. & 35. in Matth. homil. 2. & 4. in acta apostolorū homil. 19. & de pœnitentia. homil. 7. Cassianus collat. 8. c. 3. & deinceps. Damascen. lib. 4. orthodo. fidei. c. 18. Bernardus in scala claustralium.]

16 Illud autē præterire non possum, quod in quarta sessione concilij Tridentini decreuerunt patres, his verbis: Post hęc, temeritatem illam reprimere volens, qua ad profana quæque conuertuntur, & verba torquentur, & sententię sacræ scripturæ, ad scurrilia, scilicet, fabulosa, vana, adulationes, detractiones, superstitiones, impias & diabolicas incantationes, diuinationes, sortes, libellos etiam famosos, mandat & pręcipit, ad tollendam huiusmodi irreuerentiam & cōtemptum, ne de cętero quisquam, quomodolibet verba sacrę scripturę ad hæc & similia audeat vsurpare: & vt omnes eius generis corruptores, & temeratores, & violatores verbi Dei, iuris & arbitrij pœnis per episcopos coerceantur.

17 Hoc quoque notatione dignum est, quod Iosephus memorat lib. 12. antiquitatū Iudaicarū. c. 2. Rex Ptolomęus videns septuaginta interpretum translationem in publicum cessisse commodum, multum gauisus est: cœpitque de ea re conferre cū Demetrio, rogans qui factum sit, vt tam admirandarum legū, neque historicus vllus, neque poeta mētionem fecerit. Tum Demetrius respondit: neminem ausum eam attingere, quam constaret diuinam esse, & omni veneratione dignissimam: & punitos esse quosdam a cælesti numine, qui illā temere attrectare non sint veriti. Theopompum enim volentem inde quædā suis scriptis inserere, mente motum fuisse diebus triginta, & per interualla insaniæ, precibus Deum placasse, facile coniicientem, quæ morbi causa fuerit, atque etiam in somnijs admonitum, hæc ideo pati, quod fuisset circa res diuinas curiosior, easque voluisset proferre profanis hominibus: quare cū a cœpto destitisset, sanam mentem ei fuisse redditam. Theodotæ etiam poetæ, cum in quadam tragœdia vellet aliquid e sacris libris admiscere, oculos glaucomate suffusos caligasse: & cum erratum agnouisset, exorato Deo, redditam aciem.

18 Simile quippiam temporibus nostris contigisse scimus. Nam Garcias ille Sãcius Pacensis, idiomate Hispano poeta celeberrimus, dum furori poetico nimium indulgeret, ac sacras Iobi lectiones profanis amoribus accommodare tentaret, iustissimo Dei iudicio, mente lapsus est: atque eius insaniam, ob eam causam obuenisse, vniuersa Hispania palam professa est.

De sententijs Titulus LX.

SVMMARIVM.

1 *Sententias per alios proferre possunt inquisitores.*

2 *Sententia condemnatoria quomodo formanda sit ab inquisitoribus.*

3 *Sententia condemnatoria continere debet tempus ex quo reus in hæresim incidit.*

4 *Sententia qua in hęresim lapsi ecclesiæ reconciliantur, non debet continere, illos esse aut fuisse hæreticos, vt nonnulli asserunt.*

5 *Sententia qua in hæresim lapsi ecclesiæ reconciliantur, debet continere illos hęreticos fuisse.*

6 *Sententia condemnatoria quid continere debeat.*

7 *Sententiæ forma contra relapsum vnde sumi possit.*

8 *Sententia reconciliationis iam lata, quomodo iterum examinari possit reus.*

9 *Sententia reconciliationis sitne magis interlocutoria, quam definitiua.*

10 *Sententia quomodo ferenda est, cum inquisitores dissentiunt.*

11 *Sententiæ cum publice proferuntur aduersus hæreticos, quis ordo in illis seruari soleat.*

12 *Sententię contra hæreticos descendentes ex Iudæis & ex Mauris quomodo in Hispania proferebantur.*

13 *Sententiæ absolutoriæ in fauorem hæreticorum occultorum nunquam transeunt in rem iudicatam ex constitut. Pij V.*

De sententijs.

1 OMNES iudices recitare sententias ex libello, seu breuiculo tenentur: neque debent id per alios facere, excepto si sint illustres, vel illustrem administrationem gerant. Quamobrem cum inquisitores causam fidei plusquã illustrem tractent, sententias per alios proferre possunt: quod quidem fieri debet corã clero & populo ad instructionem & documentum atque terrorem: & ita Hispanorum moribus iam olim receptum est. [l. 2. C. de sentent. sine peric. recit. Domini. & Philip. Francus. in c. vt commissi. de hæreti. li. 6. Conrad. Brunus lib. 4. de hæret. c. 10.]

2 Inquisitione autem criminis & totius causæ diligenti examinatione cõtra reũ facta, inquisitores cũ episcopo vel eius vicario, & cum peritorum consilio, de sententia deliberabunt: vt reus vel condemnetur, si cõfessus aut conuictus fuerit: vel absoluatur, si de innocentia eius constiterit. Sententia igitur condemnatoria, ita formabitur, vt in ea primum qualitas doctrinę & dogmatum ab ipso reo

reo assertorum declaretur, deinde diligens criminum inuestigatio, citationes, admonitiones, confessiones, legitimæ probationes, & datæ ad pœnitentiam dilationes: ad hæc, in erroribus suis obduratus animus, & pertinax perseuerantia, & reliqua omnia, quæ ad iustũ processum, contra ipsum institutũ & obseruatum, pertinent, enumerentur. Quibus omnibus ex ordine narratis, postremo pro qualitate criminis secũdum regulas ecclesiasticas subiungatur ipsa sententiæ dispositio, quæ condemnationẽ dogmatum, authorum, librorum, & cetera continebit. [Brun. eod. c. 10.]

3 Præterea, in sententia condemnatoria declarari debet tempus, ex quo reus in hæresim incidit: vt ea sola inspecta, iudex bonorum publicatorũ scire valeat, ex quo die bona ipso iure cõfiscata sũt. Quod epistola quadam generalis inquisitoris ideo cautum est, vt ne sit opus totum processum ad eam rem excutere, vbi solent alia cõtineri, quæ occulta esse oportet. Item alia epistola senatus cauetur, vt cum iudices & periti de sententia ferenda deliberant, tunc etiam tempus hæresis definiant. [Epistola impressa inter instructiones, data Granatæ anno salutis millesimo quadringentesimo nonagesimo nono.]

4 Quidam autem putant, quod ea sententia, qua in hæresim lapsi reconcilian tur ecclesiæ, non debet continere, illos esse aut fuisse hæreticos: sed hac formula ferendã esse: Quia te inuenimus per tuam confessionem, & legitimam probationem hæreticum fuisse: nunc autẽ saniori vsus consilio vis, vt asseris, ad vnitatẽ ecclesiæ puro corde, & fide non ficta redire, ideo te in primis, abiurata omni hæretica prauitate, iuxta formam ecclesiæ, ab excommunicationis vinculis, quibus te nebaris astrictus, absoluimus, si tamen ad eandem vnitatem ex corde redieris, & iniuncta tibi mandata seruaueris. [Arch. in c. vt commissi. de hæreti. lib. 6. & illic Domini. in §. neenon. Ioan. de Anan. in c. penul. eo. titul. lib. 5. Gonsal. de hæreti. prauit. quæstio. 20. Franciscus Squila. de fide catholica. c. 27.]

5 Verior tamen sententia est Ioannis Andreæ dicentis, iudices pronunciare debere talem conuersum, hæreticum fuisse: neque enim est quicquam, quod obstet, cum ecclesiæ constet, illum fuisse hæreticum. Et ita quodam instructionis capitulo nominatim cauetur, additã formula huiusmodi, vt qui reincorporantur vel vniuntur ecclesiæ, declarẽtur fuisse hæretici, vel apostatæ, & incidisse in pœnas iure statutas: sed quia dicunt, se velle puro corde & fide non ficta ad ecclesiam redire, iudices absoluunt eos ab excommunicatione, & reconciliant eosdem ecclesiæ, si ita est, vt asserunt, quod absque vlla simulatione vere conuertuntur. [Ioan. And. in eod. c. vt commissi. 1. instru. Hispal. c. 10.]

6 In sententia vero condemnatoria debet reus declarari hæreticus pertinax, & eius bona publicari: eius quoque dogmata & scripta sunt condemnanda, & anathematizanda: & præterea priuandus est beneficijs ecclesiasticis, & officijs publicis, & quibuscunque honoribus: postremo, curiæ seculari relinquẽdus est, animaduersione iusta puniendus. [Concilio Constantien. sessio. 15. Conradus Brunus li. 4. de hereti. c. 10.]

7 Forma sententiæ contra relapsum poterit ex ea sumi, quæ contra Hieronymum de Praga lata fuit in concilio Cõstantiensi hoc verborum tenore: Sancta synodus eundem Hieronymum, palmitem putridum in vite non manẽtem foras mittendum decernit: ipsumque hereti-

hæreticũ, & in hæresim relapsum, excõmunicatum, anathematizatum, pronũtiat, declarat, & damnat, &c. [sess. 2 ii.]

8 Cæterum, qui post sententiam reconciliationis conuictus fuerit hæreses aliquas, vel hæreticos celasse, aut se iactasse, dicendo se fuisse innocentem & iniuste damnatũ, iterum examinari debet, tanquam impœnitens: neque enim proderit ei sententia, qua fuit reconciliatus ecclesiæ, quia eo ipso apparet, eam fuisse latam ex ficta confessione, & simulata conuersione. Præterea, si quid nouæ probationis contra conuersum accesserit, debet rursus causa tractari, non obstante sententia reincorporationis, vel absolutionis, vel purgationis, vel quæstionis in eadem causa prius lata. Et ita quibusdam instructionum capitulis cõtinetur. [prima Hispalensi. c. 13. & instructio. 3. Valdoli. cap. 5.]

9 Præterea, sententia reconciliationis, vt quidam putant, interlocutoria magis est quam diffinitiua: quamobrem aiũt, eam ab eisdem iudicibus ex causa reuocari posse. Sed quamuis hoc ita sit, meo tamen iudicio sententia illa, magis diffinitiua est, quam interlocutoria: quia finem causæ imponit, absolutione & condemnatione. Neque ideo minus diffinitiua est, quia reuocari potest ex causa: cum etiam diffinitiua sententia, qua reus absoluitur, vel ad perpetuum carcerem damnatur, ex iusta causa retractari queat, vt paulò antea ostendimus. [Ioan. Andre. Domini. & Anchar. in c. vt commissi. de hæreti. lib. 6. l. 1. & l. quod iussit. de re iudi. c. cum cessante. de appella.]

10 Cum autem inquisitores dissentiunt, & causa in senatu sanctæ inquisitionis definitur, sententiæ subscribere omnes debent, etiam ij qui contrariam, vel diuersam opinionem tuebantur. Quod si forte in prouincia quapiam tres inquisitores sint, & vnus eorum cum episcopo vel eius vicario sentiat, alij autẽ duo inquisitores ab eis dissentiant, remittenda causa est ad senatum. Si vero duo inquisitores cum ordinario iudice consentiant, sententia protinus ferenda est, nõ expectato iudicio senatus. Præterea, cũ supremi iudices sententiam ferunt, dissentientibus inquisitoribus, nulla mentio dissensionis in sententiæ prolatione fieri debet. Quæ omnia pluribus senatus epistolis plenius continentur.

11 Illud quoque vsu receptum est, vt cũ sententiæ aduersus hæreticos publice proferuntur, nouissime legantur illæ, quibus pertinaces & impœnitentes damnãtur. Et illud item, vt prælectis summaria relatione actis processus, priusquam sententiæ condemnatoriæ proferantur, sistatur paululum, & coram omni populo admoneantur hæretici, vt conuertantur tandem, quia durat adhuc tempus misericordiæ: qui si dixerint, se cõuerti velle, reducendi sunt ad carcerem, & ad pœnitentiam, si conuersi fuerint, admittendi: si vero in sua pertinacia & impœnitentia perstiterint, legenda sententia est, & confestim a iudice seculari rapiendi sunt, & ad ignem damnandi, & protinus concremandi. Cum Lutheranis autem aliud fieri debet: quia sunt omniũ hæreticorũ pessimi & perniciosissimi, & perraro recte conuertuntur: quas ob res seuerius cum eis est agendũ.

12 Hoc ordine proferebantur sententiæ in Hispania contra hæreticos descendẽtes ex Iudæis & ex Mauris: quia sibi ipsis dumtaxat, aut his, qui sui generis erant, nocere poterant: nec enim per octingentos annos nobiles, aut veteres christiani ab istis contaminati sunt. Sed postea quam pestiferi huius tẽporis hæretici, non solum veteres christianos,

sed

sed aliquot etiam nobiles impietate sua inficere sunt deprehensi, non admittuntur usque ad momentum illud temporis sententiæ proferendæ: quia tunc metu magis mortis imminentis, quam spōte aut ex animo veniam petunt, & quia ficte conuersi plurimum nocere possūt. postremo, de sententijs & earum formulis multa scripsit Zanchinus lib. de hæreticis capite ultimo.

13 Sententiæ absolutoriæ & cæteræ in fauorem hæreticorum occultorum latæ, nunquam transeunt in rem iudicatam, ut rectißime constituit Pius V. cuius cōstitutionem inuenies in fine huius operis.

De seruis Titulus LXI.

SVMMARIVM.

1 *SErui quales fuerint apud antiquos.*
2 *Serui Christianorum non efficiuntur Christiani bello capti.*
3 *Seruos nō effici Christianos bello captos ex Vlpiani responso deducitur.*
4 *Serui ex quo genere hodie, et quales sint*
5 *Seruorum genus cur nequam & peruersum sit.*
6 *Serui quo pacto educari debeant.*
7 *Seruorum libertas cur neque pia sit, neque vtilis nostris temporibus.*
8 *Serui eorum, qui labuntur in hæresim, si Christiani sint, libertate ipso iure donari solent.*
9 *Seruis libertas semel concessa non adimenda est, etiam si eorum domini hæretici ad fidem catholicam redeant.*
10 *Serui Christiani possideri non debent ab hæreticis, Iudæis, aut Mahumetanis.*
11 *Serui hæretici quomodo puniendi sint.*
12 *Seruus si iussu domini sui imagines sanctorum fregerit, mitius puniri debet.*
13 *Seruus in quibus causis contra dominum suum testis esse poßit.*

De seruis.

1 VETERES legumlatores & iureconsulti frequentissime seruorum meminerunt: vsque adeo, vt bonam iuris ciuilis partem serui occupent. Quod quidem iure ac merito ab illis eo tempore fieri solebat, quo plerique seruorum viri boni & prudentes erant, dominis suis in eo tantum inferiores, quod bello victi efficiebantur eorum serui: quamobrem digni erant, quibus domini res suas crederent: & eorum libertas pia & fauorabilis erat. Seruus fuit olim diuinus Plato, seruus Aesopus, seruus Diogenes, alijque multi præterea præstantissimi viri: non ergo mirum videri debet, si plurimum leges seruis fauerent. Etsi enim seruus quis sit, nihilominus homo est, vt ait Philemon: & sicuti Sophocles inquit: Etsi corpus seruum sit, mens tamē libera est. Nomen sane (Euripide authore in Menalippe) non corrumpit bonū seruum: sed multi meliores sunt, quam ingenui. Et alibi dixit. Quam iucunda res est dn̄is, seruum beneuolū in ędibus nancisci. De his seruis loquēs ecclesiasticus inquit: Seruus sensatus sit tibi dilectus quasi anima tua: nō defraudes illū libertate, neq; inopem derelinquas illū. Et iterū: Si est tibi seruus fidelis, sit tibi quasi anima tua, quasi fratrem, sic eum tracta.

tracta. De his quoq; seruis Plato dialogo sexto de legibus inquit: Multi serui quibusdam meliores ad virtuté omné, quám fratres & filij, domos, rem domi norum omnem, & dominos ipsos seruarunt. De talibus denique seruis mul ta ciuis meus Seneca, alijque tradiderunt. [Eccles. 7. & 33. Stobæus serm. 62. Senec. episto. 47. Geli. lib. 2. c. 18.]

2 Cæterum antiquissima & optima con suetudo lege regia comprobata, inter omnes Christianos inualuit, vt bello vi cti Christiani, non efficiantur Christianorum serui. [regia. l. 1. tit. 29. par. 2. Bart. in. l. hostes. de captiuis. Ioan. de Platea in. l. 1. C. vt armo. vsus lib. 11. Abb. & Bellame. in. c. sicut. 3. de iure iuran. Salicet. in. l. ab hostibus. C. de capti. Siluest. in summa, verbo, bellú. 1. Conrad. de contracti. quęst. 74. Bohe. decisi. 178. & in consuetudi. Bituricen. in prin. Couaru. in cap. peccatum. de. reg. iu. lib. 6. p. 2. §. 11.]

3 Conuestiri potest ea consuetudo respó. so quodam Vlpiani dicentis, In ciuilibus dissensionibus captos ciues, non amittere ingenuitatem, etiam si venundati sint: bella autem inter Christianos dissensiones sunt plusquam ciuiles, cú simus omnes fratres in Christo & eccle sia, & inimicos etiá diligere teneamur. Accedit eodem, Plato ille diuinus lib. 5. de republi. docens, Neminem græcú a græcis bello captum seruum esse debe re: quia dissensiones inter ipsos gręcos, magis seditiones esse censebat, quam iu stum bellum. Quamobrem legem il lis sanctissimam ponebat, vt neque popularentur agros, neque igne ædes con sumerent. Neque putabunt, inquit, in singulis ciuitatibus omnes sibi aduersos esse, sed paucos admodum inimicos. Addit præterea, sic bellum esse gerendum, vt existiment, non semper se inui cem pugnaturos, sed quandoque recon ciliandos: quod vtinam hodie Christiani facerent. [l. si quis ingenuam. de captiuis.]

4 Cum ergo iam serui non sint, nisi vel Mahumetani vel Aethiopes, perfidi homines & stolidissimi, quibus (vt in pro uerbio est) Serpentum saccum vix credere possis, non est opus hodie multa disputare de seruis. Est sane seruus, vt Democritus inquit, necessaria magis quam iucunda possessio. Semper improbi sunt serui, & malum est eorum genus, authore Euripide. Et iuxta Theognidis sententiam, Nunquam rectum est seruile caput, sed semper intortum, & obliquum collum habet. Seruorum in dominos (sicuti Lucianus in Palinuro ait) semper prompta maledicta, fur ta, impositiones, fuga, arrogantia, negligentia, temulentia, edacitas, somnolentia, tarditas, ignauiá. Et Plautus in Aulularia: Serui furaces, versipelles, callidi, occlusa sibi mille clauibus reserant, furtimque raptant, consumunt, liguriunt, centena nunquam dicturi fur ta cruce. Sunt profecto, serui fere omnes proterui, mendaces, fures, helluones, impudici, ac dominorum hostes. Vnde iam olim dici solebat: Nihil in animo seruiente integrum esse, neque quicquam seruorum generi esse credendum. Quod & Homerus apud Platonem testatur, dicens: Dimidium mentis Iupiter illis aufert, qui seruitutis sor ti subiecti sunt. Et Caius Cassius de supplicio seruorum in senatu loquens, inter alia dixit: Suspecta maioribus no stri fuerunt ingenia seruorum, etiam cú in agris, aut domibus ijsdem nascerentur, charitatemque dominorum statim acciperent: postquam vero nationes in familijs habemus, quibus diuersi ritus, externa sacra, aut nulla sunt: colluuié

istam

istam nõ nisi metu coercueris. [Author Cornelius Tacitus lib. 14. annali. Plato dialogo sexto de legibus.]

5 Harum rerum causas Theophylactus tradit, his verbis: Est nescio quo pacto seruorum genus, petulans, nequam, & improbum: quia neque recte sint & liberaliter educati, sed a dominis semper neglecti: neq; sub ratione proborũ hominũ veniant, & libertate fruentiũ: neq; libere sint, vel enutriti, vel instructi. Addit Cælius, qa seruitus ingenuos animos frangit: misera enim est, & contemptibilis. Et iuxta Homerum Odissee septimo: Dimidiũ virtutis ei perit, quẽ seruilis obuallarit necessitas. Vnde fieri solet, seu premente vi, siue educatione praua, seu vtroque potius, vt parte plurima serui de prima malitię ac vafriciæ nota sint, & habeãtur. [Thophyl. in epistolam Pauli ad Titum. c. 2. Cælius lib. 7. lectionum antiqua. cap. 31. Athenæus lib. 6. cap. 7.]

6 Quo autem modo serui sint educãdi, docet Plato loco prænotato, dicens: Educentur serui recte, non solum ipsorum gratia, sed dominorum multo magis. Est autem recta horum educatio, vt nulla ipsis contumelia inferatur, iniuriaq; his multo minus, si fieri possit, quam æqualibus inferenda. Et paulo post: Castigandi, cædendiq; semper iure sunt serui, neque ita monendi vt liberi, ne molliores fiant. Allocutio omnis ad seruos, quodammodo imperium sit, neq; iocus vllus cum ipsis, seu fœminis, siue masculis habeatur. Quod multi stulte facientes, dum delicatos eos nutriunt, difficiliorem vitam & sibi ad imperandum, & illis ad obediendum reddunt. Eodem fere pertinent, quæ de seruis apud Ecclesiasticum scripta sunt: Cibaria, & virga, & onus asino: panis, & disciplina, & opus seruo. Operatur in disciplina, & quærit requiescere: laxa manus illi, & quæret libertatem. Iugum & lorum curuant collum durum, & seruum inclinant operationes assiduæ. Seruo maleuolo tortura & compedes: mitte illum in operationem, ne vacet: multam enim malitiam docuit otiositas: in opera constitue eum, sic enim cõdecet illum. Quod si non obaudierit, curua illum compedibus, & non amplifices super omnem carnem: verum sine iudicio nihil facias graue. Vnde sanctissime legibus prohibetur, ne domini seruos suos occidant, neque in eos seuerius animaduertant. [Ecclesiastici. 33. ad Ephes. vltim. Exod. 21. l. 1. C. de emenda. seruo. §. 1. cum seq. insti. de his qui sunt sui vel alie. iur. Alexan. ab Alexandro. lib. 3. Genia. dierum cap. 20. Igneus in. l. etsi certus. §. si vnus. ad Sillani.]

7 Cum igitur omnes fere serui hodie stolidi atque improbi sint, eorum libertas, mea quidem sententia, nec pia, nec vtilis est: nisi forte serui sint boni, & industria sua facile alimenta quærere possint. Nam qui aliter manumittuntur, otiosi protinus & fures fiunt, & in carcere & furcis, vel certe in pauperum domibus mori solent: quibus longe melius foret in seruitute manere, quam licentiosa libertate, in sui necem abuti. Vt enim Menander ait: Multo potius est, bonum dominum esse nactum, quã viuere liberũ humiliter & male. Satius quidẽ est bonum cõsequi dominũ, quã liberũ humiliter & malẽ vitã degere.

8 Sed quamuis hæc ita sint, nihilominus tamen iura libertati fauent: vnde si serui Christiani sint, & eorum domini labantur in hæresim, legum latoribus placuit, libertatẽ illis ipso iure cõcedere. [l. Manichæos. c. de hæret. c. vlt. eod. tit. lib. 5. regia. l. vlti. tit. 21. par. 4.]

9 Neque ideo minus libertatem consequentur serui, quia domini eorum hæretici ad fidem catholicam forte cõuersi fuerint. Nam etsi ad ecclesiæ vnitatem, intra tempus gratiæ redierint, & omnia illis bona fuerint a rege concessa, seruorum tamen dominium recuperare non debent: quia libertas, quocunque modo data, reuocanda non est: neque beneficium principis cuiquã damnosum esse debet. [Prima instructione Hispalen. cap. 24. l. 1. cum seq. C. si aduer. libertat. l. 2. §. si quis a principe. ne quid in loco publico fiat.]

10 Præterea, serui Christiani possideri nõ debent ab hæreticis, Iudæis, Mahumetanis, vel alterius cuiuscunque sectę hominibus: neque ab eis emptionis, donationis, successionis, aut quolibet alio titulo haberi, vel detineri possunt: sed vel ad libertatem perducendi sunt, vel certe ab eis auferendi: ne religio Christiana, istis subiecta polluatur. Nefas quippe est, vt is, quem Christus dominus sãguinis sui effusione redemit, Christianæ religionis hostibus seruire permittatur, a quibus facile corrumpi & subuerti queat. Vt enim Euripides inquit: Serui plerunque dominorum morbis infici solent. Hinc sanctissimę imperatorum leges ortæ sunt, quibus id ipsum sæpissime prohibetur: sed illam præterire non possum, quam Honorius & Theodosius his ipsis verbis promulgarunt: Christiana mancipia nemo audeat comparare: nefas enim æstimamus, religiosissimos famulos, impijssimorum emptorum inquinari dominio, & cætera quæ consequuntur. [in codice Theodosia.10, titulo. ne Christian. mancipia Iudæus habeat. c. mancipia cum seq. 54. distin. c. 1. & 2. de Iudæis. l. 1. C. ne Christia. manci. tertio concilio Aurelian. cano. 10. & 4. concilio. can. 18. & 1. Matisconen. cano. 10. & 4. Toletano cano. 64. regia. l. 13. tit. 9. pa. 6. & l. pen. tit. 24. p. 7. Tiraq. de pœn. caus. si. nu. 95.]

11 Postremo, seruus hęreticus pertinax & impœnitens curiæ seculari relinquẽdus est. Si vero ad ecclesiam vere pœnitẽs conuersus fuerit, admittendus est, salutari pœnitentia iniuncta. Nonnunquã tamen fieri solet, vt seruus pro modo culpæ flagellis cæsus domino reddatur: quia pœna pecuniaria in seruum non cadit, neque infamia notari potest, cum nullius existimationis sit. Quamobrẽ, pœna liberi hominis commutatur aduersus seruos in aliam extraordinariam coertionem: quod iure ciuili frequentissime constitutum est. Et id Plato ille diuinus legibus suis cauit: de his enim loquens, qui ficus aut vuas alienas furto subtraxerit, Si homo liber fuerit, quoniam lex est, inquit, vt nemo moueat quæ non deposuit, mulctetur. Quod si seruus quispiam, non persuaso agri domino eas acceperit, pro singulis ficubus, & vuarum acinis æqualia numero verbera patiatur. Demosthenes quoque in oratione aduersus Androtionem dixit: Si considerare vultis inter seruitutẽ & libertatem quid intersit, hoc potissimum repericiis, quod serui omnia scelera corpore sunt luenda: ingenuis autẽ tametsi maxima in se facinora admiserint, corpus tamen tueri licet: his enim pleraq; delicta pecuniaria mulcta luẽda sunt. [l. in seruorum, de pœnis. l. hos accusare. §. omnibus. de accusat. l. quod attinet. de reg. iur. Plato. 8. de legib. regia. l. 10. titul. 1. par. 7. Chrysost. in priorem Pauli epistolam ad Corinth. homil. 19. & in epistola ad Titum homilia quarta.]

12 Si seruus iussu & coactu domini imagines sanctorũ fregerit, aut simile quippiam

piam commiserit, mitius puniẽdus est. [l. seruos. C. ad. l. Iul. de vi. & inibi interpretes. l. 2. C. de sepul. violato. Tiraquel. de pœnis causa. 54.]

13 Quamuis autem seruus contra dominum testis esse non queat, neque in caput domini torqueri possit: quia vt Iulius Paulus inquit: Non oportet in rebus dubijs, salutem dominorum seruorum arbitrio committi: excipitur tamẽ crimen læsæ maiestatis, atque adeo hæresis. Reijciendæ quidem sunt, vt lex inquit, accusationes ac delationes seruorum in dominos, excepto maiestatis crimine, in quo etiam seruis honesta proditio est. Et alia lex ait: Vocem seruorum funestam in dominos interdici oportet, maiestatis crimen excipimus. Et Iulius Paulus: Damnati serui, siue post sententiam, siue ante sententiam dominorum facinora confessi sint, nullo modo audiuntur, nisi forte reos deferant maiestatis. [l. penul. C. qui accusat. no. pos. l. 1. C. de quæstio. l. vltim. de delator. lib. 10. Iulius Paul. lib. 5. senten. titul. 15. & titul. 18. &. l. 2. tit. 6. lib. 9. C. Theodosi.]

De sortilegis Titulus LXII.

SVMMARIVM.

De sortilegis.

1 Sortilegi sunt qui sub nomine fictæ religionis, per quasdam sortes, quas apostolorum vel sanctorũ vocant, diuinationis sciẽtiam profitentur. Item, illi sortilegi sunt, qui quarumcunque scripturarum fortuita inspectione futura prædicunt. Isti autem, qui sortibus inquirunt futura contingentia, vel præsentia, vel præterita vsque adeo occulta, vt naturaliter ab eisdem sciri non possint, vani sunt, & fallaces, & illicitæ, ac superstitiosæ rei dant operam, ac dæmonum astutia falluntur, & fallunt, sicuti theologi docent. [26. q. 1. cap. 1. vterque Thom. 2. 2. q. 95. art. 8. Siluest. in sum. verbo, superstitio. quæstio. 9.]

2 Quamuis autem sortilegi puniendi non sint ab inquisitoribus, sed ab ordinarijs iudicibus: hoc tamen locum non habet, cum sortilegia sapiunt manifestã hæresim, aut vehementer suspecta sunt. Veluti, si sortibus dæmon consuleretur, vt futura prædiceret: solius nanque Dei est, futura præscire, qui in sui contemplatione, etiam angelos, illa præscire interdum facit. In summa, de his fere omnibus sortilegijs cognoscere possunt inquisitores, quia noxia & superstitiosa sunt, ex quadam pestifera societate hominum improborum ac dæmonum, quasi pacta infidelis & dolosa amicitiæ constituta. [c. accusatus, §. sane. de hæret. lib. 6. 26. quæstio. 5. cap. 1. &. 26. quæst. 2. cap. illud.]

3 Illa sortilegia sapiunt manifestam hęresim,

resim, quæ sine aliqua hæresi exerceri nequeunt. Item illa sortilegia sapiunt hæresim, & valde suspecta sunt, quæ prima fronte præseferunt odorem & saporem hæresis. Verbi gratia, cum in sortibus aut sortilegijs commiscentur aliqua dicta, vel facta hæretica, vel quę probabilem suspicionem hęresis prębent. Proinde qui cadauer hominis baptizat, vt inde sortium responsum habeat: & quia alijs sacramentis ecclesiæ in eandem superstitionem abutitur, & qui dæmonem sortibus inuocat: denique quicunque simile quippiam committit, ab inquisitoribus interrogari, & recto arbitrio pro modo culpæ, damni dati, & scandali puniri debet. [Vide Lucam in l. 2. C. quand, & quib. lib. 10. Alex. Ales. 2. part. q. 185. Thom. 2. 2. quæst. 95. Paul. Grillan. tract. de sortil. Albert, Campen. lib. 8. de liber. hom. arbi. c. 4. Alfon. Castren. lib. 1. de iust. hære. puni. c. 13. Ioan. Bernar. in pra. c. 100.]

De superstitionibus *Titulus* LXIII.

SVMMARIVM.

1 *Superstitio quid sit.*
2 *Superstitionum plures sunt species.*
3 *Superstitio in Deuteronomio vehementer improbatur.*
4 *Superstitionem execratur Origenes.*
5 *Superstitiosum & impium est somnijs credere.*
6 *Superstitiosi sunt, qui quosdam dies fortunatos, alios esse infelices putant.*
7 *Superstitiosi sunt, qui ex syderibus & cometis futura prædicunt.*
8 *Auguria obseruare, & futurorum euentus ex stellarum cursu rimari, quam impium sit, docet diuus Hieronymus.*
9 *Vespasianus cum æger esset, de cometa quodam quid dixerit.*
10 *Superstitiosum est, per sortes de futuris aut occultis inquirere.*
11 *Pactum cum dæmone facere, quam impium sit.*
12 *Pactum cum dæmone non solum expresse, sed etiam tacite fit.*
13 *Pacta cum dæmone facta rescindi non posse, nisi dæmon ipse consentiat, vulgus imperitum falso credit.*
14 *Magicæ artes ex pactis dæmoniorum cōstant.*
15 *Magos peregrinos Tiberius Cæsar morte affecit.*
16 *Magicas artes quibus verbis detestetur Cyprianus.*
17 *Magicas artes quibus verbis detestetur Augustinus.*
18 *Magicæ artes quam vanæ & perniciosę sint, docet Gratianus.*
19 *Superstitionibus annumerantur ligaturę & remedia, quæ medicorum etiam disciplina condemnat.*
20 *Superstitiosa remedia quibus verbis reprehendat Chrysostomus.*
21 *Periclis superstitio cum langueret ex morbo.*
22 *Figuras aut stigmata fieri, quomodo prohibebatur in Leuitico.*
23 *Superstitionibus qui se addicunt, Christianæ fidei & baptismi præuaricatores sunt.*
24 *Superstitiones quomodo irrideant Terētius, Cicero, & M. Varro.*
25 *Superstitiosos quibus scommatis multi veteres irriserint.*
26 *Superstitiosos quomodo irrideat in comœdia Philemon.*
27 *Hector Polydamantem augurem quomodo*

modo irrideat apud Homerum.

28 *Iudæi cuiuſdam in augurem quendam ſcomma.*

29 *Pactum cum dæmone habere, qui indicandi ſint.*

30 *Dæmones ab homine cogi non poſſunt, vt inuiti in annulo aut pyxide trahantur.*

31 *Dæmones fingunt ſe captos & vinctos a Magis, vt eos ita capiant.*

32 *Dæmones a nulla re corporea pati poſſunt.*

33 *Superſtitioſum eſſe aliquid, quomodo cognoſci poſſit.*

34 *Inquiſitores apoſtolici ſortilegos & ſuperſtitioſos quando punire poſſunt.*

35 *Magos & excantatores quomodo cenſeat Plato puniendos eſſe.*

De ſuperſtitionibus.

1 SVPERSTITIO, vt Varro inquit, eſt falſa religio, quæ falſum Deum, aut verum quidem, ſed falſo ac vane metuit. Et Cicero: In ſuperſtitione ineſt timor inanis Deorum: imbecilli animi atque anilis eſt ſuperſtitio: qua qui eſt imbutus, quietus eſſe nunquam poteſt. Gellius: Superſtitio eſt inepta & importuna religio. Et Seruius: A ſuperſtite ſuperſtitio dicta, quæ anicularum propria eſt, quę multis per ætatem ſuperſtites ſunt: & quæ rebus inanibus addictæ, dum volunt videri nimis religioſæ, ſuperſtitioſæ fiunt, & ita delirant. Theologi vero ſuperſtitionem eſſe aiunt, vitium religioni oppoſitum, exhibens cultum diuinum cui nō debet, vel eo modo, quo non debet. [Lactant. lib. 4. diuina. inſtitu. c. 28.]

2 Superſtitionum autem plures ſunt ſpecies, & omnes diuino cultui aduerſantur, ſecundum diuerſos fines. Ordinatur enim diuinus cultus ad reuerentiam Deo exhibendam: & contra illum eſt idololatria. Ordinatur etiam vt homo inſtruatur a Deo: & huic opponitur ſuperſtitio diuinationum, quæ dæmones conſulit expreſſe vel tacite. Demum ordinatur ad quandam directionem humanorum actuum ſecundum præcepta Dei: & contra hoc eſt ſuperſtitio quarū dam obſeruationum, quibus facta ſuperſtitioſorum perperam diriguntur. De diuinationibus, & idololatria, ſuis locis diſſeruimus: ſupereſt, vt de obſeruationibus ſuperſtitioſis, de pactis dæmonum, ac de illorum præſtigijs, aliqua referamus. [Tho. 2. 2. q. 92.]

3 In Deutero. legitur c.18. Caue ne imitari velis abominationes illarū gentiū, neque inueniatur in te, qui luſtret filiū ſuum, aut filiam, ducens per ignem: aut qui ariolos ſciſcitetur, & obſeruet ſomnia atq; auguria, nec ſit maleficus, nec incantator, nec qui pythones conſulat, neque diuinos, & quærat a mortuis veritatem: omnia enim hæc abominatur Dominus, & propter iſtiuſmodi ſcelera delebit eos. Diuus Chryſoſtomus in cap. 2. Eſaiæ: Plerique noſtrum in hoc genus morbi inciderunt, dum ſuam ipſorum vitam labefactantes abſurdiſsimę iſti captandę diuinationis dementiæ ſe dedunt, offenſo ac repudiato Deo. quare & hinc decerpimus plurimum doloris & triſtitiæ. Ad hoc ſtudium omne ſuum adhibuit diabolus, vt parum cordatos decipiat, & labores qui adhibentur parandæ virtuti, & donum liberi arbitrij e medio au-

ferat per vaticinia & auguria. hoc per signa procurat, per obseruationem die rum, per improbatum dogma de fato, de sortibus, & per alia item multa.

4 Origenes lib. 1. in Iob: Quidam, in quit, sternutamentis obseruiunt,& inuocationibus, atque reuocationibus, & occursibus, atq; volucrum vocibus: nō intelligentes miseri & spe vacui, quod a Domino gressus hominis diriguntur. Et paulo post: Qui autem ad hoc inten derint, horum gressus conturbabuntur, horum opera impediuntur, ab istis Dei visitatio recedit, istos sancti Angeli derelinquunt, cum istis diabolus permanet infatuans mentes eorum, obtundēs corda illorum, abstrahens a Deo sensus eorum. [Hæc & alia in eandem sententiam tradit Origenes ibidem, & lib. 3. colu. 12. & in libro Numerorum homil. 13. & 17.]

5 Somnijs credere, superstitiosum & im pium est. Non augurabimini, neque obseruabitis somnia, inquiunt scripta sacra: Vana spes & mendacium viro in sensato: & somnia extollunt impruden tes. Quasi qui apprehendit vmbram & persequitur ventum, sic & qui attenderit ad visa mendacia: secundum hoc vi sio somniorum, diuinatio erroris & auguria, mendacia, & somnia malefaciētium, vanitas est. Ne dederis in illis cor tuū: multos enim errare fecerunt somnia, & exciderunt sperantes in illis. Nō est igitur somnijs habenda fides (quidquid scripserit Artemidorus) quia vana sunt, & ex repletione, aut vacuitate, aut ægritudine, aut illusione dæmonum, aut ex causis naturalibus, eorum imagi nes & phantasmata prouenire solent. [Leuit. 21. Ecclesiast. 34. Thom. 2. 2. quæst. 95.]

6 Qui putāt dies quosdam fortunatos, alios infœlices esse, hi proculdubio vehementer errant. Neq; enim ratio reddi potest, cur magis infausti sint dies martis & veneris, aut quidam alij, quam cæteri dies: Deus etenim eodem modo fecit hos atque illos dies. Scribit Hieronymus in Ecclesiasten, cap. 7. Virtutes bonos dies viuenti faciunt, vitia malos. & in Amos cap. 6. Parantes sibi vi tio suo dies malos: non quo dies vllus sit malus, sed quo vnusquisq; parat sibi malum. & paulo post: Stultum est enim res ferre ad tempora, cum in nostra sit potestate vel bonum diē nobis facere, vel malum. Et sicuti diuus Chrysostomus oratione Kalendis habita, inquit: Dies bonus & malus est, non sua quadā & propria natura, (nihil enim dies a die differt) sed nostra vel negligentia, vel ignauia. Si iustitiam feceris, bonus tibi dies erit: sin peccatum designaueris, malus & supplicio plenus. Et beatus Augustinus in Enchiridio: Quis existimaret, quam magnum peccatum sit dies obseruare, & menses, & annos, & tempora, sicut obseruant qui certis diebus, siue mensibus, siue annis, volunt, & nolunt aliquid inchoare, eo quod, se cūdum vanas doctrinas hominum, fau sta vel infausta existiment tempora, nisi huius mali magnitudinē ex timore apo stoli pēsaremus, qui talibus ait: Timeo ne sine causa laborauerim ī vobis. [Ad Galat. 4. c. non obseruetis. cum seq. 26. q. 7. Macrobius lib. 1. Saturnalium.]

7 Est & alia superstitio eorum, qui ex sy deribus, & cometis, & facibus cælestibus futura prædicunt: quorum omniū impia temeritas coercenda & reprimēda est: sed illorum præcipue, qui omnia pendere ab astris, & ab eis largiri putant: hi enim consummati hæretici sunt. Augures, inquit Esaias, qui contemplabantur sydera, & supputabant menses, vt ex eis annuuciarent ventura tibi,

tibi, ecce facti sunt quasi stipula, ignis combussit eos. Et per Hieremiam Dominus: Iuxta vias gentium nolite discedere,& a signis cæli nolite metuere,quę timent gentes: nolite timere, ea quę neque male possunt facere, neque bene. [Esaiæ. 47. Hierem. c. 10. Aug. lib. 2. de Genesi ad literam. c. 17.Cælius lib. 14. lectio. antiqua. c. 9.]

8 Diuus Hieronymus inquit: Obseruare auguria, requirere stellarum cursus, & euentus ex his futurorum rimari,cæterisque huiusmodi superstitionibus implicari, opprobrium Aegypti est, idololatriæ matris. [c. sed & illud. 26. q. 2. Gelius lib. 14. c. 1.]

9 Vespasianus æger, ijs qui de comete nescio quid inter se colloquebantur, dixit: Non mihi, sed regi Parthorū, mortem portendit: ille enim comatus est, ego caluus sum.author Xiphilinus cum Dione Nicęo, in eodem Vespasiano.

10 Per sortes quoque de occultis aut futuris inquirere, superstitiosū est. Diuus Augustinus episto. 119. inquit: Hi qui de paginis euangelicis sortes legunt, etsi optandum est, vt id potius faciant, quā ad dęmonia consulenda concurrant, tamen ista mihi displicet consuetudo, ad negotia secularia, & ad vitæ huius vanitatem, diuina oracula velle conuertere. Et Gratianus: Etsi sortibus nihil inest mali, prohibentur tamen fidelibus, ne sub specie diuinationis ad antiquos idololatriæ cultus redeant. [c. hi qui. c. sors. 26. quæst. 2. Troilus Maluetius tract. de sortibus.]

11 De pactis cū dæmonibus factis, ac de impia illorum societate, pauca nunc cō memorabo: quia omnes fere superstitiones inde nascuntur, vel eodem redeunt. Gerson, pactum cum dęmone facere, speciem idololatrię atque apostasię esse ait. Et Isaias sub illorum persona: Percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum. Et Aug. lib. 2. de doctrina Christia. c. 23. Superstitiosum est quidquid institutum est ab hominibus, ad consultationes & pacta quędam significationum cum dęmonibus placita atque fœderata. [Gerson part. 1. tracta. de erroribus circa artem magicam. dicto. 2. c. illud. 26. q. 2.]

12 Non tantum expresse fit pactum cum dęmone, sed etiam tacite. Nam qui dęmonem inuocat, vel alijs modis ei communicat, pactum cum eo fecisse videtur, nam re ipsa cum illo societatem habet: includit namque societas pactum, conuentionem,& fœdus: si non verbis, saltem factis. Quo fit, vt nonnunquam tacite inuocetur dęmon figuris, characteribus, verbis & signis ignotis & superstitiosis: idque ad aliquem effectum qui nascitur ex diabolo prouenire, vel etiam cum aliquis talibus rebus se implicat, qualibus dignum est vt se dęmō immisceat, quamuis id eueniat pręter hominis intentionem. Sed vix est, vt id contingat præter intentionem eius, qui id facere, aut scire studet, quod absque dęmonis ope consequi nequit: nā qui vult consequens, vult & illud ex quo id sequitur. [Caiet. 2. 2. q. 95. art. 3.]

13 Vulgo imperito persuasum est, pacta cum dęmone facta rescindi non posse, nisi dęmon ipse cōsentiat: & eo magis, si chirographum confectum fuerit sanguine chirographarij perscriptum: aut si membrum aut membri partem dęmon pro pignore acceperit. Hęc tamē omnia fatua sunt, & inepta: quia talia pacta scelerata sunt & nefaria: atque adeo nulla, cum sint cōtra naturę leges atque diuinas: quamuis in contrahentium perniciem nonnunquam valere soleant: vt recte docuit Bresius lib. 2. de republi. Adde quod hęc & omnia alia

crimina

crimina sacramento pœnitentię delentur. Nec enim dęmonum arte ac fraudibus diuina misericordia & gratia impediri potest. [Ezechiel. 18. l. si vnus. §. pacta. quę turpem. ff. de pactis.]

14 Magicę artes ex pactis dęmoniorum constant, & ab Ethnicis etiam reprobatę sunt. Plinius. lib. 30. natural. histo. c. 1. inquit: Magicas vanitates sæpius coarguimus. Et mox: Magia fraudulentissima est omnium artium. Et c. 2. ait, eam artem vanam & falsam, intestabilem, irritam & inanem esse, habentem tamen quasdam veritatis vmbras, sed in his veneficas artes pollere, non magicas.

15 Tiberius Cæsar Magos peregrinos morte affecit: ciues autem Romanos misit in exilium, vt Xiphilinus in Epitome Dionis retulit in eodem Tiberio. Et Iulius Paulus lib. 5. sententiarum recept. titul. 25. inquit: Magicæ artis cōscios summo supplicio affici placuit, id est, bestijs obijci, aut cruci suffigi: ipsi autem magi viui exuruntur.

16 Diuus Cyprian⁹ libro de duplici martyrio: Qui magicis artibus vtuntur (a quo malo nos Domini misericordia liberauit, sicut a cæteris omnibus, quibus iuxta veterem hominem quondam ambulantes tenebamur) tacite Christum abnegant, dum cum dæmonibus habēt fœdus. Et beatus Aug. lib. 18. de ciuit. Dei cap. 19. Magicas artes esse ait malefica, pestifera, & scelerata, & humano generi perniciosa. Et Hermogenes in compendio rhetorices tradit, has omnes artes perniciosas esse, & ad perniciem politicam & ciuilem repertas. [Addo Augustin. lib. 10. de ciuita. Dei cap. 10. Tostadum in lib. Numero. c. 21. q. 19. & in Leuitic. c. 19. q. 18. & 29.]

17 Idem diuus Aug. lib. 2. de doctrina Christiana: Molimina magicarum artium placita esse fœderata cum dęmonibus tradidit. Et alibi inquit: Omnis inquisitio, & omnis curatio, quæ a diuinis & magicis artibus experitur, mors potius dicenda est, quam vita: & qui ea sectantur, si se non correxerint, ad ęternam perditionem tendunt. Et mox: Itaque hæc vanitas magicarum artium, ex traditione malorum angelorum, in toto orbe terrarum plurimis seculis inualuit per quādam scientiam futurorū & infernorum, & per inuentiones eorū inuēta sunt aurispicia, & augurationes, & ipsa quæ dicuntur oracula, & necromantia. [c. illud. cum seq. 26. q. 2.]

18 Gratianus in sanctorum patrum decretis hoc retulit: Admoneant fideles sacerdotes populos suos, vt nouerint magicas artes, incantationesque, quibuslibet infirmitatibus hominum nihil remedij posse conferre: non animalibus languentibus, claudicantibusue, vel etiā moribundis quicquam mederi: sed hæc esse laqueos & insidias antiqui hostis, quibus ille perfidus, humanum genus decipere nititur. Et si quis hæc exerceurit, clericus degradetur, laicus anathematizetur. [c. admoneant. 26. quæst. 7.]

19 Ad genus quoq; superstitionum pertinent omnes ligaturæ atque remedia, quæ medicorum etiam disciplina condemnat: siue in præcantationibus, siue in quibusdam notis, quas characteres vocant, siue in quibuscunque rebus suspendendis atque ligandis, sicut sunt inaures, in summo singularū aurium, aut de struthionum ossibus ansulæ in digitis, aut cum dicitur tibi singultienti, vt dextera manus sinistrum pollicem teneas. In his omnibus ars dæmonum est, ex quadam pestifera societate hominum & angelorum malorum exorta. Vnde hæc cuncta vitanda sunt Christiano, & omni penitus execratione repudianda

dianda atque damnanda, vt August. & Isidorus tradunt. [c. illud. 26. quæst. 2. c. neque mirum. 26. q. 5.]

20 Huc accedit Ioannes Chrysost. in epistolam Pauli ad Colossen. dicens: Superstitiosa remedia nihil prosunt, sed seductio sunt, & ludibrium, & idololatria. Etenim superstitiosa illa, quæ ęgrotis applicantur, etiam si mille modis philosophentur, qui quæstum ex ipsis faciunt, dicentes: Deum inuocamus, & præterea nihil facimus, Christiana est hæc anus & fidelis, idololatriam tamen sapiunt. Hæc & alia in eandem sententiam ibidem & alibi docet. [homil. 8. & ad populum Antiochenū homil. 21. quem omnino perlege.]

21 Theophrastus in libris, quos de morali philosophia edidit, dubitans nunquid circa animos vertantur mores, & acti corporis doloribus a virtute desciscant, tradidit, Periclem cum langueret ex morbo, amico cuidam, qui eum visendi gratia adierat, incantationes quasdā pendentes collo a mulieribus alligatas ostendisse: vt appareat hominem pessime animo affectum fuisse, cū huiusmodi insanias perferebat. Hæc Plutarchus in Pericle.

22 In Leuitico c. 19. prohibitum est ne figuræ, aut stigmata fiant: quo intelligitur, vetitum esse, ne quispiam faciat signa superstitiosa & imagines astrologię, & nomina ignota, & characteres, & id genus omnia, quæ (vt Origenes lib. 3. in Iob ait) diaboli sunt seductiones, dæmonum sunt irrisiones, idololatriæ sunt fæx, animarum infatuatio, & cordium scandalum. Miser quoque ille est,

Qui fumantia consulit exta,
Qui rimatur aquas, & qui considerat ignes,
Qui pluuias, specula, & pelues, nitidasque secures
Inspicit, & temere descripta in puluere signa.

Vt Mantuanus cecinit in Apolonia. Vide Gersonem tractatu aduersus doctrinam cuiusdam medici. Crinitum lib. 25. cap. 2.]

23 Diuus Aug. lib. 2. de doctri. Christi. His adiunguntur, inquit, millia inanissimarum obseruationum, si membrum aliquod salierit, si iunctim ambulantibus amicis canis, aut lapis, aut puer medius interuenerit. Hinc sunt etiam illa: limen calcare, cum ante domum suam transit: redire ad lectum, si quis dum se calceat, sternutauerit; redire domum, si procidens offenderit, vel si vestis a soricibus roditur. Et alibi: Qui attendunt somnialia scripta, & falso Danielis nomine intitulata, & sortes quæ dicuntur apostolorum, & auguria auiū, aut aliqua pro domo facienda, aut propter coniugia copulanda, aut in collectionibus herbarum carmina dicunt: aut pytaciola pro quauis infirmitate scripta super homines & animalia ponunt, præter symbolum & orationem dominicam: aut magicis falsitatibus, aut grandinarijs tempestatibus credunt, sciant se fidem Christianam & baptismum præuaricasse, & in iram Dei grauiter in æternum incurrisse, nisi ecclesiastica pœnitentia emendati Deo reconcilientur. [Addo Chrysosto. in epistola ad Ephesi. serm. 12. c. illud. 26. quęst. 2. cap. non obseruetis. 26. quæstio. 7. Thom. 2. 2. quæst. 96.]

24 Superstitiosas obseruationes irridens Geta Terētianus in Phormione, inquit: Quot res post illa monstra euenerunt mihi: introijt in ędes ater alienus Canis: Anguis per impluuium decidit de tegulis: Gallina cecinit, interdixit ariolus, Aruspex vetuit, ante brumam aliquid noui negotij incipere, quæ causa est iu-

 stissima.

stissima. Cicero quoque Nonio dicenti, optimam spem habere licere, quod septem aquilæ in castris Pompeij essent captæ: Recte moneres, inquit, si aduersus picas nobis pugnandum foret. Et Marcus Varro: Deos dixit otiosos, & feriatos fore, si sua consilia corniculæ crederent, aut coruo, superstitiosis hominibus indicanda.

25 Illa vero non sunt prætereunda, quæ Clemens Alexandrinus scite atque sapienter de hac re differuit. Is lib. 7. stromatum inquit: Superstitiosi cum sint procliues ad iram, pertimescunt: & quæcunque eueniunt, existimant esse signa & causas malorum. Si mus aram, quæ erat e luto constructa, perfoderit, & cũ nihil aliud haberet, lecythum corroserit: si Gallus qui alitur, vespere cecinerit, hoc alicuius signum esse statuentes. Talem quendam ludificatur Menander in comœdia, quæ inscribitur, superstitiosus. Quid nam boni mihi accidat, o boni Dei? Nam dexteri alligans calcei corrigiam rupi: merito o nugator, erat enim putrida: tu autem es parcus & sordidus, qui nolis nouos emere. Lepidum est illud Antiphontis: nam cum quidam male præsagiret ex eo, quod sus porcellos deuorasset, isque eam vidisset, ob sordes eius, qui ipsam alebat, fame valde attenuatam: de signo, inquit, lætare, quod cum sic esuriret, filios tuos non comederit. Quid mirum (inquit Bion) si mus calathum arroserit, cum non inueniret, quod comederet? Hoc enim fuisset mirum, si vt ludens argutabatur Archesilaus, murem calathus comedisset. Recte certe Diogenes quoque ad eũ, qui admirabatur, quod inuenisset pistillum a serpente in gyrum circundatum: Ne mireris, inquit, esset enim illud mirabilius, si vidisses rectum serpentem esse a pistullo circundatum.

26 Philemon quoque comicus talia ridet in comœdia: Cum videro, inquit, obseruantem, quis sternutauerit, vel quis sit locutus, aut respicientem, quis sit, qui pullo procedat, statim in foro sternutat vnusquisque nostrum: is secum ingreditur & loquitur, dicens: ciuibus res non euenire, vt earũ fert natura: multi quoq; timent scripturas suspensas. Lepide admodum Diogenes, cum inuenisset scriptum super domũ cuiusdam improbi: Insignis Victoria Hercules hic habitat, nihil mali ingrediatur: & quomodo ingredietur, inquit dominus ædium? Ij autem ipsi omne lignum, & omnem lapidem pinguem, vt dicitur, adorantes, lanas flauas, & frusta salis, & faces, & scyllam, & sursur timent, incantati a præstigiatoribus, per quasdam immundas expiationes. Hæc & alia Clemens Alexandrinus memorat. Et Theodoritus lib. 6. de Dei prouidentia.

27 Hector ille fortissimus Polydamantem arguens, vt vanum augurem apud Homerum lib. 12. Iliados dixit:

. . . tuis cupis me accedere vanis
Augurijs: quæ sperno equidem quia stulta videntur.
Seu dextræ spectentur aues, Phætontis ad ortum,
Siue sinistra petant, obituri limina solis.
Nil rationis habent, cum sint ratione carentes.
Qui insit sperare, Ioui nos credere oportet,
Quem penes est hominum, diuumque æterna potestas.
Augurium tamen est, quod praualet omnibus vnum.
Pro patria pugnare armis, defendere ciues.

Et Silius Italicus libro quinto:

Sat magnus in hostem,

Augur adeſt, enſis, pulchrumque & milite dignum,
Auſpicium, latio quod in armis dextera preſtat.

Et Paulo poſt:

. . . . . deforme ſub armis,
Vana ſuperſtitio, dea ſola in pectore virtus.
Bellantum viget.

Papyrius conſul aduerſus Samnites cũ exercitu miſſus cum a præliarijs auguribus coniectantibus, congredi prohiberetur, irridens eos tam fœliciter, quã conſtanter arripuit bellum, confecitque. [Author Eutropius lib. 2. rerum Romanarum.]

28. Hecatæus Abderita, qui hiſtoriam Iudæorum ſcripſit, cum vno eorum ſermonem huiuſmodi ſe habuiſſe narrat: Cum ad mare rubrũ proficiſcerer inter alios equites Iudæus quidam nomine Myſonianus, me ſequebatur: erat autem vir animi maximi, & arcu peritiſsimus: is cum augur quidam omnes nos ſtare iuſsiſſet: interrogauit, quare fixi ſtaremus: augureque auem oſtendente, atq; dicente, conducere ita ſtare, quouſque, quo auis tenderet, perſpexiſſent: vt ſi ad anteriora volaret, cœptum iter peragerent: ſin autem poſteriora volatu peteret, reuertentur: ſilentio arcu tracto, auem percuſsit, atque interfecit: tunc augur, & nonnulli alij valde commoti, ei maledicebant: ipſe vero: Quis eſt, inquit, iſte furor, o homines? quomodo enim auis iſta, quæ nihil de ſua ſalute, præuiderat, veri aliquid de itinere noſtro poterat nobis prædicere? quæ ſi futura præſciſſet, nunquam huc veniſſet, ne a Myſoniano Iudæo interficeretur. Quod vt prudenter factum ac ſcite dictum commemorant Ioſephus lib. 1. contra Apionem. Euſeb. lib. 9. præparationis euangelicæ cap. 2. & Polidorus lib. 3. de prodigijs.

29. Illi præterea fœdus cum dæmone feciſſe videntur, qui defunctorum animas euocant: & qui excantant pueros: & qui dæmones familiares circunferunt, & qui (vt dicitur) ſpiritus paſcunt in vitro, per quos ſe prophetare mentiuntur: & qui deluſiones & phantaſmata edunt, & miracula quædam circulatorijs artibus ludunt. De his autem Auguſtinus inquit: Omnia miracula magorum, doctrinis fiunt, & operibus dæmoniorum. [lib. 8. de ciuitat. Dei, cap. 19. Addo Lactantium lib. 2. diui. inſtitutio. c. 17. Leonem magnum ſermo. vltim. de paſ. domini. Thom. & cæteros lib. 2. ſentent. diſtinctio. 7.]

30. Nemo autem putet dæmones ab homine cogi poſſe, vt in annulo aut pyxide inuiti trahantur. Nec enim homines id facere valent, nec ſigna, verba, herbæ, aut characteres naturaliter eam vim habent: nec ſpiritus illi potentiſſimi, eiuſmodi rebus compelli queunt. Sed, vt ait beatus Auguſtinus: Illiciuntur dæmones ad inhabitandum per creaturas, quas non ipſi, ſed Deus condidit, delectabilibus pro ſua diuerſitate diuerſis: non vt animalia cibis, ſed vt ſpiritus ſignis, quæ cuiuſque delectationi congruunt, per varia genera lapidum, herbarum, ſignorum, animalium, carminum, rituum. Vt autem illiciantur ab hominibus, prius eos ipſi aſtutiſsima calliditate ſeducũt: aut inſpirando eorũ cordibus virus occultum, vel etiam fallacibus amicitijs apparendo, eorumq; paucos diſcipulos ſuos faciunt, plurimorumque doctores. Nec enim potuit, niſi primum ipſis docentibus, diſci quod quisque illorũ appetat, quod exhorreat, quo inuitetur nomine, vnde magicæ artes, earumque ar-

tifices extiterunt. Maxime autem possident corda mortalium, qua potissimũ possessione gloriantur. [lib. 21. de ciuit. Dei cap. 6.]

31 Ergo dæmones ab homine non compelluntur: sed vt quidam recte inquit: Non dæmonem cogis, aut in vinculis eum, vt putas, tenes: sed hoc certum habe, quod ille simulat se captum, vt te capiat: se vinctum, vt te vinciat: se tuo imperio subditum, vt te sibi subdat: a te inclusum, vt te includat: fingit se demum tua arte vel imagini, vel lapidi ligatum, vt te funibus peccatorum ligatũ, ad infernum perducat. Et quidã ex persona dęmonũ non ineleganter cecinit:

Nos vero quoties animas magus euocat orco,
Illarum assumpta mentimur imagine vultus.
Carminibus, folijs, auibus, fumoque ligari
Dicimur: et circumductis in puluere signis.
Sed veluti plerisque alijs, ita fallitur isto
Mens hominum.

[Henricus super Genes. & Barth. Sibylla libro peregrinarum quæstionum, Decadis tertiæ, cap. 8. q. 1.]

32 Ad hæc, neque fumo dæmones expelli possunt, neque a re aliqua corporea pati queunt: neque enim spiritus purus quicquam pati potest a corpore, quia lõge illo præstantior est. Quo perspicue patet, errare eos, qui homines a dæmonibus obsessos flagellant, & alapis cædunt, aut fumo fatigant: nam dæmonia fingunt se dolere, aut affligi, vt fatuos decipiant: & vt corpora illa torqueantur. [Barthol. Sibyl. loco prænotato quæstio. 2.]

33 De suprascriptis autẽ omnibus, alijsq; multis obseruationibus, hæc generalis doctrina traditur: Ea quę naturaliter illos effectus producere nequeũt, ad quos efficiẽdos adhibentur, superstitiosa sũt, & pertinent ad pacta dæmoniorũ. Atq; etiam hæc: Omnis obseruatio cuius effectus expectatur aliunde, quam ex naturali ratione, vel miraculo vero, vel voluntate diuina, reprobari debet: quia vehemẽter suspecta est de pacto expresso, vel occulto cum dæmone facto. Proinde obseruare nomina, signa, characteres, & cætera omnia, quę natura sua nullam virtutem habẽt, superstitiosum est, atque adeo vehementer suspectũ. [Tho. 2. 2. q. 96. & opusculo. 25. de sortib. c. vlt. Gerson tracta. aduersus doctrinã cuiusdam medici. Martinus Arles tractatu de superstitionibus.]

34 Et quamuis lege põtificia vetitum sit, ne inquisitores apostolici, de diuinationibus & sortilegijs cognoscant, nisi hæresim sapiant manifeste: pleręque tamẽ superstitiones, diuinationes, & sortilegia, manifestam hæresim sapiunt, propter fœdus cum dæmone factum, expresse vel tacite: quod quidem species infidelitatis & idololatriæ est. Quamobrem inquisitores punire debent, superstitiosos istos præstigiatores, magos, planetarios, excantatores, augures, & id genus alios, qui iuste plerunque flagellis cæsi ad remos mittendi, aut certe relegandi sunt.

35 Diuinus Plato lib. 11. de legibus, inquit: Quando quis nodis, inductionibus, cantibus, similibusque veneficijs ad nocendum paratis, deprehensus est, si aruspex, aut prodigiorum interpres sit, occidatur: sin vero non fuerit, iudex de ipso, quid dare patiue debeat, statuat.

De

De testibus Titulus LXIIII.

SVMMARIVM.

1 Testes unde dicantur, & testimonium quid sit.

2 Probatio quæ testibus fit, cur inartificialis dicatur apud rhetores.

3 Testibus omnibus non eadem habenda fides.

4 Testes cuiusmodi sint considerare oportet, vt docet Cic. in partitionibus.

5 Testium mores, naturam, fortunam, animum & statum humanæ leges considerare solent.

6 Testes esse nequeunt quatuor personarum genera.

7 Testes quid admoneri debeant ab inquisitoribus.

8 Testis quid in primis iurare debeat corã iudicibus.

9 Testes examinandi sunt ab inquisitoribus.

10 Testimoniorum fidem diligẽter perscrutari debent inquisitores.

11 Testium examinatio ab ipsisinet inquisitoribus fieri debet.

12 Testes, quicunque ij sint, cogi possunt ab inquisitoribus, vt coram eis se sistant.

13 Testes quomodo cogi debeant ad perhibendum testimonium, si egregiæ personæ sint.

14 Testimonia quando dicenda sint in cæteris criminibus ab hæresi.

15 Testes quando recipiendi sint in causa hæresis.

16 Testimonia recepta inquirẽte iudice, aut informatio summatim facta neminem damnare debent.

17 Testimoniorũ recognitio an fieri debeat post litem contestatam.

18 Testimoniorum recognitio quando fieri debeat in crimine hæresis.

19 Testimonia in causa hæresis nihil refert hoc an illo tempore rata fiant.

20 Contestatio litis cur necessaria non sit in causa hæresis.

21 Testes cur nihil referat in causa hæresis vtrum repetantur ante accusationem, vel post litem contestatam.

22 Promotor fiscalis instare debet, vt testes coram religiosis viris sua dicta repetant, & testimonia iterent.

23 Testes quando repeti possint ante litem contestatam.

24 Testes iterum ab inquisitoribus vocãdi, & rursus interrogandi sunt, cum obiecta crimina negat reus.

25 Testes iterum examinare & interrogare debent iudices, quamuis reus dicat se eos habere velle pro ratificatis.

26 Testium publicatio quando fieri debeat, & eorum exemplũ quomodo reis exhibendum sit.

27 Testium nomina nullo pacto reis ipsis retegenda sunt.

28 Rei cur citandi non sint in crimine hæresis ad testium ratificationem.

29 Testium nomina reis edenda sunt in alijs criminibus ab hæresi.

30 Testium nomina qui in inquisitionibus et visitationibus aduersus iudices & ministros eorum dicunt, ipsis sunt aperienda.

31 Testimonio unius hominis plena fides habenda non est.

32 Testes duo uel tres necessarij sunt ad plenam cuiusque rei probationem.

33 Testimonio vnius aliquando habendam esse fidem plenam iurisperiti, probare nituntur.

34 Testimonio vnius, quando censeant nõnulli plenam fidem habendam esse.

35 Testimonio vnius nunquam plena fides habenda

De testibus.

1 TESTES a testando dicuntur: nã testari est sententiam nostram exponere. Vnde testes dicti, quod ea, quæ de rei gestæ veritate sentiunt, in iudicium proferant. Testimoniũ vero est, rei cognitæ voluntaria confessio. [Authore Arist. lib. rhetor. ad Alexan. cap. de testimonio & testibus. Alciat. in l. plebs est. §. 1. de ver. sign.]

2 Probatio, quæ testibus fit, inartificialis apud rhetores dicitur: quia ipsa per se citra arte, & extra causam sumitur; & non

& non colligitur aliqua ratione argumentationum: sed extra dicendi rationem eam accipit orator. Est autem firmissima probatio, quæ testibus fide dignis constat, quia hominum scientia nititur. Vnde diuinis Hebræorum legibus frequentissime cauetur, vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. [Arist. lib. 1. rhetori. cap. vlti. Cicero in partitioni. orat. c. 1. Fabius. lib. 5. institu. orato. cap. 1. Deut. 17. nu. 35. c. in omni. c. licet vniuersis. de testi.]

3 Cæterum non eadem fides omnibus testibus habenda est. Nam ex personarum qualitate, plus, minusue fidei his vel illis tribuendum erit. Quamobrem (sicuti iure consulti docent) multa exploranda sunt in testibus, scilicet, conditio, dignitas, diuitiæ, paupertas, amicitia, inimicitia, sexus, ætas, & id genus alia. Cicero quoque in topicis inquit: Non qualiscunque persona testimonij pondus habet. Ad faciendam enim fidem authoritas quæritur: sed authoritatem, aut natura, aut tempus affert. Naturę authoritas in virtute inest maxime: in tempore autem multa sunt, quæ afferant authoritatem: ingenium, opes, fortuna, ars, vsus, necessitas. Nam & ingeniosos, & opulentos, & ætatis spatio probatos, dignos quibus credatur putant, non recte fortasse, sed vulgi opinio mutari vix potest: ad eamq; omnia dirigunt, & qui iudicant, & qui existimant. [l. 2. cũ sequenti. ff. de testibus.]

4 Et in partitionibus oratorijs idem Cicero de singulis testibus considerare docet, si forte natura vani fuerit, si leues, si cum ignominia, si spe, si metu, si iracundia, si misericordia impulsi, si præmio, si gratia adducti testimonium perhibuerunt. Denique, vt Hadrianus imperator scripsit: quæ argumenta ad quem modum probandæ cuique rei sufficiat, nullo certo modo satis definiri potest. Alias numerus testium, alias dignitas & authoritas, alias veluti consentiens fama confirmat rei, de qua quæritur, fidem. Ad summam, iudex his omnibus exploratis magis scire poterit, quanta fides testibus sit habenda. [l. 3. §. 1. ff. de testibus.]

5 Ea tamen hoc loco præterire non potui, quæ Alexander Theologus his verbis scripta reliquit: Humanæ leges considerarunt quinque in personis testium, videlicet, mores, naturam, fortunam, animum, & statum. Circa mores considerarunt duo, propter quæ non debet fides testibus adhiberi: errorem, & malitiam. Propter errorem, infideles, propter malitiam, infames repellendos esse a testimonio constituerunt. Item, circa naturam duo considerarunt, ætatem, & sexum. In pueris defectus ætatis obnubilat rationem: in mulieribus sexus emollit voluntatem, propterea pueros & mulieres idoneos nõ esse ad testimonium censuerunt. Item, circa fortunam considerauerunt duo: conditionem seruitutis, & aduersitatem paupertatis. Seruitus habet annexum dominationis timorem: paupertas vero temporalitatis amorem, quæ solent plurimum ad mendacium inclinare. Item, circa animum duo potissimum considerauerunt, intellectum, & affectum: & in intellectu considerauerunt alienationem rationis, & in affectu libidinem voluntatis: & hanc diduxerunt in libidinem iræ, quę est in odio, & libidinẽ concupiscentiæ, quæ est in desiderio.

6 Præterea, libidinem concupiscentię cõsiderauerunt dupliciter: scilicet, quantũ ad se, & quantum ad alios. Et iuxta hanc distinctionem contingentium ex parte animi, quatuor genera personarũ ad testimonium perhibendum indigna esse

esse censuerunt: videlicet furiosos, propter alienationem rationis: inimicos, propter libidinem voluntatis in irascendo: domesticos, propter concupiscentiã voluntatis respectu familiæ: ac multo magis iudicant inidoneum esse testẽ in re propria respectu sui: quemadmodum beatus quoque Cyprianus eleganter quadam in epistola disserit. Considerauerunt præterea æmulationem, status laicorum & clericorũ, & alios personarum defectus: quas ob res multos ad perhibendum testimonium parum idoneos esse censuerunt. Est autem legalitas siue idoneitas personę testificantis, dignitas quædam hominis, cuius testimonio debet fides haberi, absque omni suspicione mendacij. Inidoneitas vero est defectus dignitatis in persona, propter quem fides testi nõ habetur ob suspicionem mendacij. [Alexan. Ales 3. p. q. 43. membro. 3. Cypria. episto. 9. lib. 4. Gratian. in patrum decretis. 3. q. 4. & iterum. 4. q. 2. cum seq.]

7 Sed iam ad hęreticos reuertamur: quoties aliqui testificari volunt in causa hæresis, moneri diligenter debent ab inquisitoribus, vt ne prece, pretio, ira, odio, aut qualibet alia illicita, vel iniusta causa, vllo modo falsum testimoniũ dicant. Ad hæc, admonendi sunt vt considerent, quam graue sit & horrendum tanti criminis innocentem aliquẽ infamare.

8 In primis autem iurare testis debet coram iudicibus, se dicturum omnino veritatem, idque sub forma solemni, quę fere hodie est eadem ipsa, qua olim accusatores iurare solebant: vt ex Demosthene intelligitur oratione aduersus Cononem, vbi tale iusiurandum memorat: Iuro ego per Deos Deasque omnes, me omnino a Conone perpessum ea, quæ cõqueror: quod si sancte iuro, multa mihi bona eueniant, neque in posterũ quicquam tale accidat: sin peiero, funditus peream & ipse, etsi quid mihi est, aut futurum est. Sic iurant catholici per Deum, & crucẽ, & sacrosancta Dei euangelia, se dicturos veritatem: quod si fecerint, Deus illos adiuuet: sin autem contra, Deus eos condemnet. Testi autẽ non iurato fides habenda non est, etiãsi vir alioqui fide dignissimus sit. [c. hortamus. 3. quæst. 9. c. nuper. de testibus. l. iurisiurandi. C. eodem titulo.]

9 Deinde, testes examinandi sunt ab inquisitoribus: & coram duobus religiosis viris, clericis aut monachis rata facere debent sua testimonia, & fideliter scribenda sunt a publico tabellione ea omnia, vel a duobus alijs ad eam rem idoneis. Hoc propterea cautum, vt tot inspecta oculis, tot insinnata sensibus, falsi suspicionem excludant, sicuti Petrus Anchar. ait. [c. vt officium. §. verum. & inibi Domini. c. vlti. de hæret. lib. 6. & illic Anchara.]

10 In eadem autem examinatione inquisitores diligenter perscrutari debent testimoniorum fidem, & subinde testes interrogare multa de ante actis, multa de insecutis, ac de loco, tempore, persona, & cæteris quemadmodum olim ab oratoribus & patronis causarum testes interrogari solebant. Nam cum in hoc iudicio rei, & eorũ aduocati, testes interrogare non queant, iustissimum quidem est, vt inquisitores in hac parte patronorum personam induant. Quid? quod in Deuterono. cauetur, vt iudices diligentissime perscrutentur, an testes mendacium dicant. Et ad Galliæ prouincias scribens Eleutherius Papa: Iudicantem, inquit, oportet cuncta rimari, & ordinem rerũ plena inquisitione discutere. Postremo, ad officium inquisitorum pertinet, vitam & mores te-

OOO stium

stium sedulo inuestigare, quemadmodum quodam primæ instructionis capitulo plenius continetur. [Fabius lib. 5. insti. orato. cap. 1. Deuterono. 19. c. iudicantem. 30. quæst. 5. prima instructio. Hispalen. c. 14.]

11 Ad hoc, testium examinatio ab ipsismet inquisitoribus fieri debet: nec vllo modo est cuipiam cōmittenda, excepto si testes iuste sint impediti, & iudices ad eos ire, neque facile possint, neque omnino debeant: tunc enim committere poterunt inquisitores testium examinationem vicario episcopi, vel alteri ecclesiastico iudici, aut certe alicui perito, & prudenti viro, qui tabellione siue secretario causæ testimonia scribente, testes diligenter examinare, ac modum & constantiam, & alias testium, & testimoniorum circunstantias ad inquisitores mittere debet. Et ita multis instructionum capitulis cauetur, & iuri & rationi satis consonat. [prima instru. Hispalen. cap. 17. instructio. 4. Toleta. c. 14. Bal. in c. 1. de controuer. inuesti. lib. feudorum. Feli. in. c. cum causam. de testi. Iaso. in. l. admonendi. de iure iuran. col. 101. Couar. lib. 2. var. reso. cap. 13.]

12 Possunt autem inquisitores cogere quēcunque testem, etiam si sit persona egregia, vt coram eis se sistat, & in causa fidei catholicæ testimonium perhibeat: hoc enim & iudicum authoritati, & fidei fauori debetur. [glo. in c. 1. de testib. cogen. Domin. in. c. præsentium. de testib. lib. 6. Ludoui. Roma. notabili. 401. Iaso. in. l. ad egregias. de iure iuran.]

13 Id tamen prudenter fieri debet, ita vt egregiæ personæ, rogari potius, quam compelli videātur: id etenim vrbanius, & modestius est. Præterea, illustres viri, & moniales, & aliæ honestiores fœminæ, non sunt facile in iudicium ab inquisitoribus trahendi: sed vel ad has personas iudices ire, vel certe alios mittere debent: quod quidem ex dignitate, authoritate, honestate, alijsque testium qualitatibus constituendum erit. Cæterum, Vrgulaniæ (quam supra leges amicitia Augustæ, Tiberij temporibus extulerat) potentia adeo nimia Romanæ ciuitati fuit, vt testis in causa quadā, quæ apud senatum tractabatur, venire dedignaretur. Missus est prætor qui domi interrogaret: cum virgines vestales in foro, & iudicio audiri, quoties testimonium dicerent, vetus mos fuerit. Author Corn. Tacit. lib. 2. annali.

14 In cæteris criminibus testimonia dicenda sunt intra dilationem partibus concessam ad probandum, & procedi non debet ad receptionem testium lite non contestata, quemadmodum in causis ciuilibus planius id constitutum est. [cap. accedens. 2. cap. quoniam. vt lite non contestata.]

15 Sed in causa hæresis, in qua inquisitio iudicis officio fieri solet, dubiū non est, quin testes recipiendi sint lite nondum contestata. [c. quoniam frequenter. §. sunt & alij vt lite non contestata.]

16 Ex testimonijs tamen receptis inquirēte iudice, aut informatione summatim facta, nemo damnari debet, nisi testes in ordinario iudicio fuerint repetiti, & rata fecerint sua testimonia. Et hęc quidem sententia ab omnibus probata est: quia citādus est reus, vt testes cognoscat, & eos eorūq; dicta refellat. [c. 2. de test.]

17 Hic autem illud quæritur, an recognitio testimoniorum fieri debeat post litē contestatam. Et in alijs quidem criminibus nulla dubitatio est: sunt enim testes repetendi reo citato, vt ante dixi.

18 Quid ergo in crimine hæresis, in cuius probatione reus citandus non est? Ac mea

Ac mea quidem sententia, cum id commode fieri nequit, opus non est, vt dicta testium rata habeantur intra dilationem temporis a iudice assignati ad probandum: quia cessat causa, propter quam id leges exigunt. [cap. vltim. de hæret. lib. 6. Felinus, Decius, & cæteri in cap. 2. de testibus.]

19 Accedit huc, quod si verum est, sicuti est, quod in causa hæresis nomina testiũ non sunt edenda reo: quid refert vtrum hoc an illo tẽpore rata testimonia fiant? Frustra expectatur euentus, cuius nullus est futurus effectus. l. hæc stipulatio. §. diuus. ff. vt lega. seu fid. com. no. cau.]

20 Ad hæc, in causa hæresis proceditur simpliciter, de plano, sine iudiciorum strepitu & figura: quo casu litis contestatio necessaria non est, vt Clemens V. constituit. [c. vlt. de hære. li. 6. Clemen. sæpe. de verborum significatione.]

21 Deinde in examinatione testium adhibētur duo religiosi ac discreti homines, qui loco rei absentis testes cognoscant: & saluum ius est reo refutandi testes & eorum testimonia, cũ dicta eorum fuerint publicata: nihil ergo interest, vtrũ testes repetantur ante accusationem, vel post litem contestatam. [cap. vt officiũ. §. verum. de hæret. lib. 6. cap. quoniã in princ. vt lite non contest.]

22 Vigilet ergo promotor fiscalis, & instet, vt testes coram religiosis viris sua dicta repetant, & testimonia iterent: ne forte moriantur, aut absint, antequam lis contestetur. Iudices autem hoc denegare nõ debent, ne probationes pereãt: sed quæcunq; iusta aut probabilis causa esse videatur, testes iterũ producendi, & (vt vulgus loquitur) ratificandi sunt.

23 Iusta causa est repetendi testes ante litem contestatam: si testes ægri sunt morbo graui; si diu absfuturi sint: si reus ipse est absens, aut præsens quidẽ, sed nondum comprehensus, neque in carcerem coniectus: denique si testes curiæ seculari relinquendi sunt. [c. quoniam frequenter. vt lit. non con.]

24 Cum autẽ obiecta crimina negat reus, tunc accusatione a promotore fiscali post admonitiones edita, testes iterum ab inquisitoribus vocandi, & rursus interrogandi sunt. Quod fieri solet nõ ostẽso illis priori testimonio, vt rectius intelligi queat, vtrũ vera vel falsa dicãt: Mendacem enim (vt prouerbio dicitur) memorem esse oportet: quamuis in alijs causis aliud fieri debeat, ne testis anceps periuriũ subire cogatur. [Felin. in c. cum in tua. de testib. Nicol. Boer. decis. 108.]

25 Præterea, cum in hac posteriori testiũ examinatione, omnis fere testimoniorũ pondus consistat, quamuis reus dicat se habere velle testes, vt vulgo dicunt, pro ratificatis, nihilominus iudices eosdem iterum examinare & interrogare debẽt: ne forte defensio reorum pereat, cui ne nominatim quidem renuntiare queunt, vt alibi dixit. [l. si non defendantur. de pœn. glos. & interpretes in. l. pactum inter. de pact.]

26 Post hæc, publicatio testium fieri debet: & eorum exemplum reo dandum est, illis duntaxat circunstantijs omissis, ex quibus reus facile intelligere possit, qui sint illi, qui contra eum perhibuerunt testimonium. Inde est, quod reo dari non solet hora, neque dies, quibus testes dicunt crimina fuisse commissa, nisi forte id reus petat, vt se defendere queat: sicuti alibi diximus. Item exemplum testimoniorum describendum est a secretarijs, & ab inquisitoribus excutiendum & corrigendum, & alterum exemplum inserendum est actis processus. Præterea, ita reo dari debet testimoniorum exemplum, vt plane intelligat, an testes de his quæ ab alijs

audierunt, vel de his quæ ipsi viderunt testificati sint. Et ita multis instructionum capitulis, & senatus epistolis continetur. [prima instru. Hispal. cap. 16. Bart. in l. solum. C. de testi. Abb. Deci. & cæteri in c. causam. q. 1. eod.tit.]

27 Cæterum, in hac testimoniorum publicatione nomina testium reis edenda nō sunt: quia semper graue periculum ex ea re immineret testibus: vel certe causis fidei vniuersis. Nam pauci admodum inuenirentur, qui aduersus hæreticos testimoniū perhibere vellent. Quas ob res constitutione quadam extrauagante Innocentij. VI. prohibetur, ne nomina testium reis ipsis vllo pacto retegantur. Verba constitutionis hæc sūt: Volumus vt nomina tam accusantium prauitatem hæreticam, quam testificantium super ea, nullatenus publicentur, propter scādalum vel periculū, quod ex publicatione huiusmodi sequi posset: & adhibeatur dictis huiusmodi testium nihilominus plena fides. Sic olim Socrati accusato de hæresi, ne nomina quidem accusatorum dicta fuerūt. De qua re apud Platonem in apologia Socrates ipse conquerebatur, dicens: Accusatores permulti sunt, & longo iam tempore me accusant, & in ea ętate vobis suaserunt, in qua plerique vestrum pueri, aut certe adolescentuli persacile credidistis, deserta in causa nemine me defendente: atque id quod a defensionis ratione omnium alienissimum est, neque nomina quidem illorum scire licet atque proferre. [c. vlti. de hęreti.lib.6. extrauag. Innocen. VI. in directorio inquisitorum impressa. fol. 52. contra Paul. Paris. cons. 2. lib. 4.]

28 Hinc est, quod in crimine hæresis nō debet citari reus ad ratificationem testium, ne illos cognoscat: quamuis in omnibus alijs criminibus, ad cognoscēdos testes rei citandi sint. [l. de vno quoque. de re iudic. l. nam ita diuus. de adoptio. authen. de testib. §. & hic vero multoties. Ludoui. Roma. singula. 366. Hippoly. consilio. 8. Ludoui. Carc. de hæreti. nu. 121.]

29 Sic etiam in cæteris quibusuis criminibus nomina testium reis ipsis edendā sunt, vt testes refutare possint, & innocentiam suam ostendere, quod sane fieri semper debet, etiam si per inquisitionem procedatur: ne per nominum occultationem infamandi, per defensionis vero denegationem, perhibendi falsum testimonium, improbis audacia præbeatur: etenim defensionis facultas nulli vnquam auferenda est. [c. qualiter. 2. §. pen. de accusa. l. defensionis. de iure fis. lib. 10.]

30 Quæ omnia multo magis locum habere debēt in inquisitionibus & visitationibus, quæ aduersus iudices & ministros eorū fiunt. Sunt enim positi quasi signum ad sagittam: neque possunt omnibus placere, cum ex officio teneantur, litigantes plurimos quotidie increpare, in carcerem & exilium mittere, mulctare, condemnare, ac nonnunquam pœna mortis punire: vnde fit, vt sępissime in multorum odium incurrant, & insidias patiantur. Quod Cicero pro Flacco elegantissime his verbis depingit: O conditiones miseras administrandarum ciuitatum & prouinciarum, in quibus diligentia plena simultatum est, negligentia vituperationum: vbi seueritas periculosa est, liberalitas ingrata, sermo insidiosus, assentatio perniciosa, frons omnium familiaris, multorum animus iratus, iracundiæ occultæ, blāditiæ apertæ: venientes prætores expectant, præsentibus inseruiunt, abeuntes deserunt. Demosthenes quoq; adolescentes monere solebat, ne ad rempublicam

blicam se conferrent, affirmans, si duæ essent viæ ab initio propositæ, vna quæ ad rempublicam, altera quæ ad interitum aperte ferrent: essentque manifesta illa, quæ gerentes respublicas subire oportet, formidines, inuidias, odia, calumnias, simultates, contentiones, certamina, illam potius electuros esse homines, quæ ad interitum ferret. Author Plutar. in Demosthene. Ipse quin etiã Plutar. in politi. inquit: Quæuis reipublicæ administratio inimicitias & dissidia quædam affert. Quas ob res nomina testium aperiẽda sunt omnibus etiã magistratibus, si modo id necessarium erit ad eorum defensionem, quemadmodum lege regia plane constitutum est. In visitationibus vero non eduntur nomina testium, quia neque pœna ordinaria imponitur. [c. qualiter. 2. de accusati. regia. l. 11. titul. 1. lib. 8. ordinati. cap. 1. de accusa. lib. 6. Paulus Parisius consilio. 2 lib. 4]

31 Illud palam est, vnius hominis testimonio plenam fidem habendam non esse: quod non tantum legibus humanis, sed etiam diuino iure frequentissime constitutum est. Lex enim Deutero. ait: In ore duorum aut trium testium peribit, qui interficietur: nemo occidatur vno contra se dicente testimonium. Et iterum: Non stabit testis vnus contra aliquem, quidquid illud peccati & facinoris fuerit: sed in ore duorum aut triũ testium stabit omne verbum. Et lib. Numero. Homicida sub testibus punietur: ad vnius testimonium, nullus condemnabitur. Et in euangelio Matthæi: Adhibe tecum vnum vel duos, vt in ore duorum vel trium testiũ stet omne verbum: quod & alibi sæpe cauetur. [Deutero. 17. & 19. Nume. 35. Matth. 18. Ioan. 8. 2. Corin. 13.]

32 Plurimis quoque Pontificum & Cæsarum constitutionibus id ipsum renouatum est. Et quamuis olim apud ciues Romanos magna esset Catonis authoritas, nihilominus tamẽ orator quidam, cum vnico testi credendum non esse diceret, Neque si Cato, inquit, is foret. Author Plutar. in Catone Vticensi. Duo itaque vel tres testes necessarij sunt ad plenam cuiusque rei probationem: quia vnus facile corrumpi & peruerti potest: plures vero quam duo vel tres in quacunq; causa requirere, graue admodum atq; adeo impossibile foret. [l. vbi numerus. de testib. cap. licet vniuersis. eo. tit. episcopus Abulen. in Deuter. c. 19. quæstio. 4. Domin. Soto. lib. 5. de iust. & iur. quæst. 7. arti. 2.]

Sanctus Thomas in episto. ad Hebreos cap. 10. lectio. 3. inquit: Quia in iudicio vnus affirmat, alter negat, non plus credendum est vni, quam alteri: multitudini autem est credendum. Omnis autem multitudo cõpletur numero ternario: & ideo sufficit, quod sint duo cum accusante, sed tertius testis superadditur ex abundantia. Et idẽ diuus in euangelium Ioannis cap. 8. lectione. 2. Duorum hominum testimonium verum est: intelligendũ est, quod pro vero in iudicio est habendum. Cuius ratio est, quia in actibus humanis vera certitudo haberi non potest: & ideo accipitur inde id, quod certius haberi potest, quod est per multitudinem testium: magis enim est probabile, quod vnus mentiatur, quam quod multi.

33 Plures autem sunt exceptiones, quibus iurisperiti probare conantur, vnico testi nonnunquam habendam esse plenã fidem. Sed vtcunque res habeat in causis ciuilibus, in causis criminalibus tamen vni testi credendum non est: id enim periculosissimum pariter & iniquissimum esset. [Guilel. in speculo tit. de testib.

de testib. §. restat. Anto. & Felin. in cap. veniens. 1. eod. titul.]

34 Cæterum, ille casus censura dignus est, in quo multi putant vnius testimonio plenam fidem habendam esse: tunc, scilicet, cum quispiam de proprio facto testificatur. [l. quæro. §. vlt. de ædilit. edi. l. cum probatio. de proba. l. si quis decurio. C. de fals. l. seruire sponte. de testib. l. interrogari. C. de quæst. Oldra. consil. 95. Salice. in l. si quis decurio. Paul. Castren. in l. quicunque. C. de seru. fugit. Alexan. consi. 197. lib. 7. Firmia. in reperto. parte, testes duo. Socin. senior, consil. 28. lib. 3. Ruinus. consi. 105. lib. 4. Decius cons. 342. & 650. Alciat. in l. 1. §. vltim. de verbo. oblig. Matth. de Afflict. Neapolitana decisione. 369. Hippolytus consi. 111. & consi. 113.]

35 Sed quemadmodum paulo antea ostẽdimus, diuinis & humanis legibus frequentissime prohibetur, ne in detrimẽtum alterius, vni testi plene credatur. Parui autem refert, vtrum de facto proprio, an de alieno quispiam testimoniũ dicat: cum securius homines in facto suo mentiri, quam in alieno possint. Neque est, meo quidem iudicio, cur in hoc magis, quam in illo, veraces aut mẽdaces esse credantur: par enim est vtrobique eiusdem hominis testimonij põdus. Quod si qua sunt iura, quæ prima fronte obstare videantur, ea vel de ministro reipublicæ, cui fides haberi solet in re aliqua leuissima officij sui, vel de seruo loquuntur, cui nonnunquam creditur in damnum leue domini sui. Quæ quidem iure singulari constituta sunt: neq; ad exemplum trahi debent in graue cuiuspiam detrimentum. Et ita plurimi iurisperiti tradunt, quibus assentior. [Cinus & cæteri in l. si quis decurio. C. de fals. Anton. in c. cum a nobis. de testib. Alex. consil. 191. lib. 6. idem Alex. & Iaso. in l. 2. §. si absens. si ex noxa. cau. aga. & ambo in l. neque is. de acqui. hæred. Paul. Castren. consi. 337. lib. 1. Curtius senior tract. de testib. conclu. vlti. Caro. Ruinus consi. 19. & conf. 65. lib. 5. Tiraquel. de retract. §. 1. glo. 14. num. 50. Syluanus consi. 17. lib. 1.]

36 Duo igitur testes necessarij sunt ad plenam hæresis probationem: sed opus est vt sint fide digni, & omni, quod aiunt, exceptione maiores. Hinc est, quod quãuis excõmunicati & socij criminis non repellãtur omnino, vt ne testimonium dicere queant aduersus hæreticos, defensores, receptatores, & cæteros omnes suspectos, non tamen plena fides talibus testibus habenda est, nisi cum ex verisimilibus coniecturis, ex numero, ex personarum qualitate, alijsque circunstantijs, vera eos dicere perspicuum fuerit. [c. in fidei fauorem. de hæreti. lib. 6. & illic Archidiaco. Anchar. & alij. Hippolyt. Marsil. consil. 109. & iterum singulari. 209. & rursus in practica. §. diligenter. nume. 60. Gonsal. de hæret. praui. quæst. 13. Albert. lib. de agnoscen. assertio. catholic. quæst. 34. Coras. lib. 5. Miscella. cap. 20.]

37 Sunt autem qui putant participi criminis nullam fidem habendam esse, nisi tormentis testimonium eius fuerit confirmatum. [cap. penult. 5. quæstio. 5. Fulgos. consil. 171. Hippoly. cons. 109. Gratus cons. 59. lib. 2.]

38 Verior tamen sententia eorum est, qui aiunt, socium criminis testimonio suo indicium facere, maius aut minus pro personarum qualitate, & criminum, & aliarum rerum circunstantijs: idq; etiã si sponte sine tormentis testimonium dixerit. Neque enim ex libero homine, pro testimonio non vacillante quæstionem

nem

nem habere oportet. [l. ex libero. de quæstio. c. penul. 5. quæst. 5. & inibi. glos. & interpretes. regia lex. 21. titul. 16. p. 3. & l. vltim. titul. 7. lib. 2. fori legum. cap. 1. de testib. lib. 6. & illic doct. glos. & alij in. l. si filium. C. de liberal. causa. Alexan. consi. 120. lib. 7. Corne. cons. 58. lib. 1. Ruinus cons. 158. lib. 5. Iason in l. 4. §. si tibi indicium. de condi. ob turp. caus. Aymon. cons. 178. lib. 1. Cassan. in consue. Burg. rub. 1. §. 5. Boherius decisione. 319.]

39 Tametsi autem fide dignissimi testes sint, nullum tamen erit pondus testimoniorum suorum, nisi de his, quæ plane scierint, non de his, quæ ab alijs audierint, testificentur. Quod scimus loquimur, inquit veritas, & quod vidimus testamur: & testimonium nostrum non accipitis. Et Sapiens in prouerb. Qui quod nouit loquitur, iudex iustitiæ est. Demosthenes quoque in oratione. 2. in Stephanum, dixit: Manifestæ impudentiæ esse, ea testari quibus testis non adfuit. Et mox addit: Leges autem non ita loquuntur: sed quę norit aliquis, & quibus gerendis interfuerit, ea testari iubent, atque tabulis inscribere: vt neque adimere liceat quicquam, neque addere his, quæ scripta fuerint: rem vero e viuente auditam testari non sinunt. Et Fabius: Gentium simul vniuersarum eleuata testimonia ab oratoribus scimus, & tota genera testimoniorum, vt de auditionibus: non enim ipsos esse testes, sed iniuratorum afferre voces. [Ioan. 3. Prouerb. 12. Quintili. lib. 5. cap. 1. l. testium. C. de testib. c. licet ex quadam. eodem titulo. & vtrobique interpretes. Alex. Ales. 3. par. quæst. 45.]

40 Huc accedit Plautus in Truculento dicens: Pluris est oculatus testis vnus, quam auriti decem. Qui audiunt, audita dicunt: qui vident, plane sciunt. Et incertus ille author, qui Ethnæ montis carmina scripsit, hæc inter alia inquit:

Non illic duce me occultas scrutabere causas:
Occurrent oculis ipsa, cogentque fateri.
Mille sub exiguo ponent tibi tempore veras
Res: oculique docent; res ipsa credere cogunt.
Nec locus ingenio est, oculi te iudice vincent.

Et Philo libro de confusione linguarũ: Visus certus, potius quam fallax auditus, testis adhibendus est. Quapropter in optime constituta republica, lege cautum est, ne quis audita dicat pro testimonio: quia iudicium auditus naturaliter facile est corruptibile. Apud Mosem quoque inter vetita legitur: Non admittes auditionem vanam. Vbi non tantum interdicit, ne quis falsum sermonem aut stultum accipiat auribus: sed docet, quod ad manifestam veritatis perceptionē, longe minus quam visus idoneus habeatur auditus, cũ sit refertus vanitatibus. Idem Philo lib. de iudice: Qui auritos testes accipit, vane nõ sane accipit: nam oculi rebus ipsis interueniunt, & contrectant quodammodo negotia, totaq; percipiũt, adiuuãte luce, per quam illustrantur, deprehendunturque omnia: aures autem minus fidei habent, quam oculi, vt quibus non cũ rebus ipsis sit commertium, sed cum sermonibus rerum interpretibus, non semper veritatem sectantibus.

41 Præterea, hæretici cum sint excommunicati & infames, testificari nequeunt contra catholicos. Quod primo apostoli decreuerunt, deinde Pontificum & Cæsarum legibus sæpe renouatum & constitutum est: postremo maiores nostri,

stri, canonibus. 4. conci. Toletani, id ipsum inseruerunt, addita ratione: quia sicut in fide Christi, suspecti sunt, ita in testimonio humano dubij habentur. [Apostoli. cano. 74. c. non potest. c. Pagani. 2. q. 7. c. beatus. 3. q. 4. cap. suspectos. 3. q. 5. l. quoniam. C. de hæret. nouella cōstitutio Iustiniani. 45. &. 4. concil. Toletano. can. 62.]

42 Hæretici vero testimonium aduersus hæreticum admittendum est: vt (quod Iustinianus inquit) dignus sit testis litigatore, ac talis qualis est reus. Neque enim hæreticus in alio reprobare potest mores, quos in se approbat. [l. quoniā. C. de hæret. & inibi Godofred. l. in arenam. de inoffi. testam. l. eum qui. §. Iulianus. de furt. c. si hæreticus. 2. q. 7. Lucas in. l. veterani. C. de vetera. lib. 12.]

43 Et sicuti quibusdam placet, hęreticorū testimonium admitti potest vtraque parte approbante: vel cum rem a se gestam explicant, adhibitis tormentis: vel cum testimonium perhibent in causis grauioribus, idest hæreseos, simonię, læsæ maiestatis, expilatæ annonę: quibus casibus eis creditur, si verisimilia dicāt, vel sint plures numero. [Bart. Iaso. Alciat. in l. 1. C. de sum. Trinit. Brun. lib. 5. de hæretic. cap. 10.]

44 Sunt etiam qui putant recipiendū esse testimonium hæretici ad reorum defensionem, vt ne facultas probandi innocentiam reis auferatur. [Felin. in cap. de cætero. de testib. Guillel. Benedi. in c. Rainuntius. de testam. part. qui cum alia. num. 250.]

45 Sed meo quidem iudicio vix vnquam opiniones istæ recipiendæ sunt. Primo, quia nullo iure probantur: deinde, quia legibus multis palam aduersantur: postremo, quia cum hæreticis omne commertium catholicis est interdictum, omnisque communicatio prohibita. Non igitur hæreticis testibus vllo modo credendum est: excepto si forte tormentis fatigati, occultum aliquid, & reipublicæ vtile patefecerint. Ad summam, iudex magis scire poterit, quanta fides talibus hominibus sit habenda. [l. 3. §. 1. de testibus. [

46 Illud præterea nouisse cōueniet, quod quamuis consanguinei iure ciuili cogi non possint, vt in causis criminalibus contra consanguineos testificentur: si tamen sponte aduersus eos testimoniū perhibent, plena fides illis, perinde atq; alijs testibus extraneis habenda est. [l. lege Iulia cum seq. de testib. & illic Bar. l. reg. t. 1. ti. 16. par. 6. & l. vlt. ti. 13. p. 7.]

47 Sed hoc amplius in causa hæresis constitutum est, vt consanguinei teneantur contra consanguineos & propinquos testimonium dicere: ac tanto firmius est eorum testimonium, quanto a suspicione odij consanguinei longius absunt. [Deut. 13. cap. si audieris. 23. q. 5. cap. literas. de præsumpt. & ibi Abb. gl. in cap. vlt. de testi. lib. 6. Aimon. Crauetta cons. 220.]

48 Accedit eodem, quod qua ratione sua cuique confessio plurimum nocet, cum econtrario testimonium in rem suam nullius ponderis sit: eadem omnino ratione, validissimum est consanguineorum aduersus consanguineos probabile testimonium, cum contra in fauorem eorum nihil aut parum prodesset. Nam quemadmodum nemo vnquam carnē suam odio habuit, sic etiam nemo consanguineos suos gratis odio habere existimandum est: cum his enim amicitiā (vt inquit Cicero in Lælio) natura ipsa peperit. [l. 1. C. de confes. l. omnibus. C. de testib. ad Ephesios. 5. cap. non æstimemus. 13. quæstio. 2.]

49 Hinc est, quod seuerius puniri debet qui falsum testimonium dixerit contra consan-

consanguineum, quam qui aduersus extraneum: sicuti docet eleganter Demosthenes priore in Stephanum oratione, dicens: Propter quod igitur Stephanus exilio in primis dignus est, id ex me audite. Iniquum est quemcunque tandem opprimere falso testimonio, sed multo iniquius & grauius vindicandum in cognatos: Non enim scriptas tantummodo leges talis homo, sed ipsius etiam naturæ coniunctionem euertit. [l. capitalium. §. omnia admissa. ff. de pœn. Confert. l. 1. cum seq. ad leg. Pom. de parric.]

50 Et quamuis publicatis testimonijs nō admittantur testes super eisdem articulis, vel prorsus contrarijs: in causa tamen hæresis semper admittendi sunt, siue in fauorem rei, siue contra illum. Et hæc est sententia recepta cōmuniter, quam varijs in locis asserunt Bal. Angel. Feli. & ingens agmen. [cap. fraternitatis. de testib. Clem. vlt. eo. tit. Bal. in. l. eos. §. si quid. C. de appel. Angel. in. l. per hanc. C. de temporib. appellat. Domin. in. c. vt officium. §. verum. de hæreti. lib. 6. Felin. in. d. c. fraternitatis. Alberti. in. c. 1. de hæreti. lib. 6. quęst. 16. num. 19. Ludoui. Carc. tracta. de hæreti. num. 124.]

51 Cuius sententię fundamenta sunt hęc. Primum, quia publicatio secreto fieri solet, quamobrem suspicio corruptionis testium in his causis cessat. Alterum, quia plurimum reipublicæ Christianæ interest, vt veritas in hoc iudicio quocunque tempore manifesta fiat, ne vel hæresis impunita sit, vel iniuria puniatur innocens. Tertium, quia per inquisitionem cōtra suspectos proceditur: quo casu testes semper sunt recipiendi. [c. constitutis. 2. de testib. Bar. & cęteri in. l. 2. §. si publico. de adulter. Authen. atqui semel. C. de probati. Innoc. Hostien. & alij. in. c. cum clamor. de testi.]

52 Testes autem concordes esse debent, vt fides eis haberi queat: nam testes varij non modo fide carent, sed falsi esse facile deprehenduntur. Sic testes illi, qui contra Susannam testificabantur cō uicti fuerunt a Daniele. Sic pessimi testes, qui contra Christum dominum falsum testimonium dicebant, notantur ab euangelista, quia nō erant conueniētia eorum testimonia. Sic etiam cum Sceuinus & Natalis diuersi olim interrogati, non congruentia responderent, exorta suspicio fuit, eos cum alijs multis aduersus Neronem coniurasse: vnde factum est, vt quæstione habita, & coniuratione patefacta, & ipsi, & Seneca, & Lucanus ciues mei celeberrimi, & cæteri omnes perirent. Sicuti Cornel. Tacitus lib. 15. annalium memorat. [Danie. 13. Marci. 14. l. eos. & illic Bartol. ad l. Corne. de fals. Felin. in. c. cum in tua. de testib. & alibi sæpe.]

53 Cæterum, eorum testimonio plena fides habenda est, qui concordant in rerum substantia, quamuis in accidentibus, aut leuibus circūstantijs discrepēt. Nam & memoria hominum labilis est, & harum rerum obliuio facilis. [c. nihil obstat. de verbo. significa. l. quæ extrinsecus. de verbo. obligat. l. qui sententiam. C. de pœn. l. 2. §. si quid autem. de veter. iure enuclean. l. peregre. de acquire. possess. Bart. in. l. eos. de fals. Bal. in. l. de quibus. de legib. Fulgo. cons. 161. Corneus consil. 34. lib. 4. Aretin. cons. 60. Alex. consil. 5. lib. 1. Socin. senior consil. 244. li. 2. Thom. 1. 2. quæstio. 70. arti. 2.]

54 Quinimo qui eundem, præmeditatūque sermonem afferunt, suspectissimi sunt: videri enim possunt, ad perhibendum eisdem verbis testimonium, ante coniurasse. Quam suspicionem theo-

logi multi, & iurisperiti plurimi considerandam esse frequentissime docent. [l. 3. §. 1. de testib. Ioan. Chrysost. super Matthæ. homil. 1. & illic Theophylactus in fine exordij. Tho. 2. 2. quæst. 70. ar. 2. Domin. Soto. lib. 5. de iust. & iur. q. 7. artic. 2. Bal. cons. 121. lib. 2. Alexand. cons. 137. lib. 6. Decius cõs. 627. Hippolyt. cons. 1. Gratus cõs. 75. lib. 1. Paul. Paris. consilio. 55. lib. 4.]

55 Quamuis autem in eadẽ causa, nemo esse possit pariter accusator & testis: is tamen qui iudicibus hęreticum indicat, (quem veteres indicem, vulgus hodie denunciatorem appellat) testis legitimus est. Neque enim vllo priuato commodo talis testis mouetur, sed zelo sanctissimo religionis ad publicam ecclesiæ catholicæ vtilitatem, vt hæreticus corrigatur. Quod si is qui fraterna correctione vtitur, in numero testium habendus est, multo id magis fieri debet, cum ad publicam etiam reipublicæ vtilitatem iudicibus hęreticus indicatur, & ita vtimur. [c. in omni. de testib. Domini. Soto. de ratio. regend. secret. mẽb. 2. q. 4. & iterum lib. 5. de iust. & iur. q. 6. ar. 2. conclusione. 4.]

56 Quæsitum scio, si testis contra quempiam de crimine hæresis, coram iudicibus testificatus sit, & postea moriens testimonium illud reuocauerit, cui nam testimonio maior fides habenda sit. Multi putant, priori testimonio, non autem posteriori credendum esse. [l. generaliter. C. de non nu. pec. l. 1. §. si quis filium. de carbo. edi. c. sicut. de testib. Bart. in l. eos. de fals. Abb. & Philipp. Decius in. c. per tuas. de probatio. Alexan. cons. 251. lib. 6. Cornel. cons. 58. lib. 1. Socin. senior consil. 253. lib. 2. Feli. in. c. literas. de præsumpt. Albert. in. c. 1. de hæret. lib. 6. quæst. 16. nu. 72. Boherius decis. 108.]

57 Huius sententiæ rationes magni roboris sunt, quia prius testimonium coram iudice solenni iuramento pręstito, dictũ fuit: posterius vero priuatim, & sine iureiurando perhiberi solet. Sed etsi cõtra prius testimonium, in posteriori iurauerit, iam eo ipso planissime constat, eũ esse periurum, cui fides habenda non sit. Accedit eodem, quod ex priori testimonio, ius alteri quæsitum est, quod idem testis ab eo auferre non potest. Postremo, prius testimonium suspicione caret, posterius vero aliorum persuasione dictum præsumi potest. Quam suspicionem olim Demosthenes oratione aduersus Phormionem eleganter obiecit Lampidi testi, dicens: Lampis, quo iste nititur, testimonium dicit, cum ab initio negarit, se recepisse aurum: vos vero decernentes eum recepisse, non futuri estis testes negotij? & ijs quæ vere dixit, non vtemini pro argumento? quę vero commentus est deinceps, postquam corruptus est, ea credibiliora esse existimabitis? Atqui multo iustius est Athenienses ex his quæ ab initio dicta sunt, coniecturam capere potius, quã ex his, quæ postea concinnata fuerunt, nam ea non edoctus, sed veritatis studio dicebat: hęc posteriora per mendacium, & ad suam vtilitatem.

58 Tametsi autem suprascripta sententia plerunq; vera & recipienda sit, in causa tamen hęresis audiendus est interdũ testis, qui contrariũ dicit eius quod prius testificatus erat. Scilicet cum apparuerit manifestis indicijs, eum non leuitate, odio, aut pretio, sed zelo catholicæ fidei testimoniũ prius velle corrigere. Quod tunc sane intelligi poterit, cũ probabilẽ causam retractationis ostenderit: & veri similibus argumentis & coniecturis posterius testimoniũ verius esse existimari possit. [c. accusatus. §. licet. de hæret. lib.

lib. 6. Curti. senior consil. 69. Hippolyt. consil. 109. Couaru. lib. 2. variarũ resolutionum cap. 13.]

59 Ac tanto quidem magis morienti credendum est, quanto minus ad peccadũ eo tẽpore audax est. Quis enim credat eum qui moritur, mentiri, ac falsum testimonium dicere? Nihil a morientibus fingitur, inquit Fabius: nihil enim vita laborante simplicius: moriens quidem existimandus non est immemor salutis ętternę, cũ locus salubri pœnitentię non relinquitur. Spes enim longioris vitæ maxime fascinat homines, eosq; ad peccandum audaces facit: qua destituti morientes, præterita peccata plangere, non autẽ alia noua committere solẽt: Quãdiu hic sumus, inquit Chrysostomus, anima voluptatum illecebris delinita, tristia ęgre admittit animo: cũ vero migratura ex corpore est, tunc iã maiore continetur metu, quippe quę ad ipsa iudicij peruenit limina. Cũ enim pulsare animam, metus mortis incipit, ignis instar, pręsentis vitę omnia succidens, philosophari eam cogit, & futura solicita mente versare. [Fabius declama. 17. Signorol. cons. 78. & 106. Alexa. cõs. 14. lib. 3. Feli. in. c. exhibita. de homici. Guil lel. Benedi. in. c. Rainutius. de testam. parte, in extremis positus, nu. 19. Hippolyt. i prac. §. restat. Ludo. Rom. & Ioã. Igneus in. l. si quis graui. §. t. ad Syllani. Chry. epist. 2. ad. Tim. hom. 5. col. pen.]

60 Neque audiendi sunt, qui putant non aliter posteriori testimonio fidẽ habendam esse, quam cum testis prius testimonium corrigit contra hæreticos in fauorem catholicæ fidei. Nam etsi prima frõte Alexandri IIII. constitutio, id plane dicere videatur, mẽs tamen legislatoris aliud proculdubio vult. Aequalitas enĩ seruanda est in iudicijs inter accusatorẽ & reum: neque fauorabilior esse debet hæresis retectio, quam innocentis a tam graui crimine liberatio. Quid? quod fauorabiliores reis esse debemus, & ad absoluendum, quam ad condemnandũ proniores: longeq; satius est, nocentem absoluere, quam innocentes punire. [c. accusatus. §. licet. de hæret. lib. 6. l. scire oportet. §. aliud. de excusa. tutorum. l. ex facto. de vulga. & pupil. l. vlt. C. de fructi. & lit. expen. l. in sacris. 3. & ibi Lucas, & Ioan. de Plate. C. de pręposi. sacro. scrin. lib. 12. l. fauorabiliores. de regul. iur. l. Arrianus. de actionib. & obligatio. l. absentem. de poen.]

61 Item, illud sciendũ est, quod testibus singularibus, seu discordibus, tametsi plurimi sint, hæresis probari plene nequit: opus enim est ad integram probationem, vt saltem duo testes concordes sint. [c. licet causam. de probat. c. licet vniuersis. de testib. Bal. cons. 394. lib. 2. Anton. in. c. cum oporteat. de accusat. Ioan. lup. allegatione de hæresi. §. 12. Albertinus referens plures, in. c. 1. de hæret. lib. 6. quęstio. 16. num. 54. Hippolyt. cõs. 109. Boerius, decisione 342. Paulus Parisius consilio. 2. lib. 4.]

62 Qua in re partitio a Baldo tradita consensum fere omnium meruit. Is enim ait, Testes singulares, vel contrarios, vel omnino diuersos, vel fere ad eundem finem tendere: qui contrarij sunt, fidem sibi ipsis abrogant: sunt enim eorum testimonia sese refellẽtia, & inter se collidentia: & non modo plenam probationem non faciunt, sed interdum etiã, vt falsi puniendi sunt. [Bal. in c. licet causam. de probatio. Daniel. 13. c. ex tenore. c. cum causam. de testib. Aymon de antiquit. par. 4. §. sed enim.]

63 Testes autem plurimi singulares & prorsus diuersi, perinde sunt ac si vnus tantummodo testificaretur. Si enim primus de hac, secundus de illa, tertius

tertius de alia re longe diuersa testimonium dixerint, & plurimi alij similiter, nihilo magis aliquid gestum esse probabunt, quam si vnus tantum perhibuisset testimoniũ: quia re vera singuli seorsum de singulis testantur. [cap. nihilominus. 3. q. 9. Bal. in l. iuris iurand. C. de testib. Decius conf. 649. Aymon loco prænotato, nu. 4. & 7.]

64 Si vero testes diuersi & singulares fuerint, de rebus tamen connexis, vel de his quæ ad eundem finem tendunt, testimonium dixerint: quamuis in causis criminalibus plena fides illis non sit habenda, nihilominus tamen plusquam semiplenam probationem faciũt. [Bal. in c. licet causam. de probatio. Felin. in c. licet ex quadam. de testib. Decius cõsil. 650. Aymon loco memorato, nu. 8. cum seq. & consi. 35. & 73. & 78.]

65 Cui confine est, quod ad probandam rem indiuiduam, vel continuum actũ, sat est vt partes eius probẽtur per testes singulares: verbi gratia, Ad probationem plenam sacrificij Eucharistiæ, sufficit quod a singulis testibus, de singulis eiusdem sacrificij partibus testimoniũ perhibeatur: & ita plerique iurisperiti tradunt, quibus ego vehementer assentior, quia in toto consentiunt. [l. 3. in principio. de acqui. possessio. glos. in c. nihilominus. 3. quæstio. 9. Felin. citãs plurimos in c. licet ex quadam. de testi.]

66 Illud quoque multis placere video, quod ad probandum aliquid generale, sufficiant singulares testes, qui de singulis speciebus testimonium dicant. Veluti ad probandam iurisdictionem generalem, satis sit, quod singuli testes de singulis speciebus, aut actis iurisdictionis testificentur: quia omnes, vt isti aiũt, in generali iurisdictione concordant. [Glo. in l. ob carmen. §. vltim. de testib. Innocen. Bal. Anto. Abb. Ioan. Imolen. & alij a Felino relati, in c. licet ex quadam. de testibus. Anchar. consi. 277. Alexan. consi. 92. lib. 5. Aretin. consil. 60. Corne. consil. 34. lib. 2. Hippolyt. consil. 1. Boherius decisio. 23. Aymon consil. 73. lib. 1. & plenius lib. de antiquit. part. 4. §. sed enim. Alberti. in c. 1. de hæret. lib. 6. quæst. 16. num. 48.]

67 Sed verior sententia est, quod talibus testibus fides non sit habenda: quia in specie proposita, omnes singulares atq; diuersi sunt: neque aliquid inuenitur duobus testibus comprobatum. Vnde relinqui nullo modo potest, quod generalis iurisdictio probata esse intelligatur: quandoquidem, nulla species eius, duobus testibus probata est. Et ita multi iurisperiti tradunt, quibus accedo. [c. licet causam. de probatio. & inibi Bal. item Hostien. in sum. titu. de testib. §. quæ diuersitas. Innocen. in cap. licet ex quadam. de testib. Ricard. & Bal. in l. ob carmen. §. vltim. de testib. Ioan. Imol. in c. cum oporteat. de accusa. Alex. & alij quos refert Ias. in repe. l. admonendi. de iure iuran. col. 114.]

68 Sunt etiam qui aiunt, probari posse testibus singularibus, aliquem hæreticũ esse: vt puta, si vnus testis, de quadam hæresi, alius de alia, & alij itidem de alijs hæresibus eiusdem hominis testimonium dixerint: iam probatum erit in genere (vt isti asserunt) hominem illum hæreticum esse. [Iacob. Butri. in l. Arriani. C. de hære. Iacob. de Aret. in l. testium. C. de testib. Bal. in c. cum omnes. de consti. Ioan. Imol. in c. cum oporteat. de accusa. Ioan. Lup. senior tract. de hæret. c. 12. Curtius de testib. concl. 37. Albert. in c. 1. de hęreti. li. 6. q. 16. nu. 51. Aymon Crauet. consi. 78. lib. 1. & loco prænotato. num. 11. Zanchi. c. 13.]

69 Horum tamen opinio periculosa est, & omnino falsa. Quamobrem a plerisque iurisperitis confutata, & ab inquisitoribus iam olim iure quam optimo explosa & eiecta est. [Anto. in c. cũ oporteat. de accu. Ioan. Andr. in c. vt officium. §. 1. de hæret. lib. 6. & illic Domini. in §. verum Bal. consil. 394. lib. 2. Cardin. in Clemen. 1. §. verum. de hæreti. Saliect. in l. testium. C. de testib. Alexand. consi. 72. lib. 1. Iaso. in rep. l. admonendi. de iure iurand. colu. 114. Philip. Decius in cap. licet causam. de probatio. Conrad. Brun. li. 4. de hære. c. 9.]

70 Quod autem opinio illorum falsa sit & absurda, cuiuis etiam semidocto facile perspicuum esse poterit. Nam quemadmodum testibus singularibus atque diuersis probari non potest hæresis in specie, vt paulo antea ostendimus: sic etiam talibus testibus aliquem hæreticũ esse ĩ genere vllo pacto probari nequit. Nisi enim aliqua species hæresis duobus aut pluribus testibus plane probata sit, non potest inde inferri, hæresim in genere plene probatam esse. Neque enim inferri potest verum esse in suo genere, ex eo quod non potest dici verum in tali specie: vt quidam iurisperiti recte ante nos tradiderunt. [Salicetus in l. testium. C. de testib. Conrad. Brun. lib. 4. de hæret. c. 9.]

71 Ad hæc, si testibus singularibus probari posset aliquem hæreticum esse, probari quoque talibus testibus posset, quempiam furem adulterum, sicarium, aut quiduis aliud esse. Par enim ratio, imo eadẽ prorsus militat in probatione horum omnium, atque id genus aliorum criminum. Deinde probari nequit, Petrum hæreticum esse, nisi aliqua hæresis ab eo dicta vel facta, pluribus testibus in specie probetur. Postremo, de singulis hæresibus accusari, defendi, & conuinci, quilibet hæreticus debet, & itidẽ ad fidem conuersus errores singulos nominatim confiteri & abiurare tenetur: non igitur sufficere poterit vt probatio generalis aduersus eum testibus diuersis seu singularibus fiat. Neque est cur in hæresi probanda recedi possit a regulis iuris: præsertim cum in hoc iudicio, quia maius periculum vertitur, cautius sit agendũ. [c. vt officium. §. verum. de hæretic. lib. 6. Bal. consil. 98. lib. 1. Aymon Craueta consil. 262.]

72 Cæterum ineptissimũ illud est, quod ipse audiui quosdam dicentes, pluribus testibus singularibus probari posse aliquem hæreticũ esse in genere: ac si possibile esset, hominem aliquem hæreticum esse in genere. Quod si quispiam serio id fieri posse cõtendat: iam (vt Augustini verba vsurpem) nemo doctus risum tenebit, nemo non succensebit indoctus. Genus est, vt Porphyrius cæterique definiũt, quod prædicatur de pluribus differentibus specie: est sane genus, vniuersale, generale, & commune, incertum, confusum, & informe: quod vere prædicari potest de pluribus diuersis speciebus, aut indiuiduis diuersarum specierum: quod generale est, nec visu, neque tactu, neque vllo sensu comprehenditur, vt ciuis meus Seneca inquit, sed cogitabile est. Homo generalis sub oculos non venit, sed specialis venit, vt Cicero & Cato. Animal in genere non videtur, sed cogitatur: videtur autem species eius, equus, & canis. Et sicuti Mercurius Trismegistus in Asclepio inquit: Omnia genera immortalia sũt. Species vero seu forma in proposito est certa res, quæ iusta certitudine, qualis, & quanta sit apparet. Multum autem interest inter genus & speciem siue formam: genus enim neque videri, nec tangi

tangi potest: indiuiduum autem, siue forma, tangitur, & videtur, & nullo modo genus esse potest. Itaque probatio in genere, nusquam est, vt rectissime dicit Alciatus. Ex quibus omnibus multisque alijs perspicuum est, tam nō posse hunc, aut illum hominem hæreticum esse in genere, quam species genus esse non potest. [l. si peculium. de manu. testam. Francisc. Titelma. lib. 1. dialecticæ considera. c. 7. Seneca epistola. 59. Alciat. lib. 10. Parergo. c. 16.]

73 Eisdem omnino rationibus euidentissimum est, neminem in genere cinędū esse posse: neque enim possibile est, probare in genere aliquem cinædum esse: quia testes in specie debent sui testimonij rationem reddere. Proinde quamuis regia lege pragmatica sancitum sit, vt in huius nefandi criminis cognitione procedatur, sicuti in crimine hæresis, & læsæ maiestatis: nihilominus tamen testibus singularibus, nemo plene conuinci potest, esse cinædus. Cum autē quidam anno superiori clamaret dicens: probatum esse in genere testibus singularibus, reum quendam esse cinædum, me respondisse memini: si nefandum crimen probatum est in genere: pœna similiter irrogetur in genere: saluum sit indiuiduum: & cinædus in genere, si libet, comburatur. [Vide Paul. Parisi. consil. 163. lib. 4.]

74 Ergo, vt a digressione reflectamus ad id, quod erat institutum, neque in genere neque in specie probatur hęresis testibus singularibus. Neque enim hæc probatio excipitur a generali regula iuris. [c. licet causam. de probationi. c. bonæ. 1. de electio. cap. nihilominus. 3. quæstio. 9.]

75 Duo tamen casus ab ea regula sunt excipiendi. Prior cum testes de eadem specie hæresis testificantur, sed singulares sunt in loco & tempore: hi enim cōcordant in eiusdem hęresis probatione: locus vero ac tempus extraria sunt, & vt iurisperiti loquuntur, non plurificāt hęresim sępius dictam & continuatam. [Salicet. in l. testium. C. de testib. Brun. lib. 4. de hæret. c. 9. Albert. lib. de assertio. catho. quæst. 34.]

76 Horum sententia verissima est, vt mihi quidem videtur. Primum, quia tempus & locus non sunt circunstantiæ necessariæ ad probandam hæresim. Deinde, quia diuersitas testium in alijs, quam in substantia, non abrogat fidem eorū. Ad hæc, perinde facit hæreticus, qui varijs locis & temporibus, eandem hæresim repetit: ac fur, qui id, quod rapuit & furatus est singulis testibus ostendit, varijs temporibus & locis. Postremo, absurdum admodum esset, vt seductor quispiam singulos homines totius populi, seorsum doceret suas hæreses, & tamen vniuersorum testimonijs conuinci non possit: quod nemo sanus probabit. [Thom. 2. 2. q. 70. arti. 2. Bart. in l. eos. ff. de fals. cuius sententia communiter est recepta. l. inficiando. §. infans. ff. de furtis. & inibi Bart.]

77 Excipitur & posterior casus, cum testes singulares ad eundem finem tendunt, & plures sunt, & fide digni. Nam si eorum testimonia verisimilia sunt, iudex poterit plenam fidem eis adhibere. Quod quidem a plurimis traditum, & vsu forensi receptum est. [l. 3. §. 1. & l. ob carmen. §. vlti. ff. de testib. Paul. & Cacialup. in l. admonendi. ff. de iureiuran. Brun. li. de indic. col. 3. Socin. cons. 262. lib. 2. Scepola. consil. 3. Decius consil. 163. Curtius iunior consil. 106. Crauet. consil. 78. Hippolyt. singul. 114. & in l. 1. §. ad quæstionem. ff. de quæstio. Tiraquel. de pœnis. causa. 51. nu. 106. Syluanus consil. 36.]

78 Post

78 Post hæc, de refutandis testibus quædam sunt adijcienda: quia sola eorum reiectione reorum causæ nonnunquam defenduntur. Est autem locus a testibus, & contra testes iureconsultis rhetoribusque communis. Multa enim pro testibus, & contra testes ab vtrisque dici solent. Sed ea quæ pro testibus dicũtur, breuiter cõcludi possunt: quia quilibet bonus esse præsumitur, donec probetur contrarium. A testibus itaque dicitur secundum authoritatem & vitam testium & constantiam & verisimilitudinem testimoniorum. [l. scire. §. sufficit. de excusat. tutorum. c. t. de scrutin. & lib. 2. rhetor. ad Herenni.]

79 Contra testes vero dicere poterit reus, eos esse infames, fures, raptores, & facinorosos, excommunicatos, seruos, pauperes, & perfidæ nationis. Id quod eleganter facit Cicero, in oratione pro Lucio Flacco, qui testes græcos nimiũ eleuat, dicens, nullam grauitatem, nullam constantiam, nullum firmum in græcis hominibus consilium, nullam denique testimonij fidem: perditos græcorum mores vsque ad danda mutuo testimonia. Hæc & id genus alia multa ad refutandos testes obijci possunt. [c. testimonium. de testib. & inibi gl. & interpretes. Aristo. rhetoricæ ad Alexan. c. de testimo. & testibus. Cicer. lib. 2. rhetoricæ, ad Herennium. Fabius. lib. 5. Institut. orato. cap. 7. Trapezuntius lib. secundo cap. 1.]

80 Hæc tamen omnia in causa hæresis fidem testimoniorum eleuant, sed testes ipsos penitus non refellunt. Quamobrẽ a iudicibus cõsideranda sunt, non autẽ a reis probanda. Verum exceptiones illæ aduersus testes admitti debent, quibus probatis perspicuũ esse posSit, eos, non zelo iustitiæ, sed malignitatis fomite perhibuisse testimonium. Vt si dicatur, quod testes aduersus reum conspirarunt, aut quod inimici sunt, vel subornati, aut quippiam simile. [c. in fidei. de hæreti. lib. 6. c. per tuas. 1. de simon. c. repellantur. c. cum oporteat. c. cum dilectus. de accusat. c. cõspiratores. 3. quæst. 4. Paul. Parisi. consi. 2. lib. 4.]

81 Cum autem exceptiones iuste aduersus testes obijciuntur, admittendus est reus ad earum probationem. Qua in re testes caute sunt interrogandi: ita vt quoad fieri posSit, eos lateat, qui fuerint illi testes, qui contra reum perhibuerũt testimonium. Id vero fiet interrogando testes a reo productos, non solum de inimicitia, vel conspiratione testiũ, sed etiam aliorum hominum, qui non dixerunt aduersus reum testimonium. Quod prudenter admodum quadam senatus epistola plenius cautum est.

82 Ad probandas exceptiones contra testes accusatoris, non sunt admittendi consanguinei reorum intra quartũ gradum: sicuti repelluntur in probatione defensionis obliquę, seu indirectæ: quoniam pœna hæreticorum ad dolorem & iniuriam consanguineorum porrigitur. Et ita multis senatusconsultis veteribus & nouis constitutum est. [cap. filij. de hæreti. lib. 6. l. 2. ff. de liberali causa.]

83 Superest, vt de periuris & falsis testibus & errorum corruptoribus cursim aliqua differamus. Ac primum quæri potest, qua pœna coercendus sit periurus testis, qui iurauit, se celaturum testimonium suum, & postea illud ante publicationem retexisse conuincitur. Respondimus olim crimine stellionatus, extra ordinem, pro modo culpæ ac damni, plectendum esse. Iudices igitur iusto arbitrio poterunt condemnare istum, vt publicam pœnitentiam agat: vel pœnam pecuniariam soluat: vel

vel in exilium abeat: vel deridendus publice trahatur: vel fustibus cædatur. Quod si criminis qualitas id forte deposcit, ad triremes etiam condemnari poterit. [l. 3. &. l. vltim. de crimi. stel lio. l. qui falso, & ibi Florian. de testib. cap. si testes. §. item qui falso. 4 q. 3. glo. in. l. si duo patroni. §. vltim. de iure iuran.]

84 Nunc autem de falsis testibus dicendũ est, quorum crimen grauissimum quidem est: vt enim Isidorus inquit lib. 3. de sum. bono: Testis falsidicus tribus est personis obnoxius, primum Deo, quem peierando contemnit: deinde iudici, quem mentiendo fallit: postremo innocẽti, quem falso testimonio lędit. Quãobrem iustissime multis varijsque pœnis falsi testes puniri possunt. Deũ enim citare testem mendacij, scelus est nefarium, vt ait Philo lib. de decalogo. Et post aliqua: Falsi testes multis magnisque molestijs sese inuoluunt: primo san ctam veritatem violant, qua nihil est in rebus sacratius, solis in morẽ illustrante negotia, ne quid eorum in obscuro lateat. Deinde, notitiam rerum, quasi nocte quadam tegunt, & caligine, & iniustos adiuuant, aduersanturque iniuriã patientibus, dum quæ neque viderunt, neque audierunt, neque cognouerunt, se certo scire & probe tenere asseuerant. Addunt & tertium peccatũ peius prioribus: quoties enim desunt argumenta, aut probationes, quæ ex scripto fiunt, ad testes recidit controuersia, quorum verba pro regula sunt iudicibus pronunciaturis sententiam: necesse est enim vt his solis attendatur, cum nemo adsit iudex alius. Hinc fit, vt qui litem perdũt, grauati testimonio, iniuriam patiantur, cum potuissent vincere: & iudices iniquitatis, non iustitiæ opinionem lucrifaciant. [c. 1. de crimi. falf. Isidor. lib. 3. de sum. bon. c. 59. Iurisperiti in. l. 2. C. de reb. credit. & indi. c. 1. de crimi. fal. & in. c. 2. de rescript. & in c. querelam. de iure iurando. et sæpe alibi.]

85 In causis ciuilibus falsi testes coerceri possunt pœna legis Corneliæ de falsis: & insuper condemnandi sunt, vt parti lęsę damnum soluant. Lege autem regia, vsu recepta, damnum datum pendit falsus testis in causa ciuili, & præterea quintus quisque dens ab eo publice euellitur. [l. 1. ad l. Corn. de fals. Paul. Ioan. Andre. & cæteri in. c. 1. de crimi. fals. regia. l. 3. titul. 12. lib. 4. fori. legũ.]

86 In causis vero criminalibus falsus testis puniendus est pœna talionis. Hoc est eadem pœna, qua reus erat plectendus, si obiectum crimen fuisset ab eo cõmissum, & plene coram iudice probatum. Quod lege diuina primo sancitum, deinde multis ciuilibus & regijs constitutionibus renouatũ est. [Deute. 19. l. 1. §. 1. ad. l. Corne. de sic. cap. hæc imago. 33. quæstio. 5. Danie. 13. regia Taurina. l. 83. Alexand. conf. 55. lib. 7. Feli. in. c. sicut. de testib. Ias. in. §. item si quis postulante. de action. col. 14. & in. l. si legibus. C. si cont. ius vel vtil. publi. Cassan. in consuet. Burgund. rubrica decima. columna vltima. Couaruuias libro secundo variarum resolutionum. cap. 9.]

87 Lege quin etiam duodecim tabularum falsus testis e saxo Tarpeio, quod miræ altitudinis erat, præcipitabatur. Verba legis hęc sunt: Qui falsum testimonium dixisse conuictus fuerit, e Saxo Tarpeio deiicitor. Quæ pœna cum fortasse nimis dura Phauorino philosopho visa esset, Sextus Cæcilius iureconsultus hæc inter alia dixisse fertur: An putas Phauorine, si nõ illa etiam ex duodecim tabulis de testimonijs falsis pœna aboleuisset: etsi nunc quoq; vt antea, qui

qui falsum testimonium dixisse conuictus esset, e saxo Tarpeio deiiceretur, mentituros fuisse pro testimonio tam multos, quam videmus? Acerbitas plerunque vlciscendi maleficij bene atque caute viuendi disciplina est. [author Aul. Gel. lib. 20. noct. Attica. cap. 1.]

88 Hodie vero nemo sic damnari potest, vt e saxo præcipitetur. Ea tamen pœna olim vsitata fuit, non solum apud Romanos, vt ex Plutarcho in Romulo, & item in Camillo, & ex alijs plurimis constat: sed etiam apud nostrates, vt ex ipsis legibus septipartitis, quiuis facile intelligere poterit. Illud tamen non est silentio inuoluendum, quod Cornelius Tacitus lib. 5. annalium retulit: Mariũ quendam Hispaniarum ditissimum, Tiberij tẽporibus delatum, incestasse filiam, saxo Tarpeio deiectum iuste fuisse. [l. si diutino. de pœnis. regia. l. 6. tit. 31. part. 7. Seneca controuers. 5. & rursus declamatione. 3. lib. 1. regia. l. 9. titul. 18. & l. pe. titũ. 21. p. 2.]

89 Si quis autem alius falsus testis pessime delinquit, is profecto maxime, qui virum catholicum, hæreticum esse testatur: tum quia sub prætextu pietatis, grauissimo periculo innocentem exponit, quippe cum testium falsorum nominibus occultatis vix se defendere queat: tum etiam quia impudentius, audacius, & horribilius facinus est, coram inquisitoribus & religiosis viris, in causa hęresis, quam coram tabellione, aut pedaneo aliquo iudice, falsum testimonium in alia causa dicere. Accedit huc Demosthenes oratione aduersus Phormionem dicens: Alia res est Athenienses, in vestros vultus intuẽtem, testari falsum, quam apud arbitrum. Apud vos enim, & indignatio vehemens, & pœna proposita est mentientibus: apud arbitrum autem secure & impudenter testantur quidquid collibitum fuerit.

Est quoq; falsus testis, qui refert quidem verba ipsa rei, sed de his testificatur alio sensu, quam prolata sunt: verbigratia, si ea non integra refert, vel ait ea fuisse affirmando dicta, cum referendo, aut interrogando prolata fuerint. Sic diuus Hieronymus in Matthęum c. 26. quærit, quo modo falsi testes sunt, si ea dicunt, quæ Dominum dixisse legimus: & respondet statim: sed falsus testis est, qui non eodem sensu dicta intelligit, quo dicuntur.

90 Falsus igitur testis in causa hæresis relinquendus est curiæ seculari, & pœna talionis puniendus. Qua in re extat Leonis decimi diploma, quo inquisitores possunt falsum testem curiæ seculari relinquere, irregularitatis securi. Mea tamen sententia, non quilibet falsus testis dimittendus est iudicibus secularibus: sed ille duntaxat, qui reo notabiliter nocuit. Neque inquisitores testem, qui falsum testimonium dixit, in probatione obiectorum aduersus alios testes, punire debent pœna talionis, sed extraordinaria aliqua coertione: quemadmodum quibusdam epistolis senatus sanctę inquisitionis plenius continetur. [4. instru. Toletana. cap. 11. & supra nu. 76. Socinus senior consi. 105. cum sequenti, lib. 1.]

91 Etsi autem summo iure omnes falsi testes in causa hæresis comburi possent, bonis etiam publicatis: æquius tamen & benignius est, vt qui falso testimonio parum nocuerunt, extra ordinem puniantur: quod quidem frequentissime fieri solet. Falsi enim testes cum hæreticis & pœnitentibus in publicum spectaculum trahuntur, mitella picta infamanteque conspicui (nam hodie quoque inualuit ea consuetudo, cuius Angelus & Ias. alijque meminerunt,) dein

de fustibus cęsi, vel in exilium, vel in triremes mitti, vel alia extraordinaria coercione puniri solent. [Angel. & Ias. in. l. si duo patroni. §. vltim. de iu. iur. Ioannes Bernard. in pract. cap. 87.]

92 Quæsitum fuit, vtrum filij & nepotes falsi testis, qui cōbustus fuerat, infames essent, & alijs pœnis obligati, quibus liberi hæreticorum afficiuntur. Et causidicus quidam non imperitus aiebat, falsorum testiũ & hæreticorum liberos exæquandos esse, ne pœna eorum dissimilis sit. Verum id neque vsquam relatum, neque vnquam receptum est: neque enim ęque delinquit falsus testis, qui vni nocere voluit: atque hæreticus impius Christianæ reipublicæ hostis pestifer, & exitiosus. Sed etsi demus par esse vtriusque crimen, nulla tamen lege sancitum est, vt liberi falsi testis hæreticorum liberis exęquentur. Leges autem pœnales nō sunt producendę, quamuis par causa id exigere videatur. Etsi enim non desit ratio, deest tamen authoritas & voluntas siue arbitrium legislatoris. [cap. pœnæ. de pœnit. dist. 1. Alfonsf. Castrus lib. 1. de potestate legis pœnalis cap. 7.]

93 Sed talionis pœna, quia perquā dura est, in desuetudinem fere abijt: non igitur ea vti debent inquisitores nisi maxima causa. Prætereo sciens plurima, quę de pœna talionis diffuse tradūtur a plurimis. [Matth. 5. c. hæc autem vita. 23. q. 4. Aristo. & eius iterpretes. 5. ethi. c. 5. Gelius lib. 20. noct. atticarum c. 1. Thom. 2. 2. q. 68. Episcopus Abul. Exod. 21. q. 26. & iterum Leuit. 24. quæstio. 12. & rursus Matth. 5. q. 322. Budæus in. l. ius ciuile. de iust. & iure. Alciat. lib. 9. parerg. iuris. c. 8.]

94 Quæsitum scio, an testis qui in causa hæresis falsum testimonium dixit, veniam petens antequam curię seculari relinquantur, admittendus sit ad pœnitentiam subeundam, sicut hæreticus ad ecclesiam conuersus admittitur. Cui quęstioni respondetur, parcēdum non esse testi pœnitenti: quia hæretico tantummodo id concessum est, vt ad fidem catholicam redeat. Accedit huc, quod cū falsus testis innocentem hæreticum esse testatur, ille pœnitentiam agere non debet, nec errorem aliquem confiteri potest: quippe cum catholicus sit: vnde relinquitur, quod innocens, tanquam pertinax & impœnitens cōdemnandus erat. Iure igitur falsus testis id pati debet, quod fratri suo facere cogitauit. [l. qui ea mente. de furt. Deut. 19. Ioan. de Platea. in. l. 1. C. de grege domi. li. 11. Bald. in. l. vlt. C. de accusationib. regia lex Taurina. 83.]

95 Sed quamuis pœnitentia testi falso nō profit, vt non coerceatur eadem pœna qua hæreticus ad ecclesiam conuersus puniendus erat, mitius tamen agendum est cū eo, qui seipsum detulit: præsertim si alios etiam eiusdem coniurationis socios iudicibus indicauerit. Id enim & publica vtilitas, & ipsa clementia suadet, ac multis etiam legibus & exemplis comprobatur. [l. 1. C. de his qui se desen. lib. 10. & l. 1. de deserto. & occulta. lib. 12. l. quisquis. §. vlt. C. ad l. Iuli. maiest. regia l. 5. titu. 2. par. 7. Ioan. Igne. in. l. 3. §. si ex stipulatu. ad Sillanum. 26.]

96 Eadem quoque pœna talionis puniri debet, qui pretio aut precibus testē corrupit, vt falsum testimonium diceret: quia eiusdem criminis particeps est. Quinimo plus delinquit is, qui testi mādat, vel persuadet, vt falsum testimoniũ dicat, quam testis ipse: quia nocendi animum prior habet, & alium ad idem facinus impellit. Qua ratione eadem omnino pœna coercendus est, qui mandauit

uit alicui vt quempiã testem corrumperet. Quandoquidẽ ipse primo peccauit, & alios peccare fecit. Et Iulius Paulus inquit: initium rei præstitit. [l. non ideo minus. C. de accus. l. non solum. §. si mãdato meo. & ini bi Bar. de iniuri. l. si ego quod vi, aut clam. cap. mulieres. §. 1. & illic Feli. de sent. excom. Clem. 1. de pœni. l. is damnum dat, qui iubet dare. & ibi Decius & cęteri. de reg. iur. Tiraq. de pœnis, caus. 37. & seq.]

97 Hoc facinus ante multa secula perpetrauit impia illa Iezabel, mandans vt contra Naboth submitterentur duo falsi testes, qui eum blasphemasse dicerẽt: quos diuina scriptura filios diaboli, & filios Belial, & viros diabolicos nominat. Illi autem dixerunt contra Naboth falsum testimonium, scilicet, Benedixit Naboth Deũ & regem. Quamobrẽ eduxerunt eum extra ciuitatem, & lapidibus interfecerunt. Vbi obiter adnotandum est, verbum, Benedixit, pro maledixit, per antiphrasim positum esse: id quod frequentissime in scripturis diuinis fieri solet. Siquidem blasphemiæ crimen, antiquis illis & pijs hominibus, tam fuit inuisum & execrabile, vt proprio vocabulo ipsum nominare refugerent. Scriptura diuina, vt Chrysost. ait, benedictis maledicta velauit; vt tu fidelis discas, cũ alieni mali turpia narraueris, eadem verborum honestate velare: neque honesteris turpibus operam prębens, sed turpium locutionem fugiẽs. Propterea inquit Apostolus: Omne verbum turpe non exeat de ore vestro. Et Philip. presbyter inquit: Non fuit ausus scriptor historiæ, ore suo blasphemiæ verbũ exprimere, sciens diuinitati etiam contrarijs verbis dicendis summam deberi reuerentiam. [3. Reg. 21. Chryso. homi. 4. de patien. Iob. Ambro. lib. de Naboth. c. 11. Franc. Titelm. post alios in annotati. ad primum. c. Iob.]

98 Postremo, si testes testibus aduersẽtur, præferendi sunt plures paucioribus: viri fœminis: nobiliores plebeis: affirmantes negantibus; testes reorum testibus accusatorum: denique præferendi sunt, qui probabiliora & verisimiliora testimonia dixerint. [l. quod maior. ad municipia. l. ob carmen. §. vlt. de testib. c. in nostra. eod. tit. c. vlti. de sent. & re iudi. glo. in. l. diem proferre. §. si plures. de arbitr. regia. l. 40. cum sequen. titul. 16. par. 3. Philip. Cornel. consil. 123. lib. 4. Socinus senior consil. 244. lib. 2. Felin. in cap. in nostra. de testib. Decius in cap. in præsentia. de probati.]

De tormentis Titulus LXV.

SVMMARIVM.

1 *Quæstio quid sit.*

2 *Quæstionum & tormentorum vsum multi sapientes viri non probant.*

3 *Quæstionibus resistendũ esse docet Cic. in partitionibus.*

4 *Quæstionum & tormentorũ vsum improbat Cic. in libris ad Herennium.*

5 *Tormenta improbant diuus Augustinus Ludouicus Viues, & alij.*

6 *Ludouicus Viues reprehenditur, quod locum Cic. in oratione pro Deiotaro perperam intellexerit.*

7 *Ludouicus Viues reprehenditur, quod tormentorum vsum iniquum esse dixerit.*

8 *Tormentorum vsum necessarium esse.*

51 Tormen-

De

De tormentis.

1 TORMENTORVM, & quæstionum vsus in causis criminalibus frequentissimus est, & inquisitores apostolici sæpissime reos torquere solent. Quamobrem non erit alienum, de quæstionibus in præsentia disserere. Quæstio autem est, vt Arist. inquit, inuita conscij hominis confessio.

2 Tot vero ac tanta contra quæstiones dicta & scripta sunt, vt non desint qui putent, iniquum esse torquere hominem, quem nondum constat esse nocentē. Adde quod quæstio, sicut Vlpianus ait, res est fragilis & periculosa, & quæ sæpe veritatem fallat. Nam plerique patientia, siue duritia, ita tormenta cōtemnunt, vt exprimi ab eis veritas nullo modo possit: alij tanta sunt impatiētia, vt in quouis potius mentiri, quam pati tormenta velint. Et ita fit, vt etiā vario modo fateantur, vt non tantum se, verum etiam alios criminentur. [l. 1. §. quæstioni. de quæsti.]

3 Accedit eodem, quod Cicero in partitionibus oratorijs docet, sæpe quæstionibus resistendum esse: quod & dolorē fugientes multi in tormentis ementiti persæpe sint, morique maluerunt falsa fatendo, quam vere inficiando, dolere: multi etiam suam vitam neglexerunt, vt eos, qui his chariores, quam ipsi sibi essent, liberarent. Alij autem aut natura corporis, aut consuetudine dolendi, aut metu supplicij, aut mortis, vim tormentorum pertulerunt: alij ementiti sunt in eos, quos oderunt.

4 Idem Cicero, siue quis alter li. 2. rhetor. ad Hereni. Contra quæstiones, ait, dolori credi non oportere: quod alius alio sit recentior in dolore, quod ingeniosior ad comminiscendum, quod deniq; sæpe scire aut suspicari possit quid quæsitor velit audire: quod cum dixerit, intelligat finem sibi doloris futurū. Eis enim qui torquentur, credi nō oportet, quod extorta veritas laboret, sitque tum minus tuta, quod varia sint ingenia hominum, varij affectus, varia tolerantia. Sunt enim nonnulli constantes in tormentis, more stoicorum: qui securi pœnarum, securi cruciatuum, nihilo magis veritatem prodant: alij sūt pœnarum impotentes, qui facile mentiantur, dum cesset cruciatus.

5 Diuus quoque Aug. inquit: Iudicia hominum de hominibus, quam sunt misera, quam dolenda: quid cum in sua causa quisque torquetur, & cum quæritur, vtrum sit nocens, cruciatur, & innocens luit pro incerto crimine certissimas pœnas, non quia illud commisisse detegitur, sed quia non commisisse nescitur: ac per hoc ignorantia iudicis plerunque est calamitas innocentis: & quod est intolerabilius, cum propterea iudex torqueat accusatum, ne occidat nesciens innocentem: fit per ignorantię miseriam, vt & tortum, & innocentem occidat, quem ne innocentem occideret, torserat. Et post pauca: Hi qui arguuntur vi doloris plerunque superati, & de se falsa confessi, etiam puniuntur innocentes: cum iam torti fuerint innocentes: quod etsi non morte puniantur, in ipsis vel ex ipsis tormentis plerūque moriuntur. Cui addit Ludouicus Viues: *Sic torquemus homines, ne insontes moriantur, vt magis eorum nos misereat, quam si morerentur: vsque adeo grauiora sunt sæpe tormenta, quā mors.* An non frequentes quotidie videmus,

demus, qui mortẽ perpeti malint, quã tormenta? & fateantur fictum crimen de supplicio certi, ne torqueantur? Etiã innocentes cogit mentiri dolor, vt Mimus ait. Et sicut canit Tibullus: Frangit fortia corda dolor. Et Seneca declamatio. 6. inquit: Verba dolor parum considerat. [Aug. lib. 19. de ciuit. Dei. c. 6. & inibi Ludoui. Viues.]

6 Obiter tamen notandus est error Ludouici Viues, viri alioqui non indocti, qui eodem loco non intellexit, cur Cicero pro Deiotaro dixerit: More maiorum de seruo in dominum, ne tormentis quidem quæri licet. Nam si ius ciuile ignorauit, quo id frequentissime constitutum est: certe historici, eum id ipsum docere poterant, quorum vnum aut alterum locum breuiter in præsentia memorabo, quia propositæ materię congruunt. Cornelius Tacit. lib. 2. annal. Libonis causam referens, post alia inquit: Negante reo, agnoscentes seruos per tormenta interrogare placuit. Et quia vetere senatusconsulto, quæstio in caput domini prohibebatur, callidus & noui iuris repertor Tiberius, mancipari singulos actori publico iubet: scilicet, vt in Libonem ex seruis, saluo senatusconsulto quæreretur. Flauius quoque Vopiscus in Tacito retulit, Cauisse Tacitum imperatorem, vt serui in dominorum capita non interrogarentur, ne in causa maiestatis quidẽ. Nec enim oportet, vt Iulius Paulus inquit, salutẽ dominorum, seruorum arbitrio committi. Adde quod sicut Aristot. dixit: Magis consentaneum est, seruos aduersus dominos, quo suum effugiant cruciatum, ementiri, quam multos dolores, & corporibus, & animis tolerare, quia nihil mali patientur, vbi mentiri voluerint. [l. vnius. §. seruo. de quæstionibus. Aristotel. lib. rhetor. ad Alexan. c. de quæstione. l. 1. & 2. C. de quæst. Carolus Sigonius lib. 1. de antiquo iure Romanorum, c. 6.]

7 Illud vero grauiori censura dignum est, quod idem Ludouicus Viues, omnẽ tormentorum vsum condemnans, ait: tyrannicum id esse inuentum, charitati & mansuetudini Christianæ, sed & omni etiam humanitati contrarium. Addit etiam, hoc vtile non esse, & sine dãno rerumpublicarum tolli posse. Præterea, multas esse gentes, & quidem barbaras, quæ ferum & immane arbitrantur, torqueri hominem, de cuius facinore dubitatur: Profecto, inquit, carnifices animos habemus, qui sustinere possumus gemitus, & lachrymas tanto cum dolore expressas hominis, quem nescimus sit ne nocens. Quid? quod acerbam, & perquam iniquam legem sinimus in capita nostra dominari: cum suspiciones tormentis armamus, & inimicis delationibus. Et tandem fortissima esse ait, quæcunque rhetores contra tormenta dicunt: quæ vero pro tormentis futilia & imbecilla.

8 Sed quidquid id sit, quod ille contra omniũ fere gẽtium leges & mores licentiose tentauit: ambigi sane nullo modo potest, an torquere liceat hominem vehementer suspectum: id enim vetus & antiquum est: neque tantum apud ethnicos vsitatum, sed etiam apud catholicos omnes vigent hodie, semperq; moribus receptæ sunt in Christiana republica iustissimæ leges, quæ torquere homines iubent, a viris sapientissimis, & vsu rerum publicarum prudentissimis, non ab insipientibus aut barbaris conditæ. Neque quispiam est negotiorum forensium vsque adeo ignarus, qui non plane intelligat, nullum fere criminale iudicium, sine tormentis recte tractari aut peragi posse.

9 Neque

9 Neque rhetores ipsi tormenta cōdemnant: quinimo pro quæstionibus æque atque contra quæstiones dicere docent. Ac primum Aristot. inquit: Cum vtile fuerit vehemētem efficere quæstionem, dicendum erit, vt priuatim quidem homines de valde necessarijs, ciuitates autē de maximis rebus ex quæstionibus probationes capiunt, quodque testibus certior est quæstio. Nam testibus mentiri conducit sæpe: quibus autem quæstiones admotæ sunt, veritatem loqui plurimum vtilitatis affert: sic enim cruciatu celerrime liberantur. Et Isocrates in Trapezitico: Video autem vos quoq; neque publicis, neque priuatis in rebus quicquam fide maiore dignum, aut verius existimare tormentis, ac fieri quidem posse vt aliqui subornentur, vt testes sint rerum non factarum: per cruciatus autem exorta testimonia, perspicue ostendere, vtri veradicant. Cicero quoq; rhetorum & oratorū princeps, in Topicis dixit: Facit etiā necessitas fidē, quæ tū a corporibus, tū ab animis nascitur. Nam & verberibus torti, & igne fatigati, quę dicunt, ea videtur veritas ipsa dicere. Fabius item, quæstionem vera fatendi necessitatem vocat. Et Seneca in Troade: Verberibus, igne, morte, cruciatu eloqui quodcunque celas adiget inuitam dolor: e pectore imo condita arcana eruet: necessitas plus posse, quam pietas solet. Quid attinet plura de his? Plenæ sunt orationes veterum ac nouorum. [Arist. rhetor. ad Alex. c. de quæstio. Fabi. li. 5. insti. orato. c. 4.]

10 Viri quin etiam sanctissimi hęc eadē fere dicere solent. Beatus Cyprianus tractatu illo elegantissimo, contra Demetrianum inter alia inquit: Torqueri de bui si negarem, sicut in cæteris quæstionibus torquentur rei, qui se negant, crimine quo accusantur, teneri: vt facinoris veritas, quæ indice voce non promitur, dolore corporis exprimatur. Et in fine tractatus, de idolorum vanitate: Dolor tormentorum, veritatis testis est. Item Ambrosius li. 2. de Caim & Abel: In iudicijs secularibus impositi equuleo torquentur negantes: & quædam tangit iudicem misericordia confitentis. Et Eusebius pontifex ad episcopos Galliæ scribens, ait: Veritatem diuersis cruciatibus e latebris suis religiosus tortor exigere debet: vt dum pœnis corpora subiciuntur, quæ gesta sunt fideliter & veraciter exquirantur. Neque diuus ipse Augustinus quæstiones istas reprobat, quinimo fatetur ingęnue, leges, quæ reos torquere iubent, ciuitatibus in quantalibet pace manentibus deesse non posse: neque iudicem sapientem ab his abstinere debere, quippe cum constringat eum humana societas, quam deserere nefas ducit: cui quidē prodesse intendit, ne crimina sint impunita. Nec facit hęc nocendi voluntate, sed necessitate nesciendi: & tamen quia cogit humana societas, necessitate etiā iudicandi. Hæc sunt verba diui Augustini, quæ quidem non solum gentilibus, & de gentilibus (vt Ludouicus Viues comminiscitur) sed generaliter omnibus, ac de omnibus etiam Christianis dicta fuisse quiuis facile intelliget. Ac de his quidem satis arbitror dictū. [Hester. 12. Ambrosi. lib. 2. de Caim & Abel. cap. 9. cap. penul. 5. quæst. 5. August. lib. 19. de ciuitat. Dei. c. 6. c. circumcelliones. 23. quæst. 5. Ioan. maior. in lib. 4. sent. distinct. 15. quæst. 22. Siluester, in summa verbo, inquisitio. 2. §. nono.]

11 Tametsi autem inquisitores clerici & sacerdotes esse soleant, nihilominus torquere possunt & debent vehemēter suspectos, vt errores confessi cōuertantur & viuant. Eodem enim fine Paulus tradidit

tradidit Corinthium Satanæ in interitū carnis, vt spiritus eius saluus fieret. Ille hæreticum interficit(vt apud Hieronymum est) qui hæreticum eum esse patitur. Cæterum nostra correptio viuificatio est: vt hæresi moriens, viuat catholicæ fidei. [1. Corinth. 5. Hieronymus lib. 3. aduersus Pelagianos.]

12 Verū quia plurimi & periculosissimi sunt abusus iudicum in quæstionibus, vt Galindus noster in apologia & inuectiua commemorat, & nos ipsi eius rei testes sumus, iudices omnes hortamur, vt ante oculos Deum habentes, neminē prius torqueant, quam id fieri iura permittant: aliud enim facere zelus esse fortasse poterit, sed iniquus sane, ac non secundum scientiam. Inde enim facile fit, vt innocens male torqueatur, & extorta falsa confessione, multo peius iniustiusque damnetur.

13 In primis autem animaduertere oportet, non esse a quæstionibus incipiendū: sed ita demum ad eas veniendum esse, cum suspectus est reus, & alijs argumentis ita vrgetur, vt sola eius confessio deesse videatur. [l. 1. de quæstionib. l. milites. C. eod. titul. cap. cum in contēplatione. de regul. iuris.]

14 Duo igitur necessaria sunt contra reū: primum, vt suspectus sit: alterum, vt vrgeatur argumentis & indicijs verisimilibus. Sed multa præterea requiruntur, vt reus torqueri possit: nimirum vt indicia singula duobus aut pluribus testibus plene probata sint. [glos. communiter approbata. in. l. vlti. C. famili. hercifcun. Innoc. in cap. sicut. de simon. Bart. & cæteri in. l. vlt. de quęst. Angel. Paris. Brunus, & innumerabiles alij relati ab Hippolyto in. l. 1. §. idem Cornel. de quæstionib. & in pra. §. diligenter.]

15 Neque satis est quod indicia plene probentur, nisi magna sint & vehementer vrgentia. Leuia enim argumenta, efficacia non sunt ad torquendum hominem. [l. milites. C. de quæstio. regia. l. 26. titul. 1. p. 7. gl. communiter approbata in. l. cum probatio. de probationibus. Bartho. & cæteri in. l. vlt. de quæstio.]

16 Vbi autem indicia vrgentia plene probata fuerint, necesse etiam est, vt eorum exemplum, siue copia reo detur, & ei concedatur dilatio ad ea diluenda, & suam innocentiam probandā: id enim & natura æquum est, & iure probatur, & ab omnibus iurisperitis cōmuniter traditur. [l. vnius. §. cogniturum. ff. de quæst. l. 5. §. si ad diē. de re milit. Clem. Pastoralis de re iudi. c. 1. de cau. possess. & propri. Bart. & cæteri in. l. vnius. de quæstionib. Iaso. consil. 175. Bosius titul. de indicijs. Alciat. lib. 8. parerg. cap. 21.]

17 Crudelis profecto & iniquus est iudex, qui contra diuina & humana iura hominem inauditum torquet. Nam defensionis facultas, quæ iure naturali omnibus concessa est, nulli vnquam deneganda est: nec eum excusare valet zelus puniendi maleficia, est enim(vt paulo ante dixi) prauus, & non secundum scientiam. Quid? quod nō sunt faciēda mala, vt veniant bona: iuste sunt exequenda, quæ iusta fuerint. Nam si recte offeras, recte autem non diuidas, peccasti. Quid? quod satius est (vt Vlpianus inquit) impunitum relinquere facinus nocentis, quā innocentem damnare. Quod si nemo damnandus est in causis ciuilibus iuris ordine non seruato, quanto id minus fieri debet in homine quantumlibet suspecto torquendo? De paruula summa iudicaturo tibi res sine teste non probaretur, testis sine iureiurando non valeret, vtrique

parti dares actiones, dares tempus; non semel audires:(vt ait Seneca lib. 2. de ira) & hominē torquere audes antequam illi vel indicia nosse liceat, vel testes. [Genes. 4. &. 18. l. defensionis facultas. C. de iure fisc. lib. 10. Actorum 25. cap. super eod. de vsur. l. absentē. de pœn. l. prolatam. C. de sent. & interlocutio. omnium iudicum.]

18 Demum exigitur, vt accusator postulet reum torqueri. [l. vlt. ff. de calumni. l. de minori. §. tormenta. l. patre vel marito. de quæstio. l. quamuis. 1. cum glo. C. de adulter. l. quicunque. de seruis fugitiuis.]

19 Sed etsi promotor fiscalis nō postulet vt hereticus torqueatur, torqueri tamen debet, si id iudicibus expedire videbitur. Neque enim accusatoris negligentia vel imperitia damnosa debet esse rei publicæ, cuius plurimum interest, ne impij sint impuniti. Adde, quod in his causis, solemnia iuris non sunt obseruanda, & officio iudicis inquiritur ad publicam vtilitatem. [cap. vlti. de hæreti. li. 6. cōiuncta Clem. sæpe. de verb. signi. l. congruit. ff. de officio præsid. l. 2. §. si publico. de adult. l. 1. C. vt quę desunt aduocatis.]

20 Si vero reus nihil probauerit, quo indicia diluat, & suam innocentiam ostēdat, tunc iudex eum condemnare poterit ad id genus tormenti, quod in eadem prouincia fuerit vsitatum: cuius sententiæ copia eidem reo fieri debet, vt appellare possit. Qui si appellauerit, audiendus est, iterum probare volens quę non probauerat, & appellationi eius deferendum est, si modo non sit manifeste friuola: neque prius sententia exequenda est, quam a iudice superiori fuerit confirmata, vel appellatio tanquam friuola reiecta sit. [l. ante sententiam, de appellat. recip. l. per hanc. C. de temipo. appel. cap. cum appellationibus friuolis. de appel. lib. 6.]

21 Iudex autem qui per imperitiam hominem torserit, non seruatis ad vnguē omnibus supra scriptis, tenetur pro modo damni & culpæ reo satisfacere, non modo in foro ciuili, sed etiam in foro conscientiæ. Si vero dolo malo torserit hominem, hoc iuris ordine prætermisso, puniri etiam seuerius arbitrio iudicis debet. [l. vlt. de var. & extraord. cogni. l. vlt. C. de pœn. iudi. qui mal. iudi. §. 1. inst. de obliga. quæ ex qua. deli. nas. Lucas in. l. 2. C. de num. & actua. lib. 12. Felin. in cap. tua nos. de homicid. Gabr. in lib. 4. sent. dist. 15. quæst. 6. Franc. Brun. de indicijs. q. 7. secūdæ partis. Hippolyt. in. l. 1. §. Prętera. ad l. Corn. de sica. & in pract. §. successiue. Bossius tit. de tortura.]

22 Hactenus de ordine procedendi vsq; ad executionem sententiæ satis fere diximus: sequitur vt pauca (quæ primo loco dici oportuit) de indicijs nunc disseramus. Ac primum, cum argumenta, signa, & indicia, quibus suspectus est reus, ex varijs circunstantijs personarū, temporum, locorum, & aliarum rerum oriantur, nulla certa regula comprehēdi possunt: quamobrem arbitrio indicum æstimanda sunt. Sed leuiter moueri non debent iudices ad torquendos homines: opus enim est vt ad eam rem indicia vehementer vrgeant. [Bar. in l. vlti. de quæstionib. Bal. Angel. Alex. Feli. & alij sexcenti, quos citat Hippolyt. in pra. §. diligenter.]

23 Cæterum, quædam conclusiones communi iurisperitorum consensu in hoc tractatu traduntur: quarum vna est, Quod vnius tātum hominis fide digni testimonio reus infamatus torqueri potest. Si vero reus fuerit vir bonæ famę, necesse est, vt alia etiam indicia probentur.

bentur. [gl. in. l. 3. C. ad leg. Iul. maiest. Bart. & alij in l. Martius. de quæstionib. Signorol. conf. 137. Alex. cōs. 180. lib. 2. Gulliel. Benedi. in. c. Rainutius. de testam. parte, adiectæ impuberi. num. 34. Hippolyt. conf. 65. Boherius decisione. 163. Paul. Parif. cōs. 151. lib. 4. & complures alij.]

24 Comprobatur etiam hæc eadem sententia regijs legibus septipartitis, & nominatim in causa hæresis a multis asserta est. [regia. l. 10. tit. 11. part. 3. & l. 3. tit. 30. part. 3. Matth. Card. & Ioan. Imolen. in Clem. 1. de hæret. Franc. Squilla. tractatu de fide catho. cap. 31.]

25 Illud prętereà memoratu dignum est, quod capite quodam primę instructionis Hispalensis generaliter continetur, scilicet, vt reus torqueri possit, cum hæreses eius fuerint semiplene probatæ. Quod magno quidem argumento est, neminem torqueri posse, nisi crimina, quæ commisisse dicitur, semiplene saltem probata sint. Et eodem fere tendunt omnes omnium iurisperitorum sententiæ. Proinde cum testis vnus fide dignus semiplenam probationem faciat, perspicuum est ad reum suspectum & infamatum torquendum testimonium eius sufficere. [Prima instruct. Hispalen. cap. 15. glo. communiter approbata in. l. bonæ fidei. C. de reb. credit. & in. l. admonendi. de iure iuran. & inibi Iaso. in lectura, col. 25. & in rept. colu. 87. Curtius iunior num. 51. Fran. Ripa num. 175.]

26 Hinc est, quod solo testimonio eius qui fuit particeps criminis, nemo torquendus est, nisi alijs quoque verisimilibus indicijs vrgeatur. [l. 4. C. de quęstionib. c. vlt. 15. q. 3. regia. l. vltim. tit. 7. lib. 2. fori legum. Bal. cōs. 952. lib. 1. & conf. 79. lib. 5. Ias. in. l. 4. §. si tibi. de condi. ob turp. caus. Hippolyt. in pract. §. diligenter. Boheri. decisione. 319. Blanchus in. l. vlti. ff. de quæstionib. num. 378.]

27 Inde etiam fit, vt confessio criminis extra iudicium dicta, ad reum torquendum sufficere credatur, quia semiplenā probationem facit, si modo duobus aut pluribus testibus plene probata sit. [. l. vlt. de interroga. actio. glo. recepta communiter in. l. cap. 5. de adulter. Bart. & cæteri in. l. vlt. de quæstionib. Abb. & alij in c. atsi clerici. de iudic. Hippoly. in. l. de minore. de quęstionib. vide Alberti. lib. de agnosc. assertio. catho. quæst. 25. num. 3. cum seq.]

28 Ex eodem fonte nascitur, quod is qui post commissum crimen fugit, antequā accusetur, poterit ob eam causam torqueri: quia vt plerique putant, fuga illa semiplenam probationē facit. Aliud esse aiunt, cum reus accusatus fugit, tūc enim fuga non probat semiplene. [Glo. in l. in bonæ fidei. C. de reb. credi. & in l. admonendi. de iure iurando, vbi Franc. Ripa testatur hanc esse communem opinionē. Oldra. conf. 65 Bart. in l. 1. de bonis eorū. Iaf. in eadem. l. admonendi, & illic Ripa, & cæteri. Decius cōsilio. 234. Boherius decis. 215.]

29 Sed quāuis hęc plurimis persuasa sint, meo tamen iudicio, neq; iure aliquo, neque vrgenti ratione probatur. Suspectus est, fateor, qui fugit post commissum crimen: sed ea suspicio, cū ex varijs personarum & rerū circunstātijs maior aut minor esse queat, certa quadā regula definiri nō potest: sed necessario id arbitrio iudicis relinquendū est. Sed qui fugit, aut latitat sine iusta causa, vehemēter suspectus est. Vt enim Sapiens ait, Fugiet impius nemine persequente. Nonnunquā tamen innocentes fugiunt, veriti sęuitiā iudicum, aut potentiam inimicorū, aut falsos testes, aut quippiam simile: qui

quidem propterea torquendi non sunt. [l. Fulcinius. §. quid sit autem latitare. quib. ex cauf. in pos. eatur. Prouerb. 28. cap. accedens. 1. vt. lit. non contest. Bal. in l. in bonæ fidei. C. de reb. creditis. Blancus in l. vlt. de q. nu. 285.]

30 Fugit olim Alcibiades, & roganti cuidam, num patriam suspectam haberet: respondisse aiunt, Se patriæ plurimum credere, vitæ autem discrimen, ne matri quidem suæ committendum putare: fieri enim ignorantia posse, vt nigrum pro albo ferat lapillum. Author Plutarchus in Alcibiade. Quod alibi memorans idem Plutarchus inquit: Cum ad iudicium capitale ab Atheniensibus e Sicilia vocaretur, se ipsum abscondit, quod diceret, eum stultum esse, qui accusatus, cum liceat fugere, quærat absolui & liberari. Sed cum quidam dixisset: non credis patriæ de te ipso iudicium? Ego quidem ait, ne matri quidē, ne forte ignorans pro calculo albo nigrum ferat. Quod Aelianus quoque lib. 13. variæ historiæ retulit. Fugit quoque Demosthenes, & fugam suam excusans quadam in epistola scripsit: Iā ob discessum meum iure irasci mihi nō potestis: neque enim ideò abij, quod aut de vobis desperarem, aut vspiam alio respicerem: sed primum carceris ignominiam animo ferebam grauiter: deinde propter ætatem, afflictionem illam corporis perpeti non poteram. Denique & vos non nolle putabam, illam contumeliam me effugere, quæ neque vos quidquam iuuabat, & me perdebat. Quibus rationibus & exemplis, alijsque multis perspicuum fit, causas fugæ interdum probabiles, sæpe etiam iustas & necessarias esse posse. [Demosthenes epistola secunda de suo reditu.]

31 Præterea, qui suspectus est, & vacillat, & mentitur, & peierat, ob hæc eadem omnia torqueri nonnunquam poterit: sunt enim signa conscientiæ, vt inquit Cicero, Titubatio, permutatio coloris, oratio inconstans, tremor, & id genus alia: nempe, si constiterit, reum cum ad eum ventū est, erubuisse, expalluisse, titubasse, inconstanter locutum esse, concidisse, pollicitū esse aliquid. Quibus attestatur Demosthenes oratione de falsa legatione dicens: Conscientia scelerum eripit audaciam, linguam reprimit, obturat os, angit, silentium imponit. An ista (inquit Callidio Cicero) si vera essent, sic a te dicerentur? Proprium quidem est nocentium trepidare, vt ait Seneca. [epistola. 98. Cicero in partitionibus, & lib. 2. rhetori. ad Heren. l. ex libero. de quæstionib. & ibi Bart. Hippolyt. & alij. regia. l. penul. titul. 30. par. 7. Fabius lib. 11. c. vlti. Bart. & cæteri in l. de minore. §. plurimum. & in l. vlti. de quæstionib. Hippolyt. in pract. §. diligenter.]

32 Accedit huc, quod Ecclesiasticus inquit: Cor hominis immutat faciem illius, siue in bono, siue in malo. Tum illud sapientis in Prouerbijs: Pauor his qui operantur malum. Et in libro Sapientiæ: Cum sit timida nequitia, testimonium dat condemnationis: semper enim præsumit sæua, perturbata conscientia. Et in lib. Iob. Sonitus terroris semper in auribus impij: & cum pax sit, ille insidias suspicatur. Accedit etiā Cicero lib. 1. de finibus, & alibi sæpe, hæc & mille talia dicens: Si impietas impie molita quippiam est, quamuis occulte fecerit, nunquam tamen confidet id semper fore occultum. Plerunque enim improborum facta primo suspicio insequitur: deinde sermo atque fama: tum accusator: tum iudex, mul ti etiam ipsi se indicant. Iuuenal. quoq; satyra. 13. inquit:

Hos

Hos tu euasisse putes, quos diri conscia facti
Mens habet attonitos, & surdo verbere cadit,
Occultum quatiens animo tortore flagellum.

Omitto illud:

Heu quam difficile est, crimen non prodere vultu.

Prætereo etiam in eandem sententiam plurima, quæ Aristot. Plutar. Chrysosto. alijq; tradiderunt. [Ecclesi. 13. Prouerb. 10. Sapien. 17. Iob. 15. Cicero pro Roscio Amerino, & lib. 1. de legi. Arist. 9. Ethic. cap. 4. Plutarch. de tranquilli. anim. prope finem. & de sera numinis vindicta, circa dimidium. Chrysosto. in Genes. hom. 20. & rursus in actib. apostol. hom. 47. & concione 4. de Lazaro. col. 6. & 7. ad populum Antiochenum, homilia. 8. Grego. lib. 12. in Iob. c. 19.]

33 Tametsi autē signa supra scripta reos vehementer suspectos interdum faciāt, nihilominus ad eos torquendos ea sola nunquam sufficiunt, quia extranea sunt, & ambigua, & plerunque fallacia. Multi namque verecundia, timore, magnitudine periculi, rei nouitate, iudicū authoritate, ira, dolore, alijsue animi perturbationibus facile commoueri solent, vt palleant, titubent, concidant, & inconstanter loquantur. Non igitur propter ea tantum signa quispiam torqueri debet, nisi & suspectus sit, & vacillet ac peieret. [Lucas in l. quoties. C. de dignitat. lib. 12. Parif. de syndicatu, verbo tortura. 1. Thom. Gramma. voto. 30. Hippolyt. in pract. §. diligenter. & item Ludouicus Carc. nu. 120.]

34 Sunt etiam qui putāt reum tum quoque torqueri posse, cum vulgo publica fama est, crimen ab eo fuisse commissū: quia fama in causis ciuilibus, præsertim in rebus antiquis, nonnunquam semiplenam, sæpe etiam plenam probationem facit: in causis autē criminalibus, vehementem suspicionem frequenter gignit. [c. 1. §. si iudex. de pace tenen. & eius violat. lib. feudorum. Episcopus Abulen. 23. quæst. 2. Fulg. consi. 145. Alexand. consil. 103. lib. 7. Cornel. consil. 222. lib. 1. Curtius senior consil. 82. Decius consil. 428.]

35 Accedunt eodem plurima, quæ de viribus famæ frequentissime dicuntur a plurimis. Hesiodus inquit:

Non moritur fama omnino, quam turba virorum
Plurima vulgauit, quoniam est ipsa vna dearum.

Vel sicut alius vertit:

Quam populi sermo celebrat creber, irrita nunquam
Fama cadit penitus, quadam dea cum sit & ipsa.

Et Aristo. lib. 7. Ethico.

Quam populi celebrant omnino fama perire.
Nulla potest.

Et Martialis lib. 7.

Certus abest author, sed vox hoc nunciat omnis:
Credo tibi, verum dicere fama soles.

Et Cicero ait: Nō temere nasci famam, quin subsit aliquid. Et rursus in Topicis inquit, Vulgi famam, quoddā multitudinis esse testimonium. Fabius quoque famam, consensum ciuitatis, & velut publicum testimonium vocat. Conferunt etiam quædam, quæ sacris literis continentur, quale est illud Heli: Nō est bona fama, quā ego audio, vt transgredi faciatis populum Domini. Et illud quod in Genesi Dominus ait: Descēdam & videbo, vtrum clamorem qui venit ad me, opere compleuerint. Tum illud villici, cui dominus dixit: Quid

hoc

hoc audio de te? redde rationem villicationis tuæ. Et illud denique: Nunquam dictus fuerat sermo huiuscemodi de Susanna. Et quemadmodũ diuus Petrus apud Clemen. ait: Sæpe etiam fama vulgi, prophetiæ speciem tenet. [Demosthenes oratione de falsa legatio. Aristot. lib. 7. ethico. c. 13. Fabius. lib. 5. instit. orator. c. 3. Trapezun. lib. 2. lib. 1. Reg. c. 2. Genes. 18. Luc. 16. Dan. 13. Clemens lib. 3. recognitionum.]

36 His tamen non obstantibus, verior & receptior iurisperitorum sententia est, quod propter solam famam, nemo torqueri debet. Tum quia fama pondus testimonij non habet, sed vicem indicis vel accusatoris obtinet: tum etiam, quia hi, qui de fama, quantumlibet publicâ testificantur, hi inquã de auditionibus loquuntur: & vt Fabius inquit, Iniuriatorum afferunt voces, quibus in iudicijs nulla fides haberi potest. [c. qualiter. 2. de accusa. Fabius lib. 5. c. 7. l. iurisiurandi. & glo. in l. testium. C. de testib. Lucas in l. tribuni. de re milit. lib. 12. Anchar. consil. 253. Ias. & cæteri in l. admonendi. de iureiura.]

37 Igitur vt propter famã quispiam torqueri queat, hęc omnia simul requiruntur: quod reus vilis, & infamatus sit, quod fama sit orta non a maleuolis aut leuibus hominibus, sed ab honestis & fide dignis: postremo quod fama per idoneos testes recte probata sit: nec enĩ sat est, quod testes dicant, hanc esse publicam famam, nisi etiam rationem addant, quæ id necessario concludant: quẽadmodum Barto. & cæteri omnes iurisperiti docent. Quod autem reus vilis & infamatus esse, & origo famæ a fide dignis oriri debeat: & legibus septipartitis, & iure pontificum nominatim cautum est. [c. qualiter. 2. de accusa. regia l. 26. tit. 1. & l. 3. tit. 30. part. 7. Bar. & Hippolyt. in l. de minore. §. plurimum. de quæstionib. Alex. consil. 35. lib. 7. Felin. in c. cum oporteat. de accusatio. Paul. Paris. consil. 153. lib. 4. Aymon consil. 41. lib. 1.]

38 His adijce quod longe plura, fortiora que sunt ea, quæ contra famam, quam quæ pro fama dicuntur. Magnus ille Alexand. apud Curtium lib. 9. inquit: Nunquam ad liquidum fama perducitur: sed falsis mixta omnia, illa tradente maiora sunt vero. Et princeps poetarum canit:

Fama malum quo non aliud velocius vllum
Mobilitate viget, viresque acquirit eundo:
Tam ficti, prauique tenax, quam nuncia veri.

Cui concinit Ouidius dicens:

Fama loquax peruenit ad aures
Deianira tuas, quæ veris addere falsa
Gaudet, & a minimo sua per vestigia crescit.

Et alibi scite admodum fingens domũ famæ, post alia inquit:

Atria turba tenet, veniunt leue vulgus, euntque,
Mixtaque cum veris, passim commenta vagantur
Millia rumorum, confusaque verba volutant.
E quibus hi vacuas implent sermonibus aures:
Hi narrata ferunt alio, mensuraq; ficti
Crescit, & auditis aliquid nouus adijcit author.

Et Seneca: Fama vix vero fauet. Et alter Seneca: In illis nihil inuenies veri, nihil certi, quæcunque famæ placent. [Ouidi. Metamorpho. lib. 9. & lib. 12. Seneca tragœdia 4. & alter epist. 67.]

39 Fabius quoque dixit, Famam esse sermonem sine vllo certo authore dispersum,

sum, cui malignitas initiũ dederit, credulitas incrementum: quod nulli non etiam innocentissimo, potest accidere, fraude inimicorum falsa vulgantium. Et alibi ait: Hunc primũ calumniæ tuæ obijcio rumorẽ: quis enim, iudices, ne sciat, hanc famæ esse naturam, vt sit primo vnius hominis audacia? De nulla re locutus est continuo populus, nec quicquam adeo subito statimq; notum est, vt in illo pariter omnium sermo consentiat. Quam non possit mouere ciuitatem, quem non replere populum, si quod omnibus nobis narres, in nullo non cœtu loquaris, & de re quam tum maxime fingas, iam dicas esse rumorẽ? Et rursus: Materiam miraris rumoris, de qua nemo neque sibi credit: quam qui narrat, assignat alij? Rumor res sine teste, sine indice, res ex incertis improbissima, maligna & fallax. & cætera. [lib. 5. instituti. oratori. c. 3. & declamat. 11. & 18.]

40 Accedit eodẽ Tertullianus in Apologetico dicens: Fama malum plurimum mendax, quæ ne tum quidem, cum aliquid veri affert, sine mendacij vitio est, detrahens, adijciens, demutans de veritate. Quid? quod ea illi conditio est, vt non nisi cum mentitur, perseueret, & tandiu viuit, quãdiu non probat: si quidem vbi probauit, cessat esse, & quasi officio nunciandi functa, rem tradit, & exinde res tenetur, res nominatur: Nec quisquã dicit, verbi gratia, fama est hoc Romæ factum: aut, fama est, illum prouinciam sortitum: sed, sortitus est ille prouinciam: &, hoc factum Romæ. Fama incerti est, cui nemo credit, nisi inconsideratus, quia sapiens non credit incerto. Sæpe mendacium ab vno seminatur, aut ingenio æmulationis, aut arbitrio suspicionis, aut ingenita mentiẽdi voluptate. Beatus quoque Hieronymus ad Ruffinum scribens inquit: Multum in vtranque partem crebro fama mentitur, & tam de bonis mala, quam de malis bona falso rumore concelebrat. Multi profecto sunt falsi rumores, a maleuolis & nugigerulis cõficti: quiuis enim potest turpem de quolibet rumorem proferre, & cõfictam fabulam dissipare: temere etiam conflari solent ea, quæ ex rumoribus sparguntur, sine certo authore, sine radice veritatis. [Tertulli. in apologeti. c. 8. Isido. lib. 5. etymolog. cap. 27. Lucas de Pen. in l. tribuni. C. de re milit. lib. 12. Alciat. lib. 1. parergon iuris. c. 6.]

41 Quid attinet plura de his? nonne fama ex rumoribus, & vanis populi vocibus oritur, fouetur, & crescit? Vanæ autem voces populi, neq; audiendæ sunt, neque eis credi oportet: quoniam plerunque aut noxium crimine absolui, aut innocentem condemnari desiderãt. Quamobrem eius electio iure damnatur, qui vocibus populi postulatus est. [l. decurionum filij. C. de pœn. l. si constat. de appellatio. c. 2. & illic Decius & alij. de electione. Lucas in l. 1. C. de imponend. lucrat. descripti. lib. 10. Guillel. Benedi. in c. Raynutius. de testam. patre, mortuo. 1. nu. 191. vide Abulen. Exod. 23. q. 2.]

42 Sane, vt est apud Herodotum in Thalia, Populari multitudine nihil est neq; insipientius, neque insolentius. Plebi etenim suum est nihil intelligere: quo enim pacto sciat, qui neq; edoctus est, neque honestum nouit, ne domesticum quidem: qui ad res agendas sine consilio præceps ruit, torrenti flumini similis. Et vt Plato in Axiocho dixit: Populus ingratus est, morosus, crudelis, inuidus, immodestus: vt qui fit ex colluuie turbę, & stultis insolentibus collectus. Xenophon quoq; in Atheniẽsium politia: In po-

in populo, inquit, plurima inscitia, cõfusio, & malitia, nullaq; ordinis cõseruatio. Et Phalaris in episto. ad Aegesippũ: Populus omnis temerarius est, demens, desidiosus, perfidus, incertus, velox, prodigus, fraudulentus, ad iram & laudem facilis. Demosthenes item in oratione illa de falsa legatione ait: populum esse turbam, rem omnium incõstantissimã & stolidissimam, vt in mari vndam fluctuantem, quæ fortuito agitetur: alium accedere, alium abire, rempublicam curæ esse nemini: ac quid actum sit, ne meminisse quidem.

43 Salustius quoque in bello Iugurthino inquit: Vulgus vti plerunque solet, ingenio mobili, seditiosum atque discordiosum est, cupidum nouarum rerum, quieti & otio aduersum. Horatius populum belluam multorum nominat capitum. Cicero pro Roscio Comœdo: Sic est vulgus, ex veritate pauca, ex opinione multa æstimat. Et oratione pro Plancio: Nõ est consilium in vulgo, non discrimen, non diligentia. Et oratione pro Murena: Nullum fretum, nullus Euripus, tot motus, tantas, tum varias habet agitationes fluctuum, quantas perturbationes, & quantos æstus habet ratio comitiorũ. Dies intermissus vnus, aut nox interposita, sæpe perturbat omnia: & totam opinionem parua nõnunquam commutat aura rumoris. Sæpe etiam sine vlla aperta causa fit aliud, atque existimamus, vt nonnunquam ita factum esse etiam populus admiretur, quasi vero non ipse fecerit. Ad summam plebs est errorum princeps, prauarum cõsuetudinum magistra, ingens malorum cumulus, neq; enim rationibus neque authoritatibus, neque suasionibus flectitur, cum illas non intelligat, has aspernetur: ad persuasiones vero indocilis fit & obstinata: cuius mores inconstantissimi: semper noua cupit, laudat præterita, odit præsentia: penes quam fere nunquam sine periculo, aut frustra sapientum consilia audita sunt, semper multitudinis stultitia præualente. [Vide Crinitum. lib. 1. de honest. discipli. cap. 4. Hieronymũ Osorium. lib. 1. &. 2. de gloria.]

44 Sed iam ad tormenta reuertamur. Diximus hactenus de ordine procedendi ac de indicijs, quæ necessario ante quæstionem probari debent: sequitur vt de reis, qui torqueri possunt, pauca quædã eadem breuitate differamus. Ac primũ illud scire oportet, quod quamuis in multis criminibus, multi torqueri non possint, in crimine tamen hæresis, omnes illi torquendi sunt, qui in crimine læsæ maiestatis torqueri possunt. Quia longe grauius est, diuinam quam humanam, æternam quam temporalem lædere maiestatem. Proinde nobiles, milites, decuriones, doctores, & omnes omnino, qui quantalibet prærogatiua præfulgeant, in hoc iudicio torqueri poterunt. [l. nullus. C. ad. l. Iuli. mai. l. decuriones. C. de quæstio. l. 1. &. 2. eo. tit. C. Theodosi. authen. Gazaros. de hæret. cap. vergentis. eo. titul. Hippolyt. in. l. edictum. de quæst. & in pract. §. expedita. Ludoui. Care. de hæret. num. 117. Couaru. lib. 2. variarum resoluti. cap. 9. Grillan. de quæstionibus & tortura, quæst. 6.]

45 Hinc est, quod minores viginti quinque annis, propter suspicionem hæresis torqueri possunt: minores quinetiam quatuordecim annis, terreri poterunt, & habena vel ferula cædi. [l. 1. §. impuberi. & l. excipiuntur: ad Syllani. l. de minore. & inibi Hippo. & alij. de quęst. glo. in. l. 3. §. idẽ diuus. de testib. Grillandus de quæstionibus. quæst. 4.]

46 Clerici quoque, & monachi, & sanctimoniales, & cæteri omnes religiosi torqueri

queri poterunt propter crimen hæresis. Tum quia id facinus omne priuilegiũ extinguit: tum etiam quia grauius quã laici delinquunt. Vt enim Cyprianus inquit: Cum hoc laicos deceat, ne occasionem blasphemandi opponant, tum maxime clericos necessitas ista cõstringit: quibus aut religio blasphemata, aut fraternitas perdita pœnas duplices irrogabit. [c. 1. de deposito. c. ad abolendã. §. vlt. de hæret. Cyprian. tract. de singularit. clericorum. cap. accusatus. §. vltim. de hæretic. lib. 6. & supracitati, num. 42.]

47 Cæterum, etsi multa sint indicia cõtra clericum, vel alium religiosum hominem, nihilominus tamen propterea torqueri nõ debet, nisi de eodem crimine infamatus etiam sit. Et hæc est sententia iurisperitorum approbata communiter. [docto. in. c. 1. de deposit. Felin. in. c. veniens. 1. de testib. Ias. in. l. magistratibus. de iurif. omni. iudi. Ioan. Bern. in practi. cap. 117. Hippolyt. in practi. §. nunc videndum. Boherius. decisi. 163. Ludoui. Care. in practi. nu. 161. & num. centesimo octuagesimo. post alios multos.]

48 Quamuis autem hæc opinio admodũ benigna sit, arbitror tamen eam facile subuerti posse. Primo, quia nullo iure aut euidenti ratione fundatur: deinde, quia plusquam infamia operantur ingẽtissima indicia, quæ ex perspicuis coniecturis oriri solent. Ad hæc, semiplena probatio, & euidentia signa rem ipsam iudici fere notoriam faciunt. Postremo, in hæresi & alijs criminibus, quæ clanculum committi solent, non requiritur ad quæstionem publica infamia, sed semiplena probatio sufficit. Et ita tradit Alciatus, cuius sentẽtia meo quidem iudicio verior & probabilior est. [c. super eo. de eo qui cogno. consan. vxor. suç. cap. cum olim. de verb. signific. Alciat. in cap. 1. de officio ordina. num. 43. & quæ supra dixi de semiplena probatione.]

49 Vtcunque tamen res habeat, clerici, & monachi, præsertim sacerdotes, rarius & mitius torquendi sunt, quam laici: tum propter periculum excommunicationis, si forte modus quæstionis excedatur: tum etiam propter dignitatem sacerdotij, cui summa semper & vbique reuerentia debetur. [Hugo, Archidi. & alij, quos Præpositus refert, & sequitur in cap. illi qui. 5. quæstio. 5. Siluest. in summa, verbo. inquisito. 2. §. 9. Ioan. Bernard. in pract. cap. 117. Dominic. Soto lib. 5. de iust. & iure, quæstio. 6. art. 2. Chrysost. libris de sacerdotio.]

50 Illud quoque obseruandum est, quod clerici torqueri non debent a ministro seu tortore laico, nisi forte inueniri non possent clerici, qui id facere sciant, aut velint: quia tunc frustra pronunciarent iudices, clericum, aut monachum esse torquendum, si id nemo executurus esset: qua ratione vsitatum est, vt a ministris laicis clerici torqueantur, quemadmodum plurimi iurisperiti testantur. [c. vt fame. cap. vniuersitatis. de sent. excom. & inibi interpretes. Præposit. in cap. illi qui. prope finem. 5. quæst. 5. Ioan. Bern. in pra. cap. 117.]

51 Hoc etiam annotatu dignum est, quod in criminubus occultis pronior, quam in alijs, ad tormenta inferenda iudex esse debet: & eo magis in hæresi quo cæteris criminibus solet esse occultior: quippe cum in corde hæretici lateat. Quid? quod eius confessio, & ipsi hæretico, & vniuersæ reipublicæ plurimum est profutura. [l. diuus Pius. de quæstionib. l. non omnes. §. a barbaris. de remilit. Bal. in. l. nemo. C. de episcop. audien. Alexand. consil. 77.

lib. 1. Decius conſi. 363. Thom. Gramma. voto. 30. Ludouic. Care. in pract. num. 183.]

52 Ille quoque torqueri poterit, qui confeſſus fuerit, ſe dixiſſe, aut feciſſe aliquid hæreticum, ſed negat intentionem hæreticam. Nam cum eo ipſo ſit plane conuictus, aut certe vehementer ſuſpectus, iure quam optimo toqueri poteſt, vt intentionem declaret. & ita vtimur. [Card. in Clement. vlt. de vſur. Albert. li. de agnoſ. aſſert. catholicis, queſtione 36. in fine.]

63 Vbi autem iuris ac iudiciorum ordine ſeruato, lata fuerit ſententia, qua reus ad tormenta damnatur, protinus notificanda eſt promotori fiſcali, vt vel appellet ab ea, vel eius executionem poſtulet, quemadmodum epiſtolis ſanctæ inquiſitionis continetur.

54 Poſt hæc, iudex præſens eſſe debet, dũ quæſtio habetur: quia vt Arcadius iureconſultus inquit: Plurimum in excutiẽda veritate etiam vox ipſa, & cognitionis ſubtilis diligentia affert: nam ex ſermone, & ex eo qua quis conſtantia, qua trepidatione, quid diceret, quædam ad illuminandam veritatẽ in lucem emergunt. Et Caſsiodorus lib. de anima: Facies ipſa prudentiæ pateſacit indicia, & in eſſigiem noſtram exeunt occultæ cogitationes: & ex hac parte cognoſcitur, qualis intus animus voluntaſque verſetur. Vultus ſi quidem noſter, qui a voluntate nominatur, ſpeculum quoddam eſt animæ ſuæ: & quod ſubſtantialiter non cernitur, per eius habitum euidentiſsime declaratur. Inquiſitores igitur ipſi reos interrogare debent dum torquentur, neque poſſunt id alijs committere, niſi forte fuerint vehementer occupati: tunc enim viris bonis & peritis hoc delegare poterunt: vt quodam capite primæ inſtructionis Hiſpalen. cauetur. Cæterum, quæ cauſa iuſta eſſe queat, vt ne ſaltem in tempus aliud tormenta differantur, equidem non diſpicio: res enim tanti momenti, nulli vnquã committenda eſt. [l. de minore. §. plurimũ. de quæſtione. 1. inſtru. Hiſpa. c. 18.]

55 Et quamuis apud alias nationes rei publice torqueri ſoleant, apud Hiſpanos tamen regia lege prohibetur, ne quiſpiã ſit præſens, dum rei torquentur, præter iudices, tabelliones, atque tortores. Quod & Bar. fieri debere cenſuit, & lõge quidem melius eſt, quam vt id palam fiat, ne vel circunſtantiũ conſpectu; vel aduocatorum fauore, vel teneriorum gemitu, lachrymis, aut commiſeratione, reus falſum confiteatur, aut verũ celet. Hoc amplius curare debẽt inquiſitores, vt eligãt tortores idoneos, ex veteribus Chriſtianis ortos, quos iureiurando aſtringere debent, ne vllo pacto occulta retegant, neque dicta foras eliminent. [regia. l. 3. tit. 30. par. 7. Bart. in. l. cuſtodias. de publi. iudic. Ludoui. Care. in pract. num. 187.]

56 His omnibus rite peractis, iudices benigne reos admonere debent, vt veritatem ſimpliciter fateantur, neque velint pertinaciter negando, tam dura tormẽta pati, quam parata eſſe vident. Adhęc, iudices proteſtari ſolent, vt ſi forte reus in tormentis, vel ex tormẽtis moriatur, aut membrorum læſionem patiatur, id ſibi non imputetur, ſed ipſi reo, qui priuſquam torqueatur, non vult planiſsime veritatem dicere.

57 Deinde, caute a iudice reus eſt interrogandus, vt prudenter admodum Vlpianus docuit his verbis: Qui queſtionẽ habiturus eſt, non debet ſpecialiter interrogare an Lucius Titius homicidium fecerit: ſed generaliter, quis id fecerit: alterum enim magis ſuggerentis, quam requirentis videtur. Quod idem regia

lege

lege cauetur: hoc amplius addito, ne reus de se ipso specialiter interrogetur, quia facile aperiretur via mendacijs, & reus id confiteretur, quod quęsitor velit audire. [l. §. qui quæstionem. & inibi Bart. Hippolyt. & alij. ff. de quæstionib. regia lex 3. titul. 30. parte. 7.]

58 Verum hæc in alijs criminibus locum habere poterunt: in hæresi autem & id genus sceleribus grauissimis, rei de se interrogari poterunt, hac vel tali formula: Dic Bucere veritatem, responde simpliciter, an credideris vel dixeris aliquid contra legem euangelicam & fidem catholicā. [l. 1. §. diuus Adrianus. de quæst. l. prius. ad Sillani.]

59 Neq; tantum de se interrogari potest hæreticus, sed etiā generaliter de socijs & participibus criminis, de magistris atque discipulis suis: eos enim vt sæpe diximus, indicare debet, etiam si non sit interrogatus: cum autem interrogatur, eos indicare tenetur, multo magis, quam aliorum criminum grauissimorum socios. Sed non est nominatim interrogandus, etiam si interrogetur vt testis (ne via periurijs aperiatur) sed generaliter & caute. [l. prius ad Sillani. l. 2. §. diuus Pius. de iure fis. glo. & interpretes in. l. vltim. C. de accusat. Hippolyt. in. l. repeti. de quæstio. Domin. Soto lib. 5. de iust. & iur. quæstio. 6. artic. 2. Zanchi cap. 9. & ibidem Camillus.]

60 Quin etiam suspectus de hæresi, & plene etiam conuictus torqueri potest, in caput alienum: idest, vt socios aut participes criminis retegat. Non tamen ob eam causam facile quispiam torquēdus est, excepto si vacillauerit, vel semiplene saltem probatum fuerit, quod facto interuenerit, vel quod socios aut participes criminis habet. Vt enim indicet illos, torqueri testis & reus poterit: quāuis proprium crimen plene cōfessus sit. [Lex libero. l. vnius. §. testes. de quæstionib. l. qui. vlt. ff. de pœn. regia. l. 8. tit. 30. p. 7. l. etsi certus. ad Sillani. & inibi Ludo. Roma. & Ioan. Igneus. Alberi. & Salicetus in. l. vlti. C. de quæstionib. Gandin. de malef. c. de torm. Aug. ad Angel. de malefic. parte, fama. Bosius tit. de tortura testium.]

61 Tormenta autem habenda sunt, non quanta accusator postulat, sed vt moderatæ rationis temperamenta desiderāt: id quod recto iudicis arbitrio cōstituendum est, qui quæstionis modum ita moderari debet, vt ne reus in ipsis, vel ex ipsis tormentis moriatur: id enim crudelissimum & iniquissimum esset. Verū quemadmodum Vlpianus ait: Ita quęstionem haberi oportet, vt reus saluus sit, vel innocentiæ, vel supplicio. [l. de minore. §. tormenta. l. quæstionis modum. ff. de quæstionibus. & inibi Hippolytus.]

62 Præterea, quæstiones, vt Augustus Cęsar edixit, neque semper, neque in omni causa & persona desiderari debent: sed cum capitalia & atrociora maleficia nō aliter inuestigari, & explorari possunt, quam per quæstiones. Considerare itaque iudices debent qualitatem personarum, criminum, & indiciorum. Aliter enim torquendi sunt serui, quam liberi: fortes quā timidi: iuuenes quam senes: robusti quam debiles: humiles quam honesti: nobiles quam ignobiles: hi enim clementius, illi durius torqueri debent. [l. edictum. de quæstionibus. l. Pedius de incen. ruin. & naufra.]

63 Et in criminibus atrocioribus, grauiora tormenta, quam in leuioribus habenda sunt. Et sicuti Bal. inquit: Indicia maiora tormentis maioribus purgari debent: leuia enim indicia comminatione tormentorum elidi solent.

Cum autem tormenta pœnam inferant satis acerbam, respiciendum est iudicāti, ne quid aut durius, aut remissius in eis constituatur, quam causa deposcit: Neque enim aut seueritatis, aut clementiæ gloria affectanda est, vt Marcellus ait: sed perpenso iudicio, prout quæq; res postulat, statuendum est. [l. decuriones. C. de quæstionib. l. respiciendū. de pœnis. c. non afferamus. 24. quest. 1. Baldus in cap. 1. §. si vassallus. de controuer. inuesti. lib. feudorum]

64 Hactenus ea fere omnia diximus, quæ iudices facere debent, priusquam ab inuitis reis confessionem tormentis extorqueant: si vero indicijs magnis non præcedentibus, aut non semiplene probatis, aut eorum copia reo non facta, aut eius defensione reiecta, confessionem dolore tormentorum extorserint, etiā si reus illam ratam habuerit, nihil ei nocebit, sed reijcienda & explodenda est, tāquam res iniqua & iniusta. Quidquid enim ex iniuria iudicis manat, iniustum est, & iniustitia causæ permanet in effectu: neque enim ex iniuria ius nasci potest. Et hæc est vera & recepta iurisperitorum omnium ac theologorū sententia. [glos. & interpretes in l. pe. de quæstio. doct. in c. cum in contemplatione. de reg. iurif. Alexan. conf. 1. lib. 3. Brun. de indicijs. quæst. 5. Paul. Grillan. quæst. 3. Angel. de malef. part. fama publica. Hippol. in pract. §. 2. q. Ludouicus Care. in practica, nu. 181. Dominic. Soto lib. de ratione tegen. secret. memb. 3. q. 1. & lib. 5. de iust. & iure. q. 6. art. 2.]

65 Quod idem locum habere videtur in illo qui vinctus est iniuste, & in carcere confitetur hæresim, præsertim si confessionem postea reuocauerit: nam carcer species tormenti est: & ea confessio metu carceris & iudicum extorta præsumi potest. [l. item apud Labeonem. §. quæstionis. de iniur. Anchar. conf. 24. Rom. conf. 241. Corn. conf. 134. Angel. conf. 178. Cuma. conf. 157.]

66 Quod si plures eiusdem criminis socij & participes torquendi sint, iudex a suspectissimo incipere debet, & a quo facillime posse sciri verum, verisimilius fuerit: id est, ab eo qui timidior, debilior, ac deterior sit. [l. 1. §. 1. & illic Bal. Hippol. & alij, de quæstio. l. vnius. eo. tit. regia. l. 5. tit. 30. p. 7.]

67 Cæterum, etsi suprascripta omnia ad vnguem seruata fuerint, nihilominus tamen reus condemnari non debet ex confessione tormentis extorta, nisi postea in ea perseuerauerit. Pessimum est enim (vt inquit Alex. Papa) de suspicione, aut extorta confessione, quemquam iudicare: nec ferenda est contraria consuetudo, quę quidem crudelis & iniqua est, & ab omni ratione atque humanitate aliena. [15. q. 6. c. 1. regia. l. 7. tit. 29. p. 7. glos. Hippolyt. & cæteri in l. 1. §. diuus Seuerus. de quæstionib.]

68 Idem iuris est, si confessio extorqueatur timore, aut metu imminentium tormentorum: ea enim paria sunt sicuti iuris ciuilis authores tradunt. Quinetiam Xenophon lib. 3. de pædia, seu disciplina Cyri, eleganter docet, Metū maiori supplicio esse hominibus, quam si reipsa male afficiantur. Metus etenim rerum omnium horribilium maxime animos perterret. Quem secutus lib. 6. epistolarum famil. Cicero inquit: Plus in metuendo est mali, quam in eo ipso quod timetur. Et alibi ait: Maior est ea vis, quæ periculo mortis iniecto, formidine animum perterritum loco sæpe, & certo de statu dimouet, quam quæ ad corpus nostrum, vitamque peruenit. Itaque saucij sæpe homines, cum corpore debilitantur, animo tamen nō cedunt,

cedunt, neque eum relinquunt locum, quem statuerunt defendere: atque alij pelluntur integri, vt non dubium sit quin maior adhibita vis ei sit, cuius animus sit perterritus, quam illi, cuius corpus vulneratum sit. Et vt apud Stobęū est, sermone de timiditate: Omnia mala plus terrere solent eos, qui ipsa futura expectant, quam vbi iam acciderint molestare. Metus enim tam improbus est, vt multi rem quam metuunt, ipsimet anticipent: vt qui in naui tempestate periclitantur, non expectata submersione nauis, manum sibi prius inferunt. [Cicero lib. 6. epistola. 82. & oratione pro Aulo Cecinna. l. nouissime. quod falsi. tuto. autore. l. 2. C. quorum appellatio non recipitur.]

69 Tunc autem confessio dicitur extorta metu tormentorum, cum reus trahitur in eum locum, in quo rei torqueri solent: & illic spoliatur vestibus, aut ligatur, aut ita terretur a iudice, vt magna probabilitate credat inferenda sibi tormenta fore. Nec enim sufficit vt leuiter alibi a iudice terreatur, nisi metus ille cadere posset in hominem constantē. [l. metum. quod met. causa c. penul. de his quæ vi metusue. cau. fi. Anchar. cōs. 88. Decius consi. 100. Hippolyt. cons. 18. Franc. Ripa in c. cum M. Ferrariensis. de const. nu. 179.]

70 Neque audiendi sunt qui putant, non esse necessariam ratihabitionem, cum ventum est ad tormenta probatis indicijs indubitatis, vel antecedente extraiudiciali confessione, præsertim geminata. Nam etsi hæc, & longe maiora indicia probata sint, nihilominus tamē confessio tormentis extorta, coacta, & inuoluntaria, & parum efficax est, nisi post tormenta fuerit ratificata. Ea igitur opinio, quæ quidem nec iure, nec ratione fundatur, crudelis & inhumana & iniqua omnino est. [Antonius Gomez tom. 3. c. 13. & Blanchus in l. vlt. ff. de quæstio. nu. 208.]

71 Ergo vt confessio tormentis extorta, nocere queat reo confitenti, necesse est, vt post aliquod temporis interuallum, rata fiat. Plerique autem putant, id esse debere spatium vnius diei, quod & lege regia expressim cauetur. Quinetiam capite quodam primæ instructionis Hispalen. additur, vt post vnum vel duos dies ea ratihabitio fiat. Et inquisitores in tertium diem illam differre solent: quod quidem benignius est, ne adhuc dolor tormentorum, & vehemens animi perturbatio duret. [regia. l. 4. titul. 30. part. 7. prima instructi. Hispal. c. 15. Bart. Hippolyt. & alij in l. 1. §. diuus Seuerus. de quæstio. Iacob. Butrio. & Bal. in l. 2. C. de his quæ vi. Angel. & Ioan. Imolen. in l. qui in aliena. §. vlti. de acquiren. hæredi. Andr. Tiraquel. de retractu conuenti. §. 1. glos. 5. nu. 21.]

72 Post vnum itaque vel alterum diem iudex coram tabellione ac testibus talibus verbis reum alloquetur: Meministi 'eorum Bucere, quæ in tormentis dixisti: nūc autem dic libere veritatem. Deinde tabellio scribere debet eius responsum. Quod si perseuerauerit in confessione tormentis extorta, fides plenissima contra eum habenda est illi. [l. 4. titul. 30. part. 7. prima instruct. Hispalen. cap. 15. Ioan. maior lib. 4. sent. dist. 15. q. 22.]

73 Sunt autem qui putant, hanc perseuerantiam, non esse necessariam, quando reus vel testis in tormentis, contra alios testificatur. Sed meo quidem iudicio, neque probabilem causam, neque satis idoneā huius opinionis afferunt. Quinimo cum non sit confessio voluntaria, sed coactum, ac tormentis extortum testimo-

testimonium, probabilius mihi veriusque videtur, vt etiam in hac specie, per seuerantia & ratihabitio maxime sit necessaria. Præsertim cum dicenda testimonia sint coram honestis personis.[c. vt officium. §. verum. de hæret. lib. 6. Bal. in l. vlt. C. de quæstio. Parisi. tra. de syndicatu, verbo tortura. c. testis.]

74 Si vero reus in quæstionibus pernegauerit, ac tormenta vicerit, hoc ipso obiecta crimina diluit: & purgat, vt aiunt, omnia præcedentia indicia. Quæ fuit iam olim Caij Plinij sententia iustissima. is enim Aristoni scribens: Referebatur, inquit, de libertis Afranii Dexiri consulis incertum sua, an suorum manu, scelere, an obsequio perempti. Hos alius: quis? ego, sed nihil refert, post quæstionem supplicio liberandos, alius in insulam relegandos, alius morte puniendos arbitrabatur. Et quamuis earum sententiarum tanta diuersitas esset, vt non possent esse, nisi singulæ (vt idē Plinius ibidem ait) hæc tamen sententia, tum lege regia, tum etiam communi iurisperitorum calculo recepta & cō probata est. [Plini. epistola ad Aristonem lib. 8. reg. l. 4. titul. 30. part. 7. Bart. in l. vlti. & Alber. in l. edictum. de quæstionib. Angel. de malefic. par. fama publica. num. 119. Gandin. de quæstionib. nu. 21. Bonifac. tit. quib. caus. quis torque. pos. num. 13. Hippolyt. in l. repeti. de quæstionib. Boherius decisio. 163. Aymon Craueta consil. 168. & 287. Ludo. Carc. post alios plures in pract. nu. 160. & nu. 202.]

75 Sed hęc locum non habent in his casibus, in quibus quæstionem repetere licet: tunc enim reus absoluendus non est, donec iterum tormenta vincat. Sunt autem hi casus: Si reus euidentioribus argumentis opprimitur: si noua indicia superueniunt: si crimē obiectum atrocissimum sit, & indicia fuerint indubitata: si reus non fuit sufficiēter tortus: in his tantum speciebus reus iterum torqueri tunc demum poterit, cum in tormenta corpus, animusq; durauerit: neque enim dilaniandus reus, aut excarnificandus est. [l. repeti. & l. vnius. §. 1. de quæstionib. regia. l. 4. tit. 30. part. 7. Bart. & cæteri in dicta l. repeti. & innumerabiles alij.]

76 Sed quamuis nonnunquam reus in quæstionem repeti possit, non tamen sæpius torquendus est, sed bis tantum: alioqui enim tormenta nūquam finem essent habitura. Cum autem non ad coercendos homines, sed ad veritatem inquirendam tormenta habeantur: iniquissimum est, quæstionem sæpe repetere: quia vel sic fatigati rei excarnificati morientur, vel certe crimina, quæ non commiserunt, confiteri cogentur. [regia. l. 4. sæpe citata. Aluarus Pelagius lib. 2. de planctu ecclesiæ, articu. 41. colu. 3.]

77 Et quamuis multi putent, reum ter saltem torqueri posse, eorum tamen opinio neque lege aliqua, neque probabili ratione fulcitur. Adde, quod leges permittentes repetere quæstionem, de prima repetitione sunt accipiendæ: aut pari ratione tormenta in infinitum abirent. [l. boues. §. hoc sermone. de verbo. signi. l. 1. §. si cui. ff. vt legato, seu fideicommis.]

78 Proinde crudelissima & iniustissima fuisse tormenta sæpissime repetita, quæ Valerius Maximus ac diuus Hieronymus retulerunt, quis nisi Nero, aut Neroni similis negare poterit? Alexander quidam Fannij seruus, cum in suspicionem Caij Flauij equitis Romani occisi venisset, septies tortus pernegauit ei se culpæ affinem fuisse: sed perinde atque confessus, & a iudicibus damnatus, & a

Lucio

Lucio Calpurnio trium viro in crucem actus est. Item, Fuluio Flacco causam dicente, Philippus seruus eius, in quo tota quæstio nitebatur, octies tortus, nullum omnino verbũ, quo dominus perstringeretur, emisit, & tamen reus damnatus est, cum certius argumentum innocentiæ vnus octies tortus exhiberet, quam octo semel torti præbuissent. Pari crudelitate Vercellis temporibus diui Hieronymi, quædam mulier de adulterio suspecta, septies tormentis laniata, & tandem damnata fuit, cum nũquam fuisset crimen confessa. Sed omnipotens Deus ad confundendam sæuitiam iudicum, præsenti miraculo eam ab iniusta morte liberauit. Profecto talia facere, non iudicis æqui officium, sed crudelissimi carnificis est. [Valeri. Maxim. lib. 8. cap. de quæst. Hieron. epistola ad Innoc. de muliere septies icta.]

79 Quæri autem solet, an reus, qui obiecta crimina, vi, metu, ac dolore tormẽtorum confessus est, & sequenti die cõfessionẽ reuocauit, ob eam causam iterum in quæstionem repeti possit? Plerisque iurisperitorum placuit, eo casu repeti quæstionem posse: quia reus vacillauit, & propria confessione roborauit præcedentem probationem. Denique quia nouum signum seu indicium ore suo addidit. & ita lege regia, & quadam Sicula constitutione cauetur. [Regia. l. 4. titul. 30. par. 7. constitutio. si damna clandestina. & ibi Andre. de Isernia. & Matth. de Afflict. notab. 14. lib. 1. constit. Siciliæ. titul. 27. Bal. in l. in bonæ fidei C. de reb. credit. Paris. de syndica. vers. viso. de repetitione. Paul. Castren. in l. vlti. C. de probatio. Bohe. decisio. 163. Ludo. Care. in pract. num. 190. Bosius titul. de tortura, prope finem.]

80 Atqui, capite quodã primæ instructionis Hispalensis cautum esse videtur, vt in causa hæresis quæstio non repetatur. Ibidem enim hoc decretum extat: Qui confessionem tormentis extortam, alio die reuocauerit, abiuret solemniter errores illos, de quibus infamatus fuerat: & arbitrio iudicum pœnam aliquam pecuniariam soluat, propter infamiam & suspicionem aduersus eum adhuc remanentem. Sed quamuis id ita sit, nihilominus tamen sæpissime apud inquisitores vidimus quæstionem eo casu repeti: quod quidem iustius est, nec illo decreto prohibetur. [Prima instructione Hispalensi. c. 15.]

81 Plusculum dubitationis habet, cum reus bis tortus, bis cõfitetur & reuocat, an tertio torquendus sit? Multi putant rursum de integro quæstionem haberi posse: quorum opinio, mea quidem sententia, nunquam, aut certe vix vnquam recipi debet. Primo, quia lex nulla reperietur, quæ ter hominẽ torquere permittat. Nam si qua sunt iura, quæ dicant repeti quæstionem posse, de prima quæstione tantum accipienda sunt. Deinde, quia cõfessio altera tormẽtis extorta, non præbet nouum indicium, quippe cum sit eadem, quæ prius dicta, & reuocata fuerat. Postremo, quia si ob eã causam tertio reus torqueri posset, pari ratione millies quoque illum torquere liceret, neque vllus foret vnquam tormentorum finis: quo quid iniquius aut crudelius dici cogitariue possit ignoro. [l. boues. §. hoc sermone. de verb. signi. l. dotis promissio. de iure doti. c. non potest. de præbend. lib. 6. Alexan. consil. 36. lib. 4. Felin. in c. vlti. de tre. & pac. Iason in l. duobus. §. si ei qui. de iureiur. Deci. consi. 512. Fran. Ripa lib. 2. respon. c. 27. Boheri. decis. 131.]

82 Verum opinio illa tunc demum recipi fortasse posset, cum reus bis fuerit leuissime

nissime tortus, & in posteriore illa confessione, aliqua noua signa priori confessioni addiderit: quorum si desit alterum, desit etiam tormentorum toties repetita sæuitia: satis enim quæsitum est, neque vltra torquendus est reus. [Angel. de malefi. parte, fama public. q. 9. Hippol. in. l. repeti. de quæstio. Guillan. q. 7. Tho. Gram. cōs. 45. Boher. decis. 163. col. vltim. Ludoui. Care. in pract. num. 194.]

83 Vt autem iudices scire queant, quanta fides quæstionibus sit habenda, considerare prudenter oportet ea, quæ Fabius docet ab oratoribus considerari debere: & eo magis quia hi suadent, illi diiudicant: hi ius alterius litigatoris, illi causam vtriusque perpendunt: denique hi dicunt, quę volunt, illi quæ iusta fuerint proferre, atque exequi debent. Quędam igitur, vt Fabius ait, propria sunt cuiusq; litis: nam siue de habenda quæstione agatur, plurimum intererit quis & quē postulet aut offerat, & in quem, & ex qua causa: siue iam erit habita, quis ei præfuerit, quis, & quomodo sit tortus, an credibilia dixerit, an inter se constantia, perseuerauerit in eo quod cœperat, an aliquid dolore mutauerit, prima parte quæstionis, an procedente cruciatu: quæ vtrinque tam infinita sunt, quam ipsa rerum varietas. [lib. 5. insti. oratoriar. cap. 4.]

84 Admonendi præterea iudices a nobis sunt, vt ne sibi vnquam persuadeant, vsque eo signa & indicia perspicua nōnunquam & euidentia esse, vt fallere sępe non queant. Inde etenim frequentissime factum est, vt innocentes crudelissime torti, & falsa crimina confessi damnati etiam fuerint innocentes. Suppetunt affatim eius rei exēpla plurima, miseranda quidem atque dolenda: sed vnum duntaxat memorasse sufficiet, quod Valer. Max. his ipsis verbis retulit: Marci Agrij Argentarij seruus, Alexandrum Titi Fannij seruum occidisse insimulatus est: eoque nomine tortus a domino, admisisse id facinus constantissime asseuerauit: itaque Fannio deditus, supplicio affectus est: paruulo deinde tempore interiecto, ille cuius de nece creditum erat, domum rediјt. In ancipiti negotio (vt sapientissime Aristo. inquit) potius ad eam partem vergere oportet, vbi si forte fuerit erratum, peccetur leuius: at minus est malum, absoluere nocentem, quam innocentem dānare. Vnde Hadrian. Imperator Aufidio Seuero rescripsit, Neminem de suspicionibus dānari debere: satius enim esse, impunitum relinqui facinus nocentis, quam innocētem damnare. [Valeri. Maxi. lib. 8. cap. 4. de quæstio. Aristo. problem. 13. particula, siue sectione vigesima nona l. absentem. de pœnis.]

De vsuris Titulus LXVI.

SVMMARIVM.

1 *Vsuras iure optimo omnes semper execrati sunt.*

2 *Vsuræ quas ob causas vitandæ sint.*

3 *Vsurarum cognitio ad quos iudices pertineat.*

4 *Vsurarios quando punire possint inquisitores.*

5 *Is qui credit simplicem fornicationem non esse peccatum, vere hæreticus est.*

De

1 SACRIS vtriusque testamenti literis, ecclesiæ definitionibus, conciliorum vniuersaliũ canonibus, pontificum maximorum, & sanctorum patrum decretis quam plurimis, prohibitæ damnatęq; sunt vsuræ. Quin etiam lumine naturali dũtaxat illuminati vetustissimi quique philosophi, vsuras frequentissime sunt execrati: cuius rei causas Plutarchus eleganter in hunc fere modum colligit: Primũ, quod minime conuenit, mutua, quæ charitatis, beneficij, & amicitiæ causa inducta sunt, in lucri sordidi certitudinem vertere. Deinde, quod vsura contra regulam illam naturæ fit: ex nihilo nihil gigni: quod pauperitati vnicum eius solatium, nempe animi securitatem, aufert: quod nondum natos fructus deuoret: quod qui accipiunt sub vsuris, vorsuram ex vorsura facientes nunquam se extricant: quod vt plurimum ex luxu æs illud alienum contrahatur. [c. super eo. de vsu. Plutar. lib. de vsura vitanda. Alciat. in. l. vsura pecuniæ. de verbo. signifi.]

2 Alij quoq; alias rationes addunt, quod vsurarius vendidit vsum pecuniæ, qui ab eius consumptione est inseparabilis: vnde fit, vt bis idem æstimet: quod venditur vsus pecuniæ, quæ post mutuum est aliena: quod cum statim pecunia periculo sit recipientis, absurdum sit, vt fructus eius ad alium pertineant: quod sit vsura contra commune bonum: ei namque dediti homines, bonas artes omnes deserunt, & aliorum facultates exhauriunt: quod pręter naturam nummus nummũ parit: vnde authore Arist. iure vituperatur: quia non est naturæ conueniens, sed eo pertinens, vt homines alij ex alijs lucrentur. Quo fit, vt optimo iure sit fœneratorum ars odiosa, propterea quod lucrũ ex ipso nummo captat: neque sequitur eum finem, cuius gratia nũmus fuit inductus: ad faciendas enim permutationes repertus est. Denique tanto deterior est vsura, quam alia crimina, quanto plus indigentiæ hominum insidiatur: ac tanto magis execranda, quanto commertium rei magis necessariæ difficilius reddit. [Arist. 1. politi. cap. 7. Ambrosi. lib. de Tobia. cap. 2. cum sequenti. Chrysost. in cap. Metthæi. 1. homil. 5. in fine. & homilia. 57. cap. eijciens. 88. distinct. Thom. opusculo. 73. de vsur. cap. 4. Conra. de contract. q. 21.]

3 Sed quamuis hæc ita sint, inquisitores tamen de quæstionibus vsurarum cognoscere non possunt: sed iudicibus ordinarijs eas relinquere debent. Nam cum auri sacra fames, vi obiecti mouere soleat voluntatem, etiam meliora videntem, ad eiusmodi sordida lucra: ea quidem crimina committi existimandum est, non tam errore intellectus, quam auaritia, & lucri cupiditate: quo efficitur, vt eorum cognitio inquisitorum non sit. [cap. accusatus. §. de quęstionibus. de hæret. lib. 6. & inibi Ioan. Monachus, Archidia. & cæteri. Federi. Senen. conf. 157.]

4 Si vero quispiam crederet fœnerari licere, puniri posset ab inquisitoribus perinde atque quiuis alius hæreticus: & inter alia, pœnitenti quoque posset ab eisdem iniungi, vt agens pœnitentiam restitueret male partas vsuras: id enim veræ pœnitentiæ pars magna & necessaria est. [Clem. 1. §. vltim. de vsur.

cap. peccatum. de regul. iur. lib. 6. Domin. & Philip. Francus, & cæteri in cap. accusatus. §. sane. &. §. vltim. de hæret. lib. 6. Federicus loco prænotato. Ioan. Calderin. cons. 2. titul. de hæret. Bal. in. cap. 1. §. ad hæc. de pace iu ramen. firman. Felin. in. c. eum fit. de foro compet. Zanchi. cap. 20.]

5 Eadem omnino ratione, is qui credit simplicem fornicationem non esse peccatum, vere hæreticus est: neque satis intelligo, quamobrem sæpe non puniatur, vt hæreticus, præsertim cum eius hæresis ignorantia sit inexcusabilis. Nemo enim qui vnquam peccata sua fuerit confessus, non audiet a confessario, fornicationem simplicem, peccatum esse lethale, ac lege diuina prohibitam. [Alfonsus Castrus aduersus hæreses, verbo, coitus. Iulius Clarus lib. 5. recepta. senten. §. hæresis.]

Trino & vni Deo gloria, imperium, honor.

ERRATA, QVORVM PLVRIMA VITIO EXEMPLARIS contigerunt, corrige hoc modo.

Primus numerus paginam, secundus paragraphum, tertius lineam ostendit.

Pagina 52. nu. 143. lin. 7. lucrorum. locorum. 60. 181. 7. oblata. ablata. 79. 268. 5. a republica. e republica. 59. 21. 2. partibus. participibus. ibidem columna 2. lin 1. his is. 135. 1. 5. iudice. indice. 141. 6. 10, quoque. quosque. 152. 6. 17. omno. omne. 158. 26. 16. quid sit. dele, sit. 210. 26. 22. non, non. dele alterum, non. 215. col. 2. lin. 2. persequendi. afficiendi. 232. 16. 2. quid. qui. 260. 10. 6. occultissima. oculatissima. 276. 1. 7. lamiæ deleatur, quia bis positum. ibidem col. 2. lin. 14. neuia. nænia. 278. 6. 3. spatium. spatio. 287. 22. 10 religionis. religione. 325. 13. 7. futuram quis. futuram vt quis. 328. 4. 8. relatum. reuelatum. 343. 20. 10. compertissimum. adde, est. 355, 13. 22. qui enim. quis enim. 356. 20 11. solennitate. selenitate. 373. 80. 19. seducti. seductos. 384. 33. 2. confiteretur. confitetur. 417. 32. 8. sectas. secta. 426. 12. 10. & piam. ad piam. 463. 12. 12. nascitur. noscitur. eadem col. lin. pen. Bresius. Biesius. 464. 16. 10. malefica. maleficia. 477. 32. 12. duo. duos. 479. 39. 24. iniuriatorum. iniuratorum. ibidem. lin. 26. cap. 1. cap. 7. 480. 48. 12. existimādum. existimandus. 483. 62. 4. diuersos. diuersos esse. 491. col. 1. lin 3. & Iulius. & vt Iulius. 502. 36. 9. iniuriatorum. iniuratorum. 505. 48. 5. ingentissima. vrgentissima. 511. 81. 13. prima quæstione. prima repetitione.

CONSTITVTIONES SANCTISS. D. N. D. PII. PAPAE V.

PRAECEPTVM, QVOD PRINCIPES, IVDICES, *et Iustitiæ ministri mandatis Cardinalium Inquisitorum generalium in concernentibus officium Sanctissimæ Inquisitionis pareant & obediant.*

SANCTISS. D. N. D. Pius diuina prouidentia Papa Quintus, statuit, decreuit, & ordinauit, ac mandauit, vt negotia fidei omnibus, & singulis alijs præferantur, cum fides sit substantia, & fundamentum christianæ religionis. Idcirco omnibus, & singulis almæ Vrbis eiusque districtus Gubernatori, Senatori, Vicario, & Cameræ apostolicæ Auditori, & quibuscunque alijs Legatis, Vicelegatis, Gubernatoribus prouinciarum, & terrarum suę Sanctitati, & S. R. E. mediate, & immediate subiectarum, ac eorum locatenen. Officialibus, Barisellis, & alijs ministris, necnon alijs locorum ordinarijs, cæterisque Magistratibus, & officialibus, ac cuiusuis conditionis, & status hominibus in omnibus, & singulis terris, oppidis, & ciuitatibus, ac in tota republica christiana existen. sub excommunicationis latæ sententiæ, ac indignationis suæ Sanctitatis & alijs arbitrio suæ Sanctitatis, & Illustrissimorum, & Reuerendissimorum Dominorum Cardinalium Inquisitorum Generalium imponendis, & exequendis pœnis, vt eisdem Cardinalibus Inquisitoribus, ac eorum præceptis, & mandatis in quibuscunque officium Sanctæ Inquisitionis huiusmodi concernen. pareant, & obediant.

Reges vero, Duces, Comites, Barones, & quosuis alios Principes seculares in Dei nomine rogauit, vt eisdem Cardinalibus Inquisitoribus, eorumque officialibus faueāt, auxiliumque præbeant, & a suis magistratibus subditis auxilium præberi faciant in negotijs ad dictum officium spectañ. Necnon carceratos quoscunque pro quibusuis delictis, & debitis etiam atrocibus apud dictum Inquisitionis officium quomodolibet delatos, vel denunciatos, suspensa aliorum criminum inferiorum cognitione, ad eosdem Cardinales, & Inquisitionis carceres, ibidemque ad criminis hæresis totaliter cognitionem, & expeditionem retinendos, & postea ad eosdem officiales pro aliorum criminū expeditione remittendos, sine mora transmittant.

EIVSDEM

Declaratio, & Constitutio, quod sententiæ in reorum inquisitorum fauorem per quoscunque Iudices contra iurisdictionis dispositionem, vel stylum officij Sanctissimæ Inquisitionis latę, & ferendæ, nunquam transierint, nec in futurum in rem iudicatam transire possint.

PIVS PAPA V.

MOtu proprio &c. Inter multiplices curas, quę animum nostrum assidue pulsant, illa in primis est, prout esse debet, vt Ecclesia Dei nobis ex alto commissa, purgatis immo quantum fieri potest procul exterminatis omnibus hæresibus & prauis erronearum opinionū dogmatibus, tuto militare, & tanquam nauis in tranquillo mari, sedatis omnibus tempestatum fluctibus & procellis, secure nauigare, & ad optatum salutis portum peruenire possit. Cum itaque nos, dum in minoribus constituti sanctissimi officij Romanæ, & vniuersalis contra hæreticam prauitatem Inquisitionis negotia pertractaremus, tandem ex longo vsu atque experientia rerum magistra cognouerimus, quod multi rei delati, & in prædicto sanctissimo officio, seu alibi coram locorum ordinarijs, & hæreticæ prauitatis Inquisitoribus processati, ac de hæretica prauitate inquisiti falsos testes ad eorum defensam examinari faciendo, ac compurgatorum de eorum vita, & doctrina minime informatorum opera, & testimonio se iuuantibus, ac diuersis alijs illicitis modis, excogitatisque dolosis excusationibus, & malitijs prædictū sacrum officium sanctissimæ Inquisitionis, cæterosque iudices, & etiam Romanos Pontifices deludendo, & decipiendo, plures etiam veluti innocentes diffinitiuas a prędictis processibus, & inquisitoribus absolutorias, & præcedente canonica purgatione eorum assertæ bonæ, & catholicę fidei, vitę, & doctrinę, declaratorias sententias, seu decreta ab eodem sanctissimo officio, alijsque locorum ordinarijs siue delegatis, & Inquisitoribus, ac etiam Ro. Pont. prędecessoribus nostris obtinuerunt, seu extorserunt: quas sententias, & decreta pręfati Romani Pont. etiam cum perpetui silentij impositione, ac inhibitione, ne dictum sanctissimum officium, aut alij Inquisitores ad vlteriora procedere possent seu deberent, necnon etiam cum causarum auocatione ad solum Romanum Pontificem sub cuius protectione submittebantur, alijsque derogatoriarum derogatorijs, & efficacissimis clausulis, ac etiam irritantibus, & alijs decretis etiam in forma gratiosa ampliando, per varios, & varias eorum Motus proprios, ac etiā sub plumbo, vel annulo piscatoris expeditas literas etiam in consistorio, seu consistorialiter emenatas, confirmarunt, vnde eueniebat, quod prędicti rei inquisiti sub velamine, & tutamine prædictarum sententiarum declaratoriarum, & literarum apostolicarum, & pręsertim vigore clausulę inhibitorię contra Inquisitores factę confidentes, clam, & etiam aliquando palam in antiquis eorum erroribus contra fidem catholicam perseuerādo, nunquam ad gremium Ecclesiæ vere redibant, immo cum alijs secure, & tanquam catholici conuersando, eorundem aliorum animos corrumpere, & inficere, ac in suas hęreticas opiniones trahere de facili potuerūt in totius reipublicę christianę nō modicū scandalum & pręiudicium, prędictorumque delatorum animarum perniciem, & iacturam. Nos huic scandalo adeo periculoso, & contagioso obuiare, dictarumque animarum

marum saluti consulere, & prouidere, omnemque iurisperitorum dubietatem, & altercationem, ac quæcunque impedimenta & obstacula, propter quę sancta inquisitio hereticę prauitatis quomodocunque, & qualitercunque impediretur, vel retardaretur, tollere volentes, Motu simili, & ex certa nostra scientia, ac de apostolicę potestatis plenitudine, In primis omnes, & singulas, ac quascunque literas apostolicas sub quacunque verborum forma etiam in prędictis, ac quibusuis alijs causis hæresis etiam Motu proprio &c. ac etiam consistorialiter &c. & alias quomodolibet emanatas, necnon etiam desuper signatas Motuum propriorũ, & alias cedulas quaslibet ad ius, & iustitiã, ac iuris terminos reducentes, necnon fisco prędicti sancti officij Inquisitionis, & aliorum ordinariorum, & delegatorum iudicum aduersus prędictas literas inhibitiones, ac etiam derogatoriarum derogatorias, aliasque clausulas quaslibet os aperientes, & quatenus iurisdictionis dispositioni, vel stylo dicti officij sint contraria, illas penitus, & perpetuo reuocantes, hac nostra perpetua perpetuoque valitura vniuersali constitutione omnes, & singulas, & quascunque etiam ex capite assertę innocentiæ absolutorias, vel etiam pręcedente canonica purgatione sub quacunque verborum forma declaratorias sententias etiam diffinitiuas, & decreta in eorundem reorum inquisitorum & delatorum fauorem per prędictum sanctissimum officium, aliosq; iudices ordinarios, & delegatos, ac etiam Roman. Pontifices latas, & lata, aut in futurum per nos etiam & successores nostros Rom. Pontifices pro tempore existentes ferendas, & ferenda, nunquam fecisse, nec in futurum posse facere transitum in rem iudicatam, apostolica auctoritate declaramus decernimus statuimus & ordinamus, præfatisque sententijs, & decretis, & quantumcunque per literas apostolicas etiam in forma gratiosa etiam iteratis vicibus, ac etiam a pluribus Romanis Pontificibus emanatis, confirmatis, vel confirmandis cum prædictis, vel alijs quibuscunque etiam derogatoriarum derogatorijs, ac etiam irritantibus, alijsque clausulis, & decretis, necnon inhibitionibus, ac etiam canonicis sanctionibus, quorum omnium, & singulorum aliorumque præmissorum, & inde secutorum tenores, ac si de verbo ad verbum insererentur præsentibus haberi volumus pro expresis, ac totaliter insertis, cæterisque in contrarium facientibus quibuscunque non obstañ. per prædictum sanctum officium Sanctæ Inquisitionis, ac dilectos filios modernos, & pro tempore existentes S. R. E. Cardinales hæreticæ prauitatis Inquisitores, & super dicto officio nunc, & pro tempore deputatos, contra eosdem reos delatos, & inquisitos etiam si fuerint, & sint Episcopi, Archiepiscopi, Patriarchæ, Primates eiusdem S. R. E. Cardinales Legati, etiam de latere, Comites, Barones, Marchiones, Duces, Reges, & Imperatores, tam de antiquis, quam nouiter etiam super eisdem articulis receptis, vel recipiendis testibus, alijsque argumentis, probationibus, & indicijs iuxta facultates eisdem Cardinalibus Inquisitoribus per nos & quoscunque prædecessores, & successores nostros Romañ. Pontifices pro tempore existentes, ac Sedem Apostolicam quomodolibet concessas, & datas, ac in futurum respectiue dãdas, & concedendas denuo inquiri, & procedi posse, & debere etiam in omnibus, & per omnia perinde, ac si prædictæ sententiæ, decreta, & literæ apostolicæ, ac etiam canonicæ purgationes in prædictorum reorum delatorum, & Inquisitorum, etiam Episcoporum, Archiepiscoporum, Patriarcharum, Primatuum, Cardinalium, Legatorum, Comitum, Baronum, Marchionum, Ducum, Regum, & Imperatorum fauorẽ non emanassent, nouis præsertim superuenientibus indicijs eiusdem, vel alterius speciei hæresis

tempus preteritum etiam respicien. vel vbi appareret per aliqua indicia quod illicitis modis prius ipse delatus, vel inquisitus fuisset absolutus, eadem apostolica auctoritate volumus pariter, & mandamus. Concedentes eisdem Cardinalibus Inquisitoribus, & super dicto sacrosancto Inquisitionis officio nunc & pro tempore deputatis plenam liberam amplam & omnimodam facultatem potestatem & auctoritatem causas huiusmodi etiam auctoritate oecumenici vniuersalis Concilij Tridentini decisas reuidendi, ac in statu & terminis in quibus ante predictas sententias, & decreta, ac etiam canonicas purgationes quomodolibet reperiebantur, reassumendi, fineque debito terminandi, prout in alijs causis pendentibus indecisis per eosdem Cardinales Inquisitores iuxta eorum facultates fit, fierique potest, & consueuit. Et insuper vestigijs fel. rec. Pauli Papę iiij. prædecessoris nostri inhęrendo Constitutionem alias cōtra hęreticos & schismaticos per eundem Paulum prędecessorem, sub data videlicet Romę apud Sanctum Petrum Anno incarnationis dominicę 1558. quintodecimo Kal. Martij, Pontificatus sui anno quarto editam, tenore præsentium renouamus, & etiam confirmamus, illamque inuiolabiliter, & ad vnguem obseruari volumus, & mandamus iuxta illius seriem atq; tenorem. Et sic in omnibus, & singulis supradictis censeri, ac ita per prędictos, & quoscunque iudices &c. sublata &c. iudicari &c. debere. Irritum &c. perpetuo decernimus, & declaramus. Non obstan. premissis, ac regula nostra de non tollendo iure quęsito, & quibusuis alijs apostolicis vniuersalibus, prouincialibus, & synodalibus constitutionibus, ordinationibus, necnon etiam iuramento &c. roboratis statutis &c. priuilegiis quoque, indultis, & prędictis, ac aliis literis, & etiam Motibus propriis quibuslibet, etiam pręfatis reis, & inquisitis etiam Episcopis &c. ac Imperatoribus etiā absolutis, & quibusuis aliis personis in genere, vel in specie sub quibuscunq; tenoribus &c. ac cum quibusuis etiam derogatoriarum derogatoriis aliisque clausulis, ac etiam irritantibus, & aliis decretis, ac etiam pœnalibus inhibition. etiam Motu proprio &c. ac consistorialiter &c. & alias in contrarium quomodolibet concessis &c. in posterumq; concedendis &c. quibus omnibus etiam si de illis &c. eorum tenores &c. latissime hac vice derogamus, cęterisque contrariis quibuscunque, cum clausulis opportunis.

Fiat Motu proprio. M.

ET cum absolutione a cen. ad effectum &c. & de reductione &c. reuocatione singulis declaratione, decretis, statuto, ordination. voluntatibus, mandatis, concessione renouatione, confirmatione, derogatione, alijsque præmissis vt supra in forma gratiosa perpetuo, & ad perpetuam rei memoriam. Et quod postquam præsentes, seu desuper forsan conficiendæ literæ per aliquem vel aliquos ex Cursoribus nostris in Basilicę Principis Apostolorum de Vrbe, & Cancellariæ Apostolicæ valuis, ac acie Campi floræ affixæ, & publicatæ fuerint, omnes prædictos etiam Episcopos &c. ac Imperatores, & alios quorum interest, afficiant, & arctent perinde, ac si eis personaliter intimatæ, & insinuatæ fuissent, ac vim & efficaciam solemnis, personalis, validæ, & peremptoriæ monitionis, & citationis habere, omnesque ligare habeant. Et quod præsentis nostri Motus proprij sola signatura sufficiat, & vbique fidem faciat in iudicio & extra, regula contraria non obstan. Et nihilomiminus si videbitur literę desuper etiam per breue nostrum, aut officium contradictarum simul, vel ad partem expediri possint. Et quod

quod præsentium, seu desuper conficiendarum literarum transumptis etiam impressis manu alicuius notarij publici subscriptis, & sigillo alicuius personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ, aut curiæ ecclesiasticæ munitis eadem prorsus fides adhibeatur, quæ ipsis originalibus adhiberetur si exhibitæ forent, vel ostensæ.

Fiat. M.

Datum Romæ apud Sanctum Petrum Duodecimo Kal. Ianuarij Anno primo.

Anno a natiuitate Domini 1567. Indictione decima, die vero Lunæ trigesima mẽsis Decembris, Pontificatus Sanctissimi in Christo patris, & D. N. D. Pij diuina prouidentia Papæ V. anno primo, suprascriptus Motus proprius affixus, & publicatus fuit ad valuas Principis apostolorum beati Petri de Vrbe, Cancellariæ apostolicæ, ac in acie Campi Floræ, dimissis ibidem eiusdem copijs affixis, vt moris est, per nos Ioannẽ Gerardi, & Christianum de Monte prælibati Sanctiss. D. N. Papæ Cursores.

Stephanus de Olea Magister Curs.

Registrata in lib. pri. Secretorum fol. 51. G. S. Sarde.

EIVSDEM

Constitutio contra offendentes statum, res, & personas sacri Inquisitionis hæreticæ prauitatis officij.

PIVS Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

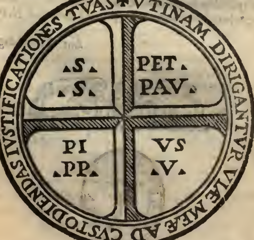
SI de protegendis cæteris omnibus ecclesiæ ministris, quos in fidẽ & clientelam nostram a domino recepimus, cura nobis quotidiana insidet, quanto maiore studio eã nos solicitudinem capessere necesse est, vt qui in sacro Inquisitionis Hæreticæ prauitatis officio versantur, sub tutela inuiolatę auctoritatis huius sedis periculorum omnium expertes, quęque munera ad exaltationem fidei catholicę exequantur? Cum itaque eius generis impiorum vis quotidie magis inualescat, qui omnibus malis artibus prędictum officium subuertere, ministrosque functionibus disturbare moliuntur, eo iam nos detrusit necessitas, vt nefariam, & scelestam illorum audaciam acerbiore castigationis verbere reprimamus. Hac igitur generali constitutione de fratrum nostrorum consilio sancimus, vt quicunq; siue priuatus, siue cuncta ciuitas, siue populus, siue dominus, Comes, Marchio, Dux, vel potiore titulo illustris, quemuis ex Inquisitoribus, Aduocatis, Procuratoribus, Notarijs, alijsque ministris prædicti officij vel Episcoporum id munus in sua diœcesi, aut prouincia obeuntium, seu accusatorem, denunciatorem, aut testem in causa fidei quomodocunque productum, vel euocatum occiderit, verberauerit, deiecerit, seu perterrefecerit, quiue ecclesias, ędes, aliasue res siue publicas, siue priuatas officij, aut ministrorum expugnauerit, inuaserit, incenderit, expilauerit, aut libros, literas, auctoritates, exemplaria, regesta, protocolla, exempla, scripturas, aliaue instrumenta siue publica, siue priuata vbicunque posita combusserit, diripuerit, seu interuerterit, seu ex incendio, aut direptione, aut alio quocunque modo illa exportauerit, seu qui in conflagratione, expugnatione, aut direptione etiam inermis, siue capiendi, siue comburendi, siue

di, siue supprimendi causa fuerit, siue res, aut personas seruari, defendiue prohibuerit, quiue carcerem, aut aliam custodiam, seu publicam, seu priuatam effregerit, vinctum extraxerit, seu emiserit, capiendum prohibuerit, captumue eripuerit, receperit, occuluerit, seu facultatem effugiendi dederit, seu iusserit id fieri, qui cœtum, concursumue fecerit, siue vt aliquid prędictorum fieret homines accommodauerit, siue alias auxilium, consilium, aut fauorem publice, vel occulte in quolibet prędictorum scienter pręstiterit, licet nemo occisus, nemo verberatus, nemo extractus, emissus, vel ereptus, nihil expugnatum, nihil effractum, succensum, direptumue, nullum denique damnum re ipsa sit secutum: nihilominus is sit anathemate præsentis canonis auctoritate ligatus, idem quoque lęsę maiestatis reus, dominio, dignitate, honore, feudo, ac quocunque alio beneficio temporali, & perpetuo eo ipso priuatus, sæcularis iudicis arbitrio relinquatur, qui de eo illas ipsas pœnas exigat, quæ damnatis primo capite dictę legis per constitutiones legitimas irrogantur, bonis, rebusque omnibus fisci iuribus applicatis, vti etiam est de damnatis hęreticis per sanctiones canonicas constitutum: eius filij paterna infamia subiecti, omnis, & cuiuscunque hęreditatis, successionis, donationis, & legati siue propinquorum: siue extraneorum omnino sint expertes, eisdem pręterea portę nunquam pateant dignitatum. Nemo autem expurgationem habere, aut causam vllam proponere, vel prętendere possit, qui tantum nefas in contemptum, & odium huius officij admiserit, nisi contrarium per claras probationes docuerit se fecisse. Quod porro de prędictis eorumque filijs statuimus, illud idem de omnibus clericis, & presbyteris sęcularibus, & quorumuis ordinum, etiam exemptorum regularibus, & quacunque etiam Episcopali, & maiori dignitate prędītis, ac etiam priuilegio quomodocunque suffultis, decernimus exequendum, ita vt ipsi beneficijs, & officijs omnibus ecclesiasticis, præsentium auctoritate priuati, per Iudicem ecclesiasticum Hęreticorum more degradentur, demum potestati seculari traditi, pœnis prædictis laicorum instar subijciantur: Pontificum tamen causis nobis, & successoribus nostris reseruatis, vt re quæsita, & nobis renunciata contra eos ad depositionem, & alias pœnas prædictas procedamus, vti criminis atrocitas videbitur postulare. Quicunque autem pro talibus veniam petere, aut alias intercedere tentauerint, in easdem illas pœnas quę in Hæreticorum fautores a sacris constitutionibus inferuntur, ipso facto se nouerint incidisse. Verum si quis etiam huiusmodi criminum conscius, vel affinis, siue religionis studio, siue pænitentia ductus rem adhuc incognitam retexerit, supplicio liberetur. Ceterum eam omnium, & quarumcunque absolutionum rationem a prædictis criminibus, necnon habilitationum, & restitutionum etiam ad famam, & honores, ita deinceps habendam optamus, vt successores nostri nullas nisi saltem semestri post cuiusq; assumptionem ad huius dignitatis fastigium excurso, ac precibus apud supremum officium Inquisitionis hic institutum verificatis, concedant. Decernentes omnes, & quascunque huiusmodi absolutiones, habilitationes, & restitutiones, quæ precibus sic non verificatis de cetero fient, nemini prorsus prodesse, sed nec præsentibus, nisi toto ipsarum tenore ad verbum inserto, & gratia ex certa Romani Pontificis scientia facta, & propria manu subsignata, vlla in parte derogari, nec derogatum censeri debere, & si illis ex quacumque causa aliter derogari contigerit, derogationes huiusmodi nullius prorsus fore roboris, & momenti. Iubemus igitur vniuersos, & singulos Patriarchas, Primates, Archiepiscopos, Episcopos, & cæteros ecclesiarum prælatos per vniuersum

orbem

orbem constitutos, vt per se, vel alium, seu alios præsentes literas, aut earum exempla in suis quisque prouincijs, ciuitatibus, diœcesibus, & locis solemniter publicare, & quantum in se est, firmiter obseruari procurent, contradictores quoscunque per censuras, & pœnas ecclesiasticas appellatione postposita compescendo, ipsasque censuras, & pœnas etiam iteratis vicibus aggrauando, inuocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachij sæcularis. Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus apostolicis, cæterisque contrarijs quibuscunque. Volumus autem vt præsentium exempla etiam impressa edantur, eaque Notarij publici manu, & cuiuscunque curiæ ecclesiasticæ, vel prælati sigillo obsignata, eandem illam prorsus fidem vbique locorum faciant, quam ipsæ præsentes facerent, si essent exhibitæ vel ostensæ. Cæterum omnes orbis terrarũ Principes, quibus gladij sæcularis potestas ad malorum vindictam est permissa, per eã quam se tueri promiserunt fidem obtestamur, ita suas quisque partes siue in præstando ministris prædictis auxilio, siue in criminum post ecclesię sententiam animaduersione, interponere, vt eorum quoque præsidijs ministri ipsi tanti officii munus pro Dei æterni gloria, & religionis incremento feliciter exequantur, amplissimum a Domino præmium recepturi, quod fidei prędictę assertoribus in ęternę beatitudinis consortio prę-parauit. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrę sanctionis, legationis, statuti, decreti, iussionis, obtestationis, & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare pręsumpserit, indignationem omnipotẽtis Dei, ac beatorum Petri, & Pauli apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Romę apud Sanctum Petrum, anno incarnationis Dominicę, Millesimo Quingentesimo Sexagesimo Nono, Kal. Aprilis, Pontificatus nostri anno quarto.

✠ *Ego Pius V. Catholicæ Ecclesiæ Episcopus.*

✠ F. Cardinalis Pisanus Episc. Hostien.
✠ Io. Card. Moronus Episc. Portuen.
✠ Christoph. Madrucius Episc. Prænestin.
✠ Otho Card. Truchses Episc. Albanen.
✠ A. Card. Farne. Vicecanc. Episc. Tusc.
✠ Io. Bapt. Cicada Episc. Sab. Card. S. Cle.
✠ Ego Iulius Cardinalis Vrbinus.
✠ Ego Fuluius Cardinalis Perusin.
✠ Ego Ioa. Riccius Card. Politianus.
✠ Ego Scipio Cardinalis Pisarum.
✠ Ego Iacobus Cardinalis Sabellus.
✠ Ego Aloysius Cardinalis Cornelius.
✠ Ego Ph. Cardinalis a Burdisera.
✠ Ego Antonius Card. Granuelanus.
✠ Ego Franciscus Card. Paciecus.
✠
✠ Ego Hieronymus Card. de Corrigio.
✠ Ego Io. Franciscus Card. de Gambara.
✠ Ego Nicolaus Card. de Sermoneta.
✠ Ego Ind. de Aualos Card. Aragonia.

✠ Ego M. Antonius Card. Columna.
✠ Ego Ptolemæus Card. Comensis.
✠ Ego P. Card. de Sancta Cruce.
✠ Ego Z. Card. Delphinus.
✠ Ego Hu. Card. S. Sixti.
✠
✠ Ego Alexander Card. Cribellus.
✠ Ego Guido Card. Vercellus.
✠ Ego Guilielmus Card. Sirletus.
✠ Ego F. Michael B. Card. Alex. Camer.
✠ Ego Hieronymus Card. de Claraualle.
✠ Ego Ludouicus Card. Madrucius.
✠ Ego Innocentius Card. de Monte.
✠ Ego Hieronymus Card. Simoncellus.
✠
✠ Ego Ferd. Card. de Medicis.
✠ F. Cardinalis Alciatus.
✠ Io. Paulus Cardinalis ab Ecclesia.
✠ A. Cardinalis Carafa.

Anno a Natiuitate Domini millesimo quingentesimo sexagesimo nono, Indictione duodecima, die vero secunda mensis Maii, Pontificatus sanctiss. in Christo patris, & D. N. D. Pii diuina prouidentia Papæ V. anno quarto retroscriptæ literę Apostolicæ, lectę, affixę, & publicatę fuerunt ad valuas Basilicę principis Apostolorum de Vrbe, Cancellarię apostolicę, & in acie Campi Florę, vt est moris, dimissis in locis præfatis pręsentibus literis per aliquãtulum temporis spatium affixis, & deinde amotis per nos Iulium Parinum, & Ioannem Bornotum prælibati Sanctiss. D. N. Papę Curs.

Ant. Clerici Mag. Curs.

REGESTVM.

a b c d, A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z,
AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ
RR SS TT VV XX YY ZZ.
AAA BBB CCC DDD EEE FFF GGG HHH III KKK LLL MMM
NNN OOO PPP QQQ RRR SSS TTT.

Omnes ſunt Duerniones, pręter TTT, qui eſt Ternio.

R O M AE,
In Aedibus Populi Romani Anno Iubilæi.
M. D. L X X V.